

MARII NIZOLII
DE
VERIS PRINCIPIIS
ET VERA RATIONE
PHILOSOPHANDI

CONTRA

PSEUDOPHILOSOPHOS,

LIBRI IV.

Inſcripti

ILLUSTRISSIMO BARONI

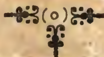
A BOINEBURG.

ab Editore

G. G. L. L.

QUI DISSERTATIONEM PRÆLIMINAREM de inſtituto operis atque optima philoſophi dictione, Epiſtolam de Ariſtotele Recentioribus reconciliabili, notasque atque animadverſiones marginales leniendo textui, adjecit.

FRANCOFURTI,

Apud HERMANNUM à SANDE.

M DC LXX.

EXCELLENTISSIMO ATQUE ILLUSTRISSIMO DOMINO

JOHANNI CHRISTIANO,

LIBERO BARONI A BOINEBURG,
Equiti Aurato, &c.

DOMINO MEO GRATIOSISSIMO.

EDITOR
G. G. L. L.

DEDI-

DEDICATIO.

ILLUSTRISSIME DOMINE

Eges Romanæ Teſtatorem irrident, qui domino rem ſuam legat: quid mihi futurum eſt, qui Tibi tuamdedico, nulla re quam panni ad purpuram aſſumento auctiorem? niſi Tibi quidem inter meliorationes, quas vocant, atque incrementa referre placeat, quicquid qualitercunque, hortatu tamen Tuo, huic fundo inædificatum eſt. Grandiorem ſanè librum recipis, utinam & meliorem! neceſſarium tamen videbatur, nonnulla aſperius dicta complanare. Alteri, quàm Tibi inſcribi, ne ipſe quidem Nizolius velit, per te è diuturni carceris longo ſqualore erutus, tuo beneficio redivivus, tuo judicio unicè triumphans. Eſt in eo acuminis ſatis, plurimum

eloquentiæ philoſopho dignæ,libertatis nimium, quam & inter repagula aliqua coercuimus. Mihi, ILLUSTRIS NOMINIS Tui præfigendi præter Nizolium qui ſe Tibi totum debet, præter beneficia Tua, quibus levi commemoratione detrahere nolo, ratio potiſſima fuit, admonere poſteritatem exemplo Tuo, non fuiſſe ita ſterile ſeculum noſtrum, quin ſupereſſent magni genere ac geſtis viri, qui præter Reipublicæ curam, bonarum etiam literarum & malis tangerentur, & admirabili uſu pollerent, & his ipſis pudorem incuterent, qui totam vitam iis ſtudiis conſumſerunt. Quod ſupereſt, ILLUSTRISSIME DOMINE, munus hoc chartaceum, læta fronte accipe, fave ferenti, valeque ac bono publico diu vive.

DISSERTATIO PRÆLIMINARIS,

De alienorum operum editione, de Scopo operis, de Philosophica dictione, de lapsibus Nizolii.

Liorum Scripta edere, Lector benevole, humile est & contemtum, & ingenii per se pauperis nota esse videtur illis, quorum sublimis aut mens aut opinio supra cæteros se attollit, quibus mos est, sua nomina alienis chartis allinentes herbæ parietariæ convicio irridere, quod jam olim in Trajanum, ubique per omnes vetustatis ruinas sui nominis prodigum, jactaverat magnus Constantinus. Sed me quidem hæc parum movent, partim clarorum virorum exemplo munitum, partim parum dolentem si apud illos Censores ingeniosus non habear, cui sufficit, studii saltem ac voluntatis laudem retulisse. Exempla egregiorum hominum diu conquirere, copia non patitur, cùm ipsi Theologi censeant Scriptores Sanctos priorum memorias & perfecisse & edidisse, & continuasse Josuam Mosis, Samuelem Josuæ, Esdram Samuelis & Prophetarum. Apud Græcos magna ingenuitatis laude celebratur Xenophon, quod Thucydidis Historias in lucem misit, cum vel supprimere, ut solus laudaretur, vel sibi vindicare posset; dispari Aristotelis famæ, qui magna apud nonnullos invidia laborat suppressorum philosophiæ vetustioris monumentorum. Apud Romanos de vita veteribus reddenda mirificè solicitus fuit Hadrianus Imperator, qui non tantùm Scripta diligenter conquirebat, sed & ex statuis, ex picturis vetustate vitium facientibus effigies eorum pervestigabat repertisque, ne aliqua temporis injuria

 rursus

rursus perirent, sua imagine prætermissa nummos signabat, affectui majestatem posthabens. Unde quæ nunc passim habentur numismata, Cimonis, Miltiadis, Platonis, Aristotelis, aliorumque veterum heroum aut sapientum imaginibus percussa, Hadriano accepta referri debere, constans apud eruditos opinio invaluit. Sed vetera mittamus: superiore ac nostro seculo sepulta refodere inter potissimas eruditorum curas fuit. Nec circa veteres tantùm, in quos præ cæteris incubuere, qui nunc vulgò Critici vocantur, laboratum est, sed & medii ævi scriptoribus cura impensa est, ex quibus Theologos magnam partem in Bibliothecam Patrum conjecit Margarinus de la Bigne, multis supplementis auctus augendusque ex editis à Canisio, Gretsero, Firmondo, Petavio, Combefisio, Allatio, Chiffletio, Possino, Holstenio, Marca, Labbeo, (tum alibi tum in Byzantinis) Cossartio, Dacherio, Surio, Rosweido, Bollando, Henschenio, Papenbrockio, compilatoribus Bibliothecæ Patrum Asceticæ, Benedictinorum cura editæ, aliisque multis. De Jureconsultis medii ævi optimè meritus est, quisquis est, cujus cura tot eorum monumenta in Oceano juris, inque natis ex eo tractatuum voluminibus, vel ut postea appellata sunt, Tractatu Tractatuum, junctim edita vituntur, quæ alioqui fortasse tenues in auras dudum abiissent. Dolendum est profectò qui tot aliis de luce nominis prospexit, seipsum tacuisse; cum tamen grandi illo in tot volumina confecto indice nihil cogitari possit laboriosius, nihil desiderari accuratius. Idem de collectis Repetentium voluminibus dicendum est. Speramus verò, cura viri eruditissimi Erici Mauritii quamprimum edendam digestionem juris feudalis Antonii de Prato veteri, opus illustre imperatorio jussu, delegatione universitatis studii Bononiensis confectum, sed quod nescio quomodo hactenus ex manibus hominum evanuit ac Goldasto & Rigaltio diu ac frustra quæsitum, alium non indignum editorem invenit. In colligendis medii ævi historiis Schardii, Pistorii, Reuberi, Urstisii, Meibomii, Reineccii, Lindebrogiorum, Goldasti, Frehe-

Freheri, Bongarsii, Tilii, Pithœorum, Puteanorum, Theodori & Dionysii junioris Gothofredorum, Chesniorum, Sammarthanorum, Seldeni, Spelmanni, Dugdali, Resserii, & quos expectamus Lambecii & Gamansii, curæ, nullo temporum lapsu deterentur. Sed erunt fortasse qui sic occurrent, aliud esse veterum immortalia scripta, aut etiam medii ævi monumenta servare, aliud recentiorum nugas per orbem jam tum satis talibus oneratum dispergere. Hi profectò nimis contemtim de huius ævi ingeniis sentiunt, nec cogitant, fore tempus cui & nostra vetera erunt. Quis ignorat quantam curam Rudolphus Imperator colligendis ac recensendis Theophrasti Paracelsi operibus impenderit? Tychonis Brahei reliquias laudabili instituto olim Joh. Keplerus, nunc Albertus Curtius publico dedere. Trithemii Historica plurima Freherus, Ascetica Busæus luci exposuere, Hubertum Thomam Leodium idem Freherus, Hussitica quædam Otto Brunfelsius atque Cochlæus, Grotiana Edmundus Mercerius, & Isaacus Gruterus, & Graswinkelius, clarissimi utique viri; Isaaci Vossi cura Herberti nonnulla, ejusdem Gruteri verò opera, Verulamii plurima ad nos pervenere. Fratris Pauli Servitæ Historia Marco Antonio de Dominis debetur, Edmundo Albertino in partu latini de Eucharistia operis mortuo, Blondellus & Gronovius, idem Blondellus Dallæi quibusdam, Montacutius, Jacobi Angliæ regis, & Laudi, opusculis, tùm Episcopio Curcellæus ac Pœlenburgius, Pieruci9 Scioppio, Cassandro Cordesi9, aliis alii, obstetricati sunt; reliquiæ qualescunq; Scaligeri, Perronii, Thuani, & quod speramus, aliorum plurium, à Fratribus Puteanis exceptæ, per Isaacum Vossium publico nunc communicantur. Epistolas Casauboni collegere Gronovius & Grævius, Salmasii Clementius, Grotii idem Isaacus Gruterus, variorum Goldastus philologicas, Melanthonis Peucerus, Pezelius, Manlius, Camerarii, Manutii nuper Thomasius; Schlusselburgius, Heinsius, Bertius, Gabbema & Pœlenburgius Theologicas edidere. Infinitum est omnes referre. Erunt tamen rursum haud dubiè, qui sic excipiant: inedita edere fortasse excusari posse, at cramben semel coctam rursus apponere projectæ

prorsus

prorsus operæ videri, nec inanis tantùm sumtus, sed & in publicum damnosum esse. Hic postremus aries est, quem illi movent, hunc si repulerimus vindicata satis alieni laboris editio erit. Sed nihil magno molimine opus, quando negari non potest, impressa vel distracta ob famam, vel suppressa ob odium contemtumve ejusdem sæpe cum manuscriptis raritatis esse. Nizolii certè opus, quod nunc affero, non vereor ne quisquam jam tum in multorum manibus esse dicat. Quod non tam ex me habeo, ne à mea rei librariæ notitia, quæ exigua est, alios æstimare videar, quàm ex viris doctissimis & in hoc studiorum genere versatissimis, qui aut nunquam, aut rarissimè conspectum sibi fassi sunt. Quare non puto prudentem quenquam mihi vitio versurum quod in cæteris passim probatur. Certè eruditi illi Angli qui tot aliorum labores in scripturam sacram uno Bibliorum Criticorum volumine complexi sunt, omnium plausum tulere. Johannes Fichardus JCtus Francofurtensis diligentem operam dabat, ut Jurisconsultos egregios per Italiam Hispaniamque editos, & in Germania inventu raros iteratæ editioni maturaret. Laurentius Strausius Medicus editione theatri Sympathetici, variorumque opusculis in eo junctim recusis, operæ certè pretium fecit. Quis Regiam typographiam Parisiensem, Elzevirios Blaviosque non laudat, qui suis vel Notitiis, historiis, memoriisve, vel Rebuspublicis vel Atlantibus tot præclara monumenta per Bibliothecas alioquin latitantia in luce ponunt. Idem editoribus velleris aurei, artis auriferæ, & theatri Chemici scopus fuit, quod illi cum voluptate sentiunt, qui his studiis dediti, conquirendi, & multa velut arcana describendi, quæ nunc facile parabilia sunt, molestissimo onere levantur. Jano Grutero antiquitatis & historiæ studiosi æternas gratias deberent, etiam si nihil de suo, sed collectos tantùm aliorum utilissimos labores tùm in face Critica, tùm in Chronico Chronicorum politico (ubi nomen suum sub Gualteri Belgæ nomine non necessaria verecundia occuluit) incudi reddidisset. Sed à collectione variorum in unum ad certa certorumve autorum

rum

rum scripta recensita veniamus. Blondum Vorburgius recudi fecit, Onuphrium de Comitiis olim Hortlederus edidit, & mox cum supplemento edet πολυμαθέστατος Lambecius; Grotius

--Quod Cassandri veracia Scripta teruntur
Cordesio grates hac bona propter agit.

Erasmica recensere, emaculare, & defendere, ut & audio, destinaverat Mallincrotius. Allatiana & Niciana typis Batavis emisit Nihusius; Galilæi institutiones Gassendus, ejusdem circinum Proportionalem Berneggerus, ambo viri non in mathesi magis, quam omni eruditione versatissimi, alter in Germania, alter in Gallia, renovata veste induerunt. Berneggeri hujus synopsin Lipsianæ politicæ doctissimus Joh. Andreas Bosius, Clapmarium Schookius, Wovverium à plagii impacto crimine vindicatum solidissimæ vir eruditionis Jacobus Thomasius, Seldeni jus naturæ & Gentium (& Æneæ Sylvii Fridericum III. propè diem editurus;) Bœclerus suo merito longè celeberrimus, denuò produxere; nec Franciscus Mercurius Helmontius ingenio suo indignum duxit Octavium Pisani notiorem orbi reddere, tum Jacobus quoque Masenius Brovveri Trevirenses Annales edidit, & sub prelo sunt. Inprimis verò apud Germanos Hermannus Conringius, apud Gallos Gabriel Naudæus, ambo Medici, ambo variè uberrimèque docti, aliorum fœtus propè expositos & desertos suscepere: Naudæus Niphi, Cardani, Campanellæ; Conringius ipsius Naudæi & Scioppii, Machiavelli, Hopperi, Claramontii, Starovolscii, Cassandri, Wicelii, Viotti. His tot tantisque correis vituperium notamque incurrere, equidem parum formidandum Judico.

Nunc, ad autorem ipsum quem edemus, argumentumque quod tractat, accedendum est, Marium Nizolium Brixellensem orbis eruditus pene penitus credo ignoraret, nisi Grammaticis laboribus inclaruisset, quibus meritò illud Virgilianum de apibus accomodes, In tenui labor, at tenuis non gloria.

Et ita sæpe factum est ut viri docti iis maximè Scriptis famam impetrent, à quibus minimè sperabant. Quis enim dubitet Nizolium & majorem sibi celebritatem à Philosophiæ Refor-

matione quam animo complectebatur, quàm illis, ut sic dicam, Concordantiis Ciceronianis, pollicitum? & tamen Index Ciceronianus durat duraturusque est quamdiu ipse Cicero, Philosophia Nizoliana prope in ipso partu suffocationem ægrè effugit. Non ignoro Maioragii & Grifoli, occasione litis quam Ciceronis officiis Calcagninus moverat, indignationem; tùm Henricum Stephanum in Nizolio didascalo sive monitore Ciceronianorum Nizolianorum dialogo, ut inscripsit, minus æquum Nizolio fuisse, & à Criticis eum passim alto supercilio despici, sed Henricum Stephanum peculiaris causa impulit quod parentis sui Roberti Stephani Thesauro latinæ linguæ multum Nizoliano opere derogari cerneret; cæteri viri licet doctissimi, qui Nizolium fastidiunt, si in Nizoliana tempora incidissent, credo aliter sentirent. Aliud profectò judicavit Cælius Secundus Curio vir longè præstantissimus, qui conscio ac consentiente ipso Nizolio indicis Ciceroniani locupletationem ac recensionem in se suscepit; eodem incubuere Basilius Zanchius, Marcellus Squarcialupus, & Jac. Cellarius Augustanus. Ad Philosophicas autem meditationes hac ipsa diligenti Ciceronis lectione venisse videtur. Cum enim videret subtilissimum quemque Philosophiæ locum de Diis, de fato & divinatione, de rerum finibus, de disserendi, inveniendi ac judicandi arte, de omni parte Reipublicæ ac vitæ humanæ officiis à Cicerone accuratè simul, & latinè, & luculenter, ne dicam eleganter & ubertim, tractatum esse; Nizolius noster vir acutus & bonus, non solum despicere meritò cœpit infelicem Scholasticorum tractandi rationem, tenebrarum affatim, parum rerum utilium, elegantiæ verò omnino nihil continentem; sed & impetum sumsit mentem hanc suam, & ad eam confirmandam meditata, hoc ævo restaurandis artibus fatali, publicè exponendi. Et passim quidem in scriptis suis excidere sibi talia passus est, & ut credi par est, oretenus data occasione monuit; sed ad justum opus occupandum hac demum, quæ sequitur occasione pertractus videtur. Scripserat Cælius Calcagninus disputationes sive disquisitiones Basileæ apud Frobenium

anno

anno ſuperioris ſeculi 44. editas, quibus paulò liberius Officia Ciceronis reprehendebat. Continuò id male habuit doctos viros Tullii cultores, ex quibus Iac Gryphol9 Romæ apud Aldum, Marcus Antonius Majoragius Mediolani Ciceronis defenſionem edidere. At ſuperveniens Nizolius, Cælium quod Ciceronem impugnaret, Majoragium, quod Ciceronem & Ariſtotelem ſimul defendi poſſe putaret, perſtringendos ſumſit. Scriptum illud Nizolii tum ſeparatim impreſſum eſt, tum, titulo defenſionum aliquot Ciceronis locorum, editioni Ciceronis officiorum Venetæ anno 1554. in folio ſubnexum eſt. Ciceronis etiam partes egere Joach. Camerarius & Hier. wolfius, quemadmodum & nuperrimè Clariſſimus Sam. Rahelius, illuſtrandæ morali Ciceronis Philoſophiæ laudabili conatu incubuit. Verùm Majoragius carpi ſe à Nizolio non laceſſito indignius quàm pro injuriæ parvitate tulit, ſtimulante eum Octaviano Ferrario peripatetico celebri & erudito, qui Nizolii æmulus erat, & libertatem illam de Ariſtotele judicandi concoquere non poterat. Hujus ſubſidiis fretus Majoragius, ſcripſit acerbè ſatis libros duos Reprehenſionum contra Marium Nizolium, quibus acceſſit recuſatio omnium eorum, quæ Nizolius in deciſionibus ejusdem Majoragii tanquam male poſita annotavit. Ita coactus tandem Nizolius re tota ad accuratius Examen revocata edidit hos libros IV. de veris principiis & vera ratione philoſophandi, quibus ſententias ſuas à Ferrario & Majoragio reprehenſas, antequam ſatis editæ eſſent, non publicat tantùm, ſed & data operâ juſtoque Scripto defendit. Majoragii autem ſola præfatione, & libri IV. cap. 6. meminit, ubi pugnat Ethica Nicomachea non Ariſtotelis ad Nicomachum, ſed Nicomachi ipſius eſſe; ſubducens nimirum ſeſe certamini inutili, & ipſi rei potius explicandæ incumbens. Inſcriptio operis hæc eſt in editione, unde novam hanc expreſſimus: *Marii Nizolii Brixellenſis de veris principiis & vera ratione philoſophandi contra Pſeudophiloſophos libri IV. in quibus ſtatuuntur ferme omnia vera verarum artium & Scientiarum principia, refutatis & rejectis propè omnibus dialecticorum & Metaphyſicorum principiis falſis, & præterea refu-*

 tantur

tantur ferè omnes Marci Antonii Majoragii objectationes contra eundem Nizolium usque in hunc diem editæ. Parmæ apud Septimum Viottum 1553. in 4to. An aliud quippiam in Philoſophia præſtiterit Nizolius, equidem ignoro: hoc tantum didici, *vertiſſe Galeni explicationem obſoletarum vocum Hippocratis.* Liber ab eo recognitus, excuſus eſt Venetiis à Juntis cum operibus Galeni Anno 1550. Fuit & alius Parmæ Nizolius, fortaſſe noſtro cognatus, poſterior tamen, profeſſione JCtus, cujus allegationes juris de Emphyteuſib9 extant excuſę Parmæ apud Brudon in quarto, 1603. Atq; hæc quidem de autore non admodum curiosè inquirenti, ſe obtulerunt, quem credibile eſt eadem cum Laurentio Vallâ fortunâ uſum, cui Grammatici nomen nocuit, effecitque, ne multum animis hominum movendis poſſet, idem jam ante Petro Abaëlardo, idem Angelo Politiano, Ludovico Viveti, Eraſmo, Andreæ Alciato, atque ipſi Jacobo Cujacio, tùm nuper Salmaſio, Grotio, &c. ab imperitis objectum eſt, & multa hujusmodi peculiari in Grammaticos invectiva congeſſit homo licet ex inſtituto ac profeſſione ſua γραμματικώτατος Maximilianus Sandæus Quæ quamvis inania deprehendantur, & revera nulli ſint magis Grammatici, quàm qui ſub venerabili Philoſophiæ titulo perpetuas Logomachias ſerunt, vulgi tamen animis ne nunc quidem ſatis eximi poſſunt. Sed & illud obſtitiſſe Nizolii progreſsibus videtur, quod in Italia ſcripſit, in qua etiam nunc Ariſtoteles cum Scholaſticis addictiùs regnat. Quid enim Franciſco Patricio, quid Cardano, quid Galilæo, quid Apologiſtæ eius Campanellæ, quid ipſi Johanni Franciſco Pico evenerit, notius eſt, quàm ut recenſeri mereatur. Acceſsit illius ſeculi ratio in quo veritas incipiebat tantùm velut per ruinam ſeſe oſtendere & ſcintillis quibusdam emicare, inſtar facularum ignearum quæ inter maculas ſolares nonnunquam ebulliunt, & favillarum quæ cum fumo ſubvolant. Noſtro tempore largior lux; & vel hoc ſaltem in confeſſo eſt, Ariſtotelem errare poſſe.

Nunc ad argumentum operis accedendum eſt, inſcripſit autem *de veris Principiis & vera ratione Philoſophandi*, titulo, fa-

teor, magnificentiore quàm par est. Nihil aliud enim toto opere, quàm *Logica quædam reformata & ad puram propriamque loquendi rationem revocata* continetur, quæ quidem me autore vera libri inscriptio esset, sed nolui in alienis immutandis intempestivè ingeniosus esse. In Metaphysicam passim invehitur, nec affert tamen quicquam quod Metaphysicæ principia convellat, nisi quatenus dialecticis cognata sunt, neque uspiam de uno & multo, de toto & parte, de eodem & diverso, de necessario & contingente, de causa & effectu, de mutatione & duratione, atque aliis metaphysicæ locis tractationem suscipit. Rerum naturalium & mathematicarum nulla mentio, civilia vix frigidè attinguntur.

Ut ita tam magnificæ inscriptionis excusationem nullam inveniam, nisi hanc unam: Logicam veram non tantùm instrumentum esse, sed & quodammodo principia ac veram philosophandi rationem continere, quia generales illas regulas tradit, ex quibus vera falsaque dijudicari, adhibitisque solis definitionibus & experimentis omnes conclusiones demonstrari possunt. Sed sunto etiam non philosophiæ, non ipsarum propositionum principia, veritatemque rerum non faciant, sed ostendant; attamen philosophum facient, rectè philosophandi principia erunt, quod Nizolio tuendo satis est. *Ita autem quod reliquum est præfationis partiemur, ut prius de usu eorum quæ rectè Nizolio disputata sunt, deinde de erroribus eius quibusdam & excessibus, disseramus.* Usus Nizolianarum meditationum scopum simul editionis hujus iteratæ continet, ut ita ei parti sit paulò diligentius incumbendum. Duo autem mihi potissimum editione dignum Nizolium reddere visa sunt, *dicendi ratio*, & *tempus autoris*, dicendi ratio quia Philosopho digna est; tempus autoris, quia autor nostro dignus est, illo certè tempore quo vixit, meditationes eiusmodi non nisi solidissimis & exquisitissimis ingeniis obtigerunt. Dicendi ratio, quam ille non adhibet tantùm, sed & perpetuò urget, solidissimis viris dudū digna visa est, quæ paulatim velut postliminio in Scholas reducatur. Dicendi inquam ratio naturalis & propria simplex & perspicua, & ab omni detorsione & fuco libera, & facilis & po-

 pularis,

pularis,& è medio ſumta,& congrua rebus,& luce ſua juvans potius memoriam,quàm judicium inani & naſuto acumine confundens. Sed nobis ipſis danda hic opera eſt, ne in vitium incidamus quod reprehendimus , grandem nimirum & translatam & ampulloſam dictionem.

Tres in univerſum *laudes orationis* mihi eſſe videntur: *claritas, veritas & elegantia*. Nam *utilitas* ipſarum potius rerum eſt. *Clara* eſt oratio cuius omnium vocabulorum ſignificationes notæ ſunt, tantùm attendenti. *Vera* eſt oratio quæ ſentiente & medio rectè diſpoſito ſentietur: (nam claritatis menſura intellectus, veritatis ſenſus) quæ unica eſt,& veriſſima veritatis definitio, quicquid etiam hactenus ſit dictum , & ex qua omnes rectè judicandi Canones demonſtrari poſſunt. Sed hoc exponere alterius loci eſt, tantùm exemplo eam declarabimus. Hæc oratio: *Roma ad Tiberim ſita eſt*, ideò vera eſt,quia ut ſentiam quod dicit,nihil aliud requiritur,quàm ut ſentiens & medium rectè ſe habeat; ſentiens nimirum nec ſit cœcus,nec ſurdus,medium ſeu intervallum non ſit nimis grande. His poſitis , ſi ego ſim Romæ aut prope Romam , fiet ut *videam* eodem obtutu urbem & flumen , & ita urbem hanc eſſe ad hoc flumen , *audiam* verò urbem hanc dici Romam , Fluvium Tiberin. Similiter in abſtractis,hæc oratio : *binarius eſt par* vera eſt, quia ſi video (audio, tango , cogito) binarium , video unum & unum , (per definitionem *binarii* ex auditu lectuve perceptam) & nihil ultra; video igitur duas partes binarii totum abſolventes,unum & unum, easque inter ſe æquales, quia unum uni æquale eſt. Numerus autem cujus duæ partes totum abſolventes ſeu integrantes ſunt æquales dicitur *Par* (per definitionem *Paris* lectu audituve perceptam) Ergo qui ſentiet propoſitum numerum eſſe binarium, ſentiet eſſe parem , & ideò propoſitam orationem eſſe veram. *Elegans* eſt Oratio,quæ auditu lectuve jucunda eſt, Cùm autem de Oratione philoſophica , ſtyloque illi debito ſermo ſit nobis, *elegantiam* impræſentiarum prætermittemus, etſi fateamur eam ad attentionem procurandam, ad movendos animos,ad memo-

riam.

riam fortius,ut sic dicam,imprægnandam,plurimum posse. Sola *Certitudinis* ratio habenda est,quantam materia capit. Certitudo autem,etiamsi rigorosissimus definitor accedat,nihil aliud esse comperietur,quàm *Claritas veritatis*, ut ita vel ex ipsa certitudinis notione sequatur orationis philosophicæ, quippe certitudinem quærentis dotes esse claritatem & veritatem. Et verò manifestum est veritatem propositionis notam esse non posse, nisi significatio vocabulorum sit nota,id est (per definitionem claritatis)nisi sit clara.

Claritas est non verborum tantùm, sed & constructionis. Nam si constructio clara non sit,notum erit quidem, quid verba significent simpliciter & per se sumta, sed non quid significent hoc loco ad cætera relata. Sed in obscuritate constructionis oratores potius & poetæ,quàm philosophi nostri peccare solent, nobis igitur est de vocum per se sumtarum potius claritate dicendum. Claritati,seu notitiæ significationis, duo vitia oppósita sunt,*obscuritas*,& ut sic dicam nimia claritas seu *ambiguitas*, illic nulla significatio nota est,hic plures simul apparent, sed quæ sit vera incertum est. Porro claritas vocabuli ex duobus oritur, vel ex *voce per se*, vel ex *circumstantiis orationis*. Claritas vocis per se rursus duos habet fontes: *originem* & *usum*. Origo autem vocis tandem in duo resolvitur *usum* radicis,& *analogiam* ex radice factæ derivationis. Usus est significatio vocis communiter nota eadem linguâ utentibus. *Analogia* est significatio flexionis seu derivationis itidem nota eadem linguâ utentibus v.g. Vocis *Fatum*, usus vel significatio nota est necessitas eventuum; ejusdem origo componitur ex usu radicis & analogia:radix est for,vel fari, Radicis usus est: dicere; analogia fati est: *atum*, qua in lingua latina significatur participium perfectum passivum Radicis, ut ita origine fatum idem sit quod dictum. Plerumque autem usus ex Origine tropo quodam ortus est, quod & in exemplo proposito patet,nam origine fatum idem est quod dictum, usu idem est quod necessariò eventurum; videamus igitur cujus dicta sint necessariò eventura, & manifestum est ad Dei solius dicta rem

sequi.

ſequi. Igitur fatum *origine* eſt dictum, hinc *antonomaſia* ſeu κατ' ἐξοχὴν dictum Dei, hinc porro per *Synecdochen* dictum Dei de futuris, ſeu decretum Dei, hinc denique *metonymia* cauſæ, neceſſariò eventurum, qui nunc vocis *uſus* eſt. Unde boni Grammatici, atque etiam Philoſophi eſt continuatis Troporum ſoritis, ut ſic loquar, vocis uſum ex origine deducere poſſe. Qua in re artificem inprimis eſſe video Julium Cæſarem Scaligerum, cujus originum libri non exiguo etiam Philoſophiæ detrimento perierunt, niſi quatenus filius iis fortè in notis ad Varronem uſus eſt, qui tamen plerumque ab iis quæ parens jam publicavit, & ſuis ſcriptis paſſim interſperſit, diſſentit. Sed ut in filii meditationibus plus eruditionis habemus, ita in parentis originationibus plus acuminis & philoſophiæ amiſimus. Cæterum in vocabulis adhibendis hæc regula tenenda eſt, ut ſi origo ab uſu diſſentit, uſum potius quam originem in dicendo ſequamur, ſed uſu vel dubio vel non repugnante origini potius hæreamus. Si multiplex uſus eſt, danda opera eſt, ut vel abſtrahatur *formalis* aliqua *ſignificatio* quam vocant, id eſt ut detur ſignificatio vocis, quæ omnes uſitatas in ſe continet, in quo laborare ſolent Theologi, inprimis ſcripturarum Hebraicarum interpretes, quos inter hac ſenſuum venatione excellebat Samuel Bohlius; vel ſi illud fieri non poteſt, ſaltem conſtituatur *uſus* aliquis, ut ſic loquar, *originarius*, id eſt ex quo ſic fluant uſus cæteri, quemadmodum ex origine fluxit ipſe, nempè per canales Troporum. Danda tamen in uſu Originario conſtituendo opera eſt, ut ſit ſignificatio formalis, ſaltem plerorumque uſuum, quoad eius fieri poteſt, ex qua cæteri uſus deducantur. Sed in utroque, tam uſu originario, quàm ſignificatione formali deligendis, illud maximè diſpiciendum eſt, ut ex pluribus ſe offerentibus eligatur propior origini vocis. Electa autem ſemel ſignificatio ſi locus fert redigenda in definitionem (*definitio* enim nihil aliud eſt, quàm ſignificatio verbis expreſſa; ſeu brevius, ſignificatio ſignificata) & auditori lectorive proponenda eſt. In definiendo non id ſolùm curandum eſt, ut definitio ſit reciprocè vera, ſed &, ut ſit clara. Termini igitur Technici cane pejus &

angue

angue fugiendi sunt, & abstinendum inprimis illis prædicamentorum vocabulis plerumque ab usu latinæ linguæ remotissimis. Constitutæ semel definitioni *constantissimè* insistendum est, ita ut ubique etiamsi definitionem definito substitueres nulla locutio absurda sequatur; sed etsi definitionem nullam præmiseris, debet tamen *uniformis* esse vocis usus, ita ut eadem utrobique definitio substitui possit. *Atque ita patet dato vocabulo qua adhibenda sit significatio, videamus, & contra: data significationi quod adhibendum sit vocabulum.* Quâ in re & compendii & claritatis ratio habenda est. Claritas autem maxima est in Terminis è medio sumtis, usu etiam populari retento; obscuritas semper aliqua in Technicis. *Terminum* (liceat enim hoc sensu Termini nomine uti, ut significet vocem quatenus significata est, nisi *vocabuli* nomen substituere mavelis, quod me quidem non invito fiet) *popularem* voco cum vox & significatio usitata est; *technicum*, cùm vel vox vel significatio privata (seu certo homini vel hominum generi propria) est. Si ipsa vox privata est, sequitur ut facta sit per quandam ὀνοματοποιΐαν, qualia sunt pleraque vocabula **der Rothwelschen Sprache** / cuius Lexicon in compendio habet Gesnerus in Mithridate. Est autem in hoc vocabulificio, illud imprimis attendendum, ut non casu quasi & arbitrario animi impetu, sed ratione quadam efformetur, ratio autem quo aptior, hoc laudabilior. Ratio formandi aptitudinem habet tum à Radice, tum à modo formandi, Radix debet esse usitata, & rei quam novo vocabulo designare contendimus, quantum fieri potest propinqua, Analogia debet esse & usitata & apta, ita ut ex significatione radicis & analogiæ conflari vocabuli novi definitio quam intendimus, possit. v. g. *Hæcceitas* non habet analogiam usitatam, melior esset: *hoccitas*, (vel hoccimonia) uti *quidditas*, non *quædeitas*. Jam ex Hoccitatis radice & analogia conflari eius definitio potest, nam Hoccitatis radix est *hoc*; analogia, *itas*. Analogia autem ista seu derivandi ratio significat rationem appellationis in radice, seu qualitatem radicis quatenus talis est, qualis esse dicitur, erit igitur *Hoccitas* ratio cur aliquid dicatur hoc (uti qualitatem definit Aristoteles,

à qua dicimur quales) vel qualitas *hujus* quatenus *hoc* eſt. Nec mirum eſt abſtracta definiri per concreta, quia concreta ſunt notiora. Sin verò non vox, ſed ſignificatio ſit nova, attendendũ eſt, tum an ſignificatio quodammodo congruat voci, id eſt ope troporum vel ex uſu eius comuni, vel ſaltem ex origine deduci poſſit; tum an non haberi potuerit vox congruentior. Exemplis omnia illuſtranda eſſent, ſi eſſet inſtituti mei perſequi magis talia, quàm monere. Porro Terminis Technicis, ut dixi, planè carendum, ab iisq; cavendum eſt, quoad eius fieri poteſt, fieri autem ſemper non poteſt, prolixitatis cauſa, quæ oritura eſſet, ſi utendũ eſſet ſemper vocabulis popularib9. Nam exempli cauſa: *Quadratum* eſt quadrilaterum, æquilaterum, rectangulum; ſed æquilateri, quadrilateri & rectanguli vox (ut planùm prætercam, rurſus eſt technica, reſolvatur igitur: *æquilaterum* eſt cuius omnia latera ſunt æqualia, *quadrilaterum* eſt cuius tantùm quatuor ſunt latera: Latus eſt linea terminans. Rectangulum eſt, cuius omnes anguli ſunt recti, angulus eſt concurſus linearum, rectus eſt qui utrinque æqualis eſt. Ergo ſi terminis technicis abſtinendum eſt, pro Quadrati voce adhibendæ ſemper eſſent hæ voces ſimul: id cuius omnes lineæ terminantes ſunt æquales, & cuius tantùm quatuor ſunt lineæ terminantes, & omnes concurſus lineæ terminantis ad lineam terminantem utrinque æquales. Et tamen, ſi rigoroſius agendum eſt, etiam, & lineæ, & termini, & concurſus, & æqualitatis vocabula eſſent ulterius reſolvenda, nam ut in uſu ſunt, exactè Geometrarum conceptibus non quadrant, quemadmodum nec vox quadrati, quæ tum origine tum uſu communi omni quadrilatero tribui poteſt, cum Geometræ per antonomaſiam ſoli tribuant æquilatero rectangulo, tanquam perfectiſſimo, quàm verò moleſtum, quàm ineptum futurum ſit in loquendo & demonſtrando pro Quadrati voce tot ſemper aliis vocibus uti, credo etiam cæcum videre, addi poſſunt quæ in *arte combinatoria* paſſim dixi. Quamquam igitur iſtis reſolutionibus terminorum technicorum in merè populares, ſolidaretur *judicium*, unde etiam in perfecta demonſtratione nihil ſit aliud, quàm talis in ultima & notiſſima reſolutio, ſubiecti nimirum & prædicati in definitiones, & terminorum definitionem ingre-

ingredientium rurſus in definitiones,(ſive omnis ea reſolutio fiat uno loco,ſive aliis definitionibus aut demonſtrationibus noſtris,alteriusve ſcriptoris, cuius uſum vocabulorum noſtrum facimus, jam facta ſit,ad quas remittimus) tamen obrueretur *memoria*; neceſſe igitur fuit technicos terminos earum rerum excogitare, quibus populus,vel quia non animadvertit,ut Lineam Quadratricem,vel quia rarò utitur,ut Hyperbolâ & Parabolâ,peculiaria nomina non impoſuit,ſufficere credens,ſi forte tandem aliquando uſus poſceret,circumſcriptione deſignare. Et quidem veriſſimum eſt,nullam rem eſſe,quæ non explicari terminis popularibus,ſaltem pluribus,poſſit. Unde rectè Nizolius noſter paſſim urget, id pro nullo, pro commentitio,& inutili,habendum eſſe, cui non in lingua communi aliqua vox ſaltem generalis,(id eſt,ut ego interpretor, quæ cum aliis itidem generalibus juncta ſpeciatim tandem rem exprimere poſſit) ſit impoſita. Nam philoſophi plebeiis non ſemper in eo præſtant, quod alias res ſentiant,ſed quod ſentiant alio modo, id eſt oculo mentis,& cum reflexione ſeu attentione,& rerum cum aliis comparatione; attentio autem hominum ad aliquam rem non potuit melius excitari,quàm certo vocabulo impoſito,quod nota eſſet memoriæ mihi ipſi,ſignum judicii erga alios. De cætero tantùm abeſt,ut Philoſophi res abſtruſiores & nobiliores ſentiant, quàm homines cæteri,ut potius contrà,antequam incomparabilis Verulamius,aliique præclari viri philoſophiam ex aëris divagationibus aut etiam ſpatio imaginario,ad terram hanc noſtram & uſum vitæ revocarunt, ſæpe ciniflo aliquis Alchymiſta ſolidiores & præclariores de rerum natura comprehenſiones habuerit, quàm philoſophaſter quiſpiam, (neque enim negamus etiam inter Philoſophos, eos præſertim, qui ex Ariſtotelis & veterum fontibus potius, quàm lacunis ſcholaſticorum ſua hauſerunt,viros ſolidè & ad uſum doctos complures ſuperfuiſſe)intra clauſtra ſolis ſive hæcceitatibus, ſive hoccitatibus incumbens. Philoſophi igitur ſæpe non ſentiunt, niſi quæ & alii ſenſere, ſentiunt tamen cum attentione,quæ alii neglexere. Ita Joachimus Jungius Hamburgenſis,vir verè philoſophus, plurimas inſectorum ſpecies multis haud dubiè mortalibus viſas, ſed ab omni-

bus hactenus præteritas & pede calcatas, observavit, collegit, digessit, comparavit inter se, & ex illa comparatione nomina etiam nova imposuit. Cujus hæc & alia meditata à Clarissimo Vogelio quam primum speramus editum iri. Nonnunquam tamen fateor, & philosophi sentiunt corpora aut corporum qualitates, quas alii nunquam sensere; ita Chymici sæpissimè nova hactenus ignorata corpora variis mixtionibus resolutionibusque producunt; idem fit compositionibus Medicorum, quibus etiam sæpe ab autore nomen imponi solet, majore ad perennitatem nominis efficacia, quàm si ex solido adamante statua illi cum elogio collocata esset. Qualitates quoque novas, ut ignotos hactenus colores plurimos, haud dubiè vidit, qui primus microscopio usus est. His igitur casibus nomina vel nova formanda, vel vetera tropis quibusdam à relatione rei qualitatisve novæ ad veteres, petitis, huc accommodanda sunt. Illud igitur pro certo habendum est, quicquid terminis popularibus explicari non potest, nisi immediato sensu constet (qualia sunt multa Genera colorum, odorum, saporum) esse nullum, & à philosophia velut piaculari quodam carmine arcendum. Unde philosophis quibusdam ingeniosis mos est egregios illos disputatores dialecticos ad hoc urgere, ut vel omnes terminos suos clarè explicent, vel si hanc molestiam subterfugere velint, descendant ad linguam aliquam vivam seu popularem, ac tentent in eâ animi sensa exponere; quo facto mirum est, quàm vel consternentur illi, vel si rem tentent, à præsentibus viris judicio atque experientia præditis, latinæ tamen linguæ non admodum curiosis, irrideantur. Ego certè eâ ratione factum esse arbitror, ut in Anglia Galliâque paulatim scholastica philosophandi ratio exoleverit; quia jam dudum illæ gentes philosophiam sua lingua excolere cœperunt, ut ipsi plebi quodammodo, atque etiam fœminis aditus de talibus judicandi sit factus. Idem haud dubiè factum esset apud Italos, nisi ibi Theologi scholastici cognatis sibi philosophis subsidio venissent. In Germania inter alias causas, ideò fixior est scholastica Philosophia, quòd serò, & ne nunc quidem satis, germanicè philosophari

phari cœptum est. Illud tamen asserere ausim, huic tentamento probatorio atque examini philosophematum per linquam aliquam vivam, nullam esse in Europa linguam Germanicâ aptiorem; quia Germanica in realibus plenissima est & perfectissima, ad invidiam omnium cæterarum, cùm artes reales & mechanicæ à multis seculis à nulla gente sint diligentius excultæ, usque adeò ut Ipsi Turcæ in fodinis Græciæ & Asiæ minoris, vocabulis metallicis Germanorum utantur. Contra ad commentitia exprimenda lingua Germanica est facilè ineptissima, longè quidem Gallica Italicaque & cæteris latinæ propaginibus ineptior; quia in Latinæ filiabus, voce Latino-Barbara leviter inflexa statim fit Gallica aut Italica non-barbara, unde & multa philosophiæ Scholasticæ in Gallicum quomodocunq; tamen translata habentur; at in Germania nemo hactenus tale quicquam, nisi omnium sibilis exceptus, tentavit. Sed si terminos Latinos retinere aut detorquere voluisset aliquis, hoc jam erat non germanicè sed latinè philosophare, nec habuisset ullum usum nec intellectum fuisset à quoquam latinitatis imperito, quia Germanica à latinâ toto cœlo distat, quod secus est in Italica Gallicaque. Atque hæc causa fuit philosophiæ apud nos serius vernaculo sermone tractatæ, quia Lingua Germanica non à philosophia quidem, à barbara tamen philosophia abhorruit, cùm verò barbara philosophandi ratio serò sit pulsa, mirum etiam non est tardigradam in philosophando nostram linguam fuisse. Quod de Germanica, idem de Germanicæ filiabꝰ Suedica, Danica, Anglica, Belgica, dicendum est, nisi quòd Belgicam atque Anglicam in admittendis aliarum linguarum vocabulis ipsa vicinitas audaciores fecit, cùm contra apud Germanos, tametsi Scholasticastri quidam, aut peregrinatorculi meris Latinismis, Italicismis & Gallicismis perstrepant, usus tamē & virorum gravium, & plebis talia respuat. Slavonicam Linguam huc non affero, quia in realibus ipsis satis plena non est, & plerasque res mechanicas aut importatas germanicis vocabulis nuncupat. Illud verò prætereundum non est hoc loco, quod Thomas Hobbes pro sueto sibi ingenii acumine observavit, apud eas gentes, quibus mos est verbum Substantivum: *Est*, perpetua Ellipsi subintelligere, qua-

les ſunt noñullæ Orientales, magnam partem philoſophiæ Barbaræ, aut non omnino, aut ægerrimè exprimi poſſe; cùm tamen eæ gentes non ſint minus quàm cæteræ aptæ ad philoſophandum, & lingua alioquin in rebus ipſis copioſa cultâque utantur. Sed à digreſſione in viam regrediendum eſt. Cùm igitur conſtet eas res eſſe nullas, quæ popularibus terminis explicari non poſſunt, conſtet etiam tanto clariorem eſſe orationem, quanto termini ſunt populariores, niſi forte nimis multiplicatis ea ratione vocabulis, jam ex alio capite tædium, oblivio, & ſic obſcuritas naſcatur, manifeſtum eſt normam ac menſuram adhibendorum terminorum eſſe debere, *compendioſiſſimam popularitatem*, vel *populariſſimum compendium*. *Quandocunque igitur termini populares ſuppetunt æquè compendioſi, abſtinendum eſt terminis Technicis.* Eſt profectò hæc una ex regulis fundamentalibus Styli philoſophici, in quam paſſim impingitur, præſertim à Metaphyſicis & Dialecticis; nam res ipſæ Dialecticæ & Metaphyſicæ pleræque, creberrimè in ſermonibus, ſcriptis, cogitationibus etiam plebeiis occurrũt, & in omni vita paſſim teruntur. Hinc factũ eſt, ut ipſa crebritate admonita gẽs, peculiarib9, uſitatis, maximè naturalibus & compendioſis vocabulis talia deſignaverit; quæ cùm ſuppetant, peccatũ eſt novis plerũque etiam incommodioribus confictis (ut de ipſa ſæpè in fingendo admiſſa ineptitudine nihil dicam) res obſcurare, ſe verò imperitis tantùm admirabiles, cæteris ridiculos reddere. Par eſt ratio in moralibus, civilibus, & juridicis. quæ cum itidem ſint omnium intellectui expoſita, à novis terminis cõfictis, rarò in illis quicquã præter tenebras ſperandũ eſt; rarò, inquam, nam & illud fateor nullam eſſe ſcientiam, in qua non terminis technicis ſit opus, tunc nimirum cum plebs rem aut non ſenſit, aut ſine attentione rurſus dimiſit. In Mathematicis autem, Phyſicis & Mechanicis maximè novis Terminis aut novè ſumtis opus eſt, quæ, in his diſciplinis tractantur, pleraque non ſunt ſtatim ſenſui obvia, aut in uſu communi crebrò verſantia. Producuntur enim eæ res, aut deteguntur qualitates, variis rerum in partes diviſionibus, mutationibus, motibus, additionibus, detractionibus, translocationibus, commixtionibus, & omnino experimentorum induſtriis, quæ vulgus niſi neceſſitate

coactum,

coactum, facere non solet, artifici cuiusvis scientiæ talia relinquens. Sed etsi termini technici parùm sint popularibus compendiosiores, notabile tamen tædii aut memoriæ levamentum hinc non oriatur, manifestum est itidem technicis in philosophando utilius abstineri. Est tamen inter philosophandi modos discrimen ingens, alius enim est, ut sic dicam Acroamaticus, alius Exotericus. *Acroamaticus* est in quo omnia demonstrantur, *Exotericus* in quo quædam sine demonstratione dicuntur, confirmantur tamen congruentiis quibusdam & rationibus topicis, vel etiam demonstratoriis, sed non nisi topicè propositis; illustrantur exemplis & similitudinib9, tale dicẽdi genus dogmaticum quidem seu philosophicum est, acroamaticum tamen non est, id est, non rigorosissimum, non exactissimum. Atque ista differentia etiam apud Mathematicos observatur distinguunt enim à Demonstrationibus Scholia, demomonstrationes rigorosissimè & acroamaticè, Scholia paulo familiarius atque exoterica quadam ratione tractantur, quod vel ex solo Proclo in Euclidem patet, qui in Scholiis historica quædam & quicquid rei illustrandæ facit, inspergere non dubitat. Gemina huic distinctioni distinctio est inter præcepta & commentaria, quam Bartholomæo Keckermanno, & Johanni Henrico Alstedio utiliter placuisse video, & tenuit quoque vir summæ doctrinæ Gerhardus Johannes Vossius in suis artium liberaliũ ac populariũ partitionibus. Usus huius discriminis est, ut non interrupto definitionum, divisionum & demonstrationũ cursu interserere tamen nonnulla scitu digna aut etiam profutura liceat. Quæcunque igitur de styli philosophici ratione dicta sunt, de parte Acroamatica dicta sunto. In Exoterica parũ luxuriari liceat, ut si certitudini aliquid, claritati tamen nihil aut parum decedat. Acroamatica autẽ pars constat ut dixi, Definitionib9, Divisionibus & Demonstrationibus, quanquam divisionibus supersederi possit, quemadmodum Euclides illis caruit, utiliter tamẽ adhibẽtur, saltem ad definitiones inter se ordinatè connectendas, propositiones enim non divisionibus, sed demonstrationibus connecti debent. Quicunque igitur accuratè definire apt dividere, & demonstrare seu certam quandam propositionem reddere profitetur, rigorosissimè se gerere, nec

re,nec vocem nisi definitam,aut propositionem nisi demonstratam aut immediato sensu certam in demonstrando adhibere debet. De cætero liceat fortasse acutas nonnunquam allusiones,similitudines, metaphoras,exempla,argutias,historias, inspergere & lectoris fessi animum jucunditatis interstitio recreare,sic tamen ut tunc quoque omnis obscuritas,omnis translationum nimietas vitetur.

Illud quoque hoc loco admonitu dignum visum est,quia vulgò contra sentiunt *inter accuratè philosophandum concretis tantùm utendũ esse*; idque ipsum Aristotelem plerumque fecisse video; ποσὸν, ποιὸν, τὰ πρός τι potius ipsi in ore sunt,quam ποσότης, ποιότης, σχέσις seu si sic loqui fas esset, προς-τινότης; id vulgò sectatores excusant, quasi pinguius factum,ac se si diis placet,acutiores somniant,cum omnia abstractis complent; cùm contra pro certo compertum sit istam abstracta vocabula excogitandi libidinem pene totam nobis philosophiam obscurasse,quibus tamen careri in philosophando prorsus potest.Nam concreta verè res sunt,abstracta non sunt res,sed rerum modi,modi autem nihil aliud sunt quàm relationes rei ad intellectum , seu apparendi facultates. Et verò datur modorum in infinitum replicatio, & qualitatum qualitates & numeri numerorum , quæ si omnia res sunt non infinitas tantùm,sed & contradictio oritur. Nam si Entitas Ens est,si Realitas res est,si aliquidditas aliquid est,idem erit forma sui ipsius seu pars conceptus sui quod implicat. Si quis igitur aliquando Elementa Philosophiæ perfectè constituturus est,eum abstractis propè penitus abstinere necesse est, Recordor quidem acutissimum Hobbesium abstractis aliquam utilitatem tribuere , idque eo potissimum argumentum quod exempli causa aliud sit duplicare calida , aliud duplicare calorem. Verùm hæc ipsa caloris duplicatio terminis concretis efferri potest , nam si dicam eandem rem duplo calidiorem esse factam,jam intelligetur non calida, sed calorem duplicatum esse. Terminorum igitur abstractorum nunquam ego , ut verum fatear,ullum in philosophandi rigoroso genere usum magnopere comperi,abusus verò multos & magnos, & valde perniciosos. At in exoterica dicendi ratione credo abstracta adhibita tempestivè , usu suo non carere, acuere enim inprimis

mis sententias, & figere quasi attentionem lectoris, ac de cæteris cogitationibus impræsentiarum dimittendis admonere; more secundarum notionum, quibus cur abstracta æquiparem causas habeo multas & graves. Nam in universum ita sentio, substituere abstracta concretis, & pro hac propositione: *homo est rationalis*, substituere illam: *homo habet rationalitatem*, aut: *cui inest Humanitas, illi inest rationalitas*, aut: *humanitate rationalitas continetur*, esse non tantum tropicum, sed & superfluum; ac perinde esse ac si quis loco ejusdem propositionis, diceret: *certum est, verum est, non est dubitandum; quisquis attendet, sentiet, idea hominis menti meæ per sensum impressa confirmat, hominem esse rationalem*; quæ variandi genera rei nihil addẽtia præter relationem ad mentem ad illustrandum inculcandumque possunt aliquid ad accuratè philosophandum, ad definiendum, dividendum & demonstrandum nihil. Hactenus ostenum est terminis Technicis abstinendum esse, quoad eius fieri potest; nunc illud attendendum est, sive popularibus, sive Technicis utamur, *tropos* tamen *aut nullos aut exiguos aptosque esse debere*. Quod à Scholasticis parum est observatum, nam quod quis miretur eorum oratio tropis scatet. Quid enim aliud quàm tropica sunt dependere, inhærere, emanare, *influere*. Cujus postremi vocabuli inventione mirè se effert Suarez. Cum enim Scholastici ante eum dudum in generali causæ notione venanda sudassent, nec verba illis commoda succurrerent, Suarez non quidem ingeniosior, tamen audacior fuit, & adhibito callidè influxus vocabulo, causam definivit: *quod influit esse in aliud*, barbarè satis & obscurè; nam & inepta constructio est, qua influere ex neutro fit activum; & metaphoricum est istud influere, & obscurius ipso definito: faciliore enim negotio causæ quàm influxus vocem tam monstrosè acceptam definire sperarim. Illud denique observandum quod & jam tum passim monuimus *origini vocis, præsertim cum certa est, qua pote, insistendum*. Sanè verum est omnem originariam vocis significationem esse propriam, neque enim video qui per tropum ex alio translatus dici possit; sed tamen illud fateor quandam significationem esse propriam, quæ non sit originaria, quod & rectè observavit Clmus Brunsmannus in iis quæ de

propria & tranſlata ſignificatione nuper peculiari opera commentatus eſt. Quibus ejus cogitatis tamen illud adjicio: omnē ſignificationem non originariam aliquando fuiſſe tranſlatā, eo nimirū tempore quo primum vox à primigenia ſignificatione ad alias troporū adminiculo promota eſt; factam verò tandem propriam, cum primū ita vulgaris facta eſt, ut æquè ſit nota, aut notior etiam nativa; & jam homines non propter flexiones à nativa factam, cuius ſæpe ne recordantur quidem, ſed per ſe voce ſic utantur. Interea ſi quis deſtinato conſilio ſibi proponeret, vocibꝰ quarum certa originatio eſt, perpetuo inter philoſophandum non aliter uti, quàm origo poſtulat, eius conſuetudo res illaudabilis nec aſpernāda foret, etſi difficile cenſeā hoc conſtanter exequi. Ita ſatis, opinor, fusè, pro inſtituti ratione de Claritate vocabuli per ſe dictum eſt. *Claritas* verò *quæ ex Circumſtantiis* ſumitur, ſumitur vel ex ipſa oratione, vel extrinſecus. Si ex ipſius Orationis circumſtantiis ſumitur, erit Claritas ſi non vocabuli per ſe, tamen orationis per ſe. Quod fit, cùm ex ipſa oratione apparet materia ſubiecta de qua agitur, & cum materia ſubiecta tollit ambiguitatem, nam ſi de Urſa, plauſtro, cane, lyra, loquitur, is cuius reliqua oratio in aſtronomicis conſumitur facile tollitur ambiguitas. Item ſi præmiſſa eſt definitio vocabuli, eo ipſo obſcuritas ſublata eſt. Sed ſi per multas demum coniecturas, licet ex ipſa oratione ſumtas, ſignificatio venanda eſt, longè infra claritatis laudem ſubſidit. Si verò ex ipſis extrinſecis circumſtantiis colligendus demum ſenſus eſt lectori & auditori, jam per ſe obſcura eſt oratio. Obſcura autem oratio fortaſſe alicui prophetæ, aut ebuccinatori miraculorum Alchymiſtæ, aut oraculo Delphico, aut etiam theologo myſtico aut ænigmatographo Poetæ convenerit, à philoſopho nihil poteſt eſſe alienius. Equidem non ignoro & philoſophos Ægyptiorum veteres, & Sinenſium, qui Ægyptiorum colonia eſſe videntur, hodiernos; & omnino orientales, &, qui eos ſecutus eſt Pythagoram apud Græcos; apud Latinos autem & Arabas, Chemicos; ænigmatibus ſua occuluiſſe. Quod eorum conſilium non poteſt uſquequaque improbari, neque enim omnia omnibus proſtituenda ſunt, & qui poſtea philoſophi artium, medicæ imprimis & mathema-

mathematicæ myſteria in vulgus exire paſſi ſunt rem à prudentia civili alienam fecerunt; poterant enim his velut inſtrumentis uti ad liberandas à tyrannide patrias & conſtituendas Ariſtocratias: & nemo prudens Lazarum Riverium , vel Antonium Mariam Rheitam Schyrlæum Cappucinum culpaverit obſcuritatis, quòd ille certam quandam compoſitionem medicam , hic tuborum opticorum magis magisque perficiendorum compendium à ſe repertum ænigmatis nube ſepiverunt. In philoſophando tamen accuratè, id eſt in definiendo, dividendo & demonſtrando, diſpellendas eſſe omnes illas nebulas, non eſt dubitandum. Licebat Philoſophis vel lingua quadam peculiari, quod de Ægyptiis & Hetruſcis ſacerdotibus fertur; vel ſcriptura ſaltem, qud nunc faciunt Sinenſes, ſua occulere, dummodo in hac ipſa lingua, in hac ipſa Scriptura, ipſi ſaltem inter ſe, clarè accurateque philoſophati eſſent , nec nunc intromiſſis in adyta, appareret vaſta rebus utilibus & egena ſolitudo quodque de templo Hieroſolymitano Tacitus ait inania arcana, quod de orientalium philoſophia verum eſſe magis magisque detegitur ita explicata eſt una laudum Orationis Philoſophicæ: *Claritas*. Elegantiam aliorſum ablegavimus. Lege ſis interim Quærengum de Eloquentia Philoſophi. Sola Veritas reſidua eſt, ſed de hujus comparandæ ac confirmandæ ratione , deque omni inveniendi & judicandi artificio præcepta tradere ad Logicum pertinet , qui tamen illa accurata Claritate verborum inquirendi ac moroſè cuncta diſcutiendi neceſſario alioquin onere , mirificè levatur. Nam ſi nulla vox adhibetur, niſi clara & certæ definitæque ſignificationis, omnis æquivocatio exulet neceſſe eſt , qua ſemel pulſa ingens ſophiſmatum agmen ſimul evaneſcet; nec quicquam ferè ad ſolidè judicandum ſupererit, quàm ut ſenſus ab erroribus , ſenſorio ac medio rectè conſtitutis, intellectus verò obſervatis ſolis conſequentiarum regulis, præſerventur. Quæ cum ita ſint, parum abeſt , quin credam, uti Rhetoricæ duæ ſunt partes, una de verbis eleganter, ornatè & efficaciter ſtruendis, altera de movendis affectibus; ita ſimiliter Logicæ duas eſſe partes, unam verbalem, alteram realem; unam de claro diſtincto & proprio verborum uſu ſeu de ſtylo philoſophico,

alteram de regendis cogitationibus. Nam Grammatica ut loquamur purè & ex usu gentis, nos docet; Rhetorica ut aptè ad movendos affectus; Logica ut aptè ad movendam mentem dicamus. Quemadmodum igitur illi non probantur, qui Oratoriam à Rhetorica divellunt, oratoriam de movendis affectibus, Rhetoricam de elegantia dictionis præcipere jubent; quod faciunt Ramistæ quidam aut Semi-Ramistæ, viri cætera doctissimi, Keckermannus, Alstedius, Conr. Ditericus, Caspar. Bartholinus; quemadmodum, inquam illi non probantur, cùm ita implexus sit verbis omnis cogitandi volendique actus, ut vix unquam nisi tacito intra nos verborum usû fiat; cùm verba sint proximum cogitandi instrumentum; docendi autem cogitata nostra propè unicum; cum denique iisdem regulis simul & movendorum affectuum, regendarumq; cogitationum ratio, &, quibus propè solis id fit, verborum ad hoc aptè collocandorum præcepta contineantur; ita non improbandum arbitror, qui simul & de cogitandi præceptis, & genere dicendi ad docendum apto tractare ad Logici partes pertinere tuebitur. Quare nec Nizolius peccavit, quod in Logica tractatione dicendi rationem exactam passim urget, nec fortasse, qui ante Nizolium eo de argumento tam in omni Encyclopædiæ parte necessario, paulo fusius præfati sumus. Inprimis cum eo potissimum fine Nizolium ediderimus, ut, vel alieno labore contribueremus aliquid ad philosophiæ solidioris instaurationem, quæ nunc tot ubique summis ingeniis connitentibus tam pulcrè procedit, adjuvandam. Speramus enim à lectione huius Nizolianæ commentationis non mediocrem fructum in rem philosophicam redundare posse, vel ideò, ut homines sobrio illi, ac proprio & nativo, ac verè philosophico dicendi generi magis magisque assuefiant; præsertim cum nemo mihi quidem scriptor notus sit, qui pari zelo, diligentia, atque etiam, si attentè legatur efficacia, in eam rem incubuerit, ut omnes illæ verborum spinæ ex agro philosophico funditus evellantur. Quod quidem in parte Logica atque ipso philosophiæ vestibulo sic satis præstitisse mihi videtur, dummodo existant, quod fore non desperamus in hac florentium passim egregiorum ingeniorum ubertate, qui cœptum

semel

ſemel laborem perſequantur,ac reliquas philoſophiæ partes metaphyſicam,phyſicam generalem,philoſophiam civilem ac veram jurisprudentiam à terminorum implexis ſentibus eadem ratione purgent;polliceremur de nobis aliquid,niſi partim aliis ſtudiis diſtraheremur,partim timeremus materiam aliis præripere , aptius omnia præſtituris. Cæterum quod Nizolium dixi præ cæteris aliquid in hoc genere præſtitiſſe,id tueri non vereor. Nam illuſtres illi philoſophiæ inſtauratores hodierni in eo potius occupantur, ut ſua ſibi inventa & cogitata præclarè conſtituant atque exornent, quàm ut vetera & in ſcholis recepta Ariſtotelis ac ſcholaſticorum tradita,poliant,ac purgent. Cùm tamen non ſit è re philoſophiæ vetera prorſus abjicere, ſed emendare potius,& quod egregium eſt,qualia certè ſunt innumera , ea præſertim quæ ipſo Ariſtotelis textu continentur,tolerare. Deinde fateor de dictione philoſophorum vulgarium barbara abolenda,monuiſſe,conſuluiſſe,declamaſſe multos, rem ipſam verò,quod fecit Nizolius,aggreſſos eſſe paucos , quia facilius ſcilicet eſt, carpere quàm emendare. Sanè cum primum literæ reſtaurari cœptæ ſunt,eruditi in philoſophos ſcholaſticos intonuere; contra Scholaſtici ſe reales vocabant, illos poetarum & grammaticorum titulo ab interiore rerum cognitione arcebant. Et memini videre aliquando ſcriptum cuiusdam ex illo grege theologi : hoc titulo :*Iohannis Seici Apologia quòd Theologia non ſit fundata ſuper Poeſi*, quaſi ſcilicet quiſquam hoc ſomniaſſet. Sed interea dum iſti fulminant, eruditi aulas magnatum paulatim occuparunt. Laurentium certè Vallam ſolus favor regius ab hæreſeos commendatione defendit , ut de Leonis X. & Franciſci I. Galliæ Regis in literatos propenſione nihil dicam , quæ profligandæ barbariæ multum potuit. Jam ante Vallam , princeps Dantes Aligerius Florentinus meliores literas velut ab inferis revocavit , huius diſcipulus Franciſcus Petrarcha primum in philoſophia civili quippe capaciore elegantiam expertus eſt , qua in re Franciſcum Philephum, Poggium Florentinum,Leonardum Aretinum , aliosque ſuccenturiatos habuit. Ut Valla maiore vir ingenio ſpinas ſcholaſticorum primus calcare aggreſſus eſt,ac dialecticam conſcripſit ingenio ſuo dignam,

JCtos etiam libello de insignibus & armis, contra Bartolum, Theologos libello de libero arbitrio contra Boethium lacessere ausus. Tunc verò philosophiæ simul & eloquentiæ exquisitiori è Græcia subsidio venere Theodorus Gaza, Georgius Trapezuntius, Emanuel Chrysoloras, & Bessario postea Cardinalis. Et licet Gaza & Trapezuntius Aristotelem græcum resuscitantes, pugnarent inter se, Bessario autem Platonicus cum utroque; in Barbaros tamen æquali animi impetu itum est. Ab his instructi Johannes Picus de Mirandula, sui ævi phœnix, Astrologorum hostis, Hermolaus Barbarus ἐντελεχείας interpres, Nicolaus Leonicenus Patavinus, cuius & Nizolius noster lib. 4. cap. 8. meminit, cuius opera, ut Erasmus ait, Medicina iterum loqui cœpit, Marsilius Ficinus Bessarionis in affectu erga Platonem hæres, certamen pro vera sapientum eloquentia contra corruptores utriusque susceptum, acriore impetu, & recentibus armis continuarunt. Tandem Angelus Politianus, Joh. Franciscus Picus de Mirandula Rudolphus Agricola, Joh. Reuchlinus, Hadrianus Cardinalis, Erasmus Roterodamus, Paulus Cortesius, Joh. Ludovicus Vives, Philippus Melanchthon, Joachimus Camerarius, & multi consimiles, perrupere hostiles ordines, & latè stragem dedere. Hos, qui toto orbe secuti sunt philosophi eloquentissimi, tam multi sunt, ut brevibus chartis non capiantur. Barbarum porro dicendi genus peculiaribus scriptis multi oppugnarunt. Et exstant Epistolæ amœbææ Johannis Pici Mirandulani & Hermolai Barbari, quorum hic acerrimè in Scholasticos invehitur, ille mollire eorum vitia ac tegere magis quàm defendere, non improbabili pietate conatur. Tanti fecit eas Epistolas Philippus Melanchthon, ut addita dispositione edi in Germania curaverit. Addi potest Quærengus de Eloquentia Philosophi Franciscus Floridus Sabinus, scripto quod pro latina lingua eiusque Scriptoribus edidit, Ubertus Folieta de Latinæ Linguæ usu & præstantia, Germonius, Corradus, Taubmannus, Barthius, de Latina Lingua, Susii Lima Ciceroniana, Andr. Schotti Tullianæ quæstiones, Alberti de Albertis actio in corruptores eloquentiæ, Melch. Inchofer de sacra latinitate, Erasmi Apologeticus adversus Martinum Dorpium, Joachimus

Vagetius

Vagetius de ſtylo, Chriſtoph. à Capite fontium de neceſſaria correctione Theologiæ Scholaſticæ, Ludovicus Carbajalus Bæthicus libro uno de Reſtituta Theologia, in quo, ut inſeruit titulo ipſe, Lector viſurus ſit Theologiam à Sophiſtica & barbarie magna induſtria repurgatam. Erycius Puteanus diatriba de Barbaris ad Barbarinos, Chriſtianus Becmannus, & Iſaacus Clauderus de barbarie ſuperiorum temporum, Friſchlinus Priſciano vapulante, Joh. Conradus Dietericus de infelicitate ſeculi ſuperioris in græcarum literarum ignoratione, Antibarbarus Sixti Amamæ & Petri Molinæi, Gerhardus Johannes Voſſius de vitiis ſermonis & gloſſematis latino-barbaris, Joh. Nieſſ. de ortu & occaſu linguæ latinæ eiusque inſtaurandæ ratione, Petrus à valle clauſa de immunitate Cyriacorum, qui omnes data opera in dictionem illam pſeudophiloſopicam invehuntur. His addi poſſunt, qui ex Cicerone & Quintiliano & Boethio, Philoſophati ſunt: Freigius, Buſcherus, Jaſon Denores, Ramusque & Ramei aut Philippo-Ramei propè omnes; Adrianus item Cardinalis libris 4. de vera philoſophia ex 4. Eccleſiæ doctoribus: Ambroſio, Hieronymo, Auguſtino, & Gregorio Magno. De cætero ut Theologiam Scholaſticam Melchior Canus in locis, & Paulus Corteſius in libros ſententiarum, (nuper Petavius, opere dogmatum Theol.) ita Dialecticam Valla, Rudolphus Agricola, Polichius, Melanchthon, Cæſarius, Hunnæus, Cornelius Valerius, Perionius, Cœlius Secundus Curio, Ioan. Sturmius, Hottomanus; Metaphyſicã Vives, Niphus, Javellus (etiam Nizolio noſtro laudatus lib. 2. cap. 10.) Fonſeca, Brunus, Monlorius; Phyſicam Hermolaus Barbarus, Cornelius Valerius, Franciſcus Vicomercatus, Hieron. Fracaſtorius, Hieron. Cardanus, Jul. Cæſar Scaliger, Scipio Capucius, Titelmannus, & nuper Gaſſendus, dictionis elegantia illuſtrare cœperunt, Qui tamen terminos in Scholis receptos ſic ad vivum in cæteris philoſophiæ partibus reſecuerit, ut fecit in Logica Nizolius noſter, nondum comperi. Nizolium igitur, quo hactenus fuit ignoratior, hoc magis dignum putavi, qui *in exemplum dictionis philoſophicæ reformatæ* proponatur.

Altera Editionis Ratio fuit: Tempus Autoris. Acceſſit enim

ad edendum hic quoque stimulus , quod apparet ex Nizolio esse quasdam sententiarum periodos, & *quæ nostro tempore velut nova producuntur, jam olim plurima à doctis viris magna cum contentione agitata esse*. Ita detexit Telescopium viam lacteam esse conseriem insensibilium stellarum, idem dudum conjecerat Democritus. Ejusdem Democriti Vaticinatio erat, Nili incremẽta esse à pluviis Æthiopiæ, quæ sententia à coævis & propinquis scriptoribus irrisa, nunc peregrinationibus vera deprehensa est; Epicuri & Lucretii Atomi, quàm magna nunc contentione refodiuntur? Hypothesis terreni motus Pythagoræ fuisse dicitur, & illuc inclinasse Archimedem non obscura sunt vestigia in libello de Numero arenæ. Illustris Digbæi pulverem sympatheticum Antonius Deusingius & Joh. Frid. Helvetius contendunt veterem esse. Circulationem sanguinis per totum corpus non ab Harvæo primum observatam, sed dudum deprehensam legi in manuscriptis cuiusdam religiosi, quæ nunc quoq; Venetiis monstrentur, refert in absolutissimo Institutionum Anatomicarum opere Thomas Bartolinus. Habeo ex narratione doctissimorum virorum, ipsum illum magnum Cartesium non mediocriter confusum fuisse, cum esset ei monstratum, complura eius philosophemata, quæ noviter inventa putabat , in Platone & Aristotele, quorum tamen ille contemtum præferebat, tum in naturalibus, tum in civilibus clarè tradita, contineri; Keckermannus ostendit ex collatione verborum parallelismo quodam sibi oppositorum pleraque Petri Rami dogmata dudum vidisse Ludovicum Vivem. Addo ego, quę nunc nostro tempore à scriptorib9 præclaris, Hobbesio, Cartesio, Iungio, Claubergio, Raeo, Antonio Arnoldo Theologo, quem Gallicæ Logicæ, libelli sanè elegantissimi autorem ferunt, acerrimè urgetur *terminorum technicorum ad populares reductio*, eam jam tum Nizolio nostro in votis ac scopo unicè fuisse. Longè meliore, quàm Rami consilio, qui Aristoteleis subversis alios terminos technicos substituit, multiplicavitqun non scientiam , sed laborem.

Restat nunc, ut *Errores* quoq; & *Vitia* Nizolii nostri ne dissimulemus. Et ex vitiis potissimum mihi vituperationem mereri videtur *maledicentia*, qua in Aristotelem, in Platonem ipsum, in Galenum,

num,in veteres Aristotelis interpretes Græcos, in Scholasticos sine discrimine (nam Thomam Aquinatem, cum mollissimè tractatum cupit, appellat monoculum inter cæcos lib.4.cap.7.) invehitur, qua etiam consentientes sibi in plerisque Vallam, Vivem, Rudolphum Agricolam ob levissima quædam sententiarum discrimina proscindit. Optassem deleta è libro talia ne lectores vel cum puritate dictionis simul procacitatem discerent, vel saltem in percurrendo offenderentur, non sum ausus tamen in alieno opere quicquam immutare. *Errores* in Nizolio & multi sunt, & magni, quorum plures in breviculis notis quas minutiori typo insertas adjeci, sunt tacti, aliquorum verò extantiorum etiam hic mentio facienda est. Nimirum ille palmarius est, quòd Scholasticorum vitia Aristoteli imputat, & modestiores se viros, Johannem Picum, Leonicenum, Rudolphum Agricolam, Vivem, etiam conviciis lacessit, & adulationis insimulat, quod eximere Aristotelem conentur; cùm tamen nostro seculo post tot in Aristotelem doctissimorum & prioris barbariei dissimillimorum interpretum curas nihil sit compertius, quàm Aristotelem omnis illius ineptiæ purum & insontem esse, qua scholastici passim inquinantur. Errores eius quicunque sunt, tales tamen sunt, ut facilè internoscas lapsus viri magni & in rerum luce versati, à vertiginosis deceptionibus imperiti alicuius claustrâlis. Hoc demonstratum satis dedere primum superiore seculo Itali interpretes: Augustinus Niphus, Angelus Mercenarius, Alexander & Franciscus Piccolominæi, Cæsar Cremoninus, M. Antonius Zeinara, Simon Simonius, Jacobus Zabarella, Franciscus Vicomercatus, & tot alii. Hoc verò seculo illustrati Aristotelis Germanis maximè laus debetur. Nam partem de demonstratione, quæ vulgò Aristotelis adversariis pro menstruo est, Cornelius Martini, & Jungius & Joh. à Felden non mediocriter illustrarunt, quanquam enim Feldeni in Topicis & Analyticis Aristotelis ad usum transferendis eruditissimæ albiq; lapidis calculo dignissimæ meditationes nondũ sint editæ, speramus tamen quamprimum eas ab ipso autore editum iri; ad Metaphysicam Aristotelis solidè comprehendendam plurimum contribuere Sonerus & Dreierus, ille in Academia Altorfina, hic in Regiomontana professor; Soneri institutiones non ita du-

dum, autore jam olim mortuo, prodire, Dreieri Sapientia universalis seu prima philosophia ex Græcorum potissimum interpretum sententiis ad præclaram harmoniam concinnata est, ex qua intelligi satis potest, quàm gravi consilio sua aggressus sit Aristoteles, quàm præclaro ordine collocaverit, quàm denique magnificè sit executus. Philosophia Aristotelis naturalis generalis (nam quæ particularis est, eius realitas per se lucet) ad usum maximè & solidas de rerum natura notiones traducta est à solidissimo Viro Abdia Trew Mathematicarum scientiarum professore Altorfino, qui Physicam Aristotelis generalem ad morem mathematicum traditam scripsit. Et certè Aristotelem à surdis illis & nullum intellectum patientibus dogmatibusque ei publica superiorum temporum ignorantia affinxit longissimè afuisse, illas tot formalitatum realitates prorsus ignorasse, notiones tantùm generalissimas tradidisse, satis ostendunt, quicunque nunc in Aristotele cum Recentioribus conciliando operam ponunt, quod partim acutissimus Thomas Anglus ad mentem tamen illustris Digbæi, partim Clarissimus Raëus ostendere, in se susceperunt. Quod consilium cum sit optimum, & rei literariæ necessarium, ne utilia cum vanis aboleantur, & nonnullorum somnia de abiiciendo prorsus Aristotele in animis incautæ juventutis invalescant; *visus est hic locus opportunus, cui excerpta quædam mea ex prolixa aliqua Epistola non ita dudum ad celeberrimum peripateticum Germanum, Virum præter accuratissimam philosophiæ cognitionem (aliquot jam præclaris speciminibus orbi declaratam & quod opto, multo pluribus, quorum illi ingens copia suppetit, declarandam) in omni eruditione exquisitissimum data; adjiciantur : quæ proinde præfationi huic nostræ statim subnectemus,* nihil veriti, ne post præfationem jam tum prolixam, patientia lectoris abutamur. Qui si æquus est in re tam necessaria etiam prolixiores nos facilè feret; sin iniquus, sciat nihil ad nos judicia sua pertinere. In Morali ac Civili philosophia Aristotelem profundius assecuti sunt præ cæteris πολυμαθέστατος Conringius, Joh. à Felden JCtus notis in Grotium & Elementis Jurisprudentiæ universalis & Analysi politicorum Aristotelis celebris, ac denique Clarissimus Vir Jacobus Thomasius, cum in multis varii argumenti diatribis

tribis, tum inprimis in Tabulis philosophiæ practicæ exquisitissimis ac planè à cæterarũ inanitate alienis, ut de *Heinsii paraphrasi* nihil dicam. (cuius etiam in physica Aristotelica tum præclara introductio, tum de Origine formarum disquisitio, tum de laudibus Aristotelis oratio insignis extat) libros Aristotelis politicos disjectos & hiatibus deformes, in alium longè ordinem redegit, eumque ipsius Aristotelis fuisse multis argumentis acutissimis ostendit, ut de cæteris eius in illa philosophiæ parte scriptis limatissimis nihil dicam. Hos jam quos dixi interpretes, qui adhibebit, sine fidiculis, credo, fatebitur, longè alium Aristotelem esse, quàm qui vulgò depingitur, nec cum Valla, Nizolio, Bassone, aliisque Aristotelo-mastigibus, refundi in autorem textus debere, quæ interpretum vel imperitia, vel si tempora spectemus, quibus vixere, infelicitas peccavit. Nam nec illud prætereundum est, iniquos esse, qui illorum temporum lapsus tam acerbè perstringunt; tu si illic sis, aliter sentias. Cum historia & civilis & philosophica delitesceret, cùm scriptores optimi non nisi pessimè translati haberentur, cum typographiæ beneficio destitutis aut sumtuosissimè omnia aut molestissimè transscribenda essent, & unius inventa ad cæterorum notitiã raro nec nisi tarde pervenirent (unde fit ut nunc sæpe ex collatione scriptorũ deprehendantur, quæ etiã coævi ignorarunt) non mirum fuit graviter & sæpe labi, miraculi potiꝰ instar fuit vel mediocriter aliquid in literis & vera philosophia præstare. quare etiam, sicubi mihi aliquid durius hic currẽte calamo excidit, id de temporum magis miserabili fato, quàm hominum ignavia intellectum volo. Illi potius culpandi sunt qui nunc quoque inventa fruge glandibus vesci malunt, & pertinacia potius quàm ignorantia peccant. Nec vereor dicere Scholasticos vetustiores nonnullis hodiernis & acumine, & soliditate, & modestia, & ab inutilibus quæstionibus circumspectiore abstinentia longe præstare: hodierni enim nonnulli cum vix quicquam dignum typis addere veteribus possint, hoc unum faciunt, ut allegata opinionum cumulent, & innumeras frivolas quæstiones excogitent, & unum argumentum in multa partiantur, & mutent methodum, & terminos fingantque atque refingant: Ita illis tot tamque grandes libri

 nascun-

nascuntur. Quàm verò longè sint acumine inferiores superioribus superioris & huius seculi Scholastici, documento esse potest secta nominalium, omnium inter Scholasticas profundissima, & hodiernæ reformatæ philosophandi rationi congruentissima; quæ cum olim maximè floreret, nunc, apud scholasticos quidem, extincta est. Unde conjicias decrementa potius quàm augmenta acuminis. Cùm autem ipse Nizolius noster se *Nominalem* exsertè profiteri non dubitet propè finem capitis sexti, libri primi; & verò in realitate formalitatum & universalium evertenda nervus disputationis eius omnis potissimum contineatur, pauca quædam de Nominalibus subiicere operæ pretium duxi. Nominales sunt qui omnia putant esse nuda nomina præter substantias singulares, abstractorum igitur & universalium realitatem prorsus tollunt. Primum autem nominalium aiunt fuisse nescio quem Rucelinum Britonem, cujus occasione cruenta certamina in Academia Parisiensi fuerunt excitata. Refert in eum eiusmodi Epigramma Aventinus:

Quas *Ruceline* doces, odit Dialectica voces,
Jamque dolens de se, non vult in vocibus esse;
Res amat, in rebus cunctis vult esse diebus.
Voce retractetur, res sit, quod voce docetur;
Plorat Aristoteles nugas tradendo seniles,
Res sibi subtractas per voces intitulatas;
Porphyriusque gemit, quia res sibi lector ademit;
Qui res abrodit, *Ruceline*, Boetius edit.
Non argumentis, nulloque Sophismate sentis
Res existentes in vocibus esse manentes.

Diu autem jacuit in tenebris secta Nominalium, donec maximi vir ingenii, & eruditionis pro illo ævo summæ, Wilhelmus Occam Anglus, Scoti discipulus, sed mox oppugnator maximus, de improviso eam resuscitavit; consensere Gregorius Ariminensis, Gabriel Biel, & plerique ordinis Augustinianorum, unde & in Martini Lutheri scriptis prioribus amor Nominalium satis elucet, donec procedente tempore erga omnes Monachos æqualiter affectus esse cœpit. Generalis autem Regula est, qua Nominales passim utun-

tur:

tur; *Entia non esse multiplicanda præter necessitatem.* Hæc regula ab aliis passim oppugnatur, quasi injuria in Divinam ubertatem, liberalem potius quàm parcam, & varietate ac copia rerum gaudentem. Sed, qui sic objiciunt, non satis mihi nominalium mentem cepisse videntur, quæ etsi obscurius proposita huc redit: *Hypothesin eo esse meliorem, quò simpliciorem,* & in causis eorum quæ apparent reddendis eum optimè se gerere, qui quam paucissima gratis supponat. Nam qui aliter agit, eo ipso naturam, aut potius autorem eius Deum ineptæ superfluitatis accusat. Si quis Astronomus rationem phænomenorum cœlestium reddere potest paucis suppositis, meris nimirum motibus simplicibus circularibus, eius certè hypothesis eius hypothesi præferenda erit, qui multis orbibus variè implexis ad explicanda cœlestia indiget. Ex hac iam regula Nominales deduxerunt, omnia in rerum natura explicari posse, etsi universalibus & formalitatibus realibus prorsus careatur? qua sententia nihil verius, nihil nostri temporis philosopho dignius, usque adeo, ut credam ipsum Ockamum non fuisse *Nominaliorem,* quàm nunc est Thomas Hobbes, qui, ut verùm fatear, mihi, plusquam nominalis videtur. Non contentus enim cum nominalibus universalia ad nomina reducere, ipsam rerum veritatem ait in nominibus consistere, ac, quod maius est, pendere ab arbitrio humano, quia veritas pendeat à definitionibus terminorum, definitiones autem terminorum ab arbitrio humano. Hæc est sententia viri inter profundissimos seculi censendi, qua, ut dixi, nihil potest esse nominalius. Idem dicendum est de nostri temporis philosophiæ Reformatoribus eos si non plusquam nominales tamen Nominales esse ferè omnes. Tanto igitur aptior his temporibus Nizolius erit. Nunc ad Nizolii errores redeundum est, ex quibus, post Aristotelem interpretibus confusum, palmarius est, omnimoda illa Dialecticæ & Metaphysicæ abolitio, cùm tamen & Nominales iisdem licet principiis nixi retinuerint. Et verò quis neget, esse quædam præcepta tum artis cogitandi seu scientiæ de mente, tum pietatis naturalis, seu scientiæ de summa rerum, id est Metaphysicæ; nam etsi illam ad Oratoriam seu artem dicendi, hanc ad physicam seu scientiam naturæ pertinere velit, eo argumento quòd & veteres tantùm

tres fecerint Encyclopœdiæ partes Logicam, Physicam & Ethicam; quo facilè effecerit, ne Mathematicas quidem scientias peculiares esse; nihil tamen prohibet accuratius partes subdistinguere, & dialecticæ separatam à Rhetorica, ut & grammaticæ datur; Metaphysicæ seu Theologiæ separatum à Physica, ut & Mathesi dantur, locum assignare. Illud quoq; minimè ferendum est, quòd Demonstrationem qualem descripsit Aristoteles prorsus è natura rerum tollit, levibus certè argumentis, ex quibus potissimum est: quod Universalia non sint in rerum natura, (cùm tamen sufficiat ad demonstrandum: nomina esse universalia;) deinde quòd exemplum eius hactenus interpretes magno conatu frustra quæsiverint. Ego verò contra arbitror, passim in libris Aristotelis, imò & ipsius Nizolii, occurrere accuratas & perfectas demonstrationes. Quod ipsum demonstrare, & à non intelligentium obiectionibus nobilissimam artẽ demonstrandi vindicare, peculiari operæ servo. Quòd item contendit genuina Aristotelis opera nunc non haberi, idque locis potissimum Ciceronis, mihi nunquam persuaserit. Nam quid mirum est hominem politicum & infinitis curis obrutum, qualis erat Cicero, nonnunquam subtilissimi cuiusdam Philosophi sententias, fugiente oculo lectas, non satis assequi? qui credit Aristotelem in veris suis operibus Deum appellasse Καῦμα ὐρανῦ ardorem cœli, næ is Aristotelem fatuum putat; & cum sapientem & ingeniosum habeamus per vim nobis ineptum & stultum obtrudit. Novum hoc Criticæ artis genus est, in dignoscendis scriptis autoris omnium confessione ingeniosi, quædã pro supposititiis habere, quia stultum aliquid autori à conviciatoribus impositum (nam nec Cicero nisi alia sibi persona Aristoteli iniqua imposita hæc loquitur) in iis non reperitur. Mihi genuitatem operum Aristoteleorum, quicquid dicant Joh. Franciscus Picus in Examine Vanitatis doctrinæ gentium, quicquid Nizolius, quicquid Petrus Ramus, quicquid Patricius, quicquid in Apologia magnorum virorum Magiæ suspectorum, ubi & hunc Nizolius librum citat, Naudæus; satis superque persuadet perspecta hypothesium inter se Harmonia, & æqualis ubique methodus velocissimæ subtilitatis. Ultimo loco gravis aliquis error

Nizo-

Nizolii circa universalium naturam dissimulari non debet, potest enim lectorem non satis cautum à vero philosophandi tramite penitus abducere. Persuadere conatur nobis universale, nihil aliud esse quam omnia singularia collectivè simul sumta; & cum dico: omnis homo est animal, sensum esse: omnes homines sunt animalia. Hoc quidem verè, sed hinc non sequitur: universalia esse totum collectivum. At probat Nizolius: Omne totum est aut continuum aut discretum. Universale autem est totum, non continuum verò, discretum igitur. Totum autem discretum est collectivum, & eadem est ratio *generis hominum*, quæ *gregis*. Et par est ratio huius propositionis omnis homo (seu totum genus humanum) est rationalis, quæ huius: omnes pecudes quæ hic pascuntur sunt albæ, vel totus grex est albus. At erras Nizoli, datur enim aliud totius discreti genus præter collectivum, nimirum: *distributivum*. Cùm igitur dicimus: *omnis homo est animal*, seu *omnes homines sunt animalia*, sensus est distributivus: sive illum, (Titium) sive hunc (Cajum) &c. sumseris, reperies, esse animal, seu sentire. Et si Nizoliano more omnis homo, seu omnes homines sunt totum collectivum, & idem quod totum genus humanum, sequetur absurda locutio. Nam si eadem sunt, age in propositione ista: omnis homo est animal, vel omnes homines sunt animalia, substituamus totum genus humanum, orietur hæc propositio plus quàm inepta: *totum genus humanum est animal*, similiter de grege est propositio: omnes pecudes quæ hic pascuntur, seu universale ab iis abstractum, idem est cum toto ex iis collecto, grege, ut vult Nizolius, vera erit hæc propositio: *totus grex est ovis*, vel saltem si succurrere ei velis: *totus grex est oves*, quod ipsum tamen satis verè non dicitur. Sed & aliud exemplum minus postremo effugio commodum videamus, JCti veteres quos Nizolius opinor non negavit latinè simul & accuratè locutos, *genus* legatum ajunt, si quis sic leget: Titio equum meum do lego. Jam Nizolii sensu, cum genus sit totum ex singularibus collectum, erit idem ac si dixisset: Titio omnes equos meos do lego. Egregio, si diis placet, jurisprudentiæ specimine. Contra, substituto toto distributivo, plana res est, sensus enim erit: *Titio illum aut illum equum do lego.*

do lego. Addamus hoc quoque: cum dico omnis *homo est animal*, si genus de specie dicitur, & genꝰ est universale, universale totũ genus ex singularibus collectum, substituamus voci *animalis*, omnia animalia simul sumta; Orietur hæc propositio: *Homo est omnia animalia simul sumta.* Cùm sufficiat homini esse quoddam animal, seu aliquod ex universo animalium genere. Nec verò error hic Nizolii levis est, habet enim magnum aliquid in recessu. Nam si universalia nihil aliud sunt quàm singularium collectiones, sequetur, scientiam nullam haberi per demonstrationem (quod & infra colligit Nizolius.) sed collectionem singularium, seu inductionem. Sed ea ratione prorsus evertuntur scientiæ, & Sceptici vicere. Nam nunquam constitui possunt ea ratione propositiones perfectè universales; quia inductione nunquam certus es, omnia individua à te tentata esse; sed semper intra hanc propositionem subsistes, omnia illa quæ expertus sum sunt talia; cum verò non possit esse ulla ratio universalis; semper manebit possibile, innumera quæ tu non sis expertus, esse diversa. At, inquies, ignem (id est corpus quoddam lucidum, tremulum, tenue) ex lignis ordinario modo suscitatum urere, dicimus universaliter, etiamsi nemo sit omnes tales ignes expertus, sed quia in iis quos experti sumus, res comperta est. Ita est: hinc coniicimus, & morali etiam certitudine credimus: omnes ignes, eiusmodi urere, & usturos te si manum admoveas. Sed hæc moralis certitudo non fundata est in sola inductione, ex ea enim nullis eam fidiculis collegeris; sed ex additione seu adminiculo harum propositionum universalium non ab inductione singularium, sed idea universali seu definitione terminorum pendentium: (1) *Si eadem vel per omnia similis est causa, idem vel per omnia similis est effectus.* Et hujus (2) *existentia rei, quæ non sentitur, non præsumitur*; & deniq; hujus (3) *Quicquid non præsumitur, in praxi habendum est pro nullo, antequam probatur.* Ex his conficitur certitudo practica vel moralis huius propositionis, *quòd omnis ille ignis uret.* Nam esto ignis ille talis quicunque qui mihi nunc offeratur; aio esse per omnia (quantum ad rem pertinet) similem prioribus quia, *per hypothesin*, non sentio dissimilitudinem ad rem facientem, jam quod non sen-

titur

titur, non præsumitur, *per adminiculum 2.* Quod non præsumitur, est in praxi tenendum *per adminiculum 3.*. Ergo per omnia similem esse, (quantum ad rem pertinet, est in praxi tenendum. Jam per omnia similis causæ, erit per omnia similis effectus, *per adminiculum 1.* nimirum ustio, *per hypothesin*, Ergo ignem talem quemcunque oblatum, seu *omnem illum ignem usturum, est in praxi tenendum.* Quod erat demonstrandum. Hinc jam patet inductionem per se nihil producere, ne certitudinem quidem moralem, sine adminiculo propositionum non ab inductione, sed ratione universali pendentium; nam si essent & adminicula ab inductione, indigerent novis adminiculis nec haberetur certitudo moralis in infinitum. Sed certitudo perfecta ab inductione sperari planè non potest, additis quibuscunque adminiculis, & propositionem hanc: *totum majus esse sua parte*, sola inductione nunquam perfectè sciemus. Mox enim prodibit, qui negabit ob peculiarem quandam rationem in aliis nondum tentatis veram esse, quemadmodum ex facto scimus Gregorium à S. Vincentio negasse *totum esse majus sua parte, in angulis saltem contactus*; alios *in infinito*; & Thomam Hobbes, (at quem virum?) cœpisse dubitare de propositione illa Geometrica à Pythagora demonstrata, & hecatombæ sacrificio digna habita; quod ego non sine stupore legi. Atque hi sunt potissimi Nizolii nostri errores, alios partim notulis inspersis tetigimus, partim tales esse judicavimus, ut ab attento lectore, qui hæc nostra præmittere dignatus sit, deprehendi non magno negotio possint. Nunc igitur loquacissimæ, sed, ni fallor, necessariæ, præfationi finis imponendus est. Si quis metuit, ne domus porta elabatur, cogitet aditum nostrum tam vastum, domum tam parvam esse, quia cœpta est tantùm; si post Logicam, cæterarum quoque partium similis repurgatio accesserit, tum faxo ut in justam omnia symmetriam redeant, nec quisquam amplius de magnitudine atrii, parvitate areæ conqueratur. Quod superest, vale lector benevole, & studium tuis commodis consulendi, boni consule.

EPISTOLA AD EXQUISITISSIMÆ DOCTRInæ virum de Aristotele recentioribus reconciliabili.

VIR CLARISSIME.

TVum illud historiæ Philosophicæ γνῶμα dici non potest, quàm omnibus salivam moverit, apparet enim, quantum inter nudas nominum recensiones & profundas illas de sententiarum connexionibus rationes intersit. Et certe quotquot rerum intelligentes de specimine tuo loqui audio (scis me nihil auribus dare) ii unanimiter asseverant, à nemine uno integrum historiæ philosophicæ corpus potius expectari posse. Plerique alii antiquitatis magis quàm artis periti, vitas potius quàm sententias nobis dederunt. Tu non Philosophorum, sed philosophiæ historiam dabis. Narrant in Anglia sub prelo esse Iosephi Glanvilli Historiam crescentium inde ab Aristotele scientiarum. Sed illum arbitror ferè Mathematices, & Mechanices, & Physices illius curiosioris tantùm periodos secuturum, ita tibi, opinor, præripuit nihil. Vtinam vero ad recentiorem hanc ætatem stylum filumque producas, & admoneas inconsultam juventutem nostram neque omnia neque nihil novatoribus tribuenda esse. Sunt Patricii, Telesii, Campanellæ, Bodini, Nizolii, Fracastorii, Cardani, Galilæi, Verulamii, Gassendi, Hobbii, Cartesii, Bassones, Digbæi, Sennerti, Sperlingii, Derodones, Deusingii, & multa alia nomina, in quæ philosophiæ pallium distrahitur. De his admonere orbem, tibi ludus, publico fructus erit. Iudicio tuo de sententia, Deum primam rerum materiam fingente, quis non assentiatur? Nulla in Hypothesibus eius concinnitas, nulla rationum connexio, sententia prorsus monstrosa, nisi aliqua in physicæ speciali observatu utilia auctor habet, rectius silebit. Cæterum mihi videntur illius parentes esse Scaliger, Sennertus & Sperlingius (nam & huius discipulum se profitetur) enim statuunt formas, educi non è po-

tentia

tentia materia passiva , sed è potentia efficientis activa. Quare consequens est, ut Deum potius ex sua potentia activa , quam ex nihili potentia objectiva, & quasi passiva creaturas producere credant. Deus igitur res ex se producet & ideo prima quodammodo rerum materia erit. Sed de eo tu rectius arbitraberis. De Cartesio & Claubergio prorsus tecum sentio discipulum Magistro lucidiorem esse. Illud tamen rursus dicere ausim raro fere & Cartesianos inventis magistri quicquam addidisse. Certè Claubergius, Spinoza, Heerboord, Tobias Andreæ, Henricus Regius, nihil aliud quam Ducis sui paraphrastas, eruditos tamen, egerunt. Cartesianos *verò eos tantùm appello, qui Cartesii principia sequuntur, ex quo numero magni illi viri Verulamius , Gassendus, Hobbius, Digbæus , Cornelius ab Hoghelande & c. prorsus eximi debent, quos vulgus Cartesianis, confundit, cùm tamen vel Cartesio æquales vel etiam superiores ætate & ingenio fuerint, me fateor nihil minus quam Cartesianum esse. Regulam illam omnibus istis philosophiæ Restauratoribus communẽ teneo,* nihil explicandum in corporibus, nisi per magnitudinem, figuram & motum. *In Cartesio ejus methodi tantum propositũ amo; nam cum in rem præsentem ventum est, ab illa severitate prorsus remisit, & ad Hypotheses quasdam miras ex abrupto delapsus, est, quod rectè etiam reprehendit in eo Vossius in Libro de Luce. Quare dicere non vereor plura me probare in libris Aristotelis quam in meditationibus Cartesii; tantum abest, ut Cartesianus sim. Imo " ausim addere totos illos Libros 8. Aristotelis salva philosophia reformata " ferri posse. Qua ratione illis ipso facto occurretur, quæ de Aristotele " irreconciliabili nunc etiam à doctis viris disputantur. Quæ Aristoteles enim de materia, forma, privatione, natura, loco , infinito, tempore , motu, ratiocinatur, pleraque certa & demonstrata sunt, hoc uno ferè demto, quæ de impossibilitate vacui , & motus in vacuo asserit. Mihi enim neque vacuum neque plenum necessarium esse, utroque modo rerum natura explicari posse videtur. De cætero reliqua pleraque Aristotelis Disputata nemo ferè sanus in dubium vocabit. Formam quoque substantialem nempe, id quo substantia corporis unius a substantia alterius corporis differt, quis non admittat? Materia prima nihil verius. Hoc unum in quæstione est, an quæ Aristoteles de materia, forma , & mutatione abstractè disputaverit, ea explicanda sint per magnitudinem, figuram, & motum. Id Scholastici*

 negant,

negant, Reformatores affirmant. Reformatorum sententia mihi non solum verior, sed & Aristotelis magis consentanea videtur, de utroque breviter dicam. Ac primum de Aristotele. Nam Scholasticos eius sensum mirè depravasse cui magis est cognitum, quam Tibi, vir Clarissime, qui bonam partem huius generis errorum primus produxisti? Id cum tecum in Metaphysicis Sonerus & Dreierus, in Logicis Viottus, Zabarella, Iungius; in Civilibus Iason Denores, Piccartus, Conringius, Feldenus, Durrius, multiq; alii fateantur; cur obsecro non eadē aut deteriora, in physicis suspicabimur, cujus scientiæ præsidia à sensu & experientia & Mathesi petenda sunt, quibus instrumētis scholastici Monachalibus claustris cohibiti, ferè prorsus caruerunt. Satis igitur probabile *est in physicis eos deceptos esse quid si hoc amplius nimis id* certum *esse, ostendam? Qua in re duplici rursus ratione versari licet. Nam vel ostenditur Philosophiam Reformatam Aristotelicæ conciliari posse, & adversam non esse, vel ulteriꝰ ostenditur alteram per alteram explicari non solum posse, sed & debere, imo ex Aristotelicis principiis fluere ea ipsa quæ à recentioribus tanta pompa iactantur. Priore via possibilitas, posteriore necessitas conciliationis conficitur, quamquam eo ipso si possibilis cōciliatio ostenditur, confecta res est. Nam etsi utraq; explicatio & scholasticorum & recentiorum esset possibilis, ex duabus tamen possibilibus Hypothesibus semper eligenda est clarior & intelligibilior, qualis haud dubie est hypothesis recentiorum, quæ nulla entia incorporalia in mediis corporibꝰ sibi fingit, sed præter magnitudinem, figuram & motum assumit nihil. Nam possibilitatem Conciliationis non possum melius ostendere, quam si petam dari mihi aliquod principium Aristotelis quod non per magnitudinem, figuram, & motum explicari possit. Materia prima est ipsa Massa in qua nihil aliud quam* extensio *&* ἀντιτυπία. *seu impenetrabilitas; extensionem à spatio habet, quod replet; natura ipsa materiæ in eo consistit quod crassum quiddā est, & impenetrabile, & per consequens alio occurrente (dum alterum cedere debet)* mobile. *Hæc iam massa continua mundum replens, dum omnes eius partes quiescunt, materia prima est, ex qua omnia per motum fiunt , & in quem per quietem resolvuntur, est enim in ea in se spectata nulla diversitas, mera homogeneitas nisi per motum. Hinc jam omnes Scholasticorum nodi solvuntur. Primum de actu ejus entitativo ante omnē formam quærunt. Et respondendum est esse eam ens ante omnem formam, cum habeat existentiam suam. Illud omne*

enim

enim existit, quod in aliquo spatio est, quod de massa illa omni licet motu & discontinuitate *carente negari non potest.* *Essentia autem materiæ seu ipsa forma*, corporeitatis *consistit in* ἀντιτυπίᾳ *seu impenetrabilitate*; quantitatem*quoque habet materia, sed* interminatam, *ut vocant Anenoista, seu indefinitam, dum enim continua est, in partes secta non est, ergo nec termini in ea actu dantur, (non de intrinsecis enim mundi seu totius massa, sed intrinsecis partium terminis loquor) extensio tamen seu quantitas in ea datur.* *A materia transeamus ad formam, per dispositiones.* *Hic si* formam *supponamus nihil aliud esse quàm figuram*, *rursus omnia mire concinent.* *Nam cum figura sit terminus corporis; ad figuras materiæ inducendas, opus erit termino.* *Vt igitur varii in materia termini oriantur, opus est discontinuitate partium.* *Eo ipso enim dum discontinuæ sunt partes, habet qualibet terminos separatos (nam continua definit Aristoteles* ὧν τὰ ἔσχατα ἕν.) discontinuitas *autem in massa illa prius continua duplici modo induci potest, uno modo ut tollatur etiam simul contiguitas, quod fit, quando ita divelluntur a se, ut relinquatur* vacuum; *vel sic ut maneat contiguitas, quod fit, quando quæ sibi immediata manent, tamen in diversa moventur, verbi g. duæ sphæræ quarum una alteram includit possunt in diversa moveri, & tamen maneant contiguæ, licet desinant esse continuæ.* *Ex his patet siquidem ab initio massa discontinua seu vacuitatibus interrupta creata sit, formas aliquas statim materiæ concreatas esse; sui verò ab initio continua est, necesse esse ut formæ oriantur per motũ (Nam de annihilatione certarum partium ad vacuitates in materia procurandas, quia supra naturam est, non loquor) quia a motu divisio, a divisione termini partium; à terminis partium, figuræ earum, à figuris formæ, ergo à motu formæ.* *Ex quo patet omnem dispotionem ad formam esse motum, patet quoque solutio vexatæ de origine formarum controversia. Cui vir Cl. Herm. Conringius peculiari dissertatione non aliter occurrit, quam concedendo formas ex nihilo oriri, sed meditationes istæ compendiosiorem viam monstrant, ut illuc confugere necesse non sit.* *Dicimus enim formas oriri ex potentia materiæ, non aliquid novum producendo, sed tantum vetus tollendo, & per divisionem partium terminos causando, quemadmodum qui columnam facit, nihil aliud facit, quam quod inutilia tollit, residuum cæteris sublatis eo ipso eam figuram nanciscitur, quam vocamus co-*

 lumnam,

lumnam, scilicet omnes figuræ seu formæ in ipsa massa continentur, indigent tantum determinatione, & actuali ab aliis adhærentibus separatione. Hac explicatione admissa ludus & jocus sunt quacunque contra originem formarum ex potentia materiæ monentur. Restat nunc ut ad mutationes *veniamus. Mutationes enumerantur vulgò & rectè: generatio, corruptio, augmentatio, diminutio, alteratio & mutatio localis seu motus. Has omnes putant recentiores per motum localem solum explicari posse. Et primum de augmentatione & diminutione manifesta res est; mutatio enim quantitatis in toto fit, dum pars locum mutat, & vel accedit vel decedit. Restat ut Generationem & corruptionem & alterationem explicemus per motum, & prænoto eandem numero mutationem esse simul generationem & alterationem, diversorum, nam exempli causa verum est, putredinem consistere in vermibus illis nudo visu insensibilibus, erit infectio aliqua putrida alteratio hominis, generatio vermis. Similiter Hookius in micrographia ostendit rubiginem in ferro esse subtilem sylvulam enatam; rubiginescere igitur erit alteratio ferri, generatio parvorum fruticum. Cæterum tam generatio & corruptio, quam alteratio explicari per subtilem partium motum potest, v.g. cum album sit quod lucem plurimam reflectit, nigrum, quod parvam, erunt ea alba, quorū superficies multa parva specula continet; hæc ratio est cur aqua spumescens sit alba, quia innumeris bullulis constat, quot autem bullulæ, tot specula: cum ante tota fere aqua non nisi unum speculum fuerit; quemadmodum speculo vitreo fracto quot partes tot specula fiunt: quæ etiam causa est, cur vitrum contusum sit albius integro. Similiter igitur aqua per bullulas in distincta velut specula fracta albedo oritur, quæ ratio etiam est, cur nix sit albior glacie, & glacies aqua. Falsum enim est nivem esse aquam condensatam, cum sit rarefacta potiꝰ unde & levior aqua est & plus spatii occupat. Qua ratione sophisma Anaxagoræ de nive nigra diluitur. Et hinc jam patet sola figura & situs in superficie mutatione colores oriri, Idem de luce calore & omnibus qualitatibus si locus pateretur, facile explicari posset. Iam verò, si qualitates per solum motum mutantur eo ipso & substantia mutabitur; mutatis enim omnibus, imò & quibusdam, requisitis, res ipsa tollitur: v.g. si vel lucem vel calorem, sustuleris ignem sustuleris; utrumque motu inhibito effecerit, quæ ratio est cur ignis clausus pabulo aeris deficiente moriatur, ut taceam es-*

sentiam

sentiam à qualitatibus suis non nisi relatione ad sensum differre. Uti enim eadem Civitas aliam sui faciem offert, si a Antri in media urbe despicias (in Grund gelegt) *quod perinde est, ac si essentiam ipsam intueare; aliter apparet si extrinsecus accedas, quod perinde est ac si corporis qualitates percipias; & ut ipse civitatis externus aspectus variat, prout à latere orientali vel occidentali, dis-accedis, ita similiter pro varietate organorum variant qualitates. Ex his jam facile patet omnes mutationes per motum explicari posse. Nec obstat quod generatio sit in instanti motus est successivus, nam generatio non est motus, sed finis motus, jam motus finis est in instanti, nam figura aliqua ultimo demum instanti motus producitur seu generatur, uti circulus extremo demum momento circumgyrationis producitur. Ex his etiam patet cur forma substantialis consistat in indivisibili nec recipiat majus aut minus. Nam & figura non recipit majus aut minus. Etsi enim circulus sit circulo major, non tamen est circulus altero magis circulus, nam circuli essentia consistit in æqualitate linearum à Centro ad circumferentiam ductarum, jam æquitas consistit in indivisibili, nec recipit majus aut minus. Nec verò objici debet figuram aut magnitudinem esse accidentia, neque enim semper sunt accidentia, nam etsi v. g. fluxus sit accidens plumbi, fluit enim non nisi in igne; est tamen de essentia Hydrargyri; jam causa fluxus est haud dubie partium curvilineitas libera sine globis sive cylindris, sive ovalibus sive aliis sphæroeidesi constet: curvilineitas igitur subtilium partium est accidens plumbi, Hydrargyro vero essentialis. Ratio quia omnia metalla oriuntur ex hydrargyro per salia fixo saliū autem natura consistit in figuris rectilineis ad quietem aptis, hinc si salia in aqua soluta, sponte recongelascere sinamus, alia uti chymicis notum est, tetraedrica, alia hexaedrica, octaedrica &c. nulla rotunda aut curvilinea apparent. Hinc salia sunt causa fixitatis; salia igitur illa acida in terræ visceribus hydrargyro quasi per minima mixta impediunt curvilineorum libertatem intersertione, & constituunt metallum. In igne verò metallum redit ad naturam Hydrargyri, ignis enim se interserens subtilibus partibus, partes curvilineas hydrargyrinas à plani lateris salinis liberat, hinc in igne fluxus. Ita patet vix quicquam in physica Aristotelica esse, quod ex reformata non commode explicetur & illustretur. Et hæc quidem exempla mihi de meo interscribendum succurrerunt, innumera alia ab*

aliis

aliis per totam philosophiam naturalem congeruntur. Huc ivit Clarissimus Raeus in Clavi philo.naturalis, ut Aristotelem recentioribus conciliaret, qui tamen ad manus non fuit. Neque Raeus conciliatorum inter Aristotelem & recentiores primus solusque est, ut quidam ei objiciunt. Princeps Scaliger mihi viam stravisse videtur; nostris temporibus Kenelmus Digbaeus & ejus assecla Thomas Anglus, ille in de animae immortalitate, hic in institutionibus peripateticis, idem ex professo egere. Nec abludunt tum Abdias Trevv, tum inprimis Erhardus VVeigelius. Hactenus posse tantum conciliari ostensum est, superest ut monstremus & debere. scilicet: Aristoteles in 8.phys. Auditus libris, quid aliud tractat quàm figuram, magnitudinem, motum, locum, tempus? si ergo corporis in genere natura his absolvitur. Corporis in specie natura tali figura, tali magnitudine &c. absolvetur. Et verò ait ipse lib.3.text.24.phys. Arist. omnem naturalem scientiam esse circa magnitudinem (cui scilicet connexa figura) motum & tempus. Idem Aristoteles passim ait, Ens mobile physicae subjectum esse, naturalem scientiam agere materia & motu: Ipse quoque omnium quae in sublunaribus fiunt causam facit coelum. Iam coelum, ait, non agere in inferiora nisi per motum. Motus autem non producit nisi motum aut terminos motus, nempe magnitudinem & figuram, & ex his resultantem situm, distantiam, &c. Ex his igitur omnia explicari debent in naturalibus, Idem Aristoteles passim ait, (in lib.1. de phys. aud. text. 69.) eam esse rationem aeris ad statuae figuram, quae materiae ad formam. Caeterum figuram esse substantiam, aut potius spatium esse substantiam, figuram esse quiddam substantiale, probaveram, quia omnis scientia sit de substantia, Geometria autem quin scientia sit negari non possit. Fuere qui responderent citius locum afferri à se posse, quo Arist. Geometriam esse scientiam negaverit, quam ego producturus sim quo dixerit, Ego verò non dubito, esse aliqua loca Aristotelis quae huc trahi torquerive possint, sed tamen ea infinitis aliis ejus confessionibus obrui puto. Quid enim omnibus Analyticorum libris Geometrarum Exemplis frequentius ut videatur demonstrationes Geometricas velut mensuram caeterarum esse voluisse. Iam ineptè ignobilius nobilioris mensura constituitur. Et verò tam abjectè de Mathematicis scholastici primum senserunt, omni conatu id agentes ut ex perfectarum scientiarum numero Mathesin excluderent. Contra mani-

festum

festum textum Aristotelis in libro 1. *posteriorum, text.* 31. figurarum maximè scientialis est prima, quia Mathematicæ ea faciunt demonstrationem, ut Arithmetica, Geometria & perspectiva & omnes quæ ipsius propter quid demonstrationem faciunt. *Vtuntur eo præcipuè argumento quod non semper ex causis demonstret. Sed si rem cogitemus curatius, apparebit demonstrare eam ex causis. Demonstrant enim figura ex motu, v.g. ex motu puncti oritur linea, ex motu lineæ superficies, ex motu superficiei corpus. Ex motu rectæ super recta oritur rectilineum. Ex motu rectæ circa punctum immotum oritur circulus, &c. Constructiones figurarum sunt motus; jam ex constructionibus affectiones de figuris demonstrantur. Ergo ex motu, & per consequens à priori, & ex causa. Geometria igitur vera scientia est. Ergo non invito Aristotele objectum ejus, nempe spatium, substantia erit. Neque vero adeò absurdum est*, Geometriam agere de forma substantiali corporum. *Ecce enim locum Aristotelis* 13. *Met. text.* 3. *quo expressè dicit, Geometras abstrahere à materia, fine & efficiente; quo supposito sequitur ut vel de forma substantiali vel accidentali agat. Sed non agit de accidentali, quia forma accidentalis in sua definitione reali involuit subjectum in quo est, seu materiam, cum tamen Aristoteles dicat Geometriam à materia abstrahere. Ergo Geometria agit de forma substantiali. Hinc mihi hæc scribenti sub manibus nascitur pulchra quædam scientiarum harmonia, nempè re exactè perpensa:* Theologia seu Metaphysica *agit de rerum* Efficiente, *nempe* mente, Philosophia moralis *(seu practica vel civilis, nam, ut a Te didici, una eademque scientia est) agit de rerum* Fine, *nempe* Bono; Mathesis *(puram intelligo, nam reliqua physica pars est) agit de rerum* forma, *nempe* figura; *Physica agit de rerum* Materia, *& ex eis cum cæteris causis complexu resultante unica affectione nempe* Motu. Mens *enim ut* Bonum, *gratamque sibi rerum* figuram *& statum obtineat*, materiæ motum *præbet. Nam Materia per se motus expers est. Motus omnis principium, Mens, quod & Aristoteli rectè visum.*

Nam, ut huc quoque veniam, nullibi Aristoteles formas quasdam substantiales ejusmodi sibi imaginatus videtur, quæ per se sint causa motus in corporibus quemadmodum Scholastici capiunt, definit quidem naturam principium motus & quietis, & formam materiamque vocat naturam,

 formam

formam autem magis quàm materiam, sed hinc quod scholastici volunt non sequitur, formam esse quiddam incorporale, brutum tamen in corporibus, quod ipsum sua sponte sine externæ rei consensu motum corpori verbi gratia lapidi deorsum præbeat. Nam forma quidem est causa & principium motus, sed non primum. Neque enim Corpus movetur, nisi ab extrinseco moveatur, ut rectè Aristoteles non dicit tantùm, sed & demonstrat, verbi gratia, sit globus in plano, is si semel quiescat per se in æternum non movebitur, nisi accedente extrinseco impulsore, verbi gratia, alio corpore. Eo jam allabente, alterum corpus principium motus impressi *est, figura verò, nempè globositas, est principium motus* suscepti, *nam si globositas afuisset, fortè pro re nata, corpus alteri corpori tam facili non cessisset. Ex hoc patet conceptum formæ scholasticum ex definitione naturæ Aristotelica non sequi. Forma igitur est principium motus in suo corpore & corpus ipsum est principium motus in alio corpore fateor; sed primum principium motus est prima & realiter a materia abstracta forma, (quæ simul est efficiens) nempe* Mens. *Hinc in solas mentes cadit libertas & spontaneum. Absurdum ergo non est (etsi mirentur quidam solam ex animabus formisque substantialibus activis relinqui a recentioribus animam rationalem) unicam ex formis substantialibus mentem principium motus primum dici, cæteras a Mente motum habere. Et Aristoteles ut dici pro certo habet corpus nullum in se solo principium motus habere, & hoc unico argumento ascendit ad primum motorem. Huic obiectioni dupliciter aliqui responderunt,* primum *argumentum hoc nihil apud eum posse hoc argumentum, nisi ei prædemonstretur hoc ipsum absurdum & impossibile esse, quod habeat motum a seipso. Et jam tum Cicero ni fallor in libris de natura Deorum fecit, eleganter Epicurum irridens quod quiddam sine causa & ratione in suis Hypothesibus hoc modo introducat. Nam in rerum natura nihil esse deorsum, sed quoad nos, neque igitur causam cur corpus aliquod in hanc potius quam illam plagam moveatur. Epicuro igitur neganti* quicquid movetur ab alio extra se moveri *facile occurremus & laborantem existentiæ DEI certitudinem vindicabimus. Alterum objiciunt : Aristotelem videri non tam ex*

hoc

hoc axiomate, quod omnis motus principium sit extra corpus motum, *quam ex alio:* non dari processum in infinitum, *ratiocinatum esse, at vero quæso, vir Amplissime, te hujus controversiæ Iudicem appello petoque attentè cogites, an non utriusque conjunctione opus sit. Nam nisi admittatur* quod movetur ab extraneo *moveri, planè ad nullum processum deveniemus, nedum ad infinitum; nam adversarius statim ab initio resistet, & datum aliquod corpus sibi ipsi ad motum producendum per formam suam substantialem sufficere, nullo igitur motore nedum primo, opus esse, respondebit. Concidet ergo scala illa primo statim gradu & velut fundamento subtracto. Deinde etiam Epicurus processum in infinitum admittebat, ergo non tam quid Epicurus admittit vel non admittat, quàm quid demonstrari certò possit videndum est.*

Et hactenus igitur mihi satis videor Aristotelicam Philosophiam Reformatæ conciliasse, verum ipsius philosophiæ Reformatio manifesta veritas breviter attingenda est. Probandum autem est: nulla dari entia in mundo: *præter* Mentem, Spatium, Materiam, Motum: mentem *voco ens cogitans.* Spatium *est Ens primo extensum, seu corpus Mathematicum, quod scilicet nihil aliud continet quam tres dimensiones, estque locus ille universalis omnium rerum.* Materia *est ens secundò-extensum, seu quod præter extensionem vel Corpus Mathematicum habet & corpus physicum, id est resistentiam,* ἀντιτυπίαν*, crassitiem, spatii repletivitatem, impenetrabilitatem, quæ consistit in eo, ut alio tali ente adveniente cedere, aut quiescere alterutrum cogatur; à qua igitur impenetrabilitatis natura fluit motus.* Materia *igitur est ens quod est in spatio, seu Ens spatio coextensum.* Motus *est Mutatio spatii. Figura autem, magnitudo, situs, numerus &c. non sunt entia à spatio, materia, & motu realiter distincta, sed tantum habitudines inter spatium, materiam, motum & earum partes à mente superveniente facta.* Figuram *autem definio terminum extensi.* Magnitudinem *numerum partium in extenso.* Numerum *definio unum, & unum, & unum, &c. seu unitates.* Situs *ad figuram reducitur, est enim plurium configuratio,* Tempus *nihil aliud est quam magnitudo motus. Cumque omnis magnitudo sit numerus*

numerus partium quid mirum Aristotelem definisse Tempus numerum motus? Sed ita termini tantum explicati sunt, expositumque, quo sensu iis utamur, nihil probatum; Nunc ostendendum est nullis aliis rebus ad explicanda Mundi phænomena & causas eorum possibiles reddendas opus esse, imò nec alias res esse posse; quanquam si ostendimus aliis rebus præter Mentem, materiam, spatium & motum opus non esse, eo ipso satis confectum erit Hypotheses recentiorum, qui his solis rebus ad reddenda phænomena utuntur, esse meliores. Vitium enim Hypotheseos est non necessaria assumere. Iam verò explicari omnes totius Mundi res ex his solis posse, satis lectio recentiorum philosophorum docet, & ex his patet quæ paulò ante posui, cum possibilitatem conciliationis Aristotelicæ ostenderem. Deinde quoque notandum est eas Hypotheses esse meliores quæ sunt clariores. Iam verò mens humana nihil aliud imaginari potest, quam mentem (quando scilicet cogitat seipsam) spatium, materiam, motum, & quæ ex his inter se comparatis resultant, quidquid superaddideris, verba sunt tantùm, quæ nominari & inter se variè combinari possunt, explicari & intelligi non possunt. Quis enim imaginari sibi potest Ens quod neque extensionis neque cogitationis sit particeps? quid opus igitur animas brutorum, plantarum incorporeas, formas Elementorum Metallorum substantiales extensionis & cognitionis expertes, ponere? Rectius Campanella in libro de sensu rerum & magia, & Marcus Marci in Ideis operatricibus, falsò quidem, congruenter tamen suis Hypothesibus formis istis substantialibus rerum inanimatarum sensum, scientiam, imaginationem, voluntatem tribuere. Nec abludit Agrippa occulta Philosophia Angelum cuilibet rei à scribentis quasi obstetricatorem nec quæ Scaliger περὶ δυνάμεως πλαστικῆς ejusque sapientia disseruit. Ita reditur ad tot deunculos, quot formas substantiales, & Gentilem tandem polytheismum. Et certè omnes qui de substantiis illis incorporalibus corporum loquuntur, non possunt mentem suam explicare nisi translatione à Mentibus sumta. Hinc enim tributus illis appetitus vel instinctus ille naturalis ex quo & sequitur cognitio naturalis, hinc illud Axioma: Natura nihil facit frustra, omnis res fugit sui destructionem, natura appetit continuitatem, similia similibus gaudent; materia appetit formam nobiliorem; & alia id genus. Cum tamen revera in natura nulla sit sapientia, nullus appeti-

tus,

tus, Ordo vero pulcher, ex eo oriatur, quia est horologium Dei. Ex his patet hypotheses philosophiæ reformatæ Hypothesibus Scholasticis eo prævalere, quod non superflua contra tamen claræ sunt.

Restat ut subtiliore ratiocinio probetur, ne posse quidem alia Entia assumi in explicanda corporum natura, quam quæ dixi: Id sic fiet : Corpus *omnes id vocant, quod aliqua sensibili qualitate præditum est, porro ex sensibilibus qualitatibus pleræque corpori adimi possunt, ita ut tamen maneat corpus. Nam etsi aliquod corpus omni colore, odore, sapore careat tamen dicitur esse Corpus. Concedunt enim aerem v.g. esse corpus, etsi sit perspicuus, & careat sæpe colore, odore, sapore; similiter aer est corpus, etiam quando caret sono. Rejiciantur igitur qualitates visibiles, audibiles, gustabiles, odorabiles, tanquam minime constitutivæ naturæ corporis. Ad tactiles ergo res omnis rediit. Et quidem primæ illæ: Calor, humiditas, siccitas, frigus, singulæ abesse possunt, calor potest abesse ab aqua, humiditas à terra, siccitas ab aere, frigus ab igne, & tamen quodlibet horum potest esse corpus, Cæteræ qualitates tactiles v.g. glabrities, levitas, tenacitas &c. non esse naturæ corporis constitutivæ etiam vulgò agnoscuntur, eo ipso quia secundæ appellantur, & ita ortæ ex aliis quæ potius sunt constitutivæ, & præterea quia nulla earum est, quæ non abesse possit à corpore. Restat igitur indaganda aliqua qualitas sensibilis, quæ omnibus & solis corporibus competat, & ex qua velut signo homines corpus à non corpore dignoscant. Ea nimirum est* Crassities seu *ἀντιτυπία cum extensione sumta. Quidquid nimirum homines sentiunt extensum esse seu* vident *tantùm (quamquam revera semper sit corpus & habeat ἀντιτυπίαν, licet nobis insensibilem, perceptibilem tamen intellectu:) id non statim vocant corpus, putant enim nonnunquam esse meram speciem & φάντασμα. Quicquid verò non vident tantum, sed & tangunt, id est in quo ἀντιτυπίαν reperiunt, id vocant corpus, quidquid vero ἀντιτυπία caret, id negant esse corpus. In duobus igitur homines tam sapientes quam Idiotæ naturam corporis collocant in extensione & ἀντιτυπία simul sumtis, illam sumimus à visu, hanc à tactu, unde ex conjunctione utriusque sensus certificari de rebus solent, quod non sint phantasmata.* Extensum *autem esse nihil aliud est quam esse in spatio; ἀντιτυπία est, non posse cum alio esse in eodem spatio, sed alterutrum moveri aut quiescere debere. Ex his patet* naturam Corporis constitui per

Extensionem & Antitypiam, *cumque nihil sit in rebus sine causa, nihil etiam poni debet in Corporibus, cujus Causa reddi non possit* ex primis *eorum* constitutivis. *Iam causa ex iis reddi non potest, nisi per eorum* definitiones. *Nihil igitur ponendum est in Corporibus quod ex definitione Extensionis & Antitypiæ fluat. Fluunt autem tantum ex ea, Magnitudo, figura, situs, Numerus, mobilitas &c. (Motus ipse ex iis non fluit, unde nec corpora motum habent nisi ab incorporeis) Ex his jam patet omnium qualitatum & mutationum explicationem ex magnitudine, figura, motu &c. sumendam. Et calorem, colorem, &c. non nisi subtiles motus & figuras esse. Quod superest illud confirmari ausim: Atheis, Socinianis, Naturalistis, Scepticis, nunquam nisi constituta hac philosophia solidè occursum iri: quam ego profectò munus Dei credo senectæ mundi datum velut unicam tabulam, qua se viri pii ac prudentes in incumbentis nunc Atheismi naufragio servaturi sunt. Disserui hac de re in extemporanea quadam schedula, quam in suas manus delatam V. CL. Theoph. Spizelius nihil merentem licet, Epistolæ suæ ad Clarissimum Reuserum de Atheismo eradicando nuper edita, velut pannum lacerum purpuræ assuit, hoc titulo:* Confessio Naturæ contra Atheistas.

Quod superest, Vir Clarissime ideò de toto hoc negotio fusius ad Te disserui, quod Iudicem harum rerum & scientiorem & æquiorem nullum haberem. Quando & omnes veterum recessus lustrasti, & recentiorum inventa, quando merentur, non aspernaris; atque illos illustrare, hos examinare, unus omnium optimè potes. Recte enim judicas, & si novæ sententiæ *proferantur, earumque veritas evidentissime ostendatur, à receptis tamen publice* vocibus *vix unquam esse abeundum, quod si fecissent Scholastici, non laboraremus. Vale, patria decus, & tua præclare cogitata non absolve (pleraque enim & cœpta simul & perfecta sunt rara ingenii felicitate,) sed ede.*

Excerpta

Excerpta ex Literis

V. CL. JAC. THOMASII, MAGNI inter paucos horum ſtudiorum per Germaniam Ornamenti ad EDITOREM.

DE *Marii Nizolii* libro Te amo: fac ut non illum tantum, ſed & *præfationem* Tuam videamus, quæ quanto eſt futura prolixior, tanto plures nobis ab eximio ingenio tuo gazas ſpondebit. Excuſſi ſubitò Bibliothecam meam, ſed in ea parùm deprehendi illorum quæ ad illam ſuper *officiis Ciceronianis* à *Calcagnino* motam controverſiam pertinet. Habeo tamen *Majoragii* Reprehenſionum libros duos contra Nizolium impreſſos Mediolani 1549. in quarto, illos videlicet, qui Nizolio illos de vera ratione philoſophandi expreſſerunt. Ex his porrò Majoragii reprehenſionibus, quæ mihi quidem, tametſi autor urbanum ſe potius haberi poſtulat, quàm mordacem, multo felle illitæ videtur, intelligo poſt Majoragium Ciceronis defenſionem quoque à *Iacobo Grifolo* ſuſceptam fuiſſe, locus eſt p. 215. 216. Et ecce Grifoli quoque has diſputationes invenio. Adjunctæ ſunt illæ Hieronymi Ferrarii Emendationibus in philippicas Ciceronis, editis Lugduni (Gallorum) Anno 1562, in octavo. Ac video illas ipſas quoque Calcagnini diſquiſitiones αὐτολεξεὶ inſertas eſſe: præfationem Majoragii in Deciſiones ſuas, quibus Tullium à Calcagnini criminationibus liberat, habes ultimo loco inter præfationes Majoragii orationibus eius adiectas. Deciſionum ipſarum mentio in orationibus eiusdem pag. m. 200. & in præfationibus pag. 616. 658. editionis Lipſienſis Anno 1628. Hæc ea ſunt, quæ loculos excutiendi meos hac de controverſia ſe obtulerunt. In eadem cum Nizolio ſententia *Ra-*

mum

mum eiusque asseclas fuisse opinor. Certè quantum teneo memoria, malunt illi cum Cicerone , quam cum scholis loqui. Ego nec Technica scholarum, nec à vulgi usu repetita Ciceronis asperner, dummodo Lector, quid dicatur intelligat. Intelligi autem fortasse potest, æquè utrovis modo loquaris, dummodo prius assueverit, si non adsueverit, nec intelligi. Sed nolo Tibi præjudicare.

ILLU-

ILLUSTRISS. ET EXCELLENTISS. FRATRIBUS FARNESIIS, ALEXANDRO S.R.E. Cardinali digniss. & OCTAVIO Parmensium Placentinorumque Duci Secundo, Dominis suis,

Marius Nizolius Brixellensis S.P.D.

NIHIL neque vobis Illustrissimi & Excellentissimi Fratres Farnesii, neque cuiquam alteri mirum videatur, si ego cum librum hunc meum, de veris principiis & vera ratione philosophandi contra Pseudophilosophos essem editurus, non uni eum tantummodo, ut plerique faciunt, nec mediocri cuipiam aut imperito homini, sed duobus atque etiam pluribus si fieri potuisset, iisque maximis doctissimisque viris committendum commendandumque putavi. Non enim ad id agendum motus fui parva aliqua aut levi de causa, sed justissima gravissimaque ratione: nam cum scriberem contra falsos Philosophos pro vera Philosophia, hoc est, contra multitudinem hominum non solum penè innumerabilem, sed etiam obstinatissimam atque in disputando invictam, non quidem veris rationibus & argumentis, sed magnis clamoribus & fallaciis, existimavi ad obsistendum tam numerosa tamque procaci turba, non unum tantum nec qualemcunque hominem, sed plures simul & eos eruditissimos potentissimosque principes, quales Vos estis, patronos mihi & defensores esse adoptandos, ut potè à quibus scripta nostra & propter singularem eruditionem facile intelligi, & propter summam potestatem fortiter defendi possent. Itaque Vos potissimum duos delegi ex omni numero non modo literatissimorum virorum, sed etiam maximorum Heroum, quibus meos hos labores ac vigilias, tot imperitorum atque invidorum hominis calumniis obnoxias tanquam Numinibus & Diis quibusdam terrestribus dedicatas consecratasque esse volui: nihil neque timens neque dubitans, ne aut propter ignorationem & inscientiam, res eas, quas tracto, intelligere non possetis, aut

propter imbecillitatem virium ad ea quæ intelligeretis tuenda non essetis idonei. Quam ob rem Vos etiam atque etiam oro & obsecro Principes benignissimi atque optimi, quando iam à nobis veræ Philosophiæ patroni estis constituti, ut pro solita humanitate ac benignitate vestra, ne recusetis, sed libenter suscipiatis patrocinium ac defensionem, primo Philosophiæ ipsius, quæ à nobis in toto hoc libro calamis atque atramento defensa & à falsitate vindicata, nunc etiam a Vobis extra librum viva voce atque oratione defendi postulat: deinde meam ipsius, qui vestræ præstantissimæ virtuti, illustrissimæque domui, cum semper antea fui, tum nunc maxime sum addictissimus, deditissimusque, postea quam accersitus in hanc urbem vestram publice magno cum honore ac præmio literas græcas & latinas docere, & sub justissimo imperio clementissimaque ditione vestra felix vivere cœpi. Postremo etiam libri hujus mei Vobis consecrati, qui natus & editus est sub fortissimo & validissimo Farnesiorum imperio, & eo potissimum tempore, cum hac fidelissima & devotissima urbs vestra Parma à Pontificiis & Cæsareis exercitibus gravissime obsidebatur. Nam dum vos quotidie extra muros & portas urbis acerrime ac strenuissime pugnando, hostes vestros à mœnibus urbis vestræ procul arcebatis, ego interea intra urbem & in cubiculo aliud quasi bellum gerebam contra Pseudophilosophos, & eos non segniter, ut opinor, nec iniuste dejiciebam de possessione Philosophiæ ac sapientiæ, quam per annos, ut arbitror, plus mille & sexcentos iniquissime occupatam tenuerant. Qua quidem in re quantum laboris exhauserim, & quantum vigiliarum sustinuerim, non facile verbis possem explicare, sed tamen Diis benefaventibus, non frustra, ut spero, laboravi. Nam quemadmodum vos tandem aliquando liberata urbe vestra, simul & de hostibus vestris gloriosam retulistis victoriam, & Parmenses vestros divino quodam affecistis beneficio, sic ego quoque vindicata à Pseudophilosophorum quasi tyrannide Philosophia, simul & non ignobile, ut puto, facinus fecisse, & de sapientiæ studiosis non pessime, ut spero, meritus existimabor. Quod si hæc omnia quæ diximus, vobis ac fidei vestræ commissa, hoc est, & Philosophiam, quæ vestram implorat opem, & nos ipsos vobis addictissimos deditissimosq;, & librum nostrum, vel potius jam vestrum, quia vobis consecratus est, tueri ac defendere non recusabitis: & si præterea quandoque cum per gravissimas occupationes vestras vobis licebit, non gravabimini paulisper attente legere

disputa-

disputationes has nostras pro vera Philosophia contra Pseudophilosophos, atque ita legendis scriptis nostris Philosophiæ operam dare, & quasi nobiscum una philosophari, non quidem paucis, ut Neoptolemus ille apud Ennium inquit, sed potius ut Platoni placet, multis. Si inquam hæc omnia studiose facietis, ut certe facietis, scitote vos ex eis has omnes sive laudes, sive utilitates, sive voluptates consecuturos. Ex defensione veritatis a falsitate, ut quemadmodum nunc ab omnibus jure prædicamini, tanquam & hostium vestrorum ultores, & civitatum obsessarum liberatores, sic etiam imposterum tanquam & falsitatis pseudophilosophicæ oppugnatores, & veræ Philosophiæ veræque sapientiæ assertores merito celebremini. Ex lectione scriptorum nostrorum ut perdiscatis quibus rationibus & argumentis ea omnia quæ fidei vestræ commissa sunt tueri, ac defendere possitis, atque omnino quomodo respondendum sit omnibus, qui veram Philosophiam vobis præsentibus atque audientibus oppugnare audebunt. Ex utroque vero, hoc est, tam ex defendenda veritate, quam ex philosophando multis ut dixi, ut quod aliis multis & præclaris actionibus vestris jam antea sæpe numero declarastis, id etiam hac in re confirmetis esse verissimum, nempe ut recte scribit Plato in libris de Republica, Beatas tum fore Respublicas, cum aut Philosophi regnarent, aut Reges philosopharentur. Est enim vere beata nunc & felix hæc civitas vestra Parma, quod vos tam sapientes, tam benignos, tam clementes, tam justos, tam denique omni virtute præditos sortita est Principes & dominos, vel ut rectius loquar, parentes ac patronos. Qui non metu, non avaritia, non crudelitate, non iniuriis, sed benevolentia, liberalitate, clementia, justitia populos vobis subiectos regere ac gubernare didicistis. Et vos vicissim fortunatissimos felicissimosque Principes, quibus contigit subiectam vobis habere Civitatem tam vestri amantissimam, tam fidelissimam, tam devotissimam, & planè tam vobiscum omnibus officiis ac studiis certantem, ut valde dubium sit, vosne feliciores sitis, qui talem gubernetis civitatem, an illa fortunatior, quæ a talibus Principibus regatur.

NIZOLIUS AD LECTORES CONTRA MAJORAGIUM.

QUæcunque à M. Antonio Majoragio in totis duobus ſuis libellis benè loquacibus & longis, quos usq; in hunc diem in me edidit, fuere ſcripta aut alio quovis modo dicta, Lectores veritatis amantiſſimi, iis ego nunc omnibus partim ad vitam & mores, partim ad doctrinam & eruditionem pertinentibus, his duabus & brevibus paginis reſpondere conſtitui. Non enim libet mihi adverſus hominem omnium, qui aut nunc ſunt aut unquam fuerunt, maledicentiſſimum ſcribenti, totidem verbis, convitia, & maledicta retorquere, ne quod vulgo dici ſolet, maximum & peſtilentiſſimum contra me ſcorpionem & crabronem excitans, negotium mihi ipſe faciam, & nullam unquam nec contendendi nec altercandi finem reperiam. Ergo quæ Majoragius de Grammatica, de Dialectica, de Rhetorica, de Philoſophia, & de aliis quibuscunq; rebus ad doctrinam & eruditionem pertinentibus contra me ſcripſit, his omnibus, ne ſingula recenſere cogar, ſemel reſpondeo, ut dictum diſputatum probatumque eſt à nobis in quatuor hiſce voluminibus de veris principiis & vera ratione philoſophandi. Quibus ſi quando aut Majoragius ipſe, qui licet de mag-is & obſcuris Philoſophiæ rebus loqui conetur, tamen vere eſt [illegible]σοφος, & tantum ſcit de Philoſophia, quantum aſinus de Muſica, vel Octavianus Ferrarius, qui Majoragio de Philoſophia ſcribenti omnia ſuppeditat, & tanquam non infanti, ſed viro vere edentulo quaſi præmanſum in os cibum inſerit, aut alius quispiam è maximo Phſeudophiloſophorum numero recte unquam poterit reſpondere, & defendere ſecundas ſubſtantias, ſecundas intentiones, genera, & ſpecies dialecticas, univerſalia realia, prædicabilia, univoca, æquivoca, abſtractiones, demonſtrationes, ſcientias, ſapientias, & denique Dialecticam Metaphyſicamque ipſam, cæteraque huiusmodi

modi Dialecticorum & Metaphysicorum barbara & monstrosa figmenta, à nobis in toto hoc opere refutata & explosa? si quis inquam unquam hæc omnia aut aliquod unum horum rectè poterit defendere, nihil causæ dicimus neque recusamus, quin illi & sint & habeantur quamlibet Dialectici, magni Metaphysici, magni Philosophi, magni docti, magni sapientes. Nos vero contra & simus & prædicemur ab omnibus planè imperiti & ignari non solum Dialecticæ, Metaphysicæ & Philosophiæ, sed etiam Grammaticæ, omnium bonarum artium & scientiarum, & denique prorsus ἀμαθεῖς ἄσοφοι. Atq; hæc omnia nos & Majoragio & Ferrario & aliis omnibus Pseudophilosophis, qui contra nostram qualemcunq; doctrinam & eruditionem aliquid secus aut locuti sunt aut loquuntur, breviter responsa volum9. Quæ vero idē Majoragius non solū calamis & chartis venenatissimis, sed etiā putrido & fœtenti illo ore suo contra vitā & mores nostros usq; in hunc diē deblateravit & deblaterat, iis quoque nihil aliud respondeo, nisi quantū in nostris utriusq; libellis scriptum est. Ex eis enim tāquā ex certissimis & locupletissimis testibus non solū de doctrina sed etiam de morib9 nostris iudicium fieri volo: & pręterea ex eo, quod ille prior nulla dum à me lacessitus iniuria, sed tantum ut amicus ab amico, iunior à seniore admonitus de quibusdam erratis suis, statim nulla nec amicitiæ nec ætatis ratione habita contra me scripsit Apologiam quandam omnibus convitiis & maledictis refertam. Ex iis inquam rursus volo iudicari de vita & moribus utriusque nostrum, & qui prior alterum verè læserit, is omnium, quæ inter nos orta sunt, odiorum ac simultatum culpam sustineat. Quod autē & ille & alii quidam magni Pseudophilosophi clamitant & tantum non vociferantur magnum quoddam & inauditum scelus à nobis admitti, quod Philosophiam ab Aristotele propè duobus ante millibus annorum bene constitutam & fundatam & à tot tantisque viris doctissimis per tot secula receptam & approbatam, nunc demum homunculi ignobiles ac obscuri, ac ne matellam quidem illis porrigere digni, in dubium revocare, perturbare, pervertere audeamus, nec pertimescamus reprehendere Platonem, Aristotelem, Galenum, Porphytium, omnes interpretes Aristotelis Græcos, La-

tinos, Arabas & totam penè antiquitatem: Idque rationibus, ut ipsi per contemtum appellant, grammaticalibus, rhetoricalibus, vulgaribus & vanis, & denique quod indignissimum arbitrantur, sine ullo pudore aut reverentia antiquitatis: his quoque omnibus breviter respondeo, Philosophiam ab Aristotele fundatam super generibus & speciebus dialecticis, & secundis substantiis & universalibus realibus, quæ omnia à nobis in toto hoc opere nostro falsa fuerũt demonstrata, non posse non esse falsam. Et qui Philosophiã Arist. defendere voluerit, non pessimè esse fundatã, eum ante omnia necesse habiturũ defendere universalia realia, quibus non stantibus, nihil eorum, quæ supra diximus, stare potest. Multitudo vero eorum qui istam Philosophiam per tot secula receperunt & approbaverunt, non ullũ veritatis philosophiæ argumentum est, sed multitudinis imperitorum & diuturnitatis imperitiæ eorum. Oportet enim non philosophiam ex hominum multitudine & diuturnitate, sed hominum multitudinem & diuturnitatem ex philosophiæ veritate æstimari ac judicari. De rationibus autem nostris & de antiquis viris, & de reverentia in illis reprehendendis servanda, breviter quoque hoc respondeo, si antiqui illi tanquam falsissima & absurdissima dicentes, recte à nobis fuerunt reprehensi, & si rationes nostræ ita ut sunt Grammaticales, Rhetoricales, vulgares & vanæ multo sunt meliores & firmiores quàm logicales, Metaphysicales, monstrosæ & barbaræ, nullo pacto nos, quamvis humiles & abjectos, ob antiquorum reprehensionem, etiam quamlibet inverecundiusculam esse vituperandos.

INDEX CAPITUM TOTIUS OPERIS.

PRIMI LIBRI.

5. De

5. De nominibus substantivis & adiectivis, & de eorum proprietatibus ac differentiis, contra Pseudophilosopos.

6. De generali omnium rerum divisione oratoria vera, & de illa Pseudophilosophorum falsa, simulque de voce universi & universalis, & in summa de falsitate Vniversalium realium, ut vocant.

7. Vniversalia realia nec propter scientias artesque tradendas, nec propter syllogismos & cateras argumentationes formandas, nec propter prædicationes superiorum de inferioribus faciendas, necessario esse ponenda: contra Pseudophilosophos.

8. Vniversalia realia vere in rerum natura esse non posse, & propterea non esse, ut rectissime dicunt Nominales: contra stultam illam Realium opinionem de Vniversalibus realibus, quorum rationes omnes plusquam inanes labefactantur.

9. Vniversalia realia etiam si vera esse concedantur, tamen non fuiße facienda quinque numero, sed vel unum tantum, hoc est, genus, vel plura quam quinque hoc est, septem vel octo, adiecto communi, simili, contrario, atque substantia: & simul de falsa universalium suffi. sentia, quam vocant.

10. De totis, & eorum divisionibus, compositionibusque vere, contra falsissimam Dialecticorum de his omnibus doctrinam.

SECUNDI LIBRI.

Cap. 1. De vere philosophico & oratorio genere, & de vera eius definitione: contra falsum genus dialecticum, & falsam eius definitionem.

2. De vera specie oratoria & vera ejus definitione, contra falsam speciem dialecticam & falsam illius definitionem.

3. De vera differentia & vero proprio philosophicis & oratoriis & simul de eisdem Adversariorum vel falsis vel inutilibus.

4. De accidente vero quidem sed inconstanter definito, & simul pauca quadam de falsis universalibus, & eorum vanis quæstionibus in universum.

5. De præceptis dividendi & definiendi oratoriis veris, & Dialecticis falsis.

6. De homonymis & synonymis Grammaticorum veris quid vere sint, & quis verus eorum usus, contra stulta illa aequivoca & analoga Dialecticorum.

7. De denominativis & reliquis capitibus Antepradicamentorū, vel supervacaneis vel falsis.

8. Esse tantummodo unum & summum & verum & generalissimum genus oratorium, quod est, genus rerum sex autem illa transcendentia Dialecticorum, & decem prædicamenta Aristotelis, & tria Laurentii Vallæ esse falsa.

9. Quam ob rem causam Aristoteles categorias sive prædicamenta decem ponenda existimaverit, & quam non recte tria tantum Valla statuerit, & simul quo pacto nos arborem genericam à Porphyriana longe diversam, faciendam arbitramur.

10. Genus rerum vere in duas tantum species dividi, in substantias & qualitates, & omnia alia accidentium dialecticorum prædicamenta sub qualitate generali tanquam veras eius species vere contineri.

11\. *De qualitate generali & omnibus eius tam comparatæ quam absolutæ speciebus, præsertimque de qualitate speciali, quantum differant à speciebus accidentium dialecticorum, & singillatim quæ ratio & causa diversitatis.*

TERTII LIBRI.

Cap.1. De nominibus scientiæ & artis quid apud Latinos communiter ac propriè significent, & quot modis utrumque eorum accipiatur, & deniq; quibus differentiis artes & scientiæ inter se distinguantur, contra falsas scientias & artes Pseudophilosophorum.

2\. *Quæ & quot sint ea, quæ requiruntur in scientiis & artibus, ex quibus pendet ac fit omnis eorum divisio, definitio & distinctio, contra falsam de eisdem rebus Pseudophilosophorum doctrinam.* (*falsa.*

3\. *De generali scientiarum & artium divisione nostra vera, & Pseudophilosophorum*

4\. *De erratis Peripateticorum in generali Philosophiæ divisione admissis.*

5\. *Dialecticam inter scientias & artes nec ut universalem nec ut particularem ullum omnino locum habere posse, sed tanquam non modo falsam sed etiam inutilem & supervacuam ex omni artium & scientiarum numero ejiciendam.*

6\. *Metaphysicam inter scientias & artes nec ut universalem nec ut particularem ullum omnino locum habere posse, sed tanquam partim falsam, partim inutilem, partim supervacuam ab omni artium & scientiarum numero removendam.*

7\. *De comprehensione universorum singularium vere philosophica & oratoria, & simul de abstractione universalium pseudophilosophica & barbara contra falsam Aristotelis doctrinam falso dicentis, abstrahentium non esse mendacium.*

8\. *Oratoriam esse facultatem vere generalem, & Grammaticam sub se primo, deinde reliquas omnes artes & scientias vere continentem, tum partes ejus majores breviter exponuntur omnes, & eidem, quæ à Pseudophilosophis inique fuerunt ablata, restituuntur.*

9\. *De definitionibus nominis & verbi & orationis Grammaticorum veris, & Pseudophilosophorum falsis, & de aliis, quæ ab Aristotele falso vel inutiliter in libro* Περὶ ἑρμηνείας *traduntur.*

QUARTI LIBRI.

Cap.1. De utilibus & veris argumentis, deque utili & vero eorum tam tradendorum, quam usurpandorum modo, contra partim falsam partim inutilem ipsorum doctrinam ab Aristotele traditam in libro Topicorum.

2\. *De utilibus & veris argumentationibus, deque utili & vero earum usu, contra inutilem & vanã Aristotelis de eisdem rebus doctrinam traditam in libris Analyticorum.*

3\. *De falsa demonstratione & falsa scientia & falsa sapientia Pseudophilosophorum & simul de inutili falsoque Posteriorum Analyticorum libro.*

4\. *De sophisticis Elenchis ab Aristotele in Rhetoricam non recte introductis, & de libro sophisticorum elenchorum quid sentiendum.*

5\. *De vanitate eorum, quæ à recentioribus Dialecticis appellantur Parva Logicalia.*

6\. *Libros qui hodie sub Arist. nomine leguntur plerosque non vere esse Aristotelicos, sed subdititios & adulterinos, contra communem Pseudophilosophorum opinionem.*

7\. *De Platone, Aristotele, Galeno, Porphyrio, & de omnibus Aristotelis Interpretibus Græcis, Latinis, & Arabibus breviter quid sentiendum recte philosophaturis.*

8\. *De ratione philosophandi, & de corrigendis instaurandisq; Philosophiæ studiis, quæ nunc maxima ex parte perversa & corrupta sunt.*

FINIS.

MARII NIZOLII BRIXELLENSIS

De veris Principiis, & vera ratione Philosophandi, contra Pseudophilosophos, & simul de falsis eorum principiis.

LIBER PRIMUS.

PROOEMIUM.

QUONIAM principium est, ut recte inquit Cajus Jurisconsultus, cujusque rei potissima pars, ut autem Plato scribit, & vetus proverbium confirmat, dimidium totius: neque solum dimidium, sed etiam plus dimidio, ut testatur Aristoteles: atque adeo quoque, ut quidam affirmare non dubitaverunt, ipsum solidum totum. Idcirco cum in omnibus aliis rebus agendis, tum maxime in philosophando & veritate rerum investiganda, diligentissime considerandum est, quæ & qualia principia statuantur: principiis enim quasi fundamentis quibusdam recte constitutis cætera omnia, quæ superstruuntur, firma permanere & perpetuo durare possunt. Contra vero si principia non recte statuas, quicquid superponitur, tanquam ædificium male fundatum deficientibus aliquando fundamentis, in terram concidat necesse est. Id quod cum ex aliis quamplurimis rebus, quæ quotidie accidunt, verum esse licet intelligere, tum maxime ex iis, quæ tradita fuerunt à Pseudophilosophis, hoc est, à Dialecticis sive Logicis & Metaphysicis, ut vocant, cæterisque Philosophastris: quorum principia usque adeo falsa sunt & inania, & super eis tanta moles errorum congesta, ut neque hæc neque illa amplius jam stare possint: & quod tandiu steterunt tot jam præteritis seculis, id ipsis contigerit, non sua ipsorum firmitate & stabilitate, sed partim temporum ruditate, partim hominum ignorantia: qui quæ à quibusdam antiquis & Græcis Scriptoribus, ne dicam nugatoribus, invenerunt tradita & literis consignata, ea omnia prorsus temere & sine ulla consideratione receperunt, receptaque approbaverunt: perinde ac si essent

oracula quædam delphica, aut arcana divinitus revelata, quæ nullo pacto falsa esse possent. Neq; hoc contenti fuerunt, sed etiam, si dijs placet, imposuerunt illis nomen partim organi & instrumenti, partim artis & scientiæ: existimantes inter alia plusquam falsissima, neminem ad perfectam veritatis cognitionem ullo pacto pervenire posse, nisi qui primo per Dialecticam sive Logicam Aristotelis, tanquam per januam ingrediens: deinde per Physicam & Metaphysicam ejusdem quasi per scalas ascendens, tandem quandoque ad supremum evaderet sapientiæ fastigium. Quæ omnia nos in toto hoc opere usque adeo falsa & à veritate aliena esse sumus ostensuri, ut contra potius, qui per omnia in veritate investiganda, sequatur præcepta Pseudophilosophorum, & Aristoteli soli ejusq; doctrinæ in philosophando sit addictus, is nunquam nec recte philosophari, nec perfecte veritatem invenire possit. Id quod ego & longa jam librorum Aristotelis lectione, & diuturná cum Philosophastris disputatione doctus, pro certo comperi, nullam aliam ob causam evenire, nisi propter falsitatem & vanitatem principiorum scientiæ illius. Nec mirum, quis enim falsitate duce ad veritatem perveniat? Sed de falsitate eorum, quæ super istis principijs tanquam super fundamentis fuerunt extructa, & multo quam principia ipsa, magis falsa magisque absurda sunt, postea disputaturi sumus aliquando, si vita longior suppetet, & ea omnia validissimis argumentis rationibusque eversuri. Nunc miserati conditionem ac sortem infelicium Adolescentum; qui falsâ opinione decepti, in perversissima illa studiorum Philosophicorũ institutione, non modo tantum pecuniarum, tantum laborum, tantũ vigiliarum, sed quod etiã peius est, potiorem ætatis partem & meliores annos in perdiscendis Dialecticorum & Metaphysicorum nugis inaniter consumunt: decrevimus quàm verissime & quàm brevissime poterimus de veris simul & falsis Philosophiæ principijs scribere: & in fine etiam aliquid de vera philosophandi ratione, deq; corrigendis & instaurandis Philosophiæ studijs addere, & in hac parte studiosis Philosophiæ candidatis, quantum facultas nostra tulerit, prodesse. Sed quoniam principia non modo Dialecticorum, sed etiam Metaphysicorum, quæ Dialecticis sunt quàm simillima, quamvis falsissima, tamen propter errorem humanum tot jam seculis confirmatum, non solum ab ipsismet Dialecticis & Metaphysicis, sed etiam, ut video, penè ac omnibus putantur esse ita vera firmaq; ut contra ea dicere ac disputare omnino fas non sit: idcirco existimavi necessario mihi faciendum esse, ut inter confirmationem nostrorum, simul etiam occurreremus hic falsæ opinioni erroriq; cõmuni: & breviter ostenderemus dictum illud, quod à Dialecticis & cæteris Pseudophilosophis, identidem usurpari solet, contra negantes principia non

esse

esse disputandum: non de principiis illorum, sed de principiis veritatis esse intelligendum. Principia enim Pseudophilosophorum maxima ex parte principiis veritatis sunt contraria, & cum eis ex diametro, ut dicitur, tanquam ignis cum aqua pugnãt. Quod ut statim verum esse apparere incipiat, in primis duobus Capitibus generaliter & summatim exponamus principia utriusque partis, hoc est, quænam sint principia veritatis, & quæ Pseudophilosophorum: ut antequam docere ac disputare aggrediamur, omnes intelligant, & quibus quasi armis Adversarios nostros oppugnaturi, & quænam illorum principia potissimum eversuri sumus. Deinde in sequentibus capitibus quasi ab alio quodam principio orsi, rursus utraque particulatim & singulatim proponentes, & propositis rationes argumentaque subjicientes, simul & nostra vera, & illa Adversariorum falsa esse demonstrabimus. Per ea autem quæ nostra dicimus potissimum intelligimus ea, quæ in Grammatica & Rhetorica traduntur, quæ demonstraturi sumus non solum esse vera, sed etiam utilia & necessaria, & ad has ipsas, in quibus traduntur, artes pertinentia: per illa vero Adversariorum præcipue intelligi volumus Dialecticam & Metaphysicam, in quarum utraq; quæ continentur, maxima ex parte probare intendimus esse aut falsa, aut si non falsa, sed vera sint, tamen non utilia, sed inutilia: & si etiam utilia concedantur, tamen non necessaria, sed supervacua: & si postremo quoque necessaria condonentur, tamen talia, quæ nec ad Dialecticam, nec ad Metaphysicam, sed aut ad Grammaticam, aut ad Rhetoricam, aut ad aliam quampiam artem, cujus propria sint, pertinere convincantur. Postremo vero quoniam plerique adduci non possunt, ut credant, Porphyrium, & ante Porphyrium Aristotelem, & unà cum Aristotele tot Interpretes Græcos, Latinos, & Arabas tantopere in constituendis Dialecticæ & Metaphysicæ principijs errasse: Idcirco in ultima parte operis etiam videbimus, his omnibus eorumque libris ac scriptis, quantum fidei atq; authoritatis sit tribuendum. Nam cum in superioribus partibus detecta fuerint, & demonstrata tot ac tam fœdissima, non modo Interpretum, sed etiam Aristotelis ipsius errata, nemo opinor tam erit cæcus ut non videat, tam obstinatus ut non fateatur, tantam doctrinæ falsitatem, nulla alia ex causa natam, nisi ex falsitate principiorum illius: & tantum fidei tantumque authoritatis, tam falsæ tamque mendacis disciplinæ Authoribus, non nisi ab imperitissimis, & immeritissimo fuisse tributum. Quæ omniã nisi quemadmodum nunc dico, sic etiam in sequentibus vera esse probabo, hoc est, nisi primum ostendam longe veriorem ac justiorem mihi causã dicendi ac disputandi contra Dialecticos, Metaphysicos, cæterosq; Pseudophilosophos fuisse, quàm Joanni Pico Mirãdulæ cõponendi duodecim illa adversus

Astrologos divinatores præclara volumina, evertendiq; totam Astrologiam vaticinatoriam: quâ nihil neque magis falsum, neq; magis vanum excogitari potest, præter magnam quandam Dialecticæ & Metaphysicæ partem. Et nisi patefaciam quicunque de hoc Aristotele, quem nunc habemus, & de magna librorum illius parte, ab hinc mille annorum & amplius judicium fecerunt, & cum tot ac tantis laudibus sine ulla exceptione in cælum tulerunt: omnes prorsus defecisse recto judicio, & fuisse homines parum eruditos, ne dicam rudes & indoctos. Et postremo nisi omnibus modo non prorsus imperitis & omni ratione carentibus constare faciam, propter dialecticas & metaphysicas traditiones, magna ex parte supra quam dici potest, monstrose falsas, & plusquam temere creditas, in plerisq; Philosophastris usq; adeo perversum ac penè corruptum fuisse totum naturalem hominis sensum: ut nihil omnino postea recte sentire potuisse, & omni prorsus humano judicio caruisse videantur. Nisi inquam hæc omnia, quæ dixi, luce clarius vera esse probavero ijs, qui cupiunt & possunt intelligere veritatem, nihil causæ dico neq; recuso, quin me omnes docti, & qui nunc sunt, & qui post hac futuri sunt: atq; adeo quin omnis posteritas penitus insanuisse, & omni prorsus sensu ac judicio captum fuisse dicat. Sed jam omisso longiore procemio, incipiemus ostendere ac persolvere, quæ polliciti sumus, & à principijs nostris, ut propositum est, ordiemur. Si prius tamen oraverimus Lectores, ut nobis ignoscant, nec vitio vertant, si quando inter refutandum barbaros, barbaris aut parum latinis vocabulis utemur, qualia sunt exempli gratia, ens, essentia, essētialis, entitas, quiditas, accidentalis, potentialis, potentialitas, prædicare, prædicatum, prædicamentum, prædicamentalis, univocum, æquivocum, univocū univocans, univocum univocatum, æquivocum æquivocans, æquivocum æquivocatum, realis, substantialis, intentionalis, principale, principaliter, secundario, Metaphysica, metaphysicalis, Logica, logicalis, mentalis, sermocinalis, orationalis, logice, metaphysice, realiter, intentionaliter, consequenter, infinitare, universalizare, & alia quam plurima hujusmodi plusquam barbara, à Pseudophilosophis prorsus inaniter inventa, & temere in Philosophiam introducta. Sicq; omnes, qui hæc nostra lecturi sunt, oramus, ne offendantur interdum legentes ista & alia similia vocabula, cum ad refutandum barbaros, necesse sit barbaris interdum verbis uti, & cum balbis, ut dicitur, balbe loqui: quo melius clariusque & ipsi nos intelligant, & nos cum ab ipsis, tum etiam ab alijs facilius intelligi valeamus, aliter enim refutari non possunt.

CAPUT PRIMUM.

Summatim quænam sint principia generalia veritatis investigandæ, recteque philosophandi.

PRincipia generalia veritatis investigandæ recteque philosophandi, hoc quidem tempore atque in his regionibus, in summa, ut nos arbitramur, cum multa alia sunt, quæ prætermittimus, quia sunt leviora: tum hæc in primis, quæ nunc exponere incipiemus, si prius breviter admonuerimus Lectores, per principia veritatis nihil aliud à nobis intelligi, nisi præcepta quædam, sive dogmata, sive documenta, sive monita, sive quomodocunq; aliter appellare placet, ad recte philosophandum veritatemq; investigandam pertinentia, & plane contraria illis, quæ à Pseudophilosophis intelliguntur, cum identidem inter disputandum clamitant, contra negantes principia non esse disputandum: hoc est, ut ipsi dicere volunt, contra negantes principia Aristotelis & sua ipsorum, exempli gratia. Illi ad discernendũ omnibus in rebus verum à falso, & ad omnem artem scientiamq; percipiendam, & omnino ad perfectam philosophiam perfectamq, sapientiam consequendam, putant in primis necessariam esse Dialecticam, deinde Metaphysicam, postremo totam Aristotelis doctrinam, eam quæ nunc in libris Aristoteli inscriptis legitur, & in publicis privatisq, Gymnasiis fere ubique traditur. Hæc inquam omnia illi percallere & credere & maxime persuasa habere, putant esse primũ & generalissimum recte philosophandi fundamentum. At nos contra nõ modo negamus hæc omnia esse vera, sed insuper etiã illud addimus: ad facienda ea omnia, quæ illi dicunt, magis damnosas & noxias esse Dialecticam & Metaphysicam, quàm utiles & necessarias, ut infra probaturi sumus. Quod autem pertinet ad totam doctrinam Aristotelis, plane dicimus & affirmamus prope totum contrarium ejus, quod scribit Abenrhois Arabs in præfatione super libris Physicorum Aristotelis: ille enim eo in loco asserit & affirmat, in scriptis Aristotelicis, per annos mille & quingentos, nullũ unquam errorem alicujus momenti fuisse inventum, ex quo putat illum digniorem esse qui divinus quã qui humanus appelletur. Nos vero contra ex altera parte, tametsi non diffitemur quamplurima ab Aristotele, & vera & præclara monumentis literarum fuisse prodita, ut in Ethicis, Politicis, Oeconomicis, in libris de Animalibus, in Rhetoricis, atque etiam in multis rerum naturalium libris: tamen affirmamus & contendimus non multo pauciora vel falsa, vel inutilia, vel etiam ridi-

cula ab eodem ſcripta reperiri, ut in majori parte librorum Naturalium, ac pene in totis Dialecticis, & non pauciſſimis Metaphyſicis: ut quod à quibuſdam quaſi tritum jam vetuſtate proverbium dici ſolet, id de Ariſtotele & ejus ſcriptis jure optimo dici poſſe videatur, Ubi bene nihil melius, ubi male nihil pejus. Atq; ideo inter cætera, de quibus admonituri ſumus recte philoſophari cupientes, hoc quoque vel in primis monitum eſſe volumus, Ariſtotelis ſcripta quidem frequenter legenda eſſe atq; verſanda, ſed cum diligenti conſideratione atque judicio, ne non tam proſint legentibus, quæ vere ab illo prodita ſunt, quam quæ idem falſa ſcripſit, temere credita atque approbata obſint. Sed nihil eorum, quę hucuſq; diximus, aut poſthac dicemus in toto hoc opere credi nobis volumus, niſi ea validiſſimis ac certiſſimis rationibus argumētiſq; infra probaverimus eſſe vera. Ergo his præmonitis, ut ad propoſitum noſtrum redeamus, *primum generale principium veritatis recteque philoſophandi*, ut

(Hæc omnia ſunt loquendi potius quam ſentiendi, principia.)

nos putamus, *eſt cognitio atque notitia linguarum græcæ & latinæ*, in quibus tradita & ſcripta ſunt: cum omnia alia fere, quæ ſunt ſcitu cognituque digniſſima: tum maxime ea quæ ad Philoſophiæ diſciplinam pertinent, præſertim Ariſtotelicæ. His enim duabus linguis, vel prorſus ignoratis, vel non recte perceptis, nemo quiſquam hoc tempore recte philoſophari, aut de majore ulla re judicium ferre poteſt: nam cum pene omnes nunc & in publicis gymnaſiis, & ubique ſequantur Philoſophiam Ariſtotelis græcam, & eam non græco, ſed latino ſermone utentes communiter exerceant: neceſſe eſt, quicunque has linguas vel prorſus ignoret vel certe non bene didicerit, eundem nec ſcripta Ariſtotelis græca perfecte intelligere, nec ſi intelligeret, latinis propriiſque verbis recte eloqui poſſe. Atque hanc ob cauſam ſupra in principio capitis hujus addidi, hoc quidem tempore atque in his regionibus. Nam in Græcia quondam non ita erat opus admonitione hujus principii, & aliorum quorundam ſequentium, cum omnes vulgo græce loquerentur, & Philoſophiæ ſtudia non ita eſſent corrupta. Nec eſt quod quiſquam ſperet translationibus Græcorum authorum legendis, & qualicunque latino utendo, ſe principii hujus neceſſitatem vitaturum: nam quod ad translationes attinet, hæ ſunt partim ita fœdæ & incultæ, ut ab homine docto non ſine magna nauſea atque faſtidio legi queant: quales ſunt vetuſtiores illæ; partim magis latinæ quidem & cultæ, ſed tamen tales, ut quamplurimis in locis ſententiam Ariſtotelis non plene interpretentur: ut illæ Argyropyli Byzantii, & Petri Alcyonii: Propterea quod in ſcriptis græcis plurima ſunt, quæ nequaquam ſequuntur vertentes ex græco in latinum, aut aliam quamvis linguam, ut articuli Græcorum, quibus caret ſermo latinus, & multæ aliæ voces, quarum ſignificationes & poteſtates perfecte trans-

transferri posse non videntur. Quod autem dixi, non qualicunque sermone latino utendo, hoc significare volui, non quamvis improprio, corrupto, & barbaro, qualis est ille, quo usi sunt pene omnes Aristotelis Interpretes tam Latini, ut Albertus, Thomas, Scotus, quam Arabes, ut Abenrhois, & Avicena, & alii complures, eo modo quo apud nos leguntur translati: qui omnes non solummodo Græcam linguam prorsus ignoraverunt, sed etiam sua, hoc est, Latina & Arabica vix videntur fuisse tincti. Hos enim omnes si quis aut perfecte Aristotelem intelligere, aut proprie latine loqui, aut omnino recte philosophari potuisse arbitratur, is vehementer dissentit à nobis: & quantum decipiatur, ex innumerabilibus eorum erratis, quæ in toto hoc opere detegentur, liquido apparebit. Quare principium hoc, quod ad cognitionem linguarum græcæ & latinæ pertinet, ad recte philosophandum ante omnia nobis videtur esse necessarium. *Secundum principium veritatis est, scientia præceptorum & documentorum, quæ in Grammaticis & Rhetoricis traduntur*, sine quibus omnis doctrina prorsus est indocta, & omnis eruditio inerudita. Horum enim ignoratione & inscitia, non solum Dialectici & Metaphysici, sed etiam Philosophi summi, tanquam cæci sine duce iter facientes, quotidie & passim turpissime offendunt, & maxima reconditissimaque Philosophiæ arcana professi, in primis & quàm levissimis Grammaticæ & Rhetoricæ rudimentis plusquam pueriliter labuntur: ut in toto hoc opere monstraturi sumus, passim docentes & probantes Grammaticas & Rhetoricas præceptiones ac traditiones, esse multo veriores Dialecticis & Metaphysicis: & omnino ad veritatem investigandam, recteque philosophandum, longe utiliorem magisque necessariam Grammaticæ & Rhetoricæ cognitionem, quàm Dialecticæ & Metaphysicæ. Cujus contrarium hactenus nescio qua humani ingenii perversitate, ne dicam stoliditate, existimatum fuit pene ab omnibus certatim approbantibus & admirantibus ea, quæ non intelligebant. Atque ut omnes intelligant hoc quod dico, non sine maximo argumento à me dici, & vero, ut dicitur, verius esse: jam hinc profiteor me disputaturum contra Dialecticos & Metaphysicos, & reliquos omnes Philosophastros, nullis aliis præceptis neq; loquendi, neq; dividendi, neq; definiendi, neque argumentandi instructum ac munitum, nisi iis, quæ partim à Grammaticis & Rhetoribus didici, partim per me ipsum & probatis authoribus legendis animadverti.

(Hic excessu peccat; nihil enim arti obest error artificis.)

Atque his tanquam armis non ullis aliis, pene totam Dialecticam, & non parvam etiam Metaphysicæ partem eversurum. Quod si recte fiet, ut certe fiet, nemo posthac, ut opinor, erit tam impudens tamque temerarius, ut dicere audeat, vel Dialecticam esse artem discernendi verum à falso, ut Dialectici nugantur, cum ipsamet

innu-

innumerabilibus penè falsitatibus referta sit, & tamen in spatio annorum paulo minus duûm millium, ne unamquidem earum unquam potuerit discernere aut videre : vel Metaphysicam esse scientiam probandi principia aliarum scientiarum, vel negata, vel dubitata, ut Metaphysici mentiuntur, cum ipsa principium habeat falsissimum, ut ostendemus in capite de falsitate & inanitate ejus, & tamen ipsum tueri ac defendere non valeat, ut apparebit. Quomodo enim obsecro quis discernat aliorum falsa, qui sua ipsius nec discernere nec videre queat? & quo pacto quæso quisquam tueatur aliena principia, qui ad sua ipsius tuenda non est idoneus? in summa, ut apertius intelligar, inter alia argumenta, quibus sum ostensurus, principia Grammaticorum & Rhetorum longe veriora esse, quàm Dialecticorum & Metaphysicorum : atque adeo quibus probare cogitamus Dialecticam & Metaphysicam esse facultates non omnino veras nec utiles, sed maxima ex parte falsas & inutiles : hoc vel in primis evidentissimum certissimumque esse volumus, quod nullis alijs principijs ferè, nisi Grammaticorum & Rhetorum, principia Dialecticorum & Metaphysicorum sumus eversuri. Sed ut redeam unde discessi, dico & affirmo, Grammaticos & Rhetores tam græcos quàm latinos, in primisq; M. Ciceronem, longe melius & verius & clarius & ad communem omnium intelligentiam accomodatius quàm ullos Dialecticos aut Metaphysicos aut Philosophastros disseruisse ac præcepisse, primum de nomine, & verbo, cæterisq; simplicibus orationis partibus sive substantiam significent, sive qualitatem, sive quod vis aliud accidens. Deinde de simplicium vocum compositione & constructione, ad propositionem faciendam, sive affirmetur aliquid sive negetur, sive generalis fiat propositio sive particularis, & de propositionum oppositionibus. Tum autem de dividendo, de definiendo, & postremo de argumentis & argumentatiõibus omnibus quæcunq; ad differendum, sive disputandum, sive dicendum de omnibus rebus in contrarias partes necessariæ sint, ut recte philosophaturis ob aliquam earum, quas dixi, rerum, nihil quicquam opus sit Dialecticis aut Metaphysicis præceptionibus : idq; non solum quia sunt vel falsæ, vel multo minus habent perfectionis quàm Grammaticæ & Rhetoricæ, sed etiam insuper quia, ut ante monui, sunt vel inutiles, vel supervacuæ, vel ut ita dicam, impertinentes, quemadmodum docebimus. Sunt autem minus perfectæ & absolutæ, quia cum in rebus quacũq; in arte aut scientia traditis quatuor potissimum requirantur, ut sint veræ, ut utiles, ut necessariæ, & denique ad eam ipsam facultatem, in qua traduntur, pertinentes : in Grammaticis & Rhetoricis rebus hæc omnia reperiuntur observata, ut monstrabimus. At in Dialecticis & Metaphysicis maxima ex parte contra. Dialectici enim & Metaphysici

physici de veritate solum videntur esse soliciti, quippe qui dicunt Dialecticam esse artem discernendi verum à falso, & Metaphysicæ finem esse veritatem, cum tamen in utraq; parte non omnino verum dicere, sed in plerisq: mendaces ac falsi esse reperiantur: de *veritate* inquam tantummodo soliciti esse apparent de *utilitate* vero & de *necessitate* & de *pertinentia* rerum, quas tractant, vel nullam prorsus vel perversam susceperunt cogitationem: perinde quasi nihil interfit rerum, quæ traduntur, esse non solum falsas, sed etiam non inutiles, nec supervacuas, nec impertinentes. Itaq; multo maxima pars rerum Dialecticarum & Metaphysicarum vitiosæ sunt ac reprehensioni obnoxiæ, quia magnam partem deprehenduntur esse non solum falsæ, sed etiam si non falsæ tamen inutiles, & si non inutiles tamen supervacuæ. & si non supervacuæ tamen impertinentes, ut constabit ex sequentibus. Nec mirum cuipiam videri debet has, quas dixi, *quatuor conditiones* in rebus quacumq; in arte & scientia traditis requiri, cum fieri possit ut hujusmodi res *veræ* quidem sint sed tamen *inutiles*, vel quia sunt tam faciles cognitu per se, & tam in communi omnium sensu positæ, ut nihil utile sit de eis præcepta dare: vel quia studiosis Philosophiæ candidatis, potius obesse quàm prodesse videntur: aut si non solum veræ sed etiam utiles exstant, tamen aliquando etiamnum contingit eas esse *supervacuas & non necessarias*, quia fortassis in alia arte aut scientia melius & clarius traditæ fuerunt: & postremo si concedantur etiam esse veræ, utiles, & necessariæ, tamen fieri potest, & ad eam, in qua traduntur, artem aut scientiam non *pertineant*, qualia quam plurima sunt in Dialecticis & Metaphysicis, quæ non ad Dialecticos & Metaphysicos spectant, sed ad Grammaticos & Rhetores, ut ex sequentibus apparebit. Quare non sine magna & justa causa Grammatici, & Rhetores, & alii doctissimi quiq; viri has omnes conditiones in rebus, artium, & scientiarum suarum diligenter præstant, Dialectici vero & Metaphysici nequaquam: atq; ideo nos infra identidem reprehensuri sumus eos: ut qui libros, artes, & scientias suas magna ex parte non solum falsis, sed etiam inutilibus, supervacuis, & impertinentibus rebus referserunt, eodemq; tempore etiã admonituri recte philosophari cupientes, ut diligenter caveant, ne quemadmodum Dialectici & Metaphysici, sic ipsi quoq; in rebus non solum falsis sed etiam inutilibus, supervacuis, & impertinentibus versantes, eadem qua illi reprehensione digni reperiantur. His igitur de causis concludo, recte philosophaturis ob aliquam earum, quas dixi, rerum, non solum nihil opus esse Dialecticis aut Metaphysicis præceptionibus sed etiam contra, eas maxima ex parte esse damnosas & noxias iis, qui veritatem rerum pervestigare conantur: & si quid tamen in eis utile reperitur,

id totum multo melius & rectius tradi in libris Grammaticorum & Rhetorum ut nos infra aperte sumus ostensuri. Atq; ideo inter recte philosophandi principia hoc quoq; non in postremis ponendũ existimamus, ne mihi posthac amplius obganiant isti Philosophastri, ut solent, cum reprehenduntur, quod ea quæ dicunt, aut prorsus sunt barbara, aut non satis intelligibilia, aut contra communem omnium loquendi consuetudinẽ: Respondent enim se nõ grammatice nec rhetorice dicere, sed dialectice sive logice sive metaphysice loqui. Perinde quasi veritas rerũ melius investigetur, & cogitationes humanæ clarius exprimantur barbaris & inusitatis verbis, quam consuetis & latinis, & sermone dialectico & metaphysico, quam grammatico & oratorio. At ego vicissim respondeo, grammatice & rhetorice dicere revera esse & recte & consuete & ad communẽ omnium intelligentiam accommodate verba facere; dialectice autem sive logice sive metaphysice loqui, nihil aliud esse nisi temere & sine ulla consideratione sermonem habere, vel potius verba effutire, vel etiam, ut magis recte magisque proprie loquar, more picarum ac graculorum importune auribus humanis obstrepere ac garrire: talis enim proprie est sermo atq; locutio Dialecticorum & Metaphysicorum. De Dialecticis & Metaphysicis loquor *nostrorum temporum*, atque etiam aliquot superiorum ætatum, qui in

(hæc de superioribus seculis verius, quam nostro)

publicis studiis professi sunt, & adhuc profitentur: apud quos, non qui magis verum dicunt & magis moderate disputant, sed qui magis contenta voce clamant, & magis barbare magisque rustice loquuntur, ii sine ulla controversia habentur doctiores & plane meliores Dialectici ac Metaphysici. Tantũ enim abest apud istos ut nescire Grammaticam, & quamvis spurce loqui vitio detur, ut contra potius nonnulli multum de eo gloriari ac sibi placere soleant: sed de istorum imperitia ac perversa opinione jam satis. *Tertium generale veritatis principium est, multa & assidua lectio probatissimorum quoruncunque Authorum tam Græcorum quàm Latinorum, & intelligentia communis usus loquendi tum eorum tum etiam populi*: quem penes arbitrium est & jus & norma loquendi, ut rectissime inquit Horatius in Arte poetica. Talibus enim monumentis continenter legendis & eisdem recte intelligendis, nec populi ac vulgarium loquendi consuetudine ignorata nescio quomodo repletur pectus & animus Lectoris ingenti quadam verborum lectissimorum copia, rerumque gravissimarum varietate, quæ simul juncta ac copulata cum præceptis Grammaticorum & Rhetorum, & utrisq; his simul assidue disserendo ac disputando exercendis, tanta exoritur bene dicendi & veritatem investigandi facultas, ut aut nulla aut sola hæc sit recta via perveniendi ad veram sapientiam veramq; eloquentiam, atque ut hæc omnia magis proprio verbo exprimam, ad perfectam

Philo-

Philosophiam perfectamque Oratoriam. Quod si quis forte non multis, neq; probatis veterum scriptis lectitandis ijsdemq; non recte intelligendis & vulgi sermone contemnendo, solis vel Grammaticæ vel Rhetoricæ vel etiam Dialecticæ præceptis innixus & confisus, putat sese recte philosophari posse, is tota, ut aiunt, errat via, nec scit quid petat aut quid agat: præsertimque si his ipsis præceptis assidue discendis, nullam præterea exercitationem meditationemq; adhibeat, seque totam vitam nihil aliud agendo (ut recte inquit Aulus Gellius) tanquam apud sireneos scopulos consenescere patiatur. Quare & hoc principium cæteris, quæ supra diximus, fuit addendum, ne quemadmodū ante hac sic etiam post hac studiosi Philosophiæ decipiantur: existimantes sufficere ac satis esse ad recte philosophandum, si Aristotelis & omnium illius Interpretum scripta diligenter lectitarint, & illorum loquendi morem accurate perdidicerint: cæteros vero Authores tam græcos quàm latinos contempserint ac pro nihilo duxerint, & quid quomodòve alij Sctiptores & cōmuniter omnes loquantur, nihil curarint: perinde quasi ad recte philosophandum cognitio doctrinæ & modi loquendi Aristotelis sola sit utilis ac necessaria: Platonis vero & Isocratis & cæterorum omnium nihil prorsus habeat nec utilitatis nec necessitatis: sed rursus hoc de principio satis. *Quartum generale principium veritatis est libertas & vera licentia sentiendi ac judicandi de omnibus rebus*, ut veritas ipsa rerumq; natura postulat, hoc est, ut is, qui recte Philosophari studet, ante omnia liberum sese conservet ac solutum ab omni Philosophorum Secta, nec ulla cujuspiam viri, quamlibet magni, doctrinæ fama ita teneatur astrictus & quasi compeditus, quin quæ ipsi pro rei veritate probanda aut improbanda videbuntur, ea libere & sine ullo impedimento probare aut improbare possit. Id quod percommode fiet, si in judicando ac sententia de maximis quibusq; rebus ferenda argumentis & ratiōibus, multo plus semper, quàm authoritatibus & prejudicijs tribuat. Atq; etiam, ut apertius dicam quod sentio, si in omni veritatis inquisitione, & rerum occultarum investigatione, non tam Platonem aut Aristotelem aut quempiam alium antiquū neotericumve Scriptorem, quàm quinq; sensus, intelligentiam, cogitationem, memoriā, usum, & experientiam rerum tanquam magistros & præceptores sibi sequendos proponat. Hæc enim demum sola vera est & tuta philosophandi ratio, præsertim iis, qui jam provectiores sunt ætate, nec præceptore amplius indigent nam pueris & adolescentulis discendi studiosis ignoscendum est, si nonunquam doctoribus etiam, quamlibet falsa tradentibus, fidem adhibent, quid enim faciant? cum discere cupientibus & nondum judicare valentibus, tantum hoc supersit, ut vota faciant Deumq; Opt. Max. orent, ut in bonum & doctum inci-

incidant præceptorem. Hi enim, ut recte inquit Cicero in Academicis Quæstionibus, primum ante tenentur astricti, quàm quid esset optimum judicare potuerunt: deinde infirmissimo tempore ętatis aut obsecuti amico cuidam, aut una alicujus, quam primum audierint oratione capti, de rebus incognitis judicant, & ad quancunq; sunt disciplinam quasi tempestate delati, ad eam tanquam ad saxum adhærescunt. Sed ut redeam unde abii, hac una inquam philosophandi ratione, hoc est, libera & soluta & quæ, ut inquit Horatius, Nullius addicta est jurare in verba magistri; optime licet & sacrosanctam veritatem tueri, & contrariam illi falsitatem oppugnare: quod nihil aliud est, nisi recte philosophari. At vero qui diversam philosophandi rationem secuti & sola authoritatis opinione adducti, antequam judicium de veritate & doctrina cu, usquam facere possint, magis sese addicunt nominibus, & tanquam vendunt judicandi libertatem, sæpenumero vel inviti vel imprudentes & veritatis oppugnatores & falsitatis defensores evadunt, dum quicquid ab Hæresiarchis suis dicitur, sive id verum sive falsum, quo jure quaq; injuria, velint, nolint, defendere ac tueri coguntur. Ac tales quidem sunt ferè omnes Addictitii isti Philosophastri, non veri Philosophi sed meri imitatores ac vere servum pecus, qui assidue in veritatis investigatione versantes ipsi sibi, ne eam invenire, & inventam videre possint, tanquam eruunt oculos, abalienato judicandi arbitrio, & in summa ceu verveces aut juvenci omnis judicii ac rationis expertes ducuntur ad lanienam. Ex quo genere habemus non solum Aristotelicos & Platonicos & multos alios veteres alienarum disciplinarum sectatores, qui tamen essent ferendi, sed etiam, si diis placet, Albertistas, Thomistas, Scotistas, Abenrhoistas, Avicenistas, & reliquam hujusmodi Philosophiæ fecem, quos nemo vere doctus, neq; docti viri neq; Philosophi nomine dignos arbitratur. Quamobrem etiam si quis alia. quæ supra dixi, & quæ infra dicturus sum, principia teneret, hoc autem non servaret, nunquam tamen recte posset philosophari. *Quintum & ultimum generale principium veritatis, non quidem simplex, ut superiora, sed ex multis constans, est, ut idem recte philosophandi studiosus, in philosophando diligentissime caveat atque effugiat hæc omnia, ac primum ne à communi & consueta omnium doctorum loquendi consuetudine recedat, nec nimis breviter nimisq; obscure loquatur aut scribat*, sic ut aut prorsus percipi non queat quid sibi velit, aut non sine maxima auditorum vel legentium dubitatione & anxietate intelligatur. Æqualia enim sunt nihil loqui aut scribere, & ea loqui vel scribere; quæ ut dicebat Augustus, mirentur potius homines quàm intelligant, aut tanto cum labore percipiant, ut præstitisset ea nunquam nec audivisse nec legisse, præsertim si sint falsa. Quâ quidem in re

cum

cum multi alii veteres & magni viri, tum in primis Aristoteles multum peccasse deprehenditur, atque ideo non immerito à quibusdam comparatus fuit Loligini, quæ dum quæritur à piscatoribus ut capiatur, jam jamque admoveri manus sentit, statim atramentum illud humoris nigerrimi, quod in se habet congenitum, spargens inficit aquam, ut ab oculis mox & manibus piscatorum elabatur. Sic enim & Aristoteles iis in rebus, in quibus capi, hoc est, revinci redarguiq; dubitabat, sermonis vel brevitatem, vel obliquitatem vel obscuritatem spargebat, ut aciem eorum, qui se deprehendere vellent, eluderet: quod vitium philosophandi maximum ab eo, qui recte philosophari cupit, inprimis est fugiendum. *Deinde illud quoque non in postremis vitandum, ne tractet quæstiones inconsistentes*, eas quæ à Græcis appellantur ἀσύστατα ζητήματα qualia sunt, cum apud antiquiores Philosophos multæ, tum etiam apud Aristotelem non paucæ, & inter alias illa, quæ contra Parmenidem & Melissum disseritur in primo Physicorum, utrum omnia sint unum nec ne, & rursus illa, quæ disputatur in tertio Metaphysicæ, utrum contingat idem simul esse & non esse, & aliæ hujusmodi. Nam per Deos immortales, si de rebus tam claris & apertis dubitatur in scholis Philosophorum, quænam apud eos postea erunt certa & indubitata? sic enim nemo neque ignem esse calidum, neque glaciem esse frigidam, neque nivem esse albam, neque atramentum aut carbonem esse nigrum affirmare poterit: exurget enim aliquis Anaxagoræ illius ter stulti sectator, qui contradicat & affirmet, nivem esse nigram, & ea omnia, quæ memoravi, contrariis qualitatibus esse prædita. Quamobrem quæstiones omnes hujusmodi absurdæ & præter communẽ omnium sensum, merito damnantur & deridentur ab Isocrate in principio orationis ejus quam inscripsit, Ἑλένης ἐγκώμιον, & à Seneca in libro Epistolarum XIII. Epistola ultima: & revera quicunque aliquid hujus generis tanquam verum obstinate affirmat, is non serio refutandus redarguendusque est, sed risu ac sibilis explodendus & ejiciendus: qui vero contra tale aliquid affirmatum tanquam rem seriam refutat, is quoq; non minus quam ille quem refellit, eadẽm plane dignus videtur derisione & exsibilatione. Quo circa recte philosophaturi diligenter ab istiusmodi quæstionibus inconsistentibus & absurdis tanquam à maximo quodam philosophandi vitio abstineant. *Præterea neque quicquam paradoxon aut inusitatum aut novum in Philosophiam introducant, nec introductum ab alio recipiant, aut approbent, nisi magna ratione ac necessitate adducti & coacti.* Quo in genere, ut eos, qui antiquiores sunt, omittam, Plato & Aristoteles gravissime peccaverunt: si quidem Plato sine ulla utilitate ac necessitate introduxit cum multa alia paradoxa & absurda, tum maxime suas illas *Ideas* vanas & inanes, (Harum naturam & rationem autor noster non satis videtur assecutus.)

atq;ideo non immerito tot locis ab Ariſtotele refutatas & deriſas. Et Ariſtoteles ipſe, ut præceptorem ſuum aliqua ex parte imitaretur, & ne Philoſophia prorſus unquam eſſet orbata monſtris:loco Idearum,quas deſtruxerat, repoſuit nobis & in Philoſophiam invexit τὰ καθόλου, ut ipſe appellat,ut autem recentiores latini vocant, univerſalia, quæ non ſolum minus utilia minusque neceſſaria,atque etiam minus vera ſunt,quàm Ideæ, ſed etiam multis partibus abſurdiora inanioraque,ut nos in ſequentibus capitibus luce clarius oſtenſuri ſumus. Ut hic interim omittam ſecundas ſubſtantias,ab eodem Ariſtotele inter univerſalia introductas, & ſecundas intentiones, quas neoterici neceſſitate quaſi coacti ex Ariſtotelis ſententia addiderunt, & multa alia hujus farinæ, quæ omnia à nobis una cum univerſalibus infra ſunt refutanda. Ab his igitur quoq; diligenter abſtinere debent qui recte philoſophari cupiunt. Tum autē ne ullo pacto arbitrentur Dialecticam iſtam ſive Logicam, quæ hoc tempore in publicis gymnaſiis & fere ubiq; traditur, ad recte vereq; philoſophandum eſſe neceſſariam,cum ſit partim falſa & abſurda,partim inutilis & ſupervacua, partim etiam ſubdititia & adulterina,& propterea ex omni artium & ſcientiarum numero ejicienda, ut ex iis, quæ infra probaturi ſumus apertiſſime conſtabit. Denique vero ne pro certo habeant iſtos libros, qui hodie pro Ariſtotelicis circumferuntur ac leguntur, præſertim eos qui ſunt de Dialectica, atq; etiam magna ex parte de Philoſophia, vere legitimos & germanos eſſe Ariſtotelis, & vere ita, ut nunc extant, ab Ariſtotele illo Alexandri Magni Præceptore fuiſſe compoſitos. Qua quidem in re credenda fere omnes quicunque ab hinc annos mille & amplius philoſophati ſunt,& qui hodie etiam philoſophantur turpiſſime fuerunt decepti, ut in extrema hujus operis parte ratione & authoritate probabitur:quam probationem idcirco in ultimum hujus libri locum rejiciendam putavimus,ut cum antea probatum fuerit Dialecticam,ita ut dixi,maxima ex parte eſſe falſam,inutilem, & vanam, tum facilius credatur libros eos, qui tam mendacem tamque abſurdam doctrinam continent, ab Ariſtotele illo tantopere laudato nunquam fuiſſe editos:& propter hanc cauſam aut non attingendos prorſus aut certe maximo cum judicio & conſideratione legendos,ut ex iis,quæ infra dicenda ſunt,palam fiet. Atque hæc in ſumma fere ſunt, ut nos arbitramur, generalia principia veritatis inveſtigandæ recteq;philoſophandi,nec ulla præterea alia inveniuntur, quæ quidē his meliora potioraq;ſint:nam ingenium, memoriam, ſtudium, induſtriam, & cætera ad bene diſcendum neceſſaria prætermitto,cum ſint fere aut naturalia,aut Adverſariis etiam noſtris communia nobiſcum, ſine quibus nihil egregium aut magna laude dignum fieri poteſt. At ex his quinque noſtris, quæ ſupra memo-

memoravimus, veritatis principiis, & ex pluribus membris quibus postremũ illud constat, quoniam Pseudophilosophi aut unum aut plura aut etiam omnia vel ignoraverunt vel contempserunt vel certe non animadverterunt, hinc factum est, ut in quã plurimos & quã fœdissimos ceciderint errores. Namque ut vetustiores illos omittam, Plato & Aristoteles, ut supra dixi, contra multa, Interpretes vero Græci contra plura, sed Latini atq; Arabes Aristotelis sectatores pene omnes contra omnia fecerunt. Quo evenit ut nunc quidem longe plures & libros & præceptores de Philosophia habeamus, quam unquã antea, sed quanto plus & librorum & præceptorum exortum est ac crevit, tanto minus veritatis synceræq; Philosophiæ in eis continetur, ut jam nihil opus esse videatur ullis novis Scriptoribus, qui augeant & amplificent Philosophiã, sed qui nimium auctam & amplificatam contrahant ac repurgent, hoc est, qui rejectis & explosis omnibus falsis sola relinquant vera & utilia. Quod nos facere in toto hoc opere atq; etiam si quid alicubi deesse videbitur, pro virili nostra addere cogitamus ac de principiis nostris generaliter & summatim satis.

CAPUT SECUNDUM.

Item in summa quænam sint principia generalia Pseudophilosophorum, & perverse philosophandi.

PRincipia autem *generalia Pseudophilosophorum*, & perverse philosophandi in summa sunt, *aut non scripta* sed in solis hominum mentibus opinionibusque infixa, *aut scripta* & monumentis literarum prodita. *Non scripta sunt* hæc, primum *literas græcas & latinas politiores aut nihil aut parum admodum ad recte philosophandum esse necessarias. Deinde solis Dialectica & Metaphysica documentis posse unumquemlibet vel optime philosophari, sine ulla Grammatica aut Rhetorica, saltem exquisitiore*, adeo ut liceat etiam barbarismis interdum & solœcismis in philosophando uti. *Adhæc non opus esse ulla multa lectione probatorum Authorum veterum*, neque Græcorum neque Latinorum, præterquam Dialecticorum & Philosophorum, atque horum non omnium, sed tantummodo Aristotelis, & eorum qui doctrinam illius secuti sunt & Peripatetici appellati. Et præterea ad eos percipiendos satis esse, si intelligatur eorum *scribendi & loquendi mos* etiamsi quamlibet à communi omnium consuetudine abhorreat, & sibi solis pateat, cæteris vero omnibus *tam doctis quàm indoctis prorsus sit incognitus.* Tum ante omnia *adducere*

addicere sese Aristoteli, & tanquam jurare in verba illius, sic ut etiam si diceret, hominem esse asinum, & bovem esse locutum, tamen ei necessario credatur, & plane quemadmodum Pythagoreis in more fuisse fertur, cum aliquid probare vellent, ut hoc tantummodo dicerent, αὐτὸς ἔφα, hoc est, ipse dixit: sic isti quoque cum aliquid probaturi sunt, tantum ita occinunt, Aristoteles dixit, & istiusmodi probationi majorem habēt fidem & honorem, quàm omnibus rationibus & argumentis. Tum præterea alicubi quamlibet *obscuro & brevi sermone uti*, etiam si ad eum intelligendum opus esset Oedipo, aut Delio aliquo natatore, & neque ab ipsismet qui proferunt, intelligeretur. Nec non identidem proponere & tractare quæstiones quamvis inconsistentes, & minime dubias, modo detur occasio atq; ansa aliqua nugandi nec garriēdi unquam reperiatur modus. Similiterque *sine ulla utilitate aut necessitate introducere paradoxa* & mera monstra in Philosophiam: neque solum hoc sed etiam sine ulla consideratione introducta ab aliis temere recipere & approbare, *& deniq; sic arbitrari sine ista Dialectica, quæ nunc in usu est, neminem unquam recte philosophari posse, & hos libros, qui nunc pro Aristotelicis leguntur, perinde ac si nihil dubitationis haberent, vere & sine ulla controversia esse Aristotelicos.* Hæc inquam & pene omnia contraria iis, quæ nos supra diximus, sunt generalia principia Pseudophilosophorum non scripta, sed in mentibus hominum ita infixa, ut nunquam avelli posse videantur: eadem vero *scripta & literis consignata*, ut ipsimet fatentur, *sunt quæcunque tradita reperiuntur*, partim *in Isagoge Porphyrii* de genere, specie, differentia, proprio, & accidente, & omnino de iis, quæ tum universalia tum prædicabilia à junioribus latinis, à græcis autem appellantur πέντε φωναί: partim *in libris* quos vocant *Antepradicamentorum, pradicamentorum, postpradicamentorum*, de æquivocis, de univocis, de iis, quæ dicuntur & quæ sunt, de substantia, de quantitate, de qualitate, de relatione, & de iis, quæ sequuntur: partim *in libro, qui* Περὶ ἑρμηνείας *inscribitur*, de nomine, verbo, oratione, & propositione, ut ipsi dicunt, affirmativa, negativa, particulari, universali, deque omnibus propositionum oppositionibus: partim *in libris Priorum & Posteriorum Analyticorum*, de omni syllogismo simpliciter, & de syllogismo demonstrativo: partim in *libris Topicorum & Elenchorum*, de inventione argumentorum probabilium & sophisticorum: partim denique in quamplurimis *recentiorum opuscu'is de suppositionibus*, de appellationibus, de ampliationibus, de probationibus terminorum, de secundis intentionibus, & de aliis hujusmodi barbaris & stultis nugis, *quæ* omnia communi nomine *appellantur Parva Logicalia*, hoc est, fons & origo innumerabilium errorum, & depravatio conspurcatioque omnium bonarum

bonarum *literarum*, (*bona verba quæso*). Quibus omnibus, quasi corollarium quoddam magnum accedunt omnia, quæcunq; scripta sunt in *XIIII. libris* τῶ μετὰ τὰ φυσικὰ, hoc est, Metaphysicæ sive Metaphysicorum, ut juniores latini vocant. Atq; hæc quoq in summa sunt præclara illa Pseudophilosophorum principia generalia, tam scripta quàm non scripta, quæ neglectis literis græcis & latinis politioribus, contempta Grammatica & Rhetorica, spreto cōmuni omnium recte loquentium usu, subjugata & quasi vendita judicandi libertate, ipsi sibi ad philosophandum tanquam fundamenta firmissima constituerunt: & quæ si quis forte inficiari aut falsa esse dicere audeat, statim contra illum tanquam ingens scelus admittentem & quasi negantem Evangelium nullo pacto disputandum esse clamitant. Sed nos ut spero, Diis bene juvantibus & faventibus, luce clarius ostendemus contra ista principia non solum dici ac disputari posse, sed etiam ea maxima ex parte esse ita falsa atq; mendacia, ut nihil magis falsum magisq; mendax cogitari queat: ut maximâ admiratione vel ingenti potius stupore dignum sit, qui unquam fieri potuit, in tam longo temporis spatio, & in tanta doctorum hominum multitudine, ut à nemine adhuc, *quod sciam*, nec animadversa fuerint nec refutata, Nam Laurentius Valla, & aliquot alii, qui non pauca adversus Dialecticos & cæteros Philosophastros præclare scripserunt, ferè tantum ex summis Dialecticæ, ut ita dicam, ramis, frondes quasdam & surculos decussere, & ei quidem non parum attulere damni ac detrimenti, sed nihil vel parum profecerunt: propterea qnod stipitem ac radices ipsas reliquerunt intactas & illæsas, nempe secundas substantias, secundas intentiones, monstrosa illa genera, prodigiosas illas species, præterea univoca, æquivoca, analoga, & denique ipsa universalia, prædicabilia, prædicamenta, ut vocant, hoc est, non acuta & sapientia Philosophorum inventa, ut vulgo putantur, sed mera figmenta & plusquam fatua delirantium nugamenta Hæc inquam illi tanquam totius Dialecticæ arboris radices unà cum trunco ipso, vel prorsus non attigerunt, vel certe quàm levissime læserunt: itaque postea multo plura suppullularunt, quàm ante fuerant, decussa. Quod idem ne nobis quoque accidat, diligenter caventes, non à frondibus, ut illi, neq; à surculis, sed à trunco atq; adeo à radicibus ipsis demolitionem Dialecticæ & Metaphysicæ aggrediemur, atq; ita subruemus principia utriusque: deinde etiam si vita suppeditabit, reliqua deijciemus ac prosternemus, ut nunquam postea repullulascere, aut renasci queant. Sed in hac tanta, tamque nova & inauditâ re probandâ, Lectores etiam atq; etiam oratos volumus, ut non ante quicquam judicent, neq; pro nobis neq; contra nos, quàm & nostras & Adversariorum rationes penitus perdidicerint, totumq; librum diligentissime perlegerint.

Non enim ignoro qualem & quantam rem sim aggressurus, hoc est, quam obscuram ad intelligendum, quam intricatam ad explicandum, quam corruptam ad emendandum, quam fœdatam ad expurgandum, & denique quam difficilem & arduam ad persuadendum. Idque non tam propter rei ipsius naturam, quamvis monstrosissimam, quàm propter judicia hominum ex Dialecticarum & Metaphysicarum rerum assidua tractatione perversissima & corruptissima. Quare vobis vehementer opus est Lectoribus non tam pertinaciter contendendi, & Aristotelis defendendi, quam patienter intelligendi, & veritatis cognoscendæ, amatoribus. Quales omnes, qui nostra hæc lecturi sunt, ut esse velint, rursus etiam atque etiam oramus.

CAPUT TERTIUM.

De generali omnium nominum divisione in substantiva, adjectiva, propria & appellativa: deq; eorum proprietatibus & differentiis, nunquam satis usq; in hunc diem ab ullo traditis aut cognitis, contra Pseudophilosophos.

Sic igitur & nostris & Adversariorum principiis generalibus summatim expositis, nunc venio ad exponendum rursus utraque particulatim, & ad nostra confirmanda illaque Adversariorum refutanda, quemadmodum ante secundo loco propositum fuit. Quod ut commodius ordinatiusq; fiat, primum in hoc capite & duobus sequentibus differam de *nominibus* rerum, quæ mihi videntur ad recte philosophandum in primis cognitu esse necessaria. Deinde in omnibus aliis hujus secundæ partis capitibus, idem faciam de rebus ipsis: sic ut neq; in his neq; in illis, quantum in nobis erit, ullum recte philosophandi principium non vere ac fideliter traditũ relinquatur. Nam vehementer mirum est, ac prorsus incredibile, quantum in utrisque, hoc est, tam in rebus quam in nominibus non solum à Dialecticis, sed etiam à Metaphysicis & cæteris Pseudophilosophis semper usq; in hunc diem fuerit erratum. Quo magis mihi laborandum est, nõ solum ut doceam ea, quæ putem esse vera & utilia, & omnibus recte philosophari cupientibus necessaria, sed etiam ut ea, quæ ab aliis falso tradita & sine ulla necessitate prorsusque inutiliter in Philosophiam introducta fuerant, redarguã ac refellam. Nam quemadmodum non

(Nomina sunt notæ mihi ipsi ad reminiscendum, signa erga alios ad docendum.)

non satis est serere triticum cæteraq; frumenta, nisi ea assidue cures à malis & nocentibus herbis diligenter expurganda, & nisi aves ab eis cæteraq; animalia noxia continenter arceas ac propellas: sic non sufficit docere & quasi seminare veritatem, nisi falsitatem quasi pessimam quandam herbam & veritati inimicissimam, quotidie suborientem, jugiter evellas atq; extirpes, & nisi barbaros Philosophastros tanquam harpyias quasdam phineias nunquam desinentes fœdare ac conspurcare sacrosanctam Philosophiæ doctrinam, indesinenter eiicias atq; extrudas. Quod nos, ut spero, tanquam non omnino imperiti neque indiligentes agri philosophici cultores, sedulo ubiq; sumus facturi, & omnibus ostensuri, non recte philosophatos esse eos, qui tot ac tanta tamq; manifesta errata superiorum, vel propter ignorantiam ingeniiq; tarditatem non animadverterunt nec viderunt, vel animadversa quidem & visa, tamen propter ineptam quandam reverentiam & stultam timiditatem, vel noluerunt vel certe non ausi sunt reprehendere. Atq; ita dum modesti & reverẽtes videri voluerunt, vanisq; quorundam nominibus pepercerunt, sacrosanctam & divinam prodiderunt veritatem: quam ego semper ante omnia colendam omnibusque quamlibet magnis nominibus anteponendam putavi, juxta illud vulgatum Aristotelis quasi proverbium: Amicus Plato, magis amica veritas. Sed jam quod verbis tam audacter pollicemur, id re ipsa præstare incipiamus, à generali omnium rerum divisione sumentes exordium, & ab hoc rursus quasi fundamento, ad omnium nominum divisionem explicationemq; redeũtes, hoc modo: Quoniam nomina rerum significandarũ causa fuerunt inventa, nam si res non essent, ne nomina quidem rerum erant futura, idcirco rationi consentaneum fuit, primum ut quot rerum significandarũ, totidem etiã nominum significãtium genera invenirentur: deinde cum rerum maxime proprium sit esse & existere, nominum autem dici ac significare, ut similiter quot res ipsæ essendi & existendi, totidem quoq; nomina rerum dicendi & significandi haberent modos. Rerum autẽ prima genera & primi rerũ essendi modi, ut nos putamus, in sũma quatuor sunt, nam omnia quæcunq, existunt in tota rerum natura & in hac immensa mundi universitate, primâ divisione sunt aut *substantiæ* aut *qualitates*, & rursus omnes tam substantiæ quàm qualitates, aut *singularia* sunt aut *multitudines* singularium. Substantiæ sunt, ut Socrates, homo, animal, lignum, lapis, metallum, aqua, & terra & reliquæ substantiæ, quarum proprius essendi modus est, ut naturaliter per se stent, & in alio non existant: Qualitates ut dulcedo, amarities, magnitudo, parvitas, dominus, servus, calefactio, refrigeratio & cæteræ qualitates tam substantiales quàm accidentales, in quibus est etiam quantitas, ut infra probaturi sumus in capite de qualitate, ubi etiam

ostendemus, quæ à recentioribus Dialecticis appellantur accidentia, ea omnia à veteribus Latinis dici & vocari qualitates. Harũ vero proprius essendi modus est planè contrarius superiori, hoc est, ut semper in alio existant, nempe in substantia tanquam in subjecto, & nunquam per se stent. Singularia, ut in hominibus Demosthenes & Pericles, in urbibus, Parma & Placentia, in fluminibus, Padus & Rhenus, in montibus, Ossa & Pindus & aliæ hujusmodi res singulares, quæ & ipsæ hunc habent proprium essendi modum, ut sint unæ & solæ per se separatim ab aliis, non multæ & plures simul acceptæ. Multitudines singularium, ut populus, exercitus, gens, pars, multitudo, genus, species & omnino ea omnia, quæ vocãtur tota discreta, in quorũ numero vel inprimis sunt genera & species, ut probaturi sumus infra partim hoc, partim in proximo sequenti capite, cum de rebus loqui cœperimus, & generalem illam rerũ divisionem à Pseudophilosophis factam planè falsam & mendacem esse demõstrabimus. Modus autem essendi proprius hujus generis rerum est, ut sint non unæ & solæ per se ac separatim captæ, ut illæ superiores, sed multæ ac plures simul ac semel quasi in unum gregem comprehensæ. Ac nos quidem in summa statuimus tot numero, hoc est, quatuor esse prima rerum genera, nec plura nec pauciora, nẽpe substantias, qualitates, singularia & multitudines singularium, & totidem proprios essendi rerum modos, nec plures nec pauciores, hoc est, per se stare, in alio existere, unum & solum esse, ex multis unis solisq; constare: ut si afferatur aut genus aliquod rerum, quod non sit unum horum, aut aliquis essendi modus, qui non ad aliquem eorum, quos dixi, referatur, id genus & is modus in vera rerum natura prorsus non existat, sed omnino falsum commentitiumque sit, ut ex iis, quæ infra dicturi sumus apertissimum fiet. Ad significandum igitur hæc quatuor rerum genera atq; hos quatuor essendi modos, ab Authoribus linguarum, sive à Grammaticis excogitata & inventa fuerunt quatuor itidem nominum genera, & quatuor eorum significandi modi, ut unicuiq rerum generi, & suo ac proprio essendi modo responderet unum genus nominum, & unus significandi modus. Genera nominũ hæc sunt *substantiva*, *adjectiva*, *propria* & *appellativa*: significandi autem eorum modi hi, *substantive* sive per modum per se stantis, adjective sive per modum in alio existentis, proprie sive per modum essendi unius ac solius per se, appellative præsertim collective sive per modum essendi multorum ac plurium simul Habent enim nomina significationes rerum & modos significandi earum hoc pacto inter se divisos & distinctos, ut substantive semper significent res tanquã per se stantes sive per modum per se stantis, adjectiva res tanquam in alio existentes sive per modun in alio existentis, propria res tanquam unas & solas per se, sive

per

per modum unius & solius separatim ab aliis, appellativa præsertim collectiva res tanquam plures multasque simul & conjunctim cum aliis, sive per modum plurium multarumque simul cum aliis conjunctarum. Ut in summa, quemadmodum supra dixi, esse tantũ quatuor rerum genera & quatuor earum essendi modos, sic etiam reperiantur ac sint tantum quatuor nominum genera, nec plura nec pauciora, & tantum quatuor nominum significandi modi, nõ plures nec pauciores Quod usq; adeo verum est, ut si quis forte aliud quodpiam nominum genus, aut alium quendam significandi modum, præter ea & eos, quos dixi, id genus & is modus plane falsa sint & commentitia. Sed ut hæc omnia nominum genera & eorum significandi modi melius ac clarius intelligi possint ab iis, qui recte philosophari cupiunt, de eis nunc singulis quam brevissime & quam clarissime potero, dicam: & explanabo ea, quæ mihi ad recte philosophandum in primis cognitu videntur esse necessaria, & quæ si ignorentur pro certo arbitror fieri nõ posse ut quisquam unquam vere philosophari, & recte veritatem investigare queat. Eorum enim ignoratione in superioribus temporibus factum est, ut multa turpissimorum fœdissimorumq; erratorum millia in Philosophiam fuerint introducta, recepta, & approbata. Quo circa statui hæc eadem omnia mihi diligentissime explicanda, & explicationis hujus initium sumendum à nominibus propriis, tanquam à facilioribus, & in quibus vel nihil vel parum admodum fuit erratum.

CAPUT QUARTUM.

De nominibus propriis & appellativis tam collectivis quam simplicibus & non collectivis, ac de eorum proprietatibus & differentiis: contra Philosophastros.

NOmina igitur propria sive, ut Dialectici vocant, individua sunt ea, quæ tam in plurali quàm in singulari numero, semper significant unum & solum per se, nunquam multa & plura simul: ut in nominibus hominum nomen Demosthenis & Periclis, in nominibus urbium nomen Parmæ & Placentiæ, in nominibus fluviorum nomen Padi & Rheni, in nominibus montium nomen Ossæ & Pindi, & reliqua hujusmodi innumerabilia. Exemplum autem modi significandi horum in singulari numero sit hoc, ut si ita dicam, ne semper Curium & Licinium loquar: in plurali numero hoc, ut si hanc eandem sententiam ita proferam,

ut Cicero in Paradoxis, Ne ſemper Curios & Licinios loquar. Quo in loco Cicero licet plurali numero uſus ſit, tamen non plures Curios nec plures Licinios, ſed unum tantummodo Curium & unum Licinium voluit ſignificare. Qui loquendi & ſignificandi modus, ab illo ſuperiore nihil differt, niſi quod ille proprius eſt & naturalis, hic vero figuratus & improprius. Pluralis enim numerus pro ſingulari à Scriptoribus atq; etiam à vulgo ſæpenumero uſurpatur, vel ornatus gratia vel metri cauſa vel ad ſignificandam aliquam latentem animi affectionem. Sed de nominibus propriis hactenus, nam Dialectici & Metaphyſici ipſi quoq; fatentur nomina propria ſive individua unius & ſolius tantum habere ſignificationem ſemper, plurium autem & multorum nunquã: Itaq; hac in parte vel nihil vel parum admodum à nobis diſcrepant. At in ea, quæ ſequitur de nominibus appellativis mirum quam in alia omnia eant. hoc eſt, quam à veritate longe abeant, & toto, ut dicitur, errent cœlo. Quare nunc & pluribus verbis & diligentia majore dicam de nominibus appellativis, quæ cum ſint nominibus propriis magna ex parte contraria, non immerito illis ſubjicientur, ut unum quaſi contrarium alteri comparatum melius diſcerni & internoſci queat, atque etiam ut facilius percipiantur ea, quæ poſtea de nominibus ſubſtantivis & adjectivis dicturi ſumus. Ergo nomina appellativa ſive communia, ut quidam vocant, non ſunt unius generis omnia, ſed duplicia: horum enim alia dicuntur à Grammaticis collectiva ſive comprehenſiva, alia vero quoniam ab aliis, quod ſciam, nomẽ peculiare non habent, à nobis nuncupentur, appellativa ſimplicia ſive non collectiva: ac prius de collectivis dicamus. Nomina appellativa collectiva ſive comprehenſiva ſunt, ut nomen populi, nomen exercitus, nomen gentis, nomen partis, nomen multitudinis, nomen generis, nomen ſpeciei, & alia hujusmodi innumera proprie accepta, ex nominibus autem appellativis ſimplicibus, de quibus poſtea dicemus, nomen hominis, nomẽ animalis, nomẽ arboris, nomẽ herbæ & cætera ejuſdemmodi, non proprie, ut illa ſuperiora, ſed figurate ſumpta, ut dicemus. Quæ omnia contra atque propria peculiarem hunc habent ſignificandi modum, ut tam in ſingulari numero quàm in plurali ſemper plura ſignificent, atque ideo ſingulares eorum numeri cum verbis vel participiis vel nominibus adjectivis pluralibus recte conſtruantur, ut exempli gratia, nomen populi, apud Ovidium in ſecundo Amorum, Nos tua ſentimus populus tibi deditus arma.
Et nomen gentis apud Liviũ inter principia primi libri primæ Decadis, Gens univerſa Veneti appellati. Et nomen partis apud Virgiliũ in primo Aeneidos Pars in fruſtra ſecant. Et nomen multitudinis apud Homerum in ſecundo Iliados. ὡς φάσαν ἡ πληθύς. Sic dixerunt multitudo.

Sed

Sed hæc satis per se manifesta sunt, cum hujusmodi exemplorum pleni sunt omnes libri tam Græci quam Latini, atq; ideo longiori eorum enumeratione supersedendum putavimus. Illud vero non ita notum omnibus, quod dixi, nomina generis & speciei proprie, & nomina hominis & animalis aliaque similia appellativa simplicia figurate, esse collectiva, cum tamen non minus collectiva sint quam nomen populi, exercitus, gentis, partis, & multitudinis: & res ea quæcunq; est genus vel species proprie, homo vel animal figurate, non minus ex multis singularibus atq; individuis composita sit, quam populus, exercitus, gens, pars & multitudo. Quorum utrumque sine ulla dubitatione ita esse, ut dico, quod ad nomen generis & rem ipsam, quæ est genus, attinet: primum demonstrat Seneca in Tragœdia Oedipo, ita dicens.

Quicquid patimur mortale genus.

Et Ovidius in tertio de Arte amandi, hoc modo scribens,

Ite per exemplum genus ô mortale Dearum,
Gaudia nec cupidis vestra negate viris.

Nam cum ille dicat, mortale genus patimur, hic autem in primo versu scribat, ô genus mortale ite, & in secundo subjungat, nec negate: citra omnem dubitationem ostendunt nomen generis esse collectivum, & eam rem, quæ est genus æque ex multis compositam esse, sicut populum & exercitum. Quod ni ita esset, Poetæ illi nomen singulare cum verbis pluralibus non recte conjunxissent, & in turpem incidissent solœcismum. Nec minus aperte idem quoque confirmat Virgilius in tertio Aeneidos, ita inquiens.

At genus è sylvis Cyclopum & montibus altis,
Excitum ruit ad portus, & littora complent.

Quo in loco doctissimus Poeta cũ dixisset, genus Cyclopum, primo subjunxit verbum ruit, singularis numeri, deinde quasi dedita opera significare volens genus esse nomen collectivum, & rem eam, quæ est genus, ex multis constare, in fine addidit verbum, complent, pluralis numeri, quod per figuram eã, quam Græci synthesin, Latini intellectionem vocant, non ad vocem generis, sed ad rem eam, quæ voce significatur, hoc est, ad multitudinem Cyclopum refertur. Omitto hic multa alia exempla, quibus hoc idem probatur, quia rursus infra sunt proferenda. Quod dixi de nomine generis & de re, quæ est genus, idem quoq; dictum intelligi volo de nomine speciei, & de ea re, quæ hoc eodem nomine significatur. Nam si nomen generis collectivum est, ut certe est, species quoq. nomen collectivum non esse non potest, cũ nomen speciei æque multa significet, sicut nomen generis, & res ea, quæ est species, ita ex multis composita sit, sicut res, quæ est genus: de specie loquor divisibili & subalterna, ut vo-

ut vocant, non de ſpecie individua & ſpecialiſſima: nam infra in capite de ſpecie duas ejus formas, unam diviſibilem & ex multis individuis conſtantem, alteram indiviſibilem & ſpecialiſſimam ſumus oſtenſuri. Nomina autem animalis & hominis & reliqua appellativa non collectiva ſed ſimplicia, quomodo ipſa quoq; figurate ſumpta collectiva ſint, & in ſingulari numero multa ſignificent, & ſimiliter quo pacto res, quæ illis figurate acceptis ſignificantur, non ſint unæ & individuæ, ſed multæ & plures ſimul comprehenſæ, poſtea docebimus, cum de nominibus appellativis ſimplicibus loquemur, & dicemus quomodo ea tũ proprie tũ figurate ſumpta in oratione ponantur. Ex quo apparebit hæc quoq; nomina figurate ſumpta, ſæpenumero eſſe collectiva, & inter collectiva vere eſſe numeranda, ſic ut res ab eis ſignificatæ ex multis ſingularibus ſicut cæteræ multitudines conſtent. Nunc ita probatum ſit nomina generis & ſpeciei vere eſſe collectiva, & eas res, quæ ſunt genera & ſpecies, eſſe tota quædam diſcreta ex multis individuis ſingularibusque compoſita, quale eſt genus animalium, ſpecies hominum, & cætera hujuſmodi genera & ſpecies diviſibiles rerum non modo civilium & aliarum omnium, de quibus Oratores cæterique Scriptores loquuntur, ſed etiam naturalium, mathematicarum, & ſupernaturalium, quas Dialectici & Metaphyſici tanquam proprias & ſuas ſibi vendicant, quanquam falſo, ut infra oſtendemus in capite de materia artium & ſcientiarum. Atque ut apertius expromam, quod ſentio, meque omnes clare poſſint intelligere, *cum dico genus animalium, & ſpecies hominum, ita intelligi volo, ut ſignificem non animal illud univerſale, neq; hominem illum univerſalem, quem Dialectici & Philoſophaſtri pluſquam inaniter & ſtulte ſibi confingunt, ſed omnia ſingularia animalia & omnes ſingulares homines, ſive multitudinem omnium ſingularium animalium & multitudinem omnium ſingularũ hominum, quæ & qui ſunt in mundo; Adde; quæque fuerunt, erunt, aut eſſe poſſunt.* Talia enim ſunt, ut nos arbitramur, vera genera & veræ ſpecies, hoc eſt, vera ſingularia ſeu veræ multitudines ſingularium, cum ablatis ſingularibus omnibus generum & ſpecierum, ſive univerſis multitudinibus eorum, non minus nihil omnino remaneat ex generibus & ſpeciebus, ſed omnia *prorſus intereant*, quam ex populo & exer-

(Hic errat ſublatis enim è Mundo ſingularibus nihilominus univerſalis propoſitio in poſſibilibus tuetur veritatem. Nam etſi occidantur omnes Elephantes manebit tamen vera hæc propoſitio: *Omnis Elephas eſt animal*, in effectu cum ad hanc conditionalem reſolvitur ;, *Si quis eſt Elephas* (ſive jam ſit, ſive non ſit,) *ille eſt animal.*)

citu ſublatis omnibus individuis popularibus & omnibus individuis militibus, ſive univerſis multitudinibus populi & exercitus. In ſumma ſic concludo & pro certo affirmo, in omnibus & per omnia, quod ad unum vel plura ſignificanda pertinet, ſimillima eſſe genera & ſpecies, populos & exercitus, & alia hujuſmodi tota diſcreta, ſive in re ipſa extra omnem cogitationem & mentẽ, ſive in cogitatione & mente noſtra accipiantur, hoc eſt, eodem modo & eſſe & intelligi omnia. Quod tum etjam multo melius & clarius apparebit eſ-

bit eſſe verum, cum ea, quæ à Pſeudophiloſophis appellantur univerſalia, ſunditus erunt à nobis everſa & ſublata: id quod faciemus infra in ſexto & ſeptimo capite. Et ſi forte Philoſophaſtri iſti, ut ſunt importune & inepte obſtinati perſeverabunt affirmare, genera & ſpecies præter tota diſcreta & ſua ſingularia eſſe aliquid in rerum natura, & ponere illud ſuum univerſale ſive naturam univerſalem, nos quoque eadem ratione pergemus aſſeverare præter ſingulares populares & ſingulares milites, populum & exercitum eſſe aliquid, & quemadmodum illi ponunt animal univerſale & hominem univerſalem, ſic nos introducemus populum univerſalem & exercitum univerſalem: nec ulla probabili ratione unquam illi poſitionẽ ſuam tueri poterunt, quin nos quoq; eadem, vel alia ſimili, introductionem noſtram defendamus. Atque ita qua ratione erit homo univerſalis & animal univerſale, eadẽ quoq; exiſtet & populus univerſalis & exercitus univerſalis. Sed tandem ratione ſubducta & veritate diligenter inveſtigata, res eo deducetur, ut appareat non minus ſtultum ac temerarium eſſe, ponere hominem univerſalem & animal univerſale, quam introducere populum univerſalem & exercitum univerſalem. Utrumque enim æque abſurdum eſt, & æque in rerum natura eſſe non poteſt, ut infra multo clarius apparebit, cum deſtruxerimus univerſalia, & cum probaverimus ea non eſſe neceſſaria, nec propter artes ſcientiasque tradendas, nec propter ſyllogiſmos cæteraſque argumentationes firmandas, nec propter prædicationes ſuperiorum de inferioribus faciendas, id quod fiet in proximis ſequentibus capitibus. Nec mihi quiſquam hic reſpondeat, hæc eſſe inter ſe diverſa, eo quod genus & ſpecies de ſuis inferioribus dicatur in recto caſu, ut Socrates eſt homo, & homo eſt animal, populus autem & exercitus nequaquam, cum non vere liceat dicere, unum civem eſſe populum Athenienſium, nec unum militem eſſe exercitum Romanorum, & propterea non eandem ſed longe diſſimilem eſſe utriuſque rationem ac naturam. Ne mihi quiſquam inquam ita reſpondeat, non enim ego concedo aut ullum genus verum de ſuis ſpeciebus, aut ullam ſpeciem veram de ſuis individuis in recto caſu vere prædicari. Similiterque in illis enuntiationibus, *Socrates eſt*

(Falſa eſt hæc propoſitio: *Socrates eſt omnis homo*. Contra vera eſt hæc: *Socrates eſt quidam homo*. Propoſitio igitur: *Socrates eſt homo*, quæ prædicati infiniti eſt, non priore, ſed poſteriore modo capienda eſt. Iam verò *quidam homo*, eſt particulare; *omnis homo*, eſt univerſale; Patet igitur nunquam univerſale, ſed ſemper particulare de inferioribus prædicari.)

homo, homo eſt animal, aperte nego & hominem in ſuperiore proprie eſſe ſpeciem, & animal in poſteriore proprie eſſe genus, ut infra & in hoc capite & compluribus aliis in locis apertiſſime probabitur. Nunc idcirco pluribus hæc exponenda cenſui, non quia negem in rerum natura eſſe aliqua univerſalia ſive communia, quemadmodum infra dicam, ubi oſtendam quænam ſint univerſalia vera & quæ falſa, ſed ut clare intelligatur qualia nos ſtatuamus eſſe vera genera & veras ſpecies, & quid de univerſalibus Dialecticis in univerſum ſentiamus. Nec rurſus mihi quiſquam objiciat Porphyrium in primo capite Iſagoges ſuæ ponentem tres modos generis & dicat genus primo illo

Porphy-

Porphyrii modo sumptum posse quidem esse nomen collectivum, cum dicatur multitudo quorundam, ut ipsemet Porphyrius testatur, sed secundo & tertio ejusdem modo acceptum nullo pacto collectivum esse posse, cum ex sententia Porphyrii in duobus illis posterioribus modis duas significationes habeat à prima illa longe differentes & diversas. Nam si quis forte mihi ita objiciat, ei respondebo infra in Capite de genere: quare is exspectet dum ad locum illum veniamus, ibi enim probaturi sumus ex tribus illis generis Porphyrii modis, unum tantum esse verum, hoc est, primum, reliquos autem duos posteriores plane falsos & absurdos, & simul etiam respondebimus ad omnia, quæcunque nobis ex Aristotele cæterisque Scriptoribus objectari possunt. Sed hactenus satis de nominibus collectivis, in quorum numero sunt non solum genus & species proprie, ut dixi, sed etiam homo & animal & reliqua appellativa simplicia *figurate*, quemadmodum nunc docere incipiemus. Nomina igitur appellativa sive communia simplicia sive non collectiva, sunt, ut nomen hominis, nomen animalis, nomen arboris, nomen herbæ, nomen candoris, nomen nigritiei, nomen magnitudinis, nomen parvitatis, nomen domini, nomen servi, nomen calefactionis. nomen refrigerationis, & reliqua id genus innumera, quæ quasi media quædam inter illa duo superiora, nec semper unum significant, ut propria, nec semper plura, ut collectiva, sed modo unum modo plura, pro varietate & diversitate Numeri tum singularis tum pluralis: Positionis tum propriæ tum figuratæ, Pronuntiationis tum unius tum plurium. His enim tot, hoc est, tribus modis, horum nominum vis atque potestas, quod ad unum vel plura significanda pertinet, subinde variatur & mutatur, ut modo unius modo plurium significationem accipiant. Nam ut primo incipiam à diversitate numerorum, quis nescit, hæc nomina tum singulariter tum pluraliter efferri? & singularem numerum proprie inventum fuisse, ut unum tantum, pluralem vero ut plura significaret? Quod ni ita esset, in declinatione nominum quid opus fuisset distinctione numerorum? Quamobrem varietas numeri tum singularis tum pluralis in primis est causa, cur nomina hæc modo unius & solius, modo plurium & multorum significationem obtineant. Secundo autem loco diversitas posi-

(Cum vox: *Omnis*, adjicitur nomini in singulari, propositio est figurata, v.g. *Omnis homo est animal*, est propositio figurata. Sed: *Omnes homines sunt animalia*. est propositio propria. Universalium igitur imaginaria realitas extra singularia à sermone figurato orta.)

tionis *tum propria tum figurata* idem efficit. Proprie autem nomina poni intelligo cum & Singularis numerus pro singulari & uno, Pluralis autem pro plurali & pluribus usurpatur: ut cum dicitur, exempli gratia, homo pro uno homine, & homines pro pluribus hominibus, & animal pro uno animali, & animalia pro pluribus animalibus, eodemq; modo in reliquis nominibus appellativis simplicibus, loquendo semper proprie & citra omnem improprietatem ac figuram. Figurate autem & improprie, rursus hæc ipsa nomina usurpari

pari

pari intelligo, cum contra atque supra, aut singularis pro plurali & unus pro pluribus vel omnibus ponitur, aut pluralis pro singulari & plura vel omnia pro uno usurpantur, ut exemplis, quæ infra utrique parti subjicientur, deinceps palam fiet. Singularis numerus pro plurali, & unus pro pluribus figurate ponitur, tam in soluta oratione quam in versu, ut apud Ciceronem in tertio de Oratore. At Romanus homo: & apud Livium, Romanus prælio victor: & apud Virgilium, Hostis habet muros: pro eo quod est, At Romani homines, & Romani prælio victores, & Hostes habent muros. Quam loquendi figuram Author ad Herennium appellat Intellectionem, Quintilianus Synecdochen, & de ea hoc modo scribit in octavo Institutionum, Hæc variare sermonem potest, ut ex uno plures intelligamus, parte totum, specie genus, præcedentibus sequentia, vel è contra. Et paulo infra. Maxime autem in orando valebit numerorum illa libertas. Item paulo infra. Quod genus non Oratores modo ornat, sed etiam quotidiani sermonis usus recipit. Hæc Quintilianus de Intellectione sive Synecdoche figura, qua non solum Poetas & Oratores, sed etiam homines vulgo communiter loquentes uti testatur, ut cum dicitur, exempli causa, animal, & non proprie pro uno & individuo animali tantum, sed figurate pro pluribus vel omnibus simul animalibus vel pro genere sive multitudine omnium singularium animalium, quod idem est, accipitur: Ut apud Ovidium,

Quid meruere boves, animal sine fraude?

hoc est, animalia sine fraude, sive genus animalium sine fraude: & apud Plinium, Mures haud aspernandum ostentis animal, hoc est, haud aspernanda ostentis animalia, sive haud aspernandum ostentis animalium genus: & apud eundem rursus, Capras maleficū frondibus animal, hoc est, malefica frondibus animalia, sive maleficum frondibus animalium genus: & apud Horatium,

Cum prorepserunt primis animalia terris,
Mutum & turpe pecus.

Hoc est, muta & turpia pecora, sive mutum & turpe pecorum genus. Quo in loco poterat Horatius, si voluisset, convertere nomina, & ita dicere,

Cum prorepserunt primis pecora omnia terris,
Mutum & turpe animal.

hoc est, pecora muta, & animalia turpia, sive mutum pecorum genus, & turpe animalium genus. Adeo nihil refert in usu linguarū, utrum dicas animalia sive genus animalium proprie, an animal in singulari numero improprie & figurate, muta & turpia pecora sive mutum & turpe pecoris genus, proprie & sine figura, an mutum & turpe pecus singulariter & improprie cum figura. Quibus locutionibus, ut dixi, figuratis

duæ sunt figuræ, una appositio, quia duo substantiva sine copula cõjunguntur, altera intellectio sive synecdoche, eo quod à singulari pluralis & ab uno plura atq; omnia intelliguntur. Et denique hanc loquendi figuram usurpant omnes probati Scriptores tam Græci quam Latini, tam Poetæ quam Oratores, idque faciunt cum in quamplurimis aliis locis, tũ maxime in definitionibus assignãdis, in legibus sanciendis, in libris inscribendis, in exemplis proferendis. In definitionibus assignãdis hoc modo, Homo est animal rationale mortale, pro eo quod est, homines sive omnes homines sunt animalia rationalia mortalia. Definitur enim unus homo figurate pro omnib. hominibus, propterea quod quæ unius, eadem quoq; omnium est definitio, propter similitudinem paritatemque naturæ. Namque, ut vere inquit Aristoteles in Topicis, similium contemplatio ad explicandam vim naturamq; rerum per definitionem plurimum valet, atq; ut idem græce scribit, ὥς ποτὲ ἐφ' ἑνὸς τῶν ὁμοίων ἔχει, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν, hoc est, ut in uno similium se habet, sic etiam in reliquis. Quare etiam ex sententia Aristotelis, definitiones in singulari de uno datæ per similitudinem ad omnes ejusdem generis extenduntur, & quod de uno dictum est, id de omnibus dictum intelligitur, ut quod Aristoteles per quandam similitudinem fieri dicit, id communis sermo & Grammatici Oratoresq; communis sermonis interpretes, per intellectionem latine & per synecdochen græce fieri affirment. Sic igitur in definitionibus assignandis singularis pro plurali & unus pro pluribus vel omnibus ponitur. In legibus sanciendis, ut in Legibus XII. Tabularum, Tutor cum pupillorum matre ne habitato: pro eo quod est, Tutores cum pupillorum matribus ne habitanto. Nam ita lex in plurali numero scribi poterat, si placuisset Legislatoribus, qui plures alias leges in numero plurali tulerunt, ut in ejusdem XII. Tabulis illam, quæ proxime post hanc sequitur, Agnati aut Substituti, qui successionem sperant, tutores sunto. Ex quo apparet in legibus ferendis nihil referre sive singulari sive plurali numero utaris, cum ex singulari tamen pluralis figurate necessario intelligatur. In inscribendis libris, ut si quis exempli gratia scripturus de Officiis, ita inscribat librum suum figurate, περὶ τοῦ καθήκοντος, ut Zeno Cittiæus, & Cleanthes & Sphærus Stoici, pro eo quod est latine, de Officio: proprie vero, ut Cicero tres præclaros illos suos de Officiis libros. Item περὶ νόμου, hoc est, de lege, figurate, ut idem Sphærus apud Laertium: & περὶ νόμων, hoc est, de legibus, proprie, ut idem Cleanthes apud eundem. Ut taceam interim inscriptionem librorum M. Ciceronis de Republica in singulari, & Platonis περὶ πολιτειῶν in plurali, & rursus illam Ciceronis de Inventione singulariter, & Hermogenis περὶ εὑρέσεων pluraliter. Fere enim in inscribendis

libris

libris nihil refert singulari numero figurate, an plurali proprie quis utatur. Quam rem ignorans quidam imperite carpit Ciceronem, qui de officiis potius quàm de officio librum inscripserit: & alius etiam magis imperite Ciceronem defendere volens, ait eum de officiis recte inscripsisse, & si de officio inscriptionem fecisset, magnopere erraturum fuisse: ex quo patet hujusce rei ignoratione magnum ab utroq; admissum peccatum, utroq; enim modo, hoc est, in singulari figurate & in plurali proprie Cicero & recte & vere inscriptionē libri de Officiis facere potuit. Quare hoc pro certo habendum, in plerisque inscriptionibus librorum nihil referre, sive in singulari sive in plurali numero fiant, dummodo hoc intelligatur, eas in singulari numero ferè figuratas, in plurali vero proprias esse. In exemplis deniq proferendis, ut apud Ciceronem in primo libro de Inventione, cum definiens genus & generis definiti exemplum afferens, ita inquit, Genus est quod plures partes amplectitur, ut animal. Quo in loco Cicero quoq; si non figurate, sed proprie loqui voluisset, exemplum illud ita proferre poterat, ut animalia sive ut genus animaliū, idem enim omnino significasset, sed diverso modo, & definitionem quam attulerat exemplo non minus idoneo illustrasset idem enim planè valent, ut animal, ut animalia, ut genus animalium, nec differunt, nisi quod animal figurate, animalia vero & genus animalium proprie accipiuntur. Neq; solum Cicero, cæteriq; Oratores tam Græci quàm Latini hujusmodi figuratis locutionibus in exemplis afferendis utuntur, sed etiam Philosophi, & imprimis Aristoteles, cum multis aliis in locis, tum præcipue in primo de Historia animalium, ubi de diversis animalium generibus loquens, & singulorum generum exempla proferens, nihil interesse putat sive figurate sive proprie loquatur, & sive dicat exempli gratia, ut piscis, sive ut pisces, sive ut genus piscium; item sive ut apis, sive ut apes, sive ut genus apum. Una enim qualibet harum locutionum significantur omnes pisces singulares, & omnes apes singulares, qui & quæ sunt in mundo: nec alia est inter eas differentia, nisi quod in singulari dicendo ut piscis ut apis figuratæ sunt, in plurali vero & cum nomine generis proferendo ut pisces ut apes, ut genus piscium, ut genus apum, propriæ. Atque hoc modo, ut dictum est, probatissimi quiq; Scriptores in definitionibus assignandis, in legibus ferendis, in libris inscribendis, in exemplis proferendis indifferenter nunc propriis nunc figuratis locutionibus uti solent. Quas locutiones tam proprias quàm figuratas idcirco pluribus exponendas explicandasq; putavi, cum ut clare intelligi possent, quia nunquam satis videntur fuisse intellectæ, tum etiam, ut admonerem recte philosophari cupientes, ne credant Dialecticis ac Philosophastris, qui vel ignorantes vel non animadver-

tentes hanc cōmunem & figuratam loquendi consuetudinem, dicunt & mentiuntur, his nominibus in singulari numero prolatis, significari nescio quam naturam generis sive speciei cōmunem & universalem, quam ipsi cōminiscuntur & nugantur esse quiddam per intelligentiam abstractum à singularibus cum revera genus & species, sive natura generis & speciei nihil aliud sit, nisi ipsamet singularia sua, sive multitudo singularium suorum simul & semel acceptorum, & deniq; nisi totum quoddam discretum, eodem planè modo, quo populus & exercitus, ipsi quoq; nihil aliud sunt, nisi omnes singulares populares & omnes singulares milites, qui in populo & in exercitu continentur, simul comprehensi. Id quod etiam infra tunc melius apparebit esse verum, cū refutata erunt à nobis falsa illa genera & species & universalia, hoc est, mera monstra & somnia Pseudophilosophorum. Et præterea cum ostensum erit, cū definitur homo, nihil aliud definiri nisi omnes singulares homines? & cum dividitur animal, nihil aliud dividi, nisi omnia singularia animalia: & omnino cum probatum fuerit, quicquid est in rerum natura, id omne esse aut singulare aliquod aut multitudinem singularium, nihilque esse tertium, aut medium. Sed ut tandem concludam hanc partem, dico nomina appellativa simplicia figurate & improprie poni: si aut numerus singularis pro plurali, aut pars pro toto, aut unum pro pluribus vel omnibus usurpetur, ut supra multis exemplis comprobatum est: aut contra si pluralis pro singulari, totum pro parte, plura vel omnia pro uno tantum accipiantur, per eandem figuram Intellectionem ve Synecdochen, ut cū nōnunquam similiter tam in soluta oratione quàm in versu dicimus, pectora & pulmones pluraliter pro uno tantū pectore & uno tantum pulmone, & cum ita loquimur, ut Cicero ad Brutum scribens hoc modo. Populo imposuimus & oratores visi sumus: pro eo quod est, Populo imposui & orator visus sum: item cum ponimus totum aliquod discretum pro una tantum illius parte, veluti totum genus pro uno tantum singulari generis, ut est apud Horatiū in Odis. Audax Japeti genus. pro solo Prometheo Japeti filio: & apud Aratum in Phænomenis, κείνη δ' ἀςραίου γένος. hoc est, Justitia Astræi gigantis filia. Omitto hic multa alia exempla totius non solum discreti, sed etiam continui, pro una tantum parte sua: ut cum dicimus, fontem bibi, vel sylvam cædi, eo quia una tantum pars fontis bibitur, & una tantum pars sylvæ cæditur. Omitto inquam hæc omnia, quæ passim occurunt apud Scriptores, & nemini ferè non sunt nota. Quorum duorum loquendi modorum uterq; hoc est, tam ille superior quàm hic inferior receptus est & concessus & approbatus & usurpatus à doctissimis quibusq; viris tam Græcis quàm Latinis per illam, quam toties dixi, figurā intellectionem latine, Synecdochen græce appel-

appellatam, cum aut à parte totum aut ab uno plura vel omnia, aut contra pars à toto & unum tantum à pluribus vel omnibus intelligitur, ut testatur Quintilianus in eo, quem supra citavi, loco: & Author ad Herennium in quarto: & deniq; ut docet M. Cicero in tertio de Oratore supra citato, cum, ut ille inquit, non ut dictum est intelligitur, sed ut sensum est. Atq; ut sæpius inculcem, quod diligenter percipi, & memoriæ mandari velim, eo quia nunquam à Philosophis satis videtur fuisse intellectum: Figurata positio, de qua loquor, in nominibus appellativis simplicibus, est, cum singularis pro plurali & unum pro pluribus vel omnibus, & contra pluralis pro singulari & plura vel omnia pro uno tantũ ponuntur. Quâ figurâ fit ut hæc ipsa nomina nec semper unum ut propria, nec semper plura ut collectiva, sed modo unum modo plura significent. Atq hæc eadem efficitur, ut nomina animalis & hominis & cætera appellativa simplicia, ut supra dixi, figurate positá, vere collectiva sint & inter collectiva vere numerari debeant: cum hoc modo accepta in singulari numero sine ulla dubitatione, significent plura vel omnia, ut animal, cum in multis aliis supra citatis exemplis, tum maxime in eo Ovidii, cum ita inquit.

Quid meruere boves, animal sine fraude?

Nam nisi animal eo in loco pro multis animalibus, vel pro aliquo genere animalium toto collective & figurate ponatur, quonam pacto recte & sine turpi solœcismo, diceretur, boves animal? cum unum pluralis, alterum singularis numeri sit? Item ut homo cum in plurimis aliis locis, tum maxime apud Ciceronem in primo de Officiis. ita dicentem, Homo autem qui rationis est particeps & cætera. Quo in loco certum est hominem à Cicerone non pro uno tantum homine positum fuisse, sed pro omnibus hominibus sive pro universo genere hominum. Est enim sermo ille generalis, perinde ac si ita dixisset, Homines autem qui rationis sunt participes, sive genus hominum quod rationis est particeps. Quod si homo ibi non sit nomen collectivum, ut nos dicimus, & non pro omnibus hominibus figurate ponatur, quomodo quæso in singulari numero omnes homines significare, & sermonem generalẽ ad universum hominum genus pertinentem facere poterit? profecto nullo modo. Quare velint nolint Philosophastri necesse est hunc loquendi modum collectivum & figuratum in nominibus appellativis simplicibus concedant, & sua illa universalia, sive naturas universales, quas hisce nominibus singularibus significari mentiuntur, tanquam falsas & inanes in malam rem abire sinant. Positis enim & stabilitis his locutionibus collectivis, ut dixi, & figuratis, nihil amplius opus erit ullo universali, sive naturâ universali, ut etiam multis aliis argumentis in sequentibus capitibus, ubi universalia destruemus, ponendis, liquidò constabit.

ſtabit. Quod idcirco hic admonitum volui, ne quis forte mihi diceret, ut Philoſophaſtri ſolent, his nominibus appellativis ſimplicibus in ſingulari poſitis, ſignificari ſuum illud univerſale, ſive naturam univerſalem, quam ſibi ipſi quaſi ſomniando ſine ulla utilitate aut neceſſitate confinxerunt, ut docebimus. Nunc oſtenſa hoc modo veritate poſitionis nominum appellativorum ſimplicium, nunc proprie, nunc figurate acceptorum, jam tempus eſt, ut transeamus ad tertiam & ultimam eorum diverſitatem, quæ conſiſtit in eis vel ſemel tantum, vel multoties pronuntiandis. Quæ diverſitas ipſa quoq; in cauſa eſt, ut hæc ipſa nomina modo unum modo plura ſignificent, ſicut duæ illæ ſuperiores. Namq; ſemel tantum pronuntiata in ſingulari numero & proprie poſita unius tantum̃odo, non plurium habent ſignificationem, ut cum ſemel tantum dicitur, exempli gratia, homo eſt animal. In hac enim enuntiatione tam ſuppoſitum quam appoſitum ſive, ut Dialectici loquuntur, tam ſubjectum quàm prædicatum, hoc eſt, tam nomen hominis quàm nomen animalis, ſolummodo unum ſignificat, eò quia utrunque eorum ſingulare eſt, proprie poſitum, & ſemel tantum̃odo enuntiatum, perinde ac ſi dictum eſſet, unus homo eſt unum animal. Nam cum utrunque ut dixi, ſingulare ſit, proprie poſitum & ſemel tantummodo enuntiatum, quid cauſæ eſt, quamobrem non unum tantum ſed plura ſignificare exiſtimetur? Quod ſi non ita eſt, hoc eſt, ſi nomina appellativa ſimplicia, de quibus loquimur, cum tribus illis quas dixi, conditionibus adjunctis, non ſignificant unum tantum ſed plura, quæro igitur primum, quonam pacto aut quâ ratione diſtinguimus numerum ſingularem à plurali? locutionem propriam à figurata? unam enuntiationem à pluribus? ſi æque in una ſicut in pluribus pronuntiationibus plura ſignificantur. Deinde quæro cur non æque recte dicatur, homo ſunt animalia, ſicut homo eſt animal? nam ſi homo tam in ſingulari quam in plurali proprie poſitum & ſemel prolatum, ſignificat plura, quid cauſæ eſt, cur non eodem modo recte cum verbo plurali more collectivorum ſicut cum ſingulari conſtruatur? certe nihil. Atque hæc rurſus quæro & peto propter Dialecticos, qui aſſerunt his nominibus in ſingulari poſitis ſignificari ſuas illas naturas communes & univerſales, & propterea non mirum eſſe, ſi hujuſmodi nominibus in ſingulari poſitis plura ſignificentur, cum eæ naturæ unæ eædemque cum ſint, & exiſtant in multis & dicantur de multis, ut ipſi nugantur. Sed nos in proximo ſequenti Capite, ut ſupra dixi, probaturi ſumus iſtas neſcio quas naturas, eo modo quo ab ipſis intelliguntur, & ſtatuuntur, prorſus eſſe falſas & commentitias & à portentoſis Philoſophaſtrorum cerebris omnino inutiliter & ſine ulla neceſſitate excogitatas. Sed ut redeam ad pronuntiationis diverſitatem, ſic ſtatuo hæc nomina

mina

mina, homo, animal, & similia, cum singularia sunt, & proprie posita & semel tantum enuntiata, unum tantum non plura significare, & cum ita dicitur, Pamphilus hominem stipulatus est, aut homo est animal, nihil aliud his enuntiatis declarari, nisi, ut Jurisconsulti recte aiunt, unum hominem, puta Stichum vel Titium in stipulationem deduci, & unum aliquem hominem puta, Ciceronem vel Demosthenem esse animal. Nomina enim hominis & animalis & cætera hujusmodi nunquam significant genus vel speciem, vel aliquam naturam communem, nisi cum sunt figurate posita & accepta, & ea natura, quæ his nominibus figurate positis significatur, nihil aliud est, nisi multitudo ex individuis composita & totum quoddam discretum, ex nullis aliis nisi ex singularibus vere constans, ut indubitanter affirmamus & in toto hoc opere sumus ostensuri. Quod si eadem hæc nomina hominis & animalis non semel tantum, ut in exemplo superiori, sed sæpius ac multoties proferantur, ac diversis suppositis accommodentur, jam statim desinent significare unum tantum, & multorum ac plurium significationem accipient. Ut si quod ad nomen animalis attinet, id multoties proferam & diversis suppositis accommodem hoc pacto, homo est animal, bos est animal, leo est animal. In his enim tribus enũtiatis nomen animalis quamvis numeri singularis sit, & proprie positum, tamen quia ter enuntiatum est, & tribus diversis suppositis accommodatum, idcirco sine ulla dubitatione non unum tantum sed tria significat, hominem, bovem & leonem. Quod autem spectat ad nomen hominis, si ipsum quoq; sæpius proferatur & pluribus suppositis aptetur, hoc modo, Cæsar est homo, Pompeius est homo, Cicero est homo, similiter in his tribus enuntiatis vox hominis ter pronuntiata & tribus diversis suppositis aptata, tria significare incipiet, Cæsarem, Pompeium, & Ciceronem: & si pluribus etiam vicibus proferretur, & pluribus suppositis aptaretur, plura etiam significaret. Quod dixi de his duobus nominibus hominis & animalis, idem etiam intelligi volo de omnibus aliis simplicibus appellativis, nempe si de uno tantum dicta, vel ut Dialectici loquuntur, prædicata fuerint, singulariter & proprie tantummodo unum significare. Quod si de alio atq; alio deinceps, hoc est, de pluribus dicantur vel prædicentur, & diversis suppositis accomodentur, statim amittere significationẽ unius tantũ ac multorũ & pluriũ acquirere: sic ut si centies proferrentur, & centenis suppositis aptarentur, centena essent significatura. Atq; hoc est illud, quod Grammatici definientes hoc nomen dicunt, nomen appellativum esse illud quod est commune multorum sive quod convenit multis, quod ita est intelligẽdũ, in multis pronuntiationibus nõ in una sola, nã in una tantum proprie & singulariter, ut dictum est, non nisi unum significare potest.

Atq; ideo'ne diminuta sit definitio illa Grammaticorum, addendum est vel subintelligendũ, in multis pronũtiationibus, ut perfecta definitio compleatur hoc modo: Nomen appellativum est illud quod est commune multorum sive quod convenit multis in multis pronunciationibus. Quâ additione fit ut nomen appellativum à nomine proprio tanquam peculiari quâdam proprietate distinguatur, si quidem nomen proprium tam multoties prolatum quam semel tantum, nunquam nisi unum significat, ut si quis dicat exempli gratia: Qui sedet est Socrates, qui legit est Socrates, qui ridet est Socrates, his omnibus effatis non plures Socrates sed unus tantum individuusq; significatur. At nomen appellativum contra, si multoties, ut dixi, proferatur, multorum, si semel tantum, unius tantum habet significationem. De significatione propria loquor, non de figurata, nam figurate positum etiam si semel tantum pronuntietur, tamen multa significat, ut sæpe jam dictũ est. Ad hunc igitur modum præter varietatem numeri tum singularis tum pluralis, & diversitatem positionis tum propriæ tum figuratæ, ut supra dixi, etiam varius pronuntiationum numerus, hoc est, cum nomina semel tantum vel multoties pronuntiantur, in causa est, ut nomina appellativa non collectiva modo unum modo plura vel omnia significent. Atq; hactenus de nominibus proprijs & appellativis tam collectivis quam simplicibus, & non collectivis dictũ sit. In quibus explicandis idcirco paulo prolixiores fuimus, ut omnes ea clare & distincte possint intelligere, quorum ignoratione Philosophastri primo nescientes nomina generis & speciei esse collectiva, & nihil aliud nisi multitudinem singularium proprie significare, introduxerunt sua illa genera & species & secundas substantias & omnino omnia universalia & prædicabilia, hoc est, mera somnia & meras nugas Dialecticas. Deinde non intelligentes *cum dicimus, hominem esse speciem animalis, & animal esse genus hominis, tam hominem quam animal accipi debere non proprie sed figurate, pro omnibus hominibus, & pro omnibus animalibus: perinde ac si diceretur, omnes singulares homines, sive omne genus hominum, sive omnium singularium hominum multitudo, quod idem valet, est & continetur in genere sive in multitudine omnium singularium animalium, tanquam minus genus in majore genere, sive minor multitudo in majore multitudine:* Non inquam hoc intelligentes coacti fuerunt introducere monstrosas illas secundas intentiones, hoc est, meras, non Aristotelis, sed barbarorum Dialecticorũ strophas. Deniq; non percipientes nomina hominis & animalis & alia similia in una pronuntiatione unum tantũ, in pluribus plura significare, putaverunt non vocem hominis & animalis, sed rem quę est homo & rem quę est animal dici ac predicari de multis suis inferioribus, & omnino hominem &

animal

animal esse res sive naturas communes & universales, quo nihil excogitari potest absurdius, ut docebimus in sequenti Capite. Nunc tantum hoc non ignorari volumus, vere intellectis nominibus tam appellativis collectivis, quam non collectivis, & rebus quæ eis significantur, & recte perceptis locutionibus tam figuratis quam propriis & non figuratis, & quid intersit inter voces, cum semel tantum pronuntiantur & cum multoties, his inquam omnibus probe cognitis & intellectis, nihil præterea opus esse nec generibus nec speciebus nec secundis substantiis nec secundis intentionibus nec universalibus nec prædicabilibus nec ullis hujusmodi nugis Dialecticorum. Quod tamen nobis credi nolumus, nisi in proximo & sequentibus Capitibus extirpabimus omnia ista Pseudophilosophorum & Philosophastrorum nugamenta.

CAPUT QUINTUM.

De nominibus substantivis & adjectivis & eorum proprietatibus ac differentiis, contra Pseudophilosophos.

SEd jam veniamus ad duo illa, quæ supersunt nominum genera, hoc est, ad substantiva & adjectiva, quorum proprium est significare non unum tantum aut plura, sicut illorum superiorum, sed res aut tanquam per se stantes aut tanquam in alio existentes, & omnino aut substantias aut qualitates: propter hanc enim causam ab Authoribus linguarum aut à Grammaticis fuerunt inventa, ut deinceps constabit de exemplis & explicatione ipsorum, ad quam nunc aggredimur. Nomina substantiva sive, (Non homo sed humanitas, dialecticis *abstractum* est.) *ut Dialectici vocant, abstracta* sunt ut nomen hominis, nomen animalis, nomen ligni, nomen lapidis, nomen aquæ, nomen terræ, nomen dulcedinis, nomen amaritiei, nomen magnitudinis, nomen parvitatis, nomen domini, nomen servi, nomen calefactionis, nomen refrigerationis, & reliqua hujusmodi significantia tum substantiã tum qualitatem, sed utranq; semper per modum essendi substantiæ, & rei per se stantis substantive prolatam, ut per exempla, quæ diximus patet. Nam licet magnitudo & parvitas, dulcedo & amarities qualitates sint, & revera in alio existant, hoc est, in substantia tanquam in subjecto tamen ut substantiæ, perinde ac si per se starent, substantive proferuntur. No-

mina vero adjectiva sive concreta, ut Dialectici appellant, sunt ut nomen lignei, nomen lapidei, nomen aquei, nomen terrei, nomen dulcis, nomen amari, nomen magni, nomen parvi, nomen paterni, nomen filialis, nomen calefacti, nomen refrigerati, & cætera hujusmodi innumerabilia, quæ omnia non similiter ut substantiva modo substantiam, modo qualitatem, sed semper qualitatem sive substantialem sive accidentalem significant. Nam licet lignum exempli gratia & lapis substantiæ sint, tamen esse ligneum & esse lapideum sunt qualitates. Interrogatus enim quis, qualem arcam vel qualem domum emerit, recte respondeat, ligneam vel lapideam, ex quo colligitur nominibus adjectivis licet à substantia derivatis nunquam substantiam sed semper qualitatem quandam significari, eamque per modum qualitatis & rei in alio existentis adjective pronuntiatam. Nam cum ex ligno fit ligneus, & ex lapide lapideus, hoc est, cum substantiva substantiæ mutantur in adjectiva, tunc substantia quasi videtur in qualitatem transformari, & id quod proprium est qualitatis, tanquam in alio significari, ut puta lignum in arca lignea, & lapis in domo lapidea. *Quare inter nomina substantiva & adjectiva hac est differentia, quod substantiva tam substantiam quam qualitatem, adjectiva vero nunquam nisi qualitatem significant*: Cujus rei hæc est causa, quia qualitas licet tanquam per se stans in substantivo sæpe proferatur, tamen revera per se stare & à subjecto separata esse non potest. Quis enim unquam vidit magnitudinem aut dulcedinem sine ullo subjecto per se subsistentem? certe nemo. At substantia non solum tanquam in alio existens proferri, sed etiam revera in alio existere nihil prohibetur, ut quemadmodum dixi, in arca lignea lignum, & in domo lapidea lapis. Quo circa nihil mirum videri debet, si cum substantia sæpe numero qualitatis proprietatem recipit, ut revera in alio existat, tamen qualitas id quod substantiæ proprium est, ut revera per se existat, nunquam potest accipere. Ac talia quidem sunt nomina substantiva & adjectiva, quod pertinet ad significandum substantias vel qualitates, & eas tanquam per se stantes vel tanquam in alio existentes, & hoc modo inter se differunt. Præterea in his ipsis nominibus illud quoq; sciri & diligenter memoriæ mandari cupio, esse duo præcipue interrogandi tanquam instrumenta, *quid est & quale est*: atque hæc ita inter se diversas habere responsionum vices, *ut ad interrogationem factam per quid est, semper respondere incipiamus per nomina substantiva & per res tanquam per se stantes*: Ut in substantiis, quid est homo? est rationale vel animal: quid est Ilex? est arbor vel stirps: in qualitatibus: quid est linea? est longitudo: quid est candor? est color. *Ad interrogationem vero factam per quale est, semper respondemus per nomina adjectiva & per res tanquam in alio existen-*

existentes, ut rursus in substantiis, qualis est homo? est rationalis vel animalis, qualis est Ilex? est magna vel glandifera. In qualitatibus, qualis est linea? est recta vel curva, qualis est candor? est intensus vel remissus. Idcirco autem in proferendis superioribus exemplis diximus interroganti, quid est homo? re-

(Hæc propositio, *homo est rationale* est figurata & Elliptica, subintelligendum enim Ens vel aliquid simile vide Scioppii gramm. philos.)

cte responderi, *est rationale*, quærenti vero, qualis est homo? est animalis, ut admoneremus recte philosophari cupientes, & rationale non semper esse nomen adjectivum differentiæ, sed etiam aliquando nomen substantivũ generis, & animalis item non semper esse nomen substantivum generis, sed etiã interdum nomen adjectivum differentiæ, contra imperitam illã & stultam opinionem Philosophastrorum, qui putant rationale ita semper esse differentiam ut nunquam possit esse genus, & animale ita semper esse genus ut nunquã possit esse differentia. Cum rationale revera non minus sit genus quam animal, & animal non minus differentia quam rationale, ut infra validissimis rationibus in Capite de differentia sumus ostensuri. Sed de his postea, nunc illud quoq; de his nominibus non ignorari volo. Quemadmodum ex substantivis per derivationem sive denominationem sæpe fiunt adjectiva, ut ab eo quod est lignum ligneus, & ab eo quod est lapis, lapideus, sic etiam ex adjectivis per substantivationem quam vocant, sæpe numero effici substantiva, cum tertia vox adjecti

(Uti ex voce: *Capitale*, scilicet crimen, factum est: *capital*. Ita ex voce *adjectiva*: animale, scilicet Ens, factum est *substantivum*: animal. Et eo differunt substantiva & adjectiva, quod illis Tò Ens vel Res. (primum substantivum) inest in his per Ellipsin omissum, mente supplendum est, similiter igitur ex *rationali* potest fieri: *Rational*. Et tunc recte dicetur. *quid est homo? est rational*. Cum nunc non recte dicatur: quid est homo? est rationale; nisi subintelligitur Ens; recte verò dicatur: *quale* (scil Ens) *est homo? rationale* vel simpliciter: *qualis est homo? Rationalis*.)

vi nominis in substantivum transit: Ut *animale*, *& per apocopen animal*, pro re habente animam, ab eo quod est, hic & hæc animalis & hoc animale, qua voce utitur Cicero, & alii probati Scriptores latini: Et rationale sive per apocopen, si quemadmodum animal, sic etiam dici posset, rational, pro ea re, quæ habet rationem, ab eo quod est, hic & hæc rationalis & hoc rationale. Et fere omnia hujusmodi substantiva ex adjectivis facta, eodem modo quo, triste, pro re tristi apud Virgilium. Triste lupus stabulis. & dulce pro re dulci, apud eundem. Dulce satis humor & bonũ pro re bona. apud Homerũ.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, Non bona res multitudo principum. Et denique quomodo communiter loquentes dicimus, album exhilarare oculos, nigrum contristare, frigidum delectare febricitantes, pro re alba, pro re nigra, pro re frigida, & multa alia hujusmodi quæ doctissime colligit Laurentius Valla in primo Dialecticæ libro. c. 3. ubi apertissime & justissime refutat ac deridet totam illam rationem concretorum Dialecticorũ tanquã prorsus inanem & falsam. Sic igitur ad interrogationes factas per quid est, & per quale est, respondetur, quemadmodum nos diximus per nomina substantiva & adjectiva & per res tanquam per se stantes vel in alio existentes, non per genus & differentiam, vel per aliquod eorũ, quæ Dialectici nugantur in suis illis plusquam stultis universalibus. Quanquam nihil prohibet quominus & substantivũ

possit esse nomen generis & adjectivũ nomen differentiæ, sed nec dici in quid, generis, nec dici in quale, differentiæ propriũ est, ut ostendemus infra in Capitibus generis & differentiæ: Ubi docebimus partes illas, dici in quid & dici in quale, in definitionibus eorum non recte fuisse appositas. Ex quibus ita expositis facile patet quonam pacto definiendum sit nomen substantivum & nomen adjectivum: nomen enim substantivum est illud, quod semper significat rem tanquam per se stantem, sive substantia ea res sit, sive qualitas, & ad interrogationem factam per quid est, semper priore loco respondetur, sive sit substantivum, ut ita dicam, principale, sive ex tertia nominis adjectivi voce factum, ut quid est homo? est rationale, hoc est, res habens rationem, & rursus, quid est homo? est animal, hoc est, res habens animam. Nomen vero adjectivum est illud, quod contra semper significat rem tanquam in alio existentem, & quæ semper est qualitas vel vera, ut albus & niger, vel ex substantiæ quasi transmutatione facta, ut ligneus & lapideus, & denique quæ ad interrogationem factam per quale est, semper recte responderi potest, ut qualis est homo? est rationalis vel animalis, hoc est, res anima vel ratione prædita. Hæc itaque sunt quæ tam in hoc quam in superiore Capite mihi visa sunt dicenda de nominibus substantivis & adjectivis, propriis & appellativis tam collectivis quam simplicibus & non collectivis, nisi figurate, ut dixi. Ex quibus primum constat, idcirco esse quatuor nominum significantium genera & quatuor eorum significandi modos, quia reperiuntur quatuor rerum significandarum genera, & quatuor earum essendi modi. Deinde nomina propria semper unum significare, nomina vero appellativa collectiva semper plura, nomina appellativa simplicia modo unum modo plura, pro varietate numeri tum singularis tum pluralis, positionis tum propriæ tum figuratæ, pronũtiationis tum unius tum plurium. Ad hæc nomina substantiva semper significare res tanquam per se stantes, tam substantias quàm qualitates, eo quod qualitas in substantivo prolata, licet revera non sit substantia, tamen quandam substantiæ præ se fert similitudinem. Nomina adjectiva res tanquam in alio semper existentes, sed non nisi qualitates, eo quod substantiæ in adjectivo prolatæ naturam suam quodammodo amittere, & in qualitates transformari videntur. Postremo vero ad interrogationes factas per quid est, & quale est, respondendum esse non per genera nec per differentias nec per alia ulla universalia, ut Dialectici imperite nugantur, sed per nomina substantiva & nomina adjectiva, & per res tanquam per se stantes vel in alio existentes, quamvis nihil impediat quo min' hæ res omnes & genera & differẽtiæ esse possint, ut docebimus infra locis suis. Horum autem omnium cognitionis utilitas hæc est, quod ex hac nominum

expl:ca-

explicatione & explanatione manifeste licet cognoscere Dialecticos & Metaphysicos & reliquos Philosophastros, eo quod nomina hæc non recte sed perperam & perverse intellexerunt, hac de causa pene totam Philosophiam corrupisse, & eam meris monstris portentisque implevisse. Hinc enim monstrosæ illæ secundæ substantiæ, hinc portentosa illa genera & species, hinc plusquam prodigiosa illa universalia & prædicabilia, & ad extremum quoque hinc secundæ illæ intentiones non jam tantum monstra atq; portenta, sed omnem, ut ita dicam, monstrositatem portentositatemque superantes. Quæ omnia qualia sint, hoc est, quam falsa, quam absurda, quam ridicula, & denique quam sine ulla necessitate aut utilitate fuerint introducta, ex iis, quæ sequuntur, Capitibus liquido apparebit.

CAPUT SEXTUM.

De generali omnium rerum divisione oratoria vera, & de illa Pseudophilosophorum falsa, simulq; de voce universi & universalis & in summa de falsitate Universalium realium, ut vocant.

QUemadmodum ante in tertio Capite de nominibus rerum locuturi, & generalem eorum divisionem facturi primo divisimus res ipsas in quatuor genera, & ex earum divisione, nominum, quibus res significantur, divisionem confirmavimus, eo quod rationi consentaneum sit, quot rerum significatarum, totidē etiam nominū significantiū genera inveniri: Sic hoc loco de rebus verba facturi, & eandem rerum, quam supra posuimus, divisionem repetituri, non sine causa existimavimus hanc quoq; vicissim nobis ex nominum divisione confirmandam. Eo quod ab eadē ratione alienum non sit, non plura neq; pauciora rerum genera à Deo sive à natura rerum omnium opifice procreata fuisse, quàm quibus linguarum Authores & vocabulorum inventores nomina atq; appellationes imposuerunt.

(v.g. sine vox quidem: Res, Entis, Substantiæ ei tribui possit si nullo simplici, & figura carente sermone sit explicabilis, consequens est eam nec distincte intelligibilem, & ita nec possibilem esse.)

Loquor de nominibus rerum generalibus, *ut si cui rei nomen nullum saltem generale sit impositum, non immerito quis argumentari possit, eam rem in vera rerum natura prorsus non reperiri, sed falsam commentitiamque esse.* Quo sic constituto rursus ita dicimus, & constituimus, esse tantum quatuor rerum genera, eo quod sunt tantum quatuor genera nominum, ut singulis nominum gene-

generibus singula rerum genera respondeant, nam quemadmodum supra docuimus, omnia quæcunq; sunt in tota rerum natura & in hac immensa mundi universitate primo divisa, sunt aut res naturaliter per se stantes & non in alio existentes, ut substantiæ, aut res in alio semper existentes, nunquam per se stantes, ut qualitates omnes, & accidentia: Et rursus omnes tam substantiæ quam qualitates subdivisæ sunt aut res singulares & unæ per se, non multæ ac plures simul comprehensæ, & substantiæ & qualitates individuæ, hoc est, singularia omnia generum & specierum, & generaliter omnia tota quæ dicuntur continua singillatim accepta, aut multitudinis rerum singularium, non per se ac singillatim, ut illæ superiores, sed simul & universe assumptarum, qualia sunt genera singulorum & species generum, & omnino omnia tota quæ nominibus collectivis significantur, & communiter appellantur discreta, ut infra in Capite de totis & de specie, sumus probaturi. Atq; hoc modo quot nominum totidem etiam rerum genera esse dicimus, & quemadmodum quod non est nec substantivum, nec adjectivum, nec proprium, nec appellativum, id inter nomina numerari, & nominis appellationem habere nullo modo potest, sic quoq; affirmamus, quod non est in uno aliquo horum quatuor generum, hoc est, quod non est neq; substantia, neq; qualitas, neq; res singularis, neq; multitudo rerum singularium, id in vera rerum natura prorsus non inveniri; sed esse omnino falsum & commentitium: eodem planè modo quo Centauri, & Chimeræ, & cætera hujusmodi monstra atq; figmenta Poetarum. Quorum similia atq; etiam absurdiora sunt ea portentá, quæ à fanaticis Philosophastrorum capitibus fuerunt excogitata & ab eisdem appellata partim genera & species, partim secundæ substantiæ & secundæ intentiones, partim universalia & prædicabilia, partim aliis quibusdam inauditis & plusquam barbaris nominibus. Quæ omnia nos in hoc Capite & aliquot aliis sequentibus non aliter quàm Hercules Hydram rationibus & argumentis quasi ferro & flamma domare ac prorsus extinguere aggredimur. Sic igitur nos tot genera rerum & non plura nec pauciora constituimus, & generalem omnium rerum divisionem ita facimus, ut in primo loco collocemus substantias, in secundo qualitates, in tertio res singulares singillatim sumptas, in quarto universa sive multitudines rerum singularium universe acceptarum: Atq; ut quemadmodum supra diximus *nomina substantiva substantiis, adjectiva qualitatibus, propria rebus singularibus, appellativa multitudinibus rerum singularium significandis principaliter inserviant, aliis vero quasi secundario.* At Dialectici & Pseudophilosophi similiter quidem ut nos dividentes omnia quæ sunt, & quadripartitam rerum divisionem facientes, in omnibus illius partibus nobiscum concordant,
præter

præter quàm in ultima. Nam in primo loco ipſi quoque ſtatuunt ſubſtantias, in ſecundo accidentia, quæ nos appellamus qualitates, in tertio ſingularia, atque hactenus omnia recte: Verum quod in quarto loco, ubi nos ponimus univerſa ſive univerſas multitudines rerum ſingularium, ipſi collocant univerſalia ſive naturas univerſales, hoc eſt, ſua genera & ſuas ſpecies, longe à veris generibus & ſpeciebus differentes, ut oſtendemus. Hic vero turpiſſime & fœdiſſi-

(Imò Ariſtoteles & Veteres ejus interpretes idem rurſus volunt, quod Nizolius: τὸ καθ᾽ ὅλȣ enim quid aliud quam ſecundum totum? univerſale igitur ex mente Ariſtotelis, eſt totum collectum ex ſingularibus, ſeu univerſa ſingularia.)

me labuntur, una cum *Ariſtotele* ſuo iſtius diviſionis vel inventore vel approbatore, & Severino Boethio ejuſdem confirmatore in prima editione in Categorias Ariſtotelis: Ibi enim eam bis vel ter repetit, & multis verbis explicat. Sed & ipſe & Ariſtoteles & omnes quotquot diviſionem iſtam approbaverunt, vehementer ſunt decepti, & in duplicem ſimul ac pernicioſum inciderũt errorem. Primum enim in dividendis rebus prætermiſerunt multitudines rerum ſingularium univerſe acceptarum, hoc eſt, unum genus rerum quod eſt maxime notum ac manifeſtum, & à ſingularibus ſingillatim ſumptis longe diverſum, ut docebimus. Deinde loco illius veri generis prætermiſſi, ſubſtituerunt aliud quoddam genus rerum, quod prorſus nuſquam reperitur in vera rerum natura, ſed eſt omnino falſum & fabuloſum, hoc eſt, univerſalia, ſive, ut Græci dicunt, τὰ καθόλου, ut mox probabimus. Si prius tamen oſtenderimus, unde dicatur nomen univerſalis, & quid quove modo ſignificat, primum apud veteres latinos, deinde apud Dialecticos & Philoſophaſtros, qui non ſolum in eo peccant, quod nuſquam fere non loquuntur & nugantur de iſtis univerſalibus tanquam de rebus ſeriis & gravibus non falſis & inanibus, ut monſtrabimus, ſed etiam in eo quod abutuntur nomine univerſalis prorſus barbare & inuſitate & contra omnium veterum latinorum authoritatem. Primum igitur dico vocem univerſalis, eſſe deductam & derivatam à vocabulo univerſi, & ab univerſo factum eſſe univerſale, ſicut à tranſverſo tranſverſale ſive tranſverſarium. Quare ad cognoſcendum quid proprie ſignificet univerſale, noſſe oportet, univerſi nomine quid proprie ſignificetur. Nomen autem univerſi apud latinos recte loquentes ſemper dicitur de toto aliquo vel continuo vel diſcreto, ut vocant, & ita dicitur, ut omnes ejus de quo affirmatur, totius vel continui vel diſcreti partes deſignet, easque non ſingillatim & diviſim, ſed univerſe & collectim ſimul acceptas: Ut in toto continuo cum dicimus, univerſum mare, univerſam terram, univerſam provinciam, & hujuſmodi locutionibus intelligimus, omnes partes maris, omnes partes terræ, omnes partes provinciæ, ſimul & ſemel comprehenſas. In toto autem diſcreto ſive in multitudine, cum ita proferimus, univerſum populum Romanorum, univerſum exercitum Germanorum, univerſam ſpeciem hominum, univerſum genus ani-

malium, & similiter omnes harum aliarumq; hujusmodi multitudinũ sive totorum discretorum partes individuas & singulares uno eodemq; tempore simul sumtas significamus Sic enim proprie apud latinos usurpatur nomen universi, ita tamen ut magis proprie dici videatur de multitudine & toto discreto quam de magnitudine & toto continuo: eo quod totum discretum partes habet inter se discretas & separatas, continuum vero conjunctas & ita inter se connexas & cohærentes ut unum non plura & indivisum non divisum esse appareat. Atq; apud Latinos universo sive universis opponuntur singula, hoc est omnia non collectim sed disjunctim sumpta & intellecta, ut apud Ciceronẽ de Natura Deorum, Quæ si singula vos forte non moveant, universa tamen inter se connexa & conjuncta movere debebunt: & ad Trebatium, Singula persequi non est necesse, universum studium meum & benevolentiam ad te defero. & in quam plurimis aliis locis: quos omnes, qui videre cupit, *is legat aut Observationes nostras in M. T. Ciceronem*, aut Thesaurum linguæ Latinæ Roberti Stephani Parisiensis, in Capitibus Universi & Singulorum, ubi quam plurima harũ vocum exempla non solum Ciceronis sed etiã aliorum Scriptorum diligenter collecta reperiet. Sic igitur apud Latinos accipitur & usurpatur nomen universi, ut semper multas alicujus totius partes non divisim & separatim sed collectim & conjunctim significet, & tanquam contrariũ semper opponatur voci singulorum: Quæ similiter quidem multorum significationem habet, sed disjunctim ac separatim captorum, ut si quis exempli causa loquens de viginti hominibus, ita dicat, singuli sibi tabernaculum constituerunt, is singulos sibi tabernaculum unum constituisse, & viginti tabernacula numero constructa esse significabit. Quod si ita proferat, Universi sibi tabernaculum ædificaverunt, is nihil aliud declarabit, nisi ab omnibus simul unum atq; idem tabernaculum sibi fuisse constructum. Atq; hoc modo & universis singula & singulis universa opponuntur, ut universa sint tanquam singula simul comprehensa, & singula unum universum in multas partes dispersum ac dissipatum. Ab hac igitur voce universi ita significante, ut diximus, ducitur & derivatur nomen universalis, de quo *Quintilianus libro secundo capite, Quis modus in Arte*, ita scribit, *Propter quæ mihi semper moris fuit, quam minime alligare me ad præcepta, quæ καθολικὰ vocant, id est ut dicamus, quomodo possumus, universalia vel perpetualia.* Hæc Quintilianus, ex cujus verbis declaratur *latinos hâc voce universalis uti solere, cum aliquid ad universos, hoc est, ad omnes simul pertinens significare volunt*, ut cum dicimus, calorem universalem, pestilentiam universalem, bellum universale, eo quod hæc aliquibus universis & simul omnibus eodem tempore sunt communia & tanquam

tanquam generalia. Qua in significatione Varro de lingua latina, dixit, causam universalem, Author ad Herennium, rationem universalem. Idem Quintilianus, vocem universalem, & quæstionem universalem. Quibus au-
(Rectè igitur dicitur: Nomina esse Universalia, non res.)
thoritatibus patet, hoc quod est, esse universale, proprie semper tribui aut rebus quæ sunt in alio, aut verbis quæ dicuntur de alio. Rebus quæ sunt in alio hoc modo, ut si bellum, exempli gratia, sit in tota provincia, intelligere debemus tam bellum quam provinciam habere partes, & singulas belli partes singulis provinciæ partibus attributas esse, non universas belli partes singulis provinciæ partibus contineri, nec singulas provinciæ partes ab universis belli partibus esse occupatas, quorum neutrum fieri potest. Quomodo enim universæ belli partes simul acceptæ sint in una & eadem parte provinciæ? aut una sola provinciæ pars omnes belli partes capiat simul comprehensas? profecto utrunq; horũ est ex numero eorum, quæ fieri nullo pacto queunt. Quare cum dicimus bellum universale toti provinciæ necessario intelligere debemus singulas belli partes in singulis provinciæ partibus esse sitas, non universas in singulis neq; singulas in universis, Et eodem modo omnes aliæ res, quæ universaliter alteri adesse affirmantur. Verbis vero quæ dicuntur de altero, tribuitur universale, cum ita dicitur, exempli causa, animal est vox universalis, eo quod est nomen appellativum simplex, & ut docuimus supra in Capite quarto, in multis enuntiationibus tanquam partibus suis attribuitur multis suppositis, sic ut singulæ enuntiationes singulis suppositis aptentur, hoc modo, homo est animal, bos est animal, leo est animal, Hoc enim modo vox animalis proprie & singulariter accepta, est universalis & in rebus enuntiatis tria significat. Quod si etiam centies aut millies eodem, quo dixi, modo enũtiaretur, centum & mille posset significare, nam in una tantum enuntiatione, eodem modo singulariter & proprie accepta non nisi unius alicujus significationem habere potest, ut superiore Capite docui: neq solum hoc quod dico in voce animalis verum est, sed etiam in omnibus aliis simplicibus appellativis in singulari numero positis. Hoc igitur modo nomẽ universalis apud Latinos veteres dicitur & de rebus quæ sunt in alio, & de verbis quæ dicuntur de alio, & de nulla alia re præterea nec alio modo vere & latine dici potest. Apud Dialecticos vero & Philosophastros, communiter longe aliam habet significationem, quæ à nullo unquam latinorum veterum, quod sciam, nec usurpata fuit nec audita, siquidem apud eos Universalis nomine significatur & intelligitur natura quædam, ut ipsi dicunt, per essentiam in se quidem una sed per communicabilitatem vel participationem communis pluribus, quæ & per abstractionem intellectus nostri fiat è multis, & per existentiam sit in multis, &

per prædicationem dicatur de multis. Appellatur autem ab eisdem istud universale, tum genus, ut animal: tum species ut homo: tum differentia ut rationale: tum proprium ut risibile: tum accidens ut calor & frigus, ut in summa sint quinque universalia, genus, species, differentia, proprium & accidens. Ac tale quidem est Philosophastrorum universale, hoc est, magis multiplex magisque multiforme, quam dicitur fuisse Chimera illa poetica à Bellorophonte domita, aut Geryon ille tricorpor, quem Herculem interfecisse traditur, illa enim erant monstra tantummodo triplicia, hoc est quincuplex. Definiunt autem istud portentum, qualecunque sit, hoc modo, ut dicant Universale id esse quod unum existens per essentiam uno eodemque tempore totum & integrum communicatur multis & fit in multis & dicitur de multis. Atque ita putant animal, exempli gratia, esse unum genus, quod eo modo communicetur & fit in homine, bove, & leone, cæterisque speciebus, quodque de eisdem dicatur & prædicetur, & hominem esse unam speciem, quæ similiter communicetur & fit in Socrate, verbi causa, Platone & Aristotele, & cæteris individuis, quæque dicatur & prædicetur de eisdem. Eodemque modo sentiunt de reliquis universalibus suis. Et quanquam apud Dialecticos, ut dixi, sint *quinque universalia*, tamen duo ex eis apud illos, sunt

(Propric duo tantum sunt Universalia genus & species; reliqua tria, quæ adjectiva sunt, *prædicabilia* sunt, *universalia* non sunt. Rationale non est universale, sed Ens rationale est universale.)

maxime celebrata, genus & species, atque ideo ab eisdem multis & ambitiosis insignita nominibus. Namque ut in eisdem generis & speciei exemplis permaneam, homo apud eos appellatur, tum species hominis, tum natura hominis, tum species specialissima, tũ homo communis, tũ homo universalis, tũ homo specificus, tũ ut Porphyrius græce loquitur, κοινὸς καὶ εἰδικὸς ἄνθρωπος. Animal vero dicitur, tũ genus animalis, tũ natura animalis, tum genus subalternũ, tũ animal cōmune, tũ animal genericum, tũ animal universale, tum ut Aristoteles græce nuncupat, ζῶον καθόλου, & aliis quibusdam inauditis barbarisque nominibus. Neque solum habent, ut dixi, species specialissimas, & genera subalterna, sed etiam species subalternas & genera generalissima, ut in eorum arbore prædicamentali, quam vocant, manifeste licet videre. In summa ista genera & species, & cætera, quæ dicta sunt, generaliter omnia ex ea parte quatenus putantur esse in rebus, appellantur, ut dixi, universalia sive naturæ universales, ex ea vero parte quatenus existimantur dici & prædicari de multis, aliud habent nomen à recentioribus & barbaris latinis inditum. Nuncupantur enim prædicabilia videlicet à prædicando, hoc est, dicendo, nam prædicari & dici apud eos idem est, apud Græcos vero communiter vocantur, πέντε φωναὶ, hoc est, quinque voces, atque hanc ob causam, fere omnes Græci interpretes horum universalium libros suos inscripserunt, περὶ πέντε φωνῶν. Generationem autem & procreationem horum universalium

per

per intellectus abstractionē hoc modo fieri dicunt. Intellectus noster inquiūt primo cogitans, exempli causa, Socratem, Platonem, Aristotelem, & reliquos singulares homines ex illis licet inter se dissimilibus ita cogitatis colligit sibi quandam humanitatis similitudinem, quæ in animo retenta veraciterq; perspecta, ut dicit Boethius, est species hominis. Deinde rursus idem intellectus noster altius ascendens & considerationem convertens ad hominem, bovem, leonem, cæterasque hujusmodi species ex illis licet inter se differentibus ita consideratis, effingit sibi alteram similitudinem, quæ non nisi in ipsis speciebus specierumq; individuis esse potest, & proprie appellatur genus animalis. Eodemq; modo per abstractionem intellectus nostri ab aliis singularibus & speciebus effici & quasi procreari putant omnia alia universalia : De quibus in summa ita sentiunt authore Boethio, ut dicant, ea esse prorsus incorporea & immaterialia & hanc ob causam mortis interitusq; expertia, & reperiri non solum in incorporeis sed etiam in corporeis sensibilibusq; naturis, percipi autem & intelligi præter corpora & sensibilia ab intellectu nostro tantum, utpote immaterialia ab immateriali. Nam sensus nostros materiales ad universalium immaterialium cognitionem nullo modo posse pertingere. Nec desunt etiam qui dicant universale esse totum quoddam, ac tria totorum genera constituant, unum quod sit, ut inquit Eustratius super primo Ethicorum Aristotelis, πρὸ μερῶν, hoc est, ante partes : alterum, ἐκ μερῶν, hoc est, ex partibus : tertium, ἐν μέρεσι, hoc est, in partibus, quorum totorum exempla hæc ab illis traduntur. Illius quod est ante partes, Ideæ Platonis : Illius quod est ex partibus, totum omne tam continuum quam discretum: Illius quod est in partibus, universale hoc de quo loquimur Aristotelis & Peripateticorum. Atque hæc ferè summatim sunt ea quæ de universalibus à Dialecticis tradita reperiuntur. Quod si forte quispiam de eis plura scire cupit, is legat ex antiquioribus *Boethium* inter initia secundæ edititionis in Porphyrium, ex recentioribus vero *Rodulphum Agricolam*, in libello de universalibus. Quorum uterq; conatus est, quàm clarissime & subtilissime potuit primum explicare atq; exprimere vim & naturam & proprietatem universalium : licet frustra, quia quod non vere est, nunquam vere potest explicari. Deinde etiam defendere ac tueri universalia contra eos, qui vel ea negant, vel de eis dubitant. Sed in ista sua defensione incassum laboraverunt, & oleum, ut dicitur, operamq; perdiderunt. Nos enim universalia sine ulla dubitatione falsa & cōmentitia & nullam ad rem necessaria esse demonstrabimus, & omnibus illorum rationibus argumentisq; respondebimus, sic ut sperem post hac nunquam fore quenquam neq; tam audacem, neq; tum temerarium, qui universalium defensionem suscipiat,

piat, aut si suscipiet, qui nō ab omni posteritate tanquam stultissimus ineptissimusq; rideatur. Loquor autem de universalibus realibus, ut vocant, hoc est, quæ in rebus extra vocem ac mentem nostram consistere dicuntur, non de iis, quæ in vocibus & nominibus sunt. Nam nos quoq; una cum *Nominalibus* sine ulla dubitatione confitemur universalia in vocibus ac nominibus reperiri, & voces vere communes universalesq; esse, eo quo supra diximus modo. Sic igitur patet unde dicatur nomen universalis, & quid quove modo significet tam apud Latinos veteres, quam apud Dialecticos & Philosophastros, ex quibus quidam sunt qui ex sententia Aristotelis affirmant universalia vere non solum in vocibus & intellectibus, sed etiam in ipsis rebus extra vocem intellectumq; inveniri, ut Boethius, Albertus, Thomas, Scotus, & alii quam plurimi, qui omnes hanc ob causam in scholis appellantur, Reales: Alii vero contra atque hi ex ejusdem Aristotelis opinione asserunt & contendunt universalia extra vocem atq; intellectum nullo prorsus modo cōstare, sed tantum in solis vocibus nominibusq; existere, atque ideo ipsi quoq; vulgo ab re ipsa nuncupantur à quibusdam, Nominales, ab aliis verò, Terministæ: Quorum Author primus & inventor fuisse dicitur Ochamus quidā natione (ut opinor) Anglicus, unde etiam à nonnullis appellantur, Ochamistæ. Hanc igitur Ochamicam de universalibus opinionem, nos quoq; in toto hoc opere contra Dialecticos Reales secuturi sumus ac defensuri, non quidem tanquam Aristotelicam & Peripate-
(Imo vero horum in Aristotele vix vestigium ullum est nisi in singularibus, mente & vocibus.)
ticam, nam *Aristoteles* sine ulla dubitatione existimavit & posuit universalia realia, sed tanquam veram & communi omnium tam Græcorum quam Latinorum recte loquentium sermoni consentaneam. Esse enim universalia, nominū appellativorum revera proprium est, non rerum, nisi eo, quo supra dixi, modo, qui ab universalibus Dialecticis longe alienus est. Quibus tanquam fundamentis quibusdam totius futuræ disputationis nostræ jactis, nunc accedimus ad probandum universalia extra vocem & intellectum in rebus nec esse revera nec posse esse, & propterea Pseudophilosophos in quarto loco generalis divisionis suæ rerum non recte prætermisisse multitudines rerū singularium universe acceptarum, quæ veræ existunt & loco earum plusquam stulte posuisse universalia sua sive naturas universales quæ prorsus nusquam sunt nisi falsæ & commentitiæ, & nullam aliā ad rem utiles nisi ad nugandum & garriendū. Quam quidem probationem primum ita proponimus, ut dicamus & sine ulla dubitatione affirmemus, ista Universalia realia, eo modo quo à Dialecticis intelliguntur & explicantur, primo propter eas causas, quæ ab ipsis proferuntur, non esse utilia nec necessaria, nec necessario ponenda, sed plane contra potius inutilia, supervacanea, & ex omni philosophia ejicienda. Deinde etiā si ma-

si maxime esset aliqua causa, qua poni debere viderentur universalia, tamen ea prorsus non esse in vera rerum natura, nec esse posse nisi falsa & commentitia. Tum rursus etiam si non solum esse possent, sed etiam revera essent, tamen non esse ponenda quinque numero, sed unum tantum, hoc est, genus, eo quod reliqua essent aut non vere universalia, ut species, aut certe in nomine ac natura generis inclusa, ut differentia, proprium, & accidens. Et postremo etiam si vere quinq; numero universalia esse concederentur, tamen ea à Pseudophilosophis fuisse male exposita, peius definita, & paulo minus quam tota falsa. Hæc inquam omnia nos ita proponimus & probare aggredimur, ab eo quod primo loco propositum est initium probationis nostræ capientes, hoc est, à causis, quibus universalia dicuntur esse necessaria, & necessario ponenda. Nam cum causæ illæ à nobis refutatæ erunt & sublatæ, tum facile cætera quoq; probabuntur esse falsa, nec difficile erit respondere ad omnia, quæ pro defensione universalium contra nos à Pseudophilosophis vel afferuntur, vel afferri posse putantur.

CAPUT SEPTIMUM.

Universalia realia nec propter scientias artesq; tradendas, nec propter syllogismos & cæteras argumentationes formandas, nec propter prædicationes superiorum de inferioribus faciendas necessario esse ponenda, contra Pseudophilosophos.

SED quibus tandem de causis Philosophastri isti moti & adducti excogitaverunt & introduxerunt universalia realia? Audite quæso Lectores veræ philosophiæ studiosissimi & veritatis amantissimi, audite inquam & diligenter attendite, res enim vestra hic agitur, & ea quidem res, qua nulla major neque dignior, quæ cognoscatur, nec adeo magis ad vos pertinens esse possit. Nam si universalia ista falsa sunt, ut nos dicimus, & probaturi sumus, continuo una cum universalibus *cadit penè tota Dialectica,*

(Hoc falsum est. Neq; enim minus Nominales quam cæteri, Dialectica Aristotelis usi sunt, & recte quidem. Nam etsi in nominibus saltem vera sint quæ vulgò rebus tribuebantur, salvares est; quando nominibus istis in explicandis rebus utimur.)

quæ in illis tanquam columnis fundata est, & simul cum Dialectica corruit etiam non parva ejus, quæ nunc in usu est, philosophiæ pars, & quod omnium

omnium pessimum est, vos ipsi quicquid temporis & laboris in Dialectica & Metaphysica insumitis, id totum amittitis, & oleum simul operamq;, ut dicitur, perditis, Audite inquam tertio pulchras & egregias causas, quibus isti, ut ipsi dicunt, moti universalia introduxerunt, & pro introductis tanquam pro aris & focis pugnant. In summa aiunt, universalia esse necessaria & necessario fuisse introducta tribus potissimum de causis, quarum una est, propter scientias & artes & definitiones tradendas, altera propter demonstrationes & syllogismos cæterasq; generales argumentationes conformandas, tertia propter prædicationes generum de speciebus & omnium superiorum de suis inferioribus faciendas. Quorum trium nihil sine universalibus fieri posse contendunt, atq; ideo universalia necessario ponenda censent. Ac quod ad primã causam attinet, sic eam confirmãt, ut dicant, scientias & artes & definitiones tradi ac esse non de singularibus, quæ & quoniam numero sunt infinita, nec cognosci perfecte nec scientia comprehendi possunt, Quis enim, inquiunt, perfecte cognoscat aut scientia comprehendat infinita? & quoniam assidue generãtur & corrumpuntur, minime sunt idonea quæ doctrinas & disciplinas de se traditas in perpetuum conservent, quemadmodũ oporteret. Et propter has duas causas concludunt scientias & artes & definitiones non de singularibus tradi & esse, sed de universalibus, quæ quoniam & in numero sint finito ac determinato, & nullam corruptionem aut mortem patiantur, ut ipsi putant, idcirco hanc habent naturam ut & propter finitatem facile cognosci ac sciri, & propter immortalitatem æternitatemq; ea, quæ de se traduntur ac sunt, facile semper conservare valeant. Atque hac brevi argumentatione putant sibi satis confectum, ac conclusum, doctrinam scientiarum, artium, & definitionũ tradi & esse non de singularibus, quasi infinitis, corruptibilibus & tẽporariis, sed de universalibus tanquam finitis, incorruptibilibus & æternis, & propterea aut scientias & artes & definitiones in perpetuum nobis amittendas, aut universalia necessario, velimus, nolimus, ponenda, ut ipsi nescio quo pacto stulte ac temere sibi persuaserunt. At nos contra ex adversa parte, omnia prorsus opposita statuentes & Aristoteli ac Philosophastris respondentes breviter ita dicimus, Artes & scientias & definitiones tradi & esse non de universalibus realibus, quæ fictitia commentitiaq; sunt, & prorsus non reperiuntur in vera rerum natura, sed de singularibus & individuis de quibus nemo, nisi plane stultus, dubitat quin vere sint, & quamvis numero sint infinita & corruptioni mortiq; obnoxia, nihil tamen nec infinitatẽ nec mortalitatẽ eis obstare, quo minus & facile cognosci ac sciri, & quæ de se traduntur, ac sint, semper conservare valeant. Quam ad rem probandam illud ante omnia non ignorari

ignorari volumus, quod ad infinitatem singularium attinet, artes & scientias & definitiones tradi & esse de singularibus, id duobus modis capi atque intelligi posse, uno modo singillatim, hoc est, unum quodq; per se & separatim ab aliis, altero modo universe sive in universum, hoc est, omnia simul & semel comprehensa. Quod si singularia singillatim, hoc est, singula per se ac separatim accipiantur, ingenue fateor illa hoc modo esse infinita & nullo pacto cuncta cognosci ac sciri posse, & propterea minime idonea videri, de quibus sic acceptis ulla ars aut scientia aut definitio tradatur. Sed si eadem singularia non singillatim sed universe vel in universum, hoc est, omnia simul ac semel capiantur, hoc altero modo dico & affirmo artes & scientias & definitiones de singularibus percommode tradi & esse posse, nec infinitatem eis quicquam obstare, ut probabimus, quominus cognosci possint ac sciri. Atque ita distinguendo de acceptione singularium, & ponendo in summa tantum duos veros considerandi rerum modos, paucis verbis labefactatur prima ratio Philosophastrorum, quæ ad infinitatem singularium pertinet. Nam tertius ille considerandarum rerum modus, qui à Philosophastris præter illos duos ponitur, & ab eisdem, considerare rem universaliter, appellatur, prorsus est falsus, ut patebit infra in Capite de Comprehensione & Abstractione. Quod autem spectat ad corruptibilitatem mortalitatemque eorum, rursus distinguimus & ita dicimus, singularia esse corruptibilia vel incorruptibilia, id similiter duobus modis intelligi posse: primo modo, per essentiam & naturam singularem, & hoc modo iterum fateor omnia singularia vere esse corruptibilia & minime idonea, quæ ullam doctrinam de se traditam semper custodiant: *altero modo per continuam*

(Imo verò etsi non regenerarentur homines, sed interiret plane humanum genus, tamen multa de genere humano vere dici possent, manet enim vera hæc propositio: *Si quis datur homo,* (tametsi nunc nullus detur) *necesse est, ut sit animal.*)

successionem & perpetuā quasi regenerationem singularium, & hoc secundo modo nego singularia esse corruptioni mortiq; obnoxia. Nam & si non fuerunt, sunt & erunt semper singulares homines, & singularia animalia, tamen semper fuit, est, & erit, & genus hominum & genus animalium, quod ad conservādas semper scientias & artes de singularibus traditas satis est. Artes enim & scientiæ nō de singularibus separatim & seorsum acceptis, sed de generibus universis, hoc est, non de singulis generū, sed de generibus singulorū traduntur & sunt. Sic igitur ostenso, quomodo singularia & tanquam non infinita cognosci, & tanquam non corruptibilia semper durare possint, & præterea quomodo artes & scientiæ de eis tradi & esse queant, nunc incipio respondere Dialecticis ac Metaphysicis cæterisq; Philosophastris ad ea quæ pro defensione suorum universalium afferre solent. Ac primum ei, quod Aristoteles crasse nimis & imperite ita quærit in secundo τῶν μετὰ τὰ φυσικά. Si nihil est præter singularia, nempe ut ipse dicere vult, infinita, corruptibilia & contingen-

tingentia, & nulla existant universalia, videlicet finita, incorruptibilia & necessaria, quomodo & de quibus tradentur & erunt artes & scientiæ? respondeo Tibi domine Aristoteles, etiam si nulla erunt universalia stulta & inepta, ut vere non sunt, tamen artes & scientiæ & definitiones tradentur & erunt de singularibus & individuis, ut dixi, non per naturam propriam & privatam, sed per communem & perpetuam successionem æternis, nec de omnibus singillatim & seorsum, sed in universum vel universe, hoc est, simul & semel ac-

(Non sic effugerit, nam si singulorum seu singularium infinitus est numerus, sequitur nec universe seu simul ac semel accipi posse. Totum enim infinitum est, cujus infinitæ sunt partes. Quare si scientia est de universo genere, & universum genus est totum collectum ex omnibus singularibus, cum omnia singularia simul sint infinita, vel saltem indefinita, necesse est scientiam de re quadam infinita aut indefinita esse, & ita de re incomprehensibili. Nam si veritas hujus propositionis, quod ter tria sint novem à collectione omnium singularium seu inductione pendet, nunquam certò sciri potest, antequam omnia singularia sint explorata, quod est infinitum. Necesse est igitur, ut aut nulla certa scientia haberi possit, (nam argumentum à multis exploratis ad reliqua inexplorata ad scientiam parandam non sufficit, etsi sufficiat nonnunquam ad Praxin) aut falsum sit universalia & scientiam à collectione singularium seu inductione pendere.)

ceptis. Quo modo accepta *nec sic infinita* sunt, ut non facile cognosci ac sciri, nec sic corrumpuntur & intereunt, ut non perpetuo durare & ea, quæ de se traduntur, conservare possint, Atq; ita responsum sit rudissimæ illi ac stultissimæ Aristotelis inquisitioni. Sed fortassis aliqui ex maxima Philosophastrorum & Aristotelis sectatorum turba hic mihi sese opponent, dicentes hoc nostrum, quod vocamus, universum & universe idem esse, quod suum universale & universaliter. habent enim magnam vocum similitudinem, & propterea non oppugnari ratione nostra suum universale & universaliter, sed potius defendi ac confirmari. At ego vicissim vobis respondeo domini Philosophastri, hæc esse inter se longe diversa. Nam vestrum universale fit per fictam illam & vanam, ut vos appellatis, intellectus abstractionem à singularibus, quam nos infra in Capite de falsa abstractione sumus refutaturi, tanquam plane mendacem & falsam. Nostrum vero universum efficitur per comprehensionem & acceptionem omnium cujusque generis singularium simul & semel, sine ulla intellectus à singularibus abstrahentis ope, sed solo intelligentiæ singularia ipsa comprehendentis auxilio. Qua de comprehensione & quid sit & quomodo fiat, dicemus infra & in hoc & in Capite de comprehensione, ubi etiam de falsitate abstractionis loquemur. Vestrum universale licet per naturam existat in singularibus, ut vos dicitis, tamen per intellectum est abstractum & separatum à singularibus, tanquam nubes quædam in aere pendens invisibilis, & in eo plane loco consistens, ubi sunt Ideæ Platonis, vel potius ubi Chimeræ atque Centauri Poetarum habitant. Nostrum universum & per naturam est in singularibus, & per intellectum non separatur à singularibus, non magis quam populus & exercitus cum intelliguntur à nobis, & omnino ipsum nihil aliud est, nisi ipsa singularia simul & semel per intellectum comprehensa, & quasi congregata non aliter quàm comprehenditur grex ovium & armentum boum. cum mente percipitur. Vestrum universale vos non solum ab intellectu solo fieri, sed etiam ab intellectu solo cognosci ac percipi vultis, ab exterioribus vero sensibus nequaquam. Nostrum universum licet ipsum quoq; ab intellectu quodammodo fiat, ita comprehendente, ut dixi, simul omnia singularia, & ab eodem cogno-

scatur

ſcatur intelligaturq;, ut pote ab ipſo cõprehenſum, tamen percipitur & uſurpatur etiam à ſenſibus, tam exterioribus quàm interioribus, ſi non omnino at certe magna ex parte. Quis enim noſtrum, qui etſi non omnia, tamen aliqua videat & percipiat ſingularia generis animalium? generis arborum? generis herbarum? & aliorum quam plurimorum generum? certe nemo niſi plane fatuus & ineptus Philoſophaſter. Ad hæc veſtrum univerſale, ut vos docetis, prædicatur & dicitur de omnibus ſuis ſingularibus & inferioribus in recto caſu, ut cum ita dicitis, exempli gratia, homo eſt animal, & candor eſt color, falſo exiſtimantes & animal in priore, & colorem in poſteriore propoſitione eſſe genus. At noſtrum univerſum minime in recto caſu de ulla ſua parte prædicatur. Quis enim ferat, ſi quis ita dicat, vel homo eſt univerſum genus animalium? vel candor eſt univerſum genus colorum? certe nemo, non magis quam ſi diceret, unum civem eſſe univerſum populum, & unum militem eſſe univerſum exercitũ. Nã quod ajũt in illis propoſitionibus & animal & colorẽ, vere eſſe genera, & de homine ac candore tanquam de ſpeciebus ſuis in recto caſu prædicari, falſiſſimum eſt, ut partim ſupra monuimus, partim infra probabimus in Capite de genere, cum falſitatem illorum generum, & nullum totum de ſua parte in recto prædicari demonſtrabimus. Poſtremo & veſtrum univerſale & nomen univerſalis in ea ſignificatione quã vos illi tribuitis, nunquam fuerunt uſurpata aut cognita ab ullo latinorum veterum, quod ego quidem ſciam, ante Boethium vel non ita multo ante ætatem illius, ut opinor. Et propterea tam res, quam vos dicitis eſſe univerſalem, quàm nomen univerſalis (Citat tamen ipſe ſupra pag. 42. Quintilianum univerſalis voce utentem.) apud Latinos recte loquentes ſunt nova, inuſitata *& barbara*. Noſtrum vero univerſum, hoc eſt, & res quæ eſt univerſa & nomen univerſi, ambo ab antiquis latinis non ſolum fuerunt cognita ſed etiam uſurpata & trita, & præſertim à Cicerone cæteriſq; probatis Scriptoribus, quemadmodũ ſupra diximus & infra etiam dicemus: ut neq; de re quæ eſt univerſum, neq; de nomine univerſi quiſquam nõ omnino ſtultus poſſit dubitare. His igitur de cauſis & aliis multis, quas ne longior ſim in re manifeſta, prætereo, nequaquam idem eſſe poſſunt veſtrum univerſale & noſtrum univerſum O Domini Philoſophaſtri. Nam de adverbiis, quæ ex eis formantur, hoc eſt, de univerſaliter & univerſe non dubitandum eſt, quin ipſa quoq; ſint longe diverſa, cum illa à quibus derivantur tantam habeant inter ſe diverſitatem. Univerſaliter enim à Dialecticis refertur ad prædicationem de omnibus & ſemper, ut cum dicunt, hominem univerſaliter prædicari de ſuis individuis, hoc eſt, de omnibus & omni tempore, cujus oppoſitum eſt particulariter. Univerſe autem ſimiliter ut univerſa non refertur ad prædicationem, ſed ad comprehenſionẽ omniũ ſingularium

simul ab intellectu factam, nec ad omnia tempora, sed ad omnia singularia simul & conjunctim percipienda, & opponitur ei quod est, singillatim, ut cum Cicero in Verrem ita inquit, Nam quid ego de cæteris civium Romanorum suppliciis singillatim potius quàm universe loquar? Omitto hic aliud etiam inter hæc duo adverbia discrimen, quod universe apud Scriptores latinos veteres sæpe usurpatum reperitur, universaliter vero fere nunquam legitur, nisi apud posteriores, cum latina lingua paulatim immutari, & in deterius labi cœpit: quo fit ut adverbium universaliter tanquam non satis latinum à quibusdam non ita libenter usurpetur. Sed rursus fortasse respondebunt Philosophastri, ut sunt imperiti, ac rerum etiam, quæ à pueris non ignorantur, prorsus ignari, & dicent hoc nostrum, universum & universe, esse res & vocabula vel nunquam apud veteres usurpata vel si usurpata fuerunt, nunquam tamen ad scientias artesque tradendas fuisse assumpta & accomodata. Quibus vicissim respondeo utrumq; horum esse falsissimum ac prorsus contrarium ei, quod vere in libris antiquorum tam Græcorum quam Latinorum reperitur. Nam doctissimi quiq; viri, cum de omnibus singularibus cujusq; generis simul & semel loqui volunt, puta de omnibus singularibus Græcis una, vel de omnibus singularibus hominibus communiter, vel de omnibus singularibus animalibus generaliter, & sic de omnibus aliis singularibus quorumcunque generum, vel affirmantes aliquid vel negantes, vel probantes vel improbantes, vel aliquid hujusmodi facientes, cū inquam ita loqui volunt de omnibus alicujus generis singularibus, non necesse habent, ut Philosophastri nugantur, ab omnibus illius individuis singillatim acceptis abstrahere sibi ac fingere unū universale. puta unū Græcum universalem, ab omnibus singularibus Græcis, aut unum hominem universalē ab omnibus singularibus hominibus, aut unū animal universale ab omnibus animalibus singularibus, de quo aliquid, ut dixi, affirment vel negent, probent vel improbent, ut Philosophastri plusquam stolide & fabulose faciendum esse somniant, sed omnes singulares Græcos, omnes singulares homines, omnia singularia animalia, simul & semel animo comprehendunt, & hoc modo de illis ita cōprehensis simul ac semel affirmant vel negant, probant vel improbant id quod volunt. Hæc enim omnia singularia hoc modo, ut dixi, comprehensa proprie sunt, non universale, nec natura universalis, nec genus universale, nec res universalis ut Pseudophilosophi garriunt. sed universum, vel natura universa, vel genus universum, vel res universa, ut doctissimi quique loquuntur & intelligunt. Atque in primis Cicero in secundo de Oratore libro, cum monet argumenta criminum & defensionū revocanda esse ad genus & ad naturam universam, & ibidem cum ait, Revolvi ad com-

ad communes rerum ac generum summas, & referri ad universi generis disputationem; & in tertio ejusdem operis, cum ita scribit, Loci qui de universa re tractari solent: Quibus in locis & alibi nusquam legitur apud Ciceronem nec genus universale, nec natura universalis, nec res universalis, cur ita? quia genus & natura & res in hujusmodi locutionibus nihil aliud sunt nisi multitudines quædam singularium, & tota quædam discreta, ut jam toties diximus, & infra etiam magis clare probabitur. Itaque quemadmodum non recte dicitur universalis populus, nec universalis exercitus, nec universalis multitudo, sed universus populus, universus exercitus, universa multitudo, sic etiam non recte usurpatur universale genus, sed universum genus, ut Cicero ait, Universum genus in species dividere: nec universalis natura sed universa natura, nec universalis res sed universa rea, accipiendo tamen semper genus proprie, naturam autem & rem non proprie pro una tantum re singulari, sed figurate pro multitudine singularium rerum universe, ut supra diximus, & infra etiam dicemus, acceptarum. Ex quibus apparet nomen universalis in ea significatione quam ei tribuunt Pseudophilosophi, esse inusitatum, novum & barbarum universi vero appellationem esse probam, latinam & à doctissimis quibusque viris usurpatam. Quod dixi de nomine universi idem dico de adverbio universe, quod Dialectici imperite ac barbare nimis converterunt in universaliter, cum nusquam in ea significatione apud probatos authores reperiatur. Loqui autem universe sive in universum de aliqua re, & disserere de genere universo vel de re universa vel de natura universa apud latinos nihil aliud est, nisi loquendo & disserendo tractare eam, quam Græci θέσιν vocant, Latini vero tum quæstionem infinitam tum propositum. Est enim Thesis sive quæstio infinita sive propositum, cum sine determinatione personarum, locorum vel temporum de omnibus singularibus alicujuspiam generis simul acceptis aliquid universe sive in universum probatur vel improbatur, ut Cicero facit in oratione pro Flacco, cum refutaturus testes Græcos adversæ partis ita inquit, At à testibus læditur, antequam dico à quibus, qua spe, qua re concitatis, & cætera, dicam de genere universo & de conditione omnium nostrum. Ibi enim Cicero dicturus contra testes Græcos Adversariorum, & probaturus eos esse mendaces ac tales, quibus credi non oporteret, antequam veniat ad dicendum de singulis separatim, pollicetur se dicturum primo de omnibus illis simul & conjunctim, & hoc est illud, quod ibi dicit, de genere universo, hoc est, de universa natione sive de universo genere Græcorum. Quo loquendi modo idem Cicero quoque utitur in Partitionibus Oratoriis cum loquens de testibus admonet modo dicendum esse de toto genere testium, quã

ſit infirmum, modo de ſingulis teſtibus, ſi natura vani leves, & cætera : ex quibus duobus locis & aliis quam plurimis non ſolum apud Ciceronem ſed etiam apud alios probatos ſcriptores manifeſte licet intelligere, genus univerſum, naturam univerſam, rem univerſam, nihil aliud eſſe, ut ante dixi, niſi multitudinem aliquam ſingularium ſimul & ſemel acceptorum ſive univerſum aliquod totum diſcretum ex multis ſingularibus individuiſq; vere compoſitū. Nam obſecro per deos immortales quid differt ſive confirmes oratorio more omnes ſingulares homines alicujus nationis univerſe acceptos eſſe mendaces ac perjuros? id quòd facit Cicero de Græcis in ea, quam dixi, oratione : ſive probes, exempli gratia, omnia ſingularia animalia eodem modo accepta habere ſenſum tactus? id quòd Ariſtoteles & cæteri Philoſophi faciunt: ſive etiam demõſtres omnia ſingularia triangula pari modo comprehēſa habere tres angulos æquales duobus rectis? qui modus probandi apud Geometras & Mathematicos putatur efficaciſſimus, & ab Euclide paſſim uſurpatur. Quidnam inquam differt quonam horum trium modorum aliquid confirmes & probes? profecto nihil, una enim quælibet harum probationum ſive confirmationum ſive demõſtrationum fit atq; eſt de omnibus ſingularibus ſui cujuſq; generis ſimul & ſemel acceptis: nec refert, quòd ad acceptionem ſimul omnium ſingularium pertinet, quodnam genus rerum ſit, ſive civilium, ſive naturalium, ſive mathematicarum, ſive etiam ſupernaturaliū, modo conſtet ex ſingularibus & ſingularia omnia ſimul in probando vel improbando aſſumantur. Ad hunc igitur modum & de his generibus ſive naturis ſive rebus univerſis traduntur & ſunt omnes ſcientiæ, artes & definitiones, ſic ut ad nullam harum, quas dixi, rerum faciendam opus ſit ullis Philoſophaſtrorum univerſalibus realibus, aut ullâ abſtractione eorum à ſingularibus præſertim falſa atq; mendaci, ut nos infra probabimus, ſed ſatis ſuperq; ſint multitudines ſingularium eo, quo dixi, modo univerſe acceptorum. Nec quicquam impedit quo minus hæc fieri poſſint primo quòd ſingularia ſingillatim ſumpta ſint infinita, eo quod ut ſupra dixi, de eis non ſingillatim & uno quoq; per ſe ſumptis, ſed in univerſum ſive univerſe per intellectum comprehenſis & acceptis traduntur ſcientiæ & artes, Non aliter nec alio modo quàm una eademque lex ſcribitur non de ſingulis rebus ſed univerſis, hoc eſt, de omnibus ſimul. Eodem enim modo doctiſſimi viri in tradendis ſcientiis quo legiſlatores in ferendis legibus mente atq; intellectu comprehendunt omnia ſingularia de quibus aut ſcientia datur, aut lex ſcribitur, & in ſumma non minus ſcientiæ quā leges traduntur & ſunt de univerſis. Deinde nihil obſtat artibus & ſcientiis de ſingularibus tradendis, quòd ipſa ſingularia aſſidue generari & corrumpi videmus, nam & ſi ſingula cor-

corruptionem interitumq; patiuntur, nunquam tamen tolluntur & intereunt universa, & hoc modo licet deficiant quotidie singuli homines, exempli causa, & singula animalia, non propterea tamen unquã moritur ac tollitur universum genus hominum nec universum genus animalium, sed semper & in æternum tempus durat atq; permanet, quod ad perpetuam custodiam & conservationẽ artium & scientiarum de se traditarum satis superque est. Hæc enim traduntur ut dixi, non de singulis generum, sed de generibus singulorum. Quæ quidem genera debent intelligi esse composita ex singularibus non solum quæ in præsentia sunt, sed etiam, quæ antea fuerint, & posthac futura sint, ut infra dicemus in Capite de genere, docentes nomen generis non solum ad præsentia sed etiam ad præterita & futura singularia, ex quibus omne genus constitutum est, referri debere. Atq; hanc ob causam talia genera sine ulla dubitatione sunt

(Imò verò cessat ea successio interitu mundi.)

immortalia & æterna, non per naturam singularem & privatam, sed *per communem & perpetuam singularium successionem*. Unde Virgilius Poeta sapientissimus in quarto Georgicorum libro de Apibus loquens, ita inquit,

At genus immortale manet, multosque per annos
Stat fortuna domus, & avi numerantur avorum.

Quibus Poetæ verbis vel reclamantibus & blaterantibus Philosophastris cõprobatur & quasi quadam lege sancitur immortalitas & perpetuitas generis apum, cujus curandi & custodiendi ipse in eo libro artem sciẽtiamq; tradebat. Nam quis, nisi stultus & fatuus Dialecticus, dicat Virgilium eo in loco præcepta tradere de nescio quo plusquã mõstroso & prodigioso universali, quod in rerum natura non reperitur? non de universo genere apum, quod nõ solum vere est, ut omnes videmus, sed etiã, ut ipsemet poeta testatur, immortale sempiternumq; est & si genus apũ tale est, ut certe est, quis dubitare potest, quin de genere animalium & de aliis generibus idem sit dicẽdum? hoc est, quin omnia genera per cõtinuã singularium successionẽ sint incorruptibia & immortalia? Præsertim cũ hoc idẽ quoq; confirmet Galenus in xv. de Usu partiũ, statim inter initia manifeste affirmans, naturã quia nõ potuit opificia sua singularia facere immortalia, eo quod ex rebus corruptibilibus cõposita essent, machinatam eis fuisse remedium & subsidium quòd potuit ad immortalitatem, hoc est, ut per continuam singularium successionem fierent immortalia. Itaq; Galenus tandem quasi concludens illum locum ita inquit, Naturæ vero opificium multa annorum millia jam stat, & in posterum stabit. Quod cum dixit Galenus, quid obsecro sibi aliud voluit, nisi hanc de qua loquimur generum immortalitatẽ per continuã successionẽ significare? profecto nihil aliud, atq; hinc toties apud eum illa, γένους διαδοχὴ, γένους διαμονὴ, hoc est, generis successio & ge-

& generis duratio. Neq; ſolum Galenus,ſed etiam Ariſtoteles hanc eandem immortalitatem generum per continuam ſucceſſionem videtur agnoſcere, cum in quarto τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ de genere loquens ita ſcribit, Ἐὰν ἡ γένεσις συνεχὴς τῶν τὸ εἶδος ἐχόντων τὸ αὐτό, οἷον λέγεται, ἕως ἂν ἀνθρώπων γένος ᾖ. Quo in loco Ariſtoteles, quamvis de genere peſſime ſentiat, ut in Capite de genere oſtendemus, tamen de immortalitate generis humani recte videtur ſenſiſſe, & generum immortalitatem eo quo nos dicimus, modo confirmare. Quibus authoritatibus & argumentis hactenus recitatis concludimus totum hunc locum, contra Dialecticos & Pſeudophiloſophos, hoc eſt, omnia cujuſcunq generis ſingularia, ſi non ſingillatim at certe univerſe ſive in univerſum cognoſci atq; intelligi poſſe, quòd ſatis eſt ad artes ſcientiaſq; & definitiones de eis tradendas: & præterea nec corruptionem nec mortalitatem ſingularium ullo impedimento eſſe,quominus genera ex ſingularibus compoſita per continuam ſucceſſionem poſſint eſſe æterna, Quòd ipſum quoq; ſufficit ad conſervanda ea, quæ de ſe traduntur & ſunt. Cui concluſioni etiam hoc addo, in his inferioribus exceptis animis noſtris nullam omnio immortalitatem aut æternitatem reperiri, niſi per continuam ſingularium ſucceſſionem, & perpetuam generum durationem. Ex quo illud quoq; intelligi volo quæcũq; nugantur Pſeudophiloſophi de immortalitate & neceſſitate ſuorum univerſalium ſuarumq; artium & ſcientiarum, ea omnia eſſe vana & falſa, niſi immortalitatem & neceſſitatem ad hanc quam dicimus, continuam ſingularium ſucceſſionem referant. *Nam quòd Ariſtoteles in Ethicis & alibi ita dividit habitus animi, ut dicat alios eſſe de rebus, quæ nunquam aliter atque ſunt, ſeſe habere poſſunt, ut ſcientiam, & ſapientiam, alios vero de rebus, quæ ſubinde alio atque alio modo ſeſe habent, ut artem & prudentiam, prorſus falſa & monſtroſa eſt diviſio.* Iterum enim ac ſæpius dico & repeto in his inferioribus nihil eſſe quod non ſubinde aliter atque aliter ſeſe habere poſſit, quodque non ſit mutabile & corruptibile, præter id quòd dixi, & eo quo docui, modo. Atque hoc pacto rejecta & exploſa eſt prima illa cauſa, propter quam dicebamus, Philoſophaſtros fuiſſe adductos ut univerſalia realia eſſe vera & neceſſario ponenda arbitrarentur. Nunc accedimus ad ſecundam cauſam, quæ pertinet ad demonſtrationes & ſyllogiſmos cæteraſq; argumentationes, in quibus ſicut ipſi dicunt, aut ab univerſali ad particulare ut in ſyllogiſmo, aut à particulari ad univerſale fit progreſſus, ut in inductione: Similiter enim nihil horum ſine univerſalibus fieri poſſe affirmant, atq; ideo univerſalia neceſſario ponenda contendunt, ne ſcilicet omnibus demonſtrationibus, ſyllogiſmis & argumentationibus neceſſariis omnino privati remaneamus. O præclaram & egregiam

cauſam,

cauſam, propter quam univerſalia nullo pacto ſint neganda ſed confitenda & totis viribus confirmanda. Magnum enim videlicet nobis imminet periculum magnaque jactura niſi univerſalia retineamus. Sed ego vos ô Dialectici, ô Metaphyſici, ô Philoſophaſtri, vos inquã nunc & nos omnes ſimul hoc timore atque hoc periculo liberabo, eodem plane modo, quo ſupra etiam docui nihil neque ſcientiis neq; artibus neq; definitionibus timendum, etiam ſi nulla ſint neq; ponantur univerſalia. Non enim de univerſalibus ſed de univerſis fiunt demonſtrationes & ſyllogiſmi, nec quemadmodum vos dicitis in argumentãdo fit progreſſus aut per ſyllogiſmum ab univerſalibus ad particularia ſed ab univerſis ad ſingula, aut per inductionem à particularibus ad univerſalia ſed à ſingulis ad univerſa. Multum enim differunt veſtra univerſalia & particularia, à noſtris univerſis & ſingulis. Nam, ut etiam ante dixi, vos univerſalia veſtra per abſtractionem fieri dicitis, & quiddam aliud eſſe vultis quam omnia ſua ſingularia ſimul collecta. Nos noſtra univerſa ita ut ſunt à natura facta ſine ulla abſtractione nihil aliud eſſe dicimus, niſi omnia ſingularia unius cujuslibet generis ſimul comprehenſa. Item vos veſtrum univerſale totum quidem quoddam eſſe ponitis, ſed quodvis potius aliud quam continuum aut diſcretum. *Nos noſtrum univerſum nihil aliud eſſe volumus niſi totum quoddam ex numero continuorum vel diſcretorum.* Quod autem pertinet ad ve-

(JCti genus eſſe putant neque continuum, neque diſcretum, ſed disjunctum. Nam qui hominem ſeu genus promittit, non promittit omnes homines ſuos, ſed aut Stichum, aut Davum, &c. non & Stichum & Davum.)

ſtra particularia, ea quidem poſſunt eſſe ſingula, ſed non ita particularia quemadmodum ſingula ſemper intelliguntur eſſe ſeparata, aliud eſt enim dicere de particularibus, aliud de ſingulis. Quibus ita explicatis dico nec in demonſtrationibus, nec in ſyllogiſmis, nec in inductionibus faciendis opus eſſe ullis univerſalibus realibus: ut enim in omni ſyllogiſmo proceditur ab univerſo, hoc eſt, à toto continuo vel diſcreto, ad aliquam vel aliquas partes continuas vel diſcretas, ſic in omni inductione fit progreſſus à ſingulis partibus continuis vel diſcretis ad totum continuum vel diſcretum. Exemplum ſyllogiſmi à toto continuo ad unam partem ſuam, hoc eſt, Totam domum aſportandam conduxiſti, fundamentum eſt pars domus, ergo fundamentum etiam aſportare debes. A toto autem diſcreto ad partem ſuam hoc: Omne ſentiens eſt animal, ſpongia ſentit, ergo ſpongia animal eſt. Exemplum vero inductionis à partibus continui ad totum continuum hoc eſt: Tectum corruit, parietes ſunt labefactati, fundamenta computruerunt, ergo tota domus corrupta eſt. A partibus totius diſcreti ad totum diſcretum hoc: Singularia animalia rationis expertia moriuntur, nec eſt ullus homo quamvis ratione & ſapientia præditus, qui mortem poſſit effugere, ergo omnia animalia morti ſunt obnoxia. Eodemq; modo dicimus & affirmamus fieri omnes ſyllogiſmos omneſq; inductiones, hoc

 eſt, pro-

est, procedendo, ut dixi in syllogismis, à toto continuo vel discreto ad partes continui vel discreti, in inductionibus verò à partibus continui vel discreti ad totum continuũ vel discretũ, & intelligendo per, totum, semper aliquod universum, hoc est, omnes simul partes alicujus totius vel continui vel quasi continui, vel discreti vel quasi discreti, ut docebimus infra in Capite de totis. Ad extremum verò antequam ex hoc loco discedo, illud quoq; nõ ignorari volo, Necessitatem concludendi & vim probandi in Syllogismis rectè factis, esse ac quasi manare, non à duobus illis principiis, quæ à Dialecticis vocantur, dici de omni & dici de nullo, hoc est, ut verba illa significant, non ab eo quod genus aliquod aut vox generis dicatur de omnibus vel de nullis subjectis Ut exempli causa in syllogismis affirmativis ab eo quod animal sive vox animalis dicatur de omni specie vel individuo generis animalium, hoc modo, Omnis homo est animal, Socrates est homo, ergo Socrates est animal. Item in syllogismis negativis nõ ab eo quod homo vel vox hominis dicatur de nulla specie vel individuo generis herbarum, ad hunc modũ. Nulla herba est homo, Mandragoras est herba, ergo Mandragoras nõ est homo. Non inquam à duobus his quæ dixi, principiis, hoc est, non ab eo quod est dici de omni & dici de nullo, syllogismi rectè facti habent vim suam concludendi & probandi necessario, sed ab eo, quod una vel plures partes alicujus totius discreti vel continui, sunt vel non sunt, continentur vel nõ continentur, in toto aliquo discreto vel cõtinuo atq; adeo ab eo, quod genera minora semper sunt vel nõ sunt, continentur vel non continentur in aliis quibusdam majoribus generibus. Intelligendo tamen semper per tota discreta non solum alias multitudines, ut populum & exercitum, gregem & armentum, sed etiam genera ipsa rerum tam naturalium quam artificialium, tam substantialium quam accidentalium, quæ nihil aliud sunt, nisi multitudines quædam singulariũ, ut supra dixi, qualia sunt genus animamalium, genus vestimentorum, genus colorum, genus frigidorum argumentando in syllogismis à toto discreto ad partem discretam affirmative, ad hunc modum, omne genus hominum est animal sive in genere animalium, Socrates est homo sive in genere hominum, ergo Socrates est animal sive in genere animalium. Negative hoc modo. Nullum unum carens sensu sive nullum ex genere sensu carentium est animal sive in genere animalium, Spongia caret sensu sive est in genere eorum, quæ sensu carent, ergo spongia non est animal, sive in genere animalium. In syllogismis autem à toto continuo ad partẽ continuã affirmative, hoc modo. Totus homo sive omnes partes hominis continuæ sunt obnoxiæ morbis, cor est una pars hominis continua, ergo cor est obnoxium morbis. Negative vero sic. Nullæ partes corporis animalium sunt

inægro-

inægrotabiles, offa funt partes corporis animalium, ergo offa non funt inægrotabilia. Eodemq; modo argumentando in cæteris omnibus totis tam continuis quàm difcretis, tàm affirmative quàm negative, fic ut nulla fit nec effe poffit argumentatio fyllogiftica, quæ non aut à toto difcreto vel quafi difcreto ad partem vel partes difcretas vel quafi difcretas, aut à toto continuo vel quafi continuo ad partem vel partes continuas vel quafi continuas procedat: Idq; duobus modis, affirmative vel negative. Quid autem fit totum quafi difcretum & quafi continuum, poftea dicemus in Capite de totis. Atque ita ab eo quod talia illa continent vel non continent aliquam partem vel partes, omnes fyllogifmi vim fuam concludendi & probandi neceffario adipifcuntur, non ab eo quod eft dici de omni vel dici de nullo, ut Pfeudophilofophi nugantur. Non enim homo, exēpli gratia, neceffario eft animal, quia animal five vox animalis dicatur de omni homine, fed contra potius animal five vox animalis dicitur de omni homine, quia unus homo vere eft unum animal, vel genus hominū vere eft animalia five continetur in genere animalium, hoc eft, multitudo minor in multitudine majore: vel oppofito modo, quia animal five genus animalium continet hominem five genus hominum, hoc eft, multitudo major multitudinem minorem. Et in fumma res non funt quia voces dicantur de rebus, fed cōtra voces dicuntur de rebus, quia res funt, juxta illud Ariftotelis dicentis, non ex eo quod oratio fit vel non fit, res effe veras vel falfas, fed ex eo quod res fint vel non fint, orationem effe veram vel falfam. Ex quo concluditur falfum effe id quod Dialectici garriunt, Dici de omni & dici de nullo effe duo principia, quibus ftabilitur & cōfirmatur vis ac neceffitas omnium fyllogifmorum, cum potius contrarium fit verum, ex eo quod genera rerum continent vel non cōtinent aliquam vel aliquas partes, idcirco contingere ut voces generum dicantur de omni vel de nullo. Quis enim, nifi ftultus Dialecticus, dicat idcirco hominem effe animal, quia animal five vox animalis dicatur de homine? certe nemo, cum certum fit, animal five vocem animalis dici de homine, quia homo eft animal, hoc eft, vocem dici de re, quia res eft, non contra. Sed ut redeam unde difceffi, fic dico & conludo hanc partem, nec in fyllogifmis nec in inductionibus nec in ullis argumētationibus faciendis opus effe ullis univerfalibus præfertim falfis, ut infra monftrabimus. Ex quibus patet hanc quoq; fecundam caufam ponendi univerfalia in rebus propter fyllogifmos & argumentationes, à Philofophaftris falfò & inaniter fuiffe excogitatam. Sed fupereft adhuc tertia & ultima caufa, propter quam conantur mordicus retinere univerfalia realia. Quærunt enim, fi homo non fit univerfale quoddam, quomodo dicetur de fuis individuis? Item, fi animal non fit univerfale aliquod,

quo pacto prædicabitur de suis speciebus? postremo, si non sint ulla genera universalia nec ullæ species universales, quâ ratione superiora omnia prædicabuntur de suis inferioribus? atque hâc interrogatione putant, se necessario extorquere posse, ut, si non propter duas superiores causas, saltem propter prædicationes superiorum de inferioribus faciendas, universalia sua sibi esse concedantur. Sed nihil agunt & incassum laborant, cum ista causa ponendi universalia, multo levior multoq; inanior sit, quam duæ illæ superiores, jam à nobis refutatæ. Homo enim, & animal, & cætera hujusmodi prædicantur quidem & dicuntur de suis inferioribus, verum non quatenus res sunt, & extra vocem mentemq; reperiuntur, sed quatenus voces sunt, & nomina, ut ita dicam, vocalia vel mentalia. Quare ad conservandas prædicationes, nihil necesse est ponere universalia in rebus, sive realia: sed satis sunt universalia in voce vel in mente, hoc est, voces, ut dixi vocales vel mentales, quemadmodum recte dicunt Nominales, vere affirmantes nihil proprie nec dici nec prædicari, nisi voces & nomina: quicquid enim dicitur vel prædicatur, sine dubio vox & nomen est, non res vera & solida. Quod ut melius intelligatur, atque ut clarius cognoscatur, quàm levi de causa Philosophastri isti introduxerunt universalia realia, paulo altius hujusce erroris originem repetam. Principiò videbant homines, ut sibi videntur, acutissimi, ut autem ego arbitror, non solum hebetissimi, sed etiam stultissimi, videbant inquam, in arbore sua prædicamentali, ut vocant, substantiæ in infimo loco, & quasi ad radicem, posita esse singularia, sive individua. Quæ quoniam in nullo subjecto sunt, ut ipsi asserunt, & de nullo subjecto dicuntur, idcirco primæ vocantur substantiæ: ut Socrates, Plato, & Aristoteles, & cæteri singulares homines: Deinde proxime suprà singularia esse hominem, bovem, leonem & reliquas species, quæ & ipsæ in nullo subjecto sunt, utpotè substantiæ (harum enim propriũ est, ut ipsi volunt, in nullo subjecto esse) sed de suis quæq; singularibus individuisq; dicuntur, ut cum dicitur, exempli causa, Socrates est homo, hic bos est bos, ille leo est leo, & eodem modo aliæ species. Quæ cum ità esse viderent, & rationem afferre non possent, cur homo, cum unus & idem esse appareat, tamen totus & integer videatur & esse in multis, & dici de multis numero distinctis, hinc captaverunt occasionem ponendi primum universale: hoc est, Hominẽ, quem vocant speciem specialissimam, & eodem modo bovem, leonem, & cæteras species: quas ad differentiam primarum, secundas substantias appellaverunt. Atq. hoc modo, propter ignorantiam nõ intelligendi, quomodo homo & aliæ species unæ eædemq; cum sint, tamen totæ & integræ videantur, & esse in multis, & dici de multis, cœperunt introducere universalia, putantes & cre-

& credentes, eo vocabulo se satis declarare & exprimere naturam unam, quæ tota, ut dixi, & esse in multis, & dici de multis posset. Deinde progredientes in eadem arbore, ut sursum versum ascendentes, proxime supra hominem reperiebant animal. & ipsum quoque videbant similiter & esse in multis, & dici de multis, non solum individuis, ut dicendo Socrates est animal, Plato est animal, Aristoteles est animal, sed etiam omnibus individuorum speciebus, ut rursus ita dicendo, homo est animal, bos est animal, leo est animal. Quæ denuo ita esse cũ viderent, nec causam cur ita esset, assequi possent, coacti fuerunt existimare, animal illud esse quiddam commune, &, ut ipsi dicunt, communicabile multis, & ita introduxerunt secundum universale, hoc est, Animal, quod esset genus: & supra animal tertium, hoc est vivens: & supra vivens quartum, hoc est corpus: & supra corpus quintum, hoc est substantiam, quæ jam non amplius esset species, sed genus tantum: quod quoniam esset supremum, ut ipsi putant, & supra se nullum haberet genus, idcirco genus generalissimum fuit appellatum. Neque solum in substantia, sed etiam in cæteris prædicamentis suis eodem modo, eisdemq; de causis, nõ unum, sed plura universalia fuerunt introducta: & decem numero generalissima facta à Dialecticis, verentibus scilicet, ac pertimescentibus, si universalia sua non essent, ne & Socratem esse hominem, & hominem esse animal, & animal esse substantiam dicere & affirmare prohiberemur: & omnino si non ponerentur ista universalia, ne omnem superiorum de suis inferioribus prædicationem amitteremus. Quæ omnia nos breviter ostendemus nihil aliud esse, nisi meras quasdam Philosophastrorum ineptias & fatuitates. Nam principio quod putant, hominem in arbore sua prædicamentali esse primum universale reale & commune, eo quod videtur esse in multis & dici de multis suis singularibus, respondeo eos vehementer decipi & plusquam pueriliter errare, dum & res pro nominibus, & nomina pro rebus imperitissime simul & falsissime accipiunt: & omnino dum propter ingenii tarditatem, & bonarum literarum ignorantiam non distinguunt ea, quæ sunt distinguenda, sed ubiq; & res cum verbis, & verba cum rebus confundunt. Nam cum dicimus hominem, alterum duorum intelligamus necesse est, aut vocem hominis, aut rem, quæ est homo: nihil enim est medium, aut tertium: cum Scriptores omnes, tam Græci quam Latini recte loquentes in tradendis artibus & scientiis, inter hæc duo nihil medium statuant, asserentes omnem orationem constare, ex rebus & verbis. Sic enim Cicero in tertio de Oratore libro inquit, Nam cum omnis ex rebus atque verbis constat oratio, neq; verba sedem habere possunt si rem subtraxeris, neque res lumen si verba summoveris: & Ciceroni subscribens Quintilianus in tertio Oratoria-

rum Institutionum ipse quoq; ita scribit, Omnis oratio constat ex iis, quæ significantur, & ex iis, quæ significant, id est, ex rebus & verbis. Ex quorum duorum authoritate, & multorum aliorum veterum testimonio, tàm Græcorum quàm Latinorum, satis constat omnia, quæcunq; in oratione sint sine ulla dubitatione, aut res aut verba esse, & inter res & verba, nihil prorsus medium reperiri. Nam hominem in mente, & hominem in scripto, & cætera hujusmodi de quibus Dialectici tam multa nugantur, Oratores, & optimi quique Scriptores, ad hominē in voce & ad verba referunt: & de illis tanquam de vocibus & verbis, ut ita dicam, mentalibus & scriptis loquuntur. Quorum vestigia nos quoq; imitantes dicimus, & hominem, & omne quicquid in oratione ponitur, id necessario esse aut rem, aut vocem aliquam: & de eo, tanquam aut de re, aut de voce loquendum. Sunt enim voces signa rerum, non solùm quæ sunt in intellectu, ut rectè inquit Aristoteles, sed etiam quæ sunt in scripto. Quare ut redeam unde abii, cum dicimus hominem, si vocem & vocabulum hominis intelligimus, fateor unà cum Nominalibus, eam vocem esse communem & universalem, idq; non quocunq; modo, sed tantùm hâc conditione, si multoties enuntietur. Nam, ut dixi supra, Capite quarto, nomina appellativa simplicia singularia proprie posita & semel pronuntiata, non nisi unum significant: sed eadem quoq; si multoties repetantur, & diversis suppositis accommodentur, continuò acquirunt quandam, ut ita dicam, universalitatem & habitudinem, ut de multis dicantur: Et hoc modo, intelligendo hominem pro voce hominis, concedo hominem esse universalem, ac dici & prædicari de omnibus suis inferioribus, quæ sunt res singulares. Nam quemadmodum rerum, ut supra dixi, proprium est esse & existere, sic vocum ac verborum, dici ac prædicari. Res enim propriè sunt & existunt, non dicuntur neq; prædicantur, nisi fortè nominum & vocum suarum auxilio: ut si quis fortè exempli gratia, ita dicat, Cæsar dicitur abisse, Cæsar dicitur redisse, is non aliter loqui sit intelligendus, quam si ita dicat, Cæsar voce profertur abisse, Cæsar verbis enuntiatur redisse. Itaque dici, aut, quod apud Dialecticos idem est, prædicari, non ad rem ipsam quæ voce significatur, sed ad vocem significantem, aut ad vocis prolationem semper referri debet. Quo circa, ut idem sæpius repetā, cum dicitur, homo, si vox hominis intelligatur, & ea sæpius iteretur, fateor & cōcedo unà cum Nominalibus, hominem, hoc est, vocem hominis posse esse communem & universalem, non aliter, nec alio modo. Quod si dicendo hominem, non vox hominis, sed res quæ verè est homo intelligitur, ut homo extra vocem vivens & apparens, nullo pacto cōcedo, sed apertè nego hominē esse aut posse esse communem, & universalem, Homo enim ut res est, propriè unus

unus tantum ſingularisque eſt: & nec in nullo inferiore eſt, niſi in ſe ipſo, nec de ullo inferiore dicitur aut prædicatur. Nam quis unquam obſecro, niſi Dialecticus ſtultus, & ineptus dixit, ſe vidiſſe, aut aliquo ſenſu percepiſſe, hominem, ut res eſt, non ſolummodo communem & univerſalem eſſe, ſed etiam, ſi diis placet, dici & prædicari de aliquo, ac vocis nominisq; miniſterio fungi? Profecto nemo, cur ita? quia monſtrum, & portentum eſt longe majus & abſurdius, quam ſi quis dicat, bovem aut aſinum humana voce locutum. At enim inquiunt, hominem, & cætera hujusmodi, tribus modis eſſe poſſe, & tria quodammodo eſſe habere, unum in mente & cognitione noſtra, quod nuncupant eſſe mentale, ſive eſſe cognitum: alterum in ſingularibus & individuis ſuis, quod vocant eſſe exiſtentiæ, ſive eſſe fundamentale: tertium, ut ipſi loquuntur, in ſe & in natura, ſive eſſentia, ſive quiditate ſua, quod appellant eſſe eſſentiæ, ſive eſſe quiditativum. Quibus tribus eſſendi modis ita excogitatis & fictis, reſpondent nobis, hominem vere univerſale reale & commune eſſe, & de multis dici ac prædicari poſſe, non ut eſt in mente, & in eſſe cognito (ſic enim non eſt univerſale reale, ſed univerſale cognitum) nec ut eſt in eſſe exiſtentiæ & fundamentale. Hoc enim modo non ſolum non eſt univerſale reale, ſed prorſus non eſt univerſale, quia eſt individuum quiddam & ſingulare, & tanquam fundamentum omnium aliorum eſſendi modorum, ſed ut eſt in ſe, & in natura, ſive eſſentia; ſive quiditate ſua. Sic enim vere, ut ipſi putant, eſt commune & univerſale reale, cui primum, ac proprie convenit dici ac prædicari de multis. Hominem autem & cætera univerſalia realia eſſe in ſe & in natura, ſive eſſentia, ſive quiditate ſua, ipſi nihil aliud intelligi volunt, niſi conſiderari, ut ſunt extra mentem cognitionemque noſtram: & non conſideratis ſingularibus atque individuis, tanquam in aere inviſibiliter, ſic ut nullo ſenſu percipi poſſint, aut in vacuo Democriti, ut in eo volitent tanquam atomi, & corpuſcula minutiſſima, aut in alio quodã mũdo nobis incognito, ubi proprie ſedem habeant, videlicet aut in eo, in quo habitant Ideæ Plutonis, aut potius in eo ubi reperiuntur Chimeræ atque Centauri, & alia Poetarum figmenta. Talem enim quendam oportet eſſe locum, ubi verè ſunt iſta univerſalia, ſi nec in mente & cognitione noſtra ſunt, nec in ſingularibus & individuis. Nam ego quidẽ probe intelligo quid ſit eſſe in mẽte & cognitione noſtra, & quid ſit eſſe in ſingularibus & individuis, ſed quid ſit eſſe in ſe, & in natura ſive eſſentia ſive quiditate ſua prorſus non intelligo: Ac nec eos quidem qui hunc tertium eſſendi modum finxerunt, ſatis arbitror intellexiſſe, quid comminiſcerentur. ſed tantummodo ingenia eorum qui diſcere cupiunt, nec falſitatem rerum ita cognoſcere poſſunt, excruciare voluiſſe. Quare ego quoq; viciſſim reſpondẽs

illis,

illis, dico iſtud eſſe in ſe, quod iſti barbare vocant eſſentiæ ſive quiditativum, prorſus eſſe falſum & commentitium: & præter eſſe cognitum ſive in mente, & eſſe exiſtentiæ ſive in individuis, prorſus nullum aliud verum in his inferioribus eſſe aut reperiri affirmo. Quod paulo infra loco ſuo probabitur, hoc eſt, ubi monſtrabimus univerſalia realia vere nec eſſe in rerum natura, nec eſſe poſſe. Nunc tantum illud monitum eſſe volumus, hominē, & animal, & cætera omnia quæcunq; ſunt in prædicamento tam ſubſtantiæ, quam accidentium, ut res veræ ſunt, nec eſſe communia aut univerſalia, quia eſſe non poſſunt nec de quopiam dici aut prædicari, quia hoc non rerum, ſed vocum ac nominum proprium eſt: Sed omnia vere eſſe aut ſingularia ſingillatim ſumpta, aut multitudines ſingularium ſimul atque univerſe acceptorum, ut clarius etiam conſtare faciemus infra, ubi arborē noſtram generum ex ſingularibus tantummodo compoſitam, & à Porphyriana illa longe differentem deſcribemus. Atque ita propter prædicationes generum de ſpeciebus, & ſpecierum de individuis, non neceſſario ponenda eſſe univerſalia in rebus, ſive realia: quia cum dicitur, Socrates eſt homo, vel homo eſt animal, in his duobus enuntiatis, homo & animal non ſunt duæ voces, nec duo genera, nec duæ ſpecies, nec duo univerſalia ſed duæ res veræ, & duo ſingularia, & duo individua; ut perinde ſit ac ſi diceretur, Socrates eſt unus homo, & unus homo eſt unum animal, cum vox utriusque, hoc eſt, tam hominis quam animalis utrobique & ſingularis ſit, & proprie poſita & ſemel tantum enuntiata: cum quibus tribus conditionibus appoſitis, fieri non poteſt, ut ulla vox plusquam unum ſignificet, ut ſupra diximus. Ubi etiam docuimus, hominem & animal & cæteras hujusmodi voces, nec eſſe, nec poſſe ſignificare genus aut ſpeciem, niſi figurate atq; improprie poſitas & acceptas, hoc eſt, niſi & ſingularis pro plurali, & unus pro pluribus vel omnibus accipiatur. Quo in caſu enuntiationes illæ, quæ vocibus proprie acceptis veriſſimæ ſunt, ſi ex figuratis vocibus conſtare intelligerentur, protinus redderentur falſiſſimæ. Eis enim ſignificaretur, & Socratem eſſe omnes homines, vel genus omnium hominum, & hominem eſſe omnia animalia, vel genus omnium animalium. Præterea idem homo, & idem animal in eiſdem enuntiatis, non ut res & genera vera ſunt, ſed ut nomina & voces verorum generum exiſtunt, dicuntur, & prædicantur de ſuis ſuppoſitis. Vocum enim & nominum non rerum, ut ante dixi, proprium eſt dici & prædicari. Poſtremo etiam ſi homo & animal in illis ipſis enuntiatis ut res ſunt, concederentur dici & prædicari de ſubjectis ſuis, atq; ita prædicando eſſe vera genera & veræ ſpecies, tamen adhuc vere non poſſent dici & prædicari de illis in recto caſu, ut imperitiſſime putant & falſiſſime dicunt Pſeudophiloſophi, ſed tantum in ob-

in obliquo, ut ita dicendo, Socrates vel individuum Socratis, est in specie hominum, & homo sive species hominum est in genere animalium. Nam si verum esset, animal ut genus est, vere prædicari de homine, ut species est, in recto casu, ut mentiuntur Dialectici, verum quoque esset dicere, hominem, idest, speciem hominum, esse animal, hoc est, genus animalium: atque adeo partem esse totum discretum, & triginta vel sexaginta esse centum. Quod quamvis sit falsissimum & absurdissimum, non tamen est magis falsum & absurdum quam dicere & affirmare, genus de specie in recto casu dici & prædicari. Quem in errorem idcirco præcipitarunt Philosophastri, primo quia putaverunt universalia sua, quæ vera non sunt, tamen esse res veras & solidas: Deinde quia non discreverunt res à verbis, nec verba à rebus, nec intellexerunt animal exempli gratia, aliud esse, cum proprie ponitur pro uno animali tantum, ut in hoc enuntiato, homo est animal. Quod perinde est ac si diceretur, unus homo est unum animal: aliud cum usurpatur figurate pro omnibus animalibus vel pro aliquo genere animalium, ut in illo Ovidii exemplo,

Quid meruere boves, animal sine fraude?

Et rursus in illo Ciceronis, Genus est quod plures amplectitur partes, ut animal: aliud cum accipitur ut nomen & vox generis animalium, ut cum dicimus, animal est nomen appellativum, aut animal significat rem animatam. Postremo verò quod est caput omniū malorum, quia contemnunt Grammaticam & Rhetoricam & omnes bonas literas, atq; ideo non mirum est si tanquam pueri quotidie in tam turpes & fœdos errores præcipitant. Nam quod excogitaverunt prædicationes signatas & prædicationes exercitas dicentes: Hoc ipsum, quod est, genus dici de specie in recto casu, verum quidem esse in prædicatione signata, ut ita dicendo, Homo est animal, non in prædicatione exercita, ut si ita dicam, species est genus, eo quia vere dicitur, homo est animal, sed non ita vere, species est genus: Idem quod commenti sunt primas & secundas intentiones, & suppositiones partim pro primis intētionibus partim pro secundis, & ajunt in hac argumentatione, homo est animal, animal est genus, ergo homo est genus, non valere consecutionem, eo quod, ut ipsi dicunt mutatur suppositio, cū animal in primo enuntiato stet pro prima intentione, in secundo autē pro secunda: atq; ideo nō valet inquiūt consecutio, si homo sit animal & animal sit genus, ut homo sit genus: Quod inquam has & alias hujusmodi quāplurimas nugas excogitaverunt, Ego eos non tā dignos arbitror qui serio refutentur ac redarguantur tanquam viri graves & severi, quam qui negligantur & contemnantur tanquam imperiti & barbari, aut rideantur & exibilentur tanquam nugatores inepti ac nebulones. Nam quod ad

prædicationes ſignatas atque exercitas attinet, ego dico & affirmo omnem prædicationem vere ſignatam, vere etiam poſſe exerceri: & ſi verum eſſet, genus de ſpecie dici in recto caſu, verum etiam eſſet, ſpeciem eſſe genus. Sed non verum eſt, genus de ſpecie dici in recto caſu, quia genus eſt totum quoddam diſcretum, ſpecies autem pars diſcreta, & ita ſequeretur, partem diſcretam eſſe totum ſuum diſcretum, quod verum eſſe non poteſt. Quocirca neque verum eſt, genus de ſpecie in recto caſu dici. Ne in prædicatione exercita; ut ipſi exercent, eo quod, ut dixi, in hoc enuntiato, homo eſt animal, neque homo vere eſt ſpecies, neque animal vere genus, ſed utrumque ſingulare, ut ſi diceretur, unus homo eſt unum animal: Nec rurſus in prædicatione ſignata, quia ſi vere ita eſſet, vere etiam poſſet exerceri, & vere dici, ſpecies eſt genus. Quod autem pertinet ad eam argumentationem, quam dixi, reſpondeo, conſecutionem illam eſſe falſam, non quod animal in priore enuntiato ſtet pro prima intentione, in ſecundo autem pro ſecunda, ut Dialectici nugantur, cum prima & ſecunda intentio nihil aliud ſint niſi & res fictæ, & voces barbaræ, ſed quod nomen animalis in primo enuntiato, quod eſt, homo eſt animal, proprie poſitum eſt, & ſignificat tantum unum animal, in ſecundo autem, quod eſt, animal eſt genus, improprie & figurate, & ſignificat omnia animalia, ſive omne genus animalium. Alioqui non poſſet animal, nec eſſe vox generis, nec eſſe genus, cum omne genus proprie ſit multitudo quædam ſingularium, ut infra probabimus in Capite de genere. Atque ita nos & iſtis & aliis hujusmodi quamplurimis ſtultis & inanibus Dialecticorum nugamentis magis deridendi eos, quam refutandi cauſa reſpondendum eſſe arbitramur, rejectis & exploſis illorum prædicationibus ſignatis & prædicationibus exercitis, & ſuppoſitionibus omnibus tam pro prima quam pro ſecunda intentione, & aliis multis ineptiis, quas Dialectici excogitare fuerunt coacti propter ignorationem locutionum propriarum & figuratarum. Nam poſitis & vere intellectis locutionibus propriis & figuratis, quibus Scriptores tam Græci quam Latini, & omnes recte loquentes, atq; adeo etiam communis omniũ loquendi conſuetudo utitur, quemadmodum nos ſupra docuimus, poſitis inquam & intellectis his locutionibus figuratis & propriis, nihil amplius opus eſt prædicationibus ſignatis aut exercitis, nec ullis ſuppoſitionibus aut intentionibus primis vel ſecundis, præſertim barbaris, quæ omnia ſunt meræ inſaniæ, & meræ nugæ Dialecticorum. Ex eis igitur quæ hactenus dicta ſunt in hoc Capite ſatis, ut opinor, rejectæ & exploſæ ſunt illæ tres præclaræ & egregiæ cauſæ, quibus Dialectici & Philoſophaſtri moti univerſalia realia eſſe vera, & neceſſario eſſe ponenda fabulantur. Docuimus enim, quod ad traditionẽ artiũ & ſcientiarũ

& de-

& definitionum attinet, hæc omnia non de universalibus tradi, sed de singularibus: & modum, quo trahuntur aperuimus, demonstrantes ea omnia tradi de universis singularibus & universa ea partim fieri, non per commentitiam illam abstractionem à singularibus, ut Dialectici somniant, sed per comprehensionem omnium simul singularium, partim percipi atq; intelligi nō solum ab intellectu, sed etiam à sensu, partim esse immortalia & æterna non per naturam singularem, sed per continuam successionem. Quod autem pertinet ad secundā causam de syllogismis & aliis argumentationibus faciendis, ostendimus in syllogismis conformandis procedi nō ab universalibus ad particularia, ut Dialectici nugantur, sed ab universis ad singula, sive à toto continuo vel discreto ad unam vel plures eorum partes continuas vel discretas. In inductionibus verò faciendis progressum fieri non à particularibus sive singularibus ad universalia, ut iidem garriunt, sed à singulis partibus totius discreti vel continui ad universum totum continuum vel discretum, & propterea propter fabricationem syllogismorum & inductionum non esse ponenda universalia. Postremo verò ad tertiam causam, hoc est, ad prædicationem superiorum de inferioribus, admonuimus in tota illa arbore prædicamētali substātias revera nihil aliud esse, nisi singularia & singularium multitudines, ut probabitur infra, & hominem & animal & cætera superiora quatenus res sunt nec dici nec prædicari de ullo inferiore, sed tantum quatenus sunt voces. Atq; ideo ad prædicationes faciendas & servandas, solas voces sine ullis universalibus realibus per se esse idoneas, ut nulla supersit amplius causa probabilis, quam quidem ego sciam, propter quam universalia in rebus ponenda esse videātur.

CAPUT OCTAVUM.

Universalia realia vere in rerum natura esse non posse & propterea non esse, ut rectissime dicunt Nominales, contra stultam illam Realium opinionem de Universalibus realibus, quorum rationes omnes plusquam inanes labefactantur.

NUNC causis, quibus universalia realia à Dialecticis ponebantur destructis, superest, ut doceamus, quemadmodum initio promisimus, etiam si aliqua esset eorum ponendi causa, tamen ipsa, eo modo quo à Dialecticis Realibus statuuntur, nec esse ullo

modo in rerum natura nec esse posse, nisi ficta & commentitia, quemadmodum Chimeræ atq; Centauri. Quod ita esse, ut dico, tribus potissimum argumentis iisque valdissimis probatur, ac primo quoniam abstractio illa, ex qua tanquam ex parente universalia gigni putantur, mendacissima & falsissima est, ut nos infra probaturi sumus in Capite de Comprehensione vere philosophica, quam loco abstractionis illius monstrosæ atq; chimericæ in philosophiam introducimus. Quod si recte fiet, ut certe fiet, quis erit post hac tam demens & ineptus, qui universalia vera ex abstractione falsa, & tanquam filios legitimos ex legitima matre procreari posse arbitretur? Deinde quoniam illa, quæ à barbaris Philosophastris dicitur Sufficientia universalium sive prædicabilium, ex qua tanquam ex altera parente numerus universalium stabiliri creditur, ipsa quoque falsissima est, & non nisi ab indoctissimis imperitissimisq; hominibus excogitata, ut nos infra monstrabimus. Quod cum factum erit, tum vero constabit universalia non solum non esse vera, sed nec si vera essent, posse esse quinque numero, ut à Philosophastris statuuntur. Postremo vero quoniam si universalia realia essent, hoc est, talia qualia describuntur à Pseudophilosophis, necessario sequerentur multa absurdissima & impossibilia, quæ natura rerum ferre non posset. Etenim si ista universalia realia, quemadmodum isti blaterant, concipiuntur, ut naturæ unæ quidem in se, sed communicabiles pluribus hoc est, quæ unæ eædemq; cum sint, eodem tempore totæ & integræ reperiantur in multis speciebus vel individuis numero distinctis, dico istas naturas nullo pacto esse posse & propterea non esse, quia neq; rerum natura neq; experientia mundana neq; ratio humana tale quicquam ferre aut pati potest. Si enim tale quicquam esset in mundo, ipsum à se ipso totum esse distractum & divulsum, planeq; tale quoddam sequeretur absurdum, ut si unus & idem homo singularis uno eodemq; tempore totus & integer diceretur esse Londini, Romæ, & Babylone, & in plurimis aliis locis, toto terrarum spatio separatis & longinquis. Quod cum superet omnem insaniã & stoliditatem, primum nescio quo pacto Pseudophilosophi istiusmodi universalia sua defendere ac tueri audeant: & si auderent, ut sunt importuni, quo pacto vitare possint, quin eodem modo, ut illa, quæ dixi, absurde & plusquam stulta esse videantur. Præsertim cum jam constet ea, neque ad scientias artesq; tradendas, neq; ad syllogismos inductionesq; formandas, neq; ad prædicationes faciendas esse necessaria, destructis illis omnibus causis, quibus introducta esse dicuntur. Deinde nullam video causam aut rationem, cur non in infinitum verior atq; omni rationi magis consentanea sit opinio Nominaliũ qui voces solas universales esse asserentes, & universalia nullo prorsus modo

in

in rebus esse affirmantes, nullum tale absurdum ac impossibile in rerum natura ponere coguntur. Sed hic mihi respondent Pseudophilosophi ab Aristotele videlicet Hæresiarcha suo docti, Absurdum illud & impossibile, quod diximus, tum sequi, cum illud, quod totum & integrum uno eodemq; tempore in multis esse dicitur, est materiale & individuum perfectum, &, ut ipsi loquuntur, hoc aliquid, ut Socrates, Plato, & cætera singularia perfecta, quæ in multis eodem tempore, & quodammodo à se ipsa discreta esse non possunt. Sed universalia realia non esse materialia, nec hoc aliquid, nec unum numero perfectum: sed immaterialia & quale quid, & minora unitate numerali, atque ideo nihil prohiberi uno eodẽq; tẽpore tota & integra in multis esse, & ad talẽ positionem nullum sequi inconveniens nec absurdum, Sic inquam respondẽt Dialectici, perinde ac si nemo de istis universalibus dubitaret an vere in rerum natura essent nec ne, & si maxime essent, rursus pro certo constaret ea esse non materialia, sed immaterialia, ut Dialectici stulte sibi sumunt. Sed oportebat ô Domini Philosophastri prius ut probaretis universalia realia vera esse, deinde cum id probavissetis, ut postea rursus planum faceretis, ea esse immaterialia. Quorum neutrum cum feceritis & tamen sumatis, universalia realia non solum esse, sed etiam esse immaterialia, quis non vestram istam responsionem rideat tanquam imperitam & stultam? Item perinde quasi in rerum natura reperiretur quippiam, quod posset esse quale quid, & non esset, hoc aliquid, & quasi non eadam incommoda & absurda sequerentur ex istius, quale quid, positione, quæ ex universalis realis introductione sequi dicebamus. At nos æque atq; adeo multo magis negamus hoc, quale quid, quam universale reale, tanquam id quod est multo absurdius & multo minus tolerabile. Nam per deos immortales quæso, quidnam rei est, hoc, quale quid, nisi est hoc aliquid? & quid sibi voluit Aristoteles, cum in Categoria substantiæ excogitavit hoc verbum, vel potius hoc monstrum? Certe ego cum dicitur, quale quid, aut hoc aliquid, hoc est, qualitatem aliquam singularem aut nihil prorsus vere intelligi posse arbitror, & Aristotelem cum id ænigma protulit, certum habeo nec ipsum intellexisse quid diceret, nec ab ullo unquam postea fuisse intellectum. Ut mihi quidam magnus & senex philosophiæ licet barbaræ professor rectissime & verissime videatur respondisse discipulo cuidã suo adolescentulo affirmanti se intelligere quid esset istud, quale quid, & universale reale. Euge (inquit) fili, si ita est, tu enim id intelligis, quod ego in totis quadraginta annis, quos in hisce rebus quærendis consumpsi, nondum tamen unquam intelligere potui. Hæc ille. Ego vero eâdem ratione eâdemq; de causa, improbo ac rejicio istud qnale quid, nisi est, hoc aliquid, qua ante

rejeci & improbavi universale, hoc est, utrunq; tanquam falsum, cõmentitium & inutile, & supervacuum, & inintelligibile, dicens rursus & affirmans nihil posse esse quale quid, quod non idem sit, hoc aliquid, hoc est, quod non sit aut una aliqua qualitas singularis, aut una aliqua multitudo qualitatum singularium, ut supra dixi in nostra generali rerum divisione. Cui etiam hoc addimus nos putare, si quis dicit se intelligere quid sit istud quale quid, præter, hoc aliquid, eum sibi ipsum mentiri & dicere contra suam ipsius conscientiam. Certe ego quod ad me attinet, si quale quid, nõ est hoc aliquid, ingenue fateor me non intelligere sed prorsus ignorare quid sibi velit istud plusquam βοιώτιον αἴνιγμα. An vero ab Aristotele atque à Dialecticis ipsis unquam perceptum & comprehensum fuerit ipsi viderint. Sed rursus fortasse objicietur nobis Boethius ille magnus videlicet Dialecticorum Realium Coryphæus, qui in secunda editione in Porphyrium statim inter initia cum talem quandam adversus universalia realia quæstionem proposuisset, & ea non posse esse in rerum natura propter easdem ferè, quas nos diximus, causas, docere cœpisset, tandem unà cum Alexandro suo ita eam solvit, ut non ad id quod objectum erat, sed ad aliud omnino diversum respondeat, Objectum enim fuerat universalia esse non posse, cũ propter alias quasdam tum maxime propter eas, quas dixi, rationes: ipse vero ita solvit, ut si concessum & non controversum esset, universalia esse, & docet modum quo intelligi ac percipi possint. Intelliguntur autem & percipiuntur, ut ipse dicit, per divisionem & abstractionem à singularibus. At ô bone Boethi oportebat te prius ostendere & probare universalia realia non solum posse esse, sed etiam vere esse in rerum natura, & respondere ad multas maximasq; absurditates, quæ positionem eorum sequuntur: Deinde cum id fecisses, si tibi videretur, tum demum docere & ostendere quomodo ea ipsa intelligerentur & perciperentur. Nam eo modo respondendo & solvendo ostendis, differendi ac disputandi te prorsus esse imperitũ. Perinde enim deliras, ut si quis negaret Phœnicem esse, & tu eam esse probaturus, ostenderes eam albo vel nigro colore esse præditam. Sed non ita recte disputatur, tum deniq; enim fortassis tibi concedi posset, universalia, sic ut tu dicis, intelligi ac percipi, per divisionem & abstractionem, si constaret ea vere existere in rerum natura, & ad aliquam rem hominibus necessariam esse utilia. Sed refutatis primum & explosis causis propter quas poni dicebantur, deinde probato, ea esse non posse propter maxima & absurdissima incommoda, quæ sequerentur, omnes illæ tuæ rationes & similitudines de intellectione linearũ mathematicarum, ad confirmandam intellectionem universalium prolatæ, prorsus vanæ sunt & inanes. Et eo magis quod res mathematicæ non intel-

liguntur

liguntur nec sunt abstractæ eo modo, quo tu & reliqui Philosophastri putatis, sed alio quodam & vero modo, ut ostendemus infra loco suo. Atq; ita responsum sit Boethio & Alexandro & Aristoteli & omnibus illis vetustioribus, qui universalia dialectica & esse in rebus, & per abstractionem fieri intelligiq; affirmant. Namq;, ut supra docuimus, non magis opus est ulla intellectus abstractione in intelligendis universis generibus & speciebus rerum, quam in percipiendis universis populis & universis exercitibus & aliis multitudinibus, quæ universæ & sunt & dicuntur, ut etiam infra dicemus in Capite de genere, Nunc supersunt quidam ex recentioribus, & iis quidem non solum barbaris & Philosophastris, sed etiam doctis & eruditis viris universalium assertoribus, inter quos vel in primis est, *Rodulphus Agricola in libello de universalibus*, si tamen credendum est librum illum ab Agricola fuisse compositum : & *Ludovicus Vives* in Opusculo de explicatione cujusque essentiæ, qui omnes in eundem cum Boethio errorem & peccatum incurrerunt. Docuerunt enim omnes, quid esset universale, & quomodo intelligeretur, & multa alia, cum interim esset incertum ac prorsus ignotum, an vere ipsum existeret in rerum natura nec ne, & utrum extaret aliqua vera & solida ejus ponendi causa vel necessitas. Quare omnis eorum doctrina vana fuit & inutilis, quorsum enim attinebat docere nos, quid & quale esset universale, cum id ipsum, verene esset in mundo & an necessarium ad aliquid agendum foret, ignoraretur? At ego contra primum, universale reale, nec quid sit, nec quale sit, nec quomodo intelligatur, vere sciri posse affirmo, quia non vere est, nec vere esse potest, sed totum est fictum & commentitium: cujus nomini vano nihil prorsus in re ipsa solidi respondet aut subjectū est. Deinde etiā si esset, tamen prorsus foret inutile & nullam ad rem necessarium, nisi forte ad altercandam tanquam de lana caprina & ad garriendum inaniter, ut Dialectici facere solent, & denique ut aliquando clare dicam quod sentio, ad bonas horas frustra inutiliterque consumendas. Sed ex alia parte objicit & opponit sese mihi magna Juniorū Dialecticorum turba totis viribus adnitens non solum tueri ac defendere universalia, sed etiam dicere ac definire quot numero sint. Aiunt enim in summa esse quinq;, hoc est, genus, speciem, differentiam, proprium, & accidens: idq; probare conantur non ulla quidem earum, quas supra refutavimus, rationum, sed per eam, quam ipsi vocant, sufficientiam universalium, sive prædicabilium, in qua sibi sumunt tanquam certum, universalia, sua dici & prædicari de multis tum in quid, tum in quale, tum de differentibus specie, tum de differentibus numero, tum essentialiter, tum accidentaliter, tum convertibiliter, tum non convertibiliter. Sed incassum laborant & nihil agunt, eo

quod

quod hæc omnia quæ sibi sumunt tanquam certa & vera, nec certa nec vera sunt, sed incerta & falsa, ut nos infra luce clarius probaturi sumus in Capite. De falsa universalium Sufficientia. Itaque ea pro refutatis hic relinquimus, & ad reliqua pertransimus quæ ad propositum caput perficiendum pertinent. Quibus ita expositis & explanatis jam nihil difficile est respondere ad difficultates illas, quas Porphyrius in principio Isagoges dicit se prætermittere tanquam nimis arduas & obscuras, dum quæritur primo utrum universalia ipsa per sese, an in solis animis sint. & si consistant per se, utrum corpora sint, an corporis expertia, & utrum avulsa sint & distracta à sensibilibus, an in his ipsis hæreant & nitantur. Itaq; quas alii quidam proponunt hoc modo, primo utrū universale sit extra animam, deinde si ita sit, rursus an sit diversum à singularibus, & postremo si non sit diversum, quomodo differant inter se Socrates & Plato quatenus individua distincta, conveniant autem quatenus homines. Quibus omnibus quæstionibus tametsi ridiculis & minime dignis, quibus respondeatur, tamen breviter respondeo, & primum dico, universalia Realia sive in rebus, hoc est, extra vocem vel mentem nostram, eo modo quo ponuntur à Realibus nec per sese consistere in re, quia non sunt, ut dixi, nec esse possunt, nec in intellectu esse, nisi ficta & commentitia, quia nihil eis respōdet in re, Deinde nec corporea esse nec incorporea, quia non sunt, nisi, ut ante dixi, falsa & commentitia, Tum nec à sensibilibus avulsa nec in illis consistentia eadem ratione, quia quod non est, id nec avulsum à sensibilibus nec in sensibilibus esse potest. Postea nec diverse esse à singularibus, nisi quemadmodum id quod non est, vel quod fictum est, differt à rebus veris. Nec postremo sequi, etiam si nulla extent universalia, ut Socrates & Plato quatenus homines non possint convenire inter se, quatenus vero duo individua distincta & separata, esse differentes. Conveniunt enim quatenus ambo idem hominis nomē habēt & in eodem genere hominum tanquam duo milites in eodem exercitu militū continentur, & omnino quatenus uterque eorum præditus est ratione & aliis multis similitudinibus. Differunt autem quatenus appellantur duobus diversis nominibus propriis, & sunt duo diversa individua unius generis hominum tanquam duo diversi milites unius & ejusdem exercitus Atheniensium. Et denique quatenus uterque multas habet proprietates & qualitates, quas alter non habet. Atq; hoc modo conveniunt inter se & differunt duo individui homines, nec ad eorum ullam convenientiam aut differentiam ostendam opus est ullis universalium fabulosorum subsidiis. At enim, inquiunt, possumus in Platone de longinquo veniente cognoscere cū primo tantum animal esse, non hominem nec Platonem; Deinde cum proprius accesserit, præter animal cogno-

cognoſcere etiam hominem eſſe, ſed nondum Platonem. Poſtremo verò cum proximus eſt nobis factus, non ſolum animal, & hominem, ſed etiam Platonẽ eſſe : ex quo fieri ut animal, & homo, & Plato, ſint tria diverſa : Et cum aliqua multa ita ſe habent, ut unum eorum cognoſci queat ignoratis reliquis, ea neceſſario diverſa eſſe, & eadem eſſe non poſſe, At animal hominem & Platonem talia multa eſſe. Quare colligunt hæc eſſe tria inter ſe differentia, longeque diverſa, ex quibus cum Plato ſolus ſingularis ſit & individuus, reliqua duo, hoc eſt, hominem & animal affirmant aut prorſus nihil, aut univerſalia realia eſſe dicenda : & non ſolum à Platone, ſed etiam inter ſe differentia, nam animal magis univerſale quàm hominem eſſe aiunt. Atque hac futili argumentatione cum multi alii Dialectici, tum maxime Rodulphus Agricola in eo, quem dixi, libro conatur perſuadere univerſalia realia non ſolum vera eſſe, ſed etiam alia ab aliis differre, & eſſe magis univerſalia. Sed & ipſe Agricola, quamvis alioqui Vir doctiſſimus, tamen hac in re in eundem cum cæteris Dialecticis errorem præcipitat, nec diſtinguit res à verbis, nec verba à rebus. Nam ego, & his & aliis multis hujuſmodi nugis reſpondeo, verum quidem eſſe, animal & hominem & Platonem eſſe tres diverſas voces, ſive tria diverſa nomina : ſed non tres diverſas res, ſive tria diverſa ſubjecta: Una enim eademq; res ſingularis & individua, & animal & homo & Plato appellatur, & diverſa nomina ſortitur, propter diverſas res quas habet, vel ex quibus conſtat. Quæ cum talis ſit, hoc eſt, ſingularis & individua, nullo pacto poteſt eſſe univerſalis, etiamſi univerſalia eſſent vera, non enim hoc rerũ natura patitur, ut res eadem ſubjecto, ſimul & univerſalis ſit, & ſingularis. Quare tametſi Plato de longinquo veniens, primo tantum ut animal, deinde tantũ ut animal & homo, poſtremo ut animal & homo & Plato, ſimul cognoſcitur, tamen eſt ſemper una eademq; res, id eſt, unum & idem ſingulare animal, unus & idem ſingularis homo, unus & idem ſingularis Plato : tria nomina ſortitus, non propter ullam multiplicitatem ſubſtantiæ ſingularis, quæ in eo ſit, ſed propter differentiam rerum atque accidentium, quæ alteri videtur, hoc eſt, ei qui de longinquo venientem videt. Quod cum ita ſit valde miror, iſta tam levia & futilia nugamenta, non quidem aliis vulgaribus Dialecticis, quibus nihil eſt rudius & ſtolidius, ſed Rodulpho Viro alioqui eruditiſſimo in mentem venire potuiſſe, & unà cum cæteris barbaris Dialecticis ita cæcutiviſſe, ut non animadverterit Platonem de longinquo venientẽ videri quidẽ & ut animal, & ut hominem, & ut Platonem, ſed ita tamen ut ſemper videatur, unum & ſingulare animal, unus & ſingularis homo, unus & ſingularis Plato. Quod rurſus cum ita ſit, qui poteſt obſecro, animal ſingulare,

homo singularis, in Platone veniente esse universale? profecto nullo modo potest. Praeterea etiam non minori admiratione afficior, Ludovicum Vivem ipsum quoq; alioqui virum doctissimum, tamen vana ista universaliū opinione usq; adeo infatuatum fuisse, ut ea nulla alia de causa ponere videatur, nisi quia sunt, ut ipse inquit, similitudines & conformitates quaedam in natura rerum, quae ad essentiam semper, non ad accidentium rationem referantur, & istas similitudines ac conformitates ait in scholis universalia nominari. Qua quidem universalium positione, nunquam quicquam vidi stultius. Nam ego à Te quaero Ludovice, quaenam sint istae scholae, quae has similitudines appellant universalia? certe non graecae, in quibus inauditum est hoc nomen, non modo non graecum, sed nec latinū satis bonum. Item nec latinae antiquiores, cum nec aetate Ciceronis nec superiore nec etiam inferiore per multa secula quisquam doctus nomen universalis usurpaverit eo, scilicet, modo, quo Dialectici faciunt. At dices fortasse, Boethius & omnes ferè latini posteriores usurparunt. Audio, & hoc magis Te reprehendo, qui putasti Boethium vix semilatinum, aut alium quenquam postea ex Philosophastrorum numero idoneum hujusce latinitatis ac tantae rei authorem fuisse. Nam similitudines quidem & conformitates, ut tu dicis, sunt in rerum natura: & ego eas vere esse & similitudines sive conformitates, ut tu vocas, vere nominari fateor, sed universalia, aut quemadmodum alii vocant, praedicabilia, aut esse aut recte appellari, etiam atque etiam pernego. Atque hoc amplius adjungo, universalia etiam si vera essent, quemadmodum dicunt Dialectici, tamen ab istis similitudinibus & conformitatibus forent longe diversa. Istae enim similitudines essentiales sine ulla dubitatione in rebus substantialibus sunt substantiae, & hoc aliquid, at nullum universale nec est substantia, nec hoc aliquid, ut probat Aristoteles in vii τῶν μετὰ τὰ φυσικά. Quare nullum universale est similitudo aut conformitas essentialis, atque ita ad confirmandum universalia nihil Tibi prosunt, nec istae similitudines & conformitates, ô Ludovice, nec scholae illae, quae eas universalia, ut tu dicis, appellaverunt, quia fuerunt imperitae & inepta quaedam barbarorum hominum conventicula. Sed jam satis responsum est ad ea, quae pro universaliū defensione à Philosophastris communiter dici solent, & abunde ostensum universalia realia in rerum natura nec esse nec esse posse, nisi commentitia, & si maxime esse possent, tamen propter eas causas, quas Dialectici dicunt, non esse ponenda. Quibus ita probatis absque ulla alia refutatione nostra satis patet universalitatem illam & communicabilitatem universalium, quam Dialectici frequenter in ore habent, & cujus auxilio potissimum universalia defendere conantur, esse mera vocabula barbara, & res

plane

plane fictas & fabulosas. Nos enim prorsus ita dicimus & affirmamus, in tota rerum natura nihil esse nec esse posse, quod unum & idem cum sit, eodem tẽpore totum & integrum possit esse in multis, vel singularibus subjecto distinctis, vel speciebus quomodocunq; differentibus. Et hoc non minus alienum esse à natura rerum, à ratione humana, ab experientia mundana, & denique à veritate ipsa, quam duo contraria eodem tempore, eadem in parte, tota & integra esse in uno & eodem subjecto, atque adeo quam album esse nigrum, & calidum frigidum. Atque in summa sic absolvimus hanc partem, nihil superesse propter quod quisquam non omnino stultus credere possit universalia realia esse vera, nisi nudam ac vanam Aristotelis authoritatem, & Porphyrii, & cæterorum Græcorum, qui de eis scripserunt, & ea magno consensu ab Aristotele primum introducta approbaverunt. Nam Latini præsertim recentiores, & Arabes omnes plane tanquam cæci, & prorsus omni judicio carentes, Aristotelis, & aliorum Græcorum vestigia sunt secuti. Sed quantum Aristoteli, ac Porphyrio, cæterisque Græcis hac in re credendum sit, antequam hoc opus absolvatur, omnibus (ut spero) palam fiet. Itaque de eis nunc plura dicere supersedemus, tantum concludentes id, quod ab initio cæperamus probare, hoc est, in quarto divisionis generalis rerum loco, ponendas esse multitudines rerum singularium universe acceptas, & hoc modo divisionem esse faciendam, ut in primo loco ponantur, res per se stantes, hoc est, substantiæ: in secundo res in alio existentes, hoc est, qualitates: in tertio res singulares singillatim sumptæ, ut individua: in quarto multitudines, ut dixi, rerum singularium universe acceptarum, sive genera universa, sive naturæ universæ, sive res universæ, quæ omnia idem sunt: rejectis & explosis universalibus realibus: & nominatim secundis substantiis, & una cum illis cuncta ea, quæ à Pseudophilosophis dicuntur sic esse quale quid, ut non sint, hoc aliquid: eo quod hæc omnia partim falsa sunt, partim barbara, partim inutilia, partim non necessaria, partim etiam ridicula. Ut partim jam probatum est, partim infra probabitur in sequenti Capite, ubi etiam si concesserimus universalia esse, tamen & numerum quinque universalium, & sufficientiam illam, quam vocant, qua Dialectici quinque esse universalia probare conantur, improbabimus. Et denique ne ulla cuiquam dubitatio superesse possit, quin universalia prorsus falsa sint & inania, etiam loco suo demonstrabimus, abstractionem illam, quam appellant, universalium à singularibus per intellectum factam, esse mendacem & falsam: contra vulgatam illam Aristotelis sententiam falso dicentis, abstrahentium non esse mendacium: cum qui ita abstrahunt, ut ille vult, apertissime mentiri convincantur.

CAPUT NONUM.

Universalia realia etiam si vera esse concedantur, tamen non fuisse facienda quinque numero, sed vel unum tantum, hoc est, genus, vel plura quam quinque, hoc est, septem vel octo, adjecto communi, simili, contrario, atque substantia: & simul de falsa universalium sufficientia, quam vocant.

SEd quanquam universalia realia sint falsissima, & nullo pacto esse possint in vera rerum natura, ut probatum est Capite superiori, tamen concedamus Pseudophilosophis, ea non solum posse esse, sed etiam esse: & doceamus etiam si ita esset, tamen non recte factum ab illis, qui ea posuerunt quinque numero, hoc est, genus, speciem, differentiam, proprium & accidens: cum aut tantum unum fuisset ponendum, hoc est, genus, aut plura quàm quinque statuenda, adjectis aliis quatuor, hoc est, communi, simili, contrario, atque substantia: ut in summa essent non quinque universalia, sed septem vel octo numero. Nam ut ab eo quod primo positum est, incipiam, dico tantum unum universale fuisse ponendum, hoc est, genus, eo quia cætera vel non possunt esse universalia, ut species, vel à genere non sunt diversa, sed tanquam species sub genere contenta, ut differentia, proprium, & accidens. Non potest autem species esse universale, quoniam, ut species est, semper sursum versum aspicit ad genus suum, eique subjecta est, nunquam deorsum spectat ad aliqua sibi subjecta, ut de illis dici ac prædicari universalisque officio fungi possit. Quod si deorsum convertatur, ut ad inferiora aspiciat, & de illis prædicetur, statim speciei proprietatem & nomen amittit, & generis naturam induens ex specie genus efficitur, ut etiam infra clarius ostendetur in Capite de specie, quare species, ut species est, universale esse non potest. Quod autem pertinet ad reliqua tria, hoc est, ad differentiam, proprium, & accidens, dico ea non posse esse species universalis oppositas generi, & à genere diversas, eo quia *differentia nihil aliud est, nisi genus differens. proprium nihil aliud, nisi genus proprium: accidens nihil aliud, nisi genus accidens*: ex quo patet ea non esse à genere diversa, sed in natura atq; intellectu generis inclusa: Quod ut etiam exemplis melius intelligatur

ligatur, rurſus dico, rationale & mortale, quas illi differentias eſſe ajunt, eſſe quidem differentias, ſed etiam genera, & multo magis genera quàm differentias. Siquidem communiter loquentes magis recte magisque uſitate dici-

(Non recte diceretur homines in genere rationalium mortalium contineri, quia genus hominum, & genus rationalium mortalium æque late patent. Genus humanum igitur non eſt ſpecies generis rationalium. Quare hoc in loco ab autore diſſentiendum, & omnino ſtatuendum eſt Nomina Univerſalia eſſe 5. Nam Nomen Univerſale eſt vel ſubjectum, quod dicitur *ſpecies* vel prædicatum. Prædicatum vel neceſſarium vel contingens. Neceſſarium Prædicatum vel eſt ſpecies Totius, & dicitur *Genus*, vel ei æquale, & dicitur *differentia*; vel arctius, & dicitur *proprium*, Contingens dicitur *accidens*.)

mus hominem eſſe in *genere rationalium & in genere mortalium*, quam in differentia rationalium & in differentia mortalium. Et ſimiliter affirmamus riſibile & hinnibile, album & nigrum, quorum illa Dialectici propria, hæc vero accidentia nominant, eſſe quidem propria & accidentia, ſed etiam genera, & multo magis genera quam propria & accidentia: cum & communiter & latine loquentes rectius uſitatiuſque dicere ſoleamus, hominem eſſe in genere riſibilium quam in proprio riſibilium & equum eſſe in genere hinnibilium quam in proprio hinnibilium, & cicnum eſſe in genere alborum quam in accidente alborum, & corvum eſſe in genere nigrorum quam in accidente nigrorum. Ex quibus communibus & uſitatis loquendi modis, luce clarius patam fit, quæ à Dialecticis appellantur differentiæ propria, & accidentia, ut rationale, riſibile, & album, non minus atque adeo multo magis eſſe genera quam differentias, propria, & accidentia. Atque ideo non quinque univerſalia, ſed unum tantum univerſale, hoc eſt, genus, ponendum fuiſſe: reliqua vero omnia, præter ſpeciem, tanquam generis vel modos vel differentias vel ſpecies ſtatuenda, quemadmodum nos infra facturi ſumus in Capite de Genere, Revera enim differentia, proprium, & accidens non ſpecies univerſalis ſunt à genere diverſæ, ſed ſub genere, ut dixi, tanquam vel modi vel differentiæ vel ſpecies generis continentur, ut etiam probabitur paulo infra. Sed rurſus eſto, non unum ſed plura ſint ponenda univerſalia, dico ea non quinque, ſed octo vel novem poni debere, & ad differentiam, proprium, & accidens, addendum eſſe, commune, ſimile, contrarium, & ſubſtantiam: Nam quemadmodum differentia, ut dixi, nihil aliud eſt niſi genus differens, proprium niſi genus proprium, accidens niſi genus accidens, ſic etiam commune nihil aliud eſt niſi genus commune, ſimile niſi genus ſimile, contrarium niſi genus contrarium, ſubſtantia niſi genus ſubſtantia. Atque ut hoc exemplis fiat manifeſtius, iterum dico, quemadmodum rationale eſt genus differens ab irrationali, riſibile eſt genus proprium homini, album vel nigrum eſt genus accidens parieti vel panno, ſic etiã animal eſſe genus cõmune homini & bruto, Formicam eſſe genus ſimile homini, eo quia ambo longe in poſterum proſpiciunt: vitium eſſe genus contrarium virtuti, & deniq; ſubſtantiam eſſe genus ſubſtans accidentibus, Et rurſus quemadmodũ rationale, riſibile, & album, hoc eſt, differentia, proprium, & accidens, ut Dialectici ajunt, dicuntur de ſuis inferioribus, ſic etiam animal, formicam, vitium, & corpus, hoc eſt, commune, ſimile, contrarium,

trarium, & ſubſtantiam de ſuis ſubjectis prædicari. Quod cum ita ſit, quæro quæ cauſa, aut quæ ratio poteſt afferri, ut differentia, proprium, & accidens inter univerſalia recipiantur, commune autem, & ſimile, & contrarium, & ſubſtantia non recipiantur, aut cur quinq; tantum non ſeptem vel octo ponantur univerſalia. Certe ego nec cauſam nec rationem ullam videre poſſum, cur illa magis quàm hæc fieri debeant univerſalia, & cur accidens, quod eſt ignobilius, ſtatuatur eſſe univerſale, ſubſtantia vero quæ multò nobilior eſt, non ſtatuatur. Præſertim cum omnia, ut dixi, de ſuis inferioribus æque dicantur & prædicentur, quod eſt proprium univerſalis officium, ut Dialectici affirmant. Sed hic mihi præclaram quandam quinque univerſalium ſuorum defenſionem afferunt, per illam, quam vocant, quinq; univerſalium, ſive quinq; prædicabilium ſufficientiã, hoc modo ratiocinantes, Omne quod prædicatur, inquiunt, aut in quid aut in quale prædicatur, & ſi in quid aut de differentibus ſpecie, & ſic eſt primum univerſale, quod vocatur genus: aut de differentibus numero tantum, & ſic eſt ſecundum univerſale, quæ dicitur ſpecies: & ſi in quale aut eſſentiale, & ſic eſt tertium univerſale, cui nomen eſt differentiæ, aut accidentale, & hoc quoque duobus modis: aut convertibiliter, & ſic eſt quartum univerſale, quod appellant proprium: aut non convertibiliter, & ſic eſt quintum & ultimum univerſale, quod eſt accidens. Atq, hâc brevi ratiocinatione quaſi demonſtratione quadam geometrica Dialectici putant ſe probare univerſalia realia non ſolum eſſe vera ſed etiam quinque numero. Quibus breviter reſpondeo, quemadmodum ſupra jam multoties dixi, nihil horum hoc eſt, neq; genus, neq; ſpeciem, neq; differentiam, neq; proprium, neq; accidens, prout res veræ ſunt à vocibus nominibuſque diſtinctæ, neque dici neque prædicari nec in quid nec in quale, nec de differentibus ſpecie, nec de differentibus numuro, nec eſſentialiter nec accidentaliter, nec convertibiliter nec non convertibiliter: eo quia dici & prædicari, non rerum verarum, cujuſmodi ſunt genera, ſpecies, differentiæ, propria, & accidentia, ſed vocum & nominnm propriũ eſt, Atq; ideo univerſalia per iſtam pſeudophiloſophicam & barbaram ſufficientiam non poſſe probari eſſe quinq; numero, ut infra etiam in Capite de genere & aliis ſequentibus, clarius apparebit. Quatenus vero hæc eadem omnia, non res veræ ſunt, ſed voces & nomina rerum, ut animal, vox ejus rei, quæ eſt genus animalium, homo vox ejus rei, quæ eſt ſpecies hominum: eodemq, modo, rationale, riſibile, & album, voces earum rerum, quæ ſunt differentia, proprium, & accidens: hoc modo non nego, ſed ingenue fateor, ea vere dici ac prædicari poſſe de rebus illis, quibus ſignificandis fuerunt impoſita, & vere eſſe univerſalia, non quidem realia, ſed, ut ita dicam, vocalia vel nominalia-

minalia, quemadmodum Dialectici, ii qui Nominales vocantur, recte & vere affirmant. Sic enim vere dicimus vocem animalis, dici de omni genere animalium, vocem hominis prædicari de omni specie hominum, vocem rationalis, risibilis, albi vel nigri, de omnibus rationalibus, risibilibus, albis vel nigris. Præter ea dico, has voces animalis, & hominis, & alias similes, ut significant & usurpantur figurate pro genere animalis, pro specie hominis, & cætera vere quidem dici & prædicari de rebus, quæ sunt vera animalia & veri homines, sed non in recto casu, vero in obliquo tantū, ut ita dicendo, homo est in genere animalium, non homo est genus animalium, vel homo est animal, quia falsum est hominem esse animal, intelligendo animal figurate pro toto genere animalium. Item dicendo Socrates est in specie hominum, non Socrates est species hominum, vel Socrates est homo, accipiendo hominem pro tota specie hominum, quia falsum esset. Quas falsitates Dialectici Reales idcirco intelligere non potuerunt, quia nesciveruut in his enuntiatis, homo est animal, Socrates est homo, nec animal esse genus, nec hominem esse speciem indivisibilem, eo quia si sic esset, propositiones essent falsæ non veræ, & utrunq; significaret tantummodo unam rem individuam, hoc est, unum individuum animal, & unum individuum hominem. Cujus rei hæc est causa, quia tàm animal quàm homo est numeri singularis non pluralis, proprie positum non figurate, semel tantummodo enuntiatum non multoties. Cum quibus tribus conditionibus adjunctis jam supra non semel monui appellativa simplicia semper unum tantum, nunquam plura significare, & propterea nomen generis aut speciei divisibilis esse non posse. Atque ita patet Dialecticos, etiam si concederetur eis, universalia esse vera, tamen in statuendis quinq; universalibus in duo maxima incidisse errata, vel quia non unum universale tantum, ut debebant, sed plura fecerunt, vel quia etiam si darentur plura esse universalia, tamen non septem vel octo, ut par erat, sed quinq; tantummodo facienda putaverunt. Ex iis ergo quæ & in hoc & in duobus superioribus proximis Capitibus dicta sunt, patet quanta fuerit ruditas & inscitia eorum qui posuerũt universalia, & quanta sit falsitas ipsorum universalium, quæ & sine ulla idonea, aut necessaria causa fuerunt posita, & si etiã fuisset aliqua eorum ponendi causa, tamen nullo pacto esse possunt, & si essent, tamen deberent esse non quinq; sed aut unum tantum numero, aut certe plura quam quinque contra stultam & vanam Dialecticorum de eis opinionem. Et præcipue partim supra destructis, partim infra destruendis duabus illis, tanquam parentibus universalium, hoc est, & mendaci illa abstractione, ex qua gigni putantur universalia, & sufficientia illa fallaci, ex qua non quidem gigni, sed quinq; numero probari creduntur.

CAP.

CAPUT DECIMUM.

De totis, & eorum divisionibus, ac partibus, compositionibusq; vere: contra falsissimam Dialecticorum de his omnibus Doctrinam.

DE totis, eorumque divisionibus, & partibus, & compositionibus, quid sint & quæ sint, & quomodo fiant, vere cognoscere ac scire, in primis necessarium est iis, qui recte philosophari volunt, idque non solum propter summam cognitionis harum rerum utilitatem, nihil enim est in tota philosophia de quo frequentius loqui ac differere contingat, quam de his; sed etiam quia Dialectici & Philosophastri partem hanc pene totam fœdissime perverterunt ac corruperunt, partim excogitantes & introducentes quædam tota, quæ non reperiuntur in rerum natura, partim ea, quæ sunt male definientes & non recte appellantes: idemque facientes de divisionibus eorum, & partibus, & compositionibus. Quocirca mihi faciendum existimavi, ut partim correctis, partim sublatis Dialecticorum erroribus, hæc omnia recte philosophari cupientibus, quàm verissime & quam brevissime per me fieri posset, traderem: & quæcunque à me dicerentur ex superioribus rebus jam probatis confirmarem. Diximus in generali divisione rerum, omnia quæcunque sint in tota rerum natura, in summa esse, aut substantias aut qualitates, & omnes tam substantias quàm qualitates, rursus esse, aut res singulares aut multitudines rerum singularium: quod cum ita esse probatum sit in superioribus Capitibus, refutatis & eversis universalibus, necesse est omne totum esse aut unam rem tantum singularem, aut unam multitudinem rerum singularium, cum nihil tertium esse possit & si sit res aliqua singularis, totum continuum, si multitudo rerum singularium, totum discretum esse: ita ut in summa in tota rerum natura non sint, nec esse possint, nisi *duo totorum genera, totum continuum, & totum discretum.* Quod confirmatur etiam ex eo, quia omne totum est quantum, sive quantitas quædam, omnis quantitas est vel continua vel discreta, ut etiam Aristoteles testatur in Categoriis: quare omne totum aut continuum aut discretum sit, necesse est. Omne autem totum esse quantum sive quantitatem quandam, partim jam manifestum esse arbitror ex Capite illo superiore, in quo funditus sustulimus universalia, quæ à Dialecticis finguntur esse tota quædam, & tamen non quanta, cum ea immateria-

(Imo datur tertium: totum disjunctivum, v.g. *animal est aut homo aut brutum*; non, *& homo & brutum.* Nec *omnia animalia sunt & homines & bruta, sed aut homines aut bruta.* Multitudo vero omnium animalium est & homines & bruta. Aliud igitur sunt omnia animalia, aliud multitudo eorum. Aliud genus, aliud totum. Aliud totum distributivum, aliud collectivum.)

terialia esse dicant: partim etiam clarius manifestiusq; patebit ex iis, quæ infra dicturi sumus. Atq; ita constituto generaliter totorum numero, superest ut breviter dicamus & exemplis doceamus, quid utrunq; totum sit, Est ergo totum continuum, nihil aliud nisi res una singularis, ut in naturalibus unus homo, unum animal, una arbor, una herba: In artificialibus una domus, una navis, unum plaustrum, una vestis, & similia. Totum autem discretum, nisi multitudo una rerum singularium simul acceptarum, ut populus Romanorum, exercitus Germanorum, genus animalium, species hominum, grex ovium, armentum boum, & alia hujusmodi tàm naturalia quàm artificialia. *Reliqua vero omnia quæ feruntur tota, ut totum essentiale, totum potentiale, totum integrale, totum universale, aut ad alterum horum duorum referantur & reducantur necesse est, aut si reduci non possint, ut prorsus in vera rerum natura non reperiantur, sed sint omnino falsa & commentitia.* Sed ut hæc quoq; tota quid sint, breviter intelligi possit, singulorum exempla ponemus, & quæ reduci aut non reduci possint, ostendemus. Totum essentiale est, ut homo, & lapis, & quodlibet aliud singulare, quatenus constat ex anima & corpore, vel ex materia & forma: Totum potentiale est, ut anima hominis ex vegetante, sentiente, movente, & intelligente vi, tanquam ex partibus suis quasi conflata, & alia hujusmodi quæ ex potentiis, vel virtutibus, vel qualitatibus componuntur: Totum integrale est ut iterum, homo quatenus compositus est ex capite, brachiis, ventre, cruribus, & quodlibet aliud singulare ex suis partibus continuis, vel discretis constans: Totum universale est, ut Dialectici volunt, quod dividitur vel in suas differentias, ut animal in rationale & irrationale, vel in sua individua, ut homo in Socratem, & Platonem, & alios homines singulares. Ex quibus totis sine dubio id quod dicitur essentiale, ad totum continuum reducitur, cum anima & corpus in homine, & materia & forma in aliis rebus non videantur posse dici discreta, atq; ideo totum hoc, quoniam continuum esse apparet, nec tamen vere est, à nobis appelletur quasi continuum: Totum autem potentiale ipsum quoq; cum aut continuum aut discretum necessario sit, potius ad discretum quàm ad continuum referendum videtur, & totum quasi discretum appellandum, ut anima humana suis, quas diximus, potentiis comparata: Totum vero integrale, licet ad utrunq; reduci posset, tamen est supervacaneum, & temere introductum, tanquam ab aliis separatum, cum omne totum ex suis partibus integretur, alioqui non sit totum, atq; ideo integrale non immerito dici possit. Quare cum integrale, nomen sit non modo non satis probum, sed etiam commune omnibus totis, ad nullum speciale totum fuit accomodandum. Postremo totum universale quod ab aliis

L dicitur

dicitur Ἐν μέρεσι, & item illud quod vocatur Πρὸ μερῶν, ex sententia illorum qui ea posuerunt, sine ulla dubitatione nec ad continuum, nec ad discretum referri possunt, cum sint, ut ipsi dicunt, ab omni quantitate aliena: cæterum, ut nos arbitramur, causa quamobrem ad neutrum reduci possunt, hæc est, quia non reperiuntur neque existunt in vera rerum natura, sed plane falsa sunt & commentitia, ut in fine Capitis probabimus. Homo enim & animal & reliqua hujusmodi quatenus genera vel species sunt, nihil aliud sunt nisi multitudines singularium simul & semel acceptorum, ut toties diximus, Universale vero, ita ut à Dialecticis sumitur, & extra intellectum in rebus ponitur, nihil aliud est nisi nomen barbarum & vanum, cui nihil in re ipsa respondet nisi fictum &, ut ita dicam, Chimæricum. Nam de Ideis sive totis ante partes, nihil dico, cum Aristoteles ea satis superque labefactaverit. Sic igitur nos tantum duo in summa totorum genera statuimus, continuũ & discretum, cætera vero omnia ad hæc reduci censemus, ut essentiale sive quasi continuum ad continuum, potentiale sive quasi discretum ad discretum, aut prorsus esse supervacanea & temere posita, ut integrale, aut deniq; falsa & commentitia existere, ut universale. Quæ cum ita sint jam non difficile est videre, quot genera divisionum, & partium, & compositionum sint statuenda. Nam si omne totum per compositionem ex partibus fit, & omnes partes per divisionem ex aliquo toto emergunt, necesse est hæc quatuor, totum, partes, compositionem, & divisionem inter se esse respondentia: & quot unius totidem quoque reliquorum genera reperiri. Quare cum tantum sint duo summa totorum genera, necessario erunt etiam duo tantum partium, compositionum, divisionumq; genera, nec plura nec pauciora. De quibus omnibus singillatim & breviter dicendum est, & primo de partibus quæ respondent totis. Omnis pars ex qua totũ construitur, est aut continua, ut caput, venter, brachia, crura, & cæteræ animalis partes, ex quibus totum continuum componitur: aut quasi continua, ut anima & corpus, ex quibus homo: & materia & forma, ex quibus cætera hujusmodi tota quasi continua conflantur: aut discreta, ut patritii & plebei in populo Romanorum, rationalia & irrationalia in genere animalium: & cæteræ id genus partes, ex quibus constant tota discreta: aut quasi discreta, ut vegetans, sentiens, & intelligens pars in animo, & aliæ similes partes, totum quasi discretum componentes. Hæc itaq; nos quatuor genera partium statuimus, & non plura, quæ tamen ad duo possunt reduci, si partes quasi continuæ ad continuas, & quasi discretæ ad discretas referantur. Quod dixi de totis & partibus, idem etiam affirmo de divisionibus & compositionibus, hoc est, totidem harum quot illorum esse genera. Eodem enim modo duo in summa divisionum

ſonum genera ponuntur à nobis,& non plura: unũ genus diviſionis eſt,quod reſpondet toti cõtinuo vel quaſi continuo; ut cum partimur hominẽ in caput, brachia, ventrem, crura:& domum in parietes, tectum & fundamenta: & eundem hominem in animam, & corpus & omnia corpora in materiam, & formam : Alterum vero genus diviſionis eſt, quod reſpondet toti diſcreto, vel quaſi diſcreto, ut cum dividimus vel populum Romanorũ in patritios, & plebeios: vel exercitum eorundem in turmas, & legiones: vel genus animalium ſive animalia, ſive animal, in rationalia & rationis expertia : & denique animam humanam in vegetantem, ſentientem, & intelligentem. *Ex quibus duobus diviſionum generibus, ſuperius illud quod eſt totius continui vel quaſi continui, proprie vocatur partitio: hoc vero poſterius, quod ad totum diſcretum vel quaſi diſcretum pertinet, commune nomen retinet, & apud Latinos proprie appellatur diviſio.* Nam, ut recte ſcribit Quintilianus libro VII. Capite primo, Diviſio eſt rerum plurium in ſingulas, Partitio, ſingularum in partes diſcretio. Et ante Quintilianum Cicero in Topicis ita ſcriptum reliquit, Partitionum autem,& diviſionum genus, quale eſſet oſtendimus, ſed quid inter ſe differant, planius dicendum eſt. In partitione membra ſunt, ut corporis, caput, humeri, crura, pedes, & cætera: In diviſione formæ ſunt, quas Græci Ideas vocant: noſtri (ſi qui hæc forte tractant) ſpecies appellant. Sic itaque Quintilianus, & Cicero de diviſione, & partitione; & poſt hos Rodulphus Agricola libro primo de Dialectica Inventione, capite nono idem dixit: Ex quorum verbis, & ex iis, quæ nos ſupra diximus, patet primo diviſionem à partitione differre, quod partitio ſit totius continui in partes, Diviſio autem totius diſcreti præſertimque generis in formas, ſive ſpecies: Deinde inter partes & formas hoc intereſſe, quod ex ſectione continui partes gignuntur, ut ex partitione corporis humani, vel domus, vel navis: ex ſectione autem totius diſcreti formæ, ſive ſpecies efficiuntur, ut ex diviſione generis animalium, generis arborum, & aliorum hujuſmodi diſcretorum : ex quibus etiam apparet, nomen partis eſſe generalius, quam nomen formæ vel ſpeciei; cum omnis forma, ſive ſpecies ſit & recte appelletur pars, non autem omnis pars, formæ & ſpeciei appellationem recipiat. Non enim caput, & cæteras humani corporis partes recte quis formas, ſive ſpecies hominis dixerit: neque vere puppim navis, aut tectum domus, ſpeciem vel formam domus appellarit. Præterea conſtat etiam illud quod diligenter attendi,& memoriæ mandari cupimus, in eo enim omnis noſtra veritas, & Dialecticorum falſitas conſiſtit, Conſtat inquã *cum genera dividuntur in ſpecies ſive formas, nihil aliud dividi , niſi quaſdam multitudines ſingularium majores , & tota quædam diſcreta majora , in alias*

plures multitudines singularium minores, & in alia multa tota discreta minora: ut, cum animal dividitur in rationalia, & rationis expertia, ipsum animal nihil aliud est, nec quicquam aliud dividitur, nisi multitudo quædam singularium animalium maxima, quæ per divisionem secernitur, in duas multitudines minores, hoc est, in multitudinem singularium animalium rationalium & in multitudinem singularium animalium ratione carentium. Quæ multitudines minores communiter partes, proprie autem formæ vel species superioris illius generis, hoc est, multitudinis animalium appellantur. Atq; in dividendis generibus nihil aliud dividi, nisi multitudines quasdam singularium, ex eo quoq vel manifestissime licet intelligere, quod in dividendo animal exempli gratia, nihil refert sive ita dicas, in singulari numero & figurate, animal aliud est rationale aliud irrationale, sive in plurali & proprie ita, animalia alia sunt rationalia, alia irrationalia: sive ita, animalium alia sunt rationalia, alia irrationalia: sive ita, generis animalium alia sunt rationalia, alia irrationalia: sive ita, genus animalium dividitur in rationalia, & irrationalia: Et denique sive loco generis ponas vocabulum multitudinis, & ita divisionem facias, multitudinis singularium animalium alia sunt rationalia, alia irrationalia: vel ita, multitudo animalium singularium dividitur in rationalia & irrationalia: ex quibus tam variis dividendi unius generis modis, luce clarius apparet, contra stultas & vanas Dialecticorum opiniones, genera, & species, atque etiam differentias, & quicquid tale dividitur, nihil aliud esse, nisi multitudines singularium majores, quæ dividuntur in plures alias multitudines singularium minores: eodem plane modo quo exercitus dividitur in turmas & legiones, legio in plures cohortes, cohors in plures manipulos. Et cum genera sine ulla dubitatione sint multitudines singularium, & tota quædam discreta, tam falsum & absurdum est, dicere genus prædicari de specie in recto casu, quàm si quis diceret, & populum de uno cive, & exercitum de uno milite dici in eodem casu, hoc modo, unus civis est populus, unus miles est exercitus: utrobique enim sunt multitudines singularium, nec alia est differentia, nisi quod supra multa sunt animalia singularia, hic vero multi cives, & multi milites singulares. Namq;, ut etiam supra docui, cum dicitur *homo est animal*, in hac enuntiatione, nec homo est species, nec animal est genus. nec ea quicquam aliud *significatur proprie*, nisi *unũ hominẽ esse unum animal*, hoc est, unum ex genere, sive ex multitudine, sive ex numero animalium. Quam generis divisionem idcirco pluribus explicandam putavi, ut ostenderem cum genera dividuntur, non universalium, ut Dialectici putant, sed multitudinis singularium, atque individuorum fieri divisionem: cujus ignoratione,

natum

natum est illud longe absurdissimum & stultissimum, quod & Aristoteles scribit in Topicis, & Boethius in secunda Editione in Porphyrium confirmat. Nempe differentiam non prædicari de genere, & non recte dici, animal est rationale, cujus rei causam assignantes, inquiunt, Quoniam eadem ratione recte dici posset, animal est irrationale, atque ita sequeretur, magnum quoddam, ut ipsi putant, absurdum, hoc est, animal unum & idem existens, eodem tempore esse & rationale & irrationale, & propterea id, quod fieri non potest, ut duo contraria eodem tempore, in eodem subjecto reperirentur. Et quoniã animal solitario intellectu, ut inquit Boethius, neq; rationale est, neque irrationale: rursus oritur alia magna dubitatio, unde ergo hæ differentiæ in specie nascuntur, quæ in genere ante non fuerint? Idcirco huic dubitationi respondet idem Boethius, hoc modo, Genus, hoc est, animal nõ esse actu utrunque, & rationale & irrationale, sed utrunque vi ac potestate sua continere: ut differentiæ, quæ ante divisionem non actu, sed potentia tantum erant in genere, per divisionem quasi exoriantur, & exurgant ex genere, & actu in speciebus reperiantur. Hac inquam ratione Dialectici, rationale & irrationale de animali, & omnino omnes alias differentias de suis generibus prædicari, & dici nullo pacto volunt: & hanc, quam dixi, rationem afferunt, cur differentiæ, quæ ante in genere non fuerant, postea per divisionem quasi de nihilo in speciebus enascantur. In cujus rationis, & causæ redditione Dialectici, Dii boni, quantam præ se ferunt ignorantiam & ruditatem, qui non sentiunt nec intelligunt, in quantos quamque fœdos errores incidant, dum assidue ineptiunt & delirant, una cum illis suis sexcenties stultis universalibus, & dum plusquam stolidissime putant, animal illud, quod dividitur in rationale & irrationale, esse tanquam unum totum continuum & singulare, in quo contraria duo simul & semel esse non possint. At ego contra dico & affirmo, id animal quod dividitur in duas differentias contrarias, vere esse multitudinem quandam singularium, & totum quoddam discretum, ex singularibus & speciebus, quæ & ipsæ ex singularibus constant, compositum: cujus pars una habet rationem, altera ratione caret: nec ullum sequitur inconveniens, aut impossibile, dicendo animal esse rationale, & animal esse irrationale, non magis quam cum dividimus pòpulum in pauperes & divites cives, & exercitum in albos & nigros milites; & vere dicimus figurate populum esse pauperem, & pòpulum esse divitem; exercitum esse album, & exercitum esse nigrum: eo quod una pars populi pauper est, alia dives: & pars una exercitus alba est, altera nigra. Eodem enim modo cum dividitur animal figurate acceptum pro omnibus animalibus, in rationale & irrationale, nihil aliud dividitur pro-

proprie, nisi multitudo singularium animalium. Ex qua divisione quod obsecro inconveniens, aut quod impossibile sequitur, in tanta singularium animalium multitudine, si alia sunt rationalia, hoc est, homines? alia irrationalia, hoc est, bruta? & si eadem multitudo simul semel est rationalis, ut dixi, & irrationalis non solum potestate, sed etiam actu? profecto nullum. Sed ita est re verâ, ut dicitur: cum semel concessum est unum absurdum, statim ex necessitate multa alia consequuntur. Sic enim Dialectici posteaquam temere statuerunt suum illum totum universale portentosum, & ipsum stulte putaverunt esse quiddam à singularibus per intellectum abstractum, & propterea ab eis diversum, quasi totum quoddam singulare & continuum, non potuerunt effugere si faterentur animal simul & rationale & irrationale esse, quin concederent etiam duo contraria simul in eodem subjecto reperiri, Quo concesso, ut reddere rationem possent, quomodo differentiæ, quas antea in genere non esse arbitrantur, per divisionem in species pervenirent, coacti fuerunt excogitare remedium actus & potentiæ, dicentes, Differentias esse in genere potentia, non actu: sed genere diviso statim eas, ex potentia in actum exire, & in speciebus residere. Hæc illi: quæ usque adeo sunt absurda & futilia, ut valde mirer, quomodo non solum literis mandari, ut à tam multis mandatæ sunt, sed etiam in humanum ingenium unquam cadere potuerint. Animal enim sive animalia, sive genus animalium revera simul & semel & rationale est, & irrationale, non solum potentia, sed etiam actu, hoc est, ut ante dixi, una ejus pars est particeps rationis, nempe homines, altera vero rationis expers, videlicet bruta. Atque ita dicendo ad solvendum illam dubitationem nihil necesse est incassum excogitare quasi medicinam actus, & potentiæ, nec quicquam opus est temere vereri, ne duo contraria simul in eodem subjecto consistant. Hoc igitur est illud absurdissimum & stultissimum, in quod supra dixi, & Aristotelem, & Boethium, & omnes Dialecticos præcipitasse, dum excogitant & introducunt suum illud, plusquam monstrosum & stultum totum universale. Quæ omnia nos incommoda & absurda, facile vitamus abjiciēdo & deridēdo illud universale, ut meretur, & statuendo affirmandoq; animal, & cætera genera quemadmodum sunt, sic etiam esse veras multitudines singularium, & tota quædam discreta, quæ cum dividuntur, nihil aliud dividitur nisi multitudo, & eorum divisio nihil aliud est nisi multorum singularium in partes diductio. Sed ut redeam unde discessi, tot sunt genera divisionum, ut dixi, & ita ut ait Quintilianus libro VII. inter se differunt divisio & partitio, ut partitio sit totius continui, & tanquam continui in partes: Divisio vero totius discreti præsertim generici, & totius quasi discreti in species, sive formas.

Quo

Quo cognito non difficile est intelligere, quot itidem sunt genera compositionum, & quomodo ex quibusq; fiant. Nam quemadmodum totum continuū, & quasi continuum per partitionem resolvitur in partes continuas, sic idem per compositionem ex eisdem partibus redintegratur: & rursus quemadmodum totum discretum maxime genericum, ac totum quasi discretum per divisionem diducitur in species sive formas, sic idem quoq; per compositionem ex eisdem speciebus sive formis reficitur. Atq;, ut melius quod dico intelligatur, quemadmodum ex divisione animalis oriuntur formæ, sive species, sive differentiæ, ut rationale & irrationale, sic ex compositione eorumdem rursus quasi conflatur animal, sive genus animalium. Sicq; hactenus ostensum sit in summa esse tantum duo genera totorum, hoc est, totum continuum, quod est, unum singulare & individuum: & totum discretum, quod est multitudo singularium: & tantum duo genera partium, unum quod toti continuo, alterum quod toti discreto respondet: similiterq; esse tantum duo genera divisionum, hoc est, partitionem, quæ ad totum continuum, & divisionem, quæ ad totum discretum refertur. Itemq; duo genera compositionum, unum quo ex partibus totum continuum, alterum quo ferè ex formis vel speciebus totum discretum quasi regeneratur. *Præterea totum essentiale ad totum continuum referri, & quasi continuum vocari. Totum vero potentiale ad totum discretum reduci, & appellari quasi discretum. Totum autem integrale tanquam separatum ab aliis non recte positum fuisse, eo quod omnia tota ex partibus suis integrantur,* atq; ideo integralia recte vocari possunt. Ad hæc totum illud quod vocant universale, quia nec ad totum continuum, nec ad totum discretum, nec ad ullum totum referri potest, idcirco verum totum non esse, sed fictum & commentitium, atque ideo à numero totorum prorsus rejiciendum. Postremo genera vera, & species veras divisibiles, nihil aliud esse, nisi multitudines singularium, tùm majores tùm minores, ita ut cum dividitur animal, sive genus animalium, nihil prorsus aliud dividatur, nisi multitudo omnium singularium animalium: tum etiam rectissime verissimeque dici, animal esse rationale, & rursus animal esse irrationale, non solum in potentia, sed etiam in actu, nec ullum esse periculum ne duo contraria simul & semel in eodem subjecto reperiantur: quemadmodum Dialectici stulte nimis & imperite reformidant: atq; ideo remedium illud actus, & potentiæ excogitarunt, quod jam non solum est imperitum & stolidum, sed omnem adeo imperitiam superat & stoliditatem. Ac de totis, partibus, compositionibus, & divisionibus satis jam dictum arbitrarer, nisi mihi succurreret Rodulphus Agricola, qui in primo libro de Inventione Dialectica, Capite nono, docens quomodo totum & genus differant, ita scribit

scribit, Sed hoc differunt quod quemadmodũ genus ad constituendam singularium specierum substantiam adsit oportet, sic totum non singularium partiũ substantiam constituit, pleręq; earum, ut interierit totum, permanere tamen possunt, & contra quemadmodũ ad conficiendam totius substantiam unamquanq; partium est adhiberi necesse, sic ad explendã generis substantiam non utiq; unamquanq; speciem adesse natura illius exposcit, Præter hoc quoq; genus de speciebus suis affirmatur, totum de partibus nequaquam. Hæc Rodulphus, in quibus Vir ille alioqui doctissimus penè tot errata admisit, quot verba scripsit: atq; ideo breviter refutandus mihi visus est. Putat Rodulphus unà cum Pseudophilosophis omnibus ad constituendam singularum specierũ naturam genus adesse oportere: Atq; ego contra, dico id esse absurdissimum, nam si ita esset, sequeretur ad constituendam hominis naturam totum genus animalium requiri, & ita homo non solum ex rationali, sed etiam ex irrationali parte generis animalium constitueretur, atq; adeo conflaretur ex omnibus singularibus animalibus, quod quàm sit absurdum & stultum quis non videt? At enim inquiunt, ad definiendum hominem nonne assumitur animal loco generis? quod unà cum differentia rationali & mortali hominem constituit, hoc modo, homo est animal rationale mortale? Respondeo in ea definitione, si homo, & animal accipiuntur proprie, nihil aliud significari, nisi unum hominem esse unum animal rationale mortale, & sic proprie non est definitio generis hominum, sed unius tantum hominis: sin capiantùr figurate & improprie, ut in omnibus ferè definitionibus capi solent, ut homo pro hominibus, & animal pro animalibus ponatur, tum eâ oratione hoc declarari, hominem, sive homines, sive omnes homines, sive hominum genus esse animalia ratiõalia mortalia. Et hoc modo est vera definitio: ita enim exponi debent omnes definitiones, quæ in singulari numero assignantur, ut partim supra docui, partim etiam infra sum docturus in Capite de Definitione. Ex quo patet falsum esse id quod Rodulphus primo dicit, ad constituendam singularum specierum naturam genus adesse oportere, nisi forte intelligat, tantum de parte generis, quo in casu verum diceret, non enim potest effici species sine genere, cum sit pars generis, sed ipse sibi hanc excusationem præcidit, quia intelligit totum genus ad speciei constitutionem requiri, alioqui non differret à toto continuo. Præterea dico contra Rodulphum ad explendam generis substantiam, tam necesse esse unamquanq; illius partem adesse, quam ad perficiendam totius continui substantiam. Nam si generi animalium, exempli causa, defuerit una tantum species, puta bovis vel equi, nunquam perfectum erit genus, nec perfecte genus appellari poterit, non magis quam domus & navis perfecta, si huic carina, illi

illi fundamentum absit. Postremo illud quoq; adversus Rodulphum affirmo, nullum genus unquam de suis speciebus affirmari in recto casu, nec magis falsum esse, si quis dicat, fundamenta esse domum, aut carinam esse navem, quàm si affirmet, hominem esse animal, & lactucam esse herbam, si animal pro genere animalium, & herba pro genere herbarum, in his propositionibus accipiatur. Quare in illis Rodulphi verbis tria maxima & absurdissima sunt errata, quorum unum est, totum genus ad constituendam singularium specierum substantiam adesse oportere, alterum ad explendam generis substantiam non omnes species adesse necessarium esse, tertium & ultimum, genus vere de suis speciebus in recto casu affirmari. Quæ omnia Rodulphus inconsiderate à Pseudophilosophis accepit, & unà cum eis in profundissimum erroris quasi barathrum delapsus est. Nam quemadmodum illi in loquendo nimium imperite, ut supra dixi, non distinguunt res à verbis, nec verba à rebus, nec sermones figuratos à propriis, nec proprios à figuratis: sic ipse quoq; in hujusmodi enuntiatis, ut homo est animal, accepit vocem generis proprie pro ea re, quæ est genus, hoc est, vocem animalis pro ea re, quæ est animal, & eandem vocem proprie tanquam figurate usurpatam intellexit: si enim ita esset, ut ipse existimavit, sine dubio vera essent quæ ab eo dicuntur. Nam & vox animalis proprie dicitur de speciebus animalis in recto, ut cum dicitur, homo est animal, & eadem vox animalis figurate accepta significat genus animaliũ, ut cum dicitur animal est substantia animata sentiens, hoc est, omnia animalia sive genus animalium, sunt substantiæ animatæ sentientes: & tertio loco eadẽ vox ad definiendum singulas animalis species tota requiritur, ut homo est animal, bos est animal, leo est animal, & sic cætera. Quod si in his omnibus locutionibus, quas dixi, non de vocibus, sed de rebus intelligeretur, & proprie semper voces acciperentur, ex verissimis statim efficerentur falsissimæ, non enim animal ut res vera & genus verum est, de homine dicitur in recto, sed ut vox & vocabulum generis existit. Quare caveant qui recte philosophari cupiunt, ne unà cum Rodulpho, & Pseudophilosophis ita decipiantur, ut & voces pro rebus, & sermones proprios pro figuratis accipiant. Hæc enim res primo Aristotelem decepit, & post Aristotelem omnes qui eum secuti sunt in eundem pertraxit errorem: quia non animadverterunt totum & genus aliquando esse voces multa significantes, aliquando vero non voces, sed res multis nominibus præditas. Nam totũ modo accipitur pro voce totius modo pro re, quæ est totum: & hæc eadem res, modo est totũ continuum, quod proprie dicitur totum, modo totum discretum, quod privatim appellatur genus, vel multitudo. Atq; ita & cõmunis loquendi consuetudo, & doctissimi quiq; viri

tam Græci, quam Latini in sua utrique lingua usurpant. Et quoniam de totis continuis & discretis, eorumq; cōpositionibus & divisionibus locuti fuimus, illud quoq;post omnia non ignorari volumus,omne totum discretum ex multis totis continuis,vel saltem singularibus esse compositum,& inter omnia tota discreta multo nobiliora & excellentiora esse ea, quæ appellantur genera & species, & ex generibus & speciebus ea esse præstantiora, quæ sunt naturalia & essentialia eis , quorum sunt genera & species, ut genus animalis omnibus hominibus, & species hominis omnibus suis individuis. Nā Thebanus & Trojanus,species quidem hominis sunt,ut recte inquit Cicero, sed accidentales & extraneæ,non naturales & essentiales,sicut illæ superiores. Quod quanquam ita sit, non propterea tamen minus recte & sunt & appellantur species, quàm quæ naturales & essentiales existant. Idemque sentiendum est de generibus, non minus vere & esse & appellari genera, quæ sunt accidentalia,& quodammodo extranea, ut homo comparatione Thebani & Trojani,quam naturalia & essentialia, ut animal homini, & vivens animali comparatum. Infra enim in Capite de Genere inter alias generis & speciei differentias, docebimus etiam esse illas duas, ut ex iis, quæ vere appellantur genera & species, alia naturalia & essentialia sint. alia accidentalia & extranea. Quod idcirco monitum esse volui, ut tollerem stultam illam, & imperitam opinionem Philosophastrorum,qui profecto putant, nulla esse vere genera, nisi naturalia & essentialia, & nullas vere species, nisi naturales & essentiales. Atque etiam, ut responderem quibusdam ineptis *qui Ciceronem reprehendunt, eo quod Thebanos & Trojanos hominis species esse dixerit*, cum Cicero rectissime & doctissime, illi vero perversissime & indoctissime senserint. Sed ut redeam unde discessi,hoc quoque notum esse volumus,ex omnibus totis discretis nullum esse majus & capacius quam genus rerum , sive res: eo quod complectitur & comprehendit omnia singularia cujuscunq; generis, quæ sunt in mundo,& vox rei de omnibus,quæ sunt aliquo modo vere dicitur & affirmatur. Atque ideo res,sive genus rerum maxime proprium, & maxime verum est genus, contra falsissimam & stultissimam Dialecticorum opinionem, qui dicunt res, sive ens non esse genus,vel saltem non esse verum genus, cum sit & certissimum & summum genus, atque adeo genus omnium generum, intelligendo genus pro re,quæ vere est genus,hoc est,pro multitudine omnium singularium rerum,quæ in quocunque genere continentur. In mundo enim proprie non est,nec reperitur ullum aliud genus, nisi multitudo singularium , ut etiam dicemus in Capite de genere. Ab hoc igitur summo & verissimo genere quod est genus rerum, exordiū capit & incipit summa & prima divisio totorū discre-

discretorum in partes discretas, hoc est, in species sive formas, & ab eo deorsum versum currens per omnia genera inferiora & minora, tandem pervenit usq; ad singularia & individua, & ibi consistit. Sic ut ubi desinit divisio discretorum, ibi initium sumat partitio continuorum, hoc est, singularium singillatim acceptorum, quæ non amplius in formas sive species, sed in partes rursus continuas & imperfectas secantur, ut infra ostendetur, cum refutata illa falsissima & absurdissima Dialecticorum arbore prædicamentali, nostram veram & rectam arborem generum & specierum ab ea longe diverso modo descriptam, omnibus inspiciendam & dijudicandam proponemus. Ex qua quidem una cum iis omnibus, quæ supra fuere dicta de totis & partibus, divisionibus & compositionibus apertissime constabit, omnibus modo non obstinatissimis, & veritatem scire recusantibus, quam falso & imperite de his ipsis rebus scriptum ac sensum fuerit, partim ab Aristotele in quarto τῶν μετὰ τὰ φυσικά, in Capite de toto & parte, partim à Boethio pene in toto eo libro, quem composuit de divisionibus, partim ab Eustratio in suis Commentariis super primo Ethicorum Aristotelis, ubi loquitur de totis: partim etiam à nonnullis aliis tam Græcis quam Latinis, subinde ingerentibus, & inculcantibus nobis tota quædam monstrifica & portentosa, quæ nusquam sunt in vera rerũ natura: atque in primis totum illud quod sic affirmant esse πρὸ μερῶν, hoc est, ante partes suas, ut non sit ἐκ μερῶν, hoc est, ex partibus: Cujusmodi feruntur esse Ideæ illæ Platonis, sive Socratis, vanæ & inanes: Atque ideo non immerito ab Aristotele refutatæ tot in locis, & ab Aristophane Poeta suaviter derisæ ἐν ταῖς νεφέλαις. Deinde etiam illud totum, quod ipsum quoque asserunt ita esse ἐν μέρεσι, hoc est, in partibus, ut non sit ἐκ μερῶν, hoc est, ex partibus, qualia dicuntur esse universalia realia Aristotelis, partim à nobis supra, partim etiam ante nos à Nominalibus jure optimo refutata, tanquam multo magis falsa, magisque absurda, quam Ideæ Platonis. Quæ quidem duo totorum genera, quamvis utraque non solum falsa sint & absurda, ut dixi, sed etiam inintelligibilia & incomprehensibilia: Nam per Deos immortales, quis unquam cogitare possit, aut intelligere totum quoddam, quod sit ante partes suas, & non constet ex partibus suis? quasi dicas reperiri, & esse in rerum natura, aut hominem aliquem, qui sit ante caput, pedes, brachia, ventremque suum: aut arborem aliquam, quæ existat ante radices, truncum, ramos, foliaque sua: aut domum aliquam, quæ constet ante fundamentum, parietes, tectumque suum: aut navem aliquam, quæ consistat ante proram, puppim, carinam, lateraque sua: aut quamplurima hujusmodi, quæ ita sint, ut dixi, ante partes suas, ut ex illis nullo pacto constent. Et rursus quis unquam

animo comprehendat, aut satis percipiat, extare in eadem rerum natura totum aliquod, quod ita sit in partibus suis, ut tamen non constet ex illis? quale ajunt esse universale reale Aristotelis, non aliter, nec alio modo, quam si affirmarent esse in mundo, aut hominem aliquem, qui esset in capite, pedibus, brachiis, ventreque suo, & tamen non esset compositus ex eis: aut arborem unam, quæ esset in radicibus, trunco, ramis, foliisque suis, & tamen non constaret ex ipsis: aut domum aliquam, quæ sit in fundamento, parietibus, tectoque suo, nec tamen componatur ex iis: aut navem aliquam, quæ esset in prora, puppi, carina, & lateribus suis, & tamen ex illis non constaret: Quamvis inquam hæc duo totorum genera, utraque talia sint, ut dixi, *tamen multo minus falsæ magisq; ferendæ sunt Ideæ Platonis, quam universalia Aristotelis. Plato enim, sive Socrates apud Platonem in Parmenide, non tam ut Philosophus gravis & severus, quam ut Poeta lepidus & facetus, nec tam serio ex animoq; loquens, quam ludo & joco scribens, ut delectaret Lectores, videtur introduxisse Ideas suas, non aliter quam Poetæ fingunt, Scyllas, Chimeras, & Centauros suos.* Atvero Aristoteles contra, tanquam tristis & tetricus philosophus, & omnino quidvis aliud potius quam Poeta, non jocans, neque ludens, sed maxime serio, maximeque ex animo loquens ac scribens, non solum sine ulla Lectoris delectatione, sed cum maxima ingeniorum quasi excarnificatione, partim in Libro Περὶ ἑρμηνείας, partim in Posterioribus Analyticis, partim etiam alibi ita inducit & confundit universalia sua, ut non tanquam res, quæ falsæ sunt, quales sunt Ideæ Platonis, & figmenta Poetarum, tamen aliquo modo mente comprehendantur, sed tanquam res, quæ omnino sint incomprehensibiles nullo pacto intelligi, aut percipi posse videantur. Quamobrem nos utroque horum totorum ejecto & exploso, tantummodo recipimus, retinemus & approbamus totum illud quod vocant ἐκ μερῶν, hoc est, ex partibus, qualia sunt omnia tota continua & quasi continua, discreta & quasi discreta, quæ supra à nobis fuerunt constituta, & eadem quoque aliis omnibus, qui recte philosophari cupiunt, recipienda, & retinenda, & approbanda censemus.

FINIS LIBRI PRIMI.

MARII

MARII NIZOLII BRIXELLENSIS

De veris Principiis, & vera ratione Philosophandi, contra Pseudophilosophos, & simul de falsis eorum principiis.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

De vere Philosophico & oratorio genere, & de vera ejus definitione: contra falsum genus dialecticum, & falsam ejus definitionem.

IN superiore Libro satis praeclare videmur jecisse fundamenta totius futuri operis nostri: non enim poteramus docere reliqua philosophandi principia nostra esse vera, nec demonstrare illa Adversariorum esse falsa, nisi prius distinctis generibus nominum, & diligenter explicatis eorum significationibus: Ut appareret in primis & genus & speciem esse vocabula collectiva, multitudinem singularium proprie semper significantia, & simul quomodo locutiones figuratae differrent à non figuratis, & enuntiationes simplices à non simplicibus: Ut intelligeretur quomodo appellativa simplicia vel posita vel enuntiata, significent modo genus, modo non genus, modo unum, modo plura. Deinde similiter divisis & explanatis rerum generibus veris, & radicitus eversis universalibus realibus, eorumque ponendorum causis: Ut constaret in quarto divisionis nostrae rerum membro, statuendas esse multitudines rerum singularium, non universalia, sive universales naturas, ut Pseudophilosophi falso simul & stulte existimant. Postremo vero constitutis in summa tantum duobus generibus totorum, partium, divisionum & compositionum: ut totum universale, quod vocant, & ejus partes, divisio universalis & ejus cōpositio ab omni totorū, partiū, divisionum, compositionumque

Quod idem postremo confirmatur authoritate Ciceronis in primo de Inventione cum definiens genus ita inquit, Genus est quod plures amplectitur partes, ut animal. Nam si genus totum quoddam non esset, quomodo plures amplecteretur partes? & si totum quoddam est, aut continuum sit necesse est, aut discretum: nam supra docuimus omnia vera tota ad duo hæc referri, & totum quod dicitur universale esse falsum & commentitium. Sed genus totum continuum esse non potest, ut etiam Dialectici confitentur, ergo discretum est, & si discretum, ergo multitudo. Quamobrem si nomen generis vere collectivum est, ut certe est, & proprie semper significat plura, & si ubicunque ponitur nomen generis, ibidem ponere licet nomen multitudinis, & si deniq; genus totum quoddam est, & totum discretum, & multitudo quædam, authore etiam Porphyrio, ut diximus, profecto ex his omnibus manifestissime convincitur, vocem generis tàm in sermone communi quàm apud Scriptores recte loquẽtes, tàm Græcos quàm Latinos, proprie nihil aliud significare, nisi multitudinem quandam talem, & totum quoddam discretum tale, ex qua & ex quo si auferantur omnia singularia, ex quibus constant, & composita sunt: non magis præterea quicquam remaneat aut supersit ex genere, quàm ex populo, si auferantur omnes singulares populares, & de exercitu si tollantur omnes singulares milites. Ac talis quidem multitudo, & tale totum discretum, ut diximus & affirmavimus, proprie significatur vocabulo generis, tàm apud Græcos quàm apud Latinos, ut dixi, recte loquentes, cujus potestas ac significatio refertur atq; extenditur ad omnia singularia ejus multitudinis & totius discreti, cujus sunt singularia, non solum præsentia, sed etiam præterita & futura, ut infra docebimus, cum respondebimus ad objecta Adversariorum. Nunc ex iis, quæ hactenus dicta sunt, facile intelligi posse arbitror, in definiendo genere quæ vox, & quæ res generis loco maxime poni debeat: nam si quamlibet diligenter quæras, & omnem vocum ac rerum seriem percurras, nullam unquam nec vocem, nec rem invenire poteris, quæ sit ad definiendum genus accommodatior, quam vocem multitudinis & totius discreti, & quam ea res, quæ vere est multitudo & totum discretum. Cum autem dico in definiendo genere, per genus, intelligi volo non vocem & nomen generis, nec cogitationem aut conceptum generis, sed eam rem, quæ extra vocem & cogitationem vere est genus. Aliud est enim vox ipsa quâ utimur in definiendo genere, aliud cogitatio & tanquam vox mentalis rei definiendæ, aliud res ipsa vera, quæ definitione exprimitur, & voce ac cogitatione repræsentatur. Atque ut quod dico exemplis manifestius fiat, si velim definire vocem hominis, sive hominem ut est in voce, ita dicam, Homo, exempli gratia, est nomen appellativum simplex,

plex, proprie ſignificans eam rem, quæ eſt homo. Sin libeat non vocem, qua homo profertur, ſed cogitationem, qua concipitur definitione oſtendere, ſic dicam. Homo eſt notio, qua tanquam in ſpeculo menti noſtræ repræſentatur animal rationale mortale. Quod ſi non vox hominis, nec cogitatio ejus, ſed ea res, quæ vere eſt homo definienda mihi ſit: rurſus aliam definitionem afferam, & ita dicam, Homo eſt animal rationale mortale. Ut manifeſte appareat aliud eſſe vocem rei, aliud cogitationem ejus, aliud rem ipſam definire. Qua de re idcirco Lectores admonendos putavi, ut intelligant, in definitione generis aliarumq; rerum, duo maxima vitia potiſſimum eſſe vitanda. Quorum unum eſt, ne vox generis pro ea re, quæ eſt genus definiatur: in quod vitium definiendi maximum, & turpiſſimum primo Ariſtoteles in Topicis, deinde Porphyrius in Iſagoge, poſtea Dialectici, & Pſeudophiloſophi omnes Ariſtotelem Porphyriumq; ſecuti turpiſſime ceciderunt. Nam volentes definire, quid eſt genus, & dicentes. genus eſt quod dicitur de pluribus & cætera, attulerunt definitionem vocis generis, non rei, quæ eſt genus: & in ſumma in duobus prope millibus annorum, cum nunquam laborare deſtiterint in definiendo genere, tandem nihil aliud definierunt, niſi vocem generis, hoc eſt, nomen appellativũ Grammaticorum, ut paulo infra magis clare oſtendemus, cum labefactabimus definitionẽ generis, à Dialecticis & Pſeudophiloſophis traditam. Alterum definiendi vitium eſt, cum non vox quidem rei, ſed cogitatio & conceptio rei in mente, pro re ipſa vera definitur: in quod vitium cum alii multi ſæpe lapſi ſunt, tum in primis Stoici, qui (ut teſtatur Laertius in Zenonis vita) cum vellent definire genus, dixerunt, Genus eſſe conceptionem plurium & manentium notionum. Qua in definitione rurſus ſicut in illa ſuperiore, non definitur genus ut res quædam vera exiſtit extra mentem animamque poſita, ſed ut res cogitata, mente animoque concepta. Quod non eſt verum, neque proprium definiendæ rei genus. Itaque quemadmodum Ariſtoteles, & ſuperiores illi turpiter erraverunt, quia vocem rei pro re ipſa definierunt; ſic Stoici vehementer peccaverunt, quia definitionem generis afferre volentes, non rei ipſius definitionẽ attulerunt, ſed cogitationis atq; conceptus rei. Vera enim eſſentia, quæ definitione explicanda eſt, non in vocibus oris, nec in conceptis mentis eſt, ſed in rebus ipſis extra vocem mentemque conſiſtantibus, *ut definitiones proprie rerum ſint*, *non vocum*, neque nominum, ut

(Imo vero *definitur* nihil aliud quam accurata nominis explicatio eſt.)

recte inquit Galenus in ſecundo de Differentiis pulſuum, neq; cogitationum atque conceptuum, ut nos quoque ad Galeni ſententiam addimus. Quod uſq; adeo verum eſt, ut etiam ſi vox aliqua, aut conceptus definiatur, tamen non ut vox, neque ut conceptus, ſed ut res aliqua definiri videatur. Quibus ita

tanquam

tanquam fundamentis quibusdam jactis, nunc aggrediamur ad definiendum genus vere, & ante omnia doceamus, quot modis accipiatur vox generis, & quot significet: ne nos quoq; incidamus in aliquod unum ex illis duobus definiendi vitiis, quæ supra fuerunt à nobis reprehensa. Quare dicimus vocem generis sicut omnes alias fere tribus modis accipi, & tria significare posse: primo enim accipitur pro se ipsa, hoc est, pro hac voce, genus, sive ut Græci dicunt, τὸ γένος, sive ut Dialectici barbari loquuntur, ly genus; & sic genus nihil aliud est, nisi vocabulum ex quinque literis & duabus syllabis constans: quo significatur vox animalis, vox herbæ, vox arboris, & cæterorum hujusmodi generum appellationes. Animal enim & herba & arbor, generum voces sunt. Deinde sumitur pro voce generis, ut hæc vox animal, hæc vox arbor, hæc vox herba, & cæteræ, quibus significantur eæ res, quæ extra vocem, & mentem, & scriptum vere sunt genera. Et hoc modo genus est nomẽ appellativum simplex figurate significans eam rem, quæ proprie est genus, hoc est, vel multitudinem omnium singularium animalium, vel multitudinem omniũ singularium arborum, vel multitudinem omnium singularium herbarum, & cætera. Hæc enim omnia & alia similia, & vere sunt & recte appellantur genera, extra vocem, & mentem, & scriptum omne constantia. Postremo vero capitur vox generis non pro se ipsa, nec pro alia voce generis, sed pro ea re, quæ voce illa significatur, & quæ demum revera definiri debet. Quod quidem genus, & vere & perfecte ita definiendum est, ut in ejus definitione multitudo sive totum discretum assumatur loco generis, & ita dicatur, Genus est multitudo, sive totum discretum ex omnibus suis speciebus, tam individuis quam dividuis, tam præteritis & futuris quam præsentibus consistens: ut animal, sive ut animalia, sive ut genus animalium. Sic tamen ut ex tribus hisce exemplis, quæ ad illustrandam definitionem generis afferuntur, primum, hoc est, animal accipiatur figurate pro omnibus singularibus animalibus mundi: reliqua autem duo exempla, hoc est, animalia & genus animalium, non figurate, sed proprie sumantur pro omnibus individuis animalibus. Hæc igitur est, ut nos arbitramur & non dubitanter affirmamus, vera & perfecta definitio generis, hoc postremo modo accepti, hoc est, non pro ipsa voce, genus, nec pro aliqua voce generis, sed pro ea re, quæ vere est & recte appellatur genus: quod est unum & verum & proprium genus. Sic ut quodcunq; aliud ab hoc diversum, sive in mente sive in voce sive in scripto sit, non verum sit genus, sed proprii generis tantum velut umbra, & simulachrum inane. Quale est illud, quod ab Aristotele, Porphyrio, cæterisq; Pseudophilosophis & falsissime intelligitur, & perversissime definitur, ut mox docebo, singulas definitionis

eorum particulas refutans, & deridens tanquam non solum falsas, sed etiam stultas, fatuas, & inanes. Nunc ratio singularum definitionis nostræ partium nobis reddenda est, ne magis aliena refellere quam nostra confirmare velle videamur. Ergo quod definientes genus, pro ea re, quæ est genus, diximus primo esse multitudinem, sive totũ discretum, id fecimus ut ostenderemus, multitudinem sive totum discretum esse verum generis genus, & ipsum genus, ut res est, in multitudine sive in toto discreto, tanquam in suo & proprio genere contineri, & locatum esse, & in summa nihil aliud esse, nisi multitudinem & totum discretum. Sic enim omnes Scriptores tam Græci quam Latini recte loquentes genus intelligunt, ut supra monui, tum quia nomen generis vere collectivum est, tũ quia loco generis in oratione identidem ponitur, vel saltẽ poni potest, multitudo. Dixi autem recte loquentes, ut excluderem Dialecticos, & cæteros Pseudophilosophos cõmunis sermonis & linguarũ corruptores, à quorum numero non excipimus Aristotelem, in multis scriptis operum suorum præsertimque in Dialecticis, & Metaphysicis, si tamen Aristoteles horum librorum, qui nunc sub ejus nomine leguntur, verus Author fuit: id quod postea videbimus, cum pervenerimus ad ultimam hujus operis partem. Adjunxi vero & proprie loquentes, quoniam, ut docui supra Capite quarto, cum de nominibus figurate positis loquebamur, genus aliquando figurate non pro multitudine, sed pro uno tantum ponitur, ut apud Horatium in Odis,

Audax Japeti genus, pro solo Prometheo Japeti filio: & apud Aratum in Phænomenis, κείνη δ' ἀστραίου γένος. Illa autem Astræi genus, pro sola Justitia Astræi gigantis filia. Sed ut redeam unde discessi, multitudo, & totum discretum in definitione generis, genus ejus, ut res est, recte posita sunt: nunc sequitur, ut rationem etiam reddamus aliarum proprietatum, sive partium, in eadem definitione positarum, quibus genus in sua specie cõstituitur, & ab aliis omnibus multitudinibus & totis discretis, quæ non sunt genera, separatur. Est enim genus species quædam multitudinis, sive totius discreti: sed quædam sunt multitudines, quæ non ex omnibus sui generis speciebus constant, ut grex, armentum, populus, exercitus. Non enim unus grex ovium, exempli causa, comprehendit omnes oves mundi singulares, neq; unus populus omnes qui ubiq; sunt, singulares cives, neq; unus exercitus omnes singulares milites: nam qui dicit gregem ovium, & armentum boum, multas ille quidem oves, & multos boves simul dicit, sed non omnes quæ vel qui sunt in mundo. At vero, qui dicit genus ovium, & genus boum, is proprie loquendo nullam omnino ovem, & nullũ omnino bovem relinquit nõ comprehensum. Quod dixi de grege, & armento, idem quoq; intelligi volo de populo, & exercitu,

citu,& aliis ſimilibus: ac tales quidem ſunt hæ,quas dico,multitudines. Aliæ vero multitudines exiſtunt,& hæ quidē longe majores, quibus omnes ſpecies tam individuæ quam dividuæ ſui cujuſque generis continentur nulla prorſus excepta,qualia ſunt omnia genera proprie accepta. Sic enim & genus animalium complectitur in ſe omnia ſingularia animalia,& genus arborum omnes ſingulares arbores,& genus magnitudinum omnes ſingulares magnitudines, & genus colorum omnes ſingulares colores,& ſic reliqua omnia genera ſuas cujuſque ſpecies dividuas & non dividuas. Quæ cum ita ſint,ut diſtingueretur nomen generis collectivū à cæteris nominibus collectivis,& ſepararetur multitudo generis à grege, armento, populo, & exercitu, aliiſq; ſimilibus,in ejus definitione poſtquam dictum eſt, genus eſſe multitudinē ſive totū diſcretum, etiam additum eſt,conſiſtens ex omnibus ſuis ſpeciebus,eo quod cæteræ multitudines,ut dixi, ex omnibus ſuis ſpeciebus non conſtant, ſed tantum ex aliquibus. Grex enim ovium præterquam quod non conſtat ex omnibus ſingularibus ovibus mundi, ut genus ovium, etiam non proprie eſt compoſitus ex ſpeciebus ovium,ſed ex ſingularibus tantum ovibus. Nihil enim proprie ex ſpeciebus conſtat,niſi genus, nec ſpecies ulla proprie dici aut eſſe poteſt, niſi ubi eſt genus, & comparatione generis,ſicut neque genus, niſi ubi eſt ſpecies, & reſpectu ſpeciei. Atq; ideo in definitione generis neceſſario ponitur ſpecies,& contra in definitione ſpeciei genus: ut infra monſtrabitur in Capite de ſpecie. Ergo ut diſtingueretur & ſepararetur multitudo generis, à cæteris multitudinibus, quæ non ſunt genera, additum eſt,ex omnibus ſuis ſpeciebus conſiſtens. Quod autem appoſui,tam individuis quam dividuis, hoc volui ſignificare, duos eſſe ſpecierum modos: unum, qui dividitur, & eſt idem quod genus ſubalternum, ſive ſpecies ſubalterna, ut homo,qui comparatus animali ſpecies eſt, collatus vero cum Thebano,& Trojano, & omnibus ſuis individuis, generis ſortitur nomen, & dividitur, ut genus. Alter vero ſpecierum modus, eſt individuus, qui tantum ſpecies eſt, & nunquam poteſt eſſe genus, quia eſt idem quod individuum, & recte dici poteſt,tum individuum,tum ſingulare, tum ſpecies individua, tum ſpecies ſingularis, tum etiam ſpecies ſpecialiſſima,ut infra probabimus in Capite de ſpecie. Ex hujuſmodi ergo ſpeciebus tam individuis quam dividuis,conſtat & compoſitum eſt omne verum genus, & his proprietatibus ſeparatur ab omni alia multitudine, quæ non eſt genus. Quod autem pertinet ad exempla definitioni ſubjecta,cum dicimus,ut animal figurate,id volumus declarare,idem valere,animal figurate acceptum, & omnia ſingularia animalia,ſive genus animalium proprie ſumptum. Nanq; ut ſupra dixi, cum aliis in multis locutionibus, tum maxime in exemplis pro-

ferendis, ſingularis numerus pro plurali, & unus pro omnibus poni conſuevit ut in illo Ciceronis exemplo, quod ex primo de Inventione ſupra citavimus, cum ſic ait. Genus eſt quod plures amplectitur partes, ut animal: ibi enim animal figurate poſitum eſt pro omnibus animalibus, ſive pro genere omniũ animalium, quod idem eſt, ut perinde ſit, ac ſi dixiſſet, quemadmodum nos in ſecunda parte exempli noſtri poſuimus, ut animalia, ſive ùt genus animalium. Idem enim valent, ut animal figurate, & ut animalia ſive ùt genus animalium proprie. Quibus loquendi modis, hoc eſt, tam figuratis quam propriis utuntur & Ariſtoteles, & Cicero, & Scriptores omnes veteres, tam Græci quam Latini, idque non ſolum in verſu, ſed etiam in ſoluta oratione, & præſertim cum aut exempla proferunt, aut libros inſcribunt, aut leges ſanciunt, aut definiunt aliquid, quemadmodum ſupra oſtendimus. Ac talem quidem nos veri generis definitionem eſſe debere arbitramur & affirmamus, tot ac talibus rationibus per ſingulas partes comprobatam, ac demum tribus exemplis eandẽ rem, ſed diverſo modo ſignificantibus, illuſtratam. Adverſus quam, quæ dici poſſe videbuntur, iis poſtea reſpondebimus, cum refutaverimus totam definitionem Adverſariorum. Modi autem, ſive differentiæ, ſive ſpecies generis hoc pacto, ut dictum eſt, definiti, plures ſunt. Nam ex omni generum numero, quæcunque reperiuntur in rerum natura, unum eſt tantummodo ſummum & maximum, quod quoniam omnia alia genera continet, ipſum autem à nullo alio continetur, idcirco à nobis appellatur genus generaliſſimum, ut infra cõſtabit in Capite de uno ſummo vero & generaliſſimo genere, & rurſus in deſcriptione arboris noſtræ genericæ. Id autem genus, eſt genus rerum proprie, & res figurate, pro omnibus rebus, ſive pro omni genere rerum: non ſubſtantia, neque ens, aut ullum aliud ex prædicamentis, aut tranſcendentibus Pſeudophiloſophorum: ut ibidem probabimus. Cætera vero omnia genera, præter *generaliſſimum, hoc eſt, genus rerum*, eo quod continentur in illo generaliſſimo, & tum genera, tum ſpecies eſſe poſſunt, ad aliud tamẽ & aliud comparata: idcirco à Dialecticis non male appellata fuerunt, genera ſubalterna. Quorum multi reperiuntur modi, ſive differentiæ, ſive ſpecies: nam ex eis alia ſunt *communia*, ut corpus, exempli gratia, quod eſt genus commune viventibus, & vita carentibus: alia *propria*, ut ſentiens, quod eſt genus proprium animalibus, & nullius alterius præterea: alia *differentia*, ut rationale, quod eſt genus differens ab irrationali, & à brutis omnibus: alia *ſimilia*, ut formica, quod eſt genus ſimile homini, eo quod formica ſimiliter ut homo longe in poſterum proſpicere videtur: alia *contraria*, ut vitium, quod eſt genus contrarium virtuti: alia *ſubſtantialia*, ut animal, quod eſt genus ſubſtantiale homini, eſt

enim

enim animal ita in substantia homins insitū, ut homo sine animali nullo pacto esse possit. alia *accidentalia*, ut calidum, quod est genus accidentale aquæ, aqua enim cum est calida, sine dubio est in genere calidorum, non substantiali quia calor non est de substantia ejus, sed accidentali, eo quia in contrariam qualitatem facile mutari, & in genus frigidorum pertransire potest. Ut in summa sint *septem generum subalternorum, sive modi, sive differentiæ, sive species*, commune sive genus commune, proprium sive genus proprium, differens sive genus differens, simile sive genus simile, contrarium sive genus contrarium, substantiale sive genus substantiale, accidentale sive genus accidentale: & si qua forte alia hujusmodi reperiuntur, quæ vel reducantur ad aliquod unum horum, vel si reduci non queant, ne sint quidem genera subalterna. Ac nos quidem facimus & statuimus tot ac tales sive modos, sive differentias, sive species, generis ejus, quod à nobis supra definitum fuit, & quicunque alii generis modi, præter hos quos diximus, afferuntur vel à Porphyrio, vel ab Aristotele, vel ab alio quocunque Dialecticorum, eos sine ulla dubitatione pronuntiamus esse mendaces, & falsos. Nam ex tribus generis modis, quos Porphyrius in Isagoge sua posuit unus tantum, hoc est, primus est verus, eo quia dicitur, ut ipsemet inquit, esse multitudo quorundam, quemadmodum & nos omnia nostra genera proprie multitudines quasdam esse volumus, reliqui autem duo posteriores prorsus sunt mendaces, & falsi, ut ostendemus infra. Ex illis vero quatuor generis modis, quos Aristoteles protulit in quarto τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ, ne unus quidem est verus, ut etiam probabimus, ut in statuendis generis modis, multo magis Aristoteles quam Porphyrius errasse videatur. Nam quod communiter Interpretes quatuor illos generis Aristotelici modos, ad tres illos Porphyrii reducere conantur, prorsus nihil agunt, nisi nugantur & operam ludunt, simul & se ipsos, & miseros philosophiæ studiosos decipientes. Quod ut clarissime intelligatur esse verum, primo ostendamus modum illum generis, quem philosophicum vocant, qui apud Aristotelem est quartus, apud Porphyrium vero tertius, & ab utroque ita definitur, ut dicatur, Genus esse illud quod dicitur de pluribus differentibus specie in eo quod quid est, hunc inquam generis modū ostendamus ut supra polliciti sumus à Dialecticis fuisse male expositum, peius definitum, & omnino si fieri potest, plusquam falsum: Deinde reliquos prosequemur. Ergo quod Aristoteles in Topicis, & Porphyrius in Isagoge, ita definiunt modum illum generis, ut dixi, vel quod Juniores Dialectici vocem generis addere volentes, ajunt, genus esse universale, sive prædicabile, quod dicatur de pluribus, ut supra: ad has inquam Dialecticorum generis defini-

tiones primo dicimus eos non recte fecisse, Partim quia generis genus nullum determinatum in definitione apposuerunt, ut Aristoteles & Porphyrius dicentes, genus est quod dicitur, & non addentes quidnam rei esset istud quod diceretur. Quanquam hoc si cætera recta essent, facile posset tolerari, cum idem à multis aliis viris doctissimis factitatum esse reperiatur: Part m quia non omiserunt quidem generis genus, sed falsum & barbarum adjecerunt, ut Recentiores Dialectici, qui universale, sive prædicabile generis genus statuerunt. Nam, ut omittam vocabula universalis & prædicabilis, quæ in ea significatione, quam illis tribuunt, sunt prorsus barbara, etiam res ipsæ, quæ vocabulis illis significantur, nullam habent nec soliditatē nec veritatem: sed sunt mera tanquam vel figmēta Poetarum, vel ægrotantium somnia, ut ostensum est supra, ubi universalia radicitus à nobis fuerunt exstirpata & eversa. Et si universalia falsa sunt, ut certe sunt, ipsa quoque prædicabilia non possunt non esse falsa: cum nihil aliud sit prædicabile, ut Dialectici volunt, nisi universale prædicatum. Atque hæc sunt prima in definitione generis à Dialecticis admissa vitia, quia vel genus prorsus omiserunt, vel loco multitudinis, & totius discreti universale & prædicabile, hoc est, duas voces plane barbaras apposuerunt. Præterea etiam turpissime, & simili quodam modo erraverunt quo Archigenes in definitione pulsus pleni, qui, ut refert Galenus in secundo de Differentiis pulsuum, videtur non rem definivisse, sed vocem ac nomen rei. Sic enim Dialectici genus definire volentes, non rem, quæ vere est genus, sed vocem ac nomen generis definiverunt: quod est vitium, ut ante dixi, in definiendo maximum. Etenim genera rerum res quædam veræ sunt, non voces neq; nomina, ut genus animalium, & genus arborum, & cætera hujusmodi genera: Atque ideo cum dicunt, genus esse id quod dicitur de pluribus & cætera, incipiunt tribuere generi ac rei, proprietatem vocum ac nominum, hoc est, dici & prædicari: & definire genus ac rem, perinde ac si esset vox & nomen. Nanque, ut supra docuimus, dici ac prædicari de pluribus, non rerum, sed vocum proprium est: & quicquid dicitur ac prædicatur, proprie est nomen non res. Quamobrem ita definiendo similiter peccant, ut si volentes definire populum vel exercitum, ita dicerent, populus est quod dicitur de pluribus & cætera, exercitus est quod dicitur de pluribus & quæ sequuntur. Nanque & populus & exercitus quatenus non res veræ, sed voces & nomina sunt, recte hoc modo definiri possent. Est enim revera vox populi nomen quoddā, quod dicitur de pluribus populis, ut de Parmensi, de Placentino, de Romano, & aliis similibus. Et eodem modo vox exercitus, quæ dicitur de Germanico, Hispano, & Gallico exercitu. Quocirca hujusmodi definitiones recte conveniunt

veniunt populo & exercitui, quatenus ſunt non res veræ, ſed voces ac nomina appellativa res ſignificantia: Cæterum idem populus & idem exercitus quatenus res veræ extra vocem & animum reperiuntur, nequaquam recipiunt tales definitiones, ſic enim acceptus uterq; hoc modo eſſet definiendus, Populus eſt multitudo civium, in unis & eiſdem mœnibus habitandi cauſa congregata: & exercitus eſt multitudo militum, in uno & eodem loco belli gerendi cauſa collecta. Ex quo intelligitur quantum interſit, inter definitionem nominis & definitionem rei, quæ nomine ſignificatur. Nam cum omnium appellativorum nominum una eademq; ſit definitio, & nomen generis ipſum quoq; ſit appellativum, ſicut & nomen populi, & nomen exercitus, neceſſe eſt definitionem ejus unam eandemque eſſe, quæ cæterorum nominum appellativorum, in quorum definitione in primis ponitur, ut dicantur ſive prædicentur de pluribus, ſi quidem prædicari & dici, ut ſæpe jam dixi, non rebus, ſed nominibus proprie tribuuntur. At definitio rei quæ nomine appellativo ſignificatur longe eſt diverſa, quando quidem, quot res diverſæ ſunt nominibus appellativis ſignificatæ, tot earum definitiones exiſtunt inter ſe plurimum differentes. Itaq; is demum recte definit, qui rem definiens, rei, nomen autem, nominis definitionem affert, Qui vero aut nomen pro re, aut rem pro nomine finit, is maximum in definiendo committit vitium, & eodem modo reprehendendus eſt, quo modo diximus Archigenem à Galeno in definitione pulſus pleni fuiſſe reprehenſum, οὐ γὰρ τῶν ὀνομάτων ἀλλὰ τῶν πραγμάτων οἱ ὅροι ut idem Galenus vere & recte inquit. Quod uſque adeo verum eſt, ut ante dixi, ut etiam ſi definiatur aliquod nomen, tamen non tanquam nomen, ſed tãquã res aliqua definiri videatur. Quæ cum ita ſint, manifeſte apparet, quanta reprehenſione digni ſunt omnes Dialectici, qui generis, hoc eſt, rei cujuſdam definitionem aggredientes, cœperunt definire non rem ipſam, quæ eſt genus, quemadmodũ nos fecimus, dicentes genus eſſe multitudinem, ſive totum diſcretum, ſed vocem ac nomen rei, aſſerentes genus eſſe id quod dicitur, ſive prædicatur de pluribus & cætera, quod non rei, ſed vocis eſt proprium. Dicuntur enim voces & nomina rerũ de rebus, ut nomen animalis & nomen arboris, de veris animalibus & de veris arboribus: at res ipſæ neq; dici neq; prædicari vere poſſunt, niſi auxilio vocum ſuarum, ut ſupra diximus. Sed non mirum eſt homines rudes, & maxima ex parte barbaros, non tam lingua & ore, quam corde & pectore, nunquam vidiſſe differentiam, quæ eſt inter res, & nomina rerum, nec animadvertiſſe quantum interſit definire rem ipſam, ac nominis ipſius definitionem afferre, Cum nec unquã intelligere potuerint quid differat inter locutiones proprias & locutiones figuratas, pronuntiatio-

nes simplices & pronuntiationes iteratas: quanquam utriusque rei innumerabilia extent exempla, tam apud Græcos quam apud Latinos. Quis enim præter quam Dialecticus, cujus proprium est nihil scire, quis inquam nescit, aliud esse rem ipsam, aliud nomen rei? aliud cupiditatem, aliud nomen cupiditatis? aliud imperium, aliud quod scribit Cicero in Epistolis, nomen imperii quo appellor? aliud honorem, aliud quod idem scribit de Claris oratoribus, nomen honoris adeptus est, non honorem? aliud pietatem, aliud item apud eundem in Epistolis, nomen gravissimum & sanctissimum pietatis? aliud voluptatem, aliud hæc vox voluptatis, sive verbum voluptatis? Qui omnes loquendi modi, & alii quamplurimi similes non solum apud Ciceronem, sed etiã apud alios Scriptores tã Græcos quam Latinos reperiuntur, ut maximo argumento sit Dialecticos omnes non acutissimos & subtilissimos, ut ipsi se gloriãtur, sed hebetissimos & indoctissimos fuisse, qui hæc tam aperta, tamque manifesta vitia nunquã tamen videre potuerunt. Nam si animadvertissent aliud esse rem ipsam, aliud nomen rei definire, aliud esse genus, aliud nomen generis, nunquam profecto nomen generis pro ea re, quæ est genus, neque nomen rei pro re ipsa definivissent: Et si intellexissent verba aliud significare cum proprie, aliud cum figurate ponuntur, profecto etiam cognovissent, animal cum pro exemplo generis profertur, non esse proprie positum, sed figurate, & non pro uno animali tantum, nec pro nescio quo monstroso universali, sed pro omnibus animalibus, sive pro genere omniũ animalium esse accipiendũ. Nam qui definit animal, ut genus est, is omnium animalium, sive universi generis animalium definitionem affert. Itaque prima pars definitionis generis à Dialecticis traditæ habet hoc vitium, quo nullum potest esse in definiendo majus, neque turpius, ut vocem generis & nomen appellativum, quale est, verbi gratia, nomen animalis & nomen arboris, pro ea re, quæ est animal vel arbor, definire incipiat. Vox enim generis & nomen appellativũ, est illud quod vere dicitur, non illud quod est verum genus, ut supra diximus, cum de nominibus appellativis loqueremur, & nihil dicitur sive prædicatur de pluribus quin id sit vox generis & nomen appellativum. Quod autem Dialectici in hac eadem definitione postquam dixerunt genus esse id, quod dicitur de pluribus, addunt etiam, specie differentibus, hæc quoq; pars, etiam si nomen generis definiretur, tamen vitio non careret, quia non necessario sed supervacuc & omnino frustra esset addita. Nam quicquid dicitur de pluribus, id quoq; de differentibus specie dicatur, necesse est, & omnino quæcunq; differunt, ea necessario differunt specie vel divisibili vel indivisibili. Intelligo autem aliqua differre specie, nihil aliud, nisi ea esse species inter se differentes, atque ita in-

ita inter se differunt, primo individua, quæ & vere sunt & recte appellantur species individuæ, ut infra probabimus in Capite de Specie. Deinde species divisibiles eâdem ratione, quia sunt species inter se diversæ. Postremo genera, quia nihil potest differre genere, quin etiam aliquo modo specie differens ac diversum existat, ut infra monstrabitur. Quare totam hujusce rei probationem in locum illum differo, nunc tantummodo Lectorem admonitum volo, *quicquid differt, id non posse non aliquo modo specie esse differens*, & propterea partem illam de differentibus specie in definitione generis dialectici supervacue ac frustra fuisse positam: & eo magis etiam quod infra probaturi sumus nec recte dici, nec verum esse aliquid differre numero, eo scilicet modo quo Dialectici intelligunt, sed omne quod more Dialecticorum numero differat, id non posse non etiam specie differens esse. In tertia vero & ultima ejusdem definitionis parte, cum dicitur, in eo quod quid est, non solum id est supervacuum, sed falsissimum, cum genus non solum, ut res est, nullo pacto dicatur in quid, eo quia, dici non rerum sed vocum proprium est, sed etiam, ut vox generis, non magis dicitur in quid quam in quale. Nam quemadmodum quærenti, quid est homo? recte responderis, est animal: sic etiam interroganti, qualis est homo? recte respondeas, est animalis: cum tamen tam animalis adjective, quàm animal substantive sit vox generis. & tam vere dicatur, animale genus quàm animal genus, ut apud Lucretium libro primo,

Unde animale genus generatum in lumina vitæ,
Redducit Venus.

Quare etiam si genus non ut res sed ut vox definiretur, non tamen recte apponeretur illa clausula, in eo quod quid est, loco proprietatis, quia vox generis puta animalis, non magis dicitur in quid quàm in quale, Et quoniam illa dici in quid, & dici in quale, non sunt vere proprietates aut differentiæ generis, sed nominis substantivi & adjectivi. Nam, quemadmodum supra dixi, nomen substantivum est illud quod dicitur in quid, & semper significat rem tanquam per se stantem, Nomen vero adjectivum est illud, quod dicitur in quale, & semper significat rem tanquam in alio existentem. Interrogati enim quid est homo? semper respondere incipimus, per nomen substantivum, vel adjectivum, ut vocant, substantivatum, & dicimus, homo est animal, vel homo est rationale, hoc est, res quæ habet animam, vel res quæ habet rationem. Quod si quis interroget, qualis est homo? non amplius respondendum sit per nomen substantivum animalis, ut ante, sed per nomen adjectivum, & dicendum, homo est animalis, vel homo est rationalis. Interrogatio enim per quid est, substantivi, sicut per quale est, adjectivi responsionem semper requirit:

O & pro-

& propterea vere diximus, dici in quid & dici in quale non generis privatim, sed nominis substantivi & adjectivi, esse proprietates, quia per illas nomina substantiva differunt ab adjectivis, & sic dici in quid non recte appositum fuit in definitione generis, non solum, ut genus res quædam est, sed etiam si vox generis definiretur. Atq; hoc modo refutatis omnibus partibus definitionis generis Dialectici, superest exemplum ad explicandam definitionem ab ipsis prolatum, quod est, animal: quo in exemplo multo magis decepti sunt & erraverunt Dialectici, quàm in aliis definitionis suæ partibus: existimaverunt enim animal ibi accipiendum esse pro illo suo universali stulto & ridiculo, & jam antea à nobis refutato, nec intellexerunt, ut in aliis ferè omnibus exēplis fit, sic in hoc, vocem animalis non proprie, sed figurate, esse accipiendam, & perinde esse intelligendam, ut si proprie dictum esset, ut animalia, sive ut genus animalium, sive etiam ut multitudo animalium. Nihil enim differt in proferendis exemplis, ut toties dixi, sive dicatur, ut animal figurate, sive ut animalia, sive ut genus animalium proprie eadē enim ubiq; sententia est, diversis loquendi modis explicata. Sed jam satis dictum fuit de falsitate & absurditate tertii illius modi generis Porphyriani, & quarti Aristotelici: ostendimus enim definitionem illius esse vel falsam, vel supervacuam, vel ridiculam, utpote in qua non ea res, quæ vere est genus, sed nomen generis, atq; adeo nomen appellativum definiatur: idq; falsò, cum generis genus vel omnino prætermissum, vel non recte appositum fuerit: & cum dici de pluribus non sit proprium generis neq; rerum, sed nominum atq; verborum: & cum quicquid differat, id specie aliquo modo differre necesse sit, nec aliter etiam quàm specie differens esse possit: & deniq; cum dici in quid, non magis sit proprium generis, aut vocis generis, quàm dici in quale, ut patuit in exemplis, quæ supra posuimus. Præterea etiam docuimus eam vocem quæ pro exemplo generis subjicitur, hoc est, animal, non esse vere genus, nec significare proprie genus, sed figurate & improprie. In summa patefecimus Dialecticos in duorum propè millium annorum spatio, cum nunquam laborare destiterint in definiendo genere, tamen ad extremum nihil aliud definivisse, nisi nomen appellativum simplex, quod vere & proprie dicitur de multis differentibus specie, non quidem in una sed in pluribus enuntiationibus, & si sit substantivum in eo, quod quid, si adjectivum in eo, quod quale, prædicatur. Atq; hoc ipsum etiam non recte definivisse, propter causas & rationes supra commemoratas. Neq; solum tot ac tantas falsitates Dialecticorum refutavimus, sed etiā ante docuimus, quid vere sit genus, & veram illius definitionem attulimus, ostendentes genus esse non universale nec prædicabile, quod dicatur de multis differentibus specie, in eo,

in eo, quod quid eſt, ut Pſeudophiloſophi falſò dicunt, ſed multitudinem quandam ſingularium, ſive totum quoddam diſcretum ex omnibus ſuis ſpeciebus, tam individuis quàm dividuis, tam præteritis & futuris, quàm præſentibus compoſitum. Quæ quidem definitio penè eadem eſt, quæ Ciceronis in primo de Inventione, cum ait, Genus eſt quod plures amplectitur partes: nam ſi plures partes amplectitur, & illæ partes proprie ſunt ſpecies, ſive formæ, profecto neceſſe eſt, genus ex ſententia Ciceronis eſſe multitudinem, ac totum diſcretum ex ſpeciebus ſive formis compoſitum. Sed differt definitio noſtra ab illa Ciceronis, quod in noſtra genus generis eſt additum, in illa Ciceronis, deſideratur, ſed ſubintelligitur: & quas ille vocat partes communiter, nos ſpecies, ſive formas proprie appellamus. Et poſt omnia nos indicamus, genus tanquam totum quoddam diſcretum ex omnibus ſuis ſpeciebus conſtare, ut differat ab aliis totis collectivis, quod Cicero non facit. Nunc confutata hoc modo per ſingulas partes definitione Adverſariorum, & noſtra confirmata, ſupereſt reſpondere ad ea, quæ Dialectici & Pſeudophiloſophi dicere poſſent contra nos, partim defendentes definitionem ſuam à reprehenſionibus noſtris, partim noſtram tanquam non recte confectam redarguentes. Poſſet enim eorum aliquis ita dicere, & Ariſtotelem in Topicis, & Porphyrium in Iſagoge ſua recte definiviſſe genus, non tanquam rem veram extra prolationem oris & cogitationem mentis poſitam, ſed ut vocem & nomen rei, quod revera de pluribus dicatur, & cætera. Et reſponſionis ſuæ rationem hanc afferre: quod Dialectica ſit, ut ipſi dicunt, non de rebus veris extra vocem intellectumq; ſitis, ſed de vocibus & nominibus res illas ſignificantibus. *Atque hanc ob cauſam Græcos Porphyrii interpretes ferè omnes inſcripſiſſe commentarios ſuos εἰς τὰς πέντε φωνάς, hoc eſt, in quinque voces. Quod non feciſſent, niſi putaſſent, Dialecticam ſive Logicam totam eſſe non de rebus proprie, ſed de vocibus ſive conceptibus, qui quaſi voces & nomina quædam ſunt mentalia.* Atq; hâc ratione Pſeudophiloſophi fortaſſis contendere poſſent, genus ſuum, hoc eſt, ens dialecticum, non ut rem veram, ſed ut vocem rei recte fuiſſe definitum. Quibus ego viciſſim breviter *reſpondeo: Solius Grammaticæ & nullius præterea alius artis proprium eſſe officium, ut pertractet de vocibus & earum proprietatibus.* Idque probo primum Authoritate Ariſtotelis in tertio τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ, qui de Grammatica ita ſcribit ad verbum, οἷον ἡ γραμματικὴ μία οὖσα πάσας θεωρεῖ τὰς φωνάς, hoc eſt, Grammatica unà cum ſit, omnes contemplatur voces. Deinde Grammatica ipſa quoque, etiam ſi Ariſtoteles hoc non diceret, tamen jure ſuo tractationem vocum ſibi vendicat, ut manifeſte apparet ex libris Grammaticorum, in quibus de omnibus octo partibus

orationis copiose tractatur. Atq; ideo si ad Dialecticam spectaret per tractare de eisdem, sequeretur tractationem unius & ejusdem rei, hoc est, vocum, ad duas artes frustra, & sine ulla necessitate æqualiter esse pertinemtem, quod est absurdissimum: & eò magis quod Dialectica tota falsa est, vel inutilis, vel supervacua: ut partim jam supra probatum est in multis capitibus, partim etiam infra clarius probabitur in multo pluribus, & maxime in eo, ubi demonstrabimus Dialecticam tanquam vel falsam, vel inutilem, vel supervacuam ex omni artium & scientiarum numero ac consortio esse ejiciendam. Quare qui affirmant Dialecticæ proprium esse ut tractet de vocibus, ii manifeste dicunt, non solum contra nos & contra veritatem, sed etiam contra Aristotelem, & contra communem omnium studiosorum profectum, ex quorum utilitate & commoditate non est, ut plures artes de una & eadem re tradantur. Idq; etiam ita, si Dialectica esset vera, utilis, & necessaria: Nunc vero cum talis sit, qualem nos eam supra ostendimus & infra magis ostensuri sumus, nihil amplius dubitationis relinquitur, quin non solum à vocum pertractatione, sed etiam ab omnium artium & scientiarum societate sit removenda. Atque his de causis nullo pacto possunt defendi aut excusari, nec Aristoteles, nec Porphyrius, quin pessime ac perversissime genus, quod est res vera, tanquã vocẽ & nomen definiverint: nec Interpretes tã Græci quàm Latini & Arabes, quin tanquam imperiti, & sine ulla consideratione Aristotelis & Porphyrii errata sint secuti: nec omnes deniq; simul, hoc est, tam Hæresiarchæ quàm Sectatores, quin fuerunt cæci ac prorsus omni judicio carentes, qui non viderunt genera rerum esse non voces nec nomina, sed res veras, à vocibus longe differentes, ut genus animalium, genus arborum, genus herbarum, & alia hujusmodi genera. Quis enim, nisi planè stultus & insanus, dicat, genus animalium esse vocem non rem? genus arborum esse vocem non rem? genus herbarum esse vocem non rem? profecto nemo, nisi forte Dialecticus aliquis plusquam stultus & insanus. Præterea posset aliquis objicere nobis definitiones illas generis ac speciei, quas Cicero in Topicis, & in primo de Oratore affert, & dicere eas à nostra superius tradita longe differentes esse, & propterea si illæ veræ sunt, nostram necessario oportere esse falsam. Cicero enim in Topicis sic ait. Genus & formã definiunt hoc modo, Genus est notio ad plures differẽtias pertinẽtes, Forma est notio cujus differẽtia ad caput generis & quasi ad fontẽ referri potest. Qua in definitione Cicero non multitudinem, ut nos, neq; totum discretum, sed notionem generis genus ponere quidem videtur, sed non ita est: Nam enim Cicero ex sententia sua eo in loco loquitur, sed ex opinione vel Aristotelis, quem intetpretabatur, vel Stoiçorum, qui tali quodam modo

genus

genus definiebant, ut est apud Laertium in vita Zenonis. Ac Ciceronem quidem ibi non ex sententia sua loqui, illud est signum vel manifestissimum, quod ita ait, Genus & formam definiunt, quasi dicat vel Peripatetici, vel Stoici, vel nescio qui Philosophi: & propterea nihil nobis adversatur illa definitio, quam Cicero non ex sua sed ex aliorum opinione protulit, & quæ sine ulla dubitatione est falsa, propterea quod genus non ut est in re, sed ut in mente concipitur ac cognoscitur, definit. Quem definiēdi modum supra ostendimus esse vitiosissimum, Genera enim rerum res sunt non notiones, & vere rerum definitiones, non ut res ipsæ sunt cognitæ & intellectæ, sed ut extra cognitionem & intellectionem in re ipsa sunt, fieri debent. Alioqui ego quoque si velim eodem genere adhibito possim definire populum & exercitū hoc modo, Populus est notio multorum civium & cætera, exercitus est notio multorum militum & cætera, & tamen me nemo jure posset reprehendere: propterea quod ita faciendo definirem populum & exercitum nō ut vere sunt extra mētem in re, sed ut animo & mente comprehenduntur. Et ita Stoici, sive alii quicunque quos Cicero innuit, genus definiebant, sed non recte. Res enim, ut dixi, non ex eo, quod cogitantur & mente concipiuntur, sed ex eo, quod revera existunt extra mentem animumque sint definiendæ, & dicendum sic, populus est multitudo civium, exercitus est multitudo militum, genus est multitudo specierum: eodemque modo faciendum in definitione aliarum rerum, quæ extra vocem mentemque & scriptum reperiuntur. Quod dixi de definitione generis à Cicerone in Topicis allata, idem dico de definitione speciei ibidem tradita, hoc est, quemadmodum genus, sic etiam speciem non vere esse notionem, nec in genere notionis vere reponi, cum tam species quam genera rerum, non notiones sint, sed res veræ. Eodemque modo respondeo ad definitiones illas ac speciei, quas Cicero in primo de Oratore scribit, hoc modo, Genus est quod sui similes, communione quadam, specie autem differentes duas aut plures complectitur partes, partes autem sunt, quæ generibus iis, ex quibus manant, subjiciuntur. Has nanque definitiones quemadmodum & illas superiores Cicero non ex suo ipsius ingenio, sed ex falsa Philosophi alicujus doctrina prompsit, Tametsi multo minus falsitatis continent, quam illæ Aristotelis & Porphyrii, cum in eis nec genus nec species affirmetur dici aut prædicari de aliquo, nec de differentibus specie nec de differentibus numero, nec in quid nec in quale, quæ omnia vitia in definitionibus suis generis & speciei Aristoteles & Porphyrius admiserunt. Ad hæc rursus sic objicere possent Adversarii, si genus esset multitudo singularium, ut nos dicimus, fore ut genus aliquando corrumperetur, & interiret, singularia enim esse

corruptioni obnoxia. Cui objectioni breviter reſpōdemus, ut in ſeptimo Capite ſupra diximus, ſingularia quidem ſingillatim accepta ſine ulla dubitatione morti & interitui eſſe opportuna. Sed ſi eadem univerſe ſive in univerſum accipiantur, eo modo eſſe incorruptibilia & æterna, hoc eſt, per continuam ſingularium ſucceſſionem, quemadmodū ſupra in eodem Capite probavimus. Et ita corruptio ſingularium individuorum definitioni noſtræ nihil obeſt, cū ſemper remaneant, ut dixi, univerſa. Sed rurſus nos urgent dicentes tempore hyemis, cum nulla eſt ſingularis roſa, ubi erit, aut ex quo conſtabit genus roſarum? aut de quo erit definitio ac ſcientia de roſa? Ad hoc quoque eodem modo reſpondeo, quo ſupra, *genus roſarum eſſe perpetuum & immortale, quemadmodum cætera genera, & conſtare ex roſis non ſolum præſentibus ſed etiam præteritis & futuris.* Ita enim placuit linguarum Authoribus, ut ſignificatio nominis generis non ſolum ad præſentia, ſed etiam præterita & futura ſingularia referretur. Quod facile probatur primum ex communi omnium conſuetudine loquendi, dicimus enim aliquem eſſe decori vel dedecori generi ſuo, hoc eſt, patri, avo, cæteriſque majoribus ſuis, qui jamdiu interierunt. Et alium laborādo aſſidue, & amplificando rem ſuam familiarem, proſpicere & conſulere generi ſuo, hoc eſt, filiis, nepotibus, & aliis quamplurimis nondum natis, ſed ex ſe poſt multa temporum ſpatia naſcituris. Ex quo patet genus hominum, & genus animalium, & cætera, non ſolum ad præſentia, ſed etiam ad præterita futuraque ſingularia ſua pertinere. Deinde idem quoque confirmatur authoritate Julii Pollucis in ſecundo Onomaſtici ſui libro, capite primo, qui ſcripturus περὶ γονέων & περὶ τέκνων & περὶ προγόνων, hoc eſt, de patribus & majoribus, de filiis & de nepotibus ac poſteris, inſcriptionem illi capiti fecit, περὶ γένους, hoc eſt, de genere, tanquam uno illo generis vocabulo intelligens cognatos & propinquos, non ſolum præſentes & viventes, ſed etiam præteritos & mortuos una cum iis, qui poſtea naſcituri futurique ſunt. Quo circa manifeſte apparet rationem ac notionē generis ad omnia tempora referri, tam præterita & futura quàm præſentia: idque ſemper verum eſſe non ſolum in genere hominum, ſed etiam in genere roſarum, & cæteris omnibus generibus tam artificialibus quam naturalibus, tam ſubſtantiæ quam qualitatis & accidentis. Genera enim rerum ſemper ſunt, eo quo dixi, modo, licet ſingularia eorum aſſidue intereant: & revera in hominum genere intelliguntur tam ii, qui mortui ſunt multis ante ſeculis, & qui multis poſt ſeculis naſcentur, quam qui hodie vivunt. Quare ut ad propoſitum redeam, & Dialecticis reſpondeam, genus roſarum tempore hyemis, cum nulla eſt ſingularis roſa, tamen eſt, ſi non in præſentibus roſis, at certe in præteritis & futuris, & conſtat ex illis, & de eiſdem illis traditur definitio & ſcientia roſæ. Atque ita re-

ita responsum sit huic, & cæteris similibus vanis & inanibus quæstionibus Dialecticorum. Ex qua responsione rursus apparet, quanto in errore versetur Rodulphus Agricola, qui libro secundo de Dialectica Inventione, capite octavo, putat scientias & definitiones de rebus tradi, cum quadam, ut ipse ait, conditione, si sunt vel erunt, quasi timens una cum Dialecticis, ne tempore hyemis, cum nulla est rosa, nulla possit esse definitio, nec scientia de rosa, nisi subintelligatur, rosam esse vel futuram esse. At ego Tibi dico Rodulphe, vobisque Dialecticis, nihil esse opus ulla conditione aut subintellectione, si est vel erit, quia *scientia & definitio rosæ, datur non de singulis rosis generis rosarum, sed de genere singularum rosarum, quod semper est, fuit, & erit, etiam si nulla singularis rosa in præsentia sit:* quia veteres nominum Impositores generis nomen talem significationem habere voluerunt. Sed jam satis respondimus ad ea, quæ putavimus afferri posse à Dialecticis contra nos partim pro defendenda definitione modi illius generis, qui apud Aristotelem in Metaphysicis quartus est, apud Porphyrium vero tertius, de quo apud philosophos sermónem esse ait: partim pro oppugnanda definitione nostra generis, quam supra posuimus. Quare nunc transeamus ad reliquos omnes generis modos, qui traduntur vel ab Aristotele, vel à Porphyrio, & videamus quoque in eis, quantum contineatur vel veritatis vel sanitatis. Diximus supra primum generis modum à Porphyrio traditum esse verum, & idem nunc quoque repetimus: propterea quod eodem quo nos modo ait, genus esse multitudinē quandam, ut genus Heraclidarum, genus Tantalidarum. Quamvis non recte putet, sola genera familiarum ad hunc modum pertinere, cum etiam genera rerum naturalium, & mathematicarum, & aliarum quaruncunque, ad hunc generis modum sint pertinentia, ut genus animalium, genus arborum, genus linearum, genus triangulorum: & omnino cum nullum verum genus in natura rerum reperiatur, quod non sit multitudo quædam, & totum discretum, ut ante toties diximus. Contra vero de primo generis modo ab Aristotele posito in Metaphysicis sentimus, eo quia dicit, genus esse generationem continuam eorum, qui eandem habent speciem, quod est falsum, cum genus non sit continua generatio speciem habentium, sed ex continua speciem habentium generatione conservetur. Aliud enim est, continua generatio aliquorum, aliud illa aliqua ex continua generatione conservari, ne prorsus intereât. Illa nanq; mutatio & quasi renovatio quædam est, hæc verò multitudo generatorum & renovatorum. Quamobrem Aristoteles in hoc suo primo generis modo pessime videtur sensisse, & multo etiam pejus illi, qui modū illum primum generis

(Si genus rosarum est multitudo rosarum præteritarum præsentium & futurorum omnium simul sumtarum, nunquam existet; Quia nunquam existunt præterita & futura simul sumta.)

Aristo-

Aristotelicum, ad primum Porphyrii reduci posse, & eundem penitus esse affirmarunt, cum tantum differat hic ab illo, quantum mutatio à multitudine, & falsitas à veritate. Quod autem pertinet ad secundum generis modum Porphyrii, si est idem qui & secundus Aristotelis, ut Interpretes omnes volunt, ego ambos sine ulla dubitatione pronuntio esse falsissimos. Nam quod Porphyrius ait, genus secundo modo dici de principio generationis cujusq;, primum dico id esse falsissimum, eo quia talis modus generis apud neminē rectè loquentem neq; Græcum neq, Latinum reperitur. Quod autem idem Porphyrius ad probandum ita inquit, Sic enim & Orestem à Tantalo, & Hylam ab Hercule genus duxisse dicimus: Itemque Pindarum Thebanum, & Platonem vero Atheniensem: dat enim ut pater, sic patria ortus cuiq; principium. Quod inquam Porphyrius, id quod supra proposuerat, hoc modo probare nititur, rursus dico, ea exempla nullam ejus rei probandæ vim, aut efficaciam habere. Nāq; fateor ô Porphyri omnia, quæ tu tibi in probatione tua sumis, esse vera: concedo Orestem à Tantalo ducere genus & principium generationis, sive Tantalum esse authorem generis & principium generationis Orestis: Sed propterea neq; Tu rectè probas, neq; ego Tibi assentior Tantalum esse genus Orestis. Aliud est enim Orestem ducere genus & principium generationis à Tantalo, sive Tantalum esse authorem generis & principium generationis Orestis, aliud Tantalum esse Orestis genus. Illud enim nihil aliud est, nisi Orestem esse unum ex multitudine & cognatione eorum, qui à Tantalo sunt oriundi. sive Tantalum esse authorem multitudinis & cognationis Tantalidarum, & principium generationis eorum, ex quorum numero unus fuit etiam ipse Orestes. Hoc vero, hoc est, Tantalum esse genus Orestis, est ipsum Tantalum unum atq; solum, esse genus Tantalidarum, sive omnes Tantalidas, sive omnem Tantalidarum multitudinem: cum & genus Orestis, & genus Tantalidarum, & omnes Tantalidæ, & omnis Tantalidarum multitudo, unum atque idem sit, & ad primum tuum generis modum referatur. Nihil enim differt utrum dicatur genus Orestis, an genus Tantalidarum, cum Orestes fuerit Tantalides, & unum idemq; sit, genus unius ex genere, & omnium in genere contentorum. Itaque si Tantalus esset genus Orestis, necessario sequeretur, Tantalum esse omnes Tantalidas, hoc est, ipsum unum ac solū esse trecentos fortassis vel quadringentos homines, qui in genere Tantalidarum fuerunt. Quod dixi de Oreste & Tantalo, idem dictum intelligi volo de Hyla & Hercule, hoc est, Herculem, si fuisset genus Hylæ, totidem homines futurum fuisse, quot in genere Heraclidarum numerantur. Quare cūm exempla tua ô Porphyri tam sint diversa ab eo quod probare vis, & nullam habeant ejus

pro-

probandi vim aut efficaciam: & cum illud quod probare intendis, tam sit falsum & absurdum, ut si concedatur, necesse sit simul concedere, unum hominē esse fortassis trecentos homines: quis non demiretur tuam istam tantā ingenii tarditatem atq; ignorantiam? Nec magis falsum est id, quod primo loco dicis, Tantalum, aut Herculem, aut alium quemvis patrem esse genus alicujus, quàm id quod postea statim subjungis, suam cujusq; patriam esse genus. Nam quod ad hoc probandum ais, Pindarum dici genere Thebanum, & Platonem genere Atheniensem, fateor hæc omnia vera esse & vere dici, sed non propterea his exemplis probatur aut Thebas Pindari, aut Athenas Platonis, aut aliam quamvis patriam alicujus sui civis esse genus. Esse enim genere Thebanum, aut Atheniensem nihil aliud est, nisi esse unum ex multitudine Thebanorum vel Atheniensium, ut per genus quemadmodum supra dixi, semper intelligatur aliqua multitudo, nec differat utrum dicatur, Pindarus genere Thebanus, an Pindarus multitudine Thebanus, an Pindarus civitate Thebanus, eo quia Pindarus est unus ex genere, ex multitudine, ex civitate Thebanorum. Quod autem in fine addis, ut Patrem, sic etiam Patriam unicuiq; dare ortus sui principium, fateor esse verum: sed quemadmodum pater propterea non est genus, sic etiam patria non recte genus dici potest. Non enim idem est genus quod patria, sed longe aliud ac diversum: genus enim Thebanorum proprie sunt homines & cives Thebani: Patria vero locus & urbs, atq; adeo ipsi muri parietesq; urbis. Itaque sic concludo, si Porphyrius in hoc suo secundo generis modo dicit, aut patrem aut patriam vere esse genus, aut recte dici posse genus, doctrinam illius esse falsissimam. Et rursus, si Aristoteles in suo item secundo generis modo idem dicit quod Porphyrius, ut Interpretes volunt, qui putant secundum Aristotelis modum, ad secundū Porphyrii posse reduci: dico Aristotelem eodem modo quo Porphyrium errare, nec verum dicere: At vero Porphyrium existimasse & patrem & patriam vere genus esse & vere genus dici posse, testes sunt illius Interpretes ferè omnes, quos vidi, & inter alios Abenrhois Arabs, qui usque adeo Porphyrii doctrina infatuatus est, ut hunc ipsum generis modum explanans non dubitaverit affirmare, & Adamum esse genus hominum, & Hispaniam esse genus Hispanorum: quorū utrunq; tam est falsum, ut nihil magis falsum excogitari posse videatur. Nec me latet, nonnunquam provinciam pro hominibus provinciæ, hoc est, continens pro cōtento figurate poni solere, ut Grecia barbariæ lento collisa duello, pro eo quod est Græci: sed nos de propria non de figurata locutione intelligimus At inquiunt quidam Porphyrii defensores, nonne Virgilius ipse quoq; dicit quodam loco, Et mi genus ab Jove summo? hoc est, mihi principium

P gene-

cum nulla ars in aliquo uno & solo singulari & individuo versari posse videatur. Sic enim Medicina non in uno morbo aut vulnere, sed in omnibus morbis & vulneribus: & Rhetorica non in una re, de qua dicat, sed in omnibus: & omnes aliæ artes, non in una & sola re, sed in omnibus sibi subjectis, versantur. Ut non sit dubitandum, cum dicimus quampiam artem in aliquo genere, sive materia, sive subjecto versari, quin genus ibi accipiendum sit proprie, pro multitudine rerum, materia & subjectum figurate, pro multis materiis & subjectis singularibus: Et ita intelligit Aristoteles ἢ τὸ γένος ἢ τὸ ὑποκείμενον, in primo Rhetorices, cum ait, Quare dicimus ipsam non circa aliquod genus privatum versari: & paulo supra, Aliarum enim unaquæque circa sibi subjectum est doctrinalis, & cætera. Ex quibus omnibus satis jam patere arbitror, ex tribus Porphyrii generis modis, unum tantum esse verum, hoc est, primum, ut ante dixi, reliquos autem duos posteriores falsos. Ex quatuor vero Aristotelis, ne unum quidem esse verum. Siquidem primus illius longe diversus est à primo Porphyrii, ut probavimus: secundus autem & quartus Aristotelici, nihil à secundo & tertio Porphyrianis differunt: & si tertii Aristotelici exempla sunt ea, quæ diximus, hoc est, aquam esse genus omnis metalli, & superficiem esse genus omnium figurarum superficialium: quorum utrunq; non solum apud Latinos, sed etiam apud Græcos falsum est. Atque hactenus satis dictum sit de vero genere oratorio, & vera ejus definitione, contra falsum genus Dialecticum, & falsam ejus definitionem; & simul de omnibus veris generis modis, & de iis, qui ab Adversariis falso traditi, atq; in philosophiam introducti fuerunt.

CAPUT SECUNDUM.

De vera specie oratoria, & vera ejus definitione, contra falsam speciem Dialecticam, & falsam illius definitionem.

SPeciei nomen apud Latinos capitur cum aliquot aliis modis, quos qui noscere cupit, is legat vel Observationes nostras in M. T. Ciceronem, vel Thesaurum linguæ latinæ Roberti Stephani, in capite Speciei, ubi multa hujusce nominis exempla proferuntur: Tum etiam vel in primis dicitur de parte, ea quæ generi subjicitur, Atque hinc Cicero utrunque hoc est, tam genus quam speciem definiens, in primo de Inventione libro, ita inquit, Genus est quod plures amplectitur partes, ut animal: pars

est quæ subest generi, ut equus: sed sæpe eadem res alii genus, alii pars est, ut homo animalis pars est, Thebani & Trojani genus. Ex quibus verbis aperte cognoscitur, species fere idem esse quod pars, cum eo in loco Cicero nomẽ partis, pro nomine speciei ter usurpaverit. Et revera species à parte nihil aliud differt, nisi quod species à genere, sive pars à toto. Species enim partis pars ac species est, si quidem omnis species pars est quædam, non autem contra. Nam pes, aut manus ab hominis corpore præcisa & separata, pars quidem hominis recte dicitur. species autem & forma hominis non recte. In summa *pars est totius tam discreti quam continui*, & ad totum tam discretum quam continuum refertur, *species vero totius non continui, sed discreti tantum est*, & ad totum solummodo discretum recte referri potest. Præterea hæc eadem species etiam appellatur, tum forma, ut à Cicerone, cum alibi, tum maxime in Topicis: tum differentia, ut à Plinio in quamplurimis locis, cum de differentiis vel animalium, vel arborum, vel herbarum, vel aliarum quarumcunque rerum scribit: quod perinde est, ac si diceret, de speciebus vel animalium, vel arborum, vel herbarum, & cætera. Ac ne multa, speciem etiam recte appellari differentiam usque adeo verum est, ut Galenus in secundo de Differentiis pulsuum vehementer reprehendat Archigenem, qui differentiæ nomen speciebus recte tribui posse pernegabat. Atque hinc ipse Galenus quosdam libros suos ita inscripsit, De differentiis morborum, de differentiis febrium, de differentiis pulsuum: quod perinde est ac si ita inscripsisset, de speciebus morborum, de speciebus febrium, de speciebus pulsuum, ut clarius etiam infra demonstrabimus in Capite de differentia. Sicque species apud Latinos alio nomine dicitur tum pars, tum forma, tum differentia: Et species ipsa pars est generis & totius discreti, sic tamen ut ipsamet species comparata superioribus hoc est, suo generi & toti discreto, semper & speciei, & formæ, & differẽtiæ, & partis nomen retineat, ut homo cõparatus animali, ipsius animalis & pars, & species, & forma, & differentia est. Si autem species, ut puta idem homo, comparetur inferioribus, hoc est, Thebano, & Trojano, & cæteris partibus suis, statim ex specie efficitur genus, & recte genus appellatur: Thebani enim & Trojani, & Romani partes sive species sunt hominis figurate accepti, sive quod idem est, generis hominum proprie: Ut ex superiore illa generis definitione à Cicerone tradita manifestissime comprobatur, & confirmatur verbis Rodulphi Agricolæ in primo de Dialectica inventione Cap. VI. Qui posteaquam definitiones generis & speciei dialecticas attulit, ita inquit, Res quidem hoc pacto se habet, sed quod ad speciem attinet, ea individuis comparata hoc nomine

(At certe miles non potest species exercitus appellari. Falsum igitur idem esse speciem, & partem totius discreti.)

nomine forte parum apte notetur: ſpeciei nanq; nomē illud ſola cōparatione ad genus videtur inditum, Individuis autem comparata non jam ſpeciei retinet, ſed generis potius accipit formam. Hæc Rodulphus, ex quibus & ſuperiore illa Ciceronis definitione, cujus etiam meminit Porphyrius, liquido apparet, ut genus ſemper deorſum, nunquam ſurſum ſpectat, ſic ſpeciem nunquam deorſum reſpicere, ſed ſemper ſurſum, & cum deorſum convertitur, & ad inferiora comparatur, ſtatim ſpeciei nomen amittere, & generis acquirere. Nam ſi ſpecies eſt quæ ſubeſt generi, ut recte dicit Cicero, vel quæ generi ſubjicitur, ut etiam confirmat Porphyrius, quomodo poteſt ſpecies non ſemper alteri eſſe ſuppoſita, hoc eſt, generi, ſed aliquando etiam aliis ſuperpoſita? profecto nullo modo poteſt. Quare nequaquam audiendi ſunt Dialectici, qui plusquam ſtulte putant, hominem, & equum, & cætera hujusmodi, ita eſſe ſpecies, ut nullo modo poſſint eſſe genera: atq; ideo perperam appellant ſpecies infimas, ſive (ut ipſi loquuntur) ſpecies ſpecialiſſimas. Quorum opinio non ſolum indocta, ſed etiam temeraria refellitur ac refutatur, partim ex ea definitione ſpeciei quam, ut dixi, Cicero ponit, & Porphyrius confirmat: partim ex communi omnium Scriptorum recte loquentium & ſcribentiū cōſuetudine: à quibus non ſolum homo, & equus, & cæteræ animalis partes appellantur ſpecies, ſed etiam eodem ſpeciei nomine ſignantur multa àlia, quæ ſunt homine & equo & reliquis ſpeciebus animalis inferiora, ut Thebanus & Trojanus, antiquus & neotericus, quæ non minus ſunt veræ & germanæ ſpecies hominis, quam homo & equus animalis, nec alia eſt inter eas differentia, niſi quod Trojanus & Thebanus ſpecies ſunt extrinſecæ, & ut ita dicam, accidentales homini, homo vero & equus intrinſecæ, ut pote ad quorum eſſentiam ſubſtantiamque animal pertinet: Sed hoc diſcrimen non facit, ut aliqua res magis vel minus vere ſpecies appelletur, quemadmodum nec dignitas efficit, ut Reges magis homines ſint quam ſubditi & ignobiles, nec magnitudo elephantū magis animal reddit quam formicam. Sed hoc decepit Dialecticos homines, craſſos & indoctos, quod neſcio quo pacto contra omnem veritatē ſibi perſuaſerunt, nullam poſſe eſſe ſpeciem, niſi quæ à genere ſuo ſeparari non poſſet, & quæ naturalis ei eſſentialisque eſſet, ſicut contra, nullum poſſe eſſe verum genus, niſi quod à ſpecie disjungi non queat, & de eſſentia illius ſubſtantiaque ſit. Quorum utrunq; eſt falſiſſimum: ſunt enim revera, ut etiam in ſuperiore Capite dictum eſt, quemadmodū ex generibus quædam eſſentialia ſuis ſpeciebus, quædam vero accidentalia, ſic item ex ſpeciebus quædam eſſentiales generi ſunt, quædam accidentales, ſicut cum dicimus, parietem & pannum eſſe in genere alborum, cum eorum uterque albus eſt, & aquam, atq; ferrum eſſe in genere calidorum, quando utrunque calidum eſt, Quibus in

exemplis, & aliis innumeris ſimilibus quis non videat, tam album & calidum eſſe vera genera, illud parietis & panni, hoc aquæ & ferri, quam animal, hominis,& equi,& arbor, fraxini,& ulmi? & tamen nec album à pariete & panno,nec calidum ab aqua & ferro eſt inſeparabile, nec ullum ex his generibus eſt de eſſentia ſpecierum,aut ſpecies de ſubſtantia generum. Quare, ut dixi, craſſa nimis & indocta eſt hac in re Dialecticorum opinio,qui & contra communem uſum Scriptorum,& contra publicā loquendi conſuetudinem,& deniq; contra veritatem ſibi temere perſuaſerunt,inter omnia genera,& omnes ſpecies tantam eſſe cognationem, ut & genera ad ſpecierum, & ſpecies ad generum eſſentiam pertineant,atque ut nec genera à ſpeciebus,nec ſpecies à generibus ſeparari poſſint: quod, ut dixi,in generibus & ſpeciebus naturalibus & eſſentialibus tantummodo verum eſt,in extrinſecis vero & accidentalibus, nequaquam. Atque ut etiam omnes minus mirentur Thebanum,& Trojanum & cæteras hujuſmodi formas accidentales, in quas homo dividitur, ut vere Cicero dicit,eſſe veras ſpecies hominis, dico non ſolum has quas dixi formas accidentarias,ſed etiam earum *ſingularia individua* , ut Pelopidam & Antenorem, Socratem & Platonem, & cætera ſingularia, *& vere eſſe & recte appellari ſpecies.* Idque probo primum apud Græcos authoritate Zenonis Cittiæi Stoicæ diſciplinæ principis, cujus verba apud Laertium Diogenem in ejus vita hæc ſunt, εἰδικώτατον δὲ ἐστὶν ὃ εἶδος οὐκ ἔχει, ὥσπερ ὁ Σωκράτης: hoc eſt, ſpecialiſſima ſpecies eſt, quæ ſpecies cum ſit, ſpeciem non habet, ut Socrates. Deinde teſtimonio Ariſtotelis Dialecticorum ſcilicet numinis, ac Dei, qui in primo de partibus animalium, ita ſcribit, ἐπεὶ δὲ οὐσίαι μὲν εἰσὶ τὰ ἔσχατα εἴδη, ταῦτα δὲ κατὰ τὸ εἶδος ἀδιάφορα οἷον Σωκράτης, Κόρισκος, hoc eſt, cum ultimæ ſpecies ſubſtantiæ ſint, hæ autem nullo ſpeciei diſcrimine differunt, ut Socrates, & Coriſcus. Apud Latinos vero rurſus primum authoritate Juriſconſultorum veterum, qui ſingulares homines, ut Stichum & Pamphilum,& reliquos hujuſmodi identidem appellant ſpecies, ut Julianus in lege In ſtipulationibus,& Ulpianus in lege,Scire debemus,Digeſtis de Verborum obligationibus. Deinde teſtimonio Grammaticorum ſimiliter antiquorum,ut Servii,& aliorum, qui ſcripta veterum interpretantur, & ſubinde dicunt, & ſpeciem pro genere, & genus pro ſpecie poni figurate: per ſpeciem intelligentes individuum aliquod,puta Padum vel Lycæum,hoc eſt, ſingularem aliquem fluvium, vel ſingularem aliquem montem per genus vero fluvium, vel montem ſimpliciter & abſolute, hoc eſt, quemcunque fluvium, & quemcunque montem: ut ſuper eo Virgilii verſu,

Paſcuntur vero ſylvas & ſumma Lycæi.

Servius

Servius ait, summa Lycæi montis Arcadiæ, & est species pro genere. Item super illo alio,

Nec non & torrentem undam levis innatat alnus
Missa Pado.

Sic inquit, missa Pado, est species pro genere. Idemque faciunt alii Grammatici in nominibus hominum, aliarumq; rerum, quæ tum singulariter, tum generaliter à Scriptoribus positæ reperiuntur. Quare adversus falsam & stultam Dialecticorum opinionem, qui hominem dicunt esse speciem ultimam, & specialissimam, & infra hominem nullam esse amplius speciem, constat & authoritatibus summorum Philosophorum Græcorum, & testimoniis Jurisconsultorum, Grammaticorumq; Latinorum veterum, nomen speciei non solum homini, sed etiam iis, quæ sunt infra hominem, ut Thebano & Trojano, atque adeo etiam singularibus ipsis, ut Socrati & Corisco, Sticho & Pamphilo, Pado & Lyceo, vere & recte tribui posse. Atque appellationem speciei specialissimæ, non speciei hominis neque equi, sed singularibus hominibus & singularibus equis, aliarumque specierum individuis esse tribuendam: servata tamen semper hac differentia, ut & homo, & equus, & alia similia species dicantur, intrinsecæ, & essentiales, & divisibiles, Trojanus & Thebanus, antiquus & neotericus, & cætera hujusmodi, nominentur species extrinsecæ & accidentales, eodemque modo ut superiores illæ, divisibiles. *Individua vero ipsa quoq;*
(Idem sentiunt Cornel. Valerius, Nic. Vigelius, Franc. Hottomannus, Petrus Gassendus)
similiter appellentur species, sed indivisibiles & specialissimæ, ad differentiam superiorum illarum, eo quia dividi in alias species amplius non possunt, nec alias species infra se habent. Hæc enim est vera & Germana speciei doctrina ad recte philosophandum in primis necessaria. Ex qua patet temeraria inscitia Ludovici Vives in Libello de Explanatione cujusque essentiæ, & Joannis Rivii in primo suæ Dialecticæ, quorum uterque audet reprehendere Ciceronem, eo quod in primo de Inventione dixit, Trojanum & Thebanum esse hominis species. Etenim inquit Vives, species omnia, quæ sunt naturæ ac essentiæ generis continet, additq; insuper ex se aliquid, quod est suæ essentiæ, non inhærentis aut materiæ, ut homo ei quod est animalis, nempe vitæ & sensui, rationem adjungit, & album colorato sparsionem intuitus: Trojanus nihil essentiale affert homini, ac ne vir quidem aut fœmina: materiæ nanque est sexus non effectionis. Ideo mutasse quosdam sexum minus est mirandum, quoniam non migrabant ab effectione essentiali in diversam. Hæc sunt verba Vivis viri alias quidem doctissimi, sed hac in re plusquam stulti. Nam quis te docuit ô nugator, necesse esse ut species omnia, quæ sunt naturæ & essentiæ generis contineat? aut oportere ut Trojanus, ad hoc ut sit, species hominis, afferat

afferat aliquid essentiale homini? At ego tibi dico hæc omnia, quæ tu dicis, esse meras nugas, & inde omnia errata tua manare, quod non discernis genera & species accidentales, à generibus & speciebus essentialibus, quæ sunt valde diversa, ut nos supra monuimus: Quamobrem disce primũ non semper nec species ad generum, nec genera ad specierũ essentiam pertinere: cum scilicet sunt accidentalia: Deinde & Trojanum & Thebanum vere esse species hominis, quia Trojani & Thebani vere sunt in genere hominum: Tum etiam virum atque fœminam esse species hominis veras, eadem ratione, quia viri & fœminæ vere sunt in genere hominum. Quomodo enim Trojani & Thebani essent in genere hominum, si utriq; hominis non essent species? Item quomodo viri & fœminæ essent in genere hominum, si utriq; hominis species esse nõ possent? At inquis ideo, mutasse quosdam sexum minus est mirandum, quia non migrabant ab effectione essentiali in diversam. Ego vero Tibi respondeo, Illos si non ab essentiali, at certe ab accidentali effectione migrasse in diversam, & si sexum mutarunt, mutasse etiam genus: quoniam qui antea erant in genere virorũ, postea in fœminarum: & contra, qui prius erant in genere fœminarum, postea in virorum esse cœperunt. Atque ita nihil valet oblatratio illa Vivis contra Ciceronem. Rivius vero ita scribit, Hinc errare jam liquet eos in quibus est Cicero, qui Thebanum & Trojanum species hominis putant, quæ non hominis perinde sunt ac nationis: quoniam neq; ad essentiam hominis pertinent, sed ad accidens, neque de suis individuis in quid prædicantur, sed in cujas. Induit tamen homo formam generis, cum extra ordinem substantiæ egredimur, ut hominum alius mas alius fœmina, hominum alius bonus alius malus. Hæc quoque Rivius, multo quam Vives ineptior, si quidem negat Thebanum & Trojanum esse species hominis: deinde quasi delirans concedit eundem hominem induere formam generis, cum, scilicet, extra ordinẽ substantiæ egredimur. Sed quis Te docuit ô inepte Grammaticule, Hominẽ, etiam si extra ordinem substantiæ non egrediamur, non posse esse verum genus Thebani & Trojani? & rursus Thebanum & Trojanum, etiam si ad essentiam hominis non pertinent, non posse esse veras hominis species? scilicet. Tu quoque ex eadem fece hausisti, ex qua Vives, hoc est, ex volutabro Dialectico. At ego contra te dico idem, quod paulo supra contra Vivem dicebam ad constituendam veram generis & speciei naturam nihil eorum, quæ vos dicitis, necessarium esse, eaq; tantummodo locum habere in generibus & speciebus naturalibus & essentialibus, non accidentalibus & ad essentiam non pertinentibus, qualia sunt ea, de quibus nunc loquimur. Quare Tu quoque disce verum esse id quod dicit Cicero, Trojanum & Thebanum esse veras hominis

species,

ſpecies,ſi non eſſentiales at certe accidentales,& cognoſce ea,quæ Tu ex ſterquilinio Dialecticorum hauriens contra Ciceronem nugaris, nihil aliud eſſe niſi meras inſanias. At inquis Thebanus & Trojanus de ſuis individuis in quid non prædicantur,ſed in cujas,atque ideo non poſſunt eſſe veræ ſpecies: omnis enim vera ſpecies ex ſententia Dialecticorum de pluribus numero differentibus in quid eſt prædicatur. Audio & in his aliisq;verbis tuis duplicem inſaniam dialecticam agnoſco,unam quod una cum Dialecticis putas aliquam eſſe poſſe ſpeciem veram,quæ deorſum aſpiciat,& de aliquibus inferioribus prædicetur,quam opinionem nos ſupra refutavimus, alteram quod ignoras nec generis nec ſpeciei proprium eſſe,ut dicatur in quid, aut in quale de ſuis inferioribus, ſed nominis appellativi ſimplicis, ut nos antea docuimus. Quæ quidem ignoratio hoc tibi turpior eſt, quod Grammaticam profiteris, & quid nominis appellativi proprium ſit nunquam intelligere potuiſti. Sed ita refutatis nugatoribus iſtis,qui contra Ciceronem temere atq; impudenter nugari ſunt auſi,nunc redeo ad id,quod propoſitum eſt, hoc eſt, ad tradendam veram ſpeciei definitionem noſtram, & ad illam Adverſariorum falſam funditus evertendam. Eſt ergo ſpecies vere, ut nos arbitramur, pars una multitudinis vel totius diſcreti, ejus quod appellatur genus, ut homo & equus animalis, Trojanus & Thebanus hominis, Socrates & Coriſcus, Stichus & Pamphilus, Trojani & Thebani, & cæteræ ſpecies tam diviſibiles quam indiviſibiles, & ſpecialiſſimæ ſui cujusque generis. Qua in definitione dictum eſt primo pars loco generis,quoniam,ut ſupradixi, omnis ſpecies eſt pars quædam, & in genere partium vere poſita,neque vero cujuſcunque totius diſcreti ſpecies pars eſt,ſed tantum ejus,quod proprie vocatur genus. Nam quemadmodum ſupra definivi genus eſſe totum quoddam diſcretum ex ſuis omnibus ſpeciebus compoſitum,ſic hoc loco dico ſpeciem eſſe partem quandam,ex qua una cum multis aliis componitur genus,ut genus & ſpecies, cum ſint ad aliquid, veluti totum & pars, alterum in definitione alterius ponatur. Ergo cætera omnia, præter partem in hac definitione poſita, locum differentiæ, ſive proprietatis obtinent. Diſtinguunt enim ſpeciem à partibus aliorum totorum diſcretorũ, ex quibus non componuntur,neq; conſtant genera, ut à partibus populi, exercitus, gregis, armenti, quæ licet conſtent ex partibus, non tamen ex ſpeciebus ſuis. Non enim partes gregis & armenti proprie ſunt ſpecies gregis & armenti. Quod vero in fine addidimus, exempli cauſa, ut homo & equus animalis,id fecimus,quia Dialectici etiam ipſi ita faciunt, & quia verum eſt, hominem & equum eſſe ſpecies animalis, naturales, ſcilicet, & eſſentiales: Deinde ut Thebanus & Trojanus hominis, quia Thebani & Trojani & cæteri

Q ſimiles

similes populi vere sunt species & formæ hominis, si non intrinsecæ & essentiales, ut illæ superiores, at saltem extrinsecæ & accidentales, ut rectissime dicit Cicero, & pessime illi duo inepti quos ante refutavi. Postremo ut Socrates & Coriscus, Stichus & Pamphilus, quoniam summi Philosophi Græci, & Jurisconsulti, Grammaticique veteres Latini, cum exempla singularium & individuarum specierum afferre volunt, his atque aliis hujusmodi nominibus propriis & individuis utuntur. Atque ut quam apertissime intelligatur quale nos volumus esse id genus cui subjicitur species, & quales intelligamus species tam divisibiles quàm indivisibiles, ad extremum id per quam accommodata similitudine quasi ante oculos ponimus, hoc modo, ut genus, hoc est, animal exempli causa, sit tanquam exercitus quidam militum, species vero divisibilis tanquam legio una, ut homo vel equus, altera vero species divisibilis tanquam cohors una, ut Trojanus vel Thebanus, Dardanius vel Cadmeus, postremo individuum vel species individua tanquam miles unus singularis cohorti suæ comparatus. Talia enim nos esse genera, tam naturalia & mathematica, quam oratoria & aliorum quorumcũq; generum & scriptorũ, & tales species tam divisibiles quàm quæ dividi non possunt, arbitramur. Atque ita de genere, & specie sentiendum est omnibus, qui vere & recte philosophari volunt, neglectis & contemptis omnibus nugis Dialecticorum, simulq derisa & explosa falsa illa opinione eorum, qui stulte putant nullam posse esse speciẽ, nisi quæ constituatur per differentias sive proprietates generis essentiales, cum id etiam, quemadmodum supra docui, per differentias sive proprietates extrinsecas & non essentiales percommode fieri possit, concedente id atq; assentiente cõmuni omnium loquendi consuetudine, & usu scribendi doctissimorum quorumcunq; authorum. Sic igitur species à nobis definitur, & omniũ definitionis nostræ partium, hæc est ratio: Nunc excutiamus definitionem speciei Adversariorum, & ostendamus eadem planè vitia hic ab eis, atq; etiã plura & majora quàm in genere definiendo fuisse admissa. Porphyrius, & unà cum Porphyrio omnes Dialectici uno ore speciem esse aiunt, quæ de pluribus numero differentibus in quid est prædicatur, ut homo & equus. Hæc est in summa definitio speciei Dialecticorum, in qua, ut omittam id quamvis leve vitium, quod nullum est appositum genus, item illud aliud eorum, qui multo magis indocte & barbare apponunt universale, vel prædicabile loco generis, quæ à nobis supra fuerunt reprehensa, ut inquam hæc omittam. Primum illud est vitium, quod etiam supra refutavimus in definitione generis Dialectici, quòd non res quæ vere est species, sed nomen speciei, hoc est, nomen appellativum simplex definitur. Namq;, ut supra multoties jam dictum est, genera

generа & ſpecies rerum ſunt res,non nomina,ut ſpecies hominum,& ſpecies boum,& tanquam res,non tanquam nomina definiri debent, Nam qui ſpeciẽ tanquam nomen definit,is ut ſupra dixi,in vitium illud Archigenis cadit à Galeno reprehenſum: & eodem modo peccat, ut qui populi & exercitus non tanquam rerum, ſed tanquam nominum definitiones affert, dicens, populum vel exercitum eſſe qui dicatur vel prædicatur de pluribus, & cætera, ut ante dixi. Quæ definitiones ſi populus & exercitus conſiderentur,ut nomina ſunt ſine ulla dubitatione veræ ſunt. Dici enim & prædicari de pluribus, non rerum, ſed nominum proprium eſt,ut jam toties monui. Præterea etiam ſi ſpecies nomen eſſet,quod ſæpe accidit in ſpeciebus nominum definiendis, tamẽ adhuc ingenti & fœdo vitio laboraret iſta definitio,quia ſpecies,ut ſpecies eſt, ſemper eſt pars generis, & ſemper ſurſum ad genus & ad totum ſuum diſcretum reſpicit, ut ante dixi,nunquam deorſum verſum convertitur. Namque ut deorſum aſpicit ſpeciei proprietatẽ amittit,& non amplius ſpecies, ſed genus debet appellari. Et hoc eſt illud quod Cicero in primo de Inventione ſupra citato ait, Eandem rem ſæpe alii genus, alii partem eſſe, Homo enim cum ad ſuperiora reſpicit, hoc eſt, ad animal, proprie ſpecies eſt, cum vero ut ad inferiora ſpectet, detorquetur, ut ad Trojanum vel Thebanum, vel ad ſingularia hominis ſtatim ex ſpecie efficitur, genus. diverſa enim comparatio, diverſum ei comparat nomen. Quod etiam confirmat Rodulphus Agricola, qui ſpeciem definiens dixit, eam eſſe in quam ſub ſe comprehenſam dividitur genus, quaſi innuens ſpeciem ſemper ad ſuum genus, ſurſum aſpicere, nunquam deorſum. Et recte quidem. Nam cum ſpecies ſine ulla dubitatione ſit pars quædam, quemadmodum pars ſemper ſurſum ad ſuum totum cõverſa eſt, ſic etiam ſpecies ad ſuum genus. Et rurſus quemadmodum abſurdum eſt dicere, partem, ut pars eſt, deorſum ad partes ſuas ſpectare, ſic etiam affirmare ſpeciem, ut ſpecies eſt, deorſum ad alias partes ſuas eſſe converſam. Ex quibus manifeſte apparet inſcitia, atque ignorantia Dialecticorum, qui in definienda ſpecie, non ſolum illud vitium admiſerunt, quod nomen rei pro re ipſa definierunt, ſed etiam illud multo gravius, quod putaverunt ſpeciei nomen, dici de rebus, non ut de partibus quibusdam, quæ ſurſum ad ſuum totum, ſive genus ſpectent, ſed ut de totis ſive generibus, quæ deorſum aſpiciant ad partes ſuas, & eas tanquam ex illis compoſita contineant. Quod non ſecus abſurdum eſt, ac ſi quis diceret partem, ut pars eſt, non ut totum eſt, continere alias ſub ſe partes. Nam ſpecies, ut dixi, cum ſemper pars quædam generis ſit, ut primis illis nominum authoribus placuit, nunquam fieri poteſt, ut quatenus talis eſt, continere alia, non contineri ab alio dicatur. Ergo hæc ſunt duo maxima

similes populi vere sunt species & formæ hominis, si non intrinsecæ & essentiales, ut illæ superiores, at saltem extrinsecæ & accidentales, ut rectissime dicit Cicero, & pessime illi duo inepti quos ante refutavi. Postremo ut Socrates & Coriscus, Stichus & Pamphilus, quoniam summi Philosophi Græci, & Jurisconsulti, Grammaticique veteres Latini, cum exempla singularium & individuarum specierum afferre volunt, his atque aliis hujusmodi nominibus propriis & individuis utuntur. Atque ut quam apertissime intelligatur quale nos volumus esse id genus cui subjicitur species, & quales intelligamus species tam divisibiles quàm indivisibiles, ad extremum id per quam accommodata similitudine quasi ante oculos ponimus, hoc modo, ut genus, hoc est, animal exempli causa, sit tanquam exercitus quidam militum, species vero divisibilis tanquam legio una, ut homo vel equus, altera vero species divisibilis tanquam cohors una, ut Trojanus vel Thebanus, Dardanius vel Cadmeus, postremo individuum vel species individua tanquam miles unus singularis cohorti suæ comparatus. Talia enim nos esse genera, tam naturalia & mathematica, quam oratoria & aliorum quoruncũq; generum & scriptorũ, & tales species tam divisibiles quàm quæ dividi non possunt, arbitramur. Atque ita de genere, & specie sentiendum est omnibus, qui vere & recte philosophari volunt, neglectis & contemptis omnibus nugis Dialecticorum, simulq derisa & explosa falsa illa opinione eorum, qui stulte putant nullam posse esse speciẽ, nisi quæ constituatur per differentias sive proprietates generis essentiales, cum id etiam, quemadmodum supra docui, per differentias sive proprietates extrinsecas & non essentiales percommode fieri possit, concedente id atq; assentiente cõmuni omnium loquendi consuetudine, & usu scribendi doctissimorum quoruncunq; authorum. Sic igitur species à nobis definitur, & omniũ definitionis nostræ partium, hæc est ratio: Nunc excutiamus definitionem speciei Adversariorum, & ostendamus eadem planè vitia hic ab eis, atq; etiã plura & majora quàm in genere definiendo fuisse admissa. Porphyrius, & unà cum Porphyrio omnes Dialectici uno ore speciem esse aiunt, quæ de pluribus numero differentibus in quid est prædicatur, ut homo & equus. Hæc est in summa definitio speciei Dialecticorum, in qua, ut omittam id quamvis leve vitium, quod nullum est appositum genus, item illud aliud eorum, qui multo magis indocte & barbare apponunt universale, vel prædicabile loco generis, quæ à nobis supra fuerunt reprehensa, ut inquam hæc omittam. Primum illud est vitium, quod etiam supra refutavimus in definitione generis Dialectici, quòd non res quæ vere est species, sed nomen speciei, hoc est, nomen appellativum simplex definitur. Namq;, ut supra multoties jam dictum est, genera

geonra & ſpecies rerum ſunt res,non nomina,ut ſpecies hominum,& ſpecies boum,& tanquam res,non tanquam nomina definiri debent, Nam qui ſpeciē tanquam nomen definit,is ut ſupra dixi,in vitium illud Archigenis cadit à Galeno reprehenſum: & eodem modo peccat, ut qui populi & exercitus non tanquam rerum, ſed tanquam nominum definitiones affert,dicens,populum vel exercitum eſſe qui dicatur vel prædicatur de pluribus, & cætera, ut ante dixi. Quæ definitiones ſi populus & exercitus conſiderentur,ut nomina ſunt ſine ulla dubitatione veræ ſunt. Dici enim & prædicari de pluribus, non rerum, ſed nominum proprium eſt,ut jam toties monui. Præterea etiam ſi ſpecies nomen eſſet,quod ſæpe accidit in ſpeciebus nominum definiendis, tamē adhuc ingenti & fœdo vitio laboraret iſta definitio,quia ſpecies,ut ſpecies eſt, ſemper eſt pars generis, & ſemper ſurſum ad genus & ad totum ſuum diſcretum reſpicit, ut ante dixi,nunquam deorſum verſum convertitur,Namque ut deorſum aſpicit ſpeciei proprietatē amittit,& non amplius ſpecies, ſed genus debet appellari. Et hoc eſt illud quod Cicero in primo de Inventione ſupra citato ait, Eandem rem ſæpe alii genus, alii partem eſſe,Homo enim cum ad ſuperiora reſpicit, hoc eſt, ad animal, proprie ſpecies eſt, cum vero ut ad inferiora ſpectet, detorquetur, ut ad Trojanum vel Thebanum, vel ad ſingularia hominis ſtatim ex ſpecie efficitur,genus.diverſa enim comparatio, diverſum ei comparat nomen.Quod etiam confirmat Rodulphus Agricola,qui ſpeciem definiens dixit, eam eſſe in quam ſub ſe comprehenſam dividitur genus, quaſi innuens ſpeciem ſemper ad ſuum genus,ſurſum aſpicere, nunquam deorſum, Et recte quidem. Nam cum ſpecies ſine ulla dubitatione ſit pars quædam, quemadmodum pars ſemper ſurſum ad ſuum totum cōverſa eſt, ſic etiam ſpecies ad ſuum genus. Et rurſus quemadmodum abſurdum eſt dicere, partem, ut pars eſt,deorſum ad partes ſuas ſpectare, ſic etiam affirmare ſpeciem, ut ſpecies eſt,deorſum ad alias partes ſuas eſſe converſam. Ex quibus manifeſte apparet inſcitia,atque ignorantia Dialecticorum, qui in definienda ſpecie, non ſolum illud vitium admiſerunt, quod nomen rei pro re ipſa definierunt, ſed etiam illud multo gravius,quod putaverunt ſpeciei nomen,dici de rebus,non ut de partibus quibusdam, quæ ſurſum ad ſuum totum,ſive genus ſpectent, ſed ut de totis ſive generibus, quæ deorſum aſpiciant ad partes ſuas, & eas tanquam ex illis compoſita contineant. Quod non ſecus abſurdum eſt, ac ſi quis diceret partem, ut pars eſt, non ut totum eſt, continere alias ſub ſe partes. Nam ſpecies, ut dixi, cum ſemper pars quædam generis ſit, ut primis illis nominum authoribus placuit, nunquam fieri poteſt, ut quatenus talis eſt, continere alia, non contineri ab alio dicatur. Ergo hæc ſunt duo maxima

Dialecticorum errata in definienda specie admissa. Quod autem aiunt speciē dici non solum de pluribus, sed etiam numero differentibus, tertium est erratum nihil duobus illis supra dictis levius. Omne enim quod differt, ut & ante monui, & infra clarius in Capite sequenti dicetur, vel specie vel genere differt. Differre autem numero & esse idem numero eo modo, quo ipsi intelligunt, nemo unquam dixit, nisi Dialecticus, hoc est, linguarum depravator, & prave loquendi Author. Nam quod aiunt Platonem, & Socratem, & alia quæcunq; duo individua generis humani differe numero, non est verum, quia non differentem, sed eundem habent numerum, hoc est, unitatem, & uterq; eorum est unus, quo fit ut differant non numero, sed specie, cum sint duæ differentes species indivisibiles generis Troianorum vel generis hominum: sic enim specie non numero differunt omnia individua. Differre autem numero recte dicuntur duo globi hominum, quorum alter decem homines, exempli causa, alter viginti contineat, quia habent differentem numerum. At Socrates & Plato cum, ut dixi, uterq; eorum unus sit, quomodo possunt differe numero? Equidem non video qui possint. Præterea communiter loquentes dicimus unum numero, duo numero, decem numero, & sic in infinitum, ut hic loquendi modus communiter ad numerum semper referatur. Quare nescio quá ratione Dialectici eum, ad id quod est esse differens, vel idem numero detorquere velint. Nam cum illa sint eadē magnitudine quæ habent eandem magnitudinem, & differant magnitudine quæ habent diversam, cur non eadem numero etiam sint ea, quæ habent eundem numerum? & diversa quæ diversum? Quocirca individui homines singillatim accepti & eodem numero præditi, non possunt differre numero, nisi etiam differant magnitudine, quæ unam & eandem habent magnitudinem, puta bipedalem vel tripedalem. Quod si consideres eadem individua non ut singula sunt unum numero per se, sed ut sunt species generis sui, non immerito dicentur differre specie, quia sunt unius & ejusdem generis species inter se differentes. Sed de hoc postea latius in Capite de differentia. Nunc tātummodo Lectorem admonitum esse volumus, in definitione speciei à Dialecticis pessime adjectum fuisse illud, numero differentibus, quoniam individua singula per se non numero, sed specie & aliis multis modis differunt, ut magnitudine, parvitate, nobilitate, divitiis, & cæteris hujusmodi. Atq; etiam quia pars hæc definitionis est supervacanea, & id quod definitur à nullo differre facit, cum omnia tam genera & species, quàm individua, si vera esset differentia illa numeri dialectica, possent eo modo dici differre numero. Quia quemadmodum in numerandis hominibus dicimus, hunc esse Socratem, illum Platonem, & sic reliquos. Et propterea Socrates & Plato à Dia-

à Dialecticis dicuntur differre numero, sic etiam in numerandis speciebus vel generibus, dicimus hæc est species humana, illa est species equina, hoc est genus animalium, illud est genus arborum, & cætera: atque ideo quâ ratione singuli homines, eadem quoq; genera & species inter se numero differre non male dicerentur. Sed recte dici non possunt, quia falsum est individua singillatim inter se differre numero, & propterea valde erraverunt Rodulphus Agricola, & Ludovicus Vives, & alii quicunq; hanc falsam numeri differentiam in definitione speciei tanquam veram inconsiderate receperunt, & approbaverunt. Sed quod in fine definitionis addunt speciem dici sive prædicari in quid est, hoc vero eodem modo falsum est, quemadmodum supra diximus, in definitione generis Dialectici, quia species, ut species & res vera est, de nullo proprie dicitur, nec in quid nec in quale, sed hoc proprium est nominis substantivi vel adjectivi, ut supra docuimus in definitione nominis substantivi & adjectivi. Quare si definitio nostra nominis substantivi & adjectivi vera est ut certe est, hæc definitio speciei dialectica nullo pacto vera esse potest. Cujus si partes omnes falsæ sunt, aut supervacuæ, aut barbaræ, ut diximus, certe nec exempla, quæ ad eam confirmandam afferuntur, vera erunt: Nam & homo & equus species quidem sunt, sed ut in animali, hoc est, in genere suo continentur, non ut ipsæ alia continent: hæc enim habitudo continendi & deorsum aspiciendi, non specierum, sed generum propria est. Ex quibus apparet in definitione speciei dialecticæ nihil esse sani, hoc est, nisi vel falsum vel supervacuum vel ridiculum. Quamobrem qui recte philosophari cupiunt, nullo pacto definitionem hanc speciei Dialecticam sequantur, sed aut illam quam nos supra posuimus, aut illam Ciceronis, quæ utitur nomine partis pro nomine speciei, hoc modo, pars est, quæ subest generi, aut deniq; illam Rodulphi Agricolæ, quam supra diximus, quæ talis est, Species est in quam sub se comprehensam dividitur genus. Hæ enim omnes sunt veræ & rectæ. Nam illa quam Cicero affert in Topicis, sic dicens, Forma est notio, cujus differentia ad caput generis & quasi ad fontem referri potest, non Ciceronis, ut supra dixi, sed vel Aristotelis, vel Stoicorum est, & hoc vitio maxime laborat, quod dicendo speciem esse notionem, rem definit non ut extra mentem existit revera, sed ut in mente, tanquam in speculo posita est & cognita. Quem definiendi modum etiam diximus esse vitiosum. Res enim non ut cognoscuntur & intelliguntur, sed ut sunt & existunt revera extra cogitationem nostram definiri debent, Quod & in nostra superiori definitione generis & speciei, & in illis aliis omnibus, quas dixi, servatum est. Ex quo patet in definitione generis ac speciei idem penè vitium fuisse admissum à Stoicis atq; Dialecticis.

Stoici enim ea definierunt ut cognita & in mente collocata, Dialectici vero ut appellationes ac nomina in voce posita. Quorum utrunque vitiosissimum est. Sed hic mihi occurrunt quidam Dialectici dicentes, illa quæ à nobis definita sunt genera & species, non esse vera genera neque veras species dialecticas, & philosophicas, sed grammaticas & oratorias, quæ longe à dialecticis & philosophicis differunt: aliter enim accipere res, & rerum vocabula Dialecticos & Philosophos, aliter Grammaticos & Oratores; & propterea quæ diximus nihil adversari Dialecticis suo quodam & privato more loquētibus, nec accipiētibus res, & voces rerum eodem modo, quo alii faciunt. Licere enim unicuiq; (ajunt) in arte sua ut vult loqui, & tam rebus quam verbis suo modo uti: Quæ Dialecticorum responsio, licet usque adeo absurda & indocta sit, ut nulla nec absurdior nec indoctior possit excogitari, tamen ut video sic à plerisque etiam doctissimis Viris recipitur & approbatur, ut putent quasi duas diversas esse linguas, & duas differentes rerum naturas: illam Dialecticorum & Philosophorum, & illam Grammaticorum & Oratorum aliorumque Scriptorum, & utrisque licitum esse suo modo, suisq; verbis, quamlibet diversis, loqui & scribere. At ego una cum Laurentio Valensi contra dico, neminem recte philosophantem solere, ac ne debere quidem in veritate investiganda, recedere ab usitata & communi omnium loquendi consuetudine, & quasi à via vulgo trita & silicibus strata, qualis est illa Grammaticorum & Oratorum : Et illud etiam adjungo, quemadmodū omniū tā animatorū quam inanimatorū una eademq; est rerum natura, sic etiam omnium latine loquentium, esse unam eandemque latinam linguam, sicut unam & Græcorum Græcam, & Arabum Arabicam: nec aliam Dialecticorum & Philosophorum, aliam Grammaticorum & Oratorum esse statuendam, ut ipsi plusquam stultissime arbitrantur: Nisi forte quibusdam in vocibus, quas utrique ipsi sibi pepererunt, ad exprimendas & significandas res ab ipsis inventas, vel ab aliis ante nunquam nominatas. Quibus in casibus licet nova fingere, atque imponere nomina: Idque hac tantum conditione, ut res illæ, quibus nomina imponuntur, sint vel veræ, vel utiles, vel necessariæ, vel saltem delectationis aliquid afferentes. Nam extra hos casus nemini fas est, ut Græci dicunt ὀνοματοποιεῖν, hoc est, nova nomina fingere, nisi populo, Quem penes arbitrium est, & jus & norma loquendi, ut recte inquit Horatius. Atque ideo Dialectici non recte faciunt, sed maximum committunt vitium, qui primum impudenter & barbare nominant res à se non inventas, & ab aliis ante nominatas, ut exempli gratia, quæ Grammatici & Oratores jam inde à principio vocaverunt nomina, verba, adjectiva, substantiva, supposita, apposita, propositiones, assumptiones, & plurima alia hujusmodi, ipsi

ipsi prætermissis & rejectis penitus nominibus antiquis & rectis, appellant, terminos, copulas, concreta, abstracta, subjecta, prædicata, majores, minores, & alia id genus sexcenta. Deinde etiam nomina imponunt rebus falsis & commentitiis, quæ nusquam vere in rerum natura reperiuntur, ut secundis intentionibus, secundis substantiis, & deniq; universalibus omnibus, ut omittam interim illud unum, quod non est, ut ipsi dicunt principium numeri, sed cum ânte convertitur, & rursus illas alias unitates minores unitate numerali, hoc est meras Dialecticorum insanias, quas multo utilius est ignorari, quàm intelligi: cum nec satis unquam fuerint intellectæ ab iis, qui eas introduxerunt. Et hæc omnia faciunt prorsus non solum sine ulla veritate, sine ulla necessitate, sine ulla utilitate, sine ulla delectatione, sed etiam cum ingenti discentium labore, & maxima ingeniorum excarnificatione, dum compelluntur intelligere & discere, ea quæ intelligi & disci non possunt, quia non sunt: & dum recedentes à scholis Grammaticorum, coguntur oblivisci, & quasi dediscere penè omnia, quæ didicerant: & novam quodammodo addiscere linguam barbaram, horridam, rusticam, spinosam, qua discenda non docti & eruditi, ut par esset, sed morosi, garruli, & supra quàm dici potest, rixosi evadunt. Quæ omnia mala & incommoda, nullam aliam ob causam eveniunt, nisi propter nimiam & immoderatam loquendi, ac fingendi licentiam. Quamobrem respondendo Dialecticis ita concludo, nostra genera, & nostras species à nobis definitas esse veras, & ab omnibus probatis Scriptoribus communiter receptas, approbatas, & usurpatas. Illorum autem genera & species à nemine præter quam ab ipsis probari & usurpari: idq; nullam aliam ad rem, nisi ad nugandum & garriendum, intelligi vero & percipi, nec ab aliis nec ab ipsis, nisi ut Centauros, & Chimæras, & alias res fictas. Itaque cum dicunt alia esse genera & species Dialecticorum & Philosophorum, alia Grammaticorum & Oratorum, fateor id esse verum: sed ita ut illorum falsa & absurda nullamque ad rem necessaria sint, horum autem vera, legitima, ac naturæ rerum, & communi sermoni humanæq; rationi consentanea: sic ut cum dicitur Grammatice & Oratorie, sic accipiatur, quasi diceretur, ad communem omnium sensum, & ad publicam loquendi consuetudinem, & deniq; ad veritatem accommodate: cum autem dicitur Logice sive Dialectice sive Metaphysice, ita intelligatur, ut si ita proferretur, prorsus stulte, & barbare, & in summa more non hominum, qui in hac communi rerum natura versentur, sed Picarũ ac Graculorum ex alio quodam orbe terrarum ac mundo venientium. Id quod à nobis contra Dialecticos omnes, & Metaphysicos semel responsum esse volumus, ne quoniam ipsi ferè ubiq; ad excusandos errores suos hac defensione utuntur, nos quoq;

quoque identidem cogamur eandem afferre confutationem, & quasi eandem canere cantilenam. Nihil igitur Dialectici, neque sibi prosunt ista defensione, neque nobis obsunt, cum fingunt aliter à se, aliter à nobis verba, ac res accipi, & unicuique licere loqui ac scribere modo suo: perinde ac si quot artes, ac scientiæ inveniantur, tot verborum genera, tot linguæ, atque etiam tot rerum naturæ essent ponendæ: quo nihil neque magis falsum, neque magis absurdum excogitari potest. Sed omissa falsitate & absurditate Dialecticorum, quæ nunquam satis digne vituperari & rideri posset, & ostenso quid proprie speciei nomine significetur, & quænam sit ejus vera definitio nostra, & quæ Adversariorum falsa, quotque vitia ab illis in ea definienda fuerunt admissa, hic jam de specie dicendi finem faciam, & ad Caput de Differentia, proprioque & cæteris sequentibus pertransibo.

CAPUT TERTIUM.

De vera differentia, & vero proprio philosophicis, & oratoriis, & simul de eisdem Adversariorum vel falsis, vel inutilibus.

EX quinque universalibus Dialecticorum realibus, quæ vocantur, jam satis reprehendimus & refutavimus duo priora, genus & speciem: idque primum, ut universalia, hoc est, res omnino falsas & commentitias. Deinde etiam si essent res veræ, tamen ut prave & perperam definitas. Postremo vero quia etiam si omnia alia vera essent, tamen species inter universalia nō recte fuit numerata, eo quia, ut species est, de nullo prædicatur, nec ulla habet inferiora, sed tantū ut genus, hoc est, ut deorsum convertitur, & ex specie genus efficitur, ut diximus in Capite superiori. Nunc tempus est, ut transeamus ad alia: & ne nimis longi simus, ut uno eodemque capite expediamus differentiam & proprium, prius more nostro ostendentes nostra vera, hoc est, quid proprie significetur nominibus differentiæ & proprii, & quot & quinam sint veri utriusq; modi, & quid denique vere differentia sit & quid proprium. Deinde refutantes aliena falsa, & demonstrantes pene omnes differentiarum ac propriorum modos à Dialecticis traditos esse vel inutiles vel falsos: & propterea definitiones differentiæ ac proprii à Dialecticis traditas, non posse esse satis utiles ac sanas. Ad quæ omnia probanda, illud

illud ante omnia sciri volumus, usq; adeo non facile esse intelligere, quid proprie significetur nominibus differentiæ ac proprii, & quid vere sit differentia & proprium, ut in rebus definiendis, quod Aristoteles vocavit differentiam, cum ait definitionem constare ex genere & differentia sive differentiis: id M. Tullius in Partitionibus oratoriis appellarit proprium sive proprietatem, dicens, Non dubium esse, quin definitio genere declaretur & proprietate quadam, aut etiam communium frequentia. Quam ob discrepantiam tantorum virorum Rodulphus Agricola vel non audens affirmare alterum errasse, vel certe existimans utrunq; recte dicere, & volens eos conciliare, sic definit differentiam, in primo libro de Inventione dialectica Cap. V. ut dicat, eam esse proprietatem rei notã, perinde ac si diceret differẽtiam esse proprium, hoc est, ut ita loquar, aquam esse ignem Nam per deos immortales, quomodo potest differentia, ut differentia est, esse proprium? aut quomodo potest proprium, ut proprium est, de differentia dici? certe non magis quam calidum de frigido, aut album de nigro. At ego longe aliter quam Rodulphus veritatem omnibus etiam quamlibet magnis nominibus præferens dico, Aristotelem, cũ dixit Definitionem constare ex genere & differentia vel differentiis, vehementer errasse, Ciceronem vero rectissime sensisse, cum dixit, definitionem genere declarari, & proprietate quadam, aut etiam communium frequentia, ut infra ostendam in capite de Definitione. Nunc tantum hoc non ignorari volo, vocabulis differentiæ ac proprii, res longe diversas significari, *differentia enim est qualitas quadam, qua res inter se distinguuntur, ac differentes fiunt, proprium vero sive proprietas, contra est qualitas quadam qua res inter se, ut ita dicam, uniuntur, & quodammodo redduntur eadem.* Quod cum ita sit, *nihil tamen prohibet, quo minus una eademque res, possit esse & differentia & proprium, ad aliud tamen & aliud comparata:* ut sentire sive sensus sive esse sensibile, si comparetur generi plantarum ac stirpium differentia est, eo quia facit differre animalia à stirpibus: animalia enim à stirpibus differunt, eo quod animalia sentiunt, stirpes vero sensu carent. Sin vero idem conferatur cum genere animalium, non amplius differentia est, sed proprium sive proprietas, qua fit, ut animalia rationalia & animalia irrationalia, non inter se distincta & diversa, sed quasi unum facta, & quodammodo eadem esse videantur: utraque enim sentiunt, & in eo quod sensum habent, non sunt distincta, sed conveniunt. Ac nos quidem tales dicimus esse veras differentias & vera propria, ac nominibus differentiæ & proprii tales quasdam qualitates vere significari. Intelligendo tamen per differentiam, non differentiam differentem, sed differentiam differre facientem, & per proprium non proprium quod ipsum

conveniat, ſed quod convenire alia faciat Quod ut melius intelligatur, atque ut pateat quinam ſint veri & utiles differentiarum & propriorũ modi, ſciendũ eſt, *differentiarum alias eſſe, quæ ipſa differunt ab aliis, atque ideo vocantur à nobis differentiæ differentes:* (concreta) *alias vero, quæ alia differe faciunt, & propterea dicuntur differentiæ differre facientes* (abſtracta.) Differentiæ differentes ſunt, exempli cauſa, ut animatum, rationale, mortale, & cætera hujuſmodi in adjectivi voce pronuntiata, quæ omnes differentiæ revera nihil aliud ſunt, niſi ſpecies & genera quædam. Hæc enim ſex nomina, ſpecies, genus, differentia, ſpecies differens, genus differens, differentia differens, eandem rem interdum planè ſignificant: quæ diverſis comparationibus, diverſa ſortitur nomina, ut rationale verbi cauſa. Rationale enim ſi conferatur cum animali, hoc eſt, cum genere ſuo, cui ſubjicitur, & quod dividit, rectè vocatur & ſpecies & differentia. Ac ſpecies quidem dicitur, quia ſic appellat eam communis loquendi uſus, & Boethius Dialecticorum ſummus, in prima Editione in Porphyrium, cujus hæc ſunt verba, Animal ſub ſe habet ſpecies rationale & irrationale, id eſt, hominem, verbi gratia, & equum. Hæc Boethius, ex quibus apparet *rationale & irrationale eſſe non ſolum differentias, ut* Dialecticorum plerique ſtulte putant, *ſed etiam ſpecies veras animalis, & recte*, ut dixi, *tam ſpecies quàm differentias vocari.* Sin vero idem rationale comparetur cum equo, leone, & cæteris animalis ſpeciebus à quibus differt, rurſus non minus rectè dici poteſt, & genus differens, & ſpecies differens, & differentia differens, ut per ſe patet: ac tales quidem ſunt differentiæ differentes. Differentiæ vero differre facientes, ſunt, ut puta, anima, ratio, mors, & alia ſimilia in ſubſtantivo pronuntiata, vel in aliquo, quod æquivaleat ſubſtantivo, ut eſſe animatum, eſſe rationale, eſſe mortale. Quæ idcirco ſic appellantur, quia faciunt differre alia: communiter enim loquentes dicimus, animata ab inanimatis differre per animam, ſive animalia à ſtirpibus, per id quod eſt habere animam, ut infra probabimus, rationalia ab irrationalibus per rationem: ſive homines à brutis, per id quod eſt eſſe rationale: mortalia ab immortalibus, per mortem: ſive homines à Deis, per id quod eſt eſſe mortale. *Et rurſus quemadmodum differentiarum, ſic etiam propriorum aliqua ſunt, quæ ipſa conveniunt alii, aliqua quæ faciant convenire alia.* Propria quæ ipſa conveniunt alii ſunt, ut latrabile, quod cani, & hinnibile, quod equo, & alia ſimilia, quæ aliis privatim conveniunt. Et quemadmodum differentiæ differentes, ut ante dixi, ſic etiam hæc propria convenientia, ſi conferantur cum ſuperioribus, nihil aliud ſunt quàm ſpecies, ſi cum inferioribus, nihil aliud quàm genera, ſi cum paribus & propria ſimul & genera & ſpecies appellari poſſunt. Si

quidem

quidem communiter loquentes dicimus, & risibile esse speciem animalium, & hominem esse in genere proprio risibilium, & rursus risibile esse proprium hominum: Quæ non recte dicerentur nisi risibile, hoc est, proprium simul & genus & species & proprium esset ad diversa tamen comparatum. In summa hæc omnia, genus, species, differentia differens, proprium conveniens, idem sunt, nec differunt, nisi comparatione, cum partim sursum ad superiora, partim deorsum ad inferiora, partim ante vel retro ad paria convenientia, vel differentia respiciunt. Propria convenire facientia sunt, ut risus, hinnitus, & latratus, & alia huiusmodi in substantivo prolata, vel in aliquo, quod æquivaleat substantivo, ut esse risibile, esse hinnibile, esse latrabile: conveniunt enim inter se omnes homines per risum, sive per id quod est esse risibile: omnes equi per hinnitum, sive per id quod est esse hinnibile: omnes canes per latratum, sive per id quod est esse latrabile. Ac tales quidem sunt veri, & ad recte philosophandum necessarii cognitu differentiarum & propriorum modi, qui quemadmodum inter se sunt diversi, sic diversum habent in philosophando & veritate investiganda usum. Namq; *ut differentiis differre facientibus utimur ad probandum aliqua esse diversa, sic propriis convenire facientibus ad confirmandum aliqua esse eadem, vel inter se convenientia.* Atque ut differentias differentes usurpamus ad dividendum genera, sic propriis, quæ conveniunt, ad definiendum species. Exempla autem horum omnium hæc sunt, ad probandum aliqua esse differentia, per differentias differre facientes, hoc modo, Homines differunt à brutis, quoniam hi rationem habent, illa vero non, vel hi sunt rationales, illa vero non. Ad probandum aliqua esse eadem, vel convenientia inter se per propria convenire facientia, hoc modo. Homines & Dii sunt iidem, vel conveniunt inter se, quia utriq; habent risum vel sunt risibiles: nam Deos suos ridentes Homerus introducit. Ad dividendum genera per differentias differentes, hoc modo, Animalia alia sunt rationalia, alia irrationalia, & rationalium alia sunt mortalia, alia immortalia. Ad definiendum species per propria convenientia, vel per genera propria, hoc modo, Equus est animal hinnibile, canis terrestris est animal latrabile: Hiñibile enim est proprium conveniens vel genus proprium omnibus singularibus equis, vel universo generi equorum: ut sic latrabile omnibus singularibus canibus terrestribus, vel universo generi canum terrestrium. Ad definiendum autem idcirco dixi, utendum esse propriis convenientibus, sive generibus propriis, non differentia vel differentiis, quemadmodum Dialectici stulte præcipiunt, partim quia verum est, in definiendo nullis aliis utendum esse, nisi generibus aut communibus aut propriis, ut ostendemus in Capite de

Definitione, Partim etiam, ut ostenderem, *falsam esse illam regulam Dialecticorum, qui definitiones ex genere & differentia vel differentiis faciendas esse ajunt*, cum tantum absit ut definitio ex differentia aut differentiis fiat, ut contra potius constet non solum ratione, sed etiam authoritate Quintiliani in Quinto, ubi de argumentis loquitur, definitionem confirmari propriis, differentibus autem solvi: nam si quis forte diceret, Simiam esse animal rationale, & ego hanc definitionem destruere vellem, nullo alio argumento melius uti possem, quam sumpto à differentia sive à differenti, dicens, Simiam esse animal irrationale, hoc est, in genere differenti constitutum. Ex quibus quamvis apertissime constet de definitione per differentias vel proprietates facienda, longe melius & verius sensisse Ciceronem quam Aristotelem, tamen infra idem hoc etiam clarius probabitur in capite de Definitione. Nunc si explicaro, quid proprie significetur vocibus differentiæ & proprii & quinam sint veri & utiles differentiarum propriorumque modi, non difficile est videre quonam pacto vere sit definiendus unus quilibet eorum: Nam differentia differens est eadem, quæ & species, & species differens, qua ad dividendum genus utimur, ut rationale animali comparatum, Differentia differre faciens est illa, qua fit ut aliqua inter se differant, cujus usus est in distinguendis rebus, & ad ostendendum eas esse differentes, ut irrationale collatum cum rationali vel cum homine. Proprium conveniens, sive genus proprium est illud, quod usurpamus in definiendis speciebus, ut hinnibile in definiendo equo, & latrabile in definiendo cane terrestri. Propriũ convenire faciens est illud, quo probamus aliqua esse inter se eadem vel similia, ut risus comparatione hominum ac Deorum Homericorum. Quibus ita explicatis, & tanquam aperta via ad demonstrandum eos modos differentiarum & propriorum, qui à Porphyrio traditi sunt, esse vel inutiles vel falsos, & definitiones differentiæ ac proprii Dialecticorum, non posse esse veras: nunc demonstrabimus breviter hæc omnia, ut ante polliciti fuimus. Differentiarum, inquit Porphyrius, alia communiter, alia proprie, alia maxime proprie dicitur: ac differre communiter censet eos quavis diversitate & quomodocunque, vel inter se vel ab aliis distant, ut cum aliquis vel senex differt à se ipso olim juvene, vel sedens à se antea vel ab alio non sedente. Proprie vero, cum accidens aliquod inseparabile diversitatem facit, ut esse cæsiis oculis, naso adunco, Maxime proprie, cum aliqua differunt inter se differentiis, iis, quæ specificæ dicuntur, ut esse rationale; quæ animali adjuncta, hominis: & esse irrationale, quæ eidem animali apposita, bruti speciem constituit. Ac rursus idem propriorum modos quatuor tradit, unum qui soli speciei licet non toti conveniat, ut homini Medicum vel Geo-

(Hic nihil aliud quam λογομαχεῖ Et ipse pag. 200. initio definit per genus & differentiam.)

Geometram esse: Alterum qui toti speciei licet non soli competat, ut eidem homini esse bipedem: Tertium qui in tota quidem sit specie, sed non nisi certo tempore, ut rursus eidem homini in senectute senescere: Quartum qui in sola & tota specie, & semper reperitur, ut denuo in homine, hoc quod est, natum esse ad risum: & in equo, aptum esse ad hinnitum. De quibus tam differentiarum quam propriorũ modis dialecticis, ut omnes intelligant quid sentiendum sit, breviter ita dico: Porphyrium in tradendis differentiis vehementer errasse: primum quia nõ distinxit differentias differentes, à differentiis differre facientibus, quemadmodum nos antea fecimus: Deinde quoniam usum illarum vel nullum docuit, vel falsum: Ac nullum quidem, ut earum, quas primi & secundi modi esse dixit, cum tamen harum quoque usus aliquis sit ad definiendum non quidem genera, sed species sive singularia. Ut si quis quærat à me, exempli gratia, quis sit Socrates, & ego ita respondeam, is qui sedet vel qui ambulat, vel qui oculis est prominentibus & naso simo: nam talem fuisse Socratem, scribit Plato. In qua tamen rei singularis definitione, & in aliis similibus animadvertendum est, has quas Porphyrius appellat differentias non differentias esse, sed propria sive proprietates saltem tertii modi. Nam ad definiendum non differentiis, sed proprietatibus utimur, ut ante dixi & infra etiam clarius dicam in capite de Definitione. Ex quo licet intelligere Porphyrium etiam in hoc errasse, quod quæ non minus propria esse possunt quam differentiæ, ea pro differentiis tantummodo posuit. Quis enim dubitat sedere vel ambulare frequenter in aliquo loco, esse oculis cæsiis, vel naso adunco, non minus esse vel saltem esse posse propria alicujus quam illius ipsius differentias? certe nemo sanus. Falsum autem usum docuit Porphyrius, cum dixit rationale, & mortale, & alia hujusmodi, quæ ille in differentiis numerat, ad definitiones faciendas esse accommodata. Nanq;, ut jam bis dixi, ad definiendum non differentiarum, sed propriorum sive proprietatum usus est necessarius, & rationale ac mortale, quatenus ad definiendum hominem adhibentur, non differentiæ sunt, sed propria sive proprietates. Itaq; Porphyrius in tradendis differentiis erravit vel quia non recte distinxit differentias inter se, vel quia non separavit eas à propriis, vel denique quia falsum usum earum docuit. In propriis vero exponendis, primum illum admisit errorem, quod nullum eorum tradidit usum, perinde ac si propria præter cognitionem nulli rei præterea usui essent. Alter vero error est, quia quemadmodum ante non separaverat differentias differentes à differentiis differre facientibus, sic hoc loco non distinguit propria convenientia, à propriis convenire facientibus. Præterea in traditione primi modi, non recte dixit, eum convenire soli, sed

non omni, esse enim *Medicum* vel Geometrã non modo convenit soli, sed etiã (Hic male arguit, nam esse medicum potestate, non propria, sed figurata locutio est & Porphyrius hoc ipsum vult. actu esse medicum, esse proprium primi modi, posse esse quarti.) omni homini, potestate, scilicet, non actu, quemadmodum risibile. Nam si convenire in illis proprii modis actu tantum intelligatur, neq; risibile conveniet omnibus hominibus, quia nec omnes nec semper rident actu. Atque ideo esse Medicum & esse Grammaticum tam est proprium hominis, quam esse risibile, ut recte inquit Laurentius Vallensis in libro, & capite supra citato. Eodemq; modo non recte, sed malè Porphyrius tertium modum à secundo modo separavit, tam enim homini seni proprium est canescere, quam homini simpliciter esse bipedem. Atque ideo si esse bipedem hominis proprium est secundi modi, etiam canescere hominis senis secundi modi proprium erit, tam enim semper canescit homo senex, quam homo semper est bipes: & quemadmodũ homo si non sit bipes, ne homo quidem vere est. sic homo senex, si non canescat, non vere quidem senex esse possit. Quod autem pertinet ad secundum, & quartum proprii modum, vere quidem illos Porphyrius tradidit, sed ut dixi, nullum eorum docuit usum, nec satis clare explanavit. Quare nos dicimus eorum modorum usum ad definitiones faciendas esse accommodatum. Exemplum definitionis per secundum modum est, ut si ita dicam, Lynceus est animal quadrupes acutissimo visu præditum: Nam ex eo quod dicitur, quadrupes hoc proprio secundi modi Lynceus ab Aquila separatur, quæ & ipsa fertur acutissimum habere visum. Exemplum definitionis in quarto modo est cum homo ita definitur, ut dicatur esse animal risibile. Quæ definitio tametsi non est essentialis, ut Dialectici ajunt, tamen hominem in sua & propria specie constituit, & eum ab omni alio separat, quod non est homo. Atque hic est verus omnium proprii convenientis modorũ usus: qui quidem modi nõ sunt quatuor, ut Porphyrius putavit, sed tantum duo: nanque, ut dixi, primus illius ad quartum, tertius ad secundum reducitur, atque ideo non remanent nisi duo. Quorum unus, hoc est, qui est quartus Porphyrii, habet conditiones duas, ut & inseparabilis sit ab eo cujus est proprium, & nulli alii præter quam ei conveniat, unde non immerito vocari potest proprium inseparabile & privatum, hoc est, non commune alteri. Atque hoc modo dicimus esse hinnibile equi, & esse latrabile canis, esse proprium. Alter vero proprii modus, qui Porphyrii est secundus, ex duabus illis conditionibus, unam tantum retinet, eo quod est inseparabilis maxime per naturam, sicut ille superior, sed non est privatus verum communis etiam aliis. Atque ideo jure dici potest proprium inseparabile tantum, hoc est, nõ privatum sed commune. Juxta quem modum Cicero vere asserit voluptates deorum esse proprias, non quod non in aliis etiam reperiantur, præter quã in deis, sunt enim multis etiam aliis communes, sed

ſed quod à Deis ſeparari atque auferri non poſſunt. Et Porphyrius recte ait, habere duos pedes eſſe hominis proprium, non recte autem Valla Porphyriũ

(Imò recte Valla, Porphyrius male. Proprii cum acceptum quatenus ſeparabili opponitur, minus uſitata eſt.)

reprehendit in primo Dialecticæ ſuæ libro, Cap.XX. ita ſcribens, Ne hoc quidem homini proprium, quod eſt ei, cũ tot avium generibus commune. At ego tibi reſpondeo Valla, hoc eſt vere proprium hominis, ſi non privatum, at ſaltem inſeparabile, quod ſatis eſt, ad hoc ut aliquid dicatur proprium. Quod ſi non ita eſſet, nec Cicero voluptates deorum eſſe proprias, nec Quintilianus lucere ignis eſſe proprium recte dixiſſet. Itaque de hoc proprii modo ſic habendum eſt, cum ita eſſe verum, ut etiam eſſe rationale, eſſe mortale, atque adeo etiam eſſe animal, & alia omnia ſimilia, vere ſint hujus modi propria hominis. Idque nulla alia ratione, niſi quia nunquam ab homine ſeparantur, ſemper enim vere homo eſt rationalis & mortalis animal. Quis etenim me audeat reprehendere, ſi ita dicam? proprium eſt hominis eſſe rationale, propriũ eſt hominis eſſe mortale, proprium eſt hominis eſſe animal, certe nemo, niſi forte Dialecticus aliquis ſexcenties ſtultus, qui barbaros & imperitos Sophiſtas in loquẽdo potius quam doctiſſimos & probatiſſimos Scriptores imitandos cenſeat, & una cum illis pluſquam indoctiſſime putet, rationale & mortale ſic eſſe differentias, & animal ſic eſſe genus, ut nihil unquam horum poſſit eſſe proprium. Cujus contrarium nos ſupra & rationibus & authoritate probavimus. Ac tales quidem ſunt modi differentiarum ac propriorum, tam noſtri veri, quam Adverſariorum vel inutiles vel falſi: & eo quo diximus modo fiunt veræ noſtrorum definitiones. Nunc ſupereſt, ut refutemus falſas eorum definitiones à Dialecticis traditas, & ita Caput hoc abſolvamus. Differentia, inquiunt Dialectici, eſt quæ dicitur de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quale eſſentiale, ut rationale. Proprium vero eſt quod dicitur de pluribus differentibus numero, in eo quod quale accidentale convertibiliter, ut riſibile. Sic enim Dialectici præſertim recentiores definiunt differentiam & proprium, & quamvis aliæ quædam utriuſq; ferantur definitiones, tamen has duas exiſtimant aliarum omnium maxime eſſe dialecticas. In quibus quidem duabus definitionibus inſunt pene eadem omnia illa vitia, quæ ſupra fuerunt à nobis refutata in definitionibus generis & ſpeciei dialecticis. Nam in eis & nomen rei pro re ipſa definitur: ſunt enim differentiæ & propria maxima ex parte res non verba, atque ideo ut res non ut verba erant definienda, & dicendum quod ad differentiam attinet. vel, ut nos ſupra diximus, vel ut Valla in primo ſuæ Dialecticæ libro Cap.XX. Differentia eſt qualitas, qua ſpecies diſtinguitur à ſpecie: omnis enim qualitas, qua diſtinguuntur aliqua inter ſe, qualitas eſt. Vel ut Vives in libello de Explanatione cujuſque eſſentiæ

Diffe-

Differentia est, qua inter se res differunt, ut Plato & Socrates, nobilitate, formâ, ætate. Quod autem spectat ad proprium, rursus dicendum, vel ut nos ante docuimus, vel ut idem Valla ex Quintiliani authoritate eodem libro & capite: Proprium est aut quod soli accidit, ut homini sermo & risus, aut quod utiq; accidit sed non soli: ut igni calescere, & sunt ejusdem rei multa propria, ut ipsius ignis lucere & calere: Vel ut Vives similiter eodem libro & capite; Proprium cuiq; est, & quod est diuturnum & perpetuum, ut Divorum proprię sunt voluptates, ait ille in Comœdia, & proprium quod cum alio non est commune, ut proprius Pauli mos: ita quod quisq; habet solus, id illi est proprium. Ex quibus duobus proprii modis à Quintiliano primum traditis, deinde à Valla, & à Vive confirmatis, ego superiorem illum, qui omni & soli accidit, supra nominavi proprium inseparabile & privatum; illum vero qui utiq; contingit quidem sed non soli, tanquam deficiens una conditione, appellavi proprium inseparabile tantum, sed non privatum, neq; uni tantummodo contingens. Proprium autem inseparabile & privatum, ut nos quoq; post tot ac tãtos viros aliquam proprii hujus definitionem & fortassis veriorem perfectioremq; addamus, nihil aliud est, nisi qualitas quædam, sive nota quædam, sive proprietas quædam uni tantum ac soli contingens: qua fit, ut ipsum primo in sua ipsius specie constituatur, Deinde etiam ab omni alio, quod diversum sit, distinguatur. Ex quibus duabus conditionibus in hac nostra proprii definitione appositis, prima illa, quæ est, in sua ipsius specie constituere, tribuitur proprio & est proprii ipsius, ut proprium est. Est enim suum ac proprium proprii officium, ut id cui contingit, in propria specie constituat. Alia vero quæ est, ab omni alio, quod diversum sit distinguere, tribuitur quidem & ipsa proprio, sed non ut proprium est, verum ut differentia est. Ut enim proprii munus est, in sua specie constituere, atque ideo ut supra dictum est, ejus usus ad perfectas definitiones faciendas est necessarius, sic differentiæ suũ ac privatum officium est, ab omni alio distinguere. Ex quo patet id quod etiam infra melius dicetur in capite de Definitione, Aristotelem & Peripateticos non recte præcepisse, definitionem ex genere & differentia, vel differentiis esse faciendam, cum differentiæ partes non sint, ut res definiant, sed ut res definitas ab aliis omnibus distinguant. Et quamvis contingat, unam eandemq; rẽ esse & proprium & differentiam, & definire ac distinguere, ut habere tres angulos, exempli gratia, in definitione trianguli, tamen non eadem comparatione est utrunq; nec eadem ratione facit utrunq;. Nam habere tres angulos ut est proprium trianguli & comparatur triangulo, ipsum definit & in propria specie constituit, ut autem est differentia & comparatur cum aliis, distinguit & dif-

distinguit & differre facit triangulum ab omnibus aliis, quæ non sunt triangula. Atque hoc modo una eademque res, & proprium & differentia est ac proprii & differentiæ officium facit, sed diversa tamen comparatione & ratione: Quod nec Aristoteles, nec Peripateticorum aliquis unquam vidit, & si vidit, non satis aperte & clare visus est explicare. Sed ut redeam unde discessi, definitiones differentiæ ac proprii, quas attulimus proxime supra, non de differentiis differentibus, nec de propriis convenientibus sunt, sed de differentiis & propriis differre ac convenire facientibus. Hæ namque sunt illæ differentiæ & illa propria de quibus intelligunt disputantes, cum dicunt argumentum à differentia, sive à proprio esse sumptum: cætera non tam differentiæ quàm propria, quod ad argumentandū pertinet, à speciebus non sunt differētia. Omnia vero quæ differunt, ut recte inquit Ludovicus Vives in libro supra citato, sunt aut diversa tantum, aut diversa & varia, aut non solum diversa & varia sed etiam separata. Diversa tantum sunt, exempli gratia, duæ partes, sive duo dimidia hujus chartæ albæ integræ: diversa & varia, ut eadem duo dimidia, si alterum album alterum nigrum sit: diversa & varia & separata, ut hæc eadem dimidia si non solum varia sint, ut dixi, sed etiam discissa in partes duas. Ut diversitas ad essentiam duorum dimidiorum chartæ, varietas ad diversitatem coloris, separatio ad compagem eorum referatur. Quod dixi de iis, quæ differunt, idem dico de iis, quæ conveniunt, ut enim tribus modis aliqua possunt differre, sic etiam tribus modis possunt esse convenientia, hoc est, ut permaneam in eodem superiore exemplo, vel quia duo dimidia hujus chartæ non sint discissa, sed eandem habent continuitatem, vel quia unum & eundem habent colorem, vel quia, si fieri posset, sint omnino unum dimidium non duo. In summa de differentiis & propriis, cōmuniter hoc pro certo haberi volumus, omnem differentiam tā differentem quàm differre facientem, unam & eandem posse etiam esse proprium, tam conveniens quàm convenire faciens, & similiter omne proprium tam conveniens quàm convenire faciens, posse esse differentiam tam differentem quàm differre facientem, utrobiq; tamen hac conditione servata, si ad alia & alia comparentur. Nam ratio, sive esse rationale, exempli gratia, si conferatur cum homine, est proprium inseparabile, licet non privatum & solius si vero non cum homine sed cum cæteris animalibus comparetur, non jam amplius proprium, sed differentia sit necesse est. Differt enim homo à cæteris animantibus, quia rationem habet, qua carent illæ. Item risus sive esse risibile, comparatum homini est proprium inseparabile & privatum: at vero collatum cum aliis animalibus non proprium est hominis sed differentia. Nam sicut omnes singula-

res homines inter se conveniunt, quia ridere possunt, sic etiam differunt à cæteris animalibus, quæ facultate ridendi carent, & sunt, ut ita dicam, irrisibilia, & sic apparet, ut etiam ante dixi, & omnia propria differentias & ferè omnes differentias propria esse posse, pro varia & diversa rerum inter se comparatione. Quod usq; adeo verum est, ut Rodulphus Agricola quodam loco definiens differentiam dixerit eam esse propriã rei notam, deceptus, scilicet, hac quam dico varia rerum comparatione. Sed non ita faciendum erat ô Rodulphe, nam si contingit unam eandemq; rem esse & propriũ & differentiam, non idcirco tamen dicendum est, proprium esse differentiam, aut differentiam proprium, sed utrunq; ab altero comparatione distinguendũ, ut nos facimus. Perinde enim peccasti dicendo, Differentiã esse propriam rei notam, ut si dixisses, aquam esse ignem, aut calidum esse frigidum. Sed ut semel finiam, hæc quæ dixi, omnia sunt non solum contra Rodulphum, sed generaliter contra stultã & ineptam Dialecticorum opinionem, qui & propria & differentias sic immobilia esse putant, ut unum & idem subjectum simul non possit esse & differentiam & proprium, mutata scilicet, ut dixi, comparatione, Cum nec differentiæ nec propria nec adeo species neq; genera sint, id quod dicuntur, nisi certa quadam collatione, qua mutata desinunt esse id quod erant, & in aliam quasi naturam transformata, amittunt pristinum nomen, & aliud novum acquirunt. Sed ut redeam ad supra dictas definitiones differentiæ & proprii à Dialecticis traditas, dico eas totas eodem modo quo illæ generis, & speciei, esse falsas, vel quia res veras definiunt perinde ac si essent voces ac nomina, vel quia etiam si essent voces, tamen non distinguunt ab aliis per id quod est, dici de pluribus vel specie vel numero differentibus, vel in quale essentiale, vel in quale accidentale: eo quia omnes voces appellativæ proprie dicuntur de pluribus & specie differentibus & tam in quid quam in quale. Nam rogatus quis quid sit homo? non minus recte respondere potest, est rationale vel risibile, quàm est animal: & rursus interrogatus, qualis est homo? non minus rectam afferat responsionem si dicat, est animalis, quàm si dicat, est rationalis vel risibilis. Itaque nulla est in istis definitionibus differentiæ ac proprii, quæ à Dialecticis afferuntur, quæ vitio careat. Quod autem pro exemplo differentiæ, afferunt rationale, pro exemplo vero proprii, risibile, non minus recte facerent, si pro exemplo differentiæ ponerent risibile, & pro exemplo proprii, rationale. Cum, ut dixi, hæc omnia non nisi pro varia eorum comparatione modo propria modo differentiæ sint: nec adeo recusent etiam quin sint genera & species, si comparatione mutata pro generibus & speciebus accipiantur. Ex quibus liquet quæcunque à Dialecticis dicuntur de differentia &

proprio

proprio pene omnia esse falsa, aut supervacua, aut barbara. Quod autem aiunt omnia quæ differunt aut idem sunt, uno aliquo trium modorum differre, aut idem esse, hoc est, aut genere, aut specie, aut numero: nos tantum duos priores differendi & idem essendi modos recipimus & approbamus, tanquam veros & communiter usurpatos ab omnibus probatis Scriptoribus tam Græcis quam Latinis: & eos ita intelligimus, ut differre genere nihil aliud sit, nisi esse in differentibus generibus, ut animal & vitium, quorum unum est in genere substantiæ, alterum in genere qualitatis: esse idem genere, nisi in uno & eodem genere, ut homo & leo in eodem genere animalis, differre specie, nisi esse differentes species vel divisibiles vel indivisibiles. Divisibiles, ut rursus homo, atque leo differentes animalis species existunt: Indivisibiles ut Socrates & Plato, quæ sunt diversæ species indivisibiles generis Atheniensium, vel generis hominum: esse idem specie, ut Numa & Pompilius, vel Marcus & Antonius, quæ sunt duo nomina unam tantummodo speciem indivisibilem significantia. Et sic omnia, quæ differunt vel idem sunt magnitudine, nobilitate, doctrina, divitiis, & cæteris hujusmodi rebus, necessario differunt vel idem sunt, altero horum duorum modorum, hoc est, genere vel specie magnitudinis, genere vel specie nobilitatis, genere vel specie doctrinæ, & in aliis eodem modo. Atque ita nos tantum hos duos differendi & idem essendi modos ponimus, & approbamus. At vero tertius ille modus, qui à Dialecticis dicitur *differre numero vel esse idem numero*, eo, scilicet, modo, quo ab ipsis intelligitur, *prorsus rejicitur atque improbatur à nobis*, tanquam à nullo recte loquente Scriptore neque Græco neque Latino receptus aut usurpatus. *Scriptores enim recte loquentes ea intelligunt differre numero, quæ habent differentem numerum*: atque ita globus decem militum differt à globo viginti militum: idem vero numero, quæ habent eundem numerum, & hoc modo, duo exercitus, quorum uterque constet decem millibus hominum, esse idem numero recte dicuntur. Atque hinc passim apud probatos Scriptores reperias decem numero, centū numero, mille numero, & infinita alia hujusmodi, quæ locutiones non ad id quod esse idem vel differens, sed ad aliquē determinatū numerum semper referuntur. At vero differre numero & esse idem numero ad eum modum, quo Dialectici intelligunt, nemo unquā recte loquens, quod quidē ego sciam, dixit aut scripsit. Nam Socrates & Plato, quomodo possunt differre numero, ut ipsi volunt, cum uterque eorum eundem habeat numerū, hoc est, unitatem? Et Marcus Antonius solus, quo pacto potest esse idem numero, aut ipse secum, aut cum alio, cum sit tantum unus & individuus homo? Certe ego nō video qua ratione Dialectici hæc dicere possint, nisi forte putāt

unum & eundem hominē posse esse duos homines,& illos duos homines rursus posse fieri unum & eundem hominem numero. Quod quamvis absurdissimum sit,tamen ab eorum imperitia & ruditate non est alienum.Itaque qui recte philosophari cupiet,istas omnes Dialecticorum insanias rejiciet & improbabit,& cū dicere volet,quomodo differant Socrates & Plato,eos non numero,sed specie differentes esse dicet. Et si rogetur qua rationale id faciat, respondebit, quia Socrates & Plato habent eundem numerum, hoc est,unitatem: & propterea non possunt differre numero, at vero quia sunt duæ diversæ species indivisibiles generis Atheniensium, vel generis hominum, idcirco specie differre recte dici: Eodemque modo faciat, cum aliqua idem esse probare volet,hoc est,ostendat ea unam eandemque speciem indivisibilem esse.

CAPUT QUARTUM.

De accidente vero quidem sed inconstanter definito, & simul pauca quædam de falsis universalibus, & eorum vanis quæstionibus in universum.

PORphyrius in capite de Accidente, quod est quintum & ultimum universale dialecticum,recte quidem definivit Accidens cum dixit,ipsum esse id quod adest & abest præter subjecti corruptionem. Quicquid enim ita potest & adesse & abesse,ut subjectum id,in quo est, nō corrumpatur,recte videtur & esse & appellari accidens:quo vocabulo usus est etiam Quintilianus in eadem significatione. Et quoniam adesse & abesse revera non voces sed res sunt,idcirco accidens vere & recte non tanquam vox, sed tanquam res definitum fuit à Porphyrio. Sed tamen in hac ipsa definitione Porphyrius valde inconstanter & inconsiderate se gessit. Nam cum supra definivisset genus, & speciem, & differentiam, non tanquam res sed tanquam voces,hoc in loco nescio qua inconstātia vel imprudētia vel oblivione ductus accidentis non tanquam vocis sed tanquam rei definitionem attulit. Sed quæ (malum) est ista tua vel inconstantia,vel imprudentia,vel oblivio ô Porphyri? necesse est enim existimes universalia omnia esse aut res, aut voces, aut partim res partim voces, aut certe res & voces simul: Si omnia universalia res sunt,cur non omnia tanquam res,& si omnia voces, cur non omnia tanquam voces definiuntur? quorum neutrum fecisti. Quod si forte dixeris, ea esse

vel

vel partim res partim voces, vel simul & res & voces: statim à te petam, & flagitabo ut mihi tantæ istius ac tam monstrosæ diversitatis rationem reddas: quam tu nunquam neque veram neque probabilem reddere poteris. Præterea nec illud recte à te factum est, quod inter universalia numeraveris accidens, substantiam autem non numeraveris. Nam cum tam substantia quam accidens de suis inferioribus prædicetur, & vere universalis sit, ut Dialectici fatentur, quid causæ fuit, cur alterum, unum ex quinque universalibus feceris, alterum non feceris? aut cur non sex potius adjecta substantia quam quinque tantum universalia facienda putaris? At inquis, genus, & species, & differentia tanquam substantia de suis inferioribus prædicantur, atque ita licet substantia inter universalia non fuerit recepta nominatim, tamen tanquam recepta & nominata intelligitur. Sic enim Dialectici protectores tui te intellexisse aiunt. At ego & Tibi & Dialecticis respondeo, neque genus verum, neque speciem veram, neque differentiam veram, sed tantummodo vocem generis, vocem speciei, vocem differentiæ dici ac prædicari de suis inferioribus, ut supra dixi & probavi: quia dici & prædicari non rerum sed vocum proprium est. Atque ideo non potes non vehementer errasse, primū quod existimasti genus & speciem & differentiam tanquam non voces, sed res & universalia realia dici & prædicari de aliquo. Deinde quod posteaquam ita existimaras, nō omnia universalia aut tanquam res aut tanquam voces definivisti: Et postremo quia, cum accidens inter universalia numerasses, substantiam non numerandam sed relinquendam putasti. Atque hæc sunt ô Porphyri omnia tua in Capite de accidenti admissa errata. Nunc pauca audi de falsis universalibus tuis, & eorum vanis quæstionibus in universum. In primo statim proœmio Isagoges tuæ, quod ais, cognitionē universalium tuorum valde utilem esse ad dividendum, ad definiendum, ad demonstrandum, dico te non dicere verum, quia quod nō est, nec esse potest in vera rerum natura, non potest ad ullam rem faciendam esse utile: sed talia sunt omnia universalia realia, ut supra probavimus: ergo quod polliceris de utilitate universalium, non potest esse verum, ut etiam infra clarius ostendetur in Capite sequenti, ubi de falsis dividēdi & definiendi Dialecticorum præceptis agemus. Quare hic tantummodo Lectorem admonitum esse volo, nō esse verum id quod tu statim in ipso Isagoges tuæ principio dicis. Quod autē statim postea addis, te prætermissis obscurioribus quæstionibus, ea quæ sint faciliora tractaturum, multo minus verum dicis quam supra: Quis enim, non dico puer aut adolescens, sed vir jam senior, & totam vitam suam in studiis versatus percipere, aut animo comprehendere queat universalia realia? hoc est, rem unam usque adeo dubiam, obscuram, incertam, controversam,

ut in duobus prope millibus annorum à tot tantisq; philosophantiũ capitibus & ingeniis nunquam decerni ac decidi potuerit, subsistantne per sese, an in solis animis sint: & si subsistant per se, num corpora sint, an corporis expertia: & deniq; qualiacunq; sint, num abstracta sint à sensibilibus, an in ipsis sensibilibus immersa: quis inquam hanc tam litigiosam, tantisque tenebris obrutam rem unquam percipiat, aut animo comprehendat? certe nemo: nec tu ô Porphyri, nec Aristoteles tuus, nec aliquis unquam Dialecticorum satis intelligere potuistis quid & quale esset universale, sed tantummodo ipsum ab Aristotele inconsiderate acceptum, & temere approbatum, tot tantisque librorum voluminibus celebravistis & diffudistis per universum orbem terrarum: non alia prudentia aut sapientia quam Ægyptii illi, qui allium & cepas inter Deos referunt, & ea tanquam Deos colunt & adorant. Quanquam multo major est insania vestra quam Ægyptiorum illorum, illi enim inter deos referunt ea, quæ licet non sint Dii, tamen vere sunt in rerum natura: vos in Philosophiam introducitis ea, quæ nec unquam fuerunt, nec sunt, nec erunt, & quòd peius etiam est, nec esse possunt. Itaque quæstiones illæ omnes de Universalibus Dialecticorum præsertim recentiorum, & ante omnes Reverendi illius Magistri *Philippi Mucagata*, prorsus sunt vanæ & futiles.

Utrum universale sit subjectum in libro prædicabilium.

Utrum tantum quinque sint universalia.

Utrum universalia sint extra intellectum.

Utrum universale verius sit in anima, an in singularibus, an in se.

Utrum universalia sint corporalia, an incorporalia.

Utrum universalia sint separata à sensibilibus.

Utrum in definitione generis definiatur prima intentio, an secunda.

Et aliæ quamplurimæ hujusmodi quæstiones plusquam sophisticæ & inanes, quibus ego omnibus breviter respondeo. Universale non esse subjectum in libro prædicabilium, quia quod non est, in nullo libro subjectum esse potest, & quia cum universalia falsa sint, prædicabilia ipsa, & liber ipse prædicabilium non possunt nõ esse falsa: ut omittam interim profundam barbariem vocabuli prædicabilis falsitati universalis adjunctam: Deinde non esse quinque universalia, quia ne unum quidem verum est. Deinde universalia non esse nec in anima, nec extra animam, nec in se nec in alio, nec in singularibus nec extra singularia, quia nusquam sunt, nisi tanquam Chimæræ, atque Centauri. Deinde universalia nec esse corpora nec incorporalia, nec in sensibilibus nec separata ab illis, eadem, quam supra diximus, ratione. Postremo in definitione generis dialectica non definiri neque primam intentionem neq; secundam,

eo quia,

eo quia,ut ante dixi,cum univerſalia realia ſint falſa,nec prima eorum intentio poteſt eſſe vera,& cum prima intentio non vera ſit, multo minus ſecundam poſſe eſſe veram. Poſſem hic quoque reſpondere multis aliis eodem modo vanis & inanibus Dialecticorum quæſtionibus, partim de ſpecie, partim de differentia,partim de proprio,partim de accidente: Sed ex his quæ hactenus à nobis dicta fuerunt de univerſalibus,ſatis patere arbitror quomodo ad omnes alias hujuſmodi Dialecticorum meras nugas & inſanias ſit reſpondendum.

CAPUT QUINTUM.

De præceptis dividendi, & definiendi oratoriis veris, & Dialecticorum falſis.

QUoniam, ut dixi in ſuperiore Capite, Porphyrius in procœmio Iſagoges ſuæ falſo ait, cognitionem univerſalium eſſe utilem ad dividendum & definiendum, idcirco ſtudioſi philoſophiæ candidati mihi viſi ſunt hoc loco admonendi, non eſſe verum id quod ipſe dicit,& pauca de præceptis dividendi & definiendi tam noſtris veris quam Adverſariorũ falſis eſſe dicenda. Atque ut à ratione dividendi primo incipiam,ita breviter dico:omne quod dividitur eſſe totum aliquod vel continuũ vel quaſi continuum,vel diſcretum vel quaſi diſcretum:ac præter hæc quatuor totorum genera nihil omnino poſſe dividi, ut ſupra diximus in capite de Totis. Ac de toto quidem continuo & quaſi continuo,diſcreto & quaſi diſcreto, quoniam Dialectici nihil vel parum admodum à nobis diſſentiunt, idcirco de diviſione horũ in præſentia dicere ſuperſedebo,& tantum docebo, cum dividitur genus in ſpecies,ut animal, exempli gratia, vel genus animalium in rationalia & irrationalia,nihil aliud dividi, niſi totum aliquod diſcretum vel multitudo aliqua ſingularium animalium in ſuas partes diſcretas, non totum univerſale, ut dicunt Dialectici,in partes ſubjectivas. Jam enim ſupra ſatis refutatum eſt totum iſtud univerſale,& oſtenſum cum univerſale non ſit verum, ſimul etiam totum univerſale verum eſſe non poſſe. Quod cum ita ſit,relinquitur in diviſione animalis ſive generis animalium, nihil aliud dividi poſſe, niſi totum diſcretum & multitudo ſingularium, ut dixi: & qui genera rerum aliud eſſe quam res,& tota diſcreta & multitudines ſingularium putant, eos vehementer decipi,& toto,ut aiunt,errare cœlo. Dico autem genera eſſe multitudines quaſdam ſingularium majores, quæ cum dividuntur nihil aliud fit, niſi didu-

diducuntur in alias plures multitudines minores, & rursus minores illæ secantur in alias minores sive divisibiles iterum sive indivisibiles: Inter quas partes minores nulla alia est differentia, nisi quod, cum ad indivisibiles ventum est, ibi cessat divisio discretorum, & incipit partitio continuorum. Ac de divisione totorum discretorum, quæ genera sunt, ita est tenendum omnibus qui recte philosophari cupiunt, atque omnia universalia realia Dialecticorum improbanda & rejicienda, tanquam res prorsus falsas & meras hominum imperitorum nugas. Divisionum autem generis sive totius discreti in partes multi sunt modi: ratio enim dividendi, Alia est ex forma, quam vocant, ut corporum aliud animatum est, aliud expers animæ: Alia ex materia, ut arborum aliæ ex semine sunt, aliæ sponte nascuntur: Alia ex adjacentibus, ut animalium aliud mansuetum, aliud ferum: Alia ex subjectis adjacentium, ut feritas alia serpentis, alia reliquarum belluarum est: Alia ex actibus, ut hominum alius studio, alius lucro, alius voluptati operam dat: Alia ex efficientibus, ut animalium aliud parentis efficacia, aliud calore solis, aliud putrefactione gignitur: Alia ex effectis, ut animalium aliud fœtum, aliud ovum, aliud vermem parit: Alia ex fine, ut rerum domesticarum, aliæ ad usum, aliæ ad voluptatem pertinent: Alia ex iis, quæ ad finem spectant, ut, opum parandarum causa, alii justam operam navant, alii fœnerantur, alii vi rapiunt, alii fraude subducunt: Alia ex loco, ut animalium, aliud in terra, aliud in mari degit: Alia ex tempore, ut flores aut hyberni sunt, aut verni, aut æstivi, aut autumnales: Alia ex connexis, ut homines alii servi sunt, alii domini, alii neutrum: Alia ex contingentibus, ut musicorum quidam literas sciunt, quidam prorsus sunt illiterati: Alia ex pronuntiatis, ut quidam hominum laudati sunt, quidam vituperati, quidam silentio latent: Alia ex comparatione, ut populares, quidam infra regem sunt opibus, aliqui pares, nonnulli superiores: Alia ex similibus, ut aliorum vitæ propositum industria formicam imitatur, aliorum segnities similis est muscis. Atq; his ferè tot modis dividitur omne genus sive totum discretum in partes: quos omnes modos recte recenset Rodulphus Agricola in primo de Inventione dialectica, cap. VII. & ibidem vere ait, divisionē vocis in res significatas, ut tauri, in domesticum animal, sidus, & montem: divisionem rei in nomina, ut non patiar, non feram, non sinam: & rursus recensionem plurium nominum, qualia sunt hæc tria, M. Tullus, Cicero, & alias hujusmodi explicationes, non esse divisiones, sed potius enumeratiōes vel multarum significationum alicujus vocis, vel multorum modorum explicandi eandem sententiam, vel deniq; multorum nominum, quæ alicui insunt. Nec vero nō recte improbat opinionem Boethii in libro de Divisionibus, qui ait,

ait, omnem divisionem, quæ non fit per ea, quæ in substantia sunt, esse aut subjecti in accidentia, aut accidentis in subjecta, aut accidentis in accidentia. Nam hæc omnia nihil aliud sunt, nisi divisiones generum sive totorum discretorum accidentalium in suas partes sive species accidentales. Itaque nihil erat necesse ut à divisione generis in species sive totius discreti in partes separarentur. Cum tam sit divisio generis in species hæc, alborum alia sunt calida alia frigida, quàm hæc, animalium alia sunt rationalia alia irrationalia: tam enim calida & frigida quandoque sunt in genere alborum, quàm rationalia & irrationalia in genere animalium. Quod autem ait Rodulphus, opposita & differentia prorsus abhorrere à ratione dividendi, eo quod necesse sit, quicquid dividitur, de iis prædicari, in quæ divisum est, longe abest à veritate, cum nullum totum divisum sive id discretum sit sive continuum de suis partibus prædicetur in recto casu, idq; non solum quia res sit non vox, sed etiam quia sequeretur totum esse partem suam, hoc est, decem fortassis esse quinq;, & hominem esse brachium. At dicet fortasse aliquis, nonne ita loquimur? homo est animal? candor est color? ex quibus loquendi modis videtur animal & color, quæ sint genera & tota quædam de homine & candore in recto casu dici. Sed res longe aliter se habet, nos enim supra ostendimus in talibus enuntiatis, neque animal neq; colorem esse genus aut totum, sed perinde esse ac si diceretur, unus homo est unum animal, & unus candor est unus color: eo quia tam suppositum quam appositum in utroque enuntiato est singulare, proprie positum & semel tantùmodo enuntiatum: quo in casu singulæ voces non nisi unum significare possunt. Sed de his antea satis, nunc breviter pauca quoque subjungamus de præceptis definiendi, de quibus hoc sit primum, omnē bonā definitionem fieri non ex genere & differentia vel differentiis, ut Aristoteles & cum Aristotele Dialectici omnes affirmant, sed ex genere & proprietate quadam vel commūnium frequentia, ut Cicero longe melius & doctius quàm Dialectici & Philosophi omnes, dicit in Partitionibus oratoriis, cujus hæc sunt verba, Non dubium est id quidem quin definitio genere declaretur, & proprietate quadam, aut etiam communium frequentia, ex quibus proprium quid sit eluceat. Hæc Cicero, quæ verba quoniam sunt paulo obscuriora, & à Stræbeo Sturmioq; ejus libri Interpretibus non satis intellecta, idcirco à nobis paulo clarius explicāda censuimus. Ergo quod Cicero ait definitionem declarari ex genere & proprietate quadam ita intelligendum est, ut si dixisset, ex genere communi, & ex genere proprio ac privato. Nanque, ut nos supra diximus, commune, & genus commune, proprietas sive proprium, & genus proprium idem sunt: atq; ideo quod Cicero simpliciter dicit ex genere

 non

non aliter intelligendum quàm ex genere communi. Quod addit & proprietate quadam, id quoque sic accipiendum est, ut si dixisset, ex proprio sive ex genere proprio. Et quoniam sunt duo modi generum propriorum, unus ut opponitur communi, alter ut opponitur separabili: de eo intelligere debemus, quod communi opponitur, quodq; verissime est, proprium conveniens omni soli & semper, ut esse risibile homini, & esse latrabile cani terrestri: Nam illud alterum quod opponitur separabili, convenit quidem omni & semper sed non soli, ut esse rationalem vel esse bipedem homini, quorum alterum est commune ei cum Diis, alterum cum multis avium generibus: sed quoniam neutrũ ab homine naturaliter separari potest, idcirco utrunq; est proprium inseparabile tantum, ut in superiore diximus capite. Ergo cum dicitur in loco illo Ciceronis, & proprietate quadam intelligendum est de genere proprio & privato, quod nulli alteri sit commune, & id genus proprium in definitione, exempli gratia, hominis sic cum genere communi jungendum, ut dicatur vel hoc modo, Homo est animal risibile, quæ definitio constat ex genere cõmuni remoto: & genere proprio privato: Vel hoc modo, Homo est rationale risibile, quæ altera definitio ipsa quidem constat etiam ex genere communi, sed propinquiore, & ex genere proprio privato. Quarum definitionum utraque quidem est vera & perfecta, quia constituit hominem in proprio & privato genere, & separat eum ab omni alio quod non est homo. Sed quoniam risibile videtur esse non proprium hominis privatum, sed commune etiam Deorum Poeticorum: & quoniam summa est inopia talium propriorum privatorum, & nõ cõmunium, idcirco authores, definitionem hominis libentius faciunt ex genere cõmuni remoto, & duobus generibus itẽ communibus sed propinquioribus, ut cum dicunt, Hominem esse animal rationale mortale: Animal enim est genus commune remotum, rationale & mortale genera cõmunia propinquiora: Et hoc est illud, quod Cicero ait, aut etiam communium frequentia, hoc est, generum communium propinquiorum multitudine, quæ necessario ad definiendum assumũtur, cum nullum reperitur proprium privatum. Nam duo vel plura genera communia propinquiora vicem unius generis proprii privati supplent, & in ejus carentia percommode ad definiendum adhibentur, & hoc est illud alterum, quod Cicero in fine subjungit, ex quibus proprium quid sit eluceat: Hoc igitur modo, atq; his præceptis servandis apud Oratores fiunt bonæ & perfectæ definitiones, in quibus faciendis nulla fit mentio differentiæ aut differentiarum, sed solius generis & proprietatis vel etiam communium frequentiæ, hoc est, ut nos intelligimus, solius generis communis, & solius generis proprii privati, vel multorum generum communium propinquiorum.

Sed

Sed dicent fortasse Dialectici, nonne ratio sive esse rationale, facit differre hominem à brutis? & mors sive esse mortale eundem distinguit à Deis? certe hoc non potest negari: quomodo igitur rationale & mortale non sunt differentię? aut quomodo tu, aut Cicero, aut quisquam alius audet inficiari hæc atq; alia hujusmodi in definitionibus posita esse verras & germanas differentias? Hæc inquam mihi fortasse dicent Dialectici, quibus respondeo, ut etiam supra dixi, rationale & mortale & alia id genus duobus modis comparari posse, uno modo ad hominem in cujus definitione ponuntur, & hoc modo non sunt differentiæ, sed propria hominis: esse enim rationale & esse mortale hominis propria sunt, non quidem ut proprium opponitur communi, sed ut opponitur separabili, ut ante dictũ est, neutrum enim eorum ab homine separari potest: Altero modo ad differentias oppositas, hoc est, & rationalẽ ad irrationale, & mortale ad immortale: & hoc altero modo comparata veræ sunt differentiæ, & differentes & differre facientes: differentes, quia sunt species differentes sui cujusque generis: differre facientes, quia hominem à brutis & à Deis distingunt atq; separant. Ex quo patet *recte Ciceronem dicere, definitionem fieri ex genere & proprietate, aut etiam communium frequentia*, ex quibus proprium quid sit eluceat: eo quia, quæ unà cum genere communi ingrediuntur in definitionem, necesse est, ut sint propria, aut communia proprium efficientia: perverse autem Dialecticos affirmare differentiam vel differentias ad definitionem faciendam esse necessarias. Cum quatenus differentiæ sunt, non adrem, quæ definitur, comparentur, sed ad differentias contrarias: & cum tantum absit, ut definitio differentiis construatur, ut contra potius constet eam differentibus destrui, ut & nos quotidiana docet experientia, & Quintilianus Ciceronis sententiam confirmans testatur in quinto Oratoriarum Institutionum, cujus hæc sunt verba: *His adjiciunt propria differentia, à propriis confirmatur finitio, differentibus solvitur.* Hæc Quintilianus, qui & rei ipsius veritatem & Ciceronis sententiam secutus, ipse quoq; asserit definitionem non solum propriis fieri, sed etiam differentiis everti: & recte. Nam si quis definiens, exempli gratia, stirpes, diceret eas esse viventia animata, quemadmodum Aristoteles & Peripatetici omnes falsissime existimant, ego contra statim dicerem, illam definitionem esse falsam, & eam destruerem argumento sumpto à differentia, eo quod stirpes viventia quidem sunt, sed inanimata, quæ sunt differentia ab animatis: Stirpes autem non animatas esse, sed inanimatas, probarem iis authoritatibus & argumentis, quæ infra dicturus sum in constructione arboris nostræ genericę, & in destructione arboris Dialecticorum: quare si quis ea videre vult, inde petat. Item si quis definiret hominem

esse animal irrationale, quomodo posset is meliore ulla ratione refutari, quam per differentiam contrariam, hoc modo? immo homo est animal rationale, quia ratione utitur, vel uti potest, vel saltem ut ea utatur natus est, quæ omnia sunt contraria irrationali. Quibus duobus exemplis, & aliis multis hujusmodi sine ulla dubitatione probatur, quod Cicero & Quintilianus de definitione tradunt, nempe, eam fieri ex propriis, non ex differentiis: & differentias non ad construendā. sed ad destruendā definitionē esse accomodatas. Nā per deos immortales, quomodo potest quicquā cōstitui ab eo quod ab ipso differat? At enim facit differre id, quod definitur ab omni alio: audio & fateor, sed dico, ea quæ in definitionē ingrediuntur, duo facere, quorū unū ac præcipuum est, ut constituant id, quod definitur in sua specie, alterū ut ipsum differre faciant ab omni alio: atq; ita quatenus constituunt, propriorū, quatenus vero distinguūt, differentiarū nomen sibi vendicant. Nanq;, ut supra dixi, nihil potest esse proprium alicujus, quin id cujus est propriū ab aliis distinguat Atq; ideo si quis ita definiret propriū & differentiā, ut diceret, propriū id esse, per quod species rei in suo esse constituitur: differentiā vero, per quā species à specie separatur, is & rectam & probabilem afferret definitionem. Ex quo etiam clarius apparet, à

(Hoc totum Vitilitigatio est. nam quod speciei *proprium*, id generis *differentia* esse intelligitur; Idemque est dicere speciem definiri per genus & proprium suum, & eandem definiri per genus & differentiam generis.)

Dialecticis non recte dici, definitionem fieri ex differentia vel differentiis, cum non ex differentiis, sed ex propriis constitui dicatur, & quamvis contingat in eadem definitione unum & idem esse differētiam & proprium, ut rationale exempli causa, in definitione hominis, non propterea tamen recte dicas hominem fieri ex rationali, ut est differentia, sed ut proprium est: ex propriis enim, ut ante dixi, constituuntur rerum species, ex differentiis vero sive differentibus distinguuntur & separantur. *Nec illud etiam recte à quibusdam traditur, Definitionem totius rei definitæ essentiam explicare debere, & ad perfectam definitionem faciendam omnes quatuor causas adesse oportere.* Hujusmodi enim definitiones vitiosæ sunt, & multa continent supervacua: nam cum definiens hominem dixeris, eum esse animal rationale mortale, quid opus est addere, ex carne & ossibus cæteris membris constans? quæ est causa materialis: & à sole & homine genitum? juxta illud, Sol & homo generant hominem, quæ est causa efficiens: & ad beatitudinem præsentiamque Dei fruendam natum? quod ad causam finalem pertinet: certe nihil est opus, cum satis ex tribus illis, quæ supra dixi verbis, causam, quam vocant, formalem continentibus, definitio hominis perfecta sit. At Galenus in quarto de Differentiis pulsuum, duas definitionum formas ponit, unam quæ notionem explicet, quam ipse ἐννοηματικὴν, hoc est, notionalem, Aristoteles vero ὀνοματώδη, hoc

hoc eſt, definitionê nominis appellat: alterā, quæ rei eſſentiā docet, & ideo *οὐσιώδης*, hoc eſt, eſſentialis ab eo dicitur: exemplū notionalis hoc eſt, ut ſi quis dicat, pulſum eſſe motū continuū & naturalē, qui in certis quibuſdā corporis partibus non ſolum tactu, ſed etiam viſu interdū percipitur: & irā eſſe libidinē puniendi ejus qui videatur læſiſſe injuria. Eſſentialis autem hoc, ut ſi definiens eundē pulſū, quis ita dicat, Pulſus eſt actio peculiaris primū cordis, deinde arteriarū, quæ diſtentione & contractione moventur à facultate vitali, quo caloris innati mediocritas retineatur, generetur autē in cerebro ſpiritus animalis: aut irā hoc modo definiat, Ira eſt ſanguinis ſive caloris ejus, qui circa cor eſt, fervor & ebullitio. Utramq; enim horū definitionē, hoc eſt, tam notionalē quam eſſentialem tradit Galenus in eo, quem dixi libro. *Sed illa eſſentialis mea quidem ſententia, non* (recte) *tā eſt definitio quam explicatio & enumeratio quædam omniū cauſarū & qualitatū rei:* Nam qui tot verbis, & tā longa deſcriptione rē explicat, is mihi videtur fungi officio ac munere non ſimplicis definitoris, ſed doctoris perfectā doctrinam de re aliqua tradere cupientis & propterea nos hujuſmodi cauſarum enumerationes, potius deſcriptiones & explicationes quaſdam rerum, quam veras earum definitiones appellandas cenſemus. Alioqui totus liber Theophraſti de Cauſis ſtirpium, erit una definitio: & præceptum illud Ariſtotelis, aliorumque Doctorum in definitione ſervandum, ut ne quid, ſcilicet, deſit, néve ſuperabundet, non erit verum. Multa enim in illa eſſentiali definitione Galeni ſuperabundant, ſine quibus optime quid ſit pulſus cognoſci atque intelligi poteſt. Quare ſciat is, qui recte philoſophaturus eſt, aliud eſſe definitionem perfectā rei, aliud deſcriptionem & omnium cauſarum ſive qualitatum rei enumerationem. In definitione enim rei ſatis eſt, ſi res ipſa quæ definitur, primo ponatur in genere ſuo, non ſolum communi, ſed etiam proprio ac privato: quod fit per propria ſive proprietates, quæ omni & ſoli & ſemper conveniunt: deinde etiam ut eodem tempore ſeparetur ab omnibus aliis, quæ non ſunt ipſa res definita: quod efficitur per differentias differre facientes: ſic ut nihil deficiat neque ſuperet, hoc eſt ne definitio alteri cuipiam convenire poſſit, niſi ei, quod definitum eſt. In deſcriptione autem nihil refert, etiam ſi multa ſint ſupervacua, & in ea congerantur, quæcunque à re non ſunt aliena, modo ad explanationem rei pertineant, quibus quidem deſcriptionibus maxime Oratores uti ſoleant. Fiunt autem perfectæ (Ita nemo Mathematicus Triangulum definiverit, ſufficit dicere quod ſit figura trium angulorum, ex qua demonſtratione colligitur eos eſſe rectis æquales, eo ipſo quia figuram claudunt.) definitiones ex genere communi, & genere proprio in Mathematicis, hoc modo: Triangulus eſt figura habens tres angulos æquales duobus rectis: eſt enim triangulus in genere figurarum, & ejus proprium privatum eſt habere

tres angulos, qui duobus rectis ſint æquales. Circulus eſt figura rotunda, à cujus centro ad peripheriam, omnes lineæ ductæ ſunt æquales: eſt enim circulus ſimiliter in genere communi figurarum, & ejus proprium privatum eſt, quicquid in ipſius definitione cum genere communi poſitum eſt. Item in ſciẽtiis & artibus generaliter definiendis, hoc modo: *Scientia eſt cognitio rei vel rerum ſcitu dignarum, cognitu difficilium, & vulgo ignotarum*: cognitio namque
(Illud: *vulgo ignotarum* ſupervacuum, nam quod cognitu difficile id vulgo ignotum eſt.)
genus eſt ſcientiæ: eſt enim omnis ſcientia cognitio quædam, non contra, cætera vero quæ ſequuntur propria ſunt. Non enim ſcientia proprie eſt omniũ rerum quamvis vilium, ut ſcire haurire aquam de puteo, & fricare equum, ſed dignarum quæ ſciantur, ut curare morbos & vulnera: nec quamvis facilium ad cognoſcendum, ut quæ ſit cauſa umbræ hominis ad ſolem ambulantis, ſed quæ in cognoſcendo aliquam habeat difficultatem, ut quam ob cauſam fiat eclipſis ſolis: nec quamvis ab omnibus notarum, ut quænam ſit lactuca & portulaca, ſed quas nemo ſcit, niſi peritus: ut quam vim atque poteſtatem habeat eadem lactuca & portulaca & cæteræ herbæ. Hæc enim omnia veræ ſunt ſcientiæ, qualis eſt Phyſiologia, Aſtrologia, Geographia, quarum finis eſt non agere aut facere aliquid, ſed tantum cognoſcere & contemplari. Ars vero eſt ſcientia bene faciendi aliquid, omnes enim artes ſunt in genere ſcientiæ, ejus quam ſupra definivimus, eo quod earum præcepta ſunt digna ſcitu, cognitu difficilia & vulgo ignota. Quod autem additum eſt in definitione artis, ut ejus proprium ſit, agere ſive facere aliquid: hoc facile apparere poteſt eſſe veriſſimum, ſi quis animo percurrat omnes ſingulares artes, omnes enim reperiet in agendo vel faciendo aliquid eſſe occupatas. Nam & Medicina primũ eſt ars bene curandi morbos & vulnera, ut Cicero in primo de Inventione definit non ſolum vere, ſed etiam multo verius ac rectius quam Hippocrates & Galenus & omnes Medici, ut infra oſtendemus in capite de Materia & officio artium. Item Rhetorica eſt ars bene dicendi de omnibus rebus, quæ definitio Rhetoricæ ſimiliter multo eſt rectior & verior quam illa, quam tradidit Ariſtoteles in Rhetoricis, ut probaturi ſumus infra libro III, in capite II. de Rhetorica. Itẽ Jus Civile eſt ars bene reſpondendi de jure. Militia eſt ars bene gerẽdi belli. Arithmetica eſt ars bene exercendorũ numerorũ. Muſica eſt ars bene canendi. Geometria eſt ars bene metiẽdi omnia, quæ menſuram recipiunt. Et eodem modo ſi quis ſcrutetur omnes alias artes, tam mechanicas quam liberales, reperiet eas eſſe in genere ſcientiæ ejus, cujus proprium eſt agere vel facere aliquid. Nam quemadmodum omnes ſcientiæ definiuntur ex materia, circa quam verſantur, & fine communi, quod eſt contemplari: ſic omnes artes definitionem ſuam mutuãtur, ex materia & officio ipſarum: & ſic materia Medi-

Medicinæ sunt morbi & vulnera, officium autem proprium bene curare. Rhetoricæ autem materia omnes res mundi, de quibus sermo haberi potest, officium proprium, bene dicere: eodemque modo in aliis, ut infra etiam clarius explicabitur in capite de Divisione artium & scientiarum. Quare qui plura hac de re videre cupit, is ad Caput illud confugiat. Interea de definitione hoc dixisse satis sit, ut omnes intelligant definitionem non ex genere & differentia vel differentiis constare, ut Dialectici imperite nugantur, sed ex genere communi & genere proprio, vel ex generum communium frequentia, ut & Cicero, & Quintilianus, & omnes Rhetores verissime affirmant. Atque ut appareat duos esse fines definitionis, unũ ut ponat id quod definitur in genere suo privato, quod fit per propria: alterum ut separet ipsum ab omni alio quod est extra suum genus, id quod per differentias efficitur. Atque ideo multo rectius sensisse Rhetores, qui dixerunt definitionem constare ex propriis, quam Dialecticos, qui eandem ex differentia vel differentiis fieri affirmaverunt. Et deniq; ut cõstet, duo esse definitionum genera, unum quod notionale dicitur à Galeno, ab Aristotele autem definitio nominis: alterum quod essentiale appellatur ab eodem Galeno, & quod cum descriptione quã cum definitione majorem diximus habere similitudinem. Post omnia vero eum, qui recte definitiones facere cupit, hæc tandem diligenter cavenda, memoriæ mandare volumus, ac primum ne in definiendo cadat in id vitium, quod supra reprehé-

(Imò verò nulla nisi nominum definitio est, nam realem seu essentialem ip'e rejecit p.149. initio.)

dimus, hoc est, ut ne res pro vocibus, nec voces ac nomina pro rebus definiat: in quod vitium antea monstravimus non solum omnes Dialecticos & Porphyrium, sed adeo etiam ipsum Aristotelem cecidisse in definiendo genere. Deinde ne in definiendo, genus altius vel supra quam oportet, repetat: quem errorem infra ostendemus ab Aristotele fuisse admissum in definitione Rhetoricæ. Deinde in definiendis artibus, ne eas in videndo quid sit agendum vel faciendum, sed in agendo vel faciendo constituat: qua quidem in re etiam infra probabimus Aristotelem peccasse in eadem, quam modo diximus, Rhetoricæ definitione. Præterea in eisdem artibus definiendis, ne prætermittat officium, cujus omissione definitio Medicinæ à Galeno tradita ἐμπειροτέχνη non est recta, ut ostendemus infra. Ac nos quidem in definiendis vel artibus vel cæteris rebus, hæc pauca potissimum servanda censemus: nam ne in definiendo prætermittatur rei definiendæ genus, & ne assumatur genus alienum vel falsum, & ut definitio convertatur cum definito, vel definitio sit definitio nõ descriptio, & ut in definitione nihil sit nec obscurum, nec ambiguum, nec supervacuum, nec translatum, nec insuetum, & cætera, quæ tradit Aristoteles in sexto Topicorum, aut sunt faciliora, quam ut admonitione egere videantur

aut

aut si egent, unde peterentur admonui. Quanquam inter præcepta, quæ ab Aristotele traduntur de faciendis definitionibus, multa sunt vel falsa vel inutilia: & quod peius est, etiam quæ non servantur ab ipso in suis definitionibus faciendis, ut partim probatum est supra in refutatione definitionis generis ab eodem traditæ, partim probabitur infra cum ostendimus *definitionem*

(Definitio non recte dicitur *falsa*: dicenda potius, *inepta* aut *mala*: nam etiam verissima propositio, si convertibilis non est, nec definitio est.)

Rhetoricæ, quam ipse tradit in primo Rhetorices, esse falsam. Nunc quemadmodum supra dividendi, sic etiam hic definiendi, modos omnes à Scriptoribus communiter usurpari solitos, breviter apponendas censuimus, ut recte philosophari cupientibus nulla non pateat consueta definiendi formula. Ergo præter duos illos definiendi modos, à nobis supra positos, quorum primus dicitur οὐσιώδης, hoc est, essentialis sive substantialis: alter vero, ἐννοηματικὸς, sive ut Aristoteles appellat ὀνοματώδης, hoc est, notionalis sive nominalis, ut patet exemplis utriq; eorum appositis: sunt alii complures, quorum qui sequitur appellatur ποιότης, sive ut alii scribunt ποιώδης, hoc est, qualitas, sive ut ita dicam, qualitativus, eo quod in eo, qualitates rei definitæ exprimuntur, ut homo est ubi pietas, ubi justitia, ubi æquitas, ubi continentia; ubi rursus malitia, versutia, cæteraq; vitia versantur, qui ingenio valet, artibus pollet: & aut cognitione rerum, quod agere debeat, deligit, aut animadversione quod inutile sit, contemnit, repudiat, & rejicit. Quartus ὑπογραφὴ, hoc est, descriptio: ut illa famæ apud Virgilium,

Fama malum, quo non aliud velocius ullum, & cætera.

& hæc, Luxuriosus est victus non necessarii, sed sumptuosi & onerosi appetens, in deliciis affluens, in libidinem pronus. Quintus κατ' ἀντίλεξιν, quâ utuntur Grammatici cum vocem unam interpretantur, ut librare est ponderare, credere est fidem habere, ζῶον est animal, ἄνθρωπος est homo. Sextus κατὰ διαφορὰν, ut odium ab ira differt, quòd hæc brevis sit, illud inveteratum. Septimus κατὰ μεταφορὰν, id est, per translationem ut litus est, quo fluctus alludit: adolescentia est flos ætatis: senectus est occasus vitæ: Hæc variis de causis adhibetur: ut moneat, ut nobilitas est virtus majorum apud posteros sarcina: ut designet, ut caput est arx corporis: ut vituperet, ut divitiæ sunt brevis vitæ longum viaticum, ut laudet, ut adolescentia est flos ætatis. Octavus κατὰ ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, id est, per privationem contrarii, ut bonum est quod malum non est, dives est qui non eget: quid est aliud furere quam non cognoscere leges? non cognoscere homines? Nonus καθ' ὑποτύπωσιν per explicationem quandam, quæ semper fit in individuis, ut Æneas fuit filius Anchisæ & Veneris, & Mummius, is qui Corinthum evertit. Decimus ὡς τύπος cum pro definitione ponitur aliquod

exemplum

exemplum, ut ſubſtantia eſt, ut animal: quantitas, ut linea: qualitas, ut ſcientia. Undecimus κατ' ἔνδειαν τοῦ πλήρους, hoc eſt, per defectum integri ſeu pleni, ut ſi quis quærat, quid ſit dodrans, & reſpondeatur, dodrans eſt cui quadrans deeſt ad aſſem integrum. Duodecimus κατ' ἔπαινον, hoc eſt, per laudem, ut pro Cluentio, Lex eſt mens, & animus, & conſilium, & ſcientia civitatis: & hiſtoria eſt teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, nuntia vetuſtatis: & domus Juriſconſulti eſt oraculum totius civitatis: & ſervitus eſt extremum malorum, quæ definitio eſt non per laudem ſed per vituperationem. Tertiusdecimus κατ' ἀναλογίαν, hoc eſt, per proportionem & rationis ſimilitudinem, ut Prætoris edictum legem annuam eſſe dicunt, & Magiſtratus eſt lex loquens, & lex eſt magiſtratus mutus. Quartusdecimus κατὰ πρός τι, qui fit in iis, quæ ſub eandem rationem cadunt, quæ Dialectici correlativa vocant, ut pater eſt qui filium aut filios habet, & filius eſt qui habet patrem: & genus eſt quod plures complectitur partes, pars eſt quæ ſubeſt generi. Quintusdecimus αἰτιώδης, in quo cauſæ ponuntur efficientes, ut dies eſt, quando ſol eſt ſuper terram: vel quæ finem ſpectant, ut conſilium eſt aliquid faciendi aut non faciendi excogitata ratio: Aliquando ſimul omnes cauſæ colliguntur, ut domus eſt ſubſtructio ex lapidibus & lignis ab Architecto habitandi gratia confecta. Hi fere ſunt omnes definiendi modi à Scriptoribus communiter uſurpati, quos Boethius omnes in libro de Definitionibus diligenter enumeravit.

CAPUT SEXTUM.

De homonymis & ſynonymis Grammaticorum veris quid vere ſint, & quis verus eorum uſus, contra ſtulta illa æquivoca & univoca & analoga Dialecticorum.

UT in explicandis confirmandiſque veris generibus, & ſpeciebus, & differentiis, & propriis noſtris, & illis quæ tum eiſdem nominibus, tum etiam univerſalia & prædicabilia à Dialecticis vocantur, refellendis, ſecuti ſumus ordinem eum, qui à Porphyrio ſervatur in Iſagoge, ſic etiam in tradendis veris categoriis ſive prædicamentis noſtris, & refutandis iis, quæ ab Ariſtotele de eiſdem rebus ſcripta ſunt, ab ordine ſcriptorum ipſius Ariſtotelis non recedere decrevimus, ut eodem ordine, veritas & recta doctrina demonſtretur à nobis, quo falſitas ab Ariſtotele primū

 tradita

tradita: deinde ab omnibus Peripateticis illius sectatoribus, confirmata fuit. Et quoniam Aristoteles ante Categorias tradidit quædam, ut Dialectici putant, principia, quæ vocant, Antepraedicamenta, ut autē nos arbitramur, tanquam mera delitamenta: idcirco nos quoq; ab eisdem incipiamus, & primo ab homonymis & synonymis, sive ab æquivocis & univocis, ut Dialectici appellant, quæ admodum erant facilia cognitu, nisi à Dialecticis usq; adeo fuissent perversa & corrupta, ut nobis ea nunc corrigere & emēdare cupientibus magnam quandam ingerant difficultatem, quam tamen, ut spero, Diis faventibus, superabo. Breviter igitur & vere *de homonymis & synonymis, & præterea etiam de amphibolis & polyonymis, ab Aristotele prætermissis*, ita statuo & dico, tā apud Græcos quam apud Latinos recte loquentes, *homonyma & polyonyma esse non voces sed res: contra vero synonyma & amphibola non res, sed voces.* Quod ita esse ut facilius intelligatur, primum dicam, quid unumquodque horum sit. Deinde ea singillatim rationibus & authoritatibus probabo. Homonyma sunt cum multæ & diversi generis res, puta canis cælestis, canis terrestris, canis marinus, una eademque voce, quæ est canis, significantur, in hac enim significatione ex parte rerum significatarum est homonymia, si quidem res illæ apud Græcos vocantur homonymæ, apud Latinos vero cognomines: ex parte vero nominis significantis est amphibolia: nam id nomen, quo res illæ significantur, græce amphibolon, latine ambiguum appellatur. Cum vero contra multa & diversa nomina qualia sunt, vestis, pallium, & indumentum, significant unam eandemque rem, nempe eam, qua vestimur: tunc similiter ex parte nominum significantium est synonymia, propterea quod Græci talia nomina vocant synonyma. Latini vero cognominata: ex parte autem rei significatæ existit polyonymia: cum hujusmodi res à Græcis polyonymæ, quasi dicas, multinomiæ vocitentur, eo quod singulæ multa habeant nomina. Atque ita differūt inter se res homonymæ sive cognomines à nominibus amphibolis sive ambiguis: & rursus nomina synonyma sive cognominata à rebus polyonymis sive, ut ita dicā, multinomiis. Quam nominum & rerum differentiam, ne sine ullius authoritate ex meo capite mihi confinxisse videar, paulo latius approbandam putavi. Ac primum homonyma, non voces esse, sed res, ut dixi, atque hoc quod est esse homonyma non vocum, sed rerum esse proprium, primum probatur authoritate Platonis in Parmenide, qui de Ideis & de iis, quæ hic quasi simulachra quædam Idearum sunt, loquens, ita scribit, τὰ παρ' ἡμῖν ταῦτα ὁμώνυμα ὄντα ἐκείνοις, id est, quæ apud nos homonyma sunt illis, hoc est, Ideis, Sicque Plato testatur, nos & nostra hic omnia, quæ sunt res non voces, esse homonyma Ideis, eo quia licet diversæ cujusdam

naturæ

naturæ sint, tamen idem nomen habemus, quod illæ. Nam ex ejus sententia, qui hic est homo, illic est, ipse homo, sive ut illius verbis utar: qui hic est ἄνθρωπος illic est αὐτοάνθρωπος: ex quibus verbis clare apparet, non voces, sed res ipsas à Platone appellatas fuisse homonymas. Deinde Isocrates ipse quoque in Evagora de Ajace Telamonio loquens, ita inquit, ἀφικόμενος δ' εἰς κύπρον σαλαμῖνα κατῴκησεν ὁμώνυμον ποιήσας τῆς πρότερον αὐτοῦ πατρίδος, hoc est, Ajax cum pervenisset in Cyprum Salaminen condidit homonymam faciens superioris suæ ipsius patriæ. Quo in loco similiter apparet Isocratem non vocibus ac nominibus, sed rebus per nomina significatis attribuisse homonymiam. Præterea Strabo cum alibi multoties, tum maxime in quarto γεωγραφουμένων, manifeste ostendit ὁμωνυμίαν non verborum sed rerum esse propriam: sic enim inquit, τίκινον ἐν λε μιλίοις πόλις καὶ ὁμώνυμος ὁ παραῤῥέων ποταμὸς, hoc est, Ticinum in quadraginta quinque millibus passuum, urbs & ejusdem nominis juxta labens fluvius: & ibidem de Arimino loquens, sic ait, ἔχει δ' ἀρίμινον λιμένα καὶ ὁμώνυμον ποταμόν, hoc est, Habet autem Ariminum portum, & ejusdem nominis fluvium. Hæc Strabo, quibus etiam adjicere possem ex aliis Scriptoribus Græcis alia pene innumera idem probantia exempla, nisi ex his quæ dixi, constare arbitrarer apud Græcos homonymiam esse proprietatem quandam, non ad voces rerum, sed ad res ipsas pertinentem, & res non voces homonymas esse appellandas. Præsertim cum hoc Græci, non solum in nominibus, sed etiam in verbis & adverbiis verum esse significent: dicunt enim, & τὴν πόλιν εἶναι ὁμώνυμον τῷ ποταμῷ; & τὴν πόλιν ὁμωνυμεῖν τῷ ποταμῷ, & θέσθαι ὀνόματα ὁμώνυμα τῶν δαναοῦ θυγατέρων, quos omnes loquendi modos Strabo frequenter usurpat. His igitur authoritatibus res multæ & diversi generis apud Græcos & vere sunt & recte dicuntur homonymæ, apud Latinos vero eædem appellantur cognomines: sic enim & Plautus in Bacchidibus duas sorores meretrices appellat cognomines, hoc est, homonymas, eo quod ambæ uno eodemque nomine Bacchides erant nominatæ: & Plinius, & alii Scriptores latini recte loquentes, res quæ apud Græcos homonymæ sunt cognomines identidem interpretantur. At nomina ea, quibus res homonymæ significantur, Scriptores Græci non homonyma sed amphibola, & eam affectionem nõ homonymiam sed amphiboliam, quasi dicas, ambiguitatem appellare consueverunt: ut Zeno ille Princeps Stoicorum, cujus verba apud Diogenem Laertiũ hæc sunt, ἀμφιβολία δ' ἐστὶ λέξις δύο ἢ καὶ πλείονα πράγματα σημαίνουσα, hoc est, Amphibolia est vox sive dictio duas vel etiam plures res significans: ex quo patet cum unum & idem verbum, plures & diversas res significat: id

à Græcis vocari amphibolon: Eademque de causa idem à Latinis veteribus appellatur ambiguum: ut primum à Cicerone in Tusculanis Quæstionibus ita dicente, Effugiamus nomen ambiguum invidiæ, eo quod invidia est non solum in eo qui invidet, sed etiam in eo, cui invidetur: quo in loco per nomen ambiguum, nihil aliud intellexit, nisi id quod à Græcis ἀμφίβολον vocatur. Deinde ab Horatio in primo carminum libro ita scribente,

Ambiguam tellure nova Salamina futuram.

Quibus verbis Horatius ambiguam Salamina eam esse, quam à Teucro conditam Isocrates appellavit ὁμώνυμον τῆς αὐτῷ πατρίδος, ut supra diximus. Appellatur autem Salamis ab Horatio ambigua, non quasi duplex, ut male sensit Porphyrion, nec quasi incerta, ut alii dicunt, sed tanquam ambigui nominis, ut illa ambiguitas non ad rem, quæ erat Salamis, sed ad nomen ejus referatur, per figuram hypallagen more poetico. Quare & Ciceronis, & Horatii testimonio constat verba quæ à Zenone, & à reliquis Græcis dicuntur amphibola, ea à Latinis recte & proprie ambigua nominari. Synonyma autem voces esse &, ut diximus, apud Græcos ita vocari, cum plures & diversæ voces unam & eandem rem significant: id quoque constat in nominibus, exemplo illo Galeni in secundo de Differentiis pulsuum, cum de synonymis loquens ita inquit, ὡς ἐπὶ τοῦ ξίφους καὶ ἄορ καὶ φάσγανον, quibus tribus nominibus una tantum res significatur, hoc est, ensis vel gladius. In verbis vero authoritate Aristotelis in tertio Rhetoricæ artis libro, sic dicentis, λέγω δὲ κύρια τε καὶ συνώνυμα, οἷον τὸ πορεύεσθαι καὶ τὸ βαδίζειν, hoc est, dico autem propria & synonyma, ut ire & vadere: quibus duobus verbis una eademque res, hoc est, una eademque gradiendi actio significatur. Ac talia quidem sunt apud Græcos vere loquentes, nomina vere synonyma quæ à Latinis appellantur cognominata, ut videtur significare Cicero in Partitionibus oratoriis. Quæ autem res his nominibus significatur, ea græce apud Ammonium & Porphyrium vocatur πολυώνυμος, latine non habet nomen, sed si liceret ita loqui, non inepte fortassis, multinoma sive multivoca diceretur, eo quod multa habet nomina. Quibus authoritatibus patet verum esse id quod dixi, ex una parte homonyma sive cognominia, non voces esse sed res: amphibola autem sive ambigua, non res sed voces: ex altera vero parte synonyma sive cognominata, voces existere non res: polyonyma autem sive multinoma, non voces sed res: & præterea homonyma esse opposita amphibolis sive ambiguis, tanquam res significatæ vocibus significantibus: synonyma vero sive cognominata, polyonymis sive multinomis, tanquam voces significantes rebus significatis. Utilitas autem, quæ percipitur ex cognitione distinctio-

ſtinctionis horũ omniũ, in homonymis rebus & ambiguis nominibus, eſt ad diſtinguendas homonymias & amphibologias, ne ex eo quod aliqua diverſa habent idem nomen, ea prorſus eadem eſſe exiſtimentur: & diſputantes non ad idem ſed ad diverſa referentes animum, occaſionem nanciſcuntur, & fruſtra concertandi & protrahendæ incaſſum diſputationis: In ſynonymis vero & polyonymis rebus, ne eandem rem ſæpius dicturi, eodem ſemper nomine utamur, ſed identidem variemus elocutionem quod non tam ad diſputandum atq; ad philoſophandum, quam ad copiam & ad ornatum orationis pertinet. Atq; ideo hæc Grammaticorum & Rhetorum magis propria ſunt, quam Dialecticorum & Philoſophorum. Quæ tamẽ omnia ego paulo fuſius explicanda cenſui, ut & eorum veritas magis eluceſceret, quæ nec à Grammaticis adhuc, nec à Rhetoribus ſatis fuerat explicata: & clarius appareret barbaries atque ignorantia Dialecticorum præſertim noſtri temporis. Barbaries, eo quod prætermiſſis antiquis & probatis nominibus, introduxerunt in philoſophiam vocabula pluſquam barbara, immutantes & pervertentes omnia: nam pro amphibolis ſive ambiguis, intruſerunt æquivoca æquivocantia: pro homonymis ſive cognominibus, æquivoca æquivocata: pro ſynonymis ſive cognominatis, univoca univocantia: pro polyonymis ſive multinomis, univoca univocata: & omnino pro homonymia æquivocationem, pro ſynonymia univocationẽ, quæ non modo dicere, ſed ne audire quidem doctus quiſquam æquo animo patiatur. Ignorantia vero quoniam iſta æquivoca & univoca, nõ ſolum ſunt barbara, ſed etiam partim falſa, partim inutilia, partim etiam recte philoſophari cupientibus contraria: falſa, quia cum ſint, ut ipſi affirmant, univerſalia dialectica, & talia univerſalia à nobis ſupra probata fuerint non eſſe vera, non poſſunt univoca & æquivoca Dialecticorum non eſſe falſa. Præterea cum ab ipſis definiantur perinde ac ſi res eſſent, aiunt enim, univoca & æquivoca eſſe ea, quæ nomen habent commune. & cætera, & habere nomen commune rerum maxime proprium ſit, non nominum: tamen poſtea tanquã obliti definitionis ſuæ, eiſdem univocis & æquivocis, tanquam vocibus nõ tã quam rebus tribuunt, ut de multis dicantur & prædicentur: quod fieri non poteſt, cum dici ac prædicari, ut ſupra oſtendimus, non rerum, ſed vocum ſit proprium, proprie enim voces dicuntur & prædicantur non res: & ſi quando hæc affectio dicendi & prædicandi rebus tribuatur, id non niſi vocum ac nominum ſuorum ope & auxilio fit. Quare etiam propter hanc cauſam, univoca & æqui-

(Ipſe ſupra dixit Orationem eſſe compoſitam ex rebus & verbis pag. 61. fin.)

voca non poſſunt eſſe vera, niſi tanquam Centauri ac Minotauri quidam, ex duabus naturis diverſis ſint compoſita, hoc eſt, ex rebus & verbis. Nam revera Ariſtoteles & reliqui Dialectici, cum de iſtis verba faciunt non diſtingunt

veteribus & probatis nominibus, novas quasdam & tanquam prodigiosas voces introduxerunt. Deinde univoca & æquivoca statuerunt, partim falsa, partim inutilia, partim etiam philosophiæ candidatis noxia. Quæ qui defendere voluerit, is prius oportebit ut defendat universalia, cum antea à nobis unà cum universalibus, tanquam universalia, fuerint refutata. Deinde, ut reddat rationem, cur non maxime reprehendendi sint Dialectici, qui tam confuse de his scripserunt, ut ex eorum scriptis discerni non queat, utrum de rebusne an de nominibus loquantur : atque hæc de univocis & æquivocis. Supersunt analoga qualia dicunt esse ens & unum, quæ ut pleriq; Dialecticorum contendunt, de substantia & accidente analogice prædicantur. Quæ ipsa quoq; cum statuantur universalia, unà cum universalibus à nobis labefactata corruerint necesse est: ut omittam interim istam analogorum Dialecticorum inductionem esse vanam & stultam, vel ob hoc, quod nullum est genus, quod non aliquo modo analogice prædicari videatur, hoc est, per prius & posterius ut ipsi exponũt. Nã ex duabus partibus in quas fere omne genus dividitur, una semper apparet nobilior & præstantior altera, ut in divisione animalis rationale quam irrationale, homo quam brutum: quam ob causam si analoga essent aliquid, nullum genus non esset analogum: & propterea nõ recte ab univocis & æquivocis distinguerentur, cum etiam in his necessario sit analogia, & aliquid, quod per prius dicatur vel posterius. Quid enim causæ est, cur non ita per prius animal dici videatur de homine quam de bruto, sicut ens de substantia quam de accidente? & si hoc, cur non illud? Quocirca eadem imperitia & æquivoca & univoca & analoga à Dialecticis fuerunt introducta.

CAPUT SEPTIMUM.

De denominativis, & reliquis capitibus anteprædicamentorum vel supervacaneis vel falsis.

IN hoc Capite nihil habeo utilis, aut necessarii ad recte philosophandum quod servandum esse moneam, sed tantum quod ostendam esse vitandum, tanquam falsum vel supervacaneum, ne quisquam id legens, decipiatur. Nam quæ hic dicuntur ab Aristotele de Denominativis, licet vera sint, tamen ea philosophiæ studiosi, antequã ad philosophandũ veniant, inter præcepta Grammaticorum didicisse debent: Quæ usque adeo puerilia ac non difficilia sunt, ut inter Grammaticæ rudimenta tradantur : *eadem enim sunt*

denom-

denominativa, quæ ea, quæ à Grammaticis appellantur derivativa, ut montanus à monte, & Grammaticus à Grammatica. *Quodsi derivata inter Dialectica principia sunt numeranda, cur non etiam reliqua nominum accidentia ibidem traduntur? quæ ratio fuit, ut derivativa ponenda viderentur, genus vero numerus, figura, & alia hujusmodi prætermittenda?* certe mihi nulla videtur esse posse, quæ satis idonea sit. Post denominativa, statim sequuntur alia quædam capita non tam serio refutanda, quàm ridendo contemnenda, vel tanquam eodem modo puerilia sicut superiora illa, & ad Grammaticam pertinentia, ut illud περὶ τῶν λεγομένων, hoc est, de iis, quæ dicuntur, vel tanquam planè falsa, & partim supra refutata in Capite de vera rerum divisione, partim infra refutanda in capite de Substantiva, ut illud περὶ τῶν ὄντων, hoc est, de iis, quæ sunt, & cætera usque in finem Antepraedicamentorum. Nam ibi majore ex parte sermo est de iis quæ, ut Dialectici putant, dicuntur aut de subjecto nec sunt in subjecto, ut substantiæ secundæ, sive universalia: aut dicuntur de subjecto & sunt in subjecto, ut accidentia universalia: quæ omnia nos supra, ut arbitramur, ita refutavimus & labefactavimus, ut speremus neminem unquam fore qui ea recte possit defendere. Quare his omissis tantum illud dicam, ex repugnantia horum, quæ dixi, capitum inter se, & ut ita dicũ, monstrositate, tantam esse natam discordiam inter Aristotelis Interpretes de subjecto, sive, ut Græci dicunt, de scopo, libri Prædicamentorum: ut in duobus propè millibus annorum nondum satis dijudicari potuerit, qua de re agat Aristoteles in eo libro. Nam aliqui, quorum unus fuit Alexander, ut recitat Ammonius, dixerunt, Aristotelem ibi tractare solummodo de vocibus, moti verbis illius, cum ait, Eorum quæ dicuntur, & cætera : Alii vero, in quorum numero fuit Eustathius, asseruerunt eum ibidem agere tantummodo de rebus, propter illa verba, cum dicit, Eorum quæ sunt, & cætera : Alii vero, ut Porphyrius, affirmaverunt de conceptibus mentis solum ab Aristotele in eo libro verba fieri : propterea quod decem genera in multis cogitantur & sunt, ut ipsi aiunt, ὑστερογενῆ, hoc est, posterius genita, quæ existunt in mente nostra. Sed post hos omnes exorti sunt quidam alii, in quibus extitit Jamblicus & ipse Ammonius, qui improbatis omnium superiorũ opinionibus dixerunt, Aristotelis scopum fuisse in libro prædicamentorum tractare non de vocibus solis, nec de rebus solis, nec de conceptibus solis, sed de vocibus res significãtibus per medios conceptus, atq; ita ne unquam possent reprehendi congestis simul omnibus aliorũ opinionibus, quas singillatim reprehenderant ex multis quasi simplicibus scopis, unum tantum, sed compositum scopum libri prædicamentorum fecerunt: introducentes nobis monstrum, & quasi Chimæram

quandam

quandam ex tribus diversis contrariisq; naturis conflatam: nempe ex vocibus, rebus, & conceptibus: neq; solum id fecerunt, sed etiam, si Diis placet, de eo gloriantur: & sibi ipsi placent, appellantes sese ἀκριβεστέρους καὶ ἀκριβέστερον λέγοντας: perinde quasi magnum quoddam naturæ secretum pervestigarint, vel excogitarint rem vehementer, aut studiosis philosophiæ utilem, aut generi humano necessariam. At ego contradico Ammoni, multo magis falsam, magisque absurdam esse tuam & Jamblici opinionem, quàm illam Alexandri, Eustathii, & Porphyrii. Illi enim non putaverunt propositum fuisse Aristotelis in uno eodemque libro, ut de rebus tam diversis, & natura contrariis dissereret, & recte quidam putaverunt. Nam quæ (malum) est Ammoni ista tua scopi tam monstrosa compositio? At inquis Aristoteles pertractans de vocibus significantibus res, non immerito attingit etiam ipsas res: & quoniam res intelligi non possunt nisi per medios conceptus, idcirco etiam ipsos conceptus non negligendos, neq, prætermittendos putavit: hanc enim tam egregiã, tam præclaram, tam monstrosi scopi tui rationem affers. Sed die mihi ô Ammoni, nonne Grammatici ipsi quoq; in libris suis loquuntur de vocibus res significantibus per medios conceptus? certe hoc non negabis, nisi forte putas in Grammatica tradi voces nihil prorsus significantes & nullis conceptibus ad intelligendum egentes, quod est absurdissimum. Nonne etiam Rhetores in prima parte elocutionis rhetoricæ, quæ ad verba pertinet, idem quod Grãmatici faciunt? hoc est, nonne ipsi quoq; Rhetores vocibus suis per medios conceptus res significant? certe neq, hoc opinor inficiaberis, non enim potest ulla vox vere significare, nisi res quæ significentur vere adsint, & nisi vere per medios conceptus ab humana mente adprehendantur. Quæ cum ita sint, si verus est iste tuus scopus, quonam pacto quæso evades atque evitabis, quin turpiter cõcedere cogaris, eundem etiam esse scopum & Grammaticæ, & primæ partis elocutionis rhetoricæ, qui & libri prædicamentorum? quandoquidam, tam in grammaticis & rhetoricis, quàm in prædicamentis, ut tu vis, de vocibus res significantibus per medios conceptus agatur: etsi concedes, exspecto ut mihi reddas rationem, qui cõveniat in libris tam diversarum artium, & facultatum esse unum & eundem scopum: sin negaveris, rursus intelligere cupio, quænam sit ratio tuæ istius tam absurdæ, tamq; impudentis negationis. Sed næ ego stultior qui rationem ullius rei quæ tam ab hominibus omni prorsus ratione carentibus. Hac igitur de causa dixi opinionem Am̃onii & Jamblici de scopo libri prędicamentorum, utpote monstrosam esse multo magis falsam magisq; absurdam, quàm illam Alexandri, Eustathii, & Porphyrii: ex quo significare volui, neque istas esse veras, cum Aristoteles revera sibi ipse non

X constet

constet, sed nunc de vocibus, nunc de rebus, nunc de conceptibus loqui videatur: Et propterea qui dicunt Aristotelem loqui tantum de uno horum trium, ab Aristotele ipso, & à verbis illius aperte refutantur. Qui vero affirmant eum de omnibus illis simul disserere, opinionem absurdissimam & planè monstrosam tuentur. Itaque neque illi, neq; hi recte sentiunt, sed omnes simul utpote addictitii & tanquam servum pecus, dum aut non intelligunt, aut nolunt, aut non audent dicere Aristotelem errasse, & quid diceret revera nescivisse, unà cum ipso Aristotele in maximis errorum tenebris versantur, nec Aristotelem vere interpretantur, nec veritatem ullam assequuntur, eo quod in falsitate non potest inveniri veritas. Sed posteaquam illi potius unà cum Aristotele errare, quam veritatem dicere voluerunt, Ego qui sum, ut inquit Horatius, Nullius addictis jurare in verba magistri, & solum veritatem sequor, dicam aperte ut res se habet. Aristoteles in illis Antepraedicamentis prorsus nescit quid dicat, aut quid sibi velit, dum modo de vocibus, modo de rebus, modo de conceptibus sermonem habere videtur: & dum per mille annos & amplius nemo unquam ex sectatoribus illius, vere intelligere potuit, quis esset verus scopus libri praedicamentorum: & denique dum iste scopus à nemine unquam erat intelligendus nisi, scilicet, magno quodam Deorum beneficio, natus esset Jamblicus, qui primus, ut opinor, vidisse se putavit, qua de re ageret Aristoteles in eo libro, hoc est, de vocibus res significantibus per medios conceptus, quasi dicas de rebus compositis ex tribus diversis naturis, quales sunt Chimaerae, & Centauri, caeteraque hujusmodi monstra Poëtarum. Quae profecto nihilo sunt magis falsa & absurda, quam bona pars eorum quae Aristoteles in Antepraedicamentis dicit, dum more suo inter scribendum non discernit voces à rebus, neq; res à vocibus, neq; has utrasq; à conceptibus: sed omnia miscet, turbat, confundit. Eorum quae sunt, inquit, quaedam de subjecto aliquo dicuntur, in subjecto autem nullo sunt, quorum verborum prima pars manifeste ad voces pertinet; vocum enim proprium est dici, reliqua vero sine dubio spectat ad res, ut exemplo hominis, quod illic positum est, aperte declaratur. Sed quaenam (malum) est ista farrago tua ô Aristoteles? Dum ais aliqua de subjecto dici, voces designas: dum addis ea in subjecto non esse res significas, & ita ut dixi, monstrum nobis affers ex diversis & contrariis naturis compositum. Quare apage in malam crucem, & facesse cum tuis istis Antepraedicamentis, nam si quid est in eis utile cognitu, id satis superque tum à Grammaticis est traditum, tum etiam à nobis supra explicatum. Quae autem falsa sunt, ea non solum scire, sed ne quidem scripta esse expedit cuiquam Philosophiae studioso.

CAPUT

CAPUT OCTAVUM.

Esse tantummodo unum & summum & verum & generalissimum genus oratorium, quod est, genus rerum: sex autem illa transcendentia Dialecticorum & decem prædicamenta Aristotelis, & tria Laurentii Vallæ esse falsa.

Constituto jam, & stabilito vere quid sit genus, quid species, quid differentia, quid proprium, quid commune: & singillatim refutatis explosisque primum omnibus Dialecticorum universalibus sive prædicabilibus, deinde etiam æquivocis, univocis, & analogis, cæterisque Anteprædicamentorum nugis: consequens erat, si ordinem cœptum servare volebamus, ut statim transiremus ad Categorias sive Prædicamenta, ut vocant, Aristotelis: hæc enim statim post universalia, iis qui Dialecticam discere cupiunt, in publicis gymnasiis discenda proponuntur: sed ut melius & facilius intelligantur, ea quæ dicturi sumus, ab iis quæ vocantur transcendentia mihi visum est esse ordiendum: Et prius statuendum rem sive genus rerum, esse uuum verum & generalissimum omnium genus, cætera vero quæ feruntur transcendentia, aut falsa esse, aut sub genere rerum subjecta. Quo probato, multo facilius erit ostendere substantiam & cætera prædicamenta Aristotelis non esse genera generalissima, ut Dialectici stulte arbitrantur. Ante omnia enim nobis principia veritatis tradentibus, evellenda atq; exstirpanda est ex animis hominum, falsissima illa opinio, quæ jam amplius mille annorum pene in omnibus philosophorũ scholis dominata est, videlicet, esse decẽ genera rerum generalissima: quo nihil magis falsum, magisq; absurdum excogitari potest. Nam si constabit rem sive genus rerum, esse summum ac generalissimum genus, profecto nullum aliud poni ac statui supremum genus poterit. Sed ut jam veniamus ad ostendendum id quod propositum est, Dialectici authore partim Aristotele, partim aliis nescioquibus, sex esse ea, quæ vocantur transcendentia existimant, nempe, ens, unum, aliquid, verum, bonum, & rem: ex quibus tamen ens tanquam omnium regem atque imperatorem statuunt, si quidem ad ens reliqua omnia facile reduci arbitrantur. Ajunt enim unum nihil aliud esse, nisi ens in se indivisum: aliquid quasi aliud quid, hoc est, ens divisum ab omni alio: verum ut ens apprehenditur ab intellectu: bonum

ut ens expetitum à voluntate: denique vero rem, quasi ens habens in se propriam essentiam, vel quidditatem: atque hoc modo reliqua transcendentia ad ens, tanquam quasi servos ad dominum, vel subditos ad regem referri censent. At nos contra prorsus hæc omnia sentientes prius nostra vera confirmare volumus quam adversaria falsa refutare. Itaque dicimus & affirmamus in tota rerum natura, & in hac immensa mundi universitate esse tantum unum, verum summum, ac generalissimum genus, sive transcendens, sive categoriam, sive prædicamentum, sive quomodocunque aliter appellare placet: in quo genere reliqua omnia inferiora ac pene innumerabilia genera continentur, quod est, genus rerum, sive res, accipiendo tamen rem non proprie, sed figurate pro omnibus rebus. In cujus generis constitutione, quod primum diximus, ipsum esse tantummodo unum ac summum, id hac de causa fecimus, ut excluderemus & ejiceremus primum illa quinque alta, quæ supra memoravimus transcendentia, ens, unum, aliquid, verum, bonum. Deinde illa decem Aristotelis tantopere celebrata genera, quæ vocantur prædicamenta, hoc est, substantiam, quantitatem, qualitatem, relationem, actionem, passionem, ubi, quando, situm esse, & habere: quorum omnium tam prædicamentorum quam transcendentium, nullum vere nec transcendens, nec genus summum est, nec generi rerum ullo modo par aut æquale. Nanque ut incipiam ab appellatis transcendentibus, ea omnia præter rem, ut recte inquit Laurentius Valla in primo Dialecticæ suæ libro, Cap II. nequaquam transcendentia vere sunt, sed species quædam & partes rei, sive generis rerum, cum tanquam specialia quædam & compositiora resolvantur & quasi retexantur in rem, sive conceptum rei, tanquam in generalius quiddam & superius, si quidem revera participium est, quod resolvitur in suum antecedens cum relativo & verbo substantivo, sicut alia participia: & quemadmodum legens est is qui legit, vel homo qui legit, & scribens est is qui scribit, vel homo qui scribit, si ens nihil aliud est, nisi id quod est, vel ea res quæ est. Quare Dialectici dum ens rei æquate, &

(Hic male, nam omnis res est, & omne quod est res & omne quod est, est Ens, & contra omne Ens est igitur omnis Res est Ens, & omne Ens est Res. Res autem quæ non est, idem est quod res ficta, seu quæ res dicitur, sed non est res. Præterea Res ex usu Latinorum Veterum Ente strictior est. Nam Esse & Ens æquè latè patet. Sed qualitates non dicimus Res, verum modos rerum. Sic igitur optime: Aliquid est aut Ens aut non Ens. Ens aut Res aut modus.)

transcendens facere conantur, perinde faciunt ac si legentem vel scribentem homini æquare vellent: non intelligentes omnem quidem legentē vel scribentem esse hominem, non contra, cum multi sint homines qui nō solū non scribunt nec legunt, sed nec legere quidem aut scribere didicerunt. Præterea nec illud animadvertunt, *nomen rei solere tribui non solum iis, quæ sunt, sed etiam iis, quæ non sunt*: ut cum aliquis loquitur de Centauris & Chimæra, & cum dicimus loqui de rebus, quæ non sunt, nec unquam fuerunt. At nomen entis, ut etiam fatetur Aristoteles de his ipsis rebus nequaquam proprie videtur dici posse, nisi quis forte non vereatur ita loqui, ut dicat entia quæ non sunt.

non

non animadvertens se perinde nugari, ut si diceret, ea quæ sunt non esse. Ex quibus apparet nomen entis minus commune esse quàm nomen rei, & Dialecticos perversissime facere, dum ens rei æquare & transcendens efficere conantur. Similiq; imperitia decipiuntur, cum etiam alia quatuor, unum, aliquid, bonum, & verum transcendentia faciunt, & unum quodlibet eorum rei quasi ranam bovi adæquant. Nam, ut idem Valla vere inquit, unum nihil aliud est nisi una res, aliquid aliqua res, bonum bona res, verum vera res, sive veritas: quæ omnia non tam videntur esse res subjectæ, quàm modi quidam rerum subjectarum, qui per contraria divisi alternatim ac divisim omnibus rebus accidunt siquidem necesse est, omnem rem esse aut unum aut multa, aut aliquid aut nihil, aut bonum aut malum, aut verum aut falsum. Atque ideo non videntur hæc generi rerum ullo modo posse æquari, ac transcendentia vocari, nisi quis forte tam stultus est ut putet totum aliquod parti suæ par atque æquale inveniri posse. His igitur de causis nos unà cum Valla existimamus, & pro certo habemus rem esse unum, & solum transcendens, saltem in lingua latina: cætera vero omnia, quæ transcendentia dicuntur, esse partes rei, & cum re nequaquam æquanda. Ut omittam interim primo illam transcendentium interpretationem, quam à Dialecticis supra fieri diximus, magna ex parte esse falsam & barbaram: quis enim recte loquens unquam dixit aut unũ esse ens in se indivisum? aut aliquid esse aliud quid? quomodo hoc verum esse potest apud Græcos, qui non aliquid sed τὶ dicunt? Deinde illam plurium transcendentium positionem, quæ prorsus nugatoria & nullius veritatis investigationi aut inventioni utilis. Quis enim unquã nisi Dialecticus garrulus & loquax in investiganda aut reperienda veritate, istiusmodi nugis usus est? aut si est usus, quem fructum aut utilitatem philosophiæ attulit? certe nemo: & propterea non immerito plurimi etiam tempore Platonis Dialecticam istã appellabant garrulitatem, ut ipsemet Plato testatur in Parmenide. In summa Plato & Aristoteles, ut de his potissimum loquar, nunquam minus philosophi & magis loquaces videntur, quàm cum de istis nugis tanquam de rebus maximi momenti serio disputant. Sed ut redeam ad genus rerum, sive ad rem, quam ego constituo sũmum ac generalissimum genus, dico ex eo quod in ejus constitutione posui unum & summum, exclusa & rejecta esse primo illa quinq; alia, quæ vocantur transcendentia, quæ nullo pacto transcendentia esse possunt. Deinde illa decem Aristotelis prædicamenta paulo ante à nobis cõmemorata, cum ipsa quoq; sint partes rei, sive generis rerum, ut etiam Dialectici fatentur, & propterea nequeunt esse summa genera, nec recte generalissima vocari. Sed resistunt hoc loco nobis Dialectici, dicentes & confitentes

rem quidem esse genus & omnia decem prædicamenta sub se continere, sed non verum ac perfectum genus, hoc est ut eorum verbis utar, non univocum, sed æquivocum vel analogicum, quasi dicas spurium vel adulterinum. Sic inquam Dialectici nobis hoc loco resistunt, negantes rem esse verum genus, & existimantes magnum sibi adjumentum ad id probandum ab illis suis univocis, æquivocis, & analogis præstari. Quibus nos quoq; vicissim respondemus ac dicimus idcirco à nobis in constituendo rerum genere positum fuisse non solum unum, sed etiam verum, ut ostenderemus ipsum genus rerum habere omnes conditiones & proprietates veri ac perfecti generis, & omnino solum esse verum & perfectum generalissimum genus, atq; adeo tanto verius & perfectius quanto amplius & capacius quàm omnia alia genera. Quod autem isti aiunt non esse univocum, sed vel æquivocum vel analogum, ad hoc quoq; satis responsum est in capite superiori, de univocis, & æquivocis, ubi ista omnia Dialecticorum nugamenta ac deliramenta refutavimus. Quamobrem Dialectici prius ipsi respondeant illi capiti, & universalia à nobis in eo labefactata tueantur, deinde cum illa, quæ ibi refelluntur, defenderint, tum ea omnia in auxilium & defensionem suam advocent. Nos enim tantisper dum aliquis responderit, quod nunquam recte factum iri speramus, omnia universalia Dialectica una cũ æquivocis, univocis, & analogis nihil aliud nisi meras Dialecticorũ insanias esse merasq; barbaries ita uti sunt: pro certo dicemus & affirmabimus, non concedentes ulla vera genera dici aut prædicari de aliquo, cum hoc non rerũ, quæ sunt vera genera, sed vocũ ac nominũ quæ generibus tribuuntur, sit propriũ, ut ante diximus. Non enim sequitur, si nomina generũ dicantur de subjecta re, ut ipsa quoque vera genera eodem modo dicantur: quando quidẽ aliud est nomẽ generis, aliud genus ipsum, quemadmodum etiam aliud est nomen exercitus & populi, aliud exercitus ipse & populus verus: nec si nomen exercitus & populi vere prædicetur de suis singularibus subjectis, idcirco non erit deridendus, quicunque populum & exercitum verum de aliquo prædicari affirmare non erubuerit. Quare cũ genera ipsa proprie de nullo dicantur aut prædicentur, nec univoce, nec æquivoce, nec analogice dici, aut prædicari poterunt, & ita inanis & vana erit omnis istorum nugatio contra nostram hoc genus generalissimum, hoc est, genus rerum. Postremo vero ne quis forte miretur, quid causæ fuerit quod in afferendo exemplo nostri hujus generis dictum fuerit à nobis non solum res, sed etiam genus rerum: & cum Dialectici ac Philosophi communiter in exprimendis generibus una tantum voce singularis numeri prolata utantur, atque ita dicant, exempli gratia, ens, substantia, animal, color: nos non solum una, sed etiam duabus vocibus utentes una

tes una singulari, altera plurali libentius dicere soleamus, genus entium, genus substantiarum, genus animalium, genus qualitatum, genus colorum: ne quis inquam miretur hunc nostrum proferendi generis modum, tanquam inusitatum ac fortasse etiam falsum: illud in memoriam revocari volumus, quod supra dictum fuit à nobis ac probatum, nempe genera omnia rerum propriè nihil aliud esse, nisi multitudines quasdam ex singularibus & individuis compositas, & nomina generum non aliter esse nomina collectiva quam nomen exercitus & nomen populi: & propterea putamus generum naturam magis proprie significari atque explicari, si duabus vocibus, ut dixi, proferantur ad hunc modum, genus rerum, genus entium, genus hominum, genus arborum, genus herbarum, quam si una tantum voce hoc modo, res, ens, homo arbor, herba, & cætera similiter: nam superior ille proferendi generis modus est proprius, hic vero posterior improprius & figuratus: in quo & una res, pro omnibus rebus, & unum ens pro omnibus entibus, & unus homo pro omnibus hominibus, & sic in aliis ponitur & intelligitur per figuram illam quam Græci synecdochen, Latini intellectionem vocant: cum scilicet vel ab uno omnia, vel à parte totum, vel contra significatur: quem loquendi modum, non solum Poetæ, sed etiam Oratores frequenter usurpant. Ne quis igitur miretur, ut diximus, hunc nostrum proferendi generis modum, nos hoc pacto genera rerum magis proprie magisq; vere proferri arbitramur, si dicamus, genus rerum quam rem, & genus entium quam ens, & genus animalium quam animal, & genus hominum quam hominem & eodem modo cætera. Atque his de causis & rationibus unum tantum & verum & summum & generalissimum sive genus, sive transcendens, sive categoriam, sive prædicamentum magis appellare placet, constituimus: cæteraque omnia rejicimus & explodimus, quæ vel ab Aristotele falsò & inutiliter & sine ulla necessitate introducta, vel ab illius postea sectatoribus imperite ac temere recepta fuerunt, & approbata. Quorum falsitas tametsi ex iis, quæ hactenus dicta sunt, non possit esse obscura, tamen ex iis etiam quæ deinceps dicentur, & maxime ex descriptione arboris nostræ genericæ, magis clare apparebit. Sed jam venio ad præclara illa & toto orbe terrarum celebrata Aristotelis Prædicamenta, ut unius horæ spatio diruam, ac destruam id totum, quod in duobus prope millibus annorum vix fuit congestum, & constructum.

CAPUT

CAPUT NONUM.

Quam ob levem causam Aristoteles categorias, sive prædicamenta decem ponenda existimarit, & quam non recte tria tantum Valla statuerit, & simul quo pacto nos arborem genericam à Porphyriana longe diversam faciendam arbitramur.

INter omnia igitur genera, quæcunque sunt in tota rerum natura summum & generalissimum & verissimum est, ut nos arbitramur, genus rerum, continens & complectens sua immēsa & pene infinita multitudine omnia alia inferiora & minora genera, sive minores multitudines rerum, sic ut solum sit supremum & generalissimum, nec omnino habeat par aut æquale, intelligendo tamen semper genus proprie, ut jam antea multoties diximus, nihil aliud esse nisi multitudinem singularium, & totum quoddam discretum. Quæ quidem multitudo generis rerum, quemadmodum supra docuimus, in prima rerum ac nominum divisione, statim dividitur in duas partes, hoc est, in res per se stantes, & res in alio existentes, sive in substantias & qualitates: quas alio nomine accidentia fere vocari diximus, ut infra probabimus in capite de Qualitate. Quam eandem divisionem etiam Dialectici & Philosophi faciunt: quare non eget probatione. Sed quod ajunt ens, & rem, & cætera transcendentia non posse esse vera genera, qui a prædicantur de rebus non univoce, sed æquivoce vel analogice: hæc quoque objectatio jam sublata est, sublatis, ut supra visum est, univocis, & universalibus, sine quibus univoca nec esse, nec stare possunt. Itaque jam sine ulla controversia, res sive genus rerum in suprema & generalissima quasi sede collocatum, prima divisione secatur in partes duas, in substantias & qualitates, tanquam exercitus quidam militum in turmas & legiones. Quibus ita constitutis, ut omnem dubitationem cupientibus scire veritatem adimamus, nunc breviter ostendamus quæ causa moverit Aristotelem, ut tam absurde cum unum tantum verissimum & generalissimum genus rerum sit, ipse tamen decem posuerit: & post Aristotelem, quid impulerit Vallam in sua Dialectica, ut non decem, quemadmodum Aristoteles, sed positione Aristotelica destructa, tria tantum prædicamenta statuenda existimarit, hoc est, substantiam, qualitatem, & actionem

actionem. His enim explicatis nulla cuiquam omnino supereffe dubitatio poterit, quin vera fint ea quæ diximus. Ergo Ariftoteles, ut recte inquit Valla, prædicamenta decem conftituit, affecto magis quàm neceffario numero: secutus vel Architam nefcio quam Pythagoreum, qui ipfe quoque antea librum decem prædicamentorum fcripferat, vel certe imitatus præceptorem fuum Platonem, quem conftat Pythagoræ in primis ftudiofum fuiffe: atque idcirco omnia fere de numeris effe conftituta voluiffe. Nam Pythagoras, & Pythagorei omnes cum omnes alios numeros vehementer colebant, & prædicabant, tum in primis denarium; atq; hinc primo Architas, deinde Ariftoteles numerum decem prædicamentorum fumpfit, ut exiftimat Boethius in Arithmetica capite XLI. cujus verba hæc funt, Inde etiam in Ariftotelica, atq; Architæ decem prædicamentorum difcriptione pythagoreum denarium numerum manifeftum eft inveniri, quando quidem & Plato ftudiofiffimus Pythagoræ fecundum ea difputationem dividit, & Architas pythagoricus ante Ariftotelem, licet quibufdam fit ambiguum, decem hæc prædicamenta conftituit. Hęc Boethius, ex quibus apparet five Architas, five Ariftoteles horum prædicamentorum author fuerit, ea non quidem ulla recta ratione, fed ad imitationē Pythagorici denarii numeri fuiffe conftituta: perinde quafi neceffe effe tot effe fumma & generaliffima rerum genera, quot unitates in denario numero invenirentur: fed hoc, ut dixi, abfurdiffimum eft, & ab illis viris, quamlibet magnis, fine ulla probabili ratione factum. Quorum error etiam tum magis apparebit, cum oftenderimus omnia alia genera five prædicamenta, præter fubftantiam, fub qualitate contineri, & vere qualitatis effe fpecies: id quod faciemus in fequenti capite. Ac de denario Ariftotelis prædicamentorum numero, hactenus fatis. Quod autem pertinet ad triplicem illam Vallæ prædicamentorum divifionem, dico illum multo rectius fenfiffe vel potius multo minus erraffe quàm Ariftotelem: Ariftotelis enim pofitio prorfus eft abfurda, nec ullam habet faltem probabilem rationem. At illa Vallæ ufq; adeo verifimilis videtur, ut mihi quoq; aliquando maximam fecerit difficultatem, cum & fi mihi falfa videbatur, tamen nec eam fatis refutare poffem, nec ab eo fine aliqua magna ratione difcedendum arbitrarer; fed tandem animadverti pofitionem quoq; illius nullo pacto poffe defendi, & actionem ficut reliqua omnia accidentia fub qualitate effe collocandam, ut genus rerum prima fectione non in tres partes, ut ille putat, fed in duas tantū remaneat divifum, hoc eft, in fubftantiā & qualitatē, & tam actio quam reliqua omnia accidentium prædicamēta fub qualitate fubjiciantur, quemadmodum conftabit partim ex cap. de Qualitate, in quo probabimus & nomē & genus qualitatis nō folū actioni & paffiōi

sed etiam omnibus aliis accidentium prædicamentis commune esse: Partim etiam ex arbore nostra generica tam substantiæ quam qualitatis, quam proxime hic doctorum omnium oculis spectandum & dijudicandum subjiciemus, & subjectæ partes omnes quæ à Porphyriana discrepare videbuntur, confirmabimus.

Descriptio nostra vera arboris generum ac specierum, à Porphyriana longe differens.

Genus ſummum qualitatum proprie,
Qualitas ut genus figurate.

- Genus abſolutorum proprie
  Abſolutum figurate.
  - Habere, ut calceatum eſſe, armatum eſſe.
  - Situs, ut ſedere, ſtare, cubare.
  - Tempus, ſive quando, ut hodie, heri, cras. hoc anno, hoc menſe.
  - Locus, ſive ubi, ut in cubiculo, in foro, in urbe, in Italia, in Europa.
  - Cauſa, vel à quo, ut author & efficiens, vel ex quo, ut materia, vel cujus cauſa, ut finis, vel cauſa (finalis.
  - Paſſio, ut ſecari, uri.
  - Actio, ut ſecare, urere.
  - Quantitas, tam diſcreta, ut multitudo & numerus, quam continua, ut magnitudo, linea ſuperficies, corpus.
  - Qualitas ut ſpecies, tam ſubſtantialis, ut ratio in homine & ſenſus in animali, quam accidentale, ut candor in pariete, & color in aqua: nobilis, ignobilis, dives, pauper.
- Genus comparatorum proprie
  Comparatum figurate.
  - Habere, ut magis vel minus calceatum eſſe, magis vel minus armatum eſſe.
  - Situs.
  - Tempus, ut antiquius, recentius, diutius, minus diu.
  - Locus, ut ſurſum, deorſum, dextra, ſiniſtra, ante, retro.
  - Cauſa, magis marmoreum eſſe, quam lateritium.
  - Paſſio, ut magis calefieri, minus calefieri.
  - Actio, ut magis calefacere, minus calefacere.
  - Quantitas, ut majus, minus, longius, brevius, latius, arctius, totum, pars, genus, ſpecies.
  - Qualitas ut ſpecies, ut magis candidum, minus candidum; ſervus, dominus, filius, pater, in ſtatu ſive conditione hominis.

Hujuſmodi igitur eſt noſtra, vel potius naturæ ipſius arbor generum ac ſpecierum, tam ſubſtantiæ quam qualitatis generalis conſentanea, non ſolum cũ uſu ſcribendi quoruncunq; doctiſſimorum hominum, ſed etiam cum publica omnium loquendi conſuetudine. In qua deſcribenda in primo ac ſupremo loco pro genere generaliſſimo, poſuimus genus rerum proprie, ſive rem figurate, hoc eſt, omnes res mundi ſingulares ſimul ac ſemel acceptas. Id enim ſignificare volumus, cum dicimus genus rerum proprie, ſive quod idem eſt, rem figurate, ut ſupra docuimus, cũ de nominibus proprie vel figurate ponendis loquebamur. Deinde generis ipſius rerum duas fecimus partes, genus ſubſtantiarum proprie, ſive ſubſtantiam figurate: & genus ſummum qualitatum proprie, ſive qualitatem ut genus eſt, figurate. Deinceps in genere ſubſtantiarum aſſidue ſubdividendo deſcendimus per omnia genera & ſpecies intermedias, uſq; ad individua, hoc eſt, ad ſpecies ſpecialiſſimas: quas ita vocamus, ut ſupra diximus, quia nullas in alias ſpecies amplius nec diviſibiles, nec indiviſibiles dividi queunt. Qua in diviſione illud animadvertendum eſt, tam genus generaliſſimum quam omnia alia genera inferiora, nihil aliud eſſe, & nihil aliud dividi, niſi multitudines quaſdam rerum ſingularium: ſed minores quanto magis ad inferiora deſcenditur, majores vero quanto magis ad ſuperiora fit aſcẽſus: ſic ut genus rerũ ſit multitudo ſingularium, longe omniũ maxima: ideoq; à nobis genus generaliſſimum recte appellatum: quippe ſupra quod nullum eſt genus atq; ut individua, quæ infima parte arboris poſita ſunt, ipſa quoque ſint ſpecies ſpecialiſſimæ, quippe infra quas nulla eſt ſpecies: & deniq; à genere generaliſſimo rerum incipiat diſcretorum omniũ diviſio, quæ aſſidue deſcẽdẽs cum ad individua perventum eſt, deſinat: atq; ubi deſinit diſcretorum diviſio, ibidem, hoc eſt, ab individuis continuorũ partitio ſumat initium. Nam Priamus vel Antenor, cum ſit individuum & continuum quoddam, non amplius in diſcreta, neq; in ſpecies, ſed in partes continuas vel quaſi continuas diducitur: & hoc modo in arbore noſtra vel, ut ante diximus, in arbore naturæ, fit non ſolum generum ordinatio, ſed etiam diviſio tam diſcretorum quam continuorum: ſic ut ubi deſinit diſcretorum diviſio, ibidem continuorum partitio incipiat. Præterea illud quoq; non ignorari volumus, arbores, & herbas, & cæteras ſtirpes, non ſine magna & juſta cauſa in parte viventium inanimatorum à nobis poſitas fuiſſe. *Nam & ſi ſtirpes omnes vitam habeant, & vere dicantur vivere ac mori, tamen non ſolum ſenſu ſed etiam anima carent, & propterea animata dici non poſſunt: animatum enim dicitur ab anima, anima autem à vento & ſpiratione:* quando quidem græce ἄνεμος nihil aliud eſt, niſi ventus, ac ſpiritus. Quare non recte ab Ariſtotele, & à Peripateticis ſtirpes dicun-

dicuntur habere animam, & esse animatæ. Nam Cicero in secundo de Officiis aperte omnia quæ gignuntur è terra, ut arbores & herbas, in genere inanimatorum ponit, ita scribens, Partim inanimata, ut aurum & argentum, ut ea quæ gignuntur è terra, ut alia ejusdem generis: partim animalia. Quibus verbis aperte Cicero inanimata & animalia inter se tanquam contraria ponit, & inter ea nihil medium statuit. Quod idem quoque Plinius facit, qui licet alibi visus sit contrarium sensisse, tamen libro X. Cap LXIV. ubi de mola mulierum loquitur, ita inquit, Molas de quibus ante diximus, gigni putant, ubi mulier non ex mare, verum ex semet ipsa tantum conceperit, ideo nec animari, quia non sit ex duobus, altricemq; habere per se vitam, quæ satis arboribusque contingit. Quo in loco animadvertendum est, quod ait Plinius sata arboresq; habere vitam, non animam: cum nemini dubium sit, quin vere & vitam habeant, & vita prædita sint, si quidem & mori & vivere recte dicuntur. At arboribus & reliquis stirpibus animam inesse, & eas animatas existere neminem unquam inveni recte loquentem qui dixerit, nisi forte eut Aristotelis opinionem inconsiderate secutum, aut aliquem ex Poetis, qui Hamadryadas fingunt esse Deas, & quasi animas arborum. Quomodo enim stirpes animam habeant aut animatæ sint, quæ non sentiunt neque spirant? at easdem vitam habere, & ut ita dicam, vitatas esse, quando & mori & vivere recte perhibentur, nemo negat. Quam ob causam Aristoteles, ut opinor, quod in secundo de Anima dixerat, stirpes animam habere, & animatas esse: rursus ipse quoque vel per imprudentiam à veritate coactus, vel dedita opera, ut ipse & errorem suum corrigeret, in octavo de Historia animalium, ita scriptum reliquit, μετὰ γὰρ τὸ τῶν ἀψύχων γένος, τὸ τῶν φυτῶν πρῶτόν ἐστι· καὶ τούτων ἕτερον πρὸς ἕτερον διαφέρει, τῷ μᾶλλον δοκεῖν μετέχειν ζωῆς. ὅλον δὲ τὸ γένος πρὸς μὲν τ' ἄλλα σώματα φαίνεται σχεδὸν ὥσπερ ἔμψυχον, πρὸς δὲ τὸ ζῶον ἄψυχον. Hæc Aristoteles, quæ quoniam à Theodoro Gaza hujus libri interprete fuerunt corrupta, nam ubi Aristoteles dicit, τῶν ἀψύχων, ipse vertit, animantium: sive id fecit, quia mendosum habuit codicem, sive ut Aristotelem servaret, ne sibi ipse contrarius esse videretur, idcirco fideliter transferenda censui hoc modo. Nanque post genus inanimatorum, genus plantarum, primum est, & earum alia ab alia differt, eo quod vita magis videtur particeps, universum autem genus comparatione quidem corporum aliorum videtur fere tanquam animatum, at comparatione animalis inanime, & quæ sequuntur. Hæc est enim vera verborum Aristotelis sententia, in quibus si stirpes vere essent animatæ, quid opus erat dicere, eas comparatione aliorum corporum esse tanquam animatas, comparatione autem ani-

malis inanimatas? Præterea si stirpes vere animam haberent, cur Aristoteles ex eis alias magis quam alias vitæ videri participes dixit potius quam animæ? cur eo in loco vitæ vocabulum usurpavit, animæ prætermisit? Hic mihi qui censent Aristotelem putasse stirpes vere animam habere nunquam poterunt rationem ullam satis probabilem afferre, cur Aristoteles ita loqui maluerit. At ego verissimam statim & expeditissimam reddam, quia scilicet putavit stirpes habere vitam nō animam: & quod in secundo de Anima visus est attribuere animam stirpibus, eo in loco τὴν ψυχὴν, hoc est, animam: ἀντὶ τῆς ζωῆς, hoc est, pro vita posuit. Nanque & animam pro vita, & vicissim vitam pro anima quandoque apud Græcos poni, illud est vel evidentissimum argumentum, quia quod nos animal ab anima nominamus, id ipsi ζῶον, eodem modo, ἀπὸ τῆς ζωῆς vocant, hoc est, ab anima: quæ quidem vocum permutatio non ita procedit apud Latinos, apud quos vita longe differt ab anima: vita enim est quâ vivimus, anima vero quâ spiramus: & dicta est anima ἀπὸ τοῦ ἀνέμου, hoc est, à vento sive à spiritu: quanquam non me latet animam quandoq; pro vita usurpari sed figurate. Quare non ubique Aristoteles pro certo dixit stirpes esse animatas, sed etiam alicubi dubitasse visus est, ut in eo quem dixi loco de generatione animalium: & rursus in quinto Topicorum, ubi ait, Animalis esse proprium animam habere, quasi anima solis animalibus tributa sit, non aliis viventibus, hoc est, arboribus & herbis, ut existimat Alexander Aphrodisiensis, qui ne Aristoteles videatur negasse, animam esse in stirpibus, sive stirpes esse animatas, & sibimet adversari, putat illum locum esse mendosum, & ubi legitur, ἔμψυχα, legendum esse αἰσθητικὰ quoniam sensus solis animalibus, non autem stirpibus sit attributus. Quo in loco nec Aristoteles verum dicit, nec Alexander recte Aristotelem exponit, Errat enim Aristoteles, quoniam habere animam, etiam si alicui alteri conveniret, præter quam animali, non propterea tamen minus esset animalis proprium: nihil enim impedit, quominus aliquid sit proprium alicujus, etiam si sit alteri commune, intelligendo tamen de proprio, ut opponitur non cōmuni, sed separabili, quod proprium inseparabile supra diximus appellari, in capite de Proprio. Nescit quid dicat Alexander, quia falsò putat eo in loco pro animato legendum esse sensitivum, cum in omnibus codicibus ita scriptum sit, ἔμψυχα, & cum verum sit, habere animam esse proprium animalis non privatū sed inseparabile. Ex quo etiam deprehenditur alia quædam rudis Alexandri inscitia, quæ tamen est ei cum Aristotele Hæresiarcha suo communis: putat enim Alexander, hoc quod est, habere animam, si alii præter quam animali conveniat, non posse esse proprium animalis, quasi non ea etiam propria esse possint, quæ cō-
veni-

veniant aliis, modo sint inseparabilia: sed omissis aliorum erroribus, dico stirpes omnes habere quidem vitam & esse viventes, sed habere animam nec esse animatas: & hoc affirmo motus primum ea ratione, quia cum non spirent non possunt esse animatæ: deinde authoritate Ciceronis, & Plinii, ex veteribus Latinis, ut ante dixi, ex recentioribus autem Laurentii Vallæ, in primo Dialecticæ suæ libro Cap. IX. qui vehementer reprehendit Aristotelem ob hoc, quod animam dat arboribus & herbis & Erasmi Roterodami in libello de Copia rerum & verborum, qui proferens exempla metaphoræ ab inanimato ad inanimatum, ita inquit, Ut si quis sylvam scatere dicat, quod est fontium, aut odium suppullulascere, quod est fruticum. Quibus verbis Erasmus aperte significat, sylvas & frutices esse inanimatas. Quare qui recte philosophari cupiunt, ita de stirpibus & plantis omnibus teneant, ut nos diximus, & Pseudophilosophorum opinionem hac in re contemnant ac derideant. Sed ut redeam ad arborem nostram substantiæ, in ea quoque generis rationalium speciem fecimus deum sive genus deorum, quia sic antiqui putabant, deos esse animalia rationalia immortalia: & quia sic etiam fecit Porphyrius in capite de Specie. Thebanum autem & Trojanum idcirco species hominis substituimus, quia sic nos docuit Cicero in primo de Inventione, & quia verum est: hominẽ quidem cum ad superiora spectat, solummodo esse speciem, cum vero ad inferiora convertitur, statim effici genus, & tanquam veras species continere sub se Trojanos & Thebanos: qui licet ad essentiam hominis nihil pertineant, nihil propterea tamẽ impediuntur, quo minus possint esse veræ species hominis, si non essentiales at certe accidentales: nam cum sine ulla dubitatione Trojani & Thebani sint in genere hominum, quomodo possunt iidem generis hominum non esse species? nisi quis forte dicat aliquid posse esse in genere, quod nõ sit species illius, quod est falsissimum: sic enim non in genere erit, sed in aliquo alio toto discreto, quod non sit genus: ut in populo, in exercitu, in grege, in armento: nihil enim proprie est in genere nisi species, ut supra dixi, nec quicquam proprie est genus ullius alterius nisi speciei, cum species & genus sint, quemadmodum vocant, correlativa, & alterum in alterius definitione ponatur. Sed causa quare Pseudophilosophi negant Trojanum & Thebanum esse species hominis, est quia nunquam in spatio annorum pene duum millium intelligere potuerunt, non omnes species pertinere ad essentiam generis, sed solum essentiales, nec omnia genera esse de substantia specierum, sed tantum substantialia. Idq; non solum quia Cicero ac reliqui Scriptores veteres ita esse demonstrant, sed etiam quia communis omnium loquendi consuetudo confirmat. Ad hæc arbor nostra generica substantiæ, in eo quoque differt ab illa

Por-

Porphyrii & Aristotelis, quod illa tantum in imo & quasi ad radicem habet individua, hoc est, singulares substantias, atque, ut Dialectici vocant primas: supra radicem vero usque ad summum cacumen tota composita est ex generibus,& speciebus, & differentiis universalibus, sive ex secundis substantiis, ut Dialectici vocant. Quæ omnia, ut iidem illi volunt, sunt non hoc aliquid, sed quale quid (nam solas, substantias primas, hoc est, singularia substantiæ, hoc aliquid esse dicunt) & non sunt in subjecto,sed prædicantur de subjecto: idque non æquivoce, sed univoce.Postremo vero ajunt hæc quoq; substantiis omnibus communia esse,ut nihil sit eis contrarium, ut non recipiant magis & minus,ut unæ eædemque cum sint, contraria successive recipiant. Ex his inquam composita est,& has habet proprietates arbor substantiæ Dialecticorũ, ut ipsi tradunt: At nostra arbor substantiæ, multo maxima ex parte contra se habet,constat enim ferme tota ex generibus & speciebus non universalibus & falsis,ut illa, sed universis & veris, ut supra probavimus: nec ullas habet differentias, aut secundas substantias, quæ cum universalia a Dialecticis dicantur,non possunt ipsæ quoq; una cum universalibus non esse falsæ. Deinde continet species nõ solum divisibiles,sed etiam indivisibiles & specialissimas: quæ ut species sunt,semper sursum spectant ad sua genera,nunquam deorsum. Atq; ideo de nullo dicuntur nec univoce nec æquivoce: idemq; faciunt genera,non quia non deorsum aspiciant,sed quia res sunt non voces, quarum proprium est dici. Tum præterea quicquid est in ea, id omne est hoc aliquid, hoc est,vel una singularis substantia,quæ est species specialissima, vel una multitudo singularium substantiarum, nec quicquam in ipsa reperitur, quale quid, quod non vere sit, hoc aliquid. Cum nihil prorsus existat in rerum natura, quod possit esse quale quid,quin idem etiam necessario sit hoc aliquid,hoc est, una aliqua numero singularis & individua qualitas: & si non sit hoc aliquid, ne in rerum quidem natura ullo pacto esse queat,nisi fictum & commẽtitium. Id quod manifeste deprehenditur esse verum, non solum ex eo,quia per intellectum humanum percipi ac comprehendi non potest istud quale quid,nisi sit, hoc aliquid: sed etiam quia in generali nostra divisione rerum nihil est, nisi singulare aut multitudo singularium,ut supra probavimus. Itaque qui illud quale quid Aristotelicũ voluerit defendere,ut nõ videatur esse chimæricum,is necesse habebit prius impugnare illam divisionem nostram,& universalia realia probare esse vera, quod nemo unquam recte facere poterit. At inquit Aristoteles,aliquis homo,& aliquis equus sunt primæ substantiæ, & hoc aliquid: homo vero & animal sine ulla adjectione, sunt secundæ substantiæ, & quale quid. Quibus verbis Aristoteles tantã vim ac potestatẽ tribuit huic particulæ aliquis

aliquis vel aliquod, ut adjecta homini vel animali ex secunda substantia faciat primam, dempta vero ex prima rursus reficiat secundam. Cui ego vicissim respondeo, idem prorsus dictu esse, homo & aliquis homo, animal & aliquod animal: nec quicquam referre sive addatur, aliquis vel aliquod, sive non addatur, eo quia per se semper subintelligitur tanquam adjunctum, ut ex ipsomet Aristotele non dubitanter licet intelligere. Is enim in libro *περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων*, quodam in loco ita inquit, *ἐν τῇ σικελίᾳ τῇ καλουμένῃ αἴτνῃ σπήλαιόν τι λέγεται εἶναι*, & non multo supra ita dicit, *ἔστι γὰρ αὐτόθι σπήλαιον, ὃ καλεῖται γλαφυρόν*. In quorum locorum utroque sine dubio significare vult aliquam unam & individuam speluncam, & tamen in superiore tantum apponit *τὸ τὶ*, in posteriore autem idem licet non appositum subintelligit. Quare cum authore Aristotele nihil differat utrum dicatur, spelunca an aliqua spelunca: eodem quoque modo nihil differre putandi sunt, homo & aliquis homo, equus & aliquis equus: & eo magis quod idem ipse author in tertio *τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ*, non longe à principio probat idem esse, unum hominem, ens hominem, & hominem: ex quibus omnibus concluditur, Aristotelem cum docet diversa esse hominem & aliquem hominem, animal & aliquod animal plusquam pueriliter errare, & non solum contra veritatem, sed etiam contra seipsum loqui. Ut omittam hic, quod ita loquitur, ut dicat primam substantiam hoc aliquid significare, secundam autem quale quid: perinde quasi substantia prima, quæ est res, tanquam si vox esset, significaret, & vocis ministerio fungeretur. Sed de eo, quod est hoc aliquid & quale quid, jam satis. Postremo vero in arbore nostra reperiuntur nonnullæ substantiæ quæ habent contrarium, ut ignis cui aqua contraria est, & aqua cui adversatur ignis: & multæ etiam quæ suscipiunt magis & minus, præsertim in adjectivo pronuntiatæ: ut cum dicemus, magis vel minus marmoreum, magis vel minus ligneum. Itaque *nos una cum Laurentio Valla sine ulla dubitatione affirmamus substantiam & contrarium habere, & magis minusque recipere*: & Aristotelem ac cæteros qui hæc negant, vehementer esse reprehendendos. Ac talibus quidem causis & rationibus, arborem nostram substantiæ à Porphyriana & Aristotelica longe diversam fecimus, nunc sequitur ut idem faciamus in arbore qualitatis: & ante omnia, ut ostendamus omnia alia accidentiũ prædicamenta sub qualitate generali, tanquam veras illius species esse collocanda: si prius tamen pauca quædam de substantia addiderimus à recte philosophandi studiosis non ignoranda, quæ sunt hæc. Primo quam Latini tum substantiam, tum naturam, tum essentiam appellant, eam à Græcis vocari *οὐσίαν* quasi dicas, essentiam, *παρὰ τὸ εἶναι*, ab essendo

Nam & ſi tam accidens, quam ſubſtantia æqualiter ipſum eſſe, ſive eſſentiam participet (tam enim accidẽs quam ſubſtantia vere & proprie dicitur eſſe, hoc eſt, non improprie nec figurate) tamen ſubſtantia tanquam omniũ rerum ſive entium digniſſima, & quæ maxime videtur eſſe, eſſentiamque habere, non immerito nomen commune, ac genericum apud Græcos ſibi vendicavit: & cum ſit ſpecies generis rerum ſicut & qualitas, tamen nomen generale retinuit. Atque hoc eſt illud quod Ariſtoteles in principio capitis de Subſtantia ait, ἡ κυριώτατα λεγομένη, hoc eſt, quæ maxime proprie, ſive privatim dicitur. Nam quemadmodũ nomẽ urbis communiter dicitur de Mediolano, Neapoli & aliis urbibus, proprie autem ſive privatim de urbe Roma. Sic ὀυσίας vocabulum communiter dicitur tam de omnibus accidentibus quam de ſubſtantiis, ὀυσία enim inter alias ſignificationes, quas habet, inquit Ammonius πᾶσαν ὕπαρξιν δηλοῖ, ἥτις καὶ κατὰ τῶν συμβεβηκότων φέρεται, hoc eſt, omnem eſſentiam, vel exiſtentiam ſignificat: quæ & de accidentibus dicitur, proprie vero & privata quadam ſignificatione dicitur de ſubſtantia. Quod non intelligentes Interpretes nugantur, dicentes Ariſtotelem ex eo quod ait κυριώτατα excludere voluiſſe ſuperficiem, quæ non proprie, ſed apparenter, ut ipſi loquuntur, ſubſtat accidentibus, & aſſerentes eundem ex eo quod dicit, λεγομένη hoc eſt, quæ dicitur, non ex ſua ſententia, ſed ex aliorum opinione loqui, quod falſiſſimum eſt: Ariſtoteles enim primam ſubſtantiam maxime proprie dici affirmat, comparatione ſecundarum ſubſtantiarum & accidentium, quæ ipſæ quidem quoque communiter dicuntur ὀυσίαι, ſed non proprie nec privatim ut primæ: Et quod ait λεγομένη, non ad aliorum opinionem, ſed ad nomen ὀυσίας referri debet. Nominum enim proprium eſt dici, ut jam multoties antea dictum eſt: Nec alio pertinent ea quæ ſequuntur duo adverbia, πρώτως καὶ μάλιστα. Subſtantia enim prima, ex ſententia Ariſtotelis, dicitur primum & maxime, ſubſtantiis, ſcilicet, ſecundis & accidentibus comparata. Ac de nomine quidem ὀυσίας, apud Græcos ita ſentiendum eſt omnibus recte philoſophari cupientibus. At vero apud Latinos ὀυσία magis uſitate ſubſtantia & natura quam eſſentia dicitur, & revera nos magis aptum magiſque proprium hujuſce rei nomen habemus quam Græci. Si quidem magis proprie videtur appellari ſubſtantia à ſubſtando, eo quod omnibus qualitatibus & accidentibus, ut ita dicam, ſubſtat: quam eſſentia, cum habere ipſum eſſe ſive eſſentiam æqualiter conveniat & commune ſit, omnibus tam accidentibus quã ſubſtantiis. Unde mihi non male videntur definiviſſe, qui ita dixerunt, *Subſtantiam eſſe eam, quæ per ſe ſtat, & accidentibus ſubſtat.* Sic enim & nos ſub-

(Quid autem eſt per ſe ſtare?)

ſtantiam nihil aliud eſſe arbitramur, niſi rem per ſe ſtantem, & accidentibus

ſubje-

subjectam, ut cum dicimus, substantiam esse rem, significemus eam esse in genere rerum, cum autem addimus per se stantem, ut separemus ab accidentibus & qualitatibus, quæ non naturaliter per se stant, sed in alio semper existunt. Quod autem in fine adjectum est, & accidentibus subjecta, nihil aliud facit, nisi definitionem explicat, clarioremque reddit. Ac talem quidem nos substantiam esse hocque modo definiri oportere putamus, & contendimus. Intelligentes tamen semper hanc definitionem convenire, & accommodatam esse substantiis singularibus, quas Dialectici primas nominant, non generibus neq; speciebus more illorum acceptis: quas iidem vocant secundas substantias. Has enim nos tanquam inter universalia realia numeratas à Dialecticis, una cum ipsis universalibus à nobis antea refutatis prorsus improbamus, & ex omni philosophia ejicimus exterminamusque.

CAPUT DECIMUM.

Genus rerum vere in duas tantum species dividi, in substantias & qualitates, & omnia alia accidentium dialecticorum prædicamenta sub qualitate generali tanquam veras ejus species vere contineri.

Rerum genus, quod supra docuimus, esse unum, verum, & generalissimum genus: prima & summa divisione secatur non in decem categorias, ut putavit Aristoteles, nec in tria prædicamenta, ut existimavit Laurentius Valla, sed in duas tantum veras species, sive formas, hoc est, in substantias & qualitates. Idque probo potissimum hoc argumento, quod omnia alia accidentiũ prædicamenta nihil aliud sunt, nisi species quædam qualitatis generalis, & propterea ad illam tanquam species ad genus, & quasi rivi quidam ad fontẽ caputq; suum referri debent. Nam summum genus qualitatum proprie, sive qualitas ut genus figurate, quam supra in arbore generica qualitatis secundam generis rerum speciem sive formam posuimus, nomine & appellatione sua communissima cõprehendit omnia alia, quæcũq; sunt in rerum natura, præter substantiam, hoc est, omnia accidentia. Atque ideo quatenus sursum aspicit & una cum substantia genus rerum in duas partes dividit, recte appellatur species sive forma generis rerũ: quatenus vero deorsum versum convertitur, & sub se complectitur omnia, ut dixi, præter sub-

stantiam, non speciei neq; formæ, sed generis nomen sibi vendicat. & propriè dicitur qualitas generalis, sive qualitas ut genus, ad differentiam qualitatis ut species est, quæ est pars qualitatis generalis, & quantitati, cæterisque accidentium speciebus, tanquam species diversa sub eodem genere contenta opponitur. In summa qualitas, ut rectè inquit Aristoteles, est res secundum quam dicimur quales: cujus nomine nos hic intelligimus, non solum omnia ea quæ à Dialecticis & Philosophis communiter appellantur accidentia, sed etiã omnes differentias, quas Dialectici vocant substantiales, & omnes substantias in adjectivo prolatas. Nanq; ut supra monuimus, quemadmodum accidentia in substantivo prolata substantiæ faciem induunt, sic substantiæ in adjectivo pronuntiatæ in qualitates mutantur, & ab eis res veræ dicuntur quales. Quis enim dubitat quin marmor & later sint substantiæ? attamen esse marmoreum vel lateritium est qualitas ædificii: interrogatus enim aliquis quale ædificium construxerit, rectè respondeat, marmoreum vel lateritium. Eodemque modo nemini dubium est, quin esse candidum vel esse calidum, qualitas quædam sit, & tamen candor & color non qualitates, sed substantiæ quędam videntur esse: quia tanquam substantiæ quædam in substantivo pronuntiantur. Qualitatem autem hanc generalem idcirco non solum qualitati ut species est, sed etiam quantitati & aliis accidentium generibus superposuimus, & omnibus cõmunem fecimus, quia quamvis nomen qualitatis à Dialecticis & Philosophastris perperam, & prorsus imperite separaretur à quantitate, relatione, cæterisque accidentibus, tamen apud Latinos veteres, & omnes rectè loquentes generaliter idem significat quod nomen accidentis, atque etiam aliquid amplius. Si quidem omne accidens qualitas est, non autem contra: nam multę sunt qualitates substantiales, quæ non videntur rectè dici posse accidentia, ut ratio in homine, & sensus in animali. Quare multo generalius est nomen qualitatis, quàm nomen accidentis: sic ut verissime, simul & latinissime liceat dicere, quantitatem, relationem, actionem, & reliqua omnia accidentia, esse qualitates quasdam. Ut partim affirmat Rodulphus Agricola in secundo libro de Inventione dialectica, Cap. VII. cujus hæc sunt verba. Qualitatem etiam vocamus in præsentia, non ut sit unum ex decem prædicamentis, sed ut qualitas sit quicquid non est substantia rei: sic & quantus est sol, & ubi sunt Nili fontes, & quando fuit Homerus, quæstione qualitatis continentur: Hæc Rodulphus. Partim confirmat Laurentius Valla in primo Dialecticæ suæ libro Cap. XVII. de generali qualitatis significatione idem planè sentiens, quod Rodulphus nisi quod passionem, quam vocant, sub actione collocat, & actionem quandam esse arbitratur. Tum actionem tanquam prædicamentum per

se sta-

se statuit à substantia & qualitate prorsus sejunctum & separatum: atque hoc modo decem Aristotelis categorias ad tres tantum reducit, nempe ad substantiam, qualitatem, & actionem: cujus opinio ex iis, quæ nos dicturi sumus, manifeste falsa convincitur. Ostendemus enim actionem æque sub qualitate sicut cætera accidentia contineri. Sic igitur & Agricola & Valla de qualitate generali sentiunt. Et Quintilianus utriusque sententiam aperte comprobat, libro VII. in capite de Qualitate, ita scribens, Qualitas alia est de summo genere, atque ea quidem non simplex: nam & qualis sit cujusque rei natura, & quæ forma quæritur, an immortalis anima, an humana specie Deus: & de magnitudine & numero, quantus sol, an unus mundus, quæ omnia conjectura quidem colliguntur, quæstionem tamen habent in eo qualia sunt. Hæc Quintilianus: Ex quibus manifeste licet intelligere, qualitatem de summo genere esse eam, quam nos supra appellavimus qualitatem generalem, sive qualitatem ut genus: qualitatem autem specialem, sive ut species est: & quantitatem una cum partibus suis, tam discretis quam continuis, esse duas species qualitatis, illius de summo genere, sive generalis, sive ut genus ac

(Non duæ sunt Qualitates, sed duæ vocis acceptiones. Qualitatem generalem distinctionis causa mallem appellare potius *modum*. Nam qui eandem vocem eodem loco diverso sensu adhibet, nec esse est tropice loquatur, quod à philosopho præsertim in constituend s vocibus potissimis, alienum. Malo autem Modum vocare, quam *accidens*, quia multi modi abesse non possunt citra subjecti corruptionem, v.g. calor ab igne.)

ceptæ. Quare jam *nemini dubium esse debet quin qualitates revera sint duæ, una generalis, altera specialis: & quin hæc specialis una cum quantitate sub illa generali tanquam species sub genere suo comprehendatur*. Præsertim cum idem Quintilianus, eodem Capite paulo infra testetur, quod Græci duobus nominibus ποιότητα, & ποσότητα dicunt, id nos uno & eodem qualitatis vocabulo complecti. Et cum idem rursus libro III, cap de Narratione, de parvis causis loquens, ita dicat, In parvis causis, quales fere sunt privatæ. Quo in loco cum ante dixisset, in parvis, postea statim subjunxit, quales, & cætera: ex quo significavit parvitatem, quæ est species quantitatis, sine ulla dubitatione esse qualitatem. Quo loquendi genere etiam ante Quintilianum usus est Plato in Alcibiade primo, cujus hæc sunt verba, ἆρα ἐρωτᾷς εἴ τινα ἔχω εἰπεῖν λόγον μακρὸν, οἵους δὴ ἀκούειν εἴθισαι; hoc est, Interrogas ne an sim inceœpturus sermonem aliquem longum, quales audire solitus es? Ecce quemadmodum Plato ibi quales non quanto dixit, cur ita? quia esse longum specialiter quidem dicitur ποσότης, sed generaliore vocabulo recte etiam ποιότης appellatur. Quin etiam Archigenes inter antiquos Medicos Græcos celeberrimus aperte dixit, magnitudinem & parvitatem, celeritatem & raritatem, plenitudinem & inanitatem, & cætera hujusmodi esse qualitates pulsus, ut testatur Galenus in secundo de differentiis pulsuum. Qua quidem in re quamvis reprehendatur à Galeno, tamen ipse Galenus magis videtur esse reprehendendus, qui nulla firma aut recta ratione motus, sed sola prædicamentorum

suorum falsa atquè inani doctrina adductus, non solum Archigeni, sed etiam Platoni, atq; adeo communi Græcorum omnium loquendi consuetudini adversatur: Hæc veteres Græci de qualitate. Neq; solum Quintilianus ex veteribus Latinis ita de qualitate sensit, sed etiam M. Cicero in primo de Inventione libro, ita loquitur, Generalis est controversia, cum & quid factum sit, convenit, & quo id factum nomine appellari oporteat constat, & tamē quantum & cujusmodi & omnino quale sit quæritur. Quibus verbis Cicero per cōtroversiam generis nihil aliud intelligit, nisi statum qualitatis. Quæstio enim generis sive generalis & quæstio qualitatis apud Latinos idem sunt, ut ipsemet Cicero in principio capitis illius aperte ostendit: & verba illa, & omnino quale sit, in fine superioris exempli posita clare indicant. Quid enim sibi vult eo in loco, & omnino quale sit? nisi concludere membrum generaliter, ut perinde sit ac si dixisset, & generaliter sive in universum omnis controversia de qualitate : quæ sub se continet & quantum, & cujusmodi, & in summa omnes alias qualitates. Nanq; hoc adverbium omnino apud Latinos sine dubio idem significat, quod generaliter & in universum sive universe, ut cum dicimus vel affirmando aliquid, omnino aut magna ex parte sum aliquando liberatus, vel negando hoc modo: Vix aut omnino non possum liberari. Sed ut redeam unde discessi, si parvitas, si magnitudo, si numerus, si denique quantum ipsum, & cætera hujusmodi veræ sunt qualitates, ut non solum ex Agricolæ & Vallæ, sed etiam ex Quintiliani & Ciceronis, atq; adeo etiam ex Platonis verbis licet intelligere, quis dubitat similiter & relationem, & actionē, & passionem, & quando, & ubi, & situm esse, & habere, & omnino omnia accidentia qualitatis nomine contineri ac significari? si quidem hæc omnia nihil aliud sunt, nisi qualitates quædam substantiis, atque aliis rebus accidentes. unde & accidentium nomen sibi vendicarunt. Quod vel ex communi omniū latine & recte loquentium usu absque alia ratione vel authoritate, verum esse poterat intelligi, nisi iis, qui hactenus philosophati sunt fere omnes fuissent inepte addicti, & pluris vanam Aristotelis authoritatem fecissent, quam veritatem & cōmunem loquendi consuetudinem. Nam quærenti, exempli gratia, qualem hominem videris, recte respondeas per omnia accidentium genera: si dicas primo, magnum vel parvum, ut supra dictum est in quantitate: deinde bonum vel malum, album vel nigrum, in qualitate speciali : tum patrem vel filium, dominum vel servum in relatione: postea verberantem vel interficientem in actione: deinde rursus fastidientem vel vapulantem in passione: præterea hodiernum vel externum, hujus anni vel anni præteriti in tempore, sive quando: ad hæc Italum vel Gallum, Romanum vel Neapolitanum

in loco

in loco vel ubi: post hæc sedentem vel cubantem vel stantem in situ: postremo vero vestitum vel nudum, armatum vel inermem in habitu. Quibus omnibus exemplis à communi omnium latinorum loquendi consuetudine desumptis manifestum est, ad interrogationem factam per qualis vel quale est, recte responderi posse per omnia accidentium prædicamēta: & propterea omnia accidentia necessario qualitates quasdam esse confitendum est. Quod etiam confirmatur authoritate Rhetorum omnium, tam Græcorum quam Latinorum, qui in divisione statuum sine constitutionum Rhetoricarum dicunt in omni quæstione quæri solere tria an sit, quid sit, quale sit: ac primum illum modum quæstionis appellant conjecturalem, secundum definitivum, tertium generalem, sive qualitatis, eo quod in illo generaliter quæritur de omni quantitate, hoc est, non solum de qualitate ut species est, sed etiam de quantitate, loco, tempore, cæterisq; accidentibus. Ut constitit ex iis, quæ supra posuimus, exemplis: partim ex Rodulpho Agricola, partim ex Quintiliano, desumptis de tempore, de loco, & de aliis accidentibus, atque ut patet in exemplis quæ nos supra ex communi omnium consuetudine loquendi protulimus. Quare necesse est Rhetores, aut non recte appellasse tertium illum statum generalem & de qualitate, si in eo non quæritur de omni qualitate & accidente generaliter, aut si quæritur quantitatem, relationem, actionem, & reliqua omnia accidentia non posse non esse qualitates. Postremo vero idem quoq; confirmatur testimonio Dialecticorum quorundam recentiorum, & inter alios maxime *Chrysostomi Iavelli Canapitii juniorum omnium qui de Dialectica scripserunt judicio meo acutissimi*, qui capite quarto de prædicamentis, de qualitate loquens ita scribit, Unde & per actionem dicimur quales, & per passionem, ut qualis est Socrates? respondetur scribens vel calefactus. Sed quid immoror hac in re probanda? cum etiam ipsa substantia nonnunquam quasi trāsmutetur in qualitatem? & ab ipsa substantia res dicatur esse qualis? ut cum quispiam rogatur, qualem statuam emerit, & respondet ceream, vel marmoream, vel ligneam: nonne statua dicitur qualis à cera, marmore, & ligno? certe ita est, & verum est id quod supra in capite de Nominibus dixi, ut nomina omnia substantiva significant substantiam vel accidens per modum substantiæ, sic adjectiva, sive substantiarum sint sive accidentium, semper significare qualitatem. Atque ideo recte Aristoteles in quinto τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ dixit, differentias substantiales esse qualitates, ut rationem in homine, & sensum in animali: quod verum esse non posset, nisi substantia nonnunquam etiam qualitatis modum indueret, & quasi in qualitatem transformaretur. Quod quidem accidit non ob ipsam rei ipsius naturam, si quidem revera, nec sub-

ſubſtantia in accidens, nec accedens in ſubſtantiã converti poteſt, ſed propter noſtrum pronuntiandi modum, qui nunc qualitates per modum ſubſtantiarum in ſubſtantivo, nunc ſubſtantias per modum qualitatum in adjectivo pronuntiare conſuevimus. Sit igitur ut ſemel finiam, non ſolum teſtimonio Rodulphi Agricolæ & Laurentii Vallæ, ſed etiam authoritate Platonis, & Archigenis, & Ciceronis, & Quintiliani, & Rhetorum tam Græcorum quam Latinorum: & præterea etiam conſenſu & conſuetudine omnium communiter & recte loquentium, & poſtremo etiam authoritate juniorum Dialecticorum liquido apparet qualitatis nomen ſua generali ſignificatione comprehendere, non ſolum qualitatem ſpecialem, ſed etiam quantitatem, relationem, & alia omnia accidentia: atq; adeo quoq; ipſam ſubſtantiam in adjectivo prolatam, & ſimiliter contra, omnia prorſus accidentia unà cum ſubſtantia in adjectivo pronuntiata, tanquam qualitatis generalis ſpecies inter qualitates vere eſſe numeranda. Ex quo rurſus apparet non modo Dialecticos, ſed etiam Grammaticos penè omnes vehementer erraſſe, qui in capite de relativis, quantitatem à qualitate ita ſeparant, perinde quaſi eſſent duo penitus diverſa, & ad interrogationem factam per quale, non recte poſſit reſponderi per nomina quantitatis, quod eſt falſiſſimum, ut nos ſupra multis exemplis oſtendimus, & multis verbis confirmat Laurentius Valla in capite Dialecticæ ſuæ ante citato: ubi etiam docet apud Virgilium, cum dicit.

Nam qualis, quantuſq; cavo Polyphemus in antro,
Lanigeras claudit pecudes.

& apud alios Scriptores, cum quale & quantum conjuncta reperiuntur, non de qualitate generali ſive ut genus, ſed de qualitate ſpeciali ſive ut ſpecies prout quantitati opponitur, & qualitatis generalis ſpecies eſt, eſſe intelligendum. Quamobrem cum hæc doceat Laurentius nos ulteriori hujuſce rei probatione ſuperſedebimus, & pro conſtanti probatum relinquemus, eſſe unum tantum genus ſummum & generaliſſimum, hoc eſt, genus rerum: & hoc ipſum prima diviſione ſecandum eſſe in duas veras & germanas ſpecies ſive formas, hoc eſt, in ſubſtantias & qualitates: non in decem categorias, ut prorſus falſò exiſtimavit Ariſtoteles: nec in tria prædicamenta, ut minus quidem falſò, ſeu tamen non recte cenſuit Valla: cujus opinionem non mihi ultra refutandam arbitror, cum ex iis, quæ dicta ſunt, ſatis appareat eam non poſſe veram eſſe, Atq; hoc modo de qualitatis generalis nomine ac communitate ſentiendum eſt, eis qui recte philoſophari cupiunt: & non ſolum qualitas ut ſpecies eſt, ſed etiam quantitas, & omnia accidentium prædicamenta ſub hac qualitate generali collocanda.

De quali-

CAPUT UNDECIMUM.

De qualitate generali & omnibus ejus tam comparatæ quam absolutæ speciebus, præsertimque de qualitate speciali, quantum differant à speciebus accidentium Dialecticorum, & singillatim quæ ratio & causa diversitatis.

QUoniam de qualitate generali nec Aristoteles, nec quisquam Dialecticorum veterum, quod sciam, mentionem fecit: de qualitate autem speciali magna ex parte falsa ab eisdem fuerunt tradita: idcirco de utraque rursus pauca mihi dicenda videntur, & simul tam veritatis nostræ quam falsitatis Adversariorum ratio reddenda. Est ergo qualitas generalis sive ut genus, res in alio, hoc est, in substantia tanquam in subjecto semper existens, secundum quam ipsum subjectum, quale & quodammodo affectum dicitur. Qua in definitione ponitur primo res, loco generis, est enim hujusmodi qualitas vere species generis rerũ, & genus rerum vere hujus speciei genus: deinde in alio existens & cætera, ad differentiam substantiæ, quæ naturaliter per se stat, non in alio existit. Quod vero sequitur, secundum quam & cætera, id vero in fine additũ est ad majorem essentiæ rei definitæ explicationem: quoniam Aristoteles ipse quoq; hanc partem addidit, cum dixit, Qualitatem esse eam secundum quam quales dicimur, licet ipse non generalẽ hanc, sed specialem qualitatem definire videatur. Hujus autem qualitatis generalis primum duæ sunt partes sive species, in quas dividitur, id est genus absolutorum, & genus comparatorum, ut supra apparet in descriptione nostra arboris qualitatis. Omnes enim qualitates prima divisione, sunt aut absolutæ & per se stantes, ut exempli gratia, magnus, parvus: aut comparatæ & ad aliquid relatæ, ut majus, minus. Deinde utriusque harum partium rursus multæ sunt ac diversæ partes sive species, eisdem nominibus, sed absolutione tantum & comparatione differentes, quas breviter recensendas & exempla unicuique apponenda existimavi, ut clare appareat, quantum doctrina nostra verior sit

(Hic in effectu retinet novem accidentium species Aristotelicas, nisi quod Qualitatem quantitati præponit sane non male; item causam pro Relatione substituit, hoc verò male; Nam Relatio similitudinis sub relatione causalitatis non continetur. Male quoque pro Quando & Vbi seu localitate & duratione, quæ sunt accidentia, substituit locum & tempus, quæ substantiæ vim habent, manent enim locus & tempus sublatis omnibus locatis & durantibus, unde & enunciantur nominibus substantivis)

& rectior, quam Dialecticorum & Pseudophilosophorum. *Ergo partes sive species qualitatis generalis, tam comparatæ quam absolutæ novem sunt fere, quarum prima est, qualitas ut species, secunda quantitas, tertia actio, quarta passio, quin-*

sio, quinta causa, sexta locus, septima tempus, octava situs, nona habere. Sub absoluta qualitate speciali sive ut species est, continẽtur omnes rerũ proprietates sive propriæ naturæ, ut ratio & risus in homine, sensus & motus in animali: omnes facultates sive virtutes, ut attractio ferri in Magnete, & purgatio bilis in Rhabarbaro: omnes apitudines vel ineptitudines, potentiæ vel impotentiæ ad aliquid agendum vel non agendum, ut ad discendum, ad canendum, ad currendum, ad luctandum: omnes habitus vel affectiones, ut virtutum vel vitiorum, artium vel scientiarum, commutationum vel perturbationum vel alterationum, ut vocant, in animalibus aliisque rebus; omnes status sive conditiones sive fortunæ, ut esse divitem vel pauperem, nobilem vel ignobilem, magistratum vel privatum: omnes patibiles qualitates, ut color, sonus, odor, sapor: & qualitates tam primæ quam secundæ, ut vocant: omnes figuræ & circa quodque ex stentes formæ, ut triangula, quadrata, circuli, & reliquæ figuræ formæque Mathematicæ. Et denique si quæ aliæ sunt hujus generis species, tam intrinsecæ quam extrinsecæ, tam naturales quam adventitiæ & acquisitæ, tam substantiales quam accidentales, tam manentes quam moventes, tam ad animum quam ad corpus pertinentes Hæc inquam omnia continentur sub una & sola qualitate speciali. Sub quantitate vero hæc, omnia tam continua quam discreta quæ vocantur: discreta sunt, ut numeri, & multitudines omnes. continua, ut lineæ. superficies, corpora, & omnes magnitudines. Actio sub se continet omnia, quæ significantur verbis activis, ut calefacere, & urere: Passio vero omnia, quæ verborum passivorum significatione notantur, ut calefieri & uri. Ad *causam* pertinent & authores sive causæ efficientes, ut esse Polycletcum vel Parrhasianum opus: & materiæ rerum, ut esse lapideum in domo, esse ligneum in arca: & fines sive causæ finales, ut voluptatis capiendæ vel sanitatis recuperandæ causa, facere aliquid. Exempla autem eorum, quæ continentur in aliis qualitatis generalis partibus, supra satis descripta sunt in arbore sua: quare non necesse est, ut denuo hic repetantur. In qualitate vero generali comparata & ad aliquid fere sunt totidem partes sive species, quot in absoluta & eisdem nominibus vocantur, adjecta tantum comparatione, ut in qualitate speciali, candidius & minus candidum, dominus & servus, pater & filius, & si qua alia sunt hujusmodi, quæ in statu sive conditione absoluta hominum fundata sunt. In quantitate, ut majus minus, longius brevius, latius arctius, totum pars in continuis, genus & species in discretis. Nam quemadmodum totum non est nisi pars sit, & pars nisi comparatione totius, sic nec genus sine specie, nec species sine genere esse potest. Exempla vero actionis & reliquarum partium qualitatis generalis comparatæ, satis supra in arbore ejus apparent descripta: quare nihil hic opus est ut repetantur,

(Causam non recte admiscuit, uti enim actioni passionem, ita debuisset opponere causæ effectum. Præterea causa est substantia, relatio seu causalitas est, Modus. Præterea causa efficiens pertinet ad actionem, materialis ad passionem, forma ad modum in genere, finis ad nullum, quid nondum est, tantum optatur)

Sic

Sic ergo dividitur qualitas generalis, ut duæ primæ partes ejus ſint qualitates abſolutæ & qualitates comparatæ, ac tam abſolutarum quam comparatarum, totac tales partes ſunt, ut diximus. Intra quarum ambitum continentur fere omnia quæcunq; ſunt in rerum natura, præter ſubſtantiam. Rationes autem & cauſæ eorum, quæ vel addimus vel mutavimus in hiſce qualitatibus deſcribendis præter vel contra ea, quæ ſcripſit Ariſtoteles in categoriis ſuis, hæ ſunt. Primum in ſummo poſuimus qualitatem generalem tanquam alteram partem generis rerum, & ſubſtantiæ ex adverſo reſpondentem, quam Ariſtoteles non recte prætermiſit, cum ut ſupra docuimus, ſine dubio differat à qualitate ſpeciali, non ſolum apud Latinos ſed etiam apud Græcos, ut ex ſuperiore capite apparet. Deinde hanc ipſam diviſimus in abſolutam & comparatam, eo quia eſſe abſolutum & eſſe comparatum ſive relativum ſunt diverſa, nec in una eademque ſpecie ambo recte comprehendi poſſe videntur. Tum ſubdiviſimus utranque partem in plures alias ſpecies eiſdem nominibus utrinque præditas. Ut enim in parte abſolutorum eſt qualitas ſpecialis & quantitas & cætera quæ ſequuntur: ſic etiam in parte comparatorum, ut patet in exemplis ſupra poſitis. Quod nõ animadvertens Ariſtoteles categoriam πρόςτι, h.e ad aliquid, à qualitate, quantitate, cæteriſque accidentibus, haut ſcio quàm recte, prorſus ſeparavit. *Nulla enim fere qualitas abſoluta eſt, quæ non poſſit comparari*, & tanquam

(Aliud eſt poſſe comparari, aliud eſſe ipſam comparationem ſeu relationem.)

ad aliquid fieri, & cætera, cum & ea quæ ſunt ad aliquid etiam abſoluta fieri videantur. Nam eſſe ſervum, exempli gratia, & eſſe patrem, & alia hujuſmodĩ ſunt quidem ipſa relativa ex conditione ſive ſtatu hominum per comparationem facta, ſed ſi & ſervus comparetur, non cum domino, ſed cum libero : & pater conferatur, non cum filio, ſed cum orbo, ſtatim ex mutatione oppoſitionis uterque videtur mutari & ex relativo abſolutus contrariuſque reddi. Servus enim & liber, pater & orbus, non ut relativa ſed ut contraria opponuntur. Atque ideo nos relationem non per ſe & ab aliis ſeparatim, ſed cum aliis omnino ſimul conjuncte poſuimus. Præterea nos in qualitate ſpeciali ſub habitu & affectione collocavimus naturalem potentiam vel impotentiam, eo quia omnis naturalis potentia vel impotentia, eſt habitus quidam naturalis, etiam teſtimonio ipſius Ariſtotelis in ſexto Ethicorum ita ſcribentis, καὶ γὰρ καὶ θηρίοις αἱ φυσικαὶ ὑπάρχουσιν ἕξεις, hoc eſt, etiam pueris & feris naturales inſunt habitus. Quare Ariſtoteles naturalem potentiam & impotentiam non diverſam ſpeciem ab habitu & affectione ponere, ſed ſub habitu vel affectione tanquam veras ejus ſpecies locare debuit. Quem ſi quis defendere voluerit, is rationem mihi reddat oportet, cur Ariſtoteles aliter loquatur, aliter doceat, & contra ſua ipſius documenta facere videatur.

 Item

Item in quantitate discreta posuimus genus & speciem divisibilem, in continua vero totum & partem, eo quia proprie genus & species divisibilis, nihil aliud sunt, nisi multitudines, totum & pars nisi magnitudines. Et post omnia etiam adjecimus causam, eo quia est qualitas quædam rerum separata ab aliis, ex causa enim efficiente, & materiali, & finali, res sine ulla dubitatione dicuntur quales, ut & in arbore nostra qualitatis, & in superiore capite satis ostensum est. Quare Aristoteles præter alia quæ peccavit in describendis categoriis suis, etiam hoc peccatum admisit, quod prætermisit categoriam causæ. Nam si quis ab eo quærat, in quanam categoria hæc sint, esse Polycletum vel Parrhasianum, esse marmoreum vel ligneum, & alia hujusmodi, ***nunquam ipse sese explicare poterit***, nec ad ullam categoriarum suarum tales loquendi modos

(ad τὰ πρός τι referet.)

reducere. Neque solum causam prætermisit, sed etiam multa alia in aliis partibus, ut in qualitate speciali, statum & conditionem personarum aliarumque rerum ut, esse ***divitem vel pauperem***, ***esse nobilem vel ignobilem***, quæ similiter ut

(*Divitiis* vox ad nummos, *nobilis* ad parentes refertur, sunt ergo hæc non qualitates, sed relationes.)

superiora, ad nullam Aristotelis categoriam reduci posse videntur. Hæ sunt igitur causæ & rationes, quibus aliqua in arbore nostra generica addidimus vel subtraximus vel mutavimus præter vel contra ea, quæ scripsit Aristoteles. Itaque sic concludimus hunc librum, ut dicamus arborem Dialecticorum prædicamentalem, ut vocant, præter eam partem, quæ ad individua pertinet, totam esse falsam, eo quia tota constat ex generibus, & speciebus, & differentiis universalibus realibus, hoc est, monstrosis & chimæricis, ut supra ostensum est: & præterea habet genera & differentias ita firmas & immobiles, ut nec genera in differentias nec differentiæ in genera unquam mutari ac transire possint, cum fere nullum reperiatur genus, quod ita sit genus, ut non possit esse differentia, nec ulla differentia, quæ non possit esse genus. Ac quod de genere & differentia dixi, idem quoque de proprio intelligendum: ut in capite de differentia & proprio ostensum est. Rursus enim dico & affirmo nullum neque genus, neque differentiam, neque proprium, neque adeo speciem divisibilem esse, quæ non aliquando possit in alterius quasi naturam mutari, & illius nomen accipere, hoc est, quæ non vel ex genere & species & differentia & proprium, vel ex specie & genus & differentia & proprium, vel ex differentia & genus & species & proprium, vel denique ex proprio & genus & species & differentia interdum fieri queat, ut exemplis supra demonstratum est.

MARII NIZOLII BRIXELLENSIS

De veris Principiis, & vera ratione Philosophandi, contra Pseudophilosophos, & simul de falsis eorum principiis.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

De nominibus scientiæ & artis, quid apud Latinos communiter ac proprie significent, & quot modis utrunque eorum accipiatur, & deniq; quibus differentiis artes & scientiæ inter se distinguantur: contra falsas scientias & artes Pseudophilosophorum.

CUM in principiis tam nostris confirmandis quam Adversariorum refutandis sæpenumero posthac mihi sit usu venturum, ut utar nominibus scientiæ & artis, quæ à nobis longe aliter, atque à Dialecticis & Philosophis intelliguntur, operæpretium me facturum existimavi: si pauca ante de ipsis nominibus dicerem: & quot modis tum à nobis tum ab illis acciperentur, aperirem: ne ambiguitas & ignorantia nominum fortasse in animis aut Adversariorum aut aliorum qui hæc lecturi sunt, errorem aliquem creare posset. Ergo nomen scientiæ apud Latinos veteres, & probatos Scriptores tribus modis usurpatum reperitur: primus modus est, cum eo significatur omnis cognitio qualiscunque ea sit, & quomodocunque accepta, hoc est, tam certa quam incerta, tam facilis quam difficilis, tam nobilis & rara quam etiam ad homines quamlibet ignobiles pertinens. Nam cum scire, & scientia sint conjugata, & conjugatorum hæc sit natura, ut uno posito vel ablato reliqua ponantur vel auferantur: idcirco quicunque aliquid scit, quomo-

docunq;id sciat, is ejus rei quam scit scientiam habeat necesse est, exempli gratia, si quis furtum vel homicidium factum scit, is furti vel homicidii facti scientiam teneat oportet. Quod si ipse cum id fieret interfuit & vidit, aut ab aliquo fide digno audivit, aut certis rationibus argumentisque deprehendit, hoc casu jam non solum scientiam simpliciter, sed certam scientiam habere recte dicitur. Quo loquendi modo usus est Author ad Herennium, cum in quarto ejus operis libro ita inquit, Vestrum est Judices his in unum collatis certam sumere scientiam, non suspicionem maleficii. Hæc author ille, Si vero non interfuit nec vidit, sed ab aliquo fortasse parum fide digno audivit, aut conjecturis tantum & incertis rationibus didicit, *similiter scit quidem* & scien-

(Imo verò Is nescire quidem proprie dicetur.)

tiam habet, sed non certam, hoc est, suspicionem vel opinionem. Nam quid aliud est suspicio vel opinio, nisi scientia incerta ? Neque solum qui ita scit, hoc primo scientiæ modo scientiam habere recte existimatur, sed etiam ex contrario, qui ignorat, hunc scientia carere vere dicimus: ignoratio enim scientiæ contraria est: id quod aperte ostendit Cicero pro Sylla, cum ita ait, cujus scientiam de omnibus constat fuisse, ejus ignoratio de aliquo purgatio debet videri. Quo in loco apud Ciceronem scientia hoc primo, quem dicimus, modo, accipienda est. Interfuerat enim Cassius omnibus quæ acta erant, & tamen de Sylla se ignorare fatebatur, quare videbatur eum purgare, quod non fecisset nisi certam quandam scientiam factorum omnium habere fuisset creditus. Hæc est igitur prima & communissima vis atque potestas nominis scientiæ apud Latinos, quam distinguentes debemus appellare scientiam, tum certam tum incertam, ut contigerit: & eam ita definire ut dicamus esse cognitionem rei vel rerum, tam certarum quam incertarum, tam facilium qam difficilium, tam rararum quam etiam ad homines quamlibet ignobiles pertinentē, Ut in definitione hujusmodi scientiæ ponatur cognitio tanquam genus: omnis enim scientia est cognitio non contra: cætera vero apponuntur, tanquam proprietates, hunc primum scientiæ modum, ab eo qui sequitur, discernentes. Alter vero ejusdem vocis usurpandæ modus est multo arctior & contractior superiore, cum videlicet significat notitiam & cognitionem non qualemcunque, nec quomodocunq; acceptam, sed tantūmodo rei vel rerū scitu dignarum, cognitu difficilium, & vulgo ignotarum: Cujusmodi sunt ea, quæ traduntur partim in Theologia, Physiologia, Geographia, Astrologia, cæterisque hujusmodi *facultatibus, quarum finis est non actio aliqua, sed cognitio sola*: atque ideo passim apud omnes Scriptores

(Imo verò falsum horum finem non esse actionem. Theologia Dei colendi, physiologia corporis curandi, Geographia itinerum, Astrologia tum temporum in usum reipublicæ dignoscendorum, tum agriculturæ & navigationis causa, ut alia taceam ab hominibus perquisita est.)

idoneos proprie appellantur scientiæ, partim in Grammatica, Rhetorica, Arithmetica, Geometria, Musica, Medicina, Jure Civili, Politica, & aliīs similibus, quarum finis est non solum cognitio, sed etiam actio quædam: & pro-

& propterea non solum scientiæ, sed etiam artes proprie nominantur. Omnes enim hæ, quas dixi, versantur in rebus scitu dignis, cognitu difficilibus, & vulgo ignotis: quibus tribus conditionibus differunt à scientiis, quas supra diximus, primo modo acceptis. illæ enim sunt rerum etiam quamlibet vilium, & cognitu facilium, & quas omnes passim sciunt, vel saltem scire possunt. Hæ vero, quas in secundo hoc modo retulimus, propriæ & veræ sunt scientiæ, & cum scientiam dicunt veteres Latini, de una aliqua harum fere semper intelligunt. Atque hic quoq; est secundus scientiæ modus apud Latinos, cujus exempla quamplurima si quis videre cupit, is legat aut Observationes nostras in M. T. Ciceronem, aut Thesaurum linguæ latinæ, in Capitibus tum scientiæ, tum artis, tum etiam prudentiæ: ibi enim reperiet non solum priores illas sciētias, quas ante dixi, sed etiam has posteriores, quæ propriæ artes dicuntur. Itaq; constat *scientiam* hoc secundo modo acceptam ex iis, quæ dicta sunt: hoc modo *esse definiendam, ut dicatur esse cognitio rei vel rerum scitu dignarum, cognitu difficilium, & vulgo ignotarum.* (adde supra pag. 190.) Qua in definitione, sicut & in illa superiore, ponitur cognitio loco generis, reliqua vero quæ sequūtur, proprietates sunt, quibus hic secūdus scientię modus à superiore separatur: de quo quidē nos infra cū de sciētiis proprie acceptis loquemur, semper volemus intelligi. Præter hos autem duos, quos dixi, nominis scientiæ modos, est etiam alius quidam tertius, usq; adeo in arctum angustumq; contractus, ut scientiæ nomine nihil aliud significetur, nisi plane certum & indubitatum, quodq; nullo modo aliter atque est, unquam sese habere possit, hoc est, ut clarius more Dialecticorum loquar, quod sit necessarium, ingenerabile, incorruptibile, & sempiternum. Cujus quidem tam arcti scientiæ modi primus author & inventor fuisse videtur Plato in Theæteto, & Aristoteles tum in sexto Ethicorum, tum in Posterioribus analyticis, tum etiam alibi: quibus in locis ita hanc definit scientiam, ut nullo pacto haberi queat, nisi per eam, quam ipse Demōstrationem vocat, acquiratur: sitq; de rebus universalibus necessariis & æternis, & denique quæ nunquam corrumpi, aut ulla ratione mutari valeant. Sic enim & Plato & Aristoteles scientiam hoc tertio tam angusto modo acceptam, proprie & vere scientiam esse putant, alias vero omnes, quæ scientiæ dicuntur, præter hanc, esse quasi spurias & adulterinas. Post hos vero Galenus ipse quoq; genus hoc scientiæ mirabiliter celebravit, quippe qui compluribus in locis honorificam ejus facit mentionem, & alicubi etiam citat librum à se compositum de Demonstratione, hoc est, de ratione & modo scientiæ hujus gignendę & acquirendę. Sic enim Aristoteles & Peripatetici aiunt hanc scientiam argumentatione ea, quam ipsi ἀπόδειξιν vocant, in nobis generari, & nulla

nulla alia argumentandi ratione, quem demonstratione acquiri posse. Nec contenti his tot elogiis scientiam istam nobilitasse, addunt etiam eam proprie scientiam appellari, omnesq; alias præter hanc improprie & non vere scientias dici, ut quemadmodum apud Latinos cum Poëtam, aut Urbem sine alia adjectione dicimus, intelligimus Virgilium, & Romam: sic cum scientiam absolute proferimus, de nulla alia, præterquam de ista, proprie queamus intelligere: quod falsissimum esse paulo infra sumus ostensuri. Sic igitur præter illos duos, quos supra dixi, scientiæ modos, hic quoque tertius multo quam superiores illi arctior & angustior à Platone & Aristotele videtur fuisse introductus: deinde à Græcis fere omnibus mirandum in modum celebratus, præsertimque à Galeno. Neque solum Græci istud scientiæ genus agnoverunt, sed etiam M. Cicero apud Latinos, ipsum videtur non ignorasse, cum in secundo de Oratore, ita scribit, Oratoris autem omnis actio opinionibus non scientia continetur. Quo in loco per scientiam nihil aliud intelligit, nisi quod alio loco ipsemet dicit, Cognitionem rerum ab opinionis arbitrio semotarum, ac penitus perspectarum & nunquam fallentium. Quibus verbis hanc ipsam scientiam, de qua loquimur, sine ulla dubitatione significare voluit. Neque solum scientiæ nomine, sed sciendi verbo in hanc eandem sententiam usus est Cicero, si quidem proxime ante illum, quem modo citavi de Oratore locum, ita inquit, Ars enim earum rerum est, quæ sciuntur. Quorum verborum talis est sententia, ut si ita dixisset, Scientia certa est earum rerum, quæ certo sciuntur: nam ibi ars pro scientia certa, & sciuntur, pro certo sciuntur, dubio procul posita sunt. Ex duobus igitur his locis apud Ciceronem constat tertium hunc scientiæ modum, à veteribus Latinis non fuisse ignoratum, qui non solum scientiæ, sed etiam sciendi & artis verba in eandem sententiam usurpasse reperiuntur. Omitto hic ingentem tum Græcorum tum Latinorum juniorum turbam, qui scientiam hanc ab Aristotele acceptam usque in hunc diem tam sancte colunt & observant, ut si esset lex quædam à senatu populoque Romano lata, aut inventum quoddam de cælo atque à Deo nobis revelatum. His itaque tribus modis, quos diximus, scientiæ nomen apud probatos authores Latinos usurpatum reperitur: quorum primus ille communissimus & amplissimus est, & de omni re, quæ facile & quomodocunq; scitur, communiter dicitur. Secundus vero proprius est, & proprie tribuitur rebus tantummodo scitu dignis, cognitu difficilibus, & vulgo ignotis: ut sunt ea, quæ continentur in scientiis & artibus, supra commemoratis: atque etiam in aliis quamlibet falsis & mendacibus, quorum præcepta sciuntur, ut in scientia Magorum, in scientia Augurum, aliarumq; rerum fictarum & commentitiarum. Nec immerito

merito, cum ſcientiæ nomen apud Latinos non minus propriè dicatur de his, quam de Mathematicis, & aliis veris artibus. Atque hi duo priores accipiendi nominis ſcientiæ modi ſine ulla dubitatione approbantur & recipiuntur à nobis, tanquam non ſolum apud Scriptores, ſed etiam vulgo frequenter uſurpati & conſueti. At vero tertium illum, quem diximus, uſque adeo arctum & aſtrictum, ut niſi rebus æternis & incorruptibilibus convenire concedatur, plane improbamus & rejicimus, tanquam non ſolum à veritate, ſed à communi omnium loquendi conſuetudine abhorrentem. Niſi forte quis eo modo utatur, quo M. Tullius fecit in eo, quem ſupra citavimus de Oratore libro, reſpiciens ſcilicet eam perſonam, quæ ibi interloquebatur, & convenientem ei tribuens ſermonem. Nam M. Antonius ibi eam perſonam gerebat, ut ipſi eſſet ita loquendum, & quodammodo alludendum ad eos Philoſophos, qui talem ſcientiæ modum introduxerunt, hoc eſt, ad Platonem vel Ariſtotelem, aut ſi quis alius antiquior hoc ſcientiæ genus ſomniavit. Nam M. Tullius certe id non invenit ſed ab aliis inventum uſurpavit, idq; non temere ſed eo, quo dixi, modo. Nec enim arbitror eum ita locuturum fuiſſe, in ſenatu aut in concione populi Romani, ubi ſi talem quandam ſcientiā ſignificare voluiſſet, addidiſſet, opinor certam, ut eo epitheto certā ſcientiā ab incerta diſtingueret. Sicq; nos tertium iſtum ſcientiæ modū improbamus & rejicimus: quibus autē rationibus & argumentis id faciamus, poſtea fuſius dicemus, cum pervenerimus ad refutationem libri Poſteriorū Analyticorū, & cū evertere cœperimus demonſtrationē illā tantopere celebratam, quā ſcientiæ iſtius effectricem, & quaſi procreatricem eſſe aſſerunt: nunc ne prorſus ſine ulla ratione vel authoritate de tanta re ſententiam tuliſſe videamur: *breviter ita dicimus*, *Si*

(Imo verò hoc non ſequitur. Quia ſcientia eſt non ſolum de exiſtentibus, ſed & de poſſibilibus, nec illud curat an exiſtat in rebus Triangulum, ſed quid conſequens, quantos angulos habiturum ſit, ſi exiſtat. Scientia igitur non eſt de univerſalibus realibus, ſed de omnibus ſingularibus etiam poſſibilibus.)

univerſalia dialectica & realia, quemadmodum nos ſupra probavimus, falſa ſunt, ut certe ſunt, iſtam ſcientiam, quæ non niſi de talibus univerſalibus eſſe dicitur, non poſſe eſſe veram. Itaque quicunque eam defendere ac tueri voluerit, is neceſſe habebit ante omnia tueri ac defendere univerſalia, quibus non ſtantibus tanquam deficientibus fundamentis nequaquam poteſt ſtare iſta ſcientia. Præterea Author libri illius, qui Introductio ſive Medicus inſcribitur, ſive is Galenus fuit, ſive alius quiſpiam, primo ſcientiam iſtam ita definit, ut dicat eam eſſe cōvenientem, firmam, & nunquam à ratione declinantem cognitionem. Deinde prorſus aperte teſtatur, eam ipſam neq; apud Philoſophos (præſertim dū rerum naturas ſcrutantur) inveniri, & multo minus in re Medica: tum deniq; ad extremum ita concludit locum illum, ut indubitanter affirmet, talem ſcientiam ne apud homines quidem uſquam reperiri. Quare tum propter rationem, quam ſupra dixi, de univerſalibus, tum propter authoritatem

hujus Scriptoris, tum etiam propter multas alias causas, quas infra dicturi sumus, in censura libri Posteriorum: ipse quoq; nego istam scientiam cum omnibus illis conditionibus, quæ ei ab Aristotele tribuuntur, prorsus uspiam reperiri: nisi forte in Deo: & illud etiam addo, Aristotelem ipsum, qui methodum illius gignendæ tradidit, nunquam in libris suis ullam talem scientiam protulisse: sed de hoc postea. Nunc finem huic parti imponam, si breviter ante ostendero, etiam si vere alicubi reperiretur ista scientia, tamen eam non vere proprie, hoc est, κυρίως dici scientiam posse, sed improprie, hoc est, ἀκύρως & privatim, hoc est, ἰδίως scientiam esse appellandam. Nam ad hoc, ut aliquod nomen vere proprium, hoc est, κύριον, ut Græci vocant, dicatur, duæ conditiones requiruntur: Quarum una est, ut vulgo omnes eo communiter utantur: sic enim Aristoteles nomen κύριον definit in libro de Poetica cum dicit, λέγω δὲ κύριον μὲν ᾧ χρῶνται ἕκαστοι. Altera conditio est ut communiter tribuatur omnibus, quibus significandis primo fuit impositum. Atque ita quemadmodum nomen urbis cum has duas habet conditiones, est vere proprium, & κύριον, hoc est, cum eo omnes communiter utuntur, & cum generaliter tribuitur omnibus urbibus: sic nomen scientiæ tunc vere proprium dici debet, cum ipsi quoq; adsunt hæ duæ conditiones, hoc est, cum omnes ipsum communiter usurpant, & cum attribuitur omnibus scientiis indifferenter. Et rursus quemadmodum nomen urbis cum usurpatur, aut pro alveari apum exempli gratia, ut apud Virgilium in Georgicis, non est vere proprium, sed improprium & metaphoricum, propter defectum primæ conditionis, eo quia non talis est ejus communis usus: aut pro sola urbe Roma, & similiter propter defectum secundæ conditionis, quia nō tribuitur omnibus urbibus communiter, non est vere proprium & κύριον, sed privatum & ἴδιον, quod à Latinis etiam dicitur proprium, quasi dicas appropriatum: sic nomen scientiæ cum ponitur, aut pro scientia apum in conficiendo melle, non est proprium, nec κύριον, sed improprium & metaphoricum, quia deest ei prima conditio, non enim omnes ad hunc modum utuntur: aut pro scientia illa Philosophorum tam angusta, pari ratione non est κύριον, nec vere proprium, sed ἄκυρον, sive ἴδιον, hoc est, improprium sive privatum, quod à Latinis, ut supra dixi, etiam quandoque proprium dicitur. Ut autem sic acceptum non sit κύριον nec proprium, id nulla alia de causa accidit, nisi quia non tribuitur omnibus scientiis, & à generali significatione ad specialem translatum est, quem transferendi modum Aristoteles in libro supra citato appellat metaphoricum. Quare iterum dico istam philosophicam scientiam tam arcte acceptam, non proprie scientiam esse, sed improprie: Et Galenum in Arte Parva, cum ait Medicinam,

οὐ κυρίως ἀλλὰ κοινῶς esse scientiam, non ita intelligendum esse, ut dicat Medicinam essescientiam improprie, quod est falsissimum. Est enim Medicina vere & proprie scientia, ut proprium opponitur improprio. Nanque ut opponitur privato, & τῷ ἰδίῳ non proprium, sed commune dicitur, ut in subjecta descriptione apparet.

Urbs pro alveari apum μεταφορικῶς & ἀκύρως, hoc est, metaphorice & improprie.
Urbs generaliter pro omnibus urbibus κυρίως & κοινῶς, hoc est, proprie, & communiter.
Urbs pro urbe Roma ἰδίως, hoc est, proprie, prout proprie significat idem quod privatim.
Scientia pro scientia apum in conficiendo melle, μεταφορικῶς καὶ ἀκύρως, hoc est, metaphorice, & improprie.
Scientia generaliter pro omnibus scientiis, qualescunque sint, κυρίως καὶ κοινῶς, hoc est, proprie, & communiter.
Scientia pro scientia Philosophorum arctissime accepta ἰδίως, hoc est, proprie est scientia, prout proprie idem significat quod privatim.

Artis vero nomen ipsum quoque non uno tantum modo usurpatur apud Latinos, interdum enim ars accipitur pro scientia proprie dicta, hoc est, pro secundo scientiæ modo à nobis supra dicto, & eodem modo, quo illa dividitur apud Ciceronem in Academicis quæstionibus, Artium enim, inquit, aliud ejusmodi genus est, ut tantūmodo rē cernat, aliud ut moliatur aliquid & faciat: ac pro exemplo superioris generis affert Geometren, posterioris autē fidicinem. Quo in loco artem pro scientia Cicero sine ulla dubitatione posuit, & perinde fecit ac si loco artiū dixisset, scientiarū: atque hoc modo artis nomē generaliter, ut dixi, accipitur: & nomini scientiæ proprie accepto in significādo prorsus æquatur. Plerumq; vero idem artis nomen apud Latinos non communiter, sed proprie ita usurpatur, ut nihil aliud significet, nisi scientiam bene agendi, sive bene faciendi aliquid: hoc enim est proprium & peculiare munus omnium artium, hoc modo acceptarum, ut præcepta quædam, vel documenta, vel animadversiones ad aliquid agendum faciendumve habeant: atque ut hæc omnia sciantur ab artis perito, & propterea non solum artes, sed etiam generaliori vocabulo scientiæ nuncupantur. Namquemadmodum supra diximus, quæcunque sciuntur, de eis scientia primo modo haberi dicitur: quod si scita illa sint scitu digna, cognitu difficilia, & vulgo ignota, qualia sunt Grammaticæ, Rhetoricæ, Medicinæ, Juris civilis, & aliarum fere omnium

artium tam liberalium quam mechanicarum præcepta, tum artes omnes merito scientiarum nomen, atque appellationem sibi vendicant, sic ut verissimum sit dicere, omnem artem esse scientiam, hoc est, cognitionem quandam præceptorum, quæ ad aliquid agendum faciendumve pertineant. Sic enim Cicero in tertio de Oratore libro apertissime scriptum reliquit, Omnem artem in aliqua scientia versari, quod perinde est ac si dixisset, omnem artem esse scientiam: & in Academicis quæstionibus rursus inquit, *Artem, sine scientia esse non posse*: *hoc est, ut ego interpretor, neminem ullius artis peritum evadere posse, nisi præceptorum illius artis scientiam perdiscat ac teneat*. Dixi autem præceptorum artis, quia artes omnes ex præceptis constant, & sine præceptis nullo modo constare possunt. Quod usque adeo verum est, ut Cicero quandoque præcepta pro arte ponat, vel ad significandam artem præcepta ipsa cum arte conjungat: Ut in primo de Oratore, cum ita inquit, Qui dicendi præcepta tradunt: & in tertio, Hæc omnia artem & præcepta desiderant. Quibus in locis per præcepta profecto nihil aliud significare voluit, nisi artem, ut in superiore exemplo perinde sit, ac si dixisset. Qui dicendi artem tradunt, in posteriore autem, Hæc omnia artis præcepta desiderant. Ex quibus omnibus hoc colligo & concludo, In omnibus artibus necessario inclusam esse scientiam, hoc est, notitiam sive cognitionem præceptorum, quæ, ut dixi, ad actionem vel factionem aliquam pertinent. Sic enim probatissimi quique authores tam Græci quàm Latini in primisq; Cicero, artes omnes subinde, tum artes tum scientias appellant, sine ullo discrimine aut differentia, ut quemadmodum dixi, quamplurimis exemplis, partim in Observationibus nostris, partim in Thesauro Roberti Stephani manifestissime comprobatur. Atque ita de nominibus scientiæ & artis quicquid dictum est à nobis, id pro vero ac certo habeant quicunque recte philosophari cupiunt. Quæ vero de his ipsis traduntur à Dialecticis & Philosophis, ea pene omnia sciant esse falsa & commentitia, & nullo probato authore, præterquam ipsismet, fulta: ut ex iis, quæ dicentur luce clarius constare faciemus. Ostendemus enim illos prorsus ignorasse quid vere esset scientia & quid vere ars, & definitiones utriusque ab illis falsas fuisse traditas, tum singulas artes & scientias ab eisdem non recte definitas fuisse, nec recte definiri potuisse. Cum maxima ex parte ignoraverunt quænam essent artium & scientiarum vera genera, veræ materiæ, vera officia, & veri fines: sine quorum omnium perfecta cognitione artes & scientiæ nec recte definiri, nec inter se distingui possunt, ut ostendemus in capite sequenti. Ex quo apparebit Antiquos fere omnes ex horum ignoratione in maximos & turpissimos errores fuisse delapsos.

CAPUT

CAPUT SECUNDUM.

Quæ & quot ſint ea, quæ requiruntur in ſcientiis & artibus, ex quibus pendet ac fit omnis earum diviſio, definitio, & diſtinctio: contra falſam de eiſdem rebus Pſeudophiloſophorum doctrinam.

IN ſcientiis & artibus, quæ quidem veræ ſunt ac neceſſariæ, reperiuntur cum multa alia, tum præcipue quatuor hæc, *genus, materia, officium, & finis*: ſine quibus ſcientiæ & artes nullo pacto nec recte dividi, nec vere definiri, nec clare inter ſe diſtingui queunt. Genus ſcientiæ vel artis eſt illa rerum multitudo, ſive illud totum diſcretum, in quo ſcientia vel ars tanquam pars in toto continetur: & ſic cognitio eſt genus ſcientiæ & aliarum partialium cognitionum, ſcientia genus artis & aliarum particulariũ ſcientiarum, ars genus Medicinæ, e.gr. & aliarum ſpecialium artium. Quamobrem communiter loquentes recte dicimus, & Medicinã eſſe artem ſive in genere artium, & artem eſſe ſcientiam ſive in genere ſcientiarum, & ſcientiã eſſe habitũ, ſive in genere habituũ, & habitum eſſe cognitionẽ, ſive in genere cognitionũ. Ex quo ſequitur Medicinam, & quancunq; aliam artem particularem, à primo ad ultimum eſſe in tribus generibus, in genere artium, in genere ſcientiarum, in genere cognitionum: quorum tamen aliud alio eſt propinquius, aut remotius. Materia vero ſcientiæ vel artis, eſt ea res ſive illud ſubjectum, in quo ſcientia vel ars verſatur: ut in ſcientia Phyſiologiæ res naturales & obſcuræ, in Politica omnes res civiles, in Rhetorica omnes res mundi, in Medicina morbi & vul-

(Quod officium vocat, vulgo vocant *finem internum*, qui eſt in poteſtate artificis; quod finem κατ' ἐξοχὴν vocat, vulgo vocant *externum*.)

nera: ut Cicero in primo de Inventione teſtatur. *Officium* eſt id quod præſtare: hoc eſt, agere vel facere debet ſcientia vel arte præditus: & ſi id non præſtet, aut male præſtet, non eſt vere ſciens nec peritus artifex, ſed reprehenſionem meretur. Ut in Phyſiologia vere cognoſcere ac ſcire res naturales, & in Politica bene regere & gubernare res civiles, in Rhetorica leve dicere de omnibus rebus, in Medicina bene curare morbos & vulnera. Nam ſi Phyſiologus non vere cognoſcat ac ſciat, & Politicus non prudenter regat ac gubernet, & Orator non bene loquatur ac dicat, & Medicus non recte curet & medeatur, unusquilibet horum officio ſuo excidit, & reprehenſione ac vituperatione dignus eſt. Finis eſt id propter quod ſive cujus cauſa ſcientiæ ſtudioſus aſſidue contemplatur & inveſtigat, & artifex agit vel facit. Ut in eadem

ſcientia Phyſiologiæ cognitio veritatis,ſine ulla actione vel factione exteriori:in Politica conſervatio & amplificatio civitatis,ſive,ut quidam dicunt,beata civium vita: in Rhetorica probatio vel improbatio perſuaſio vel diſſuaſio, & in ſumma demonſtratio ejus quod probandum vel improbandum, perſuadendum vel diſſuadendum, vel denique demonſtrandum eſt. Nam quemadmodum Phyſicus in rebus naturalibus & obſcuris verſatur, ut contemplando & inveſtigando veram earum aſſequatur cognitionem, & Politicus res civitatis regit & gubernat, ut civitatem ſuam conſervet & augeat : ſic Orator de omnibus rebus bene loquitur & dicit, ut probet & perſuadeat, & cætera : & Medicus morbos & vulnera bene curat, ut bene curando morbum expellat, & ſanitatem reſtituat. Hoc eſt,ut unuſquiſque horum in propria materia verſando, & officio ſuo fungendo finem intentum conſequatur. Ac tale quidem genus, talis materia, tale officium, talis finis in ſcientiis & artibus omnibus reperitur, ut in exemplis ſupra poſitis clare apparet. Quanquam ſcientiæ illæ quæ nihil agunt nec faciunt exerni operis, ſed tantummodo in contemplanda & cognoſcenda veritate ſunt occupatæ, nullum videntur habere officium, ſed tantummodo conſtare ex genere, materia, & fine. Niſi quis forte ipſam contemplationem & cognitionem veritatis, non ſolum finem, ſed etiam officium quoddam ſcientis eſſe velit dicere. Quo caſu *in ſcientiis puris idem erit & officium & finis.* Quare ex quatuor iis, quæ dixi, tria ſaltem ſine dubio reperiuntur in omnibus iis, quæ tantum ſcientiæ ſunt non artes, hoc eſt, genus, materia, & finis. *In iis vero, quæ non ſolum ſcientiæ ſunt, ſed etiam artes, hoc eſt, quæ non ſolum in cognoſcenda veritate occupantur, ſed etiam agunt & moliuntur aliquid externi operis : in his inquam fere quatuor illa adſint neceſſe eſt, genus, materia, officium, & finis.* Alioqui non videtur quomodo ſcientia aut ars ulla proprie eſſe, aut vere nomen ſcientiæ vel artis retinere poſſit. Ex quo ſequuntur multa ſine ulla dubitatione veriſſima, quorum proprium eſt, quod ad ſcientiam attinet, omnium ſcientiarum particularium quatenus ſcientiæ ſunt non artes, unum & idem eſſe genus, hoc eſt, ſcientiam : & unum eundemque finem, hoc eſt, contemplationem & cognitionem veritatis. Alterum vero, ſcientias omnes eodem modo ut ſcientiæ ſunt, definiri non ex officio, quod vel prorſus non habent, vel certe non à fine ſeparatum, neque ex fine, cum omnes, ut dixi, eundem habeant finem, ſed ex genere & materia ſola, tanquam ex proprietate quadam, ſine qua nulla poteſt eſſe ſcientia. Ut cum Phyſiologia definitur eſſe ſcientia rerum naturalium obſcurarum, qua in definitione ſcientia genus eſt, res naturales obſcuræ materia, niſi quis forte ipſum quoq; genus, hoc eſt, ſcientiam dicat eſſe finem quendam

ſcientis.

ſcientis. Propter ſcientiam enim ipſam Phyſiologus exempli gratia res naturales obſcuras inveſtigat, ut idem quoque in ſcientiis ſit & genus & finis: cum ſcientia, ut ſcientia eſt, non propter aliud, ſed propter ſe ipſam quæratur. Tertium eſt, ſcientias item puras, hoc eſt quæ artes non ſunt, diſtingui ac ſeparari inter ſe non ex genere nec ex fine, quæ duo in omnibus idem ſunt, ſed ex materia ſive ſubjecto, quod habent diverſum: ut in ſumma illæ ſcientiæ ſint diverſæ, quæ in diverſa verſantur materia: juxta illud Ariſtotelis dicentis, Scientias ſecari quemadmodum & res: & ſic Geographia, exempli gratia, differt ab Aſtrologia, quoniam illa in locis orbis terrarum tam generalibus quam particularibus cognoſcendis verſatur, hæc vero ſolum motum & curſum aſtrorum ac ſyderum conſiderat & cognoſcit. Quorum autem eſt, quod ſpectat ad eas, quæ non ſolum ſcientiæ, ſed etiam artes ſunt: omnes artes proprie definiri non ſolum ex genere communi, ſed etiam ex officio & materia: ut cum ita dicitur, Medicina eſt ars bene curandi morbos & vulnera: Rhetorica eſt ars bene dicendi de omnibus rebus. In quarum definitionum utraque ars loco generis poſita eſt, bene curandi autem in Medicina, & bene dicendi in Rhetorica tanquam officia propria ſunt addita. Poſtremo vero & morbos & vulnera ut Medicinæ, & de omnibus rebus ut Rhetoricæ materiam ſubjunximus. Finis autem in neutra earum appoſitus eſt, quia neq; Medicus ſanitatem, neq; Orator probationem aut perſuaſionem ejus rei, qua de agit, præſtare tenetur, modo uterq; id quod eſt ſui officii recte faciat. Quintum eſt ad artes ſimiliter pertinens, omnes artes eiſdem plane rebus diſtingui, quibus & definiuntur, hoc eſt, officio & materia, & propterea etiam fine. Habent enim fere omnes hæc tria diverſa, alioqui non poſſent eſſe diverſæ artes: atque ita differunt inter ſe, gratia exempli, Medicina & Rhetorica, eo quod Medicinæ officium eſt, bene curare, materia, morbi & vulnera, finis ſanitas: Rhetoricæ autem officium, bene dicere, materia omnes res mundi, finis perſuaſio ſive probatio, ejus quod ſuadendum vel probandum ſuſcipitur. Atque hoc modo, quem dixi, definiuntur & diſtinguuntur omnes ſcientiæ, & omnes artes particulares, ut definitio particularium ſcientiarum fiat ex duobus, ex genere communi, quod eſt ſcientia, & materia, quod eſt ſuum cujuſq; ac proprium ſubjectum. Diſtinctio autem ipſarum ex uno ſolo, hoc eſt, ex ſola materia. *Scientiæ enim puræ, hoc eſt, quæ non ſunt artes, cum & officio proprie careant, & idem genus eundemque finem habeant, nulla alia re præterquam materia inter ſe differre ac diſtingui poſſunt.* Itemque ut artium definitio efficiatur ex tribus, ex genere communi, quod eſt ars: ex officio, quod eſt ſuum cujuſque artis & proprium officium: & ex materia, quæ eſt ſua cujuſque propria materia

materia : nam *finis* ut dixi, *in definitionem artium non necessario ingreditur. Distinctio autem earum simili et ex tribus sumatur, ex officio, ex materia, ex fine*: omnes enim idem genus habent, hoc est, artem, & propterea ex genere nullam possunt habere distinctionem. Ex quo patet differentia atque distinctio inter scientiam & artem proprie acceptas, cum genus scientiæ sit cognitio vel notitia, genus vero artis scientia: & cum scientia sit genus, ars, vero species: ars enim est species quædam scientiæ: & in summa, ut ante dixi, omnis ars est scientia quædam. Sed in quatuor his, quæ in artibus & scientiis reperiuntur, hoc est, in genere, materia, officio, & fine, ne error aliquis in definiendo ac philosophando accidat, hæc potissimum observanda sunt. Ac primum in genere, ut id genus in quo vel definientes vel quomodolibet aliter loquentes scientiam vel artem ponimus, sit propinquum & cognatum, non remotum aut alienum. Hujus enim observationis, vel ignoratione, vel negligentia definitio Rhetoricæ Aristotelis, quæ in primo Rhetoricæ illius traditur, est vitiosa. Nam cum Rhetorica sine ulla dubitatione sit in genere artium proximo & communiter à doctissimis quibusque viris definiatur esse ars bene dicendi de omnibus rebus: ipse Aristoteles nescio quomodo eam non in proximo, sed in remotissimo genere collocavit, hoc est, non in arte, ut debeat, sed in vi sive facultate, dicens eam esse δύναμιν, hoc est, vim sive facultatem videndi quid in quaque re est persuadibile. Nam δύναμις sive facultas est ipsa quidem genus Rhetoricæ, sed commune non solum artibus & scientiis omnibus, verum etiam facultatibus & proprietatibus cunctis naturalibus. Ut exempli gratia, facultati attrahendi ferrum in Magnete, & purgandi bilem in Rhabarbaro. Atque ideo Rhetoricæ comparata est genus remotissimum, hoc modo, nam Rhetorica proxime est ars & in genere artium, omnis ars proprie est scientia & in genere scientiarum, omnis scientia proprie est habitus & in genere habituum, omnis habitus est facultas sive in genere facultatum. Ex quo patet, hujus de qua loquimur observationis vel ignoratione vel negligentia, quam in remoto genere Aristoteles posuerit Rhetoricam, & quam vitiose eam definierit. Qua quidem in re etiam Galenus erravit, sed non tantum : nam ipse quoque in Arte parva, Medicinam definiens dixit, eam esse scientiam salubrium, insalubrium, & neutrorum, ac loco artis, quod est genus proximum Medicinæ posuit scientiam, quæ est genus remotum, non quidem tantum quã tum illud Aristotelis, sed tamen non proximum, si quidem hoc Galeni, ab eo, quod definitur, duobus tantum, illud autem Aristotelis quatuor gradibus est distans. Quanquam Galenus videtur excusari posse, utpote qui Medicinam tantum Theoricam, ut vocant, non practicam definierit. Revera enim

Medicina

Medicina ex ea parte, qua est Theorica, propria est scientia non ars: sed Aristotelis error nullam videtur habere excusationem aut defensionem. Quare in genere scientiarum atque artium statuendo hoc, quod dixi, in primis est observandum. In officio autem illud, ut officium artis constituatur in agendo vel faciendo aliquid non in videndo & ut Aristoteles definiens Rhetoricam, græce inquit, ἐν τῷ θεωρεῖν, hoc est; in cognoscendo sive contemplando quid agendum faciendumve sit. Nam cum omnis ars, ut nos supra docuimus, sit scientia bene agendi vel faciendi aliquid, necessario in omni arte inclusum est agere vel facere quidpiam: ut in Medicina curare morbos & vulnera, non solum videre & cognoscere quid ad curandum sit accomodatum: in Architectura ædificare, non solum videre & cognoscere quid ad ædificandum sit appositum: in arte militari gerere bellum, non solum videre & cognoscere quid ad faciendum bellum sit necessarium: & in cæteris artibus eodem modo. Unde in definitionibus ipsarum artium dicimus & Medicinam esse artem bene curandi, non videndi quid sit appositum ad curandum: & Architecturam esse artem bene ædificandi, non videndi quid sit aptum ad ædificandum: & militarem esse artem bene gerendi belli, non videndi quæ ad bellum gerendum sint apposita. Quare & Rhetorica eodem modo definiri debet, ut ejus officium collocetur non in videndo & cognoscendo, sed in agendo vel faciendo, atq; ut dicatur esse ars non videndi aut cognoscendi quid in quaq; re sit persuadibile, sed bene dicendi de omnibus rebus. Hujusmodi enim debét esse officia omniũ artium, ut actionem vel factionem aliquam contineant, non solum visionem aut cognitionem. Nam per deos immortales quis non rideat? si audiat quempiam prætermittentem veram Juriscivilis definitionem, quæ est, esse artem bene respondendi de jure: & dicentem, Jus civile esse facultatem videndi quid in unaquaq; controversia sit respondendum de jure. Certe qui ita diceret, non solum gravi reprehensione sed etiam magno risu dignus esset. Quocirca eodem modo non solum reprehendendus, sed etiam ridendus est Aristoteles, qui vel ignorans vel negligens hanc nostram de officio artium observationem, officium Rhetoricæ removit ab agendo & faciendo, & ad videndum cognoscẽdumq; transtulit. In quod vitium definiendi maximum ne incidant, qui recte philosophari cupiunt, hoc loco mihi diligenter visi sunt admonendi: hoc est, ne quemadmodum Aristoteles officia artium vitiose ab actione & factione, ad visionem sive cognitionem transferant. In materia sive subjecto, tam scientiarum quàm artium hoc custodiendum est, ut prefecte & integre statuatur, non imperfecte & quasi dimidiate. Qua quidem in re idem Aristoteles & in eadem Rhetoricę definitione non mediocriter peccavit, nam cum perfecta & integra

verba sunt persuadibilia: nec quicquam refert quod ille dicit, in persuadendo opus esse oratione & verbis. Non enim si verbis utimur ad persuadendum, propter hoc generaliter sequitur, verba esse persuadibilia. Et sic Victorius nec Aristotelem recte defendit, nec Quintilianum juste recriminatur, sed se ipse ostendit in judicio de magnis rebus faciendo non multum esse acutum. Ut omittam illud in eo haud scio quàm probandum, quod ubicunq; datur ipsi occasio aliqua, quamlibet minima, dicendi contra Ciceronem, Quintilianum, cæterosq; Latinos veteres, eam cupidissime arripit, & libentissime id facit: contra Græcos vero Scriptores, & præsertim contra Aristotelem, & veteres illius Interpretes etiam si in maxima & creberrima illorum incideret errata, tamen ne hiscere quidem audet, sed eos colit & veneratur tanquam Deos quosdam, & ut Græci dicunt, ἀναμαρτήτους. Sed ut redeam unde discessi, hoc quoq; in materia artium est observandum, ne quemadmodum Aristoteles vitiose definiamus artes, & earum materiam imperfecte & diminute assignemus. Postremo vero in fine non minus diligenter est attendendum, ne idem nobis accidat, quod Boethio, Rodulpho Agricolæ, & Joachimo Perionio, Viris alioqui doctissimis, hoc est, ne quemadmodum illi officium pro fine accipiamus. Boethius enim Dialecticæ finem esse ait, id quod volumus ab Adversario extorquere, conari: Rodulphus autem probabiliter de quaque re posita dicere: Perionius vero probabiliter de quaq; re proposita disputare. Quos omnes fines nos infra non fines, sed officia Dialecticæ esse: si Dialectica vera esset, probaturi sumus in capite de Dialectica è numero artium tollenda. Quare nunc de eis non plura nobis videntur esse dicenda: sed tamen admonendus Lector recte philosophandi cupidus, ut diligenter caveat in his quatuor, de quibus hactenus locuti sumus, hoc est, in genere scientiarum & artium, in officio, in materia, & ad extremum in fine: ne in eosdem errores incidat, in quos præcipitaverunt non solum Boethius, Agricola, & Perionius, sed etiam Aristoteles, & Galenus. Quorum errata eò libentius & prolixius commemoravi, ut appareat, quàm utiliter, quamq; necessario sint observanda omnia ea quæ à nobis supra fuerunt demonstrata. Ad hunc igitur modum ostenso, quænam & quot reperiantur in unaquaque scientia & arte, & quonam pacto & ex quibus omnis scientia & omnis ars definiatur: & qua ratione tum scientia omnis ab arte, & ars omnis à scientia, tum scientiæ omnes & artes particulares inter se distinguantur, jam non difficile fuerit facere generalem & veram scientiarum & artium omnium divisionem, & vere eas definire & distinguere inter se. Et hoc modo videre quænam & quot ponendæ sint scientiæ & artes, tanquam veræ, utiles, & necessariæ: & contra, quænam & quot tanquam falsæ,

inutiles,& supervacuæ, ab omni scientiarum & artium numero removeri & rejici debeant. Et præterea cognoscere ex artibus & scientiis omnibus quænam veræ & rectæ, quænam falso ac perperam fuerint definitæ. Quorum nihil nec ab Aristotele, nec ab aliquo Sectatorum ejus, nec ab ullo alio Philosophorum usq; in hunc diem fieri potuit, quia non recte intellexerunt, nec vere sciverunt, quid proprie esset, scientia & quid proprie ars: nec viderunt quot & quibus rebus scientiæ & artes definiantur & distinguantur inter se. Et in summa non recte cognoverunt propria scientiarum genera, officia, materias, fines, & omnino proprias inter se convenientias & differentias. Quare nos ex principiis nostris, ita jactis, quæ dixi omnia jam facere aggrediamur: si prius unum admonuerimus Lectores, quæcunq; ab Aristotele & Peripateticis omnibus traduntur, & disputantur de materiis, sive subjectis scientiarum & artium, ea fere omnia esse falsa & ridicula. Ut cum dicunt, alii ens rationis, alii argumentationem, alii aliud esse subjectum Logicæ: item alii ens mobile, alii corpus mobile, alii aliud esse subjectum Philosophiæ naturalis: item ens in quantum ens esse subjectum Metaphysicæ. Hæc enim omnia sunt meræ nugæ veterum Pseudophilosophorum, quæ tamen posteri Græci sua loquacitate, Latini vero recentiores & Arabes præter loquacitatem etiam fœda, & rustica quadam barbarie in immensum auxerunt.

CAPUT TERTIUM.

De generali scientiarum & artium omnium divisione nostra vera, & Pseudophilosophorum falsa.

QUanquam supra fere semper priore loco exposuimus principia nostra vera, quam illa Adversariorum falsa vel non satis recta, tamen hoc loco de generali scientiarum & artium omnium divisione locuturi certa quadam ratione contra nobis faciendum visum est, ut prius exponeremus divisiones illorum falsas vel non satis rectas, & illas statim vel refutaremus vel corrigeremus: deinde hoc modo ex falsitate divisionis aliorum, facilius ostendere possemus divisionis nostrę veritatem & perfectionem: quam non solum omnibus recte philosophaturis, sed etiam aliis, quicũq; hæc lecturi sunt, atque universæ posteritati cupimus esse quam notissimam. Ergo ab Antiquissimis illis, qui ante Aristotelem fuerunt, incipiam. Zeno Citiæus Stoicorum princeps, & post Zenonem Plato, ut scribit Laertius in

eorum vitis, primo non omnium artium & scientiarum nominatim, sed Philosophiæ totius divisionem fecerunt in tres partes, Physicen, Ethicen, & Logicen: ac Physicen de omnibus rebus naturalibus, reconditis, & obscuris: Ethicen de virtutibus & vitiis, vita atque moribus hominum: Logicen de sermonis atque orationis artificio esse voluerunt. Quam divisionem M. Cicero confirmans atq; explicans in primo de Oratore ita inquit, Philosophia in tres partes est distributa, in naturæ obscuritatem, in disserendi subtilitatem, in vitam atque mores: & Ciceroni quasi subscribens Seneca in libro Epistolarum XIV. Epistola XC. ipse quoque eandem Philosophiæ divisionem facit, in naturalem, moralem, & rationalem: Et unam quanque harum trium partium demuo etiam subdividit atque explicat aliquanto latius quam Cicero. Hæc est igitur divisio illa Philosophiæ, quam dixi, antiquissima. In qua quidem & ab iis, qui eam fecerunt, & ab iis, qui interpretati sunt, non parum mihi videtur fuisse erratum. Ab iis qui eam fecerunt, quia secundam partem, quam appellaverunt Ethicen, hoc est, moralem: non ethicen nec moralem, sed politicen & civilem debuerunt appellare. *Ethice enim sine dubio Politicæ pars est*, ut

(Idem tuetur Iason Denores Cyprius.)

innuit Aristoteles tum in primo Rhetoricæ cum ait, Rhetoricam esse partem τῆς περὶ τὰ ἤθη πολιτικῆς, hoc est, Politicæ, quæ de moribus est: tum in libris de Moribus ad Nicomachum, cum ita scribit, τὰ καλὰ καὶ τὰ δίκαια περὶ ὧν ἡ πολιτικὴ σκοπεῖ, hoc est, honesta & justa, de quibus Politicæ considerat. Quibus in duobus locis Aristoteles aperte demonstrat, Ethicen quæ est, περὶ τὰ ἤθη, & quæ considerat, τὰ καλὰ καὶ τὰ δίκαια, politice partem esse, nam de moribus & honestis ac justis in Ethicis proprie tractatur. Id quod etiam confirmat Alexander Aphrodisiensis in extremo procemio commentariorum εἰς τὰ πρότερα ἀναλυτικά. Et Petrus Victorius in explanationibus suis in Rhetoricen Aristotelis. Quare non est dubitandum quin Philosophia moralis Philosophiæ politicæ pars quædam sit, ut Politica duobus modis accipiatur, uno tanquam genus, altero tanquam species, quæ generis nomen retineat: & ea quæ est ut genus, plures habeat species, quarum una est Politice ut species, de qua extant libro octo Politicorum Aristotelis: altera Ethice, quæ scripta est in libris ejusdem de moribus ad Nicomachum: tertia Oeconumice, hoc est, de re familiari: quarta Polemice, hoc est, de re militari, & si quæ aliæ sunt hujusmodi Ex quibus patet ab iis, qui primam illam Philosophiæ divisionem fecerunt, in secunda parte ubi Ethicen posuerunt, non Ethicen, sed Politicen fuisse ponendam, ut dixi. deinde Politicen dividendam, ut diximus. Quod non ea re tantum dico, quia sic Aristoteles senserit, sed quia mihi sententia illius hac in re videtur esse verissima. Est enim

Ethice revera pars quædam civilis & politicæ scientiæ, *& libri Politicorum, si à communibus incipere vellemus, libris de moribus in discendo iure essent anteponendi.* Ab iis vero qui eandem illam divisionem sunt interpretati multo etiam magis erratum est, hoc est à Latinis, in quibus sunt & Seneca & Quintilianus, qui tertiam illam divisionis partem, quam illi Logicen græce vocaverunt, ipsi vertentes in latinum, dixerunt rationalem: non animadvertentes nomen logices ab illis veteribus ἀπὸ τοῦ λόγου cum significat non rationem, sed sermonem vel orationem esse deductum: atq; ideo Logicen non rationalem sed vel sermocinalem, ut quidam ajunt, vel oratoriam, ut nos putamus, fuisse vertendum. Est enim Logice revera scientia ad sermonem habendum, vel ad orationem faciendam, nō ad rationē proprie pertinēs. Nam per deos immortales quid causæ est, cur scientia de sermone vel oratione, qualis est sine dubio Logice,

(Physica rationalis quidem, sed tamen non agit de ratione.)

potius appellari debet rationalis quā Physice, quæ est de natura, & Ethice, quæ est de moribus? non ne ita ratio versatur in Physicis & Ethicis tractandis ac speculādis, sicut in sermone habendo & oratione facienda? Profecto nō magis in his quam in illis ratio adhibetur, atque ideo non minus res Physicæ & Ethicæ quàm Logicæ revera aut sunt rationales aut appellari debent rationales. Id quod etiā confirmat Plutarchus in vita Homeri, qui hanc eandē philosophiæ divisionē recitans, in tertia parte, nō Logicen sed loco Logices, Dialecticen ponit, quasi dedita opera interpretari ac significare volens eam scientiam, quam Antiqui Logicen appellaverunt, non ad rationem, sed ad sermonem orationemque referri debere: & non rationalem, sed sermocinalem vel oratoriam esse appellandam. Si quidem Dialectice ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι dicta est, διαλέγεσθαι autem proprie est, non λογίζεσθαι, hoc est, raciocinari: nec ratione aliquid facere, sed orationē habere, differere, disputare, exquisite sermocinari. Atque ante Plutarchum Cicero, ut supra dixi, in primo de Oratore, eam de qua loquimur, Logicen, interpretatus fuerat non ratiocinandi, sed differendi subtilitatem, & eam facultatem, qualiscunque est, non ad rationem, sed ad sermonem orationemque retulerat. Quamobrem & Seneca & Quintilianus & quicunque alii Logicen non ad sermonem & orationem, sed ad rationem retulerunt: & eam non Dialecticen, hoc est, sermocinalem vel oratoriam, sed rationalem appellandam censuerunt, vehementer fuerunt decepti: & ab Antiquorum sententia longissime aberraverunt. Ut omittam interim stultam illam opinionem pene omnium Juniorum Dialecticorum, qui putant Logicen esse, ut ipsi loquuntur, de ente rationis, & Logicæ facultatis subjectum esse ens rationis, hoc est, ens, ut ipsi dicunt, à ratione fabricatum & factum. Quæ quidem opinio usque adeo fatua est & indocta, ut ne digna quidem sit, quæ refute-

refutetur. Nam per Deos immortales quæ major ratio eſt, ut res Logicæ dicantur entia rationis aut entia à ratione facta, quàm res Ethicæ & Politicæ? tam enim egent ratione Ethica & Politica, ut ſint, quam Logica: & tam parum ſine ratione eſſe poſſunt Ethica & Politica, quàm Logica. Quare qui ita dicunt, prorſus ſunt ridendi & contemnendi. Nec me latet Hermogenem ita dividere conſtitutiones ſuas rhetoricas, ut alias faciat λογικάς, hoc eſt, rationales: alias νομικάς, hoc eſt, legales, ſive legitimas. Sed eo in loco λογικαὶ στάσεις recte interpretantur non ſermocinales nec orationales, ut ſupra diximus, ſed rationales, ἀπὸ τοῦ λόγου, cum non ſermonem nec orationem, ſed rationem ſignificat: & per rationem in re, & de re aliqua eſt quæſtio, non in ſcripto aut de ſcripto aliquo. Quibus opponuntur νομικαὶ, quæ contra non in re aut de re aliqua, ſed in ſcripto & de ſcripto aliquo habent quæſtionem. Ut in diviſione ſtatuum pene idem ſit νομικὴ, quod in Philoſophiæ partitione λογικὴ, utraque enim ad verba & ad compoſitionem orationis refertur. Hoc igitur modo, ut diximus, erraverunt tam ii, qui fecerunt antiquam illam Philoſophiæ diviſionem, quàm qui eam non recte ſunt interpretati. Et propterea nos eandem vere ita faciendam eſſe cenſemus, ut in prima parte, quemadmodum illi, ponamus phyſicen, in ſecunda politicen, ut genus, in tertia Logicen: atque ut politice poſtea dividatur in politicen ut ſpeciem, & Ethicen, & alias, quas dixi ſupra. Tum ut Logice non ad rationem, ſed ad ſermonem orationemque referatur: & non rationalis, ſed vel oratoria vel ſermocinalis appelletur: nomine potius novato & facto, quàm falſo & male accommodato. Hoc enim modo & facta & intellecta vetus illa philoſophiæ diviſio vera erit & ſumpta fuerit à materia, hoc eſt, à rebus de quibus eſt, & in quibus verſatur philoſophia. Nam ut vere inquit Ariſtoteles, Scientiæ ſecantur, quemadmodum & res de quibus ſunt. Poſt Zenonem vero, & Platonem, Ariſtoteles, & cum eo omnes peripatetici ſpreta illa Antiquiore, quàm diximus, philoſophiæ diviſione, neſcio quo modo aliam quandam magna ex parte ab illa & à veritate diverſam, introduxerunt. Nanque ut alios omittam, Boethius volens dividere omnes ſcientias & artes, ſtatim non omnium ſcientiarum & artium, ſed totius philoſophiæ diviſionem ſe facturum eſt profeſſus, tanquam philoſophiæ nomine omnes ſcientiæ & artes intelligantur: & dixit totius philoſophiæ duas primas eſſe partes, unam quæ Græce θεωρικὴ, Latine vero contemplativa, ſive inſpectiva dicatur, eo quia tantum verſetur in cognitione & contemplatione rerum: alteram quæ item Græce πρακτικὴ, Latine vero activa, ſive factiva nuncupetur: propterea quod non ſolum in cognoſcendo & ſciendo, ſed etiam in agendo ſive efficiendo aliquid, poſita ſit.

Et rurſus

Et rursus utranq; harum in tres partes subdiviserunt, Theoricen sive contemplativam, in Theologiam sive Metaphysicam, ut vocant, quæ est ut ipsi aiunt, de ente in quantum est ens,& de Deo rebusq; divinis, omninoq; de substantiis à materia & motu prorsus separatis loquatur : Physicen sive Physiologiam, quæ reconditas & obscuras rerum naturalium cum materia & motu, prorsus conjunctarum causas effectusque investiget. Mathematicen, quæ inter has duas superiores quasi media sit, & de rebus cum materia quidem & motu, secundum esse, ut ipsi dicunt, conjunctis, sed per intellectus actionem à materia & motu abstractis, pertractet. Neque vero Theoricæ divisio in has tres solas partes desinit, sed Physiologiam in quasdam alias minutiores partes diviserunt quas nunc referre non est opus. Mathematicæ autem subjecerunt quatuor has partes, Arithmeticam, Musicam, Geometriam, & Astrologiam, quas omnes simul appellaverunt Quadrivium, quasi unaquæque earum sit tanquam via per quam qui non transit, & scala per quam qui non ascendit, ad summum Philosophiæ culmen non possit pervenire. Atque hoc modo cum Theoricen philosophiam in hæc tria membra secuissent, denuo alterius partis, hoc est practicæ sive activæ totidem partes fecerunt, & eã subdiviserunt in Ethicam, hoc est, moralem, in qua de virtutibus & vitiis omninoq; de hominũ moribus ageretur. Politicen, hoc est civilem, quæ de gubernanda & regenda republica disserit. Oeconomicam, hoc est, de re familiari ac domestica bene ac recte administranda. Sed quoniam ad perfectam horum omnium cognitionem, ut dicit Boethius, necessarium est subsidium rationis atque orationis ejus, qua quid verum, quidve falsum sit discernatur, idcirco ad duas illas superiores Philosophiæ primas partes, hoc est, Theoricen & Practicen, adjunxerunt etiã eam, quæ græce λογική, hoc est, Logice, latine autem tum rationalis tum sermocinalis à quibusdam dicitur: ut in summa totius Philosophiæ tres sint primariæ partes, Theorice sive speculativa, Practice sive activa, Logice sive rationalis sive sermocinalis. Nec contenti hac tam numerosa divisione, ut nihil non Philosophiæ, quam ipsi profitentur, subjicerent: denuo hanc tertiam partem, quam Logicen vocari diximus, in alias tres partes subdiviserunt, Grammaticam, Dialecticam, & Rhetoricam: atque ut scribunt cum alii multi tum maxime Rodulphus Agricola libro secundo de dialectica inventione, Cap. XVII. Grammaticæ attribuerunt emendationem sermonis, Dialecticæ probationem dictionis, Rhetoricæ ornatum elocutionis. Atque ita divisis harum trium artium & scientiarum materiis & officiis modo suo, perbellam quidem & rotundam, sed non veram, totius Philosophiæ divisionem fecerunt, ut ostendemus. Hæc itaq; est fere communis omnium tam veterum quam neotericorum

ricorum Peripateticorum totius Philosophiæ divisio, & ipsa quemadmodum illa superior à materia suscepta, sub qua nullam putant esse scientiam nec artem, quæ non contineatur, aut quæ non saltem ad eam aliquo modo reducatur. Nam & Medicinam ad Physicen, & Juscivile ad Politicen, Perspectivam & Architecturam & alias quasdam ad Mathematicen referri dicunt: Sed nobis ista quoq; divisio multis videtur scatere vitiis, & pluribus esse obnoxia reprehensionibus: quod ut omnes apertissime possint intelligere, nos quoque prius exponemus nostram scientiarum & artium divisionem, longe ab hac, quam diximus, differentem, & multo, ut arbitramur, veriorem: eamque confirmabimus & argumentis & authoritatibus. Deinde examinabimus diligenter illam Peripateticorũ, detegentes identidem & demonstrantes omnia illius vitia: & ante omnia ostendentes inter artes & scientias, nullam neq; Dialecticæ neq; Metaphysicæ posse esse locum, atque ideo ambas tanquam falsas & inutiles & non necessarias ab omni scientiarum & artium numero exterminandas. Primum igitur nos divisione nostra paulo altius repetita ita dicimus: In omni doctorum & literatorum hominum numero in summa esse duo maxima & preclarissima nomina, quorũ unum est Philosophorum, alterum Oratorum: & similiter in omni scientiarum atq; artium ambitu extare duas omniũ præstantissimas & eminentissimas appellationes, unam Philosophiæ, alteram Oratoriæ. Ex quibus Philosophia, ut antiquissimi & sapientissimi homines voluerunt, nihil aliud est, nisi sapientiæ atq; virtutis: Oratoria vero nisi facundiæ & eloquentiæ studium: & Philosophi nihil aliud nisi sapientiam atq; virtutem, Oratores nisi facundiam & eloquẽtiam profitentur. Quæ quidem duæ facultates omnium quæcunq; inter homines reperiuntur, citra controversiã maximæ & generalissimæ, omnium prorsus, quæcunq; in mundo sunt, rerum, cognitionem, tractationemq; sibi vendicant, ut infra demonstrabimus. Sed non quemadmodum his temporibus nostris, sic quondam ante Socratem & Platonem erant separatæ & distinctæ, verũ ita cõjunctæ & copulatæ inter se, ut non diversæ, sed una eademq; ex duabus conflata esset professio: atque iidem prorsus haberentur & sapientiæ & eloquentiæ professores. Nanq;, ut inquit M. Tullius in tertio de Oratore libro, Vetus quidem illa doctrina eadem videtur & recte faciendi & bene dicendi magistra, neq; disiuncti doctores, sed iidem erant & vivendi præceptores & dicendi, ut ille apud Homerũ Phœnix, qui à Peleo patre Achilli juveni comitem se datum dicit ad bellum, ut illum efficeret oratorem verborum actoremque rerum. Et paulo infra rursus ita inquit, Sed quod erant iique multi, qui aut in republica propter ancipitem, quæ nõ potest esse sejuncta faciendi dicendiq; sapientiã florerent, ut Themistocles

ut Pericles, ut Theramenes: aut qui minus ipsi in republica versarentur, sed ut hujus tamen ejusdem sapientiæ doctores essent, ut Gorgias, Thrasimachus, Isocrates, inventi sunt, qui cum ipsi & doctrina & ingeniis abundarent, à re autem civili atque à negotiis animi quodam judicio abhorrerent, hanc dicendi exercitationem exagitarent atq; contemnerent. Quorum princeps Socrates fuit, is qui omnium eruditorum & totius judicio Græciæ, cum prudentia, & acumine, & venustate, & subtilitate: tum vero eloquentia, varietate, copia, quam secunque in partem dedisset, omnium facile princeps, iis, qui hæc quæ nos nunc quærimus, tractarent, agerent, docerent, cum nomine appellarentur uno, quod omnis rerum optimarum cognitio & in his exercitatio Philosophia nominaretur, hoc cōmune nomen eripuit, prudenterq; sentiēdi & ornate dicendi scientiam re cohærentes disputationibus suis separavit: cujus ingenium variosque sermones immortalitati scriptis suis Plato tradidit, cum ipse literam Socrates nullam reliquisset. Hinc discidium illud extitit quasi linguæ atq; cordis absurdum sane & inutile & reprehendendum, ut alii nos sapere alii dicere docerent. Hæc sunt Ciceronis verba in eo quem dixi, libro scripta, ex quibus aperte licet cognoscere ante Socratem & Platonem non diversam, sed eandē prorsus extitisse, & recte faciendi & ornate dicendi sciētiā, hoc est, Philosophiam & Oratoriā, nec disjunctos & distractos, quemadmodū nunc sunt, fuisse Oratores & Philosophos, cum iidem prorsus & dicendi & sapiendi præceptores essent. Itaq; legimus tot præclaros & præstantes viros in utraq;, hoc est, in Philosophia & Oratoria, temporibus illis antiquioribus floruisse: sed postea nescio quo adverso humano generi fato natus est Socrates, qui una cū Platone, tam pulchrā illam philosophiæ & Oratoriæ societatem, philosophorum & Oratorum conjunctionem disjunxit: atque ut recte inquit Cicero, dissidiū illud invexit, quasi linguæ atq; cordis: quod quā ipsi videretur, absurdum, inutile, & reprehendendum, ipse etiam alio loco, non ita multum infra, declarat, his verbis. Hæc autem, ut ex appennino fluminum, sic ex communi sapientiæ jugo sunt doctrinarum facta divortia, ut philosophi tanquam in superum mare Jonium defluerent, græcum quiddam & importuosum, Oratores autem in inferum hoc Thuscum & barbarū scopulosum & infestum delaberentur, in quo etiam ipse Ulysses erraverit. & paulo infra. Nam, ut ante dixi, Veteres illi usque ad Socratem omnem omnium rerum, quæ ad mores, quæ ad vitam, quæ ad virtutē, quæ ad rēp. pertinerēt cognitionē & scientiā cū dicēdi ratione jungebant: sed postea cum dissociati essent, ut exposui diserti à doctis primū à Socrate, deinde à Socraticis itē omnibus, philosophi eloquentiam despexerunt, Oratores sapientiam: nec quicquam ex alterius parte tetigerunt, nisi

quod

quod aut illi ab his, aut ab illis hi mutuarentur : ex quo promiscue haurirent si permanere in pristina communione voluisset. Sed ut pontifices veteres propter sacrificiorum multitudinem tres viros epulones esse volueruut, cum essent ipsi à Numa, ut illud etiam ludorum epulare sacrificium facerent, instituti: sic Socratici à se causarum actores atque à communi sapientiæ nomine separaverunt, cum veteres & dicendi & intelligendi mirificam societatem esse voluissent. Atque hæc rursus sunt verba Ciceronis iterum quasi deplorantis fœdam illam Philosophiæ & Oratoriæ sapientiæ & eloquentiæ separationem à Socrate Socraticisq; factam. Qua quidem nihil nec veritatis amatoribus magis contrarium, nec bonarum literarum sapientiæq; studiosis magis damnosũ fieri potuit. Hæc enim & multorum & magnorum malorum causa fuit, quæ à nobis infra demonstrabuntur. Nunc tamen illud & veterum authoritate, & Ciceronis testimonio constare volumus, Philosophiam & Oratoriam non duas esse facultates separatas, sed unam eandemq ex rebus & verbis tanquam animantem quandam ex corpore & anima compositam, cui à sapientia rerum cum virtute conjuncta Philosophiæ, ab artificio verborum & dicendi, Oratoriæ nomen fuit impositum: nec enim Philosophia sine verborum adjumento, nec Oratoria sine rerum quasi fundamento perfecta esse potest. Sed ex duobus imperfectis per se, fit unum quasi corpus doctrinæ perfectũ, quod nullius artis aut scientiæ particularis proprium est, sed omnium simul. Nam quicunq; Philosophiam, aut Oratoriam dicit, is uno verbo omnium artium & scientiarum cognitionem professionemq; nominat: hoc enim etiam aperte confirmat Cicero in eodem supra citato de Oratore libro, his verbis. Nunc sive qui velit eum philosophum, qui copiam nobis rerum orationisq; tradat, per me appellet Oratorem licet, sive hunc Oratorem, quem ego dico sapientiam habere junctam eloquentiæ philosophum appellare velit, non impediam, dummodo hoc constet, nec *infantiam* ejus, qui rem norit, sed eam explicare dicendo non queat, nec *inscitiam* illius cui res non suppetit, verba non desunt, esse laudandam: quorum si alterum sit optandum malim quidem in disertam prudentiam, quam stultam loquacitatem: sin quęrimus quid unum excellat ex omnibus, docto Oratori palma danda est. Quem si patiuntur eundẽ esse philosophum sublata controversia est : sin eos disiungent, hoc erunt inferiores, quod in Oratore perfecto inest omnis illorum scientia, in philosophorum autem cognitione non continuo inest eloquentia, quæ quamvis contemnatur ab illis, necesse est tamen aliquem cumulum illorum artibus afferre videatur. Hæc Cicero, ex cujus sententia clarissime constat, perfectũ Oratorem & perfectãOratoriã à perfecto philosopho & à perfecta philosophia nullo pacto esse disiunctã,

& si disjungantur, ut initio dixi Philosophum Oratore, & Philosophiam Oratoria multis partibus inferiorem imperfectioremq; fore. Sed hic mihi fortassis occurrent Philosophi dicentes, talem Oratorem, qualem describit Cicero, hoc est, perfectum, nec unquam antea fuisse, nec in præsentia esse, nec posthac fore. Quod si mihi sic occurretur, statim respondebo, verum quidem illos fortasse dicere, sed retorquebo argumentationem in eos, & similiter dicam, nullum perfectum Philosophum aut antea fuisse, aut nunc esse, aut posthac futurum esse. & cum illi mihi ostendent Philosophũ omni ex parte perfectum, ego quoq; vicissim illis Oratorẽ undecunque consummatum inveniam: & si rursus illi proferent nobis Platonem & Aristotelem tanquã perfectos Philosophos, nos illis quoq; vicissim objiciemus Demosthenem & Ciceronẽ tanquam perfectos Oratores. Atque ita nunquam illi perfectionem ullam habere reperiẽtur, quam nos quoq; nõ vel parem vel etiam superiorem habeamus: si quidem Cicero præterquam quod Orator præstantissimus fuit, de Philosophia etiam quamplurima descripsit lectu dignissima. At ex Philosophis neminem reperies cujus quidẽ scripta extent, qui ad dicendũ in foro & apud populũ idoneus esse videatur, nam Platonis & Aristotelis oratio licet multum à Cicerone laudetur, tamen si verum dicere volumus & oratorio illo spiritu & forensibus nervis caret. Sed sint Plato & Aristoteles, quantum placet Philosophis magni & graves Oratores, quod nos non gravate concedimus, modo ut illi vicissim nobis quoq; concedant Demosthenem & Ciceronem esse Philosophos, nec sibi solis omnis Philosophiæ scientiam & totius sapientiæ studiũ vendicent. Nam constat & Demosthenem Philosophiæ perstudiosum fuisse, & Platonẽ aliquamdiu audivisse: & Ciceronem non solum dedisse operam Philosophiæ, sed de Philosophia etiã ita copiose ornateq; scripsisse, ut non immerito quodam in loco glorietur, se Philosophiam ex Græcia in Italiam attulisse, & Latinis literis illustrare. Nec quicquam refert quod nostrorum temporum Philosophi eum in numero Philosophorum non habent, nec philosophum appellare solent, cum id non ex vera & recta aliqua ratione faciant, sed ex prava institutione & judicii perversitate, quam partim ex barbarie linguæ, partim ex falsitate doctrinæ suæ contraxerunt. Hanc igitur, de qua hactenus locuti sumus, Philosophiam & sapientiam cum Oratoria & eloquentia conjunctam, ut Antiquissimi illi teste Cicerone voluerunt, nos nihil aliud esse dicimus, nisi omnia literarum studia, & universam rem literariam, & omnino totam eam facultatem & professionem, quam Græci ἐγκυκλοπαιδίαν, Latini vero circulum omnium doctrinarum vocant. Et ut jam ad generalem nostram artium & scientiarum divisionem veniam, hanc ipsam facultatem tam amplam tamque late paten-

patentem, ut omnes scientias, omnes artes & uno verbo, omnia quæcunque tradita sunt in literis & scriptis magnitudine sua complectatur. prima divisione secamus in partes duas maximas. Quarum unam, quæ ad res vere cognoscendas recteque agendas pertinet veteres imitati Philosophiam & sapientiam nominamus, alteram vero quę spectat ad verba & ad totam orationis compositionem, appellamus Oratoriam & eloquentiam. Et rursus priorem harum partium, hoc est, philosophiam sive sapientiam subdividentes, ejus partes ponimus duas, Physicam sive naturalem, & politicam sive civilem: Oratoriam autem hoc loco relinquimus indivisam. Ut in summa tres sint maximæ totius studii literarii partes, Physica, Politica, & Oratoria: atque ut nostra hæc omnium artium & scientiarum divisio in omnibus conveniat & concordet cũ illa veterum, quam supra diximus, nisi quod, ut ibidem monuimus & probavimus, quam illi Ethicen vocant, nos politicen appellandam putavimus: & rursus quam illi græce Logicen dicunt, nos latine interpretamur Oratoriam. Sed revertentes rursus *ad duas illas dimidias & maximas totius encyclopadiæ partes, hoc est, ad philosophiam & oratoriam, sive sapientiam & eloquentiam*, dicimus eas partim convenire inter se, partim esse differentes. Ac conveniunt quidem primo, quia quemadmodũ totus homo compositus est ex corpore & anima, sic universum literarum studium constat ex philosophia & oratoria, sive sapientia & eloquentia, tanquam ex duabus maximis partibus suis. Quo fit, ut quemadmodum corpus & anima totius hominis, sic philosophia & oratoria, sive sapientia & eloquentia totius studii literarii ex æquo dimidiæ partes sint; Et rursus, ut quemadmodum corpus ab anima separatum semper est imperfectum, sic philosophia ab oratoria sive sapientia ab eloquentia separata nunquam perfecta esse possit. Quocirca pessime & de literis & de literatis omnibus meriti esse putandi sunt Socrates, & Plato, & quicunq; alii tam pulchram ab antiquis factam diremerunt philosophiæ & oratoriæ sive sapientiæ & eloquentiæ societatem. Præterea conveniunt etiam eo quod ambæ pro subjecto atque materia, in qua versentur, generaliter sibi subjiciunt omnes res mundi nulla prorsus excepta. Si quidem nulla omnino res est, quæ subterfugere possit, quin aliquãdo subjiciatur officio vel philosophiæ & sapientiæ, vel oratoriæ & eloquentiæ, hoc est, quam non & vere cognoscere ac scire, & si agi aut fieri potest, etiam recte agere & facere, quantum in se est, contingat: quod est proprium philosophiæ & sapientiæ officiũ & de qua non & sermonẽ habere, beneq; dicere liceat: quod similiter est proprium oratoriæ & eloquentiæ munus. Ex quo sequitur postremo utranq; harum esse facultatem & professionem non particularem nec specialem, sed generalem & universalem.

Ut quemadmodum ante monui, cum dicitur philosophia & sapientia, nullius particularis rei scientia aut actio, sed omnium: & cum proferetur Oratoria & eloquentia similiter nullius specialis rei ars, sed plane omnium intelligatur. Atq; ita conveniunt inter se philosophia & oratoria, sive sapientia & eloquentia. Differunt autem, quod quamvis ita sit, hoc est, quamvis utraque idem habens totum sit, ut ita dicam, idem toto, & omnibus in rebus tanquam in proprio subjecto atque materia versetur: tamen distant partibus, & sunt diversæ partes totius studii literarii, & rei literariæ, & diversum habent officium. Nam ut dixi, philosophiæ & sapientiæ proprium munus est, vere cognoscere ac scire, & recte agere ac facere: oratoriæ autem & eloquentiæ non solum de civilibus, sed etiam de naturalibus rebus bene loqui & dicere. Quocirca quantum distat cognoscere & scire, agere ac facere, à loquendo & dicendo, tantum philosophia & sapientia differt ab oratoria & eloquentia. Intelligendo tamen semper in prima parte philosophiæ & sapientiæ, hoc est, in Physica, quæ proprie est scientia non ars, & theorica non practica, non duas diversas res, sed unam eandemq; rem esse & officium & finem, hoc est, cognitionem & scientiã rerum. Ad hunc enim finem in hac parte philosophamur, ut cognoscamus & sciamus, atque adeo sapientiam hanc non propter aliud, sed propter ipsam sapientiam quærimus. In Philosophia autem & sapientia politica & activa, duo esse officia sive duos fines, hoc est, non solum cognitionem & scientiam rerũ, sed etiam actionem & factionem rectam. In hac enim, ut perfecta sit, non solum cognoscere & scire, sed etiam agere & facere necessarium est. Ad hæc est illa quoque inter eas differentia, quod philosophia & sapientia, ex ea tantum parte qua physica est, hoc est, speculativa, proprie solummodo scientia est nõ ars, quando quidem id quod est scientiæ proprium, in cognoscendo tantũ & sciendo occupatur, nec nisi ex ea parte qua politica est & activa, quicquam agit aut facit operis externi. Oratoria vero & eloquentia tota simul & scientia & ars recte dicitur, sed scientia communiter, ars vero proprie existit, eo quia non solum cognoscit ac scit præcepta ex quibus constat, & omnia ea, de quibus loquitur, quod est scientiæ, sed etiam ex præceptis & documentis illis cognitis & scitis, quod est artis, agit & molitur aliquid operis exterioris, hoc est, & recte loquitur & bene dicit. His itaq; tot modis partim conveniunt inter se, partim differunt hæ duæ maximæ & generalissimæ omnium facultates, hoc est, philosophia & oratoria, sive sapientia & eloquentia. Ex quo facile licet intelligere, quam ob causam nulla alia facultas ac professio, præter has duas, possit esse generalis & universalis. His enim duabus exceptis nulla alia reperitur, cujus consideratio sit tam generalis tamque ad omnia pertinens, ut

philo-

philosophiæ & oratoriæ, sive sapientiæ & eloquentiæ. Nam quæ primum in scientiis particularibus, quam ob causam Astrologia, exempli causa, & Geographia non sint scientiæ generales? quia non omnia sunt astra & motus astrorum, in quibus solis versatur Astrologus: nec omnia sunt provinciæ & loca terræ, quæ sola considerantur à Geographo. Deinde in artibus specialibus iterum quæro quam ob causam Medicina & Architectura non sunt artes universales? quia nō omnes res ægrotant nec curantur, ut subjici possint officio Medicinæ: nec item ædificari & construi possunt, ut ad Architecti officiū pertineant. Quorum nihil neq; de philosophiæ sive sapientiæ, neq; de oratoriæ sive eloquentiæ officio vere dici potest. Quæ est enim tam abscondita tamque abstrusa res, quam non & vere cognoscere, & si agi potest, etiam recte agere, quantum in se est: & præterea de qua non & recte loqui & bene dicere liceat? profecto nulla. *Quod usque adeo verum est, ut videamur etiam cognoscere ac* (Quasi vero hoc non sit; aut quasi possit appellari problema.) *scire ea, quæ non sunt, ut diametrum esse incommensurabilem lateri, & de eisdem verba facere, ut Mathematici, cum problema illud verum esse probant.* Quare jam audacter confitendum est, & sine ulla dubitatione affirmandum, Philosophiam sive sapientiam, esse facultatem & professionem generalem & universalem, non solum cognoscendi ac sciendi, sed etiam agendi & faciendi omnes res mundi, tam divinas quam humanas, tam cælestes quam terrestres, quantum quidem humano ingenio assequi licet, & rerum ipsarum natura patitur. Oratoriam autem & eloquentiam esse artem similiter generalem & universalem bene loquendi ac dicendi de omnibus rebus mundi, tam divinis quam humanis, tam cœlestibus quam terrestribus, cum illa tamē eadem conditione, quantum, scilicet, humanum ingenium consequi potest, & res ipsæ dicendi de se copiam ac facultatem præstant. Cæteras vero omnes scientias & artes præter has duas, esse facultates & professiones, non generales nec universales, sed particulares & speciales, & non in omnibus rebus, ut hæ duæ, sed in uno tātum certo ac determinato rerum genere versari. Nec mihi quisquā hic objiciat Aristotelem & Peripateticos, qui præter has, quas dixi, duas etiam alias facultates ponunt generales & universales, hoc est, Dialecticam & Metaphysicam, quam vocant. Nā ego infra objectioni huic respondebo, cum probabo utranque earum esse vel falsam, vel supervacuam, vel inutilem, vel denique ab omni artium & scientiarum numero ejiciendam. Atque hoc modo nos generalem *omnium artium & scientiarum divisionem primo bipartitam fecimus in Philosophiam & Oratoriam, deinde rursus Philosophiam subdividentes in Physicam & Politicam: Oratoriam vero ita indivisam relinquentes*, una cum Antiquis illis, & propter rationes illas, quos & quas supra diximus, totius

studii

ſtudii literarii ſive *encyclopædiæ partes facimus tres, Phyſicam ſive naturalem, Politicam ſive civilem, Logicen ſive Oratoriam.* Ac denuo unanquanque harum trium partium ſubſecantes, & ſingulis multas alias partes ſubjicientes nihil omnino nec artium nec ſcientiarum nec adeo ſcriptorum relinquimus, quod non huic noſtræ diviſioni ſupponatur, aut certe quod nō ad eam aliquo modo referatur. Ad Phyſicam enim reducuntur Theologia, Meteorologia, Geographia, & reliquæ omnes phyſiologiæ partes: Ad politicam generalem revocantur ethica, politica ſpecialis, œconomica, Jus civile, & cæteræ artes ad civitatem pertinentes: Ad Logicen ſive Oratoriam retrahuntur, Grammatica, Rhetorica, Poetica, Hiſtorice, & ſi quæ aliæ ſunt hujus generis. Sed animadvertendum eſt in hac reductione artium & ſcientiarum, fere omnes tam eas, quas dixi, quam quaſcunque alias, quales ſunt Medicina, Arithmetica, Muſica, Geometria, & cæteræ Mathematicæ vel cum Mathematicis quandam habentes conjunctionem, ut Architectura, pictura, plaſtice, & aliæ ſimiles & poſtremo omnes tam Mechanicæ appellatæ quam Liberales: fere inquam omnes non ad unam partem tantum, ſed ad duas & quandoq, etiam ad tres referri. Nā ex ea parte qua cognoſcunt & ſciunt, ſi materia, in qua cognoſcendo & ſciendo verſantur eſt naturalis, ad phyſicam, ſi civilis ad politicam, ſi oratoria ad oratoriam reducuntur. Qua vero parte agunt vel faciunt aliquid, ſi actio & factio earum non ad loquendum nec ad dicendum, ſed ad regendum & gubernandum, aut aliquid aliud moliendum pertinet, ad politicam haud dubie rediguntur. Sin vero ad loquendum & dicendum, hoc eſt, ad ſermonem habendum & orationem faciendam ſpectat, non ad politicam, ſed ad Logicam ſive Oratoriam ſive Rhetoricam ſunt reducendæ. Atq; hinc ſi materiam artium & ſcientiarum ſpectes, libri Ciceronis de Natura deorum, exempli gratia ſunt phyſici, de Legibus & de Officiis politici, de Oratore & de Arte Rhetorica, Oratorii. Sin non materiam, ſed actionem vel factionem conſideres, libri Ethicorum, politicorum, Oeconomicorum Ariſtotelis, ſine dubio ſunt politici, & ſimiliter omnes alii quaruncunque actionum & factionum ſint, modo non ad orationis artificium pertineant, indubitanter ad politicam ſunt referendi. Sed & phyſici libri, & politici, & oratorii omnes ſimul cujuſcunq; generis exiſtant & quacunq; in materia verſentur, & de qualibet actione aut factione loquantur, ſi & orationem eorum cultam, & eruditum ſcribendi artificium intueare & contempleris, omnes inquam nō ad phyſicam, nec ad politicam, ſed ad logicam, ſive oratoriam, ſive rhetoricam facultatem pertinent. Atque in hanc ſententiam intelligenda eſt definitio noſtra Rhetoricæ, cum dicimus, Rhetoricam eſſe artem bene dicendi de omnibus rebus mundi, tam

phyſicis

physicis & politicis quam oratoriis, hoc est, non quatenus cognoscuntur & sciuntur omnes, nec quatenus reguntur & gubernantur, aut alio quopiam modo aguntur & fiunt, sed quatenus de eis loqui & bene dicere potest Orator. Hactenus enim & hoc modo non alio quopiam dicimus Oratorem suo & proprio jure loqui & dicere posse de omnibus rebus mūdi, & omnino omnia, quæcunque sunt in rerum natura oratoriæ facultati esse subjecta. Aliæ nanque sciētiæ alia docēt, physica cognoscere ac scire res suas, politica præter hoc etiā agere & facere aliquid aliud, ut gubernare rem suam familiarem quod ad Oeconomicam, curare morbos quod ad Medicinam, bene respondere de jure quod ad Jus civile, & alia multa hujusmodi, quæ ad alias artes pertinent. Sola Oratoria bene loquendi ac dicendi præcepta dat, & quoniam bene loqui ac dicere de omnibus rebus contingit, idcirco non mirum est, quod ad hanc partem attinet, si & Cicero & Quintilianus atque Aristoteles omnia prorsus de quibus sermo & oratio haberi potest, Oratoriæ arti subjecerunt. Quod quanquam ita sit, tamen si politicam spectes, quatenus inter alias leges multas quas fert. etiam nonnihil sancit de oratoriæ facultate, ut cum statuit accusatori ac defensori quot horas utrique liceat dicere, non immerito, ut alia ratione ipsa est oratoriæ arti subjecta tanquam materia, sic vicissim hanc eandem Oratoriam sibimetipsi subjicere, & tanquam partem sui quādam videtur. ut omnino nihil sit absurdi, si dicatur artes & scientias sibi nonnunquam invicem, sed alia atque alia ratione subjectas esse. Quibus ita explicatis & vera ac generali omnium artium ac scientiarum divisione nostra facta, non difficile fuerit ostendere divisionem illam totius Philosophiæ, quam supra posuimus, ab Aristotele & peripateticis factam, multis, ut diximus, scatere vitiis, & pluribus obnoxiam esse reprehensionibus. Quod in sequenti Capite, quam brevissime fieri poterit, ostendetur.

CAPUT QUARTUM.

De erratis Peripateticorum in generali Philosophiæ divisione admissis.

PEripatetici igitur primum, quod facturi partitionem omnium scientiarum sola Philosophiæ nulla Oratoriæ mentione facta divisionem se facturos pollicentur, non recte faciunt, sed vehementer errant, eo quod statim eloquentiam à sapientia, & ut Cicero inquit, quasi linguam à corde *separare* incipiunt, pessime & imperitissime collocantes Oratoriam, quam Rhetoricam vocant, in fine divisionis suæ tanquam Logicæ parti-

(Non separant, sed sub ea comprehendunt)

particulam & quasi famulam, cum ut nos supra diximus & infra probabimus, non Logicæ particula sit, sed tota Logica, & vere totius studii litterarii universæque ejus, quam vocant encyclopædiam, dimidia pars: tam Philosophiæ, hoc est, rerum scientiæ & actioni, ex altera parte respondens: tum Grammaticam sub se tanquam particulam quandam sui continens: tum Dialecticæ ejus, quæ nunc in usu est, utpote falsæ & supervacuæ, nihil indigens, ut paulo infra demonstrabimus. Sic igitur Pseudophilosophi cum primo dividerent omnes scientias & artes erraverunt, eloquentiam à sapientia, & quasi linguam à corde, separantes. Quem errorem nos vitantes non philosophiam solam, sed universum studium literarum, atque adeo circulum ipsum doctrinarum omnium divisimus, in Philosophiam & Oratoriam: ut quemadmodum diximus in homine esse corpus & animam, sic in omni studio literarum sit sapientia & eloquentia, & sapientia corpori, eloquentia vero animæ proportione respondeat. Alter vero error divisionis Adversariorum est, quod statim dividunt Philosophiam totam, in Theoricen & practicen, hoc est, in contemplativam & activam: & rursus Theoricen, in Metaphysicam, Mathematicam, & Physicam sive Physiologiam: Practicen vero in Ethicen, Politicen, & Oeconomicen: Quasi non & tres istæ inferiores magna ex parte sint Theoricæ, & ex tribus illis superioribus non & pene tota mathematica, & non parva etiam physiologiæ pars sit activa. Nam quod attinet ad primam illorum divisionem, in theoricen & practicen, quamvis hujusmodi divisio longe discrepet ab ea, quam Antiqui ante Aristotelem fecerunt, in physicen, ethicen, & logicen, ut diximus, esset ea tamen non omnino mala si partes, quæ utrique subjiciuntur, non partim essent falsæ, partim male subjectæ. Sed nos Theologiam primum à Metaphysica separamus, eo quod Theologiam, quæ de Deo Opt. Max. rebusque divinis recte loquitur, & veram & totam Theoricam esse confitemur. *Metaphysicam vero partim falsam, partim supervacaneam*, & non necessariam

(Quidni detur Cognitio de universo genere rerum?)

esse affirmamus, atq; ideo in numerum verarum & necessariarum scientiarum non recipiendam, ut infra in capite ad hanc unam rem probandam destinato probabitur. De Mathematica & physiologia, dico eas non minus practicas quam theoricas esse, atq; ideo sub solam theoricæ philosophiæ partem non recte fuisse subjectas. Nam ut à Mathematica incipiam, quis nescit vel solas vel primas Mathematicæ partes esse Geometriam & Arithmeticam? At in Geometria sunt, ut ex Euclide notum est, *non solum Theoremata*, hoc est, ut Cicero vertit, præcepta, sive, ut alii, speculationes, quæ eam sine dubio esse Theoricam probant *sed etiam problemata*, quę docent facere aliquid, ut supra datam lineam

(Problemata omnia ad theoremata reduxit Ramus.)

triangu-

triangulum æquilaterum constituere, & alia multa id genus ex quibus Geometria non solum scientia & theorica, sed etiam ars & practica, atq; in summa non solum cognoscens & sciens, sed etiam agens & faciens aliquid esse convincitur. Similiterq, Arithmetica cognoscit illa quidem & scit numeros numerorumq; affectiones, ex quo theorica probatur: sed præterea etiam componit, subtrahit, multiplicat, & dividit numeros tam integros quàm fractos, & radices, quas vocant, & alia multa agit facitq;, quibus non potest etiam esse ars practica, & ad agendum faciendūq; aliquid comparata. Ut taceam interim utriusq; nomina, quæ utranq; non solum theoricam, sed etiam practicam esse demonstrant: Arithmetica enim dicta est, ἀπὸ τοῦ ἀριθμεῖν, hoc est, à numerando: Geometria ἀπὸ τοῦ γεωμετρεῖν, hoc est, à terra metienda: at numerare & exercere numeros, & terram aliaq, omnia ut ita dicam, metibilia metiri, non theoricæ sed practicæ videtur esse officium. Quare Arithmetica & Geometria non minus practicæ quam theoricæ sunt existimandæ. Quod idem atque adeo multo magis de Musica & Astrologia sentiendum est, cum ipsæ quoq; magna ex parte in agendo, hoc est, canendo, & rebus futuris prædicendis versetur. Quanquam ego partem illam Astrologiæ totam quæ ad agendum, hoc est, ad divinandum, resq; futuras prædicendas pertinet, totam improbo atq; rejicio tanquam falsam & ad decipiendos deludendosq; homines comparatam. Propter has igitur causas Mathematica solius Philosophiæ theoricæ pars non rectè fuit posita. Jam vero quis nescit bonam Medicinæ partem esse naturalem ac theoricam? & propterea ab ipsis Medicis appellari Physiologicen, ut de elementis, de temperamentis, de virtutibus naturalibus, & cæteris hujusmodi: & tamen nemo nisi planè imperitus dixerit, Medicinam esse theoricam quam practicā. Quare non rectè Aristoteles physicas scientias, in quarum numerò est Medicina, in parte tantū theorica philosophiæ collocavit, cum constet eam, quoq; esse physicam, & tamen non minus in parte activa quam in parte theorica esse statuendam, si quidem est ars, & omnis ars proprie est activa, atq; ad agendum faciendumve aliquid, ut ante dixi, destinata. Quod autem spectat ad Ethicam, Politicam, & Oeconomicā, cum hæ quoq; sint artes, ad bene faciendū aliquid inventæ, & ethica ad bene vivendum, seq; ipsum recte gubernandum, & politica ad rempublicam salubriter utiliterq; administrandā, & œconomica ad rem familiarem regendam tuendamque, cum inquam, ut dixi, tres hæ sint artes ad aliquid agendum vel faciendum comparatæ, & cum omnes artes, ut supra docui, sint scientiæ quædam præceptis documentisq;, quæ sciuntur, constantes: quomodo possunt ethica, politica, & œconomica non esse scientiæ? & si sunt scientiæ, quomodo non sunt theoricæ & contemplativæ? certe si scientia à

nobis supra recte fuit definita, esse cognitio quędam rei vel rerum scitu dignarum, cognitu difficilium, & vulgo ignotarum, non possunt hæ, quas dixi, tres artes, non inter scientias & in parte scientiarum theorica numerari. Omnis enim ars proprie quatenus ars est, necessario agit vel facit aliquid, atq; ideo activa vel factiva dici potest: quatenus vero eadem cognoscit & scit præcepta ex quibus constat, & ea præcepta sunt scitu digna, cognitu difficilia, & vulgo ignota: quibus sciendis & cognoscendis homo contemplatur & delectatur, quatenus inquam ita est, non potest ars omnis proprie non esse theorica & contemplativa, si quidem necessario intelligimus, cum artem dicimus, actionem vel factionem quandam, cum vero scientiam proferimus, speculationem & contemplationem aliquam, accipiendo tamē tam artem quam sciētiam proprie, ut ante diximus. Quare concludo Ethicam, Politicam, & Oeconomicam ex ea parte, qua agunt vel faciunt aliquid, esse quidem artes & activas: Sed ex ea parte qua præceptorum & documentorum scientiam continēt, non posse non esse contemplativas & theoricas. Omnis enim scientia, quatenus scientia est, necessario cum theorica quadam & contemplatione conjuncta est, & propter hanc causam Aristoteles rursus non recte existimavit, ethicam, politicam, & œconomicam inter activas tantum scientias esse numerandas, & in parte philosophiæ practica solū collocandas, cum saltem ex dimidia sui parte theoricæ sint & contemplativæ. Ut quemadmodū dicimus Medicinā theoricam & medicinam practicam, sic etiam recte dici possit, ethica theorica, ethica practica, politica theorica politica practica, œconomica theorica œconomica practica: non enim est major ratio ulla, cur theorica & practica de medicina dici possit de ethica autem, politica, & œconomica dici non possit: cum omnes æque sint scientiæ & artes, nec quicquam differat in Medicina, sive dicas medicinam theoricam sive medicinam scientiam, medicinam practicā sive medicinam artem: & in illis sive proferas ethicam theoricam sive ethicam scientiam, ethicam practicam sive ethicam artem, eodemq; modo in aliis. Quod autem iidem Adversarii in divisione sua ad eas, quas supra diximus, theoricæ & practicæ philosophiæ partes adjunxerunt etiam Logicen, & Logicæ subjecerunt Grammaticam, Dialecticam, & Rhetoricam, tanquam tres artes inter se diversas: in hac quoq; adjunctione & ejus subdivisione, multa admiserunt errata. Et primum quia cum Veteres, ut supra dixi, ante Aristotelem recte diviserint totam Philosophiam in Physicen, Ethicen, & Logicen, nulla neq; theoricæ neq; practicæ mentione facta attamen isti non solum non recte theoricen & practicen adjunxerunt, ut supra ostendi, sed etiam falsò existimaverunt Logicen dictam ab eo quod est λόγος, ut significat non sermonem

& ora-

& orationem, sed rationem, quod supra falsum à nobis demonstratum fuit. Alterum vero erratum eorum est, quod cum totam Philosophiam divisissent, in theoricen & practicē, & his duabus partibus postea addidissent logicen, tamen hanc ipsam logicen nec theoricæ nec practicæ philosophiæ subjecerunt, sed tanquā nec theorica nec practica esset, per se ipsam rejecerunt in tertium quendam quasi philosophiæ angulum. Cum tamen constet logicen nō minus esse tum theoricam tum practicam, quam mathematicam & ethicam, & cæteras, quas supra dixi: si quidem ipsi Logici sive Dialectici præsertim juniores nusquam non inculcant Logicam duplicem esse, docentem alteram, alteram utentem: sic enim ipsi loquuntur, qua divisione aut nesciunt quid dicant, aut hoc dicere volunt, Logicam alteram esse theoricam, alteram practicam: ut idē sit dictu, logica docens & logica theorica, logica utens & logica practica. Quanquam nemo nisi plane imperitus & Dialecticus ita diceret, *logicam docentem, & logicam utentem*, (Id est logicæ doctrinam & usum.) sed vel logicam theoricam & logicam practicam, ut medicinam theoricam & medicinā practicam: vel logicam scientiam & logicam artem, ut medicinam scientiam & medicinam artem, quemadmodū nos supra docuimus. Quocirca non parum hoc quoque nomine sunt coarguendi quod logicen nec theoricæ nec practicæ Philosophiæ subjecerunt, quasi sciētia aliqua aut ars esse possit, quæ nec theorica sit nec practica. Et hoc majori reprehensione digni sunt, quod cū logicen à theorica & practica philosophia omnino separavissent: tamen postea tanquā immemores sui, & docentem & utentem fecerunt, non intelligentes hoc modo fieri, ut simul & semel, & theorica & non theorica, & activa & non activa esse videatur. Quod vitium nos vitantes divisionem illam philosophiæ in theoricam & practicam omisimus, ac docuimus inter scientias & artes proprie hanc esse differentiam, ut scientiæ omnes puræ, scilicet, & propriæ tantummodo sint theoricæ, artes vero simul & theoricæ & practicæ dici possint. Præter hæc autem, quæ hactenus dixi, divisionis Adversariorum errata, sunt etiam aliquot alia multo majora, quorum unum est, quia Metaphysicam, quæ falsa est & supervacua, ut ostendemus infra, tanquam veram & necessariam philosophiæ theoricæ partem primam fecerunt. Alteram quia sub Logicen unà cum Grammatica & Rhetorica subjecerunt etiam Dialecticen, quæ similiter, ut Metaphysica, nec vera est nec necessaria quodque peius est nullum nec inter artes nec inter scientias potest habere locum, ut in sequenti capite probabimus. Tertium quia Grammaticen posuerunt tanquam artem per se, & non solum à Dialectica, sed etiam à Rhetorica separatā: cum nō ars per se, nec à Rhetorica separata, sed Rhetoricæ elocutionis particula quædam sit, ut in capite de Grammatica probaturi sumus.

Quartum & ultimum quia Rhetoricam impudenter & contra omnem rationē Dialecticæ partem & quasi famulam fecerunt, & eidem relinquentes tantummodo eloquutionē & ornatum cultumq; orationis, majore etiam impudentia & malignitate ademerunt, inventionem, argumenta, & argumentationes, & omnino omnem disputandi, differendi, ac probandi proprietatem. Perinde quasi hæc omnia ad Dialecticos proprie solum pertinerent, non ad Oratores: & quasi cū aliquid invenire, ac per argumenta argumentationemq; probare, & omnino cum differere & disputare vult Orator, necesse haberet horū faciēdorum præcepta à Dialecticis mutuari. Quæ omnia quoniam sunt falsissima & absurdissima, & multis verbis longeq; oratione ad explicandum refutandumque egent, idcirco in sequentia capita mihi visa sunt referenda. Illud tamen hic Lectores admonere volo, quod supra dicere oblitus fueram. In eo etiam Peripateticos valde errasse, quod Theologiam & totam eam partem Philosophiæ, quæ de Deo & reliquis substantiis separatis loquitur, à Physica separaverunt, & physicam nullo pacto esse voluerunt: prorsus & contra authoritatem Platonis, & Veterum illorum Græcorum, qui ante Aristotelem philosophiam diviserunt, ac physicæ nomine etiam scientiam de Deo rebusque divinis intellexerunt, & contra veritatem, eo quia Deus & divina omnia vere sunt res naturales. Id quod manifeste liquet esse verum ex communi linguarum usu, tam Græcæ quam Latinæ. Ac græce quidem propter authoritatem illorum veterum, quos dixi, latinæ autem propter testimonium Ciceronis, qui libros in quibus fere totis erat locuturus de Deo rebusque divinis, inscripsit de Natura Deorum. Quod si naturæ nomine Deus & divina omnia apud Latinos non possent intelligi, sequeretur Ciceronem in illa inscriptione non latine locutum fuisse. Quod cum sit absurdum, pro certo habeant recte philosophaturi, & nos recte Theologiam Physicæ subjecisse: & Aristotelem, qui Theologiam à Physica separavit, vehementer errasse: Ut in subjecta generalis nostræ divisionis descriptione clare videre licet.

Universum rei literariæ studium.
Circulus doctrinarum omnium.
Encyclopædia.

- Philosophia sive sapientia.
  - Physica sive naturalis
  - Politica sive civilis
- Logica sive Oratoria sive Rhetorica sive Eloquentia.

CAPUT

CAPUT QUINTUM.

Dialecticam inter scientias & artes nec ut universalem nec ut particularem ullum omnino locum habere posse, sed tanquam non modo falsam, sed etiam inutilem & supervacuam ex omni artium & scientiarum numero ejiciendam.

De falsitate Dialecticæ, nihil hoc capite sumus locuturi, cum id & antea fecerimus fere in omnibus supra positis capitibus & infra etiam fere in omnibus, quæ sequuntur, facturi sumus. Sed tantum ostensuri Dialecticam tanquam omni prorsus propria materia carentem, & nullum proprium officium, nullumque peculiarem finem habentem nec inter scientias nec inter artes ullum locum habere posse: eo quia nec definiri, nec distingui ab aliis scientiis, atque artibus queat: & propterea tanquam supervacuam & inutilem ab omni scientiarum atque artium numero ejiciendam. Quod statim ut appareat verius esse quam quæ ut apud Sagram, ut dicitur, primum ita statuo, ad hoc, ut aliqua scientia atque facultas vere in artium genere sit, & artis nomen vere sibi possit vendicare, necessarium esse, ut tria hæc habeat, quemadmodum supra dixi in omni arte requisita, materiam, in qua versetur agendo vel faciendo aliquid, officium, quod præstare debeat, finem propter quem agat vel faciat. Sine quibus tribus ne cogitari quidem potest, quomodo ars aliqua vere possit consistere. Sic enim ut rectissime Cicero docet in primo de Inventione, Medicinæ materia sunt morbi & vulnera, officium bene curare, finis sanare. Et ut idem in libris de Oratore asserit, nec Aristoteles in Rhetoricis negat, Rhetoricæ materia sunt omnes res mundi, officium bene dicere, finis probando vel persuadendo, hoc est, bene dicendo assequi quod intendas: & ita in cæteris omnibus artibus, ut supra diximus. Quare si Dialectica vere est ars & inter artes merito numeranda, oportet ut tria hæc habeat, materiam, officium, & finem: quorum nullum vere eam habere, statim hic probaturi sumus. Nam quod ad materiam attinet, Aristoteles quidem, quemadmodum Rhetoricæ, sic etiam Dia-
(Subjectum dialecticæ est cogitatio, Rhetoricæ sermo Quia autem sermo & cogitatio omnium rerum est, contingit & dialecticam & Rhetoricam omnium rerum esse.)
lecticæ subjicit omnes res mundi. In primo enim Rhetoricæ an utranque in nullo determinato genere versari, sed de omnibus rebus generaliter esse, & de nulla privatim. Quare quod ad materiam attinet, Dialectica, ex Aristotelis sententia, nihil differt à Rhetorica, ut necesse sit si volumus eam definire & à Rhetorica distinguere, omnis ejus definitio & distinctio ab officio & à fine suma-

ſumatur. Nam iis, qui non omnes, ſed certas quaſdam materias Dialecticæ ſubjiciunt, poſtea reſpondebimus, & errorem illorum refutabimus. Sed de officio & fine Dialecticæ, nec Ariſtoteles nec quiſquam Veterum, quod ſciam, ſatis aperte ſcripſit, quodnam eſſet ejus proprium officium, & qui proprius finis. Ariſtoteles enim in loco ſupra citato, de officio Dialecticæ nullam facit mentionem, ſed tantum de officio Rhetoricę loquens, non videtur diſtinguere officium artium à finibus earum: Si quidem ait, Medicinæ non eſſe ſanitatem inducere, ſed quo ad ejus fieri poſſit, eo uſque perducere, cum fieri poſſit, ut etiam ii, qui nullo modo ſanari poſſunt, bene tamen curentur. At ego contra adverſus Ariſtotelem, unà cum Cicerone dico, Medicinæ ſive Medici officiū eſſe bene curare, finem autem ſanitatem inducere: quod ſi Medicus bene curet, & officium ſuum diligenter præſtet, etiam ſi non ſanet, nec finem ſuum aſſequatur, non propterea tamen debita laude carere debet, nec minus bonus Medicus eſt exiſtimandus. Artifex enim officium artis ſuæ præſtare tenetur, non finem. Itaq; Medicus modo bene curet, & ſecundum artem nihil eorum, quæ ad curationem pertinent prætereat, quamvis propter malignitatē morbi vel quampiam aliam cauſam, non ſanet, non eſt vituperandus: Sicut nec gubernator navis, qui navem bene gubernat, ſed propter vim tempeſtatis in portum pervenire non poteſt: nec imperator belli, qui aciem ſuam perite inſtruit & ea omnia facit quæ facere debet, ſed vel propter imbecillitatem militum, vel propter alium quempiam fortuitum caſum, amittit pugnam. Quæ ſi Ariſtoteles intellexiſſet, nunquam profecto dixiſſet, Medicinæ non eſſe ſanitatem inducere: nec addidiſſet, quo ad ejus fieri poſſit, eo uſq; perducere: ſed prius finem Medicinæ ab officio diſtinxiſſet, deinde admonuiſſet, Medicinę officiū eſſe bene curare, finem autem ſanare. Eſt enim revera Medicinæ ſanitatem inducere, ſed finis non officium, atq; ideo Medicus eum præſtare non tenetur. Quod autem addit, quoad fieri poſſit, eouſq perducere, non officium eſt Rhetoricæ privatum, ut ille putat, ſed commune omnium artium; omnes enim artes tenentur facere id quod poſſunt, ſed aliud aliæ faciunt. Itaq; & Medicina bene curare, & Rhetorica bene dicere, & omnes aliæ artes quod eſt ſuum proprium munus facere debent. Quare Ariſtoteles in eo, quem dixi, loco de materia quidem Rhetorica, recte ſenſit cum ei ſubjecit omnia: revera enim Orator ex ſuo & proprio jure de omnibus rebus loqui & dicere poteſt, ut & Cicero in primo de Oratore, & Quintilianus in ſecundo oratoriarum Inſtitutionum in capite de materia artis, apertiſſime teſtatur. Verum idem Ariſtoteles de officio & fine, tum ejuſdem tum etiam Dialecticæ non ita recte: quia non ſatis diſtinxit finem artis ab officio, nec intellexit artium quodnam eſſet proprium

proprium officium, & qui proprius finis. Quo factum fuit, ut quamvis de materia Dialecticæ satis aperte locutus sit, tamen de officio & fine ejus nihil potuerit definire. Quamobrem & veteres Peripatetici, ut Alexander Aphrodisiensis super primo Topicorum, & Severinus Boethius in quarto de Differentiis topicis, & ex recentioribus Dialecticis nonnulli, ut Rodulphus Agricola in secundo de Dialectica inventione, & Joachimus Perionius in primo Dialecticæ suæ, & aliquot alii multum laborasse reperiuntur in assignando vero officio & vero fine Dialecticæ, & in statuenda differentia vera, quæ sit inter Dialecticam & Rhetoricam. Nec tamen quisquam eorum adhuc quicquam profecit: partim quia ignoraverunt quodnam esset proprium officium, & quinam proprius finis artium, partim quia ignoratis veris discriminibus, quibus artes inter se vere distinguuntur, secuti sunt non veras differentias & meras nugas: partim etiam quod verius est, quia Dialecticam, quæ ars non est, tanquam si vera ars esset, à Rhetorica incassum distinguere conabantur. Quæ ut omnes luce clarius vera esse possint intelligere, breviter simul exponam omnes illorum differentias, & eadem brevitate expositas omnes refutabo, ut appareat Dialecticam inopia veri & proprii officii, veri & proprii finis, nec definiri, nec ab aliis artibus distingui, nec omnino inter artes locum ullum habere posse. Primum igitur ut omnes istorum differentias, quæ multæ & variæ sunt, ad certa capita redigam: In summa dico eos ex octo locis sive capitibus Dialecticam à Rhetorica distinguere conari: quorum primus est à materia utriusque, secundus à quæstionibus, tertius ab instrumentis, quartus ab usu, quintus ab officio, sextus à fine, septimus à definitione, octavus à modo considerandi. Ac quod attinet ad primum locum ajunt Materiam Dialecticæ esse omnes res præsertim naturales & subtiliores, Rhetoricæ autem res civiles & quasi crassiores. Quæ prima differentia statim falsa esse convincitur, quia est non solum contra veritatem, sed etiam contra Aristotelem: nanque ut vere inquit Cicero in primo de Oratore, & Quintilianus in secundo oratoriarum Institutionum in capite de materia artis, Oratoris materia sunt omnes prorsus res mundi, tam naturales quam civiles, tam subtiliores quam crassiores, nulla prorsus excepta. Id quod etiam ante Ciceronem & Quintilianum, dixerat Aristoteles in primo Rhetoricæ, scribens Rhetoricam quemadmodum & Dialecticam nullius esse determinati generis subjecti, sed prorsus omnium, ac versari omnibus in rebus nulla addita exceptione neq; naturaliũ neq; subtiliorum, neque ullius generis. Quamobrem quicunq; Oratori sic assignat certum aliquod rerum genus, ut ab eo removeat reliqua omnia rerum genera, is non solum sententiæ præstantissimorum Oratorum & veritati, sed etiam

Aristotelis opinioni manifeste adversatur. Aristoteles enim cum omnia subjicit Oratori, nihil excipit, nec in una eum materia magis proprie, aut magis frequenter versari dicit quam in alia. Cujus contrarium nescio unde isti Philosophastri aut quomodo somniarint. Quocirca ex parte materiæ nullum potest inter Dialecticam & Rhetoricam verum discrimen assignari; atq; hoc modo sublata est prima illorum differentia, quæ etiam tunc clarius apparebit esse falsa, cum responderimus iis, quæ contra nos fortasse dici possent. Secunda vero differentia, quæ à quæstionibus sumitur, talis est, aiunt ad Dialecticam pertinere quæstiones infinitas & universales, quas Græci Theses appellant: ad Rhetoricam vero quæstiones finitas & particulares, quæ ab eisdem vocantur Hypotheses. Sed hæc quoque differentia ad materiam videtur pertinere: theses enim sunt quasi materiæ quædam universales, hypotheses autem particulares, atque ideo eodem modo quo superior illa refutatur. Nam & Aristoteles cum omnia subjiceret Oratori, ut supra diximus, non potuit non eidem etiam subjicere quæstiones tam universales quam particulares, tam theses quam hypotheses: & Cicero quamvis in primo de Inventione, cum etiam tum esset junior, secutus Hermagoram, dixerit Rhetoricam civilis scientiæ partem esse, & thesim nihil ad Oratorem pertinere: tamen postea factus senior, ut recte inquit Quintilianus, opinionem illam improbavit, & tam thesim quam hypothesim Oratoris esse voluit. Verba Quintiliani in tertio Oratoriarum Institutionum, capite, Quibus contineatur omnis ratio dicendi, cum de Hermagora loqueretur, hæc sunt, Cum sicut ex Ciceronis quoq; Rhetorico primo manifestum est materiam Rhetorices in theses & causas diviserit. Quod reprehendit Cicero, ac thesim nihil ad Oratorem pertinere contendit, totúq; hoc genus quæstionis ad Philosophos refert. Sed me liberavit respondendi verecundia & quod ipse hos libros improbat & quod in Oratore atq; iis, quos de Oratore scripsit libris & Topicis præcipit, ut à propriis personis & temporibus avocemus controversiam, quia latius liceat dicere de genere quam de specie, & quod in universo probatum sit, id in parte probatum esse necesse sit. Hæc Quintilianus, qui priorem illam Ciceronis opinionem usque adeo non probavit, ut quodammodo ei subirascatur, quod illam sibi excidere esset passus, & deposita verecundia illi se responsurum fuisse dicat, nisi postea correxisset errorem suum. Quocirca hoc pro certo habendum est, tam theses sive quęstiones infinitas, quam hypotheses sive quæstiones finitas ad Oratorem vere pertinere. Idq; non solum ex sententia summorum Oratorum, sed etiam Aristotelis, ut dixi. Et præterea quoniam æque absurdum & ridiculum est, concedere Oratori hypotheses sive quæstiones finitas, deinde eidē negare theses

sive

sive quæstiones infinitas: ut si quis diceret, tertianæ aut quartanæ curationem ad Medicum pertinere, febris autem vel morbi, quæ tertianæ & quartanæ genera sunt, non pertinere. Eodem enim modo thesis sive quæstio infinita sub se continet hypothesin sive quæstionem finitam, sicut febris vel morbus tertianam & quartanam. Quamobrem qui concedit hypotheses & quæstiones finitas Oratori, & eidem negat theses & quæstiones infinitas: perinde absurde & ridicule facit, ut si Medico curationem tertianæ & quartanæ tribueret, febris autē & morbi adimeret. Et deniq; ut si ad quem totū pertinet, ad eundē negaret partem pertinere, quo nihil dici potest magis absurdum aut magis ridiculum. Itaq; nullo pacto dubitandum est, quin ex sententia tam Aristotelis, ut dixi, quam summorum Oratorum, tam theses quam hypotheses, tam quæstiones infinitæ & universales quam finitæ & particulares ad Oratorem pertineant. Tertia autem differentia ab instrumentis ducta hæc est, Dialecticam ajunt integris syllogismis & inductionibus in disputationibus suis uti, Rhetoricam vero enthymematum & exemplorum brevitate, ut inquit Boethius, esse contentam. Cujus differentiæ author fuit non Dialecticus quispiam ignobilis, sed Aristoteles ipse, qui in summa quatuor posuit argumētandi modos, syllogismum, inductionem, enthymema, & exemplum: & eos ita partitus est, ut duas perfectiores argumentationes Dialectico assignaret, syllogismum & inductionem, Oratori autem enthymema & exemplum, tanquam imperfectiores argumentationes, & quasi fecem argumentationum relinqueret. Qua quidem in re non solum mendax & falsidicus, sed etiam malignus & veterator deprehenditur. Mos enim fuit ejus, in scriptis suis, ubicunque posset etiam contra manifestam veritatem, ut semper multum tribueret Dialecticæ ac Dialecticis suis, Rhetoricæ autem & Rhetoribus, quorum erat Adversarius, derogaret atque detraheret, Ut hoc loco in assignandis argumentationibus, & alibi non uno in loco, Rhetoricam Dialecticæ subjiciens, & illius quasi famulam pedisequamq; faciens. Sed non quemadmodum alii pene omnibus paulo inconsideratioribus ante nos, sic etiam nobis imposuit Aristoteles: Agnovimus enim ejus malignitatem & vafritiam, atq; ideo eam omnibus detegentes & aperientes, dicimus, istam illius argumentationū partitionem esse falsissimam, ac primum quia syllogismus & inductio argumentationes sunt ad Oratorem non minus pertinentes quam ad Dialecticum, id quod statim probatur ex Cicerone in primo de Inventione, qui tantum abest ut syllogismum & inductionem ab Oratore removeat, ut contra potius affirmet, omnem argumentationem Oratoriam tractari per ratiocinationem, hoc est, syllogismum & inductionem: de enthymemate vero & exemplo tanquā de argumentatio-

nibus Oratoriis nullam omnino faciat mentionem. Neque solum Cicero sed etiam Georgius Trapezuntius in tertio Rhetoricorum ponit decem argumentationum Oratoriarum modos, & inter eos vel maxime numerat ratiocinationem & inductionem, cum tamen in eis nec enthymematis nec exempli nomen usquam legatur. Nec mirum, cum revera enthymema & exemplum, non argumentationes, sed argumenta sint. Itaq; & Cicero, & Trapezuntius, & Hermogenes enthymemata & exempla non inter argumentationes, sed inter argumenta rhetorica referunt. Et Aristoteles ipse in secundo Rhetoricces, tradit locos enthymematum Rhetoricorum, hoc est argumentorum non argumentationum, & communiter loquentes dicimus, argumentum ab exemplo, non argumentationem ab exemplo. Accipiendo tamen argumentationem proprie pro argumenti explicatione per orationem, & enthymema communiter, ut apud Græcos idem sit enthymema, quod argumentum apud Latinos, & ut enthymema dicatur ἀπὸ τοῦ ἐνθυμεῖσθαι, quod est, acute excogitare, & enthymema nihil aliud sit, nisi argumentum acute excogitatum, Non ἀπὸ τοῦ ἐνθυμεῖσθαι quod sit quasi ἐν θυμῷ retinere, ut nugantur imperiti Philosophastri, putantes enthymema esse syllogismum imperfectum, & ex duabus tantum propositionibus constantem, eo quod una, ut ipsi dicunt, in animo retineatur. Quæ quidem etymologia prorsus est sophistica falsa & vana, non ab Aristotele (nam Aristoteles nullo loco id dicit, & tale enthymema aperte nusquam facere docet) sed ab imperitis quibusdam & loquacibus Pseudophilosophis Græculis excogitata. Præterea hoc idem & quotidiana experientia, & doctissimorum hominum scripta comprobant. Lege totum vel Ciceronem, vel Demosthenem, non minus syllogismos & inductiones cum opus est, apud eos reperies quam apud Philosophos. Item lege si placet, totum vel Platonem vel Aristotelem similiter apud eos vix unquam invenies ullum syllogismum tripartitum & perfectum, sed fere semper syllogismos bipartitos & imperfectos, hoc est, eo modo, quo Dialectici intelligunt enthymemata, ex duabus tantum propositionibus facta. Quocirca valde mirum est, quæ dementia, vel potius quæ insania vexarit primum Aristotelem, ut eas argumentationes ab Oratoribus removeret, quas ipsi tanquam proprias sibi vendicāt, & quibus quotidie cum opus est utuntur, hoc est, syllogismum & inductionem: eas vero quas ipsi non agnoscunt pro argumentationibus, & quæ revera non sunt argumentationes, eisdem attribueret: hoc est, enthymema & exemplum. Deinde omnes eos, qui istas Aristotelis ineptias & dementias legentes non solum crediderunt esse veras, sed etiam scriptis in illas bene longis & verbosis commentariis approbaverunt, & aliis credenda persuaserunt. Sed dici non potest quantum

erroris

erroris & cæcitatis hactenus versatum est in scholis non solum Dialecticorum sed etiam Philosophorum. Quare nos unà cum Laurentio Valla, & Rodulpho Agricola, rejectis & explosis omnibus istis Philosophastrorum insaniis, dicimus & affirmamus omnes argumentationes tam perfectas quàm imperfectas, sine ulla exceptione aut differentia esse omnium scriptorum atq artium communes, sic ut tam Orator quàm Philosophus communiter uti omnibus possit, cum opus est, & cum eloquendi ratio id postulat. Verba Laurentii Vallæ in procemio secundi libri Dialecticæ suæ, hæc sunt, Dialectici est syllogismo uti, quid non Orator eodem utitur? immo utitur, nec eo solo, verum etiam enthymemate & epichiremate, adde etiam inductionem. Sed vide quid intersit: Dialecticus utitur nudo (ut sic loquar) syllogismo, orator autem vestito armatoq; auro & purpura ac gemmis ornato: ut multæ sint ei, & magnæ præceptorum comparandæ divitiæ, si videri volet Orator, Dialecticum prope dixerim paupertas decet. Rodulphus vero in secundo suo de Dialectica Inventione libro cap. XIV. ita inquit, Nihil ergo est quod quisquam putet certis artium generibus has vel illas argumentandi formas addici posse, rerum ipsa præsens conditio, ut quæq; est diligentius & constantius affirmanda consilium præbebit. Et quemadmodum in plerisque rebus semel potest in perpetuum præcipi quid fieri oporteat, sic in hac ut in aliis multis, hoc solum perpetuum est, quod perpetuum statui nihil potest. Hæc Rodulphus, qui multis ante nos annis præviderat istam argumentationum partitionem ab Aristotele factam, esse falsam & ridiculam, atque idcirco ea, quæ dixi, verba pluris veritatem quàm Aristotelem faciens monumentis literarum mandavit. Nam per Deos immortales, quænam ratio unquam satis idonea afferri poterit, quamobrem & Orator syllogismo & inductione, & philosophus enthymemate & exēplo privandus esse videatur? profecto nunquam ulla. Quare desinant Dialectici & Philosophastri posthac nugari & garrire, nec aut syllogismos perfectos & inductiones Oratori, nec enthymemata imperfecta aut exempla philosopho sua loquacitate atque imperitia auferant. Et hoc pro certo habeant omnes, qui recte philosophari cupiunt, nullam, ut dixi, argumentandi formam, ullius scriptoris aut artis esse propriam, sed omnes argumentationes omnium artiū & scriptorum esse communes, modo recte & pro rerū probandarum conditione & qualitate adhibeantur. Sed hactenus de differentia ab instrumentis sumpta, nunc de ea quæ dicitur ab usu: sic enim Boethius loquitur, dicens orationem Dialecticā interrogatione & respōsione constitutam esse, Rhetoricam vero rem propositam oratione perpetua decurrere, atq; his duobus loquendi modis Dialecticam à Rhetorica esse distinctā. In quo non minus fallitur quam in instrumētis

cum non minus Oratoris quam Dialectici sit oratione intercisa per interrogationem & responsionem uti, nec minus Dialectici quam Oratoris oratione perpetua & continuata disputare. Nam & Oratores cum opus est nonnunquã interrogant adversarium & respondent, atq; ideo apud Quintilianum in sexto prope finem recte appositum caput est de Altercatione, in quo præcepta dantur quomodo interdum in causis inter disputandum interrogandus sit adversarius, & vicissim quomodo ei respondendum. Quod non fieret, si verum esset, quod Dialectici nugantur, orationem intercisam ab Oratore esse alienam. Similiterq; nihil prohibitum est Dialecticis oratione perpetua uti, præsertim cum non disputant, sed præcepta Dialecticæ tradunt, id quod facit Aristoteles in suo illo tantopere celebrato Organo, in quo nihil aliud quam de Dialectica sive Logica traditur. Contra vero Cicero in tribus de Oratore libris, & in Partitionibus Oratoriis, in quibus eodem modo nihil aliud quam de Rhetorica præcipitur: tamen non perpetua oratione, sed intercisa per interrogationem & responsionem totam perficit disputationem. Non me latet Quintilianum nescio quo in loco mentionem fecisse hujus, quam dico, differentiæ, orationis perpetuæ, scilicet, & intercisæ: sed eo in loco loquebatur non ex sua, sed ex illorum opinione qui talem orationis formam Dialecticæ tribuunt. Nec obstat nobis fabula illa Zenonis, de Dialectica pugno clauso, & de Rhetorica manui apertæ simili, quæ similiter ab illo ficta fuit, ut illa, de argumentationum partitione ab Aristotele, ut scilicet Dialectica, cujus ipse inventor fuisse dicitur, & in qua totam ætatem suam frustra consumpsit, attribueret veritatis possessionem, tanquam in pugno clausam, Rhetoricæ vero tanquam verborum amatrici relinqueret manum apertam, quasi patentem quendam mentiendi & blaterandi campum. Sed mihi diligenter consideranti, res multo aliter sese videtur habere. Nam si verum est quod Dialectici dicunt, Dialecticam uti syllogismis tripartitis & perfectis, Rhetoricam vero bipartitis tantum & imperfectis, ego Dialecticam potius manui apertæ, Rhetoricam vero pugno clauso similem esse dicerem: & quanto imperfectum perfecto, & duæ propositiones, tribus minores sunt: tanto arctiores & strictiores Oratores putarem quam Dialecticos. Idq; non solum in disputando in circulis, quos vocant, sed etiam in scriptis: si quidem unus Albertus, cognomento Magnus, Dialecticorum Coryphæus, & miraculorum pater multo plura nugatus est, cum super aliis libris Aristotelis, tum maxime super Posterioribus Analyticis, quam ullus unquam Oratorum super causis suorum clientum. Sed quid Albertum Magnum commemoro? omnes fere sunt hujusmodi, quis apud Græcos verbosior Hammonio? apud Latinos loquacior Boethio? qui non satis habuit elucu-

elucubrare unam editionem in Porphyrii Isagogen, nisi etiã secundam priore multo longiorem adderet, & in illa tanta verborũ farragine quid tandem docet, nisi falsitates? nisi mendacia? nisi ineptias? quæ omnia nos satis, ut opinor, deteximus in multis supra positis capitibus. Quare Zeno mea quidem sententia multo rectius fecisset, si quemadmodum nos Dialecticam manui apertæ, Rhetoricam vero pugno clauso similem dixisset. Sic enim per manum apertam verius significasset patentissimam, & omni freno carentem licentiam & libertatem loquendi, nugandi, & effutiendi, quibuscunque verbis, quamlibet impropriis, barbaris, & rusticis, quicquid in buccam venit, quod est proprium & peculiare vitium Dialecticorum, præsertim nostri temporis. Per pugnam autem clausam commodius designasset Oratoriam sive Rhetoricam, quæ usq; adeo arctis legibus & angustiis conditionibus tenetur astricta, ut ei non liceat nec usurpare verbum ullum, nisi proprium & usitatum, & apud probatum aliquem authorem repertum, nec innovare ac parere vocabula, nisi parce & modeste, nec deniq; quicquam dicere, nisi cum & communi loquendi usu, & cum publica sermonis consuetudine consentaneum. Hoc igitur modo refutatis quatuor prioribus differentiis, quibus isti Dialecticam à Rhetorica distingui putant: supersunt etiam aliæ quatuor, quę proferuntur partim à Boethio, partim à Rodulpho Agricola, partim à Joachimo Perionio. Qui postremus omnium hac de re scripsit, & quanquam, ut ex ejus verbis apparet, videbat Dialecticam à Rhetorica nulla recta & vera ratione distingui posse, tamen quo jure quave injuria distinguere voluit. Ne scilicet Dialecticam suam de qua scribebat, & quam inepte veram putabat, relinqueret à Rhetorica prorsus indiscretam, ac ne aliquis forte existimaret, eam vel à Rhetorica diversam non esse, vel inter artes nullum sibi reperire locum. Quod nequis forte me finxisse arbitretur, verba ipsius Perionii hic apponam, Is enim in primo Dialecticæ suæ libro præfatus eam sibi quæstionem videri difficillimam, quomodo Rhetorica affecta sit ad Dialecticam, hoc est, quonam pacto inter se hæ duæ artes differant, ita tandem concludit. Qua propter difficillimum est, quænam earum sit dissimilitudo explicare, ut tibi naturæ ac rei proponas differentiam. Est enim utriq; idem propositus finis, in iisdemq; rebus versantur quas eodem modo, id est, probabili ratione concludunt. Hæc Perionius, quibus dictis ita statim subjungit. Quanquam autem hæc difficilis est quæstio, tamen danda opera est ut explicetur, quasi diceret, ut ego interpretor: quamvis Dialectica nullo pacto queat à Rhetorica distingui: nisi tanquam falsum à vero, tamen eam distinguamus: & ita facit. Nam eo in loco nihil aliud agit, nisi nugatur, & tandem absoluta disputatione lectorem multo magis dubium & incer-

& incertum relinquit, quam acceperat. Quod ut ita esse omnes possint intelligere breviter ostendam non solum eum, sed & Agricolam & Boethiũ prorsus ignorasse & nescisse quonam pacto artes inter se vere distinguerentur, cũ nec vera artium officia, nec veros fines, nec veras definitiones, nec denique veros earum considerandi modos intellexerint. Perionius enim quod ad quintam differentiam attinet, in primo Dialecticæ suæ, officium Dialecticæ esse putat accommodate ad probabilitatem de quaq; re proposita differere, finem vero probabiliter de quaque re proposita disputare. At Rodulphus in secundo de Inventione, officium ejusdem esse censuit probabiliter dicere, finẽ autem probabiliter de quaq; re proposita dicere. Boethius vero nulla officii mentione facta, finem Dialecticæ dixit esse, id quod vult ab Adversario extorquere conari. Quæ officia & qui fines istorum profecto nihil aliud sunt, quam mera mendacia, & meræ hominum delirantium nugæ: cum aut nihil prorsus inter se differant, aut non sint vera officia nec veri fines, aut certe non Dialecticæ propria, sed etiam Rhetoricæ communia. Itaque nullam omnino vim habent Dialecticam à Rhetorica distinguendi. Nam per Deos immortales, primum quæro à te Perioni, quid differt accommodate ad probabilitatem de quaq; re proposita differere, & probabiliter de quaque re proposita disputare? & quid causæ est cur illud officium Dialecticæ, hoc autem finem esse arbitreris? certe ego inter istud officium tuum & istum finem tuum differẽtiam nullam esse video, nisi verborum & nugarum. Deinde dico istum, quem tu finem esse ais, non solum non esse ab isto officio tuo diversũ, sed etiam prorsus non esse finẽ. Nam probabiliter de quaq; re proposita disputare, non finis est Dialectici, sed officium: cujus rei signum indubitatum est, quia Dialecticus si non probabiliter de quaq; re proposita disputet, officium suum non facit, & magnopere reprehendendus est, quod propter finem non obtentum non solet, ut ante dixi, contingere. Sed fac utrunque ab altero esse diversum, & illud verum officium, hunc vero verum finem existere: tamen etiam dico utrunque, hoc est, accommodate ad probabilitatem de quaq; re proposita differere, & probabiliter de quaq; re proposita disputare, magis Rhetoricæ ac Rhetoris, quam Dialecticæ & Dialectici esse proprium. Quid enim? Orator cum dicit non ne accommodate ad probabilitatem dicere debet? non ne jus ipsi de quaq; re proposita dicendi est ab ipso etiam Aristotele concessum? certe neutrum horum negare potes: nam si aut nõ accommodate ad probabilitatem differeret, aut non probabiliter disputaret, nunquam posset bene dicere, & si non bene diceret, nunquam faceret officium suum. Quare tuum istud officium, & tuus iste finis, ô Perioni, non sunt duo diversa; nec finis tuus est vere finis, sed officium: nec si cæ-

si cætera omnia recta essent, tamen adhuc istis differentiis Dialecticam à Rhetorica distinguere valeres. Quod dixi de officio & fine Perionii, idem dico de officio & fine tuo ô Agricola. Ais enim Dialecticæ officium esse probabiliter dicere, finem vero probaliter de re proposita dicere. At ego rursus tibi instò, te urgeo, quærens à te qua ratione, & quomodo ista duo inter se differant: nã ego in eis nullam differentiam video, omnẽ enim qui probabiliter dicit, oportere arbitror probabiliter de aliqua re proposita dicere, & si non probabiliter de aliqua re proposita dicat, non posse probabiliter dicere. Atque in summa tuum istud officium & tuum istum finem, nihil aliud esse dico nisi meras nugas. Ut omittam interim hoc quod est, probabiliter de re posita dicere, officiũ Dialectici esse non finem quia si non id præstet Dialecticus, reprehensione nõ caret. Atq; etiam ut taceam utrunque tam Rhetoricæ quàm Dialecticæ proprium esse, ut ante dixi, sic ut nullam prorsus habeat distinguendi Dialecticam à Rhetorica potestatem: tã enim probabiliter dicere, & probabiliter de quaq; re proposita disserere debet Orator quam Dialecticus, & si nõ utrunq; faciat, ne Orator quidem appellandus esse videatur. Quare vehementer mirum quomodo Rodulphus & Perionius alioqui homines doctissimi nõ viderint illa sua officia & illos suos fines Dialecticæ, nihil esse inter se differentes, nisi verbis & nugis, & quos illi fines esse dixerunt, non fines esse sed officia, & deniq; nihil eorum magis esse proprium Dialecticæ quàm Rhetoricæ. Neque minori admiratione dignũ est, quod dicit Boethius in quarto de differentiis Topicis, is enim Dialecticæ finem esse censuit non probabiliter de quaq; re proposita disputare, ut Perionius, nec probabiliter de re proposita dicere, ut Rodulphus, sed id quod vult ab Adversario extorquere conari. Qui Boethianus finis pene eadem omnia vitia habet, quæ duo illi superiores: nam non est finis sed officium? debent enim omnes qui dicunt vel disputant conari ut ab Adversario extorqueant quod volunt, si possunt: quod officium est, non finis. Ideoq; rectius fortassis fecisset, si ipsum extorquere, finem esse dixisset, quando ad eum finem Dialecticus disputare cum adversario videtur, ut ab eo extorqueat quod vult: sed extorquere conari, certe non finis, ut dixi, sed officium est. Quod si etiam finis esset, tamen non magis Dialectico conveniret quam Rhetori, atque ita non esset idoneus qui Dialecticam à Rhetorica distingueret. In summa quæcunque à Boethio, & ab Agricola, & à Perionio, de officio & fine Dialecticæ dicta sunt, omnia prorsus vel falsa sunt, vel inania, vel ridicula, ut ex iis quæ hactenus dicta sunt, manifeste apparet. Sed Perionius omnibus modis cupiens Dialecticam à Rhetorica distinguere, præter ea, quæ modo diximus, hoc est, præter officium & finem: addit etiam definitionem &

modum considerandi, hoc est, septimam & octavam differentiam à nobis supra propositas. Quare videamus etiam quam vim habeant ista duo reliqua Dialecticæ subsidia, & à definitione incipiamus. Est enim, inquit Perionius, Rhetorica bene dicendi ratio, Dialectica autem bene disserendi; atq; his duabus definitionibus præclare se existimavit Perionius Dialecticam à Rhetorica prorsus separasse, nam quorum inquit, diversæ sunt definitiones, illa esse diversa necesse est. Sed ego tibi respondeo Perioni, primum Dialecticam recte definiri non posse, quia non habet neq; proprium officium, neque proprium finem : & propterea per definitionem suam non posse à Rhetorica separari. Deinde etiam si definiri posset, eo modo quo tu dicis, tamen adhuc non separaretur à Rhetorica, sed Rhetoricæ parva quædam pars esse convinceretur. Quorum utrunq; breviter sic probo: Tu Dialecticam esse ais rationem bene disserendi: at ego dico istam tuam Dialecticæ definitionem non bonam, neq; propriam esse: propterea quod est communis etiam Rhetoricæ. Quid enim? Nonne Rhetorica ipsa quoq; est bene disserendi ratio? imo est, & multo quidem rectior ac verior quàm Dialectica, quam esse falsam supra magnam partem probavimus & infra probaturi sumus. Neq; verbum disserendi Dialecticorum est ita proprium ut non magis ad Oratores quam ad Dialecticos pertineat. Quod vel ex eo potissimum intelligi potest, quod Cicero passim Oratores disertos, à disserendo scilicet nomine indito, Dialecticos autem & Philosophos nunquam disertos, sed doctos vel eruditos, semper nominat. Quare tua ista definitione Perioni non potes Dialecticam à Rhetorica distinguere, cum eadem definitio communis sit etiam ipsi Rhetoricæ, & ei perbelle possit accommodari. Sed fac ipsam esse propriam Dialecticæ, nondum assecutus es, quod intendis: eo quia, si vera est ista tua definitio, non Dialecticam à Rhetorica separas, sed Rhetoricæ partes facis. Nam si Dialectica est bene disserendi ars, & si bene disserere est pars bene dicendi, hoc est, officii rhetorici, necessario sequitur Dialecticam Rhetoricæ partem esse: bene autem disserere bene dicendi esse partem, ex hoc probatur, quod omnis qui bene dicit, bene disserit, non contra. Nam ego tibi concedam aliquem forte reperiri posse, qui utens omnibus præceptis Dialecticorum, quę ad bene disserendum pertinent, ut Dialecticus bene disserat, sed non assentiam eum bene dicere, quia fortasse non utetur omnibus præceptis Rhetorum ad bene dicendum pertinentibus, & usurpabit verba aut impropria aut inusitata, aut aliquo modo non accommodata, aut non adhibebit id dicendi genus, quod est proprium, aut omnino deficiet in aliqua parte elocutionis Rhetoricæ, de qua nihil præcipiunt Dialectici, & sine qua nemo unquam vere dici potest bene dicere. In summa nihil

est à veritate alienũ, fateri aliquẽ bene disserere, qui tamen non omnino bene dicat: verum affirmare quempiam bene dicere, qui non bene disserat, à vero prorsus est remotum & quodam modo monstri simile. Quare Perioni tua illa Dialecticæ definitione non Dialecticam à Rhetorica disjungis, ut dixi, sed Dialecticam Rhetoricæ partem facis: cum bene disserere in bene dicendo tanquam pars in toto contineatur, & vere pars illius sit: quod mirum est à te non fuisse animadversum. At vero tanquam destitutus cæteris omnibus adjumentis, ut omnino Dialecticam à Rhetorica, etiam si vere separari non potest, tamen separes: tandem quasi ad sacram anchoram confugis ad modum considerandi, hoc est, ad octavam & ultimam ex differentiis à nobis supra propositis. Et ais Dialecticam considerare res non quatenus sunt, quemadmodum Metaphysicam, sed quatenus verbis significantur, atque ideo à Metaphysica esse diversam. Quæ verba tua Perioni, cum lego, equidem vix me continere possum quin partim redeam, tanta est levitas, & ut ita dicam, insulsitas dictorum tuorum, partim etiam tibi subirascar, qui bonos adolescentes recte philosophandi cupidos doces tam perverse philosophari, ne dicam subtiliter nugari. Primum enim cum proposueris te velle distinguere Dialecticam à Rhetorica, id non facis, sed à Metaphysica disiungis: quasi non magis falsa sit Metaphysica quam Dialectica, ut capite sequenti ostendemus. Et cum debuisses addere modum considerandi Rhetoricæ, ut videre possemus quonam pacto Dialectica distinguatur ab ipsa, de ea re ne verbum quidem facis. At ego volebam à te ut mihi diceres, quomodo Rhetorica consideret res suas: sic enim fortassis comparando modum considerandi utriusq; intelligi potuisset, quomodo inter se differant. Sed tu id quod dicendum erat, taces, credo quia nesciebas quid diceres: & quod tacendum erat profers, hoc est, Dialecticam à Metaphysica esse diversam. Et quibus argumentis, hoc est, quam vanis & quam insulsis Dii immortales. Metaphysica, inquis, res considerat quatenus sunt, Dialectica vero quatenus verbis significantur. At ego credebam Metaphysicam considerare res non quatenus sunt, sed quatenus fuerunt aut futuræ sunt, & Dialecticam considerare easdem non quatenus verbis, sed quatenus lignis aut lapidibus significantur. O indoctissimam doctrinam, ô insipientissimam sapientiam, ô infelicissimam studiosorum Philosophiæ sortem, qui jam prope bis millesimum annum in istis inanibus nugis consumunt. Et tu Perioni ex comparatione Metaphysicæ & Dialecticæ, quæ ambæ falsæ sunt: & ex modis considerandi utriusque, qui nugatorii sunt & ridiculi, distinguere vis utranque à Rhetorica. Nec tamen distinguis, quia non dicis quomodo Rhetorica res suas consideret. Itaq; non solum erras ac delinquis, quod tanquam cæcus nõ vides

nec cognoscis manifestissimã Metaphysicæ & Dialecti. æ falsitatem, sed etiam quia non exequeris id quod proposuisti, & tanquam obliviosus mox derelinquis quod institueras. In summa nihil aliud agis, nisi incassum nugaris, & bonos Adolescentes veritatis amatores decipis, & communem jam prope duum millium annorum errorem confirmas. Ac ne ego quoque incassum loquendo & nihil concludendo errorem tuum imitari videar, dico te non solum nescire & ignorare res ipsas, sed etiam modos ac rationes exprimendarum rerum ac cogitationum tuarum, & orationem tuam non esse oratoriam, nec Ciceronianam, quemadmodum tu eam videri cupis, sed sophisticam, hoc est, fallacem & nugatoriam. Nam si recte loqui didicisses, non ita primum dixisses, Metaphysica considerat res quatenus sunt, sed tantummodo sic: Metaphysica considerat res. Deinde non ita protulisses: Dialectica considerat res, quatenus verbis significantur, sed ita solummodo Dialectica considerat voces sive nomina sive verba. Nam in superiori illa locutione tua de Metaphysica, quid opus erat addere; quatenus sunt? an fortassis est aliqua scientia, quæ consideret res ut non sunt? ut differentiæ causa necesse fuerit adjungere, quatenus sunt? Item in illa posteriori tua locutione de Dialectica, quid oportebat dicere, quatenus verbis significantur? an non rectius & clarius & apertius erat omittere illam caudam, & dicere, quemadmodum ego antea monui, voces vel nomina vel verba? certe si maluisses ab Oratoribus quam à Philosophastris, & sophistis discere rationem & modum loquendi, ita dixisses: qui enim dicit, voces & nomina & verba, is nihil aliud dicit, nisi res quatenus significantur, si quidem omnes voces & omnia nomina & omnia verba rem aliquam significant, saltem se ipsa, & ex vocibus & nominibus & verbis nihil omnino significantibus nulla cõponitur oratio. Quod si ita, ut nos dicimus, locutus fuisses, multò quidem, ut arbitror, clarius significasses Dialecticam, quæ ut saniores Dialectici putant, de vocibus & nominibus est. Sic enim loquuntur & Grammatici dicentes Grammaticam suam esse, non de rebus, quatenus vocibus significantur, sed de vocibus sive verbis tantum, quæ sine ulla alia adjectione, tamen tacite intelliguntur significare res. Quis enim ferat ac non tanquam imperitum & barbarum derideat eum, qui dicat Grammaticam esse de rebus, prout verbis significantur? certe nemo. Quanquam hoc ipsum esse de rebus ut verbis significantur, non minus recte de Grammatica quam de Dialectica dici posset, si Dialectica vera esset ars, & si talis loquendi modus esset usitatus. Ex quo patet quanta fuerit imperitia quorundam Dialecticorum, in quorum numero est Hammonius, qui dixerunt Dialecticam esse de vocibus significantibus res per medios conceptus, quasi non, etiam si omitteretur cauda illa, ta-

illa, tamen voces significare res intelligerentur. Et quasi non Grammatica etiam sit de vocibus significantibus res per medios conceptus. Nisi forte Dialectici opinantur voces ac verba Grammaticorum nullas res prorsus significare, & nullis conceptibus egere, ut intelligantur: quæ quidem opinatio ab eorum ruditate & ab aliis quamplurimis absurdioribus, quæ dicunt, non est aliena. Sed hic mihi sese opponunt Dialectici quidam mordicus retinere cupientes Dialecticam, & quo jure quaque injuria conantes à Rhetorica distinguere. Concedunt enim tam Rhetoricam quam Dialecticam communiter versari in omni materia mundi, hoc est, tam naturali quam civili, & tractare omne genus quæstionum, hoc est, tam theses quam hypotheses, & uti omnibus argumentandi formis, hoc est, tā syllogismo quā enthymemate, & usurpare utrunq; modum orationis tā perpetuum quam intercisum: quemadmodum nos antea diximus, sed diverso modo. Nam Dialecticam principaliter versari ajunt in materiis naturalibus & subtilioribus, & tractare quæstiones infinitas & syllogismo uti, & usurpare orationem intercisam, materias vero civiles, & quæstiones finitas, & enthymemata, & sermonem perpetuū nō nisi posterius & quasi secundario. Rhetoricam vero contra facere omnia, principaliter enim versari in rebus civilibus & crassioribus, tractare quæstiones finitas, uti enthymemate & perpetua oratione: posterius autē & secundo loco aliis materiis aliis quæstionibus, aliis instrumentis, alia orationis forma. Atque hoc distinguendi modo, per id quod est principaliter & secundario, ut ipsi loquuntur, putant se satis idoneā reperisse differentiam, qua Dialecticam à Rhetorica dirimant. Sed hic quoque distinguendi modus multo est inanior & vanior, quam omnes illi superiores: Nam hujusmodi differentia primum falsa & nugatoria est, saltem quod ad Rhetoricam attinet. Orator enim dicendo ex sua ampla & late patenti professione æqualiter versatur in omnibus materiis, & in omnibus quæstionibus, nec magis unum argumentandi modū quam alium sibi præscribit, sed omnibus utitur cum res postulat & cum opus est, nō solum in judiciis & in senatu & apud populum, sed etiam in cōventu ac scholis Philosophorum, neq; solum pronuntiando & agendo, sed etiam scribendo & libris posteritati mandandis. Cum autem Oratorem dico, non eum intelligi volo, qui causas forenses ac civiles tantum sciat defendere, sed eum qui sit idoneus, ut copiose & ornate de quacunq; re quam didicerit & cognitam habebit, verba faciat. Quod idcirco hic admonitū volui, ut occurrerē objectationibus eorū qui negant Oratorē de omnibus rebus posse dicere, nec ei ad dicendum subjecta esse omnia concedunt. Ajunt enim si Orator de omnibus ex propria professione sua posset dicere, & si ei subjecta essent omnia, nihil superesset reliquis

scientiis & artibus, in quo proprie versari possent, & quod ipsis tanquam propria materia subjiceretur. Nam qua de re, inquiunt Philosophi, Medici, Jurisconsulti, & omnino omnes alii scientiarum & artium professores, proprie loquerentur, si Orator omnia jure suo teneret occupata? Quod cum absurdum & falsissimum esse videatur, nequaquam concedendum esse contendunt ut Oratori tam ampla materia sit attributa. Quibus ego respondeo, si hoc est absurdum & falsum, non magis adversus me esse quam adversus Aristotelem: qui in Rhetoricis ipse quoq; omnia prorsus Rhetoricæ sicut etiā Dialecticæ subjecit. Sed neq; falsum est neq; absurdum, immo verissimum & rationi maxime consentaneum: nam ego dico & affirmo ubicunque est oratio quacunq; de re facta modo non omnino mala, sed aliqua ex parte laudabilis, ibi Oratoris atq; Oratoriæ partes esse præcipuas. Itaq; Galenus & Hippocrates, exempli gratia, cum pharmaca propinant, morbos curant, vere Medici sunt, & vere Medici officium faciunt: cum vero de Medicina loquuntur aut scribunt, si bene id faciunt, non amplius Medici funguntur officio, sed Oratoris. Nam cum prooemiantur apte, cum narrant aperte, cum confirmant aut refutant aliquid acriter, cum concludunt perspicue, & denique cum in præceptis suis tradendis docent, delectant, & afficiunt Lectorem, hæc omnia non ex Medicinæ, sed ex Oratoriæ præceptis promuntur. Quo fit ut in libris Medicorum bene & docte scribentium non minus Rhetoricæ præcepta cernantur usurpata quam Medicinæ: atq; ideo in eisdem libris jure suo non minorem partem Rhetorica quam Medicina sibi vendicat. Quod dixi de Medicis eorumq; libris, idem quoq; intelligi volo de omnibus aliis laude dignis Scriptoribus eorūq; scriptis, quæ licet si diversitates materiarum scriptarum inspiciamus, ad diversos artifices & authores vere pertineant: tamen si consideremus dicendi & scribendi rationem, qua Scriptores illi in libris suis bene ornateq; conscribendis usi sunt, non ad diversos authores amplius, sed ad unius Oratoris artem ac facultatem pertinere reperientur. Itaq; non mirum est si & Aristoteles, & Cicero, & Quintilianus, & nos quoq; tot ac tantorum hominum authoritatem secuti dicimus & affirmamus Oratorem ex sua & propria facultate de omnibus rebus mundi posse dicere, & ei subjecta esse omnia, quatenus scilicet de eis sermo haberi & bene dici potest. Quo rursus fit, ut ante dixi, ut omnes boni Scriptores, & omnia recte scripta licet differant materiis, in quibus versantur diversis, & diversa habeant nomina, tamen iidem bene scribendi dicendique peritia & artificio non diversi sed ejusdem generis sint, & eodem Oratoris nomine merito appellentur. Atque hoc modo responsum esse volumus illis, qui indocte negant Oratoris proprium esse ut de omnibus mundi rebus loquatur ac dicat,

dicat, & qui imperite timent si tam ampla dicendi facultas Oratori tribuatur, ne cæteri omnes scientiarum & artium cultores nihil habeant, quod faciant aut dicant. Nam habebunt suum quisque officium ab aliis separatum, sed quatenus recte scribent ac dicent de sua quisq; materia, omnes erunt Oratores & Oratoris officio fungentur. Et sic Galenus non minus est Orator quam Medicus, cæterique omnes docti artium Scriptores. Quod ni ita esset, nunquam tam copiose & ornate scripsissent Galenus de Medicina, & alii omnes de sua quisq, arte : & hoc est illud quod multis verbis disputat Crassus apud Ciceronem in primo de Oratore, his verbis. Quamobrem si ornate locutus est, sicut fertur, & mihi videtur physicus ille Democritu s, Materies illa fuit physici, de qua dixit, ornatus vero ipse verborum Oratoris putandus est : & si Plato de rebus à civilibus controversiis remotissimis divinitus est locutus, quod ego concedo : si item Aristoteles, si Theophrastus, si Carneades, in rebus iis, de quibus disputaverunt eloquentes, & in dicendo suaves atque ornati fuerunt, sint hæ res, de quibus disputant, in aliis quibusdam studiis, oratio quidem ipsa propria est hujus unius rationis de qua loquimur & quærimus : & cætera quæ sequuntur. Quo in loco toto Crassus, sive Cicero sub persona Crassi, nihil aliud significare voluit, nisi id quod ipsemet dicit, & ego supra proposui: Oratorem in omni sermonis disputatione suo proprio jure atque authoritate copiosissime versari posse, nec propterea tamen cæteri artium & scientiarum Scriptores nihil habent quod dicant aut faciant. Sed ut redeam id quod cœperam, & hanc partem aliquando concludam, dico differentiam istam, ejus quod est, principaliter aut secundario, versari in aliquibus materiis aut quæstionibus, uti aliquibus argumentandi aut orationis modis : quod quidem ad Rhetoricam attinet, esse falsam, ut ostendi. Nam quod pertinet ad Dialecticam, quam falsam hactenus ostendimus, & post hac ostensuri sumus, an vera esse possit, Dialectici ipsi viderint. Quod si etiam vera esset, tam quod ad Rhetoricam quam quod ad Dialecticam spectat, tamen iterum dicimus, hujusmodi differentiam non esse tantæ potestatis ac virium, ut sola possit has artes inter se facere diversas. Nam cum Dialectica nec materiam, nec officium, nec finem à Rhetorica diversum habere possit ostendi, ut supra probavimus : quid obsecro prodest ad ostendendam illius à Rhetorica diversitatem dicere, Dialectica principaliter versatur in his, Rhetorica vero in illis? Dialectica principaliter utitur hoc, Rhetorica illo? certe non magis quam si quis probare volens Chirurgiam non esse Medicinam, diceret: Chirurgia principaliter utitur cataplasmatibus & emplastris, secundario vero potionibus & antidotis: & contra, Medicina principaliter versatur in his, secundario in illis. Nam ego

respon-

respondebo Chirurgiam non differre à Medicina, nisi ut partem à toto : est enim Chirurgia Medecinæ pars. Et eodem modo dicam de Dialectica & Rhetorica, Dialecticam scilicet, aut supervacuam esse & inter artes locum habere non posse, aut certe Rhetoricæ parvam esse partem. Ut recte scribit Laurentius Valla in procœmio secundi libri Dialecticæ suæ, cujus hæc sunt verba, Nam quid aliud est Dialectica quàm species quædam confirmationis & confutationis? hæ ipsæ sunt partes inventionis, inventio una ex quinq; Rhetoricæ partibus. Quare ex sententia Vallæ & mea, & quod longe majus est, ex veritate ipsa recte concludi potest, adversus Aristotelē & omnes Dialecticos, Dialecticam, ut dixi, aut supervacuam & non necessariam existere, aut certe parvam quandam Rhetoricæ partem esse. Sed ut tandem aliquando finiam hanc partem, cum ostensum sit Dialecticam à Rhetorica nullo pacto posse separari, neq; per materiam, quia utraq; est de omnibus rebus & de nulla privatim, ut dicit Aristoteles: neque per quæstiones, quia Rhetorica ex æquo tractat tam theses quàm & hypotheses, hoc est, quæstiones tam infinitas quàm finitas, ut docuimus: neque per instrumenta, quia Rhetorica non minus utitur syllogismo & inductione cum opus est, quàm enthymemate & exēplo, ac quod etiam magis mirum est, quia Rhetores enthymema & exemplum, ut argumēta tantum non ut argumentationes oratorias agnoscunt : neque per usum interrogandi & respondendi, quia tam Orator, quàm Dialecticus interrogat & æqualiter oratione intercisa uti pro conditione & qualitate disputationum suarum potest: neq; per officium, quia quodcunq; officium Dialecticæ hactenus tributum fuit, id necessario in officio Rhetoricæ inclusum est, ut illud Agricolæ quod est, probabiliter dicere, & illud Perionii quod est, accommodate ad probabilitatem de quaq; re proposita disserere, quorum neutrum evadere potest, quin in bene dicendo, quod est proprium Rhetoricæ officium, cōtineatur: neq; per finem, quia nullus eorum finium, qui Dialecticæ assignantur, vere finis est, sed officium, & eodem modo, quo superiora illa, sub Rhetoricæ officio contentum: neque per definitionem, quia similiter definitio illa Dialecticæ quam Perionius affert, in definitione Rhetoricæ inclusa est, non quidem ea, quæ traditur ab Aristotele in primo Rhetoricæ, quam esse falsam supra probavimus in capite secundo, sed in hac, quæ est Ciceronis, & Quintiliani, & omnium sanorum Rhetorum, Rhetorica est ars bene dicendi de omnibus rebus, in qua necessario continetur illa Dialecticæ allata à Perionio dicente, Dialecticam esse artem de quaq; re proposita probabiliter in utranq; partem disserendi: nemo enim de quaq, re proposita probabiliter in utranq; partē disserere potest, nisi de omnibus rebus bene dicat, bene dicere enim de omnibus

omnibus rebus multo generalius est, ut ante dixi. Neq; postremo per modum considerandi, quia nullus unquam poterit assignari verus modus, quo Dialectica res sive voces consideret, ut non eodem quoq; modo Rhetorica res sive voces suas considerare defendatur: cum inquam hæc omnia à nobis supra sint ostensa, & cũ respondcrimus iis omnibus, quæ cõtra dicuntur vel dici possunt, nemini dubium relinqui posse arbitror, quin Dialectica nullo pacto, nulla ratione recte possit à Rhetorica distingui ac separari: & propterea quin aut prorsus supervacua, aut saltem Rhetoricæ pars esse concedatur, quorum utrum velint eligant Dialectici, magnam necesse est accipiant plagam, sed tamen parvam præ illa, quam supra acceperunt & infra accepturi sunt, ubi de falsitate Dialecticæ agitur: hic enim tantum commovetur & concutitur Dialectica, ibi vero tota cadit & corruit. Sed de falsitate Dialecticæ suis locis agitur, nunc alia etiam non parum valida ratione Dialectica probatur esse supervacua & non necessaria, eo quia nullus hodie ejus usus est nec in privatis nec in publicis disputationibus. Nam mos ille antiquus disputandi in conventu doctorum per interrogationem & responsionem, quo Dialectici veteres utebantur, jandiu obsolevit ac in desuetudinem abiit. Nemo enim amplius hoc tempore sic differit cum aliquo, ut primo eum interroget quemadmodum docet Aristoteles in primo Topicorum, aut hoc modo: An sit animal gradiens bipes, definitio hominis: quam propositionem dialecticam vocat: aut hoc modo, sit ne animal gradiens bipes definitio hominis nec ne? quod problema dialecticum ab eodem dicitur. Deinde quam ille partẽ vel propositionis vel problematis responderit, eam ipse suscipiat refutandam ac destruendam. Non inquam amplius hodie sic differit quisquam, *quod ego quidem in sexaginta annis & amplius quos vixi, videre aut intelligere potuerim.* Sed is qui disputat sive privatim sive publice id faciat, primo proponit eas, quas vocãt, conclusiones, hoc est, non propositiones nec problemata more Dialecticorũ, sed alteram tãtummodo partem propositionis & problematis dialectici, sive aientem sive negantem: & iis qui contra argumentari volunt, respondens positas conclusiones defendit, si potest. Sic enim fere hoc tempore disputatur in publicis gymnasiis & aliis, ut nusquam appareat consuetudo illa disputandi, quà utebantur antiquitus Dialectici, & cujus ordinem interrogandi & respondendi docet Aristoteles in octavo Topicorum. Quare etiam si vera foret Dialectica, tamen supervacua esset & non necessaria, quoniam usus & exercitatio ejus abiit in desuetudinem. Quorsum enim aliquis tantopere laboret ac defatigetur in perdiscenda illa arte, quæ nullo in loco sit in usu? nec à quopiam eo modo quo quondam solebat, exerceatur? At inquiunt, Dialecticæ Aristotelis

testimonio ad tria utilis est, ad exercitationes, ad congressus sive colloquia, & ad Philosophiæ scientias. Quibus ego respondeo, Aristotelem eo in loco, hoc est, in primo Topicorum, loqui non de reliquis Organi sui partibus, sed tantum de octo libris Topicorum, & de methodo inveniendorum argumentorum. Quamobrem rursus etiam si verum diceret Aristoteles, tamen authoritas illius tantummodo prodesset libro Topicorum, reliquis vero Organi operibus nihil opis afferret. Sed nec verum dicit Aristoteles, nec Dialectica ad ullam earum trium rerum, quas ille dicit, utilis est: ad eum, scilicet, modum tradita & usurpata, quem ipse tradit atque usurpare docet. Nanq; ut omittam quod neq; ipse dicit, nec aliquis Interpretum satis explicat, nec omnino facile percipi potest, quibus de exercitationibus, & quibus de congressibus sive colloquiis eo in loco sit intelligendum: Alexander enim per γυμνασίας, quo verbo utitur Aristoteles, modo exercitationes eas vult intelligi, quæ fiunt in disserendo & disputando, modo conatus nescio quos quibus uti frequenter soliti essent Antiqui, per ἐντεύξεις vero, quod est alterum Aristotelis verbum idem intelligendos esse ait congressus sive collocutiones nescio quas, quæ in confabulando aut in conveniendo fierent. Quasi non in istis quoque congressibus & collocutionibus adhiberentur exercitationes & conatus illi superiores, ut posita prima illa utilitate, non necesse fuerit ei adjungere hanc secundam. Adjunctio enim hæc perinde ridenda est, ut si quis diceret, Medicinam esse utilem ad duo, ad curationes primo, deinde ad hominum morbos & vulnera. Perinde quasi non omnis curatio Medici ad morbos atque ad vulnera adhiberetur. Sed ut redeam ad Alexandrum. Ille sic interpretatur illas γυμνασίας, & ἐντεύξεις Aristotelicas, ut non satis intelligatur, ad quales exercitationes sive conatus & ad cujusmodi congressus sive collocutiones pertineant primæ illæ duæ utilitates superiores. Et si id maxime intelligeretur, tamen illud adhuc est & semper erit incertum, qua ratione Aristoteles eodem in loco dixerit, κατηριθμημένοι δόξας, pro eo, quod est, considerantes opiniones, ut exponunt aliqui; sive expendentes sententias, ut interpretatur Perionius. Perinde quasi idem sit annumerare quod considerare sive expendere, & tanquam μεταβιβάζοντες, quod paulo infra ab Aristotele dicitur, rectè exponeretur, refutantes sive refellentes, ut fere omnes exponunt. Sed ut omittam inquam has omnes obscuritates & quasi ænigmata, quæ sunt propria & peculiaria Aristotelicæ orationis vitia, dico sedes illas ac locos illos inveniendorum argumentorum ab Aristotele traditos, eo modo, quo traditi sunt, non esse utiles. Propterea quod, quemadmodum infra monstrabimus, in capite de libris Topicorum, magna ex parte non sunt veri, sed falsi & à comuni omnium loquendi

loquendi consuetudine alieni. Quo fit ut neque ad Philosophiæ scientiam, quæ est tertia utilitas ab Aristotele attributa Dialecticæ, utiles esse possint: nisi quis forte ex falsis verum inveniri posse autumat. Et si maxime essent veri, tamen non recte fuerunt arctati ad quatuor illa problematum, quæ dicit Aristoteles, genera: de genere, de definitione, de proprio, de accidente, ut nos ibi probamus. Quo circa ad defendendam utilitatem ac necessitatē Dialecticæ nihil prodest Dialecticis, nec authoritas Aristotelis, nec quæ ab eo dicuntur de utilitate Dialecticæ in primo Topicorum quia partim sunt non satis intellecta, partim incerta, partim falsa, partim etiam non recte tradita. Sic itaque monstratum sit Dialecticam tanquam artem generalem & separatam & necessariam in tertia parte Logicæ Philosophiæ una cum Grammatica & Rhetorica non recte fuisse positam, cum non sit generalis, quia non vera est, ut & ante ostensum est & postea ostendetur: nec separata, cum à Rhetorica nullo pacto distingui queat, nisi ut falsum à vero: nec necessaria, cum quicquid in ea est veri & utilis, id totum in Rhetorica multo verius, clarius, & ad communem sensum accommodatius tradatur. Ex quo patet responsio ad eos, qui obstinate ac temere Dialecticam tueri cupientes dicunt, si harum duarum artium altera tollenda sit, non Dialecticam sed Rhetoricam esse tollendam. Contra quos breviter dico minime id esse faciendū, quoniā si Rhetorica tolleretur multa prorsus interirent quæ nunquam possent in Dialectica recuperari. Ut quæ præcipiuntur à Rhetoribus de proœmiis, de narrationibus, de statuū divisione, de movendis affectibus, de tota elocutione, & aliis hujusmodi faciendis, de quibus ne verbum quidem in libris Dialecticorum legitur. At contra si manente Rhetorica tollatur Dialectica, nullum prorsus damnum aut jacturam facient studiosi bonarū literarum & veræ Philosophiæ, cum ut dixi, quicquid verum & utile perditur ex amissione Dialecticæ, id totum multo auctius & cumulatius recuperatur in Rhetorica, & cum de argumentis & argumentationibus, & de omnibus quæ ad disserendum & disputandū pertinēt, multo veriora & clariora præcipiant Rhetores quam Dialectici. Quare imprudentissimi simul & imperitissimi hominis est dicere, si harum duarum artium altera tollenda sit, Rhetoricam potius quam Dialecticam esse tollendam. Quod perinde absurdum est, ut si proponerentur duæ massæ aureæ, quarum una esset decem pondo auri puri, altera vero quinque tantum pondo auri non puri, sed in quo non parum æris esset admixtum. Et dubitaretur utra esset retinenda vel repudianda, & quispiam ridiculus accedens diceret, retinendam esse illam massam quinque tantum pondo & non synceram, repudiandam vero illam, in qua non solum bis tantum auri, sed etiam puri contineretur. Talis

enim vere est Dialectica Rhetoricæ comparata, hoc est, tanquam metallum quoddam dimidia parte minus:& quod pejus etiam est,majore ex parte insyncerum & adulterinum. Nam quod quidam dicunt, Dialecticam esse artem, cujus proprium munus sit discernere verum à falso: alii autem esse artem artium, & scientiam scientiarum, ad omnium methodorum principia viam habentem:alii vero aliis quibusdam modis definientes: omnes isti,si de ista,quæ nunc in usu est,Dialectica loquuntur, plane delirant & insaniunt : nec quicquam aliud faciunt,nisi nugantur:partim & ipsi ignorantes quid dicant, partim alios qui lecturi sunt decipientes, partim deniq; errorem & deceptionem jam amplius duûm millium annorum introductam confirmantes. Nanque Dialecticam non solum esse falsam inutilem & supervacuam, sed etiam noxiã & damnosam,jam inde usq; à temporibus Parmenidis & Zenonis erat animadversum. Si quidem Parmenides apud Platonem in Parmenide, adhortans Socratem ad Dialecticas exercitationes, ita inquit, Cæterum collige te ipsum, diligentiusq; te in ea facultate exerce, quæ inutilis esse videtur multis & quædam garrulitas nuncupatur. Quibus verbis apparet Dialecticam non nunc primum à nobis, sed jam inde à priscis temporibus fuisse damnatam. Nec obstat primum, quod Parmenides Socratem ad eam discendam hortatur, co quia hoc ipsum eadem judicii subtilitate facit, qua etiam omnia, quæcunque sunt in rerum natura, unum tantummodo & non plura esse dixerat, hoc est, perversa & præpostera. Deinde quod Cicero quodam in loco sentire videtur, eam esse veri & falsi disceptatricem ac judicem: cum id faciat non quod ita sentiat,sed tanquam Academicus, ut eos,qui de Dialectica ita sentiunt,reprehendat ac refutet. In summa ut clare intelligatur qualis sit ista Dialectica, à vulgo & ab imperitis tantopere celebrata, pauca veterum tam Græcorum quam Latinorum testimonia & judicia de ea facta hic apponam, & ita finem huic capiti imponam. Apud Græcos Zeno ille Stoicorum princeps Dialecticorum artes justis mensuris dicebat esse similes, quæ non triticum nec aliud quidpiam alicujus pretii, sed paleas tantum & stercora metiuntur. Ariston Chius Dialecticam aiebat luto viarum similem esse, quod inutile cum sit, tamen prosternit transeuntes. Idem quoque Dialecticorum sermones telis aranearum comparabat, ut qui subtiles admodum sed inutiles essent. Quin etiam idem asserebat,eos qui Dialecticæ studium profunde rimantur,cancros edentibus similes esse, qui propter exiguum illorum alimentum circa plurimas crustas occupantur. Nec defuerunt etiam apud Græcos,qui Dialecticam comparaverint partim Lunæ, quia similiter ut Luna, nunquam cessat crescere & decrescere: partim Polypo,qui cirros suos assidue auctos devorat,sic enim Dia-

lecticã

lectici jam peritiores facti suas opiniones refutant: partim iis, qui alea ludunt, tanq; ut illi sic Dialectici non sine delectatione decipiuntur. Apud Latinos vero ut omittam M. Ciceronē, qui Dialecticam appellat tum inanem sermonis elegantiam, tū spinosum dicendi genus, tū spinas orationes, & aliis quibusdam parum honorificis nominibus. Author ille, qui scripsit Rhetoricam ad Herennium, sive is Cicero, sive Cornificius, sive alius quispiam fuerit, in secundo libro de Dialectica & Dialecticis loquens aperte ait, præcepta Dialecticorum non modo nullo adjumento esse Oratori, sed etiam maximo impedimento: & paulo infra concludens sermone sic inquit, verum horum, hoc est, Dialecticorū pueriles opiniones rectissimis rationibus cū voles refellemus, in præsentia hæc interim dicere non alienū fuit, ut hujus infantiæ garrulam disciplinam contemneremus. Hæc Author ille, de Dialectica & Dialecticis monumentis literarum proditum reliquit. Seneca vero ubiq; Dialecticos & Dialecticam damnat & refutat, & quodam loco eam irridens, ita scribit, Mus est syllaba, syllaba caseum non rodit, mus igitur caseum non rodit. O pueriles ineptias, & quæ sequuntur. Quibus verbis Seneca nihil aliud significare voluit, nisi stultitiam Dialecticorum, qui in hujusmodi nugis tanquam in rebus seriis, totam ætatem consumunt. Et recte quidem Seneca unà cum omnibus illis, quos supra retuli, tam Græcis quam Latinis Dialecticæ vanitatem repræsentarunt, partim paleis & stercoribus, partim telis aranearum & luto viarum, partim lunæ ac polypo, partim aliis quibusdam hujusmodi rebus eam comparantes.

CAPUT SEXTUM.

Metaphysicam inter scientias & artes nec ut universalem, nec ut particularem ullum omnino locum habere posse, sed tanquam partim falsam, partim inutilem, partim supervacuam, ab omni artium & scientiarum numero removendam.

INter multos & graves errores, qui à Philosophastris in dividenda Philosophia fuerunt admissi, hic quem nunc sum refutaturus de Metaphysica, vel in primis mihi visus est animadvertendus, & pro virili parte mea refutādus. Ne amplius esse possit impedimento iis, qui recte philosophari cupiunt, quemadmodum superioribus temporibus fuit, per annos, ut opinor, amplius mille & trecentos. Nam ex iis, qui vetustiores fuerunt, pręsertim Latinis, nemo unquam, quod sciam, Metaphysicæ nomen audivit. Nec mirum, cum sit planè barba-

ſcientia univerſalis vocetur : alias vero non totum ens inquantum ens, ſed particulam quandam entis, in qua verſentur, tantummodo ſibi arripere, & circa ipſam rationibus non niſi particularibus negotiari, unde & particulares ſcientiæ fuerint appellatæ : Quod inquam ita diſtinguunt Metaphyſicam ab aliis ſcientiis, nihil agunt, & operam atque oleum, ut dicitur, perdunt. Nanque ut differat ab aliis tanquam univerſalis & realis à particularibus & realibus, oportet primum univerſalia realia eſſe vera & ſolida, non falſa & commentitia, ut nos ſupra probavimus Deinde ſubjectum illius non eſſe univerſale reale, quale ipſi dicunt. quia nihil tale poteſt eſſe verum nec vere in rerum natura reperiri. Poſtremo rationes illas univerſales non eſſe falſas, ut fere ſunt omnes illæ, quæ afferuntur ad probandum Metaphyſicam non ſolum eſſe veram, ſed etiam neceſſariam, quarum neutræ ſunt veræ. Sed de veritate poſtea. nunc de neceſſitate ponendæ Metaphyſicæ videamus. Metaphyſica, inquiunt, neceſſaria eſt tribus de cauſis, primum ut ſit una aliqua ſcientia, quâ perficiatur intellectus noſter, ut divinus Nam intellectum noſtrum, aiunt, partim humanum eſſe, partim divinum: eundemq; perfici ex ea parte quâ humanus eſt per ſcientias naturales & Mathematicas: ex ea vero parte quâ divinus eſt per ſcientiam Metaphyſicam, quam eandem, ut dixi, vocant, & primam Philoſophiam, & ſcientiam divinam, & ſcientiam ſcientiarum, & Theologiam, multiſque aliis nominibus. Quod ſi Metaphyſica non poneretur, nulla inquiunt extaret ſcientia, quâ perficeretur intellectus noſter, ut divinus, atque ita periculum eſſet, ne ſemper, ut talis eſt, remaneret imperfectus: quod ab ipſis magnum putatur eſſe inconveniens. Deinde ut inveniatur una ſcientia generalis & univerſalis, quæ tradat & doceat prædicata, ut ipſi dicunt, generaliſſima & univerſaliſſima, qualia ſunt ens, unum, aliquid, verum bonum, actus, potentia, neceſſarium, poſſibile, finitum, infinitum, dependens, independens, perfectum. imperfectum, idem, diverſum, oppoſitum, conveniens, & alia hujuſmodi, quæ ſunt principia, ut ipſi dicunt, omnium ſcientiarum particularium, & in nulla ſcientia particulari potuerunt conſiderari, cũ ſint univerſalia, & non magis ad unam illarum quam ad alias pertinere poſſe videantur. Quare ne iſta quoq; prædicata univerſalia ſine ulla propria ſcientia, in qua traderentur & docerentur, remanerent ignorata, neceſſario, ajunt, ponendam fuiſſe Metaphyſicam, quæ niſi poſita fuiſſet, ex neceſſitate ignoraremus ea omnia, quæ ſupra fuerunt commemorata: quibus ignoratis, ignorarentur etiam ea, quæ ex eorum cognitione pendent. Poſtremo vero ut inter multas ſcientias particulares, eſſet una generalis & univerſalis, ad quam omnes particulares, cum de ipſarum ſubjectis aut de majori aliqua re dubitaretur, quaſi ad ſu-

ad ſuperiorem dominam & reginam confugerent, & ab ea ſuppliciter peteret, ut vellet probare & defendere ſubjecta ſua, vel negata uel in dubium revocata. Namq; hoc officii & tanquam miniſterii tribuunt Metaphyſicæ, ut ad ipſam & non ad aliam ullam pertineat, probare principia particularia aliarum ſcientiarum. Itaque ſi Philoſopho naturali negaretur eſſe motus, exempli cauſa, ipſe ne digitum quidem tranſverſum, ut ipſi aiunt, poſſet ultra procedere, nec quicquam dicere aut defendere, ſed neceſſe haberet confugere ad ſacroſanctum Metaphyſicæ tribunal: & quicquid illa de motu ſtatueret, ſententiæ illius ſtare & acquieſcere. Quod ſi Metaphyſica nunquam ab Ariſtotele fuiſſet inventa, videlicet, maximum erat periculum, ne Philoſophus naturalis nunquam probare poſſet ſubjectum ſuum, hoc eſt, motum eſſe: & nos, ſcilicet, nunquam certo eſſemus ſcituri, an motus vere eſſet in rerum natura nec ne. Hæ inquam ſunt illæ tres præclaræ & egregiæ cauſæ, propter quas, ſcilicet, Philoſophaſtri Metaphyſicam ſuam dicunt eſſe non ſolum utilem, ſed etiam neceſſariam, atq; ideo ex neceſſitate ponendam fuiſſe. Quæ uſq; adeo ſtultæ mihi videntur & vanæ, ut cum eas mecum nonnunquam reputo, valde obſtupeſcam, qui unquam fieri potuit, ut non ſolum tam falſæ & mendaces, ſed etiam tam ineptæ & futiles rationes in mentem hominis alicujus non omnino ſtultiſſimi cadere potuerint. Nam quod ad primam, hoc eſt, ad perficiendum intellectum humanum pertinet, ſi intellectus noſter ſive tanquam humanus ſive tanquam divinus eſt perfici poteſt ab aliqua ſcientia, quæ & ſubjectum habeat falſum, ut ante dictum eſt, & ipſa quoq; maxima ex parte ſit falſa vel inutilis, ut infra oſtendetur, fateor eum ab iſta Metaphyſica perfici poſſe. Item quod ſpectat ad ſecundam rationem, hoc eſt, ad prædicata illa, ut ipſi dicunt, generalia & univerſalia, propter quorum explanationem Metaphyſicam eſſe neceſſariam, & neceſſario ponendam contendunt: rurſus confiteor eos dicere verum, niſi ea ipſa prædicata ſive nomina longe melius ac verius explicentur atq; explanentur à Grammaticis, à Lexicographis, & Obſervatoribus linguarum, quam ab ullis Metaphyſicis, aut Philoſophaſtris: & ni ſi explicatio explanatioq; eorundem illorum prædicatorum ſive vocabulorum, ad Grammaticos & Lexicographos magis pertineat, quam ad ullos Metaphyſicos & Pſeudophiloſophos. Quorũ utrunque paucis ita probo, ac primum id quod eſt poſterius, *Grammaticæ enim & nullius præterea alterius artis proprium eſt, omnes voces contemplari*, ut

(Imo Grammaticæ non eſt tradere voces, ſed communia de vocibus. Cujuslibet diſciplinæ, eſt tradere voces & explicare quibus ſubjectum ſuum eiuſq; partes, ſpecies, & affectiones ſignificatura eſt. *Lexica* verò ſunt excerpta ex variis diſciplinis ordine Alphabetico facta.)

& communis eſt omnium recte ſentientium opinio, & Ariſtoteles ipſemet teſtatur in principio tertii τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ, his verbis, διὸ γραμματικὴ, μία οὖσα πάσας θεωρεῖ τὰς φωνὰς, hoc eſt, ut Grammatica una cum ſit, omnes contemplatur voces. Quod cum ita ſit, nugantur & blaterant Metaphyſici

physici,nescio quarum vocum explanationem ad se pertinere? Si Grammatica omnes considerat,ut etiam Aristoteles fatetur,quænam obsecro Metaphysicæ relinqui possunt considerandæ? profectò nullæ. Itaque non ad nescio quos Metaphysicos nugatores, sed ad Grammaticos, ut dixi, & Lexicographos pertinet omnium vocum consideratio & explanatio, & præsertim quæ sunt communes omnium rerum vel saltem plurimarum.Nam quæ sunt privatæ aliquarum scientiarum aut artium, fortasse non injuria videri queant ad eas scientias & artes pertinere. At quonam pacto tam communes quam privatæ voces ullæ possint aut debeant à Metaphysica explanari, nulla unquam satis idonea ratio afferri poterit. Nam quod ajunt Metaphysicam esse scientiam universalem, atq; ideo universalium vocum explanationem ad eam pertinere,& quod addunt, si in Metaphysica non explanarentur,prorsus in nulla scientia possent explanari, quia non magis ad unam quam ad alias pertinere videntur: dico utrunque horum esse falsissimum,cum Metaphysica non solum non sit scientia universalis,ut nugantur,sed nec vera, ut mox probabimus: Et quamvis nulla esset Metaphysica, tamen voces omnes earumque significationes vel in libris probatorum authorum usurpatæ reperirentur, sic ut facile per se sine ulla Metaphysica possent intelligi, vel certe in Grammatica & à Grammaticis, Lexicographisque,& Observatoribus linguarum jure optimo explanarentur, ut explanantur : & quidem multo verius ac rectius quam in Metaphysica & à Metaphysicis. Id quod ita esse in tribus aut quatuor vocabulis breviter ostendo,hoc est,in explanatione vocabuli naturæ,vocabuli generis, vocabuli totius,ut Lector ex tribus his de cæteris omnibus facile judicium facere possit. Natura, inquit Aristoteles,parens,author & Deus Metaphysicorum,atque ideo maximus, ut ita dicam, Archimetaphysicus. Natura inquãm, ait Aristoteles in quarto Metaphysicæ, uno modo dicitur generatio nascentium,altero modo illud ex quo generatur primum id quod gignitur,ut exempli gratia, cor in homine, & radix in arbore : alio modo illud ex quo primo est aut fit aliquid, ut æs vel lignum, in vasis æreis vel ligneis. Hæc & alia quædam, quæ prætereo ne sim longior, scribit Aristoteles, explicans significata vocis naturæ: quorum nullum est verum,saltem in latino sermone. Nam quis inquã invenit, aut legit apud authorem aliquem recte loquentem, naturam pro nascentium generatione positam? & iterum quis unquam fando audivit cor hominis aut radicem arboris esse naturam? & postremo quis ferat ac non rideat tanquam imperitum,si sentiat aliquem dicentem, æs vel lignum esse naturam, vasis æreí vel lignei? certe neminem arbitror recte loquentem unquam neque Latinum neque Græcum ita locutum esse,ut omittam interim

communem sermonis consuetudinem ab hoc loquendi modo prorsus abhorrentẽ. At vero ut alios Grammaticos & Lexicographos mittam, si legas Thesaurum linguæ latinæ, in quo reperiuntur observata fere omnium probatorũ Scriptorum latinorum vocabula, nihil talium nugarum invenies, sed omnia nominis naturæ significata, & cum usu probatorum quoruncunq; Scriptorum & cum publico omnium loquendi more consentanea. Præterea rursus Aristoteles in eodem libri explicans significationes vocabuli generis: Genus inquit dicitur primo de generatione continua multorum eandẽ speciem habentium, ut cum dicimus hominum genus: deinde de eo, à quo tãquam à generante descendit aliqua multitudo, secundum quẽ modum dicimus, Ionum vel Hellenũ genus: tertio loco de primo & communi subjecto diversarum formarum, eo modo quo planum est genus omnium figurarum planarum: quarto & ultimo modo de eo, quod dicitur de pluribus, & cætera, quæ ipse apponit definiens genus in Topicis. Quorum quatuor generis modorum ab Aristotele traditorum in Metaphysicis, nullus plane omni ex parte est verus: nam quod ad primum attinet, falsissimum est, genus esse continuam generationem aliquorum in eadem specie convenientium, nec unquam reperietur vocabulũ generis ab ullo Scriptore neq; Græco neq; Latino recte loquente hoc modo usurpatum. Nisi forte ita dicere voluit, genus puta hominum vel animalium conservari per continuam individuorum generationem & successionem quod fateor esse verum, sed aliud est genus continuam generationem esse, aliud per continuã generationem servari. Quod autem spectat ad secundum modum, is si est idem plane, qui & secundus Porphyrii, jam antea à nobis in capite de genere confutatus fuit. Quare de ejus falsitate nihil amplius hoc loco mihi dicendum arbitror. Nec tertius modus videtur esse verior duobus superioribus: non enim video quomodo verum esse possit, quod ille dicit: planum esse genus omnium figurarum planarum, cum ut ipsemet tradit in Organo, & triangulus & quadrangulus & omnes hujusmodi figuræ sint in genere qualitatis, planum vero sive superficies, quod apud ipsos idem est, in genere quantitatis: nisi forte res unius prædicamenti potest esse genus rei, quæ in alio prædicamento sita est: quod non solum à veritate, sed etiam ab Aristotelis ipsius doctrina est alienũ. De falsitate quarti & ultimi modi nihil dico, cum ea quoq; à nobis supra in eodem capite de genere satis superque sit detecta & refutata. Atque ita rursus Aristoteles in Metaphysicis de nomine generis, cujus significationes omnes partim à Grammaticis, partim à Lexicographis & vere & recte reperiuntur explicatæ, & clarissimis exemplis probatissimorum authorum comprobatæ: Præter tamen duas ex supra memoratis, hoc est, secundam & quartam, quas

Robor-

Robertus Stephanus à Dialecticis inconsiderate tanquam veras accepit. Nam tanta est hoc tempore Aristotelis authoritas apud omnes etiam Grammaticos, præsertim paulo magis credulos, & in istis abstrusioribus studiis parum versatos, ut quælibet ab eo scripta quamlibet falsa & absurda, tamen pro veris & indubitatis accipiant: sed nos, ut spero, errores illius & vitia ita jam supra magna ex parte deteximus & infra detegemus, ut nemine posthac amplius, nisi prorsus imperito & decipi se cupiente, possint imponere. Quod autem attinet ad vocabulum totius, non solum quàm falsò illud explicarit Aristoteles in Metaphysicis, sed etiam quàm stulte introduxerit illud suum totum universale, supra satis jam ostensum est, in capite partim de totis, partim de generali rerum divisione, quo in capite radicitus extirpavimus universalia. Quæ cum ita sint quomodo potest Metaphysica esse necessaria propter explanationem earum, quas dicunt, vocum: cum eas magna ex parte neque vere neq; recte, sed prave & falso exponere deprehendatur? ut constat ex illis, quæ supra dixi, de nominibus naturæ, & generis, & totius, & ex multis aliis, quæ prætermitto, ne sim longior in re manifesta. Et si maxime recte exponeret, tamen à Grammaticis & Lexicographis jure prohiberetur ea exponere ac tractare, tanquam ad se atq; ad officium suum minime pertinentia. Sed quoniam Metaphysica probari non potest esse necessaria, neq, quia perficiat intellectum nostrum ut divinus est, quia cum ipsa imperfecta & falsa sit, alia perficere non potest: neq; quia explanet voces illas communes, cum plerasque earum non vere explanare reperiatur, & si maxime vere explanaret, tamen non suo sed alterius officio fungeretur: an forte necessitatem aliquam habebit, propter probationem principiorum, quæ in particularibus scientiis vel negantur vel in dubium revocantur? nam, ut dixi, hoc officii ac muneris tribuunt Metaphysicæ, tanquam generali scientiæ, ut principia vel subjecta aliarum scientiarum, vel negata vel dubitata confirmet ac probet. At hoc non modo falsum est, sed etiam perridiculum: nam quomodo quæso confirmabit aut probabit Metaphysica principia aliarum sciẽtiarum cum ipsa habeat principium, hoc est, subjectum, quod est ens inquantum ens, ut supra dixi falsum? Præterea quomodo eadem confirmare aut probare poterit quicquam negatum aut dubitatum, *cum nullos habeat syllogismos? nullas inductiones? nullos ar-*

(Inepte. Nam ita concludetur, nec Physicam quicquam argumentari, quæ itidem argumenta dialecticis & Oratoribus mutuatur.)

gumentandi modos? sed hac omnia vel à Dialecticis vel ab Oratoribus mutuari necesse habeat ? Profecto valde mirum est, qui unquam istud Aristoteli aut cuiquam alteri venerit in mentem, Metaphysicam sine ullis disputandi & argumentandi instrumentis habere officium probandi & stabiliendi principia aliarum scientiarum, & ei, quæ magna ex parte falsa est, & sua tutari non

potest, attribuendam esse alienorum defensionem. Quod licet ita sit, nihilominus tamen tunc credam Metaphysicæ id muneris & officii recte tributum fuisse, cum videro vel ipsam semet ipsam defendentem, vel Metaphysicum aliquem pro ipsa, iis quæ à nobis contra eam dicta sunt, recte respondentem. Sic igitur tres illæ causæ, quibus Metaphysica probabatur esse necessaria, ostensæ sunt esse falsæ, ridiculæ, & inanes. Sed denuo insurgit Aristoteles, & cum eo omnes sectatores illius Peripatetici contra nos, per bella quidem & colorata, sed fallaci & sophistica similitudine defendentes Metaphysicam, ac dicentes. Quemadmodum omnium sanorum, quorum aliqua sunt proprie sana, ut animalia, aliqua improprie, ut cibus sanus, urina sana, medicina sana, tamen est una eademq; scientia, quæ dicitur Medicina: sic etiam omnium entium, quorum aliqua sunt per se & proprie entia, ut omnes substantiæ, aliqua vero non per se sed in alio & quasi improprie, ut omnia accidentia, oportere unam eandemq; esse scientiam, quæ non potest esse ulla alia, nisi Metaphysica. Sic inquam dicunt, sed falsa & vitiosa ratione conantur defendere ac persuadere Metaphysicam esse scientiam, non solum necessariam & necessario ponendam, sed etiam generalem. Eò quòd, licet de substantia primo tanquam de nobiliori & per se ente sit, tamen etiam de omni accidente, tanquam de ente in alio & quasi improprio metaphoricoq; consideret. Et quòd, sicut improprie sanum ad proprie sanum reducitur, sic quod in alio & quasi improprie est ens, ut accidens, ad id quod per se & proprie ens est, hoc est, ad substantiam reduci oporteat. Quibus ita respondeo & dico, de omnibus quidem sanis tam propriis quàm impropriis merito esse unam eandemq; scientiam, hoc est, Medicinam: quia sine cognitione ciborum sanorum, urinarum sanarum, medicinarum sanarum, non possunt animalia in morbum cadentia commode sanari. Verum à sanis ad entia, & à Medicina ad Metaphysicam, non est bona nec idonea similitudo, nec valet argumentatio, ut si in Medicina ita sit, ita quoque in Metaphysica esse debeat. Nam Medicina & vera & necessaria scientia est, Metaphysica autem falsa & non necessaria: præterea non quemadmodum cibus, urina, & medicina improprie dicuntur sana, sic etiam qualitas, quantitas, actio & alia omnia accidentia improprie esse entia sunt existimanda. Quis enim tam sit impudens ut contendere, tam imperitus ut affirmare audeat, cum ita dicitur, qualitas est ens, quantitas est ens, actio est ens, & alia hujusmodi plurima, has locutiones non esse proprias, sed improprias & figuratas? quemadmodum cum dicitur, cibus est sanus, urina est sana, medicina est sana? certe nemo, nisi forte Dialecticus aliquis loquax & garrulus, aut Sophista quispiam impudens & importunus. At enim inquiunt, si accidentia non necessario reducuntur

ducuntur ad substantiam, tanquam impropriè entia ad propriè ens, ut unam eandemq; scientiam faciant, at certe eadem accidentia ad substantiam non reduci non possunt, tanquam ea, quæ sunt entia in alio, ad id quod est ens per se, & non per accidens, ut ex omnibus una eademque conflectur scientia, quæ sit Metaphysica. Sed hæc quoque ratio Metaphysicorum vana est, & nullius momenti ad probandum Metaphysicam esse scientiam generalem, hoc est, tam ad accidentia quàm ad substantiam pertinentem. *Nam licet substantia propter præstantiam & nobilitatem suam à Græcis appelletur οὐσία, quasi dicatur essentia, eò quòd sola videtur esse ens per se & non in alio, reliqua autem omnia dicantur entia quasi extranea & in alio existentia, tamen substantia in latino sermone, & aliis linguis non appellatur οὐσία, nec verum est eam stare posse sine accidentibus, sicut nec accidentia sine ipsa* : Ad constituendam enim & conservandam essentiam utriusque æque necessaria est præsentia accidentium substantiæ, sicut substantiæ accidentibus. Atque ideo non sequitur, substantiæ & accidentium simul, cum sint res tam diversæ, oportere unam eandemq; statui scientiam generalem : Quod si fieret, omnes scientiæ particulares essent superfluæ & supervacaneæ. Sed denuo hic resistunt Metaphysici, & huic incommodo mederi conantur, dicentes Metaphysicam per rationes tantùmodo generales & communes considerare & pertractare omnia entia, & scientiis particularibus relinquere suas cujusque rationes proprias & speciales : quibus in materia particulari & propria tanquam negocientur. Atq; hac ratione contendunt etiam si Metaphysica generalis scientia ponatur, non propterea tamen reliquas scientias particulares fore supervacuas, cum non eisdem rationibus nec eodem probandi modo hæ & illæ utantur. Quibus ego quoq; denuo contra insto, & dico istas eorum rationes generales & modos probandi universales, esse mera verba & meras nugas. Nam ego quæro ab eis, cum istis suis rationibus generalibus & probandi modis universalibus, quid unquam veri invenerint? cujus scientiæ principia defenderint? cui subjecto negato aut dubitato opem tulerint? & deniq; in tot seculis cum ista præclara & egregia Metaphysica sua quid profecerint? Sed respondebunt, nonne Aristoteles in tertio Metaphysicæ probavit verum esse principium illud, de quolibet dicitur esse vel non esse? quod à nescio quibus, ut opinor, fatuis & mentecaptis negabatur. Nonne etiam si quis Philosopho naturali negaret motum esse, statim rationibus metaphysicis, hoc est, communibus probari posset in rerum natura, non omnia esse prorsus quiescentia, sed reperiri etiā aliquid quod moveatur? sic inquam fortassis respondebunt Adversarii. Sed ego illis vicissim respondeo, me valde mirari atque obstupescere, quî fieri possit, ut non cognoscant,

neq; ſentiant imperitiam, ne dicam fatuitatem Ariſtotelicam in quæſtionibus hujuſmodi vel proponendis, vel tractandis, vel ſolvendis. Scilicet niſi Ariſtoteles adverſus illos neſcio quos mentecaptos diſputaſſet in Metaphyſicis, periculum erat ne genus humanum ab illis perſuaſum crederet, duo contradictoria Metaphyſica, verendum, credo, fuerat: ſi quis forte negaſſet motum eſſe, ne non modo homines & omnia animalia, ſed etiam flumina. & cælum, cum planetis & ſtellis omnibus perpetuo ſtare, & nunquam moveri putaremus. ô pueriles ineptias, ô ſtolidam ſapientiam, ſi de tam manifeſtis rebus etiam dubitamus, & ut dubitare deſinamus etiam expectamus auxilia Metaphyſicæ & Metaphyſicorum. Næ veriſſimum eſt illud quod Cicero quodam loco dixit, nihil tam abſurdum excogitari poſſe, quod non dicatur ab aliquo Philoſophorum, ut jam apud nonnullos Philoſophi nomen non immerito eſſe cæperit ridiculum & infame. Sed jam ſatis apparet, ut opinor, Metaphyſicam, ut initio propoſueram, eſſe ſcientiam primo neq; veram, quia eſt de ente inquantum ens, hoc eſt, de ſubjecto univerſaliſſimo, ac falſiſſimo, & quia pleraſque voces explanat falsò & contra communem loquendi probatorumque Scriptorum conſuetudinem: & ſi maxime recte explanaret, tamen non ſuo ſed alieno, hoc eſt, Grammatici, vel Lexicographi, vel Obſervatoris, fungeretur officio. Deinde neq; neceſſariam, quia neq; perficit intellectum noſtrum, ſed potius perturbat ac confundit: Neque probat principia aliarum ſcientiarum, quia caret omnibus inſtrumentis probandi, & quia cum ſe ipſam ſuaq; tueri non poſſit, multo minus tuebitur aliena. Poſtremo neque univerſalem, quia rationes omnes quibus univerſalitatem illam ei attribuere conantur, vel falſæ ſunt, vel infirmæ, vel etiam ridiculæ. Neque tamen propterea nego in Metaphyſicis multa eſſe vera, & non inutilia legentibus, ſed hoc contendo, multo plura eſſe vel falſa, vel inutilia, vel ridicula, quàm vera, utilia, & ſeria: & propterea in tertia parte Philoſophiæ Theoricæ ab Ariſtotele & Peripateticis ſcientiam iſtam non recte fuiſſe poſitam, & cum immerito poſita fuerit ab omni ſcientiarum atq; artium numero ejiciendam, Sed ita tamen ejiciendam, ut quæ in ea & vera ſunt & utilia, ad aliam quampiam artem vel ſcientiam veram transferantur, hoc eſt, partim ad Grammaticã & ad Lexicographos, ad quam & ad quos maxima ex parte pertinent; partim ad Naturalem Philoſophiam, cujus ex alia parte maxime videntur eſſe propria: partim ad Rhetoricam, à qua non ſunt aliena propter ea, quæ traduntur de definitione: partim ad Theologiam, ad quã totus Metaphyſicæ liber XII. videtur pertinere: partim deniq; ad Ethicam & Politicam, propter alia quædam, quæ diverſis in locis ſparſa reperiuntur.

CAPUT

CAPUT SEPTIMUM.

De comprehensione universorum singularium vere philosophica & oratoria: & simul de abstractione universalium pseudophilosophica & barbara, contra falsam Aristotelis doctrinam falsò dicentis, abstrahentium non esse mendacium.

TAmetsi supra in septimo capite primi Libri satis ostensum est, scientias & artes omnes tradi non de universalibus pseudophilosophicis & barbaris, sed de universis generibus sive de omnibus singularibus sui cujusque generis simul: & præterea etiam dictum est, ipsa universa genera percipi & intelligi, non per abstractionem illam chimericam unius universalis ab omnibus singularibus, ut somniãt pseudophilosophi, Sed per comprehensionem omnium singularium sui cujusq; generis, universe sive in universum acceptorũ, ut doctissimi quiq; & recte loquentes viri scriptis suis testificantur: ex quo patuit universalia non esse necessaria propter artes scientiasque tradendas, id quod tunc probare volebamus. Tamen quod ad abstractionem pseudophilosophicam attinet, nõ satis illic probavimus eam esse falsam, sed hunc in locum perfectam ipsius refutationẽ eversionemq; distulimus: ut quemadmodum hic error separatus est ab illo universalium, & idem non facillimus ad refutandum: sic etiam seorsum & per se, atq; ideo magis clare magisque aperte refutari posset. Quo facto etiam manifestius apparebit falsitas & vanitas universalium nam si universalia per se abstractionẽ fiunt tanquam per parentem, ut Pseudophilosophi fatentur, & abstractio ipsa falsa est, ut nos docebimus, quomodo possunt universalia (etiam si nullo alio argumento refutarentur) non esse falsa? certe nullo modo. sed jam probare aggrediemur abstractionem istam esse falsam, si prius admonuerimus recte philosophari cupientes, nos quidem eversuros prorsus & sublaturos esse hanc abstractionem pseudophilosophicã, ut potę mẽdacem, falsam, & non necessariam: sed in ejus locum reposituros & quasi substituturos esse comprehẽsionem vere philosophicam & oratoriam, ex qua fiant & quasi procreentur universa illa, de quibus nos scientias & artes proprie tradi, demonstrationes & syllogismos vere fieri supra docuimus: ut studiosi recte philosophandi, nihil ex istius abstractionis abla-

ablatione & eversione amissuri sint, sed lucrum facturi maximum ac pro falsis vera, pro monstrosis naturalia, pro inusitatis usitata, & denique pro barbaris vere docta & erudita dogmata recepturi. Est ergo nostra hæc, quam dicimus, comprehẽsio vere philosophica & oratoria, nihil aliud nisi actio quædam sive operatio intellectus nostri, qua mens hominis singularia omnia sui cujusq; generis simul & semel comprehendit, & de eis ita comprehensis artes omnes & scientias tradit, ratiocinationes, & cæteras argumentationes generales facit. Et deniq; per quam, ut Pseudophilosophi per abstractionem universalia illa sua fieri comminiscuntur, sic nos universa nostra vere effici dicimus & affirmamus, & nostræ hujus affirmationis, authores citamus & tãquam testes proferimus omnes Scriptores tam veteres quam recentiores, tam Græcos quam Latinos recte loquentes: ex quibus nemo unquam, quod nos quidem sciamus, abstractionem illam pseudophilosophicam ne somniavit quidem, nedum usurpavit aut intellexit, sed omnes nemine prorsus discrepante tam in scientiis tradendis quam in syllogismis faciendis usi sunt comprehensione hac, quam dicimus, singularium omnium cujusq; generis simul & semel, & hujus ejusdẽ auxilio effecerunt, illud quod Græci τὸ καθόλου εἰπεῖν, Latini vero in universum loqui appellant. Quod autem supra dixi Scriptores recte loquentes, ita intelligi volo, ut inter Scriptores recte loquentes numerentur apud Græcos Plato, Isocrates, Demosthenes, Xenophon, & cæteri similes, qui recte græce, hoc est, vere cæterorum Græcorum more locuti sunt: non Aristoteles, non Alexander Aphrodisiensis, non Simplicius, non Hammonius, non alii omnes, quicunq Peripatetici fuerunt appellati: non quidem in omnibus scriptis suis, si qua alia forte reliquerunt, sed tantum in Dialecticis, & Metaphysicis, & in magna parte librorum naturalium. In his enim solis eos valde reprehendo ac damno, tanquam linguæ græcæ depravatores, & communis loquendi consuetudinis corruptores: in cæteris vero non redarguo, sed vehementer laudo, & inprimis Aristotelem in libris de Animalibus, de Rhetorica, de Rebus moralibus, Politicis, & Oeconomicis, & aliis multis, quanquam in his quoque non pauca sunt, quæ non omnino careant vitio, sed tanta est in eis multitudo rerum bonarum, ut quæ minus bona sunt, non apparere quodammodo & ferenda esse videantur. Ac rursus *cum Aristotelem & hic dico & aliis fere omnibus in locis hujus operis nomino, semper intelligere volo non de Aristotele illo, quem Cicero tantopere laudat, & qui Magni Alexandri ac Theophrasti Præceptor fuit: sed de hoc, quem nunc habemus, ac de scriptis ejus, quæ in ultima operis hujus parte, probaturi sumus non vere esse Aristotelica.* In Scriptoribus inquam recte loquentibus eos, quos dixi, apud Græcos nume-

numerari volo: apud Latinos vero Terentium, Ciceronem, Cæsarem, Sallustium, Virgilium, Horatium, C.Plinium, Cornelium Celsum, & alios multos, quorum opera nunc extant. Quorum nemo, ut dixi, abstractionem illam monstrosam ne somniavit quidem unquam, tantum abest, ut cognoverint aut approbaverint. At iidem quotiescunque usus venit, comprehensionem hanc de qua sermo est, & id quod per eam efficitur, universe sive in universum loqui, sive ut Græci dicunt τὸ καθόλου εἰπεῖν, omnes si non verbis at certe re ipsa recipiunt, approbant, & usurpant. Nemo enim unquam poterit nec apud Græcos τὸ καθόλου εἰπεῖν, nec apud Latinos universe sive in universum loqui, nisi comprehendat omnia singularia, eo quo diximus modo, & comprehensionis veræ, non abstractionis falsæ auxilio utatur. Atque hac de causa nos in philosophiam pro abstractione pseudophilosophica introducimus comprehẽsionem vere philosophicam & oratoriam, & ejus solius beneficio tum scientias & artes omnes tradi, tum syllogismos & quascunq; alias argumentationes generales fieri affirmamus. Quod autem pertinet ad abstractionem pseudophilosophicã, quam Aristoteles & Peripatetici sectatores ejus omnes usq; adeo veram & omni falsitate carentem putant, ut audeant nec ullo pacto dubitent affirmare, abstrahentium nullum omnino esse mendaciũ: perinde quasi qui eo modo, quo ipsi volunt, abstrahunt, nullo modo nec decipi possint nec errare: De abstractione inquam nos in hoc capite contra illos omnes ita sumus disputaturi, ut luce clarius appareat eos in abstrahendo non solum esse mendaces & falsos, sed etiam maximorum & fœdissimorum mendaciorum & falsorum authores: quod ut facilius intelligatur, paulo altius repetenda est eorum de abstractione doctrina. Abstractionis autem sive abstrahendi apud eos tres sunt modi, unus in rebus Physicis, alter in Mathematicis, tertius in Metaphysicis. Ad quos tres modos confirmandos in primis sibi sumunt & ponunt hoc, omnẽ materiam, quæ sub considerationem & cognitionem nostram venit, esse aut sensibilem aut intelligibilem: ac sensibilem appellant eam, quæ percipitur non ab intellectu, sed à sensu: intelligibilem vero, quæ non à sensu, sed ab intellectu. Ac rursus utranque harum ajunt esse aut communem & universalem, aut individuam & singularem. Ut in summa sint quatuor materiarum considerandarũ formæ, una sensibilis communis & universalis, ut exempli gratia, cum dicitur caro & nervus: altera sensibilis individua & singularis, ut cum profertur, hæc caro, hic nervus: tertia intelligibilis communis & universalis, ut cum pronuntiatur, substantia: quarta & ultima intelligibilis individua & singularis, ut cum dicitur, hæc vel illa substantia. Quibus quatuor materierum modis ita constitutis statim dividunt

considerationes earum & abstractiones hoc modo, ut dicant: Physicum sive naturalem Philosophum cōsiderare materiam sensibilem universalem, ut carnem & nervum: abstrahere autem à materia sensibili singulari, ut ab hac carne, ab hoc nervo. Mathematicum vero speculari materiam intelligibilem universalem, ut substantiam, quæ quantitati proxime subjecta est: abstrahere à materia intelligibili individua, ut ab hac vel ab illa substantia. Postremo Metaphysicum contemplari res sive, ut ipsi loquuntur, entia abstracta à materia tam intelligibili quàm sensibili, tam universali quàm singulari, tam secundum rem quàm secundum rationem: qualia sunt ens, unum, actus, potentia, & cætera hujusmodi, quæ ab Aristotele traduntur in Metaphysicis. De abstractione dialectica, si tamen est ab istis separata, nihil hic dico, quoniam supra cum de universali loquerer, satis docui, quid & qualis esset, & quomodo fieret, & lectorem admonui, cum universalia, quæ ex ea gigni dicuntur, falsa sint, eam quoq; non posse non esse falsam. Quamobrem dialectica abstractione prætermissa, de reliquis tribus dicam id quod sentio, & quod verissimum esse arbitror, hoc est, eas quoq; non minus esse falsas inutiles & supervacuas. Nam quod ad considerationem & cognitionē materierum attinet, dico omnē materiam sensibilem esse etiam intelligibilem; & quicquid percipitur à sensu, idem etiam percipi ab intellectu, ac multo quidem perfectius, sed non contra. Nam multa cognoscit intellectus, ut genera universa, quale est universum genus animalium, & res universales, puta bellum universale, & voces universales, ut vocem animalis: ad quorum nullius cognitionem sensus noster potest pertingere, saltem perfecte. Ac sensibilia omnia tam singula quàm universa, non solum à sensu sed etiam ab intellectu percipi, & quidē perfectius, illud est vel manifestissimum signum, quod sensus visus, exempli gratia, cognoscit tantummodo candorem, & nigrorem, cæterosq; colores, & præterea nihil ultra. At intellectus non solum utrunq; percipit, sed etiam utriusq; nomina & proprietates: scit enim hunc appellari candorem, illum nigrorem, hunc disgregare visum, illum congregare: quod si neutrum cognosceret, ut dicunt isti Philosophastri, quomodo quæso & nomina & vires illorum essent ei nota? Dixi autem intellectum nostrum cognoscere genera universa non genera universalia, quia talia genera & talia universalia, cum non vere sint in rerum natura, ut supra docui, nec à sensu nec ab intellectu vere possunt intelligi. Præterea tam bruta animalia quàm homines vident hos, quos dixi, duos colores, & tamen soli homines dicere possint, hunc candorem esse, illum nigrorem, hunc congregare, illum disgregare, cur ita: quia homines intellectum habent, quo hęc discernuntur, bruta animalia non habēt, Quamobrē necesse est, singularia

non

non solum à sensu sed etiam ab intellectu cognosci, & quidem perfectius, ut dictum est. Alioqui reddenda ratio, qui fieri potest, ut intellectus earum rerum, quas non cognoscat, & nomen & proprietatem vere cognoscere dicatur Postremo si, ut supra probavimus, quicquid est in rerum natura, id est, aut singulare aut multitudo singularium: & nullum est, nec vere esse potest universale pseudophilosophicum: oportet intellectum nostrum aut nihil prorsus intelligere, aut intelligere singularia, tam singula quam universa. Nam si nullam dicatur habere cognitionem singularium, quomodo obsecro intelligere poterit universa? profecto maxima admiratione vel potius obstupefactione dignũ est, qui fieri potuit, ut tanta doctorum hominum multitudo, in tantum errorem delapsa sit, & tam diu nescio quomodo vana quadam ratione, & nuda Aristotelis authoritate persuasa crediderit universalia, quæ non sunt in rerum natura, cognosci ab intellectu nostro, singularia vero, de quibus nemo dubitat quin vere sint, non cognosci. Sic igitur nos dicimus & cõcludimus adversus vanam illam & stultam Aristotelis & omnium Peripateticorum opinionẽ, intellectum nostrum cognoscere & intelligere singularia tam singula quam universa. De generibus vero & speciebus universalibus more Pseudophilosophorum, nullam prorsus habere cognitionem aut intelligentiam veram, quia non vere sunt. Quæ cum ita sint, ut etiam melius infra constabit, jam illud dubium esse non poterit, quin omnis abstractio à Pseudophilosophis introducta, sive ea dialectica sit, sive physica, sive mathematica, sive metaphysica, ut ipsi vocant, non modo falsa sit, ut postea docebimus, sed etiam omnino supervacanea, & nullam ad rem omnino necessaria. Nam si intellectus noster, ut probatum est, per comprehensionem intelligit singularia tam singillatim quam universe, & quocunq; alio modo intelligi possunt: quid obsecro amplius ad intelligendum ipsa singularia, aut ad tradendam de illis scientiam, aut ad probandum aliquid de eis per syllogismum, opus est ulla abstractione aut dialectica, aut physica, aut mathematica, aut metaphysica? profecto nulla. Atque ita dubitandum non est, omnes Pseudophilosophorum abstractiones ita ut diximus, esse supervacuas & prorsus non necessarias. Utrum autem etiam si non necessariæ, tamen veræ sint, rursus hinc demonstrare incipiamus: ac primum quod ad dialecticam abstractionem attinet, dicimus eã destructis supra universalibus, satis ipsam quoq; destructam esse. Nam si universalia, quæ ex abstractione fieri dicuntur, falsa sunt, quomodo quæso possumus negare, abstractionem quoque non esse falsam? nisi forte quis à vera causa & tanquam à matre legitima effectum falsum, & tanquam spurium filium procreari posse autumat. Quod autem spectat ad abstractionem & considerationem physicam

Kk 2 dico,

dico Philoſophum naturalem, ne ab eorum exemplis diſcedam, cum carnem & nervum conſiderat, & de carne ac nervo ſcientiam tradit, non conſiderare nec abſtrahere ullam carnem univerſalem ab omnibus ſingularibus carnibus, nec ullum nervum univerſalem ab omnibus ſingularibus nervis, ut Pſeudophiloſophi nugantur, quia talis caro & talis nervus vere non eſt nec eſſe poteſt in rerum natura: ſed omnes ſingulares carnes & omnes ſingulares nervos, quæ & qui ſunt in mundo, hoc eſt, univerſum genus carnium & univerſum genus nervorum, ita ut eſt in materia ſimul & ſemel animo comprehendere & mente conſiderare, atq; ita de univerſis illis ita comprehenſis, probare & demonſtrare id quod vult. Quo conſiderandi rerum naturalium modo poſito, tanquam à doctiſſimis quibuſq; viris approbato & uſurpato, nihil amplius opus eſt cõminiſci, & tanquam ſomniare ullum nervum, aut ullam carnem, aut ullam aliã materiam ſenſibilem & univerſalem, quæ naturali Philoſopho ad conſiderandum ſubjecta ſit, ut garriunt Pſeudophiloſophi, cum talis nulla in mundo reperiatur, & cũ omnia quæ conſiderantur à quocũq Philoſopho, & quæcumq; in facultate neceſſario ſint ſingularia & individua, aut ſingillatim ſumpta aut univerſe: omninoque in rerum natura, ut ante docui, nihil ſit, quod non ſit ſingulare aut ſingillatim & per ſe, aut univerſe & cum aliis acceptum. Atque ita patet primo formam illam conſiderandi res ſenſibiles univerſales, quam Pſeudophiloſophi tribuunt Phyſico & naturali Philoſopho, non eſſe veram: Deinde modum iſtum abſtrahendi à materia ſenſibili ſingulari, quam naturalem vocant, hoc eſt, ut ipſi exponunt, ab hic & nunc, ut ab hac carne & ab hoc nervo, quæ & qui eſt nunc, non ſolum eſſe falſum, ſed etiam barbarum. Nec minus mendax & falſus eſt modus ille conſiderandi & abſtrahendi, quem Philoſophaſtri aſſignant mathematico Philoſopho, & mathematicum appellant, cum in conſiderandis rebus Arithmeticis, & Geometricis, cæteriſq; Mathematicis, non magis ſit opus ullâ abſtractione quàm in naturalibus & politicis rebus, & eodem plane modo tam hæ quàm illæ conſiderentur ac tradantur, per illam, ſcilicet, quam toties dixi, univerſorum cujuſcunq; generis ſingularium comprehenſionem ſimul & ſemel intellectu factam. Ex quo ſequitur Mathematicum iſtum conſiderandi & abſtrahendi modum, ut dixi, eſſe mendacem & à veritate longe alienum, cum id quod iſti per intellectum abſtrahere vocant, revera non ſit, abſtrahere nec ſeparare res intellectas à materia, ſed eis ita ut erant, in materia relictis, *conſiderare unam rem ſine alia*, hoc eſt, ſubjectum

(Quod *abſtrahere*, ſi ſano ſenſu accipiatur nihil aliud ſit, quàm conſiderare unam rem, alia non conſiderata, pluribus hodie inculcavit Thomas Hobbes.)

ſine qualitate, vel qualitatem ſine ſubjecto, vel unã qualitatem ſine alia qualitate, & denique per intelligentiam comprehendere omnia generis conſiderati ſingularia ſimul & ſemel ita ſeparata. Quod ſupra dixi, nihil aliud eſſe niſi

conſiderare

considerare res non universaliter, ut pseudophilosophi & falso & barbare loquuntur, sed universe vel in universum, ut Cicero & probatissimi quique Scriptores loqui consueverunt, cum eam rem exprimere volunt, quam Græci recte loquentes vocant, τὸ καθόλου. Itaque iterum dico in contemplandis rebus sive naturalibus, sive mathematicis, sive aliis quibuscunque, earumque scientiis & artibus tradendis nō necesse esse nobis, ut quasi monstrose abstrahamus eas à materia, sed ut illis in materia, sicut erant relictis per intelligentiam separemus, ut dixi, qualitates à subjectis suis, vel alteram qualitatem ab altera disjungamus: atq; hoc modo simul & semel cognitione comprehendamus omnia earum singularia, & ita consideremus eas probantes & demonstrantes de ipsis omnia, quæ nobis videantur. Ut exempli gratia, in mathematicis si probare velim aliquid de linea vel de triangulo, ut puta, lineas parallelas non concurrere, aut triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, non necesse habebo per intellectum abstrahere & separare ullam lineam, aut ullum triangulum à materia, quod fieri non potest, ut mox ostendemus, sed omnes singulares lineas, & omnia singularia triangula sine subjectis in quibus sunt, & sine aliis omnibus accidentibus simul & semel intelligentia comprehendam, deque eis ita comprehensis id quod opus erit, demonstrabo & probabo. In naturalibus vero si probandum mihi sit, omne animal habere sensum tactus, non erit mihi necessarium ab omnibus singularibus animalibus, abstrahere unum animal universale, quod probem esse sensu tactus præditum, quemadmodum imperitissime simul & stultissime Philosophastri docent (est enim revera hoc totum negocium hoc modo abstrahendi falsum & non necessarium) sed de omnibus animalibus singularibus per intellectum simul & semel cōprehensis, sive de toto genere universaq; multitudine singularium animaliū sic comprehensa tanquā de uno animali probabo id quod erit probandum. Et hoc modo una eademq; argumentatione animal omne sensum tactus habere demonstrabo. Qui modus considerandi res non per abstractionē sed, ut dixi, per cōprehensionem: non abstrahere à materia per intellectum dici debet, sed intellectu quasi congregare omnia singularia animalia, ut de eis omnibus semel tanquam de uno fiat probatio. Quod à doctissimis quibusque viris, ut dixi, non universaliter, sed universe sive in universum rē considerare nuncupatur: & si quis forte Pseudophilosophus tam erit audax & improbus, quales fere omnes hodie Philosophastri sunt, is sciat se non mihi tantum adversari, sed etiam omnibus Scriptoribus tā Græcis quā Latinis recte loquētibus: apud quos hoc, quod est probare aliquid universe sive in universum, aut quod Græci καθόλου dicunt, passim usurpatum reperiretur, & eo, quo dixi, modo, non aliter nec alio modo

 intel-

intelligitur. Sed jam satis dictum est de naturali & mathematica, nunc superest ut de metaphysica etiam abstractione aliquid dicamus. Hanc vero nos ideirco multo magis, quam illas superiores, falsam & mendacem affirmamus: quoniã ex superioribus illis, naturalis tantummodo dicitur considerare ea, quæ sunt non abstracta à materia, sed immersa in ea secundum rem, ut illi loquuntur, & secundum rationem. Mathematica vero speculari solum ea, quæ licet, ut illi dicunt, sint abstracta à materia secundum rationem, tamen secundum esse, in materia sunt immersa: At Metaphysica non solum secundùm rationem, sed etiam secundum esse statuitur esse prorsus separata atque abstracta à materia. Quo fit ut quanto magis dicitur esse remota à singularium aut materialium rerum conditionibus, tanto magis recedat à veritate: cum, ut supra docuimus, nihil prorsus sit in rerum natura, nisi vel singulare vel multitudo singularium, sive ea singularia materialia sint sive immaterialia, & cum omnis consideratio, ut ante dixi, cujuscunque Philosophi sit, & in quacunque arte aut scientia fiat, necessario aut in singularibus ipsis, aut in singularium multitudinibus considerandis versetur, idque singillatim aut universe sive in universum, nec ullus alius præter hos duos sit, aut esse possit verus considerandi rerum modus. Nam quod Metaphysici Græci dicunt, ὂν ᾗ ὄν, Philosophastri autem Latini, ens inquantum ens, esse verum Metaphysicæ subjectum, & à Metaphysico solo proprie considerari: quodque affirmant istud suum ens, esse prorsus separatum & abstractum ab omni materia omnique ente singulari, & alia multa hujusmodi: Ego ad hæc omnia cõmentitia & mera somnia, respondeo eodẽ modo, quo paulo ante dixi, & quo supra responsum est in destruendis universalibus. (oportet enim has responsiones non semel tantum afferri, sed multoties iterari & inculcari, ut tandem aliquando veritas, si fieri potest, in mentibus hominum hæreat, & contrariam sibi falsitatem extrudat.) Respondeo inquam omne ens mundi non falsum neq; cõmentitium sed verum, esse aut unum ens individuum & singulare, aut unam multitudinem entium singularium & individuorum: & præter hos duos essendi modos, nullum alium esse tertium ac verum: & rursus omnem modum considerandi rerum similiter non falsum, neq; commentitium, sed verum, fieri ac versari in rebus singularibus & individuis vel singillatim vel universe sive in universum acceptis: & præter hos duos considerandi modos, nullum alium esse tertium, qui quidem verus sit, & non falsus neq; commentitius. Itaq; si istud Metaphysicorum ens inquantum ens, est subjectum Metaphysicæ & à Metaphysico solo consideratur, ut ipsi dicunt, necesse est ut sit aut singulare & individuum, aut multitudo singularium & individuorum, & ut consideretur aut singillatim & per se, aut universe sive

ſive in univerſum,& ſi neutro modo ſit,neutroq; modo conſideretur,ut nullo pacto nec eſſe nec conſiderari poſſit. Præterea ſi tale ens in rerum natura eſſe ſtatuatur, quod neq; ſit ſingulare neq; multitudo ſingularium, nec ſingillatim nec univerſe conſideretur,oportet aut rationem aut neceſſitatē aliquam afferre,cur ita ſtatuatur,aut certe confiteri illud eſſe penitus ſupervacuum & inane. Nos enim ſupra probavimus tale ens, hoc eſt, ut ipſi intelligunt, univerſale, prorſus nec utile nec neceſſarium eſſe, nec propter artes ſcientiaſq; tradendas,nec propter ſyllogiſmos argumentationeſq; formandas,nec propter prædicationes ſuperiorum de inferioribus faciendas: & propterea nulla unquam ratio ſatis vera & idonea poterit afferri, quamobrem tale ens inquantum ens, introducendum fuiſſe, & non omnino falſum & vanum eſſe videatur. Ex quibus patet, ut ad propoſitum redeamus, abſtractionem metaphyſicam, ipſam quoq; neceſſario non ſolum falſam, ſed etiam inanem & ſupervacuam eſſe judicandam. Nanque ut jam aliquoties dixi, & rurſus dico, ut clare intelligar, ſi univerſalia, quæ ex abſtractione tanquam ex parente fieri dicuntur, falſa & ſupervacua ſunt, ut certe ſunt, quomodo quæſo iſta abſtractio non ipſa quoq; falſa & ſupervacua ſit? certe nemo unquam poterit eam à falſitate & vanitate tueri, niſi defendat univerſalia non eſſe falſa & inania: nec defendere valebit univerſalia niſi probet ea non ſolum poſſe fieri & non eſſe monſtroſa, ſed etiā ad aliquam rem ſeriam agendām utilia & neceſſaria. Sed de abſtractione phyſica,mathamatica, & metaphyſica ſeparatim hactenus ſatis: nunc de omnibus communiter aliquid dicamus, & oſtendamus eas etiam ſi utiles & neceſſariæ eſſent, tamen non poſſe fieri. Nam ſi in conſiderandis rebus ſive naturalibus ſive mathematicis, ſive metaphyſicis, oportet eas abſtrahere, ut Pſeudophiloſophi dicunt, quæro ab eis, ab una ne tantum re ſingulari unius alicujus generis abſtractionem iſtam faciant, an à pluribus, an ab omnibus: & ſi ab una tantum ſingulari reſpondeant, rurſus quæro à qua potiſſimum : neceſſe eſt enim ab una aliqua,& non major ratio eſt ab una quam ab alia,hoc eſt,ab hoc ligno, exempli gratia,quam ab illo,ab hac linea quam ab illa,& deniq; ab hoc ente quam ab illo.Quamobrem iſta reſponſio eſt vana,& nullam habet rationem.Quod ſi reſpondeatur, ab omnibus, non minus ridiculum & vanum erit reſponſum: qui enim fieri poteſt, ut unus & idem homo, ex tam diverſis & pene innumerabilibus ſubjectis unum & idem lignum, unam eandemq;lineā, unum & idem ens univerſale conſiderandum,præſertim in tam parvo temporis ſpatio poſſit abſtrahere? certe nemo ſanus ita reſpondeat. Sin non ab una re, nec ab omnibus,ſed à pluribus abſtractionem fieri dicant,eadem erit quæſtio,cur ab his potiſſimum & non ab aliis. Itaque quomodocunque ſe vertant

philo-

philosophastri, ridiculi & irrationales appareant necesse est, cum ista sua plusquam sexcenties stulta abstractione, non solum naturali & metaphysica, sed etiam mathematica. Quam etiam si concederem esse veram, non propterea tamẽ minus inanes & ridiculi essent existimandi, quippe qui non possent mihi reddere rationem cur lineam & superficiem, exempli gratia, magis esse res mathematicas dicant, quam colorem & sonum: nec quare illa sine materia, hæc cum materia considerari putent. Certum est enim eos, qui colores ac sonos considerant, & de eis scientiam tradunt, non id facere quatenus sunt in aliqua certa materia sive subjecto, sed generaliter in quacunque materia vel subjecto reperiantur. Id quod vel maxime ita esse cognoscitur ex definitionibus eorum: sunt enim color & sonus, ut etiam illi definiunt, duæ qualitates naturales, quarum illa visu, hæc auditu percipitur: in quarum definitionum neutra est apposita certa ulla materia, quemadmodum nec in illa quæ est rei mathematicæ, cum dicitur, longitudo est qualitas rei longæ, latitudo est qualitas rei latæ. Quod si quis dicat in definitionibus coloris & soni appositos esse duos sensus, quasi materias quasdam & subjecta, hoc est, visum & auditum: respondeo has non esse materias singulares certas, sicut nec in illis, longitudinis & latitudinis, rem longam & rem latam. Ac si idem pergat asseverare visum & auditum esse certas materias, ego quoq; rem longam & rem latam certas esse materias affirmare perseverabo, nec unquam ulla sana ratione probare poterit visum & auditum magis esse aut materias simpliciter, aut materias certas, quam rem longam & rem latam. Et si respondebitur in definitione mathematica lineæ & superficiei, quæ sunt, linea est longitudo sine latitudine, & superficies est longitudo & latitudo simul sine profunditate, nullam esse omnino materiam: ego quoque vicissim referam, definitionem coloris candidi, & acuti soni, omni prorsus materia carentem, cum ita dicitur, *candor*

(Hæc definitio inanis est, similiter enim nigrities esset definienda: color contrarius candori, & ita orietur Circulus.) .

est color contrarius nigritiei, & sonus acutus est sonus contrarius sono gravi. Ex quo patet res, quas isti appellant naturales, in quarum numero sunt color & sonus, sine ulla materia certa, vel etiam sine materia simpliciter non minus considerari ac definiri posse, quam res arithmeticas & geometricas & cæteras, quas mathematicas vocant, ut nulla possit afferri ratio certa, cur linea & superficies magis quam color & sonus dicantur res abstractæ & à materia separatæ, aut omnino cur illæ magis quam hæ inter res mathematicas numerari & mathematicæ appellari debeant. Atque ita, ut dixi, etiam si concessero Philosophastris suam illam abstractionem mathematicam esse veram, tamen non poterunt reddere rationem cur res geometricas & arithmeticas magis mathematicas, hoc est, à materia per considerationem separatas dicant, quam colorem & so-

& sonum & cæteras res naturales, atq; etiam morales & civiles. Quamobrem ut dixi, quocunq; sese vertant Pseudophilosophi non possunt effugere quin tã colorem & sonum res mathematicas esse confiteantur, quàm lineas & superficies: & denique quin prorsus desipere & delirare videantur, cum sua illa plusquam sexcenties stulta abstractione, quæ neq; in contemplandis rebus divinis est necessaria, quoniam ipsæ satis per se sunt abstractæ à materia, nec ut ab ea separentur ulla intellectus nostri ope indigent: Nec in rebus mathematicis, quoniam res mathematicæ, ut considerentur eodem modo quo naturales, nec separari à singularibus nec abstrahi, quia non possunt, sed congregari earum singularia comprehendiq; mente, atque ita comprehensa considerari, probari & demonstrari debent: Nec deniq; in naturalibus aut ullis aliis, quæ considerentur à nobis, & de quibus artes scientiæque tradantur, in omnibus enim his satis superq; est comprehensio illa singularium, quam toties dixi, per intellectum, & consideratio eorum universe, hoc est, simul & semel omnium. Hic enim comprehẽdendi & considerãdi rerum modus jam inde à principio mundi semper fuit approbatus & usurpatus à doctissimis quibusq; viris tam Græcis quàm Latinis recte loquentibus, non solum Oratoribus sed etiam Philosophis, cum non Pseudophilosophorum sed doctorum hominum vel Græcorum vel Latinorum more loquebantur. At ille alter modus, quo se isti res considerandas & tradendas per intellectum abstrahere & quasi prodigiose à materia separare dicunt, à nemine unquam, nisi Pseudophilosopho & linguarum corruptore fuit approbatus aut usitatus: Non à Platone, qui ponebat non universalia eo modo, quo Aristoteles, sed Ideas illas suas falsas quidem & vanas: sed multo minus falsitatis ac vanitatis quàm universalia continentes: non ab Isocrate, non à Xenophonte, non à Demosthene, non ab ullo alio Græco, quod sciam, nisi Pseudophilosopho: non à M. Tullio, non à Varrone, non à Seneca, non à Plinio, & ne omnes singillatim persequar, non ab ullo Latinorum veterum, sed nec recentiorum, nisi barbaro & Philosophiæ pseudaristotelicæ Sectatore. Quare qui recte philosophari cupiunt, nullo pacto recipiant aut probent istas falsas & commentitias abstractiones Pseudophilosophorum, sed eas rejiciant & prorsus improbent: pro certo habentes in nulla demonstratione sive probatione tam mathematica quàm physica & naturali necessariã esse istam abstractionem sophisticam: & eo plane modo considerari & probari & demonstrari res mathematicas, sicut res naturales, hoc est, comprehendendo singularia eorum universa sive in universum, sive generaliter, sive cunctas simul & semel, quæ omnia idem sunt. Et denique res naturales, si modo istud, quod vocant, abstrahi, aliquid est, nõ minus esse abstractas à materia quã res mathematicas.

Nam quæro ab istis abstractoribus, quæ ratio aut quæ causa possit assignari, cur candor & nigrities in naturalibus, cum Physicus de eis loquitur, non ita sint res abstractæ à materia, sicut linea & superficies in mathematicis? At inquiunt, linea & superficies mathematicæ, quod ad considerationem attinet, sunt sine materia & definiuntur sine materia, candor vero & nigrities & cæteræ res naturales, in materia sunt immersæ, & secundum esse & secundum rationem, quia non abstrahunt, ut ipsi loquuntur, ab hic & nunc. Hæc enim est præclara illa ratio & causa, quam afferunt, cur mathematica sic vocantur abstracta, naturalia vero à tali abstractione sint aliena. At ego contra, dico istam Pseudophilosophorum rationem esse futilem & vanam, cum non minus sine materia definiri possint res naturales quàm res mathematicæ. Nam cum ita definitur candor, ut dicatur esse color maxime contrarius nigritiei, quæro in hac definitione rei naturalis, cur magis videatur esse admixta materia, quam in illa rei mathematicæ, cum dicitur, linea est longitudo sine latitudine? profecto aut utraque harum definitionum caret admixtione materiæ, aut utraque habet materiam admixtam, aut non una magis vel minus quàm altera, materiam habere dicenda est. At rursus inquiunt, definitio mathematica est sicut definitio curvi, definitio autem naturalis sicut definitio simi: nam in definiendo curvo nulla materia necessario est adhibenda, cum id curvum vere dicatur esse, cujus medium declinat ab extremis: in definitione autem simi ex necessitate materia, hoc est, nasus ponitur, cum simum nihil aliud sit, nisi nasus curvus. Quæ ratio tametsi speciosa, & multum veritatis colorem habere videatur, tamen est fallax & sophistica, nec per eam recte probatur abstractio mathematica esse vera. Nam quod in definitione simi non in definitione curvi apponatur materia, hoc non idcirco evenit, quia curvum sit magis abstractum quàm simum, si quidem utrunque cum sit accidens revera est in materia, sed hoc differunt, quod *curvum nullam habet certam materiam sibi subjectam, simum vero habet, hoc est, nasum:* atque ideo curvum cum materia certa defi-
(Hoc ipsum est quod Scholastici sibi volunt etsi minus commode eloquantur.)
niri non potest, quia non habet, simum vero cum materia certa definitur, quia linguarum usus & communis loquendi consuetudo eam illi proprietatem attribuerunt. Quod quamvis ita sit, tamen tam curvum quàm simum revera est materia, & à materia vel certa vel incerta, separari non potest. Præterea qui curvum definit, unam tantum rem simplicem definit, hoc est, ipsam curvitatem, qui vero simi definitionem affert, non unum simplex definit, sed duo, sive unum ex duobus compositum, hoc est, ex naso & curvitate. Quare quid mirum si in definitione simi apponuntur duo, hoc est, accidens & materia? in definitione autem curvi, non nisi unum, hoc est, accidens? Quis enim non
videt

videt aliam eſſe definitionem rei ſimplicis, aliam rei compoſitæ? certe nemo, niſi philoſophaſter imperitus & ineptus, & tamen propter hunc diverſum definiendi modum, una res non debet dici magis abſtracta & mathematica quam alia, & non curvum magis quam ſimum, cum utrunque æque ſit in materia aut non ſine materia. De naturalibus loquor & mathematicis, nam divina fateor omnino ab omni materia eſſe ſeparata: nec mirum, ſi ex figuris mathematicis alia videtur ſignificari ſine materia ut curvum, alia cum materia ut ſimum: cum etiam in coloribus, quæ ſunt ſine dubio res naturales non mathematicæ, hoc idem uſu veniat. Nam & cæſius & niger ſunt colores, & tamen cæſius ſignificatur cum propria materia, hoc eſt, cum oculo: eſt enim cæſius oculus ſubalbidus, niger vero ſine ulla propria materia: non enim cum nigrum dicimus magis oculum ſignificamus quam aliam quamvis rem nigram. Quocirca ſi Abſtractores iſti pergant dicere, curvũ eſſe magis abſtractum quam ſimum, ego quoq; eadem ratione defendam nigrum magis abſtractum quàm cæſium eſſe dicendum, & quemadmodum illi curvum, ſic ego nigrum inter res mathe-

(Imo ſpatium curvum intelligi poteſt, etſi ſublata ſint omnia corpora, corpus nigrum intelligi non poteſt, ſi ſublata ſint omnia corpora.)

maticas numerandum eſſe contendam. *Cur enim curvum magis quam nigrum in mathematicis numeretur?* æque enim nigrum ſicut curvum nullam habet certam materiam ſibi admixtam: æque nigrum eſt contrarium candido, ſicut curvum recto: æque nigrum ſine materia definitur, ſicut curvum: ut enim curvum eſt figura cujus mediũ declinat ab extremis, ſic nigrum eſt color maxime contrarius candori. Quæ cum ita ſint, rurſus quæro quonam pacto defendi poteſt, curvum magis quã nigrum in rebus mathematicis eſſe numerandum? certe aut his omnibus reſpondeant oportet iſti Abſtractores Philoſophaſtri, quod nunquam facere poterũt, aut fateantur omnia naturalia æque, ſicut mathematica eſſe aut abſtracta aut materiæ immerſa, & abſtractionem ſuam nihil aliud eſſe, niſi meram fabulam & meras gerras ſiculas. Sed ut totum hoc caput paucis complectar & ſemel finiam, dico in ſumma Metaphyſicam eſſe falſam, quia eſt de ente inquantum eſt ens, hoc eſt, de ſubjecto omnium univerſaliſſimo, & propterea falſiſſimo: ſi quidem, cum univerſalia dialectica falſa ſint: & quanto aliquid eſt univerſalius, tanto eſt magis falſum, neceſſe eſt ens univerſaliſſimum eſſe omnium falſiſſimum. Partim quia ens inquantum ens, ſive ut Græci dicunt, ὂν ᾗ ὄν, aut ita intelligendum eſt, ut ſignificet omnia entia ſingularia univerſe ſive in univerſum ſumpta, & ſic non poſſit eſſe ſubjectum Metaphyſicæ, aut nihil verum, quod intelligi aut mente humana percipi poſſit, ſignificet, ut neceſſe ſit Metaphyſicam ſine ſubjecto ullo ſaltem vero ſemper remanſuram.

cesserit propior, tanto eum fore magis verum, integrum & perfectũ Oratorẽ. Qui enim de quacunq; re scribunt perfectissimam ejus rei formam animo concipere & scriptis suis exprimere conantur, id quod fecit in Oratore Cicero. Quod si res non tales postea in hominibus reperiuntur, quales in libris doctissimorum hominum sunt expressæ, nulla est Scriptorum culpa, sed naturæ rei, quæ fortassis tam est difficilis & ardua, ut vires & humanam superet facultatem. Cum vero non Oratoriam nec Rhetoricen, sed Logicen dicimus, similiter intelligi volumus de ista, quæ nunc est in usu, falsa & barbara, & à nobis partim ante refutata, partim infra refutanda: quam falsissime & perversissime Logicam appellant, cum nihil sit, nec esse possit magis contra λόγον, hoc est, non solum cõtra rationem, sed etiam contra cõmunem omnium recte loquentium sermonem: De ista inquam cum Logicen dicimus nequaquã intelligi volumus, sed de illa vetere & vera, quam Antiqui illi, quos supra dixi, ante Aristotelem una cum Physica, & Ethica tertiam Philosophiæ totius partem fecerunt, & ei hoc officii ac numeris dederunt, ut sola intra suos terminos, & quasi cancellos, contineret ac complecteretur omnia præcepta ac documenta, quæ pertinerent ad bene loquendum, differendum, disputandum, & deniq; ad bene dicẽdum de omnibus quæstionibus ac materiis mundi, tam infinitis ac thesibus quam finitis & hypothesibus, tam physicis & politicis quam oratoriis & proprie suis, tam in scholis philosophorum & in conventu doctorum hominum quam in judiciis, in senatu, & apud populum: & omnino corã quibuscunque auditoribus sive discipuli sint sive cujuslibet alterius generis. Et præterea cum quibuscunq; argumentis & argumentationibus, nõ modo in soluta & perpetua oratione, sed etiam in versu, & per interrogationẽ responsionemque. Has inquam omnes partes Antiqui illi Logicæ suæ assignaverunt, hoc est, ut comprehenderet & contineret intra fines suos omnia illa præcepta & documenta, quæ dixi, & ea suppeditaret ac subministraret omnibus Physicis, Politicis, Medicis, Jurisconsultis, Historicis, Poetis, Grammaticis, Astrologis, Geometris, Arithmeticis, Musicis, & in summa omnibus aliis professoribus artium & scientiarum aliarumq; rerum: idq; sive sermonem habituri & verba facturi de quavis re laudabiliter essent, sive scripturi aliquid lectu dignum, & monumentis literarum nõ omnino inculte & barbare, cogitationes suas mandaturi. Hæc est inquam tertio vera, justa, propria, legitima, & integra professio atque possessio totius oratoriæ facultatis, quam ei concesserunt & assignaverunt primo Veteres illi, quos ante dixi: deinde M. Tullius, ut dixi, in Oratore, & de Oratore: & Quintilianus in secundo oratoriarum Institutionum: Et post omnes ego quoque, si quid est in me potestatis & autho-

ritatis concessionem & assignationem hāc totis viribus meis approbo atq; cōfirmo, tanquam justam, utilem, & necessariam omnibus, qui recte in literas incumbere, & vere philosophari cupiunt. Quæ quidem approbatio & confirmatio si recte fit à nobis, ut certe fit, jam satis patet, opinor, Oratoriam non posse non esse artem generalem & universalem: ut pote, quæ primum sub se continet Grammaticam tāquam eloquendi sive elocutionis, hoc est, tertii officii sui partem primam. Est enim Grammatica, cujus proprium est docere emendate loqui: elocutionis Rhetoricæ pars prima: nunquam enim perfecta esse potest elocutio, nisi ante omnia sit emendata: Elocutio autem officii rhetorici pars tertia. Quare necesse est Grammaticā sub Oratoria tanquam partem partis suæ contineri. Atque hoc pacto Oratoria, ut dixi, sub se continet primo Grammaticam, deinde omnes alias artes & scientias & scriptiones cujuscunq; generis, modo non omnino malas, verum aliqua laude dignas, sed diversa ratione. Nanque Grammaticam sub se comprehendit, tanquam partem officii sui, hoc est, bene dicendi: nemo enim, ut dixi, potest bene dicere, nisi emendate dicat. Sed dubitet fortasse aliquis, si ita est, cur ergo in Rhetoricis libris præcepta Grammaticæ non traduntur? respondeo una cum Quintiliano, quia cum proprium Oratoris officium sit bene dicere, bene autem dicendi pars prima sit, emendate loqui. Rhetores & dicendi præceptores partem illam docendi, quomodo fiat emendata locutio, tanquam magis molestam & minus honorificam ad Grammaticos veluti ministros suos rejecerūt, & sibi retinuerunt partes præcipiendi & docendi, quo pacto copiose, ordinate, ornate, venuste, & memoriter, hoc est, ut hæc omnia duobus verbis complectar, benedicatur. Atque hac de causa, in Rhetoricis libris de emendate loquendo, vel nulla vel pauca admodum reperiuntur præcepta: sed non propterea tamen minus hæc quàm illa ad Oratorem pertinent. Ex quo patet Oratoriam & Grammaticam, licet ambæ versentur in eadem materia, hoc est, in omnibus rebus mundi, tamen differre inter se, eo quod Oratoria est quasi totum, Grammatica pars illius: Oratoria continet, Grammatica in ea continetur: Oratoriæ officium est bene dicere, Grammaticæ autem emendate loqui, quæ est pars prima & tanquam principium bene dicendi. Unde quidam nō ineleganter definientes utranque κατ' ἀναλογίαν dixerunt Grammaticam esse Oratoriam nascentem, Oratoriam vero Grammaticam jam adultam & natu grandiorem. Hanc igitur, quam dixi, ob causam Oratoria primum sub se continet Grammaticam tanquam partem primam officii sui, deinde etiam reliquas omnes artes & scientias & scriptiones similiter quidem sibi subjicit: sed non ut partes officii rhetorici, quemadmodum Grammaticam, sed ut earum una quælibet totius

totius materiæ Rhetoricæ, hoc est, omnium rerum mundi, pars una est: De omnibus enim artibus & scientiis & scriptionibus tanquam de materiis & subjectis suis bene loqui & dicere debet Orator. Nec ulla est aut esse potest oratio aut scriptum recte factum, sive id sit artis aut scientiæ aut cujusvis alterius rei, in quo non Oratoria jure suas sibi vendicet partes, hoc est, artificia prooemiorum, narrationum, divisionum, definitionum, argumentorum, argumentationum, & omnino omnium confirmationum, & confutationum, & conclusionum, aliorumq; similium, vel faciendorum vel inveniendorum, sive ea arte sive natura fiant vel inveniantur. Hæc enim omnia Oratoriæ propria sunt officia, & Oratores ea suo jure sibi vendicant, reliqua vero omnia, quæ in eisdem artibus & scientiis & libris continentur, qualia sunt res gestæ in monumentis historiarum, vita & mores hominum in libris moralibus, documēta gubernandæ reip. in scriptis politicis, præcepta medendi in libris Medicorum, dogmata rerum naturalium in voluminibus physicis, percepta Arithmeticæ & Geometriæ in libris Mathematicorum, & alia pene infinita hujusmodi, quę in scriptis aliorum Authorum leguntur, non amplius ad Oratoris officium pertinent, nec Oratoriæ propria sunt, sed aliarum artium & scientiarum & scriptionum. Unde omnia fere scripta lectu digna, & omnes Scriptores probati, cujuscunq; generis sint, duo jure sibi vendicant nomina: unum privatum & particulare, alterum commune & generale. Privatum nomen est, quod à sua quisque arte aut scientia aut scriptione particulari sibi invenit: ut nomen Medici vel medicinalis à Medicina, nomen Physici vel naturalis à Physica, nomen politici à Politica, nomen Jurisconsulti à Jure civili, nomen Architecti ab Architectura, nomen Musici à Musica, & similiter aliorum quorumcunq; artificum de sua cujusq; arte & facultate docte loquentium vel scribentium, privata & particularia nomina. Commune autem nomen est, quod à communi omnium & generali arte omnes sibi acquirunt, hoc est, ab Oratoria: atq; ita omnia cujuscunq; generis dicta vel scripta, in quibus pronuntiandis vel legendis apparent Oratoriæ artis præcepta servata, vere & sunt & appellantur oratoria: & similiter Scriptores illorum quatenus præcepta illa in dicendo vel componendo servarunt, vere & sunt & nominantur Oratores. Atque hoc modo, quo dixi, & non aliter intelligendi sunt Cicero & Quintilianus, cum identidem dicunt & quasi clamant, omnes res mundi tanquam subjectum & materiam, oratoriæ facultati esse subjectas, & Oratorem sua ac propria facultate de omnibus mundi rebus disputare posse. Quod idcirco sæpius jā diximus, & multis in locis repetivimus, ut aliquando si fieri potest, tollatur & de mentibus hominū extirpetur falsissima illa opinio pseudophilosophorū:

qui

qui putant Dialecticam & Grammaticam esse duas artes à Rhetorica separatas, atque etiam, si Diis placet, qui affirmare audent Rhetoricam Dialecticæ esse partem, vel ut Aristoteles dicit ὅιον παραφυὲς: quod non aliter est falsum & absurdum, quàm si quis diceret, aurum esse partem ferri, aut lucem tenebrarum. Sic igitur generaliter constituta amplissima quasi juridictione & imperio totius oratoriæ facultatis, nunc super est, ut assignemus eidem suas & proprias omnes partes principales, quæ sumuntur partim à materia ejus, partim ab officio: atque à materia dupliciter, hoc est, aut à genere materiæ, aut à qualitate materiæ. A genere materiæ, quæ sunt omnes res mundi, quatuor sumuntur partes, quæ vocantur genera, ut genus Demonstrativum, genus Deliberativum, genus Judiciale, genus Philosophicum. Demonstrativi generis officium est, laudare vel vituperare: Deliberativi, suadere vel dissuadere: Judicialis, accusare vel defendere in causis capitalibus, in pecuniariis petere vel recusare: Philosophici, probare vel reprobare. Item Demonstrativi generis finis est, honestas vel turpitudo: Deliberativi, utilitas vel inutilitas, cum honestate vel turpitudine; Judicialis, æquitas vel iniquitas: Philosophici, veritas vel falsitas. Partes vero à qualitate materiæ sumptæ sex sunt, quæ similiter appellantur genera, ut genus honestum causæ, genus turpe, genus dubium, genus humile, genus obscurum, genus admirabile, sive præter opinionem, quod Græci παράδοξον vocant. Postremo partes, quæ nec à genere nec à qualitate materiæ ducuntur, sed ab officio, quod est bene dicere, quinque sunt, hoc est. bene invenire dicenda, bene disponere inventa, bene eloqui tam inventa quam disposita, bene pronuntiare omnes superiores partes, & ad extremum bene recordari Unde illæ nemini non notæ Rhetoricæ partes quinque inventio, dispositio, elocutio, pronuntiatio, & memoria: & rursus aliæ sex partes ex subdivisione Inventionis orientes, quæ sunt, exordium, narratio, divisio, confirmatio, confutatio, & conclusio. Ad hæc præter eas, quas supra diximus, rhetoricas partes tam principales quam secundarias, sunt etiam aliæ quædam ex divisione quæstionum & constitutionum emergentes. Quæstionum enim primo aliæ sunt consistentes, aliæ inconsistentes, hoc est, quæ non consistunt nec in judicium aut disputationem possunt venire: ex consistentibus vero, quæ sunt contrariæ inconsistentibus, hoc est, quæ habent rationes ad utranq; partem probabiles, & in judicium disputationemque venire possunt: ex his inquam communiter à Rhetoribus fiunt quatuor constitutiones sive status rhetorici, conjecturalis, definitivus, generalis & translativus. Quos qui cognoscere cupit diligenter traditos & explicatos, una cum omnibus aliis partibus supra dictis, is legat vel Hermogenem vel Ciceronem vel Trapezuntium apud

apud quos hæc omnia copiose scripta reperiuntur.] Nos tantummodo capita partim rhetoricarum hoc loco recensenda putavimus, ut admoneremus Lectores recte philosophandi cupidos, earum, partim, quæ à quibusdam oratoriæ arti iniquissime fuerunt vel prorsus ademptæ, cum revera essent illius propriæ, vel corruptæ & perversæ, cum ab Antiquis recte fuissent institutæ, vel denique additæ cum oratoriæ obsint non parum, vel certe non multum prosint. Primum igitur dicimus in assignatione primorum generum, hoc est, demonstrativi, deliberativi, & judicialis ab Aristotele primum, deinde ab omnibus aliis, qui eum secuti sunt, non recte prætermissum fuisse genus philosophicum, cum non minus quam reliqua tria proprium & germanum sit Oratoriæ. Non quidem fortassis illius, quæ tantum in foro & causis civilibus versatur, nam illam nos quoque fatemur imperfectam esse: sed hujus de qua nos in præsentia loquimur, quæ ab Antiquis illis ante Aristotelem primum fuit instituta & cum sapientia conjuncta, deinde à Cicerone & Quintiliano confirmata. Sic ut quicunque separat ac removet genus causæ philosophicum ab Oratore, is statim sapientiam ab eloquentia, & ut recte inquit Cicero, quasi cor à lingua, & pectus ab ore dilacerat. Atque ideo recte quidam ex neotericis hominibus doctis, in quibus est Philippus Melanchton in prima partitione generum rhetoricorum, ad cætera tria genera etiam genus philosophicum addiderunt, videlicet, additione illa, significare volentes tractationem quæstionum philosophicarum ab Oratore perfecto, hoc est, qui sapientiam cum eloquẽtia jungit nequaquam esse alienam. Deinde asserimus & affirmamus Inventionem rhetoricam, quæ est una & prima pars officii oratorii, maxime propriam & germanam esse Oratoris, & non alterius cujuscunque artificis, cum si rationem inveniendi ab Oratore auferas, cui nam quæso rei cæteras officii sui partes adhibebit? quid disponet? quid eloquetur? quid pronuntiabit aut recordabitur? At inquiunt, rerum inveniendarum præcepta à Dialectico cujus sunt propria, mutuabitur Orator: sic enim ait Rodulphus Agricola in secundo de Inventione Dialectica libro, Cap. XVIII. ô pudendum Rodulphe erratum tuum, ô sententiam non rationibus & argumentis, quia non meretur, sed risu & cachinatione refutandum: ergo ex sententia tua, ô Rodulphe, Orator à Dialectico, hoc est, disertus à barbaro, doctus ab indocto, verus à falso, vere eloquens à garrulo & loquaci præcepta inveniendi mutabitur? Equidem cum caput illud tuum nonnunquam primo occursu lego, vix credere possum à te fuisse scriptum: sed postea desino mirari, cum reliquos non paucos errores tuos considero, & inter alios illum, quod librum illum tuum potius de Inventione Dialectica, quam de Inventione Rhetorica vel Oratoria inscribendum

Mm putasti.

putasti. Nam in ipso statim libri principio tam graviter tamq; turpiter errasti: ut nec gravius nec turpius quicquam potueris errare: scilicet inventio rerum dicendarum ab Oratore arido & jejuno, ad Dialecticum copiosum & abundãtem transferenda est. Id quod tu videris sensisse, & quantum in te fuit judicasse: Burleum & Paulum Venetum fuisse meliores rerum dicendarum inventores, quam Demosthenem & M. Tullium. Dixi autem Burleum & Paulum Venetum præcipue, non ut eos irriderem, qui si Dialectica illa sua, quam didicerant, esset vera, jure essent laudandi & inter homines doctissimos connumerandi, sed ut ostenderem cæcitatem & perversitatem judicii tui, qui in tantis tamq; manifestis erroribus Dialecticæ tuæ, à nobis supra refutatis & infra refutandis, ne unum quidem unquam videris animadvertisse, & ex sententia tua rationem inveniendi ab Oratore auferens, cogis Oratores de quavis re dicturos à Dialecticis suppliciter petere præcepta rerum inveniendarum. O

(Aliud est hominem ab homine, aliud artem ab arte sua mutuari.)

egregium & præclarũ spectaculum, si quis videret aut Demosthenem genibus flexis petentem à Chrysippo, aut M. Tullium rogantem à Burleo ut se doceret quonam pacto ex locis erueret argumenta, & qua ratione syllogismos cæterasq; argumentationes conformaret. Quod spectaculum profecto, si verum esset, quod tu in fronte libri tui posuisti, ô Rodulphe, & quod rursus in eo, quod supra citavi capite, repetivisti, nobis necessario esset videndum: sed falsissimum est, quod tu non solum sensisti, sed etiam monumentis literarum mãdare non erubuisti. Itaq; nos melius contra atq; tu fecisti, Inventionem quam tu iniquissime ab Oratore removeras, Oratori jure optimo restituimus, tanquam artifici vero utili & necessario: & Oratoriam, quam tu indignissime de possessione detruseras, tanquam artem verã, utilem & necessariam, in suam veterem & legitimam reducimus possessionem. Neque solum hoc facimus, sed si qua in nobis est authoritas, tanquam legislatores veritatis, sancimus Dialecticam maxima ex parte, tanquam falsam, inutilem & supervacuam, aut Oratoriæ partem esse, videlicet, ex ea parte, qua verum dicit, aut certe ex omni artium & scientiarum numero ejiciendam, ut ante dixi. Atque hoc modo nos genus causæ philosophicum, ab Aristotele non recte prætermissum, reliquis tribus generibus, hoc est, demonstrativo, deliberativo, & judiciali addimus, & Oratoriæ restituimus. Inventionem vero, quam Agricola ab Oratore removerat, non solum Oratori reddimus, sed etiam auferimus à Dialectico, qui eam per spatium annorum paulo minus duum millium contra jus ac fas tenuerat occupatam. Præterea cum inter partes oratoriæ inventionis, ut supra diximus, sit una, quæ dicitur divisio: & inter status rhetoricos unus, qui vocatur definitivus: & inter argumenta ad probandum unum, quod appellatur, à divi-

à divisione, alterum à definitione: iterum dico & affirmo si officia dividendi, definiendi, & probandi vere ad Oratores pertinent, ut certe pertinent, præcepta omnia dividendi, definiendi & probandi quacunq; in materia & subjecto propria esse Oratoris, & non alterius cujuslibet artificis, & proprie ab Oratoribus petenda, non à Dialecticis. Idque non solum, ut dixi, quia propria sunt Oratorum: sine præceptis enim dividendi, definiendi, & probandi, non possunt nec proponere dicenda per divisionem, nec tractare cōstitutionem definitivam, nec argumentari modo à divisione rei, modo à definitione: sed etiam quia Rhetorica sive Oratoria, cum sit ars vera, veras tradit omnium eorum quæ dicta sunt, faciendorum rationes. Dialectica vero & Dialectici maxima ex parte vel falsas, vel inutiles, vel supervacuas. Primum enim, præcepta dividendi Dialecticorum fere non possunt esse vera, quia cum quicquid dividitur, sit, ut supra diximus, totum vel continuum vel discretum, & majore ex parte argumenta dividendi sumantur à toto discreto, hoc est, à genere: ipsi quædam tota, & quædam genera, universalia introduxerunt, quæ non sunt in tota rerum natura, saltem vera, nec esse possunt, ut ante monstravimus. Quod cum ita sit, qui possunt obsecro Dialectici vera dividendi præcepta tradere? cum id, quod subinde dividendum est, non sit verum? Præterea quomodo me Dialecticus docebit definire, aut argumentari vel à divisione vel à definitione? cum majore ex parte divisiones ejus, & definitiones sint falsæ? ut divisio illa transcendentium in sex partes, & illa entis in decem prædicamenta, à nobis supra refutatæ? & rursus definitio illa generis, speciei, differentiæ, proprii, cæterorumque à Dialecticis falsò definitorum: & rursus illa nominis, verbi, & orationis, quas in sequenti capite refutaturi sumus. Profecto valde mirum est, quomodo isti Pseudophilosophi sint tam impudentes & importuni, ut audeant polliceri se tradere aliis præcepta faciendi ea, quæ ipsi facere nesciunt. Sed de præceptis argumentorum inveniendorum, & argumentationum faciendarum, quæ Dialectici vel falso inutiliterque tradunt, vel ab Oratoribus iniquissime surrepta, pro propriis & suis usurpant, postea dicemus in Quarto Libro: Ubi & ea, quæ à Dialecticis de argumentationibus & argumentis perperam fuerunt tradita, corrigemus vel refutabimus, & ea, quæ iidem ab Oratoribus furtim & malitiose surripuerunt, ipsis dominis & veris possessoribus curabimus restituenda. Nunc si pauca etiam addiderimus de veris nominis, & verbi, & orationis definitionibus nostris veris, & de falsis ab Aristotele traditis in sequenti capite, finem simul & huic Tertio Libro, & Logicæ ei, quam Veterem vocant, imponemus.

 CAPUT

CAPUT NONUM.

De definitionibus nominis & verbi & orationis Grammaticorum veris, & Pseudophilosophorum falsis, & de aliis, quæ ab Aristotele falsò vel inutiliter in libro περὶ ἑρμηνείας *traduntur.*

IAm tandem aliquando post multas digressiones pervenimus ad ultimam partem Dialecticæ sive Logicæ ejus, quàm Philosophastri barbari, veterem vocant, nos vero non veterem, sed novam potius & veteratoriam, censemus appellandam. Cujus duas partes priores, hoc est, librum Porphyrii Prædicabilium, ut vocant, & librum Prædicamentorum Aristotelis, pene totas ostendimus esse vel falsas, vel inutiles, vel supervacu s. Nunc superest postrema pars, hoc est, liber περὶ ἑρμηνείας, qui ut recte scribit Ludovicus Vives in libro tertio de causis corruptarum artium, magna ex parte Grammatici est potius quàm Dialectici officii: Nam cujus est dicere, quid nomen sit, quid verbum, quid pronuntiatum, quid universale, quid singulare, nisi Grammatici? Quod vero subjungit Vives, idcirco Aristotelem ea, quæ ad Grammaticam pertinerent, tradidisse in Dialecticis, quia Grammatica tempore suo non esset inventa, non est verum: Grammatica enim ante Aristotelem, atq; etiam ante Platonem inventa fuerat, ut eorum uterque testatur, multam ejus in scriptis suis mentionem facientes: sed Aristotelis hoc fuit peculiare vitium, de ut eisdem rebus sine ulla consideratione, & prorsus supervacue multis in locis dissereret. Nam de substantia, de qualitate, de quantitate, de multis aliis in Dialecticis & Metaphysicis verba fecit: & rursus de nomine & verbo in Rhetorica, in Poëtica, in Dialectica scripsit: Ut mirum sit, quid in mentem venerit illi homini tot in locis de una & eadem re pertractare, præsertim sine ulla necessitate. Nam quod aiunt, illum quidem de eisdem rebus diversis in locis scripsisse, sed in aliis alio modo: nempe de rebus, in Metaphysica prout sunt, in Dialectica prout verbis significantur: item de nomine & verbo disseruisse, & ea definivisse, ut sunt accommodata, in Dialectica ad faciendam propositionem, in Rhetorica ad componendam orationē, in Poetica ad pangendos versus. Sic enim quidem Pseudophilosophi conantur reddere rationem, cur Aristoteles de eisdem rebus diversis in libris & artibus scripserit: quibus ego quoque vicissim respondeo, omnes istas rationes,

quas afferant, esse vanas & inanes, ut etiam ostendimus supra in hoc eodem libro cap. V. Nemo enim, nisi barbarus & imperitus Philosophaster, ita loquitur, ut dicat vel sic Metaphysica considerat res prout sunt, sed ita tantum, Metaphysica considerat res, eo quia etiam si non addatur, prout sunt, id tamen subintelligitur. De rebus enim, prout non sunt, nemo nisi stultissimus, considerat: vel sic, Dialectica considerat res prout verbis significantur, sed ita tantum, Dialectica considerat verba, à quibus etiam si id non dicatur, tamen res intelliguntur significari: cum de verbis, à quibus nullæ res significentur, nemo, ut dixi, consideret: nisi forte Dialecticus aliquis ter fatuus & ineptus, qui & secundarum substantiarum & universalium voces considerat, quæ nullius prorsus saltem veræ ac solidæ rei habent significationem. Præterea nullius alterius artis aut scientiæ, proprium est considerare nomina & verba, quid sint & quomodo definiantur, nisi Grammaticæ, quæ idem nomen & verbum, eodem modo generaliter definitum accomodat omnibus aliis artibus & scientiis ad diversa officia, neq; propter diversitatem eorum officiorũ variatur definitio nominis & verbi à Grammatico tradita. Itaq; rationes istorum, quibus conantur excusare Aristotelem, quod de eisdem rebus diversis in locis disseruerit, sunt, ut dixi, vanæ & inanes: neq; Aristoteles eis recte à vitio defenditur, præsertim cum ipsemet in Metaphysicis scribat, ut ante dixi, Grammaticæ unius esse contemplari omnes voces: quod cum ita sit, cur aut Dialecticus, aut Rhetor, aut Poeta definitionem nominis & verbi, ad se non pertinentem, tradat? Sed concedamus Aristoteli Dialectico, Rhetorico, & Poetico etiam sine ullo vitio potuisse definire nomen & verbum, nec in ejus definitiones nimiũ scrupulose inquiramus, si tamẽ recte utrũq; definierit. Quare parũper videamus, utrum nomen & verbum à Grammaticis an ab Aristotele & à cæteris Philosophis rectius fuerit definitum, & qui rectius definivisse reperientur, ad eos definiendi nomen & verbum fateamur proprie officium pertinere. Nomen, inquiunt Grammatici, est pars orationis declinabilis per casus sine tempore, verbum est pars orationis declinabilis per modos & tempora sine casu: Philosophi vero ita definiunt, nomen est vox significativa κατὰ συνθήκην, cujus nulla pars separata aliquid significat, Verbum est quod tempus adsignificat, cujus nulla pars significat separata. Sic inquam & Grammatici & Philosophi suas utrique nominis & verbi definitiones afferunt, sed diversas, in quibus à Grammaticis loco generis ponitur, pars orationis, non vox, ut à Philosophis, eo quia omne nomen & verbum, revera est in duobus generibus, in genere partium orationis proximo, & in genere vocum remoto. Primum enim omne nomen & verbum est pars orationis, deinde omnis pars

 oratio-

orationis est vox, non contra, ut vox sine dubio sit genus remotius à nomine & verbo quam pars orationis. Atque ita apparet philosophos in definitione nominis & verbi minus recte apposuisse vocē loco generis, eo quia est genus remotius, Grammaticos autem rectius addidisse partem orationis, tanquam genus propinquius, & eo magis quia nomē & verbum à Grammaticis proprie & primo considerantur ut partes orationis, & ad orationē faciendam accommodatæ, non ut voces, nisi improprie & quasi secundario. Nanque ut voces sunt, non tam ad Grammaticos quam ad philosophos naturales pertinere videntur: ut si ita dicatur, nomen & verbum esse voces, hoc est, percussiones aeris, indissolutas usque ad auditum. Sic enim non Grammatici sed philosophi res suas definire solent. Cæteræ vero partes, quæ in definitione nominis & verbi à Grammaticis ponūtur, distinguunt ea vel inter se vel ab omnibus aliis partibus orationis, ut nemo nescit, nisi qui nullam unquam didicit Grammaticā, aut si didicit, postea quā cœpit dare operam Dialecticis, dedidicit totam. Quæ vero apponuntur à Philosophis, prorsus vel nihil distinguunt, vel male distinguunt, nam esse significativum, non videtur convenire, & esse proprium omnibus nominibus & verbis: ut si ita dicatur, Blytiri & Blytirare sunt nomina nihil significantia. Quibus in locutionibus certe blytiri & blytirare sunt nomina, eo quia utrunq; est suppositum in oratione vera & perfecta, & tamen nihil significant: Κατὰ συνθήκην vero quæ est tertia particula ab Aristotele addita, hoc est, ex consensu sive ex instituto, ea nihil aliud efficere videtur, nisi refutare opinionem Platonis in Cratilo, qui nomina non κατὰ συνθήκην, ut Aristoteles, sed κατὰ φύσιν, hoc est, ex natura, constare existimabat, ut κατὰ φύσιν & κατὰ συνθήκην, sint contraria: sed nomina revera constant, neque omnia ex natura, ut Plato voluit, quoniam pleraque ex hominum consensu atque arbitrio imponuntur: neque omnia ex consensu, ut placuit Aristoteli, quia multa reperiuntur ex natura ipsa rei ducta, ut murmur & sibilus, sive ut Græci dicunt, Τονθορισμὸς, & φλοισβὸς, in quibus proferendis quasi naturam ipsam imitari videmur. Sicque nec Plato de nominum impositione recte sensit, nec Aristoteles in definitione nominis recte Platonem voluit refutare. Ut omittam interim hanc definitionis nominis particulam ab Aristotele aliter in Dialecticis, aliter in Poetica fuisse traditam: in Poetica enim non κατὰ συνθήκην scriptum est, sed συνθετὴ, quasi dicatur, composita, vel ut alii exponunt aliis quibusdam modis. Quam ad diversitatem Vincentius Madius Poeticæ Aristotelis Interpres doctissimus, super eo loco multum laborat, & multa dicit, ne Aristoteles ipse sibi super ejusdem rei definitione contraria dixisse videatur, sed nihil agit, quia dum locū illum corrigere licet ingeniose

nititur,

nititur, tamen non videt Aristotelem ob adjectionem illius particulæ vehementer esse reprehendendum. Nam si vere nomen esset vox significans κατὰ συνθήκην, sequeretur nullum nomen significare κατὰ φύσιν, quod est non solum contra Platonem, sed etiam contra veritatem & communem experientiam, Sed neque illud, quod in fine definitionis nominis & verbi ab Aristotele adjungitur, hoc est, cujus nulla pars separata aliquid significat, magis rectum quam superiora, non enim per illam caudam oratio recte separatur à nomine & verbo, ut nugantur Dialectici, eo quia oratio revera est, non vox significans sed voces significantes, atque ideo definienda est non sic, ut Dialectici faciunt, oratio est vox significativa cujus pars aliqua separata significat, sed sic, oratio est vocum compositio vel explicita vel implicita, cōgruam perfectamque sententiam significans, quemadmodum Grammatici recte definiunt, ut per compositionem vocū oratio satis distinguatur à nomine & verbo, & nihil necesse sit addere, cujus nulla pars separata aliquid significat, ut imperite putavit Aristoteles, aut quicquam aliud, ut inepte existimavit Mercurius ille Major in Grammaticis institutionibus suis, qui in definitione dictionis, cum dixisset, quemadmodum Aristoteles Dictionē esse vocem significativā cujus nulla pars significat separata, & videret sibi posse objici de dictione cōposita, tanquam responsurus tacitæ objectioni addidit, composita tamen semper excepta. Sed quæ (malum) ô Mercuri, est ista additio tua? cur non definiebas dictionem more cæterorum Grāmaticorum? & istius additionis nihil eguisses sed scilicet maluisti cum Aristotele Dialectico errare, ut postea te corrigeres quam cum Grammaticis tuis bene sentire. Ex quibus omnibus patet non solum nomen & verbum, sed etiam orationem à Grammaticis longe melius quam ab Aristotele & ab omnibus philosophis fuisse definitam. & falsissimum esse id quod scribit *Cæsar Scaliger in libro de Causis linguæ latinæ*, dicens, nihil esse infelicius Grammatico definitore: immo vero contra ego tibi narro Scaliger, nihil esse stolidius Dialecticis tuis, non solum suas, sed etiam alienas res, ut ita dicam, definiturientibus: si quidem Priscianus Grammaticus nominis, & verbi, & orationis definitiones attulit meliores, quam Aristoteles Dialecticus. Quod vero post definitiones nominis, & verbi, & orationis, Aristoteles assignaturus differentiam enuntiationum sibi sumit, tanquam verum & concessum: rerum alias esse universales, alias particulares, ac universalem rem eam esse, quæ de pluribus apta nata est dici, particularem vero quæ non: ut homo quidem universale sit, Callias vero particulare: ea sumptio & falsissima est, & à nobis ante refutata, cum universalia refutavimus. Quare & si fateor, propositionum alias universales esse, alias particulares, quia esse

esse universale & esse particulare vocibus & orationibus recte tribuuntur, nō tamen eodem modo res alias esse universales alias particulares concedo: propterea quod nulla talis universalitas, qualem Aristotelem vult, in mundo reperitur nisi falsa,& ut ita dicam, chimærica. De enuntiationibus autem tam affirmativis quam negativis,tam universalibus quam particularibus, & si Aristoteles alioqui vera tradat,non tamen ejus traditio probanda est, quia est extra locum suum proprium,hoc est,extra Grammaticam. Hæc enim puer sive adolescens,dum Grammaticis adhuc imbuitur,discere debet,quæ usque adeo non sunt difficilia, ut etiam sine traditione naturaliter possint intelligi. Atque haud scio an illud etiam sit verius, hæc melius per se ipsa quam ab aliis tradita cognosci, & subtiliore traditione obscuriora fieri. Deinde quia si non pertineant ad Grammaticam, tamen à Rhetoribus multo justius quam à Dialecticis usurpantur. Rhetorica enim est ars vera, quæ habet materiam, officium & finem proprium: Dialectica vero, ut ante monstravimus, nec materiam, nec officium, nec finem ullum proprium habet, & propterea nullum inter artes locum sibi reperire potest. Quod si necessitatem cognitionis enuntiationum respicere volumus, profecto hæc non minus, atque adeo multo magis Oratori quam Dialectico necessaria est. Quid enim? putamus Oratorem sine cognitione enuntiationum tam aientium quam negantium, tam universalium quam particularium posse argumentari & cōcludere? aut omnino confirmare ac refutare quicquam? minime gentium. Et tamen Rhetores nullo in loco de hujusmodi enuntiationibus tractare reperiuntur, saltem ita scrupulose & anxie,ut Aristoteles facit: cur ita? quia putarunt eas apud Grammaticos etiam sine præceptore aliquo,per se posse disci: & omnino esse faciliores ad cognoscendum quam ut præceptis ullis egerent. Quare idem quoq; facere debebant Dialectici,hoc est,hanc enuntiationum doctrinam,aut Grammaticis tradendam relinquere & ab illis discere, aut certe per se eam percipere, quæ ad percipiendum,vel nullam vel certe modicam haberet difficultatem. Possem hic quoq; multa alia, quæ ab Aristotele dicuntur in hoc libro refellere,ad ostēdendū istam nominis & verbi & enuntiationū doctrinā esse partim falsam,partim inutilem, partim supervacuam, sed quod ad propositum nostrum attinet, hæc quæ dicta sunt,satis esse videntur. Non enim omnia persequi proposuimus, sed tantum recte philosophandi studiosis principia vera confirmare,falsa autē refutare,eaq; non omnia,sed tantum,quæ majoris alicujus momenti sint. Nam reliqua ex his, quæ diximus,unusquilibet per se, vel mediocriter doctus facile poterit intelligere.

FINIS LIBRI TERTII.

MARII NIZOLII BRIXELLENSIS

De veris Principiis, & vera ratione Philosophandi, contra Pseudophilosophos, & simul de falsis eorum principiis.

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

De utilibus & veris argumentis, deque utili & vero eorum tam tradendorum quam usurpandorum modo, contra partim falsam, partim inutilem ipsorum doctrinam ab Aristotele traditam in libro Topicorum.

HUc usq; in superioribus tribus libris tradidimus plurima recte philosophandi principia nostra vera, & totidem Pseudophilosophorum falsa refutavimus: sed majore ex parte pertinentia utraque ad eam Dialecticæ sive Logicæ partem, quæ à philosophastris *Logica vetus*, à nobis autem *veteratoria* rectius appellatur, & tota constat ex libro prædicabilium, ut vocant, Porphyrii, ex libro prædicamentorum Aristotelis, cum Antepraedicamentis, & Postprædicamentis, & denique ex libro, qui *περὶ ἑρμηνείας* inscribitur. Nunc superest ut tradamus etiam ea principia, non solum nostra vera sed etiam Adversariorum falsa, quæ non amplius ad veterem illam sed ad novam hanc &, ut verius loquar, ad vanam & alogam Logicam pertinent, constantem totam ex libris Aristotelicis Priorum Analyticorum, Posteriorum Analyticorum, Topicorum, & Elenchorum. Et quemadmodum supra reddidimus oratoriæ facultati primo genus causæ philosophicum: quod Aristoteles tanquam ad Oratores nihil pertinens in divisione generum Rhetoricorum, non recte sed malitiose prætermiserat. Deinde primam officii rhetorici partem, hoc est, inventionem, quam nonnulli etiam doctissimi viri,

in quorum numero etiam est Rodulphus Agricola, nescio qua dementia vel potius furore correpti ab Oratore removere & ad Dialecticam transferre nō erubuerunt. Tum præterea officium & scientiam dividendi & definiendi, & multa alia, quæ cum essent antiquitus Oratorum propria, nescio quo pacto Dialectici & Pseudophilosophi furtim ab illis involata jam per annos, ut opinor, mille & amplius occupata tenuerunt: Quemadmodum inquam supra reddidimus hæc omnia oratoriæ facultati, sic etiam hoc loco restituamus eidem usum & tractationem omnium tam argumentationum quam argumentorum, quæcunq; pertinent ad confirmandum, ad confutandum, ad differendum, ad disputandum, & denique ad bene dicendū de quacunq; re non solum civili sed etiā naturali & mathematica, & cujuscūq; alterius generis sit in utranque partē. Quæ omnia similiter, ut superiora illa, cum propria & legitima Oratorum essent, ut vere inquit Quintilianus, ab Oratoribus relicta & destituta infirmioribus ingeniis, hoc est, Dialecticis & Pseudophilosophis velut prædæ fuerunt. Verba Quintiliani in procemio oratoriarum institutionum hæc sunt. Quare tametsi me fateor usurum quibusdam, quæ philosophorum libris continentur, tamen ea jure, vereque contenderim esse operis nostri, proprieque ad artem oratoriam pertinere. An si frequentissime de justitia, fortitudine, temperantia, cæterisque similibus sit disserendum, & adeo, ut vix ulla possit causa reperiri, in quam non aliqua quæstio ex his incidat, eaque omnia inventione, atq; elocutione sint explicanda, dubitabitur ubicunq; vis ingenii, & copia dicendi postulatur, ibi partes oratoris esse præcipuas? Fueruntq; hæc, ut Cicero aptissime colligit, quemadmodum juncta natura, sic officio quoque copulata, ut iidem sapientes atq; eloquentes haberentur. Scidit deinde se studium, atq; inertia factum est, ut artes esse plures viderentur. Nam ut primum lingua esse cœpit in quæstu, institutumq; eloquentiæ bonis male uti, curam morum, qui diserti habebantur, reliquerunt. Ea vero destituta, infirmioribus ingeniis velut prædæ fuit. Inde quidam cōtempto bene dicendi labore ad formandos animos, instituendasque vitæ leges regressi, partem quidem potiorem, si dividi posset, retinuerunt: nomen tamen sibi insolentissimum arrogaverunt, ut soli sapientiæ studiosi vocarentur. Hæc Quintilianus, quæ idcirco hic ascribenda duxi, ut ostenderem non me solum sed etiam Quintilianum, & ante Quintilianum Ciceronem, ut ex Crassi disputationibus in libris de Oratore apparet, vidisse & improbasse istum Dialecticorum & Pseudophilosophorum impudentiam atq; improbitatem, qui se solos sapientiæ studiosos appellare non erubescunt, & aliena furtim surrepta tanquam sua tandiu iniquissime tenuerunt occupata. Sed ut jam veniamus ad id quod propositum est agendum, hoc est, ad

est, ad tradendum vera principia, quæ spectant ad doctrinam argumentorum, argumentationumq; omnium nostram veram confirmandam, & Pseudophilosophorum falsam refutandam: primum ita dicimus, argumentum à nobis hoc in loco accipi pro ratione ea, quæ rei dubiæ fidem facit, argumentationem vero pro explicatione argumenti per orationem: quemadmodum tam Rhetores quam Dialectici utrunq; definiunt. Sed de argumētationibus postea cum pervenerimus ad librum Priorum Analyticorum agemus, ibi enim locus est argumentationum proprius, quoniam in eo libro de argumentationibus pertractat Aristoteles. Nunc de argumentis ad librum Topicorum pertinentibus agendum est, & simul ostendendū recte philosophari cupientibus quid veri & quid falsi, quid utilis & quid inutilis, quid necessarii & quid supervacanei contineat ille liber. Non enim facile nec cujusvis est de tanta re judicium facere, sed nos, ut spero, ita diligenter & subtiliter rem hanc tractabimus, ut appariturum sit de libro Topicorum Aristotelis, in tam longo temporis spatio, & in tam multis hominum millibus, qui eum legerunt, nondum usq; in hunc diem, recte à quopiam fuisse judicatum. Sed jam omissis longioribus procemiis, ad propositum negotium accedamus Aristoteles in libris Topicorum pollicetur se traditurum *artem & methodum disputandi de omnibus rebus in contrarias partes probabiliter: quod pollicitum certe si verum esset, & si præstaretur, omni es-*

(Imo vero hac arte nihil est generi humano nocentius)

set labore ac pecunia redimendum. Quid enim pulchrius aut optabilius homini possit contingere, quam tam præclaræ tamque præstantissimæ artis fieri compotem? Sed nec verum pollicetur Aristoteles, nec promissam fidem perfecte servat: immo & se ipsum frustra fatigat, & scribit plurima partim falso, partim inutiliter, partim etiam legentibus valde noxia. Quod quam brevissime fieri poterit, hic probare aggredimur: ut appareat eum non minus in hoc, quam in aliis dialecticis libris errasse: & dialecticam hanc disputandi consuetudinem: licet temporibus antiquis fortasse fuerit in usu, tamen ætate nostra non solum esse falsam sed etiam inusitatam & inutilem. Nam Aristoteles in principio hujus libri propositis quibusdam, quæ ad intelligenda ea, quæ sequuntur, necessaria existimabant, in summa totam doctrinam suam topicam ad quatuor capita redigit. Et ait, omnem quæstionem sive omne problema dialecticum esse aut de accidente aut de genere, aut de proprio aut de definitione. Sed cum problematibus de accidente simpliciter conjungit problemata de eodem accidēte comparate. Ad problema vero generis adiungit problemata de differentia: quoniam, ut Dialectici inquiunt, differentia in modo prædicandi magnam cum genere habet similitudinem. De problematibus speciei nihil loquitur. quia dicunt speciem specialissimam in problemate dialectico

ſemper eſſe ſubjectum, nunquam prædicatum, & propterea de ea non quæri, ſed de prædicato, quod ſemper ſit aut genus, aut certe ſpecies ſubalterna. Atque hoc modo Ariſtoteles omnem quæſtionem ſive problema Dialecticum ad quatuor capita redigit, ut nihil ſit de quo diſputetur à Dialectico, quod non, ut ipſe arbitratur, ad unum aliquod quatuor iſtorum capitum reduci queat, Quam quidem doctrinam Ariſtotelis topicam omnes Philoſophi veteres præſertim Peripatetici ſine ulla dubitatione non ſolum receperunt & approbaverunt tanquam veriſſimam & utiliſſimam, ſed etiam bene longis & verboſis cõmentariis explanaverunt: ut apud Græcos Themiſtius, & apud Latinos Boethius & Albertus. Nam M. Cicero licet Topica ſua ad Trebatium ex Ariſtotelis topicis transtuliſſe ſe fateatur, tamen nos pro certo habemus eum nunquã iſta Topica, quæ nunc pro Ariſtotelicis leguntur, nec vidiſſe nec legiſſe, ſed alia ab Ariſtotele compoſita, quæ hodie non extant. Nam Ariſtoteles, ut ex Laertio conſtat, non unum tantum, ſed multa & varia ſcripſit Topicorum opera, de quibus poſtea aliquid dicimus. Atq; hoc modo iſti octo Ariſtotelis Topicorum libri ita recepti fuerunt & approbati ab omnibus uſq; ad ætatem noſtram, ut nemo quod quidem ego ſciam, de eorum doctrina quin vera, utilis neceſſariaque eſſet, dubitarit, aut contra eam aliquid dicere in dubiumque revocare tentarit. Sed nobis pueris neſcio quomodo in ultima Germania extitit Rodulphus Agricola vir natione Phriſius & in primis doctus, qui qua ingenii perſpicacitate multa alia vidit, hoc etiam animadvertit, & intellexit: hanc Ariſtotelicam Topicorum doctrinam non ita eſſe veram & utilem, ut ſuperiores omnes exiſtimaverunt, ſed magnum in ea vitium verſari, eo quod illius Dialecticæ materia ab Ariſtotele nimis anguſte ſit concluſa. Non enim ſolum, ut ipſe inquit, ſemper quæritur, an aliquid ſit definitio, vel genus, vel proprium, vel accidens, ſed etiam abſolute ſine his nominibus infinitæ fieri poſſunt quæſtiones dialecticæ, ut patet exemplis ab ipſo poſitis in primo ſuo de Inventione dialectica libro, cap. III. Quem locum idcirco indicandum putavi, ut ſi quis forte videre velit ejus verba, id facere poſſit, & judicare nunquid recte Ariſtotelem reprehendat necne. Nam Joachimus Perionius in primo ſuo de Dialectica libro exiſtimat Ariſtotelem non recte à Rodulpho fuiſſe reprehenſum, & ipſum defendere conatur: ſed ipſe unà cum ſua illa defenſione multis modis eſt reprehendendus. Ac primo quia quod calumniatur à Rodulpho non fuiſſe cognitum, id optime Rodulphus cognovit. Nempe omnes quæſtiones ſine determinatione, hoc eſt, in quibus nulla ſit mentio nec accidentis, nec generis, nec proprii, nec definitionis, ad problema de accidente referri poſſe. Non ignoravit inquã nec negavit hoc Rodulphus, quod ei falſò imputat

imputat Perionius, sed in eo reprehendit Aristotelem, quod in problematibus de accidente non recenset omnia, quæ ad ostendendũ aliquid inesse alteri sunt accommodata, nec locos describit, nec numerum eorum facit, aut nomina: sed tantum deducta ex locis argumenta quæstioni propositæ applicat. Hæc enim diserte sunt Rodulphi verba, & hoc modo hacque de causa Aristotelem coarguit, non quemadmodum ait Perionius calumniator. Deinde etiam reprehendendus est in eo, quòd qui profitetur docere alios, quonam pacto intelligenda sit quadripartita illa problematum Dialecticorum Aristotelis divisio, ipse ex Aristotelis opinione nescit discernere problemata accidentis à problematibus generis & aliorum. Ait enim, hoc problema, sitne vox corpus, esse de genere: & hanc, sitne tempus motus cæli, esse de definitione: & hanc, solusne ignis natura sua sursum feratur, esse de proprio. In quibus omnibus longe fallitur, & prorsus nescit quid dicat, *cum omnes hæ, & talis hujusmodi quæstiones, in quibus non apponitur nomen, nec generis, nec proprii, nec definitionis: nec de genere, nec de proprio, nec de definitione sint, sed de accidente.* Ut manifeste docet Alexander Aphrodisiensis super primo Topicorum, quo in loco pulcherrimam tradit regulam, qua ex Aristotelis sententia cognosci possit, ad quod nam illorum quatuor capitum referendæ sint omnes dialecticæ quæstiones. Quare si Alexander recte Aristotelem intellexit, & non male eum exposuit, non potest Perionius non delirasse, & toto, ut dicitur erasse cælo, qui volens alios reprehendere, ipse maxime reprehendendus deprehenditur, & qui profitetur se docere alios cognoscere problemata dialectica, ipse ea non cognoscit. At ego contra unà cum Rodulpho dico & Aristotelem, & Alexandrum, & Perionium, & omnes Dialecticos vehementer esse damnandos & vituperandos, qui licet tradant locos dialecticos, tamen in eis tradendis & docendis quam plurimos errores admittunt, sic ut non facile dictu sit, plus ne utilitatis an detrimenti studiosis Philosophiæ ac bonarum literarum afferre videantur. Principio enim quod attinet ad quadripartitam illam Aristotelis problematum divisionem, dico illam esse falsissimam, propterea quod omne problema de accidente, & de proprio, atque etiam de definitione, est etiam problema de genere: & fere nullum fieri potest problema, quod non sit problema de genere, eò quia genus à nullo eorum unquam removeri ac separari potest. Nanque ut supra docui in capite de differentia & proprio, differentia, & proprium, & accidens nihil aliud sunt, nisi & genus differens, & genus proprium, & genus accidens: Et quod etiam ibidem dixi, rationale magis est genus quàm differentia, & risibile rursus magis genus quàm proprium, & album deniq; magis genus quàm accidens. Siquidem magis vere & consue-

proprio, aut de definitione, aut de accidente: *cum primo nullum possit esse*
(Etsi omne fere prædicatum sit genus, non tamen genus subjectum ve' ut speciem continens.)
problema neque de proprio, neque de definitione, neque de accidente, quin idem etiam sit problema de genere. Deinde cum ipse Aristoteles non vere intellexerit, sed prorsus ignoraverit, quid vere sit genus, quid differentia, quid proprium, quid definitio: ut in propriis cujusque horum capitibus supra demonstratum est. Et denique cum ex doctrina illius proposito aliquo problemate cognosci non possit ad quodnam caput sit referendum. Nam hoc problema, quod est, utrum vox sit corpus an non, & hoc aliud: utrum divitiæ sint bonæ, nec ne: si consulas Alexandrum, is dicet, & hæc & alia similia esse problemata de accidente: propterea quod facta sunt sine ulla determinatione aut generis, aut proprii, aut definitionis, aut accidentis. Omnia enim talia, quæ determinatione carent, ipse ad problema de accidente putat esse referenda. At Perionius in Dialectica sua diserte ait, hæc ipsa problemata esse de genere: & perinde esse scribit dicere, utrum vox sit corpus, & utrum divitiæ sint bonæ: ut si diceretur, utrum corpus sit genus vocis nec ne, & utrum bonum sit genus divitiarum nec ne. Atque ita summi Dialecticæ magistri & doctores tantopere discordantes in referendis problematibus dialecticis ad capita illa ab Aristotele proposita, manifestissimo sunt argumento, doctrinam istā Aristotelis topicam usque adeo esse confusam, incertam, & obscuram ut ea certo sciri non possit, ad quod caput unum quoq; problema sit referendum. Atque ideo non injuria queritur Rodulphus Agricola, Aristotelem angustius conclusisse materiam dialecticam quam oportebat, & neque locos descripsisse, neq; numerū ipsorum fecisse aut nomina, sed tantum deducta ex locis argumenta quæstioni propositæ applicasse. Perionius vero male & imperite Aristotelem defendere & Rodulphum refellere conatur, præsertim cū falso calumnietur, partitionē Aristotelis à Rodulpho non fuisse cognitam, ut ante dixi. Ego autem hoc amplius quam Rodulphus queror & reprehendo, quod Aristoteles non solum non fecit id quod ille dicit, sed etiā quod locos falsos quæstionibus propositis applicavit, & inter applicandum quamplurima falsa tradidit. Quæ ego primum per singulos Topicorum libros discurrens non quidem omnia, nam id esset infinitum, sed tantum insigniora quædam indicabo Adolescentibus recte philosophandi cupidis, & cæteris omnibus, ne authoritate Aristotelis decepti in maximis erroribus versentur. Deinde in fine capitis aperiam rationem & viam, qua veri loci ad inveniendum argumenta in quacunq; quæstione, & ad disputandum de quacunq; re multo facilius & verius quam ex Aristotele cōparari possint. Et quoniam in quarto Topicorū libro multo plura sunt errata quam

quam in cæteris, hac de causa ab illo mihi visum est incipiendũ, & ante omnia generaliter hoc admonendum, locos qui traduntur ab Aristotele in astruendis & destruendis problematibus de genere, partim esse inutiles, quia nunquam venit eorum usus, partim falsos, quia non intellexit quid vere esset genus, nec ipsum accepit, quẽadmodũ Græci cõmuniter loquentes & scribẽtes accipere solent, sed modo quo jam plane sophistico & prorsus inusitato, ut supra etiam diximus in capite de Genere, cum genus dialecticum falsum & commentitium esse ostenderemus. Sed ut veniamus jam ad particularia, dico primum quarti libri locum esse simul & inutilem & falsum: Inutilem, quia nemo nisi Logicaster & Sophista quærit hoc modo. Utrum bonum sit genus voluptatis: sed hoc modo, utrum voluptas sit bonum? nec in tali problemate vere est quæstio de genere sed de veritate. Nam si constet, vere voluptatem esse bonum, necessario bonum erit genus voluptatis, & voluptas erit in genere bonorum: si vero id non vere constet, nullo pacto bonum poterit esse genus voluptatis, nec voluptas esse in genere bonorum. Falsum, quia genus verum, quemadmodum supra dixi, de nullo, quod contineatur sub genere, nec dicitur nec prædicatur, sed tantum nomen generis, idq; nõ in recto, sed in obliquo casu. Nam cum dicitur, exempli causa, homo est animal, vel homo non est animal, in neutra harum enuntiationum, nec animal est genus, nec homo est species: sed perinde est ac si diceretur, unus homo est unum animal, vel unus homo non est unum animal. Cum vero sic profertur, homo est in genere animalium, vel homo non est in genere animalium, utrobiq; est nomen generis de sua specie prædicatum in obliquo. Quod dixi de his duobus, idem dico de omnibus, ut verum esse nõ possit, quod dicit Aristoteles in hoc loco: inspiciendum esse ad omnia, quæ cognata sunt quod dicitur, si de aliquo prædicatur. Nanque, bonum, ut genus est, non prædicatur de voluptate, sed tantum ut nomen generis: idque non in recto, sed tantum in obliquo casu, ut si dicatur hoc modo. Voluptas est in genere bonorum: Quare primus hic locus Aristotelis de problemate generis, non solum est inutilis, sed etiam falsus. Nec minus etiam inutiliter, & falso traditus est ab eodem secundus locus sumptus ab eo quod est, prædicari, hoc est, si id quod dicitur, non in quid prædicatur, sed ut accidens. Nam quod ille dicit, album non esse genus nivis, est falsissimum: nix enim vere est in genere alborum, & nisi ita esset, nix non esset alba. Sed decipitur Aristoteles, non intelligens ex generibus vere alia esse essentialia, alia accidentalia, ut nos supra docuimus, sed accipiens genus contra communem omniũ recte loquẽtiũ, tã Græcorum quam Latinorum loquendi consuetudinem, pro illo suo falso & monstroso universali, jam antea à nobis refutato, & imperite existimans nullum

nullum accidens posse esse genus rei substantialis, cum etiam pueri sciant tam parietē album esse in genere alborum, quam hominem in genere animalium. Intelligendo tamen juxta communem doctorum omnium loquendi usum, cū dicitur in genere animalium & in genere alborum, nihil aliud significari, nisi in multitudine rerum animatarum, & in multitudine rerum albarum. Si quidem genus latine, & γένος græce, nihil aliud significat, nisi multitudinem quandā singularium, & album nihil aliud est nisi res alba. Quod cum ita sit, quis, nisi ter ineptissimus Logicaster, neget & parietem album, & nivem, & cignum, & alia hujusmodi esse in genere alborum, si non essentiali at certe accidentali? hoc est, in multitudine sive in numero rerum albarum? certe nemo. Quare abeat Aristoteles cum suo isto loco, non solum falso sed etiam inutili, quia nemo, nisi mente captus, non solū non quærit, sed ne dubitat quidē, utrū albū sit genus nivis, sive utrū nix sit in genere alborū: quando quidē statim, ut cognitū est, nivē esse albā, eodē temporis momento nō potest ignorari, quin nix in genere alborū vere sit collocata. Eisdem plane vitiis atq; etiā pluribus & majoribus, laborat etiā tertius locus: de quo tamen Interpretes dubitant, an sit ratio secundi superioris loci, an locus per se separatus & sumptus à definitione accidentis. Ait enim nec movere se ipsū animæ, nec albū nivis genus esse, quia in definitione accidentis ponitur, quod contingit idē in esse alicui & non inesse. Quæ ratio est plane falsa & vana, nō enim quoniā aliquid alicui potest inesse & non inesse, ob eā rē prohibetur esse genus illius, ut, ne discedā ab exemplo superiore, albū potest inesse & nō inesse parieti, nec propterea tamen ea res ullo est impedimento, quominus albū sit vere genus parietis albi, & quominus paries albus vere sit in genere alborū, ut ante dixi. Nō enim necesse est ut Aristoteles, & Dialectici stulte putant, omnia genera esse essentialia & inseparabilia à suis speciebus: ut illis nunquā non inesse possint, sed tantum hoc verum est in generibus essentialibus, ut in genere animaliū & hominibus, & in genere colorū & particularibus coloribus. Hæc enim & alia hujusmodi genera nunquā possunt non inesse suis speciebus. A in generibus accidentalibus & extrinsecis,

(Imo vero etiam ex Nizolianis principiis verum manet genus à specie separari non posse. Species enim calidi non est aquæ, sed calida aqua. Iam etsi calidum esse, ab aqua separari possit; calidam tamen aquam, calidam non esse implicat contradictionem.)

quæ sunt multo plura, nulla inest talis necessitas. Itaq; quamvis aqua dum calida est vere sit in genere calidorum, tamen esse calidum, quod est genus accidentale aquæ, facile potest ab aqua separari: sic ut aqua, quæ paulo ante erat in genere calidorum, amisso calore, in contrario genere esse incipiat hoc est, in genere frigidorum. Idemque dico de omnibus aliis generibus accidentalibus, quæ à suis speciebus separari & abesse possunt, sine ulla specierum subjectarum omnimoda corruptione. Quod cum ita sit, valde mirum est,

quonam pacto Aristoteles crediderit omnia genera esse inseparabilia à suis speciebus, cum & sermo comunis omnium recte loquentium, & usus scriptorum doctissimorum tã Græcorum quam Latinorum genera & vere esse putet & recte nominet, tam ea, quæ separantur à suis speciebus, quam ea, quæ sunt inseparabilia, ut patuit exemplis supra positis. Et multo etiam majori admiratione dignum est, quomodo idem introduxerit nobis unum genus commentitium & monstrosum, quod non est in rerum natura, & quo nemo utitur nisi ipsi Dialectici, idquẽ ad nihil aliud faciendum, nisi ad garriendum: id vero genus, quod est verum & germanum, & quod omnes tam indocti quam docti communiter usurpant, hoc est, genus accidentale suis speciebus, prorsus non viderit nec intellexerit: perinde quasi dedita opera & se ipsum, & alios decipere voluisse videatur. Quare omnes recte philosophari cupientes, doctrinam Aristotelis hac in parte tanquam perversam, monstrosamque fugiant, & de generibus hoc pro certo habeant, esse quædam genera, quæ suis speciebus non sint essentialia, sed ab illis facile separari possint: & propterea vocentur accidentalia, ut genus candidorum à pariete, & genus calidorum ab aqua: paries enim, cum albario tectus est, in genere est candidorum, cum vero alio quopiam colore inficitur, in aliud genus transit. Idemq; facit aqua, quæ cum fervet est in genere calidorum, refrigerata vero in genere frigidorum numeratur. Sed in hujusmodi locutionibus animadvertendum est primo, Pseudophilosophos cum ita dicitur, remoto genere calidorum, corrumpi aquã calidam, ita intelligere, ut aqua calida non simpliciter sed per accidens corrumpatur: sic enim ipsi in libris & disputationibus suis loquuntur. At nos contra dicimus, talem intelligẽdi & loquendi modum esse prorsus sophisticum, barbarum, & inusitatum apud eos, qui recte loqui didicerunt: hi enim dicunt, remoto genere candidorum à pariete, & genere calidorum ab aqua. non parietem album, & calidam aquam corrumpi per accidens, sed alborem parietis, & calorem aquæ destrui sic enim loquuntur, qui intelligi volunt. Deinde hoc etiam non ignorari volumus, cum dicitur, parietem candidum destrui, & aquam calidam corrumpi, non ita intelligendum esse, ut solus candor, & solus calor corrumpatur ac destruatur, non paries nec aqua, nisi per accidens: ut Pseudophilosophi nugantur, sed ut paries & aqua simul, cum candore & calore, hoc est, ut totum compositum ex subjecto & accidente corruptionem destructionemq; patiatur: ut doctissimi quiq; & rectissime loquentes viri, & loquuntur & intelligunt Et quemadmodum cum dicitur interfectum esse hominẽ probum vel doctum, stultum est intelligere, probitatem quidem vel doctrinam destrui, hominem autem non destrui: sic cum profertur, parietem candidum esse

esse destructum, & aquam calidam esse corruptam, eadem stultitia, est candorem non parietem, & calorem non aquam corrumpi ac destrui putare. Sequitur quartus locus in problemate de genere, ut ipsi dicunt, ab identitate categoriæ sumptus: docet enim Aristoteles oportere & genus & speciem suam in eadem categoria esse. Quod si quid genus alicujus assignatur, puta album cygni, & pulchrum vel bonum disciplinæ, idque in diversa categoria esse reperiatur, nullo pacto posse esse genus: & si quis tale genus ponat, eum vehementer in genere assignando errare. At ego adversus Aristotelem breviter dico, hoc quoque falsissimum esse, nam ut supra dixi, album & cygni, & nivis vere genus est, si quidem recte dicitur & cygnum & nivem esse in genere alborum: nec minus tam bonum quã pulchrum vere genus est disciplinæ, cum disciplina vere & in bonorum & in pulchrorum genere dicatur esse. Quod nisi ita esset, nec bonum nec pulchrum esset discere bonas artes, Itaque & locus iste totus, & exempla quæ affert Aristoteles, ad eum explanandum omnia falsa sunt,

(Breviter: Concreta non abstracta diversarum Categoriarum sibi invicem genus esse possunt Imo concreta qualitatum non sunt in Categoriis qualitatum, sed substantiarum. Quid enim aliud est doctum quam substantia docta? Quædam tamen excipienda sunt, ut bonum, quæ & de accidentibus abstractis recte dicuntur in concreto, v.g. virtus est bona; non, virtus est bonitas. Præterea relationes habent se ad qualitates ut modi ad substantias. Ideo recte dicitur virtus est similis scientiæ, non similitudo.)

cum diversitas categoriarum nihil impediat quo minus res unius categoriæ rei alterius categoriæ verum possit esse genus, si non essentiale at accidentale & extraneum. Quintus locus sumitur, ut inquit Aristoteles, à definitione ejus, quod est participare, cum, ut ipse ait, species quidem genus participet, at non contra species à genere participetur. Itaque si quid assignetur tanquam genus quod speciem participet, id, ut ipse putat, non est genus, & magnum admittitur erratum. At ego contra dico, verum genus non solum participare speciem, sed etiam si non participet, genus omnino esse non posse. Nam si participare est partem capere, ut vere docent Grammatici, certe genus animalium non solum partem speciei humanæ capit, sed etiam totam speciem humanam in se continet & si non ita participaret nec contineret, non posset omnino verum genus esse. Quare stultum est quod dicit Aristoteles, genus non participare speciem: at inquit ipse, participare est rationem, hoc est, definitionem participati suscipere, & hoc modo species quidem rationem generis, hoc est, definitionem suscipit, non autem contra genus speciei. Dicimus enim hominem esse substantiam animatam sensibilem, quæ definitio animali tribuitur, non autem contra, animal esse animal rationale mortale, quæ est definitio hominis, quia videtur absurdum esse, animal ita definire, & ipsummet in definitione ipsius poni: sic inquam dicit vel dicere posset Aristoteles, si adesset defensurus locum suum non esse falsum. Sed nihil valet hæc responsio, quia cum dicitur, homo est substantia animata sensibilis, nec homo in hac enuntiatione est species, nisi figurate sumatur pro omnibus hominibus: nec substãtia animata sensibilis, est definitio generis, hoc est, animalis, nisi similiter

animal figurate pro omnibus animalibus capiatur. Quod si ita caperetur tunc definitio esset falsa, non enim animal ut genus verũ est, substantia animata sensibilis est, sed ut ante dixi, multitudo sive totũ disceret. ex omnibus suis speciebus compositũ. Cujus generis, homo, eo quo dixi modo, figurate acceptus, est una species, & nõ aliter nec alio modo. At dicat forte aliquis, si homo in ea definitione non est species, nisi figurate sumptus, & definitio illa non est animalis nisi figurate accepti, quid ergo erit homo, & quid erit animal, si proprie & sine ulla figura accipiatur. Respondeo utrunq; perinde esse ac si diceretur, unus homo est una substantia animata sentiens, quæ definitio quàvis proprie assignetur de uno tantũ singulari & individuo, tamen figurate, hoc est, per synecdochen sive per intellectionem ab uno de omnibus recte tradita intelligitur. Sic enim, ut ante diximus, & cōmunis omniũ probatissimorũ quoruncunq; Scriptorũ usus obtinuit, ut definitiones fere de uno tantũ dentur, sed per eas, quas dixi, figuras de omnibus intelligantur assignatæ, id quod supra etiam ex authoritate Aristotelis in capite de definitione probatũ est. Quare nec præceptũ Aristotelis in hoc loco verũ est, nec exēpla quæ affert, ullā continent veritatem. Nā ego dico & ens & unũ esse veras species generis rerũ, nā nisi ens & unũ essent in genere rerũ, prorsus nihil esse possent. Res enim nõ solum de omnibus entibus & omnibus unis dicitur, sed etiā de eis, quę non vere sunt ens & unum, ut de Tragelapho & Hircocervo, & cæteris rebus, quæ non sunt nec esse possunt. Quamobrem multo generalius est res, quam ens & unum: ut non possit esse verum quod dicit Aristoteles, si quis entis vel unius genus quippiam assignaverit, fore ut genus eo modo, quo ipse putat, participet speciem, nec enim eos aut unum omnis rei rationem participat, quoniam nec de opinabilibus nec de fictis rebus etiam Aristotelis testimonio dicuntur, ut ante dictum est. Quod dicitur ab Aristotele in sexto loco, si nullam specierum contingit participare, id quod positum est in genere, id non posse esse verum genus, est id quidem verum, sed quod ad hanc rem probandam pro exemplo affertur: si motus ponatur esse genus voluptatis, non recte assignatum genus esse, id falsum

(Nullus motus, est nisi localis, mutatio tamen quædam non est localis, nempe mutatio in mente.)

est: *cum sine ulla dubitatione voluptas sit motus quidam, si non generationis neque corruptionis, neque augumenti, neque decrementi, neque motus localis, at* certe ejus, quam vocant alterationem. Sic enim doctissimi quiq; Scriptores, eam dicunt esse motum sive motionem quandam, ut Cicero de finibus ita scribens, Verbo voluptatis omnes qui ubiq; sunt, qui latine sciunt, duas res subjiciunt, lætitiam suavem in animo, commotionē suavem jucũditatis in corpore. Et rursus, Voluptas est, quæ suavitate aliqua naturam ipsam movet, & cum jucunditate quadam percipitur sensibus. Et rursus, omnes enim jucundum

motum

motum,quo sensus hilaretur, Græci ἡδονὴν, Latini voluptatem vocant. Item in Epistolis, Voluptas est jucundus motus in sensu. Quibus authoritatibus manifestissime adversus Aristotelem cōcluditur, voluptatem esse motum sive motionē quandam,& motum sive motionē vere esse genus voluptatis Quod cum ita sit,facessat Aristoteles,cum suis ineptis locis,& sophisticis nugis. Neque verum est quod dicit Alexander, voluptatem non esse alterationem, eo quod alteratio est transmutatio in passione: voluptas vero non, cum sit passio existens atq; permanens. Hæc enim ratio Alexandri, est plusquam sophistica & inepta, cum is qui voluptate afficitur, semper quodammodo se moveri, & jucundo quodam sensu titillari sentiat.Id quod etiam ex contrario suo,hoc est,ex dolore intelligi potest: nam & Stoici, ut refert Cicero in Tusculanis quæstionibus,ita definiebant dolorem, ut dicerent, eum esse motum asperum in corpore à sensibus alienum. Quare cum dolor, qui voluptatis contrarium est,motus quidem sit,non potest voluptas nō ipsa quoq; motus quidam recte dici.Et ita patet non minus Alexandrum in expositione hujus exempli,quam Aristotelem in ejusdem probatione esse reprehendendum. Quanquam possum non pauca dicere contra locum octavum, tamen ne omnia persequi velle videar, ipsum prætereo: & ad nonum transeo, qui sumitur, ut Interpretes ajunt,ab Æqualitate prædicationis. Nam cum aliqua duo de æqualibus numero prædicantur, non vult Aristoteles eorum alterum alterius posse esse genus,

(Imo vero hic de voce tantum movet Aristoteli litem. Quid in enim licuerit, ei in hunc usum philosophicum velut segregare à vu'go generis vocem, ut significet prædicatum subjecto latius.)

ut ens & unum, eo quia, *ut ipse putat, genus semper de pluribus quam species prædicetur. Sed hoc quoque à nobis supra refutatum est*, cum ostendimus generum aliqua esse communia, aliqua differentia, aliqua propria, & genus commune illud esse quod semper plura continet quam species, ut genus animalium quam species hominum:genus differens quod semper pauciora complectitur quam genus comune,ut genus rationalium quam genus animalium: genus proprium quod neq; plura neq; pauciora comprehendit quam species, ut genus risibilium quam species hominum. Quod cum ita sit, non recte Aristoteles negat,aut ens unius, aut unum entis posse esse genus,eo quod utrūq; de æqualibus,hoc est,de omnibus dicatur.Hæc enim ratio tantummodo prohibet esse genus comune, at esse genus proprium nihil prohibet. Quin potius nisi ita esset,genus proprium non posset consistere.Sed causa erroris Aristotelis fuit,quia nescio quomodo,contra communem loquendi consuetudinem, non solum Latinorum sed etiam Græcorum,& cōtra usum bonorum Scriptorum omnium,persuasit sibi nec differētias nec propria posse esse genera. Cum ut supra docui, non minus rationale & risibile, quam animal, vere sit genus,

 nec

nec magis vere dicatur, hominem esse in genere animalium communi, quam eundem esse in genere risibilium proprio, & in genere rationalium differenti, scilicet, à contrario genere irrationalium. Quamobrem recte philosophaturis nullo pacto in hisce rebus sequenda est Aristotelis doctrina, sed prorsus repudianda & abjicienda. Locus decimus à ratione prædicandi de individuis, ut dicunt Interpretes, sumptus, usqueadeo est inanis & fatuus, ut me pudeat, tam leves tamque nihili nugas Aristotelicas refutare. Ait enim in summa, si quis insecabiles lineas ponens dicat, indivisibile earum genus esse, eum vehementer in genere assignando errare, eo quod de divisibilibus lineis dici non poterit. O bone Deus, quid hominis erat iste Aristoteles dispeream nisi arbitror ei decretũ fuisse, ut & se ipsum scribendis nugis, & Lectores eisdem legen-

(Miror hoc Nizolium ignorare, disputat enim Aristoteles contra Democritum, qui ponebat τὰς ἀτόμυς.)

dis incassum fatigaret. *Primum enim quis, nisi plane fatuus & stultus, diceret aut poneret lineas esse insecabiles?* Deinde cum id posuisset, & ei positio non labefactaretur, quis illum jure posset reprehendere, si diceret, indivisibile omnium linearum esse genus? certe nemo sanus, sed oporteret prius refutare positionem linearum insecabilium, deinde reprehẽdere genus non recte assignatum esse: Aristoteles autem contra fecit, reliquit enim positionem, quasi veram & cõcessam, & id quod necessario positionem sequebatur reprehendit. Nec rectius fecit Alexander ejus Interpres, qui negat nigrum esse genus Æthiopis, eo quod non eodem modo dicitur de Scythis, sicut de Æthiopibus, cũ oporteat genus æque de omnibus speciebus dici. O hominem rudem, qui non videt nigrum non Scytharum, sed tantummodo Æthiopum genus esse. Itaque non Scythæ neque Germani, sed Æthiopes & Mauri dicuntur esse in genere nigrorum. Hoc in loco præcipit Aristoteles considerandum esse genus assignati generis, utrum prædicatur in quid de eo quod sub ipso assignato genere continetur: exempli gratia, ut si virtus ponatur genus continentiæ, utrum habitus, quod est genus virtutis, dicatur in quid de continentia, & utrum continentia revera sit habitus. Quod si non sit, tum concludit virtutem continentiæ non esse genus, & continentiam non posse virtutem esse. Quo in loco multa peccat Aristoteles, ac primum quod putat omne genus tam propinquũ quam remotum prædicari in quid de omnibus suis inferioribus, quod falsissimum est. Nam ut supra dixi, genera tam propinqua quam remota de suis inferioribus non solum non prædicantur in quid, sed omnino non prædicantur: cum nihil nec dicatur nec prædicetur, nisi vox, & genera rerum non sint voces sed res, quare genera rerum nec dici de ullo, nec prædicari possunt: atque ideo falsum dixit, affirmando genera rerum dici sive prædicari: quod si dicerentur & præ-

& prædicarentur, non tamen magis in quid quam in quale dici & prædicari essent affirmanda, cum in utroque æque dicantur & prædicentur, exempli gratia quærenti, quid est homo? respondebo, est animal: & rursus quęrenti, qualis est homo? dicam, est animalis: cum tamen æque genus hominis sit animalis quam animal: est enim revera homo tam in genere animalium ab eo quod est animalis adjective, quam ab eo quod est animal substantive. Atque ut hoc melius intelligatur, afferam exemplum clarius si enim quis me roget, quid sit elementum? dicam, elementum esse corpus: & rursus si quærat, quale est elementum? respondebo, est corporeum: & tamen tam corporeum quam corpus est genus elementi, tam enim dicimus, elementum est in genere corporeorum quam in genere corporum, Itaq; quoquo se vertat Aristoteles cum isto suo, non solum prædicari, quod dixi esse falsum, sed etiam prædicari in quid non in quale, quod ab eo generibus tribuitur, totus est ridiculus & ineptus. Non enim genera ipsa rerum, quæ sunt res, sed nomina generum, quæ sunt voces, dicuntur & prædicantur, idque non minus in quale quam in quid, ut exemplis supra positis patuit. Vere enim & latine dicitur, nomen generis sive nomen corporis dicitur & prædicatur de elemento. Quod si quæstio de elemento fiat per quid, refertur responsum per substantivum, ut dixi: sin vero eadem efficiatur per quale, respondetur per adjectivum. Nam ut supra dixi, quemadmodum omnia nomina substantiva semper significant substantiam vel qualitatem, per modum substantiæ, sic nomina adjectiva tam substantiæ quam qualitatis semper habent significationem qualitatis: cum, ut supra docui, substantia in adjectivo prolata quodammodo in qualitatem converti & transmutari videatur. Deinde non minus peccat Aristoteles in proponendo tali loco, nemo enim sanæ mentis quærit, exempli gratia, ut dicunt Interpretes, nam Aristoteles hujusce loci exemplum nullum attulit: nemo inquã ita quærit, utrum virtus sit genus continentiæ vel verecundiæ, sed ita, utrum continentia vel verecundia sit virtus. Nã si constabit continentiã vel verecundiã esse virtutẽ, non poterit esse dubium, quin utraque earum sit in genere virtutis, & quin virtus vere sit genus continentiæ & verecundiæ. Necessario enim cujuscunque nomen substantivum de aliquo dicitur, id est, genus illius: & si nomen virtutis dicitur de continentia & verecundia, ita ut vere affirmetur, continentiã vel verecundiam esse virtutem, necesse est virtutẽ esse genus continentiæ & verecundiæ, & tã continentiam quam verecundiam esse in genere virtutum. Quamobrem Aristoteles prorsus inepte proponit hujusmodi quęstiones, utrũ hoc sit genus illius, cum potius ita quærendum sit, utrum hoc sit illud. Eo quia si constabit hoc esse illud, non poterit esse dubium, quin illud sit genus hujus. Genus dico vel essentiale vel accidentale, vel separabile vel inseparabile: tot enim sunt modi

modi generum, quos quoniam Aristoteles ignoravit, hinc factum est, ut ad probandum tam inutiles tamq; ineptas quæstiones fuerit inductus: ipse enim nullum aliud genus agnovit, nisi essentiale & inseparabile, cum tamen etiam pueri & idiotæ sciant verissimum esse, & rectissime dici, non solum hominem esse in genere animalium, & candorem esse in genere colorum, sed etiam parietem cum candidus est, esse in genere candidorum, & aquam cum calet, esse in genere calidorum. Postremo vero errat in hoc loco nō quidem Aristoteles, sed illius Interpres Alexander, qui ejus authoritate adductus ex hoc loco concludit continentiam & verecundiam non esse virtutes, eo quia genus virtutis, qui est habitus, de continentia & verecundia non prædicatur. Ait enim continentiam & pudorem non esse virtutes, sed passiones. At ego contra dico, continentiam & verecundiam nō solum esse virtutes, & ut inquit Cicero, matres virtutum omnium, sed etiam veros habitus: non quidem eo modo, quo Aristoteles accipit habitum, quasi non possit esse habitus, nisi sit perfectus, & qui omnino mutari & removeri non queat: sed eo modo quo Cicero, & omnes Scriptores tam Græci quam Latini recte loquentes, accipiunt: *ut habitus sit affectio exercitatione ita confirmata & manens, ut non nisi magna cum difficultate mutetur & removeatur.* Sic inquam ego habitum intelligens dico duas has affectiones animi esse virtutes veras, & habitus veros: & Aristotelem una cum omnibus illius sectatoribus cōtemno atq; rejicio, qui introducunt nobis habitus nescio quos ita perfectos & immutabiles, ut nihil prorsus augeri neq; mutari possint: & scribunt, exempli gratia, quandam temperantiam omnibus numeris ita absolutam, ut nihil in ea prorsus desideretur, & quosdam temperantes ita consummatos, ut nulla prorsus neq; ciborum suavitate inconcessa, neq; mulierum cupiditate illicita, neq; omnino ulla ullius rei libidine moveri possint. Idemque faciunt de aliis virtutibus, sic ut cum quis habeat aliquam virtutem, is perfecte præditus sit illa virtute, nec quicquam contrarii vitii habeat admixtum. Et in summa ut virtus vel prorsus non habeatur, vel perfectissima & absolutissima habeatur: *quæ omnia sunt mendacia & somnia Aristotelica.* Nam si vera virtus esset ita perfecta, ut non posset nec augeri nec minui, sequeretur nec prudenti prudentiorem a'iquem fieri posse, nec justo justiorem, nec forti fortiorem, nec temperante temperantiorem. Cujus contrarium apertissime docemur & experimur ex communi omnium loquendi consuetudine: non enim solum dicimus aliquem alio esse prudentiorem, sed etiam prudentissimum, nec solum justiorem sed etiam justissimum, nec solum fortiorem sed etiam fortissimum, nec solum temperantiorem sed etiam temperantissimum. Quorum nihil recte diceretur, si ut Aristoteles, & Peripatetici somniant

(Idem Arist. & vult & dicit. Habitum enim vocat non ἀκίνητον, sed δυσκίνητον.)

(Uti Cicero perfectum Oratorem, ita merito Aristoteles describit perfectam virtutem, etsi nec hanc ἐν ϛιγμῇ collocet.)

somniant virtus ita esset in summo perfecta, ut nec additionẽ nec diminutionem accipere posset. Itaque caveant qui recte philosophari cupiunt, ne absurdam istam Aristotelis prius, deinde Alexandri & aliorum Pseudophilosophorum doctrinam ullo pacto veram esse arbitrentur, sed credant, ita ut vere est, continentiam & verecundiam sive pudorem esse veras germanasq; virtutes & habitus, eo modo, quo virtutes & habitus in humano genere atq; in rerum natura reperiuntur: & ad hoc cognoscendum non tantum genus virtutis, ut præcipit Aristoteles, sed etiam contrarium virtutis respiciant, hoc est, vitium. Nam si incontinentia & inverecundia vere sunt vitia & habitus, ut certe sunt, profecto & continentia & verecundia virtutes & habitus non esse non possunt. Quod ad hunc locum attinet, Aristoteles, ut pleraque alia, sic hoc falsissime existimavit, nullam differentiam posse esse genus, atque ideo ait valde peccare eum, qui differentiam ut genus assignavit. Sed nos hoc etiam supra refutavimus, cum docuimus eas, quas Aristoteles vocat differentias, ut rationale & irrationale, & propria, ut risibile & hinnibile, nihil aliud esse nisi genera differentia & genera propria. Quæ vero ille appellat genera, ut animal & colorẽ, ea revera esse genera cõmunia, quæ à generibus differentibus & propriis differunt, ut magis commune à minus communi: sed ita tamen esse genera communia, ut quandoque etiam genera differentia & genera propria esse possint, ut supra docuimus in capite de differentia. Quare quod Aristoteles hujus loci exemplum afferens ait, ut si quis immortale genus Dei assignet, magnum scilicet admittit peccatum, longius ipse abberat à veritate. Est enim revera Deus immortalis, & propterea verissimum est dicere, Deum esse in genere immortalium, sive quod idem est, immortale esse genus Dei. Sed causa hujus quoque erroris Aristotelis, sicut etiam aliorum multorum, est ut dixi, quia ipse accipit genus perversissime, & contra omnem recte loquentium consuetudinem. Quis enim, nisi plane fatuus & stultus, nescit rationale esse quidem differentiam, quia ratio facit differre hominem à brutis, sed non propterea tamen minus atq; adeo magis etiã esse genus quam differentiã, quoniam, ut supra etiam monui, magis recte dicitur, hominem esse in genere rationalium quam in differentia rationalium. Quod vero in fine loci addit, nullam differentiam significare quid est, sed magis quale quid, non magis verum est quam superiora. Nam si quæratur, quid est homo? non minus convenienter respondere licet, est gressibile vel bipes, quam est animal vel corpus. Accipiendo tamen gressibile & bipes, pro re gressibili & bipede, ut illud Virgilii,

Triste lupus stabulis. & item illud ejusdem.

Dulce satis humor.

pro tristi & dulci re. Qua de re supra satis abunde in capite de nominibus locuti sumus. Eodem quoque modo hoc in loco, sicut in superiore, peccavit Aristoteles, putans differentiam non posse esse genus, nec speciem. At ego dico & affirmo omnes differentias generum, non solum esse differentias, sed etiam genera & species, & imparem numerum, quem ille pro exemplo attulit, non minus atq; adeo magis esse genus quoddam, sive speciem quandam numerorum quam differentiam. Si quidem magis recte dicas, ternarium numerum esse in genere vel in specie numerorum imparium, quam in differentia eorundem. Ex quo luce clarius intelligitur imparem numerum magis esse genus vel speciem numerorum, quam differentiam. Est enim genus, si comparetur suis speciebus, ut ternario & septenario & cæteris imparibus: species autem si conferatur cum genere suo, hoc est, cum numero absolute, qui dividitur in duas differentias sive species, parem & imparem, & utraque harum specierum rursus deorsum conversa, & genus effecta in multas alias species subdividitur ut par in binarium quaternarium senarium & alios, impar in ternarium quinarium septenarium & cæteros. Neque verum est illud quod tanquam confessum sibi sumit, omne quod participet genus esse vel speciem vel individuum, cum etiam differentia æque sicut species & individua, generis particeps sit. Quis enim nisi excors & amens dicat, animal à Socrate & ab homine quam à rationali & irrationali magis participari? cum tam recte dicatur, rationale & irrationale est animal, sicut Socrates & homo est animal. At inquit Aristoteles, genus de differentiis non prædicatur: nam si ita esset, cum differentiæ animalis sint pedestre bipes & rationale, & hæc omnia de homine prædicentur, sequeretur multa animalia dici de homine, & hominem esse multa animalia. Hæc ratio ponitur ab Aristotele in sexto Topicorum, quæ usque adeo rudis est & fatua, ut mirer, quonam pacto unquam in ingenium humanum cadere potuerit, & quomodo tot viri, qui viderunt & legerunt, non animadverterint eam esse meram quandam fabulam & plusquam anilem delirationem. In quas omnes fatuitates nulla alia de causa præcipitavit Aristoteles, nisi propter stultam positionem suorum illorum universalium, & quia putavit genera non posse esse differentias, nec contra. Quæ omnia nos satis supra refutavimus, quare hic non videntur esse repetenda. Sed hactenus de locis & problematibus generis, qui ab Aristotele traduntur in quarto Topicorum libro, nunc de locis & problematibus proprii ab eodem traditis in quinto. Quorum locorum primus est, ab ignotiore, ut vocant, sic enim putat Aristoteles, quodlibet proprium assignatum, nisi sit magis notum, quam id cui assignatur, non posse esse vere proprium. Quod non est verũ, in proprio enim requiritur, ut con-

ut conveniat vel omni & soli, ut hinnire equo, quod nos supra vocavimus, proprium privatum, vel omni licet non soli, ut bipes homini: quod proprium non quemadmodum illud superius privatum, sed inseparabile nominavimus, eodem planè modo, quo Cicero ait, voluptates esse proprias Deorum: non quia solis Deis conveniant, sed quoniam ab eis separari non possunt. *Hac inquam in propriis requiruntur, tum privatis tum inseparabilibus, non ut ait Aristoteles, ut sint notiora, quod nescio ubi ille somniavit. Nam & gannire vulpis, & hinnire equi, sine ulla dubitatione proprium est, & tamen quis nisi mente captus dicat, gannire magis notum esse quam vulpem, & hinnire quam equum?* certe ne-

(Recte Aristoteles, nam semper propria sunt notæ rerum, igitur notiora rebus. Et qui vulpem & canem simul videt, dignoscet illam ab hoc figuræ *proprietate*; qui utrumque simul audit dignoscit hunc ab illa gannitus *differentia*. Et qui aliunde dignoscunt, dignoscent ex aliis differentiis vel propriis, ut ita tandem quo res cunque cadat, propria sint notiora.)

mo: cum plurimi reperiantur, qui fortasse & vulpem agnoscant & equum, nec tamen unquam aut vulpem gannire aut equum hinnire senserunt. Itaque primus hic Aristotelis de proprio locus, est non solum falsus, sed etiam stultus, quia continet id quod nec verum est, nec ab ullo alio dictum aut servatum. De secundo loco nihil dico, quoniam mihi magis fatuum videtur quam ut videatur serio refutandum. Ad tertium transeo ab homonymia proprii dictum, in quo dicit, sentire non esse proprium animalis, eo quod animal licet habeat sensum, non tamen eo semper utitur, & hac ratione docet destruendum esse problema de proprio. Quæ ratio prorsus est sophistica inepta & plane talis, ut si quis vellet probare aliquem non esse doctum vel divitem, quia quando dormit vel nihil agit, non utitur doctrina neque divitiis. Sed ô rudis Aristoteles, homines communiter, cum talia dicuntur, non in actu sed in potestate ea intelligunt: & sic accipiunt hominem doctum vel divitem, ut qui non solum habeat doctrinam vel divitias, sed qui & doctrina & divitiis quando vult uti potest. Eodemq; modo intelligunt animal sentire, hoc est, nō solum habere sensum, sed eo uti posse, cum scilicet vigilat neq; dormit. Quare nec in isto loco tuo videre possum quid insit veri & sani. Et hic pertransco quartum locum, tanquam nimis ineptum & non dignum qui refutetur, ait enim de eo quod est scire hoc, non bene assignari proprium, nisi determinatur quid ipsum sit: & tamen quid sit istud scire hoc, nemo Interpretum adhuc intellexit. Albertus enim uno modo dixit, Alexander alio, & alii aliter, ut nondum constet quid sibi voluerit Aristoteles, tantum abest ut legentibus ullam pōssit afferre utilitatem. Similiter prætereo quintum locum, in quo de nugatione & explicite & implicite multa Aristoteles, sed in summa ipse nihil aliud facit nisi nugatur, ut mirum sit, quid in mentem venerit illi viro, in rebus tam frivolis tempus consumere. In sexto loco, quod ab eodem vel à parte sumi videtur, nihil aliud est veri aut utilis, nisi id quod in fine dicit, proprium animalis esse, animam habere, eo quod nulli alteri commune est,

præterquam animali. Quibus verbis Aristoteles aperte refutat se ipsum, alibi confitentem arbores & herbas & alias stirpes animam habere, sed tamen non esse animalia. Nam si habere animam ita proprium est animalis, ut nulli alteri sit commune, quemadmodum ipse hic dicit, quomodo possunt stirpes, quæ ex ejus sententia non sunt animalia, habere animam? Certe ego qui id fieri possit non video, nec quomodo Aristoteles hic à repugnantia sui ipsius defendi queat: quam repugnantiam Alexander illius interpres videns, & defendere cupiens, nulla alia utitur ratione, nisi quod ait locum hunc esse mendosum, & scripturam Aristotelis corruptam, & pro eo quod est, animam habere, legendum esse, habere sensum, cum habere sensum sine ulla dubitatione proprium sit animalis. Qua in defensione Alexander more suo potius dicere voluit, id quod non erat, ut Aristotelem quo jure quave injuria à repugnantia defenderet, quam fateri id quod erat verum, hoc est, animalis proprium esse animam habere: & Aristotelem hoc in loco quasi veritate coactum verum dicere, alibi vero cum idem negat, in magno errore versari. Nam non dubium est quin ita scripserit Aristoteles, & in verbis ejus nulla sit menda, cum omnes codices tam impressi quam manu scripti, quos quidem ego vidi, ita scriptum habeant Atque ideo nos supra in arbore nostra generica diximus, omnes stirpes vere anima carere, & habere animam animalis esse proprium, atque ad illius loci confirmationem hunc Aristotelis locum citavimus Quod autem attinet ad exemplum quod affert Aristoteles ad explanandum hunc locum, cum ait, ut si quis scientiæ proprium diceret, opinionem quæ ratione dimoveri non potest, cum sit una, mirum est, quonam pacto istiusmodi propria Aristoteles excogitabat, quæ non dico ullus homo, sed ne bos quidem si loqueretur, auderet effutire. Quid est enim, cum sit una? quis nisi mente captus, hoc modo proprium assignaret? Sed Aristoteles ut librum magnum faceret, nihil prætermittebat, quamvis absurdum & ridiculum: ac de sexto loco hactenus.

In septimo quoq; illud est falsum, quod ait, si quis proprium ignis assignet, esse corpus tenuissimum & levissimum, id proprium non recte assignatum esse. Sed cur non recte ô Aristoteles? unum inquis est supervacuum, hoc est, aut tenuissimum aut levissimum, eo quia ignis per alterum satis separatur à quocunq; alio, ut non sit opus alterum addere. Sed dic mihi, quis fecit hanc legem de proprio, ut necesse sit ipsum, ut dicis, à quocunque alio separare? Nam ego nego hanc legem, & dico eam non proprii sed definitionis esse propriam: debet enim definitio separare definitum à quocunq; alio, non proprium. Quanquam ne hoc quidem semper in definitione servatur: sunt enim definitiones quædam, quas Galenus vocat ἐννοηματικούς, in quibus multa ponuntur, non discer-

discernendi nec separandi, sed essentiæ rei magis explicandæ causa. Quare cum separare ab aliis non semper sit proprium definitionis, multo minus erit proprii: & licet dicamus ignem non solum esse tenuissimum sed etiam levissimum, non ut eum ab alio quopiam separemus, sed ut magis explicemus ejus naturam, quæ talis est. Nam cum ignis habeat has duas proprietates, ut & tenuissimus sit & levissimus, cur peccat quispiã, qui ambas illi tribuat? certe ego nullã video causã ô Aristoteles, quæ te ad locũ istũ ponendũ movere debuerit. Ad octavum locum multa possent dici, sed hoc tantum dicam, non esse verum id quod ait Aristoteles, oportere proprium notius esse eo, cujus assignatur proprium. Non enim semper assumitur proprium, notius faciendi causa, sed etiam interdum ut ejus, cujus est proprium, naturam magis explicet, ut ante dixi. Quare videtur mihi Aristoteles propemodum ubiq; in his suis locis tradendis assumere aliquid, quod non est verum nec confessum. Nam eodẽ planè vitio laborat etiam nonus locus, in quo dicit, proprii hoc esse proprium, ut subjectum faciat notius, quod non utiq; semper est verum. Nam qui dicit calere esse proprium ignis, recte ignis proprium assignat, nec facit tamen ignem magis notum: quis enim nesciebat ignem esse calidum? Sed rursus de novem primis proprii locis ab Aristotele traditis, jam satis multa sunt dicta, ex quibus judicium fieri potest etiam de aliis. Perpauci enim admodum sunt, qui non aliquid aut falsi contineant, aut certe parum sint utiles.

Nunc venio ad sextum librum Topicorum, & ad problemata definitionis, ut ostendam non magis vera in his quàm in superioribus ab Aristotele fuisse tradita. Primum enim ut omittam ea, quæ in principio libri dicit, quæ nec omnia sunt vera, nec ab ipso servata. Dico primum locum, qui ab homonymia generis sumitur, esse falsum, idq; probo non alio quam Aristotelis ipsius exemplo, ait enim generationem non recte definiri ab eo, qui dicat, eam esse ductionem ad substantiam, nec sanitatem ab eo, qui definiat eam esse commensurationem calidorum & frigidorum, eo quia & ductionis & commensurationis nomẽ est homonymum. At ego dico utranq; harum definitionum esse rectã ac nominũ homonymiam nihil obstare quin recte assignatæ sint, nam cum dicitur, ductio ad substantiam, licet ductionis vocabulum per se fortassis sit ambiguum, tamẽ junctum cum substantivo sequenti, omnem amittit ambiguitatem, sicut non possit amplius sumi, nisi pro ductione ad substantiam: similiterq; cum dicitur conjuncte commensuratio frigidorum & calidorũ, tollitur omnis ambiguitas si qua est in nomine commensurationis per se sumpto, ut etiam si locus hic ab Aristotele traditus verus esse concedatur, tamen exempla, quæ ab ipso afferuntur, non possint esse ad probandum locum accommodata. Quare prorsus

inutilis est iste primus locus. Nec major ulla est utilitas aut veritas in secundo, nihil enim impedit, quo minus canis definiri recte possit, etiam si nomen ejus sit homonymum, & nulla fiat ejus distinctio. Nam per definitionem tollitur omnis ambiguitas, ut cum dicitur, exempli gratia, canis est animal terrestre latrabile, quid obstat hic quo minus hæc sit recta definitio? certe nihil. Nam & si nomen canis per se sumptum sit ambiguum, tamen in definitione positum & cum aliis junctum, statim desinit esse homonymũ: cum enim dicitur, terrestre latrabile, nullo pacto amplius nec de cælesti, nec de marino cane potest intelligi. Quocirca eadem sunt in hoc secundo loco vitia, quæ in superiore. Quod autem dicitur in tertio loco, definitionem per nomina metaphorica non recte fieri, nec ipsum omnino est verũ, cum hoc quoq; genus definitionis apud idoneos Scriptores sæpenumero factũ reperiatur. Nec ratio quam affert, cur talis definitio recta non sit, omnino est vera: ait enim omnem definitionem illustrandæ rei causa fieri, & omne quod per metaphorã dicitur obscurum esse. At ego dico metaphoram non semper obscurare definitionem, sed nonnunquam etiam illustrare, ut si quis definiturus juventam, dicat eam esse, florem ætatis, aut meridiem vitæ. Si enim definiens haud scio, an minus recte faciat quàm si diceret, juventã esse tempus vitæ medium inter adolescentiam & ætatem adultam. Sed fac definitionem per nomina propria factam esse rectiorem quàm eam, quæ per metaphoram efficitur, an propterea est damnanda & abjicienda definitio metaphorica? certe nõ: præsertim in disputatione dialectica, in qua non ad veritatẽ omnia, sed ad probabilitatẽ tantummodo referuntur, ut ipsimet Dialectici dicunt. Eademque ratione dico quartum locũ, qui est ab insuetis nominibus & ab insueto modo loquẽdi, esse si non falsum at certe inutilem & supervacuum præsertim Dialectico, qui non ad veritatem res, ut dixi, sed ad probabilitatem ponderat: præterea insuetudo nominum & modi loquendi nõ in Dialectica vitiũ est, sed in Grammatica. Quare hujusmodi errores definitionum Aristoteles non ipse corrigere debebat, sed Grammaticis, ad quorũ officium pertinent, relinquere corrigendos. Quod autem pertinet ad proprii appositionem, de quo agitur in sexto loco, non ita verum est, omne illud quo sublato definitio propria remanet, esse supervacuum, ut dicit Aristoteles: nam in definitionibus, quas vocant οὐσιώδεις, multa apponuntur, quibus sublatis definitio remaneret propria, & tamen non sunt supervacanea. In ejusmodi enim definitionibus apponitur non solũ causa formalis, sed interdum etiã materialis efficiens & finalis, ut recte inquit Galenus in quarto de Differentiis pulsuum. Quamobrem & scientiæ esse susceptivum in definitione hominis, non est ita supervacuum,

ut

ut putat Aristoteles. Prætereo hic omnes sequentes definitionum locos, qui in sexto Topicorum libro ab Aristotele traditi sunt, eo quia non mihi propositum est, ut ante dixi, persequi omnia, sed tantum indicare studiosis recte philosophandi, non ita veram & utilem esse doctrinam Aristotelis topicam, ut plerique falso arbitrantur. Nam ex iis, quæ diximus de sexto hoc libro, cætera quoque iis, qui veritatem diligenter investigare volent, poterunt esse nota. Nunc à sexto libro revertor retro ad secundum, in quo Aristoteles de problematibus accidentis loquitur, & statim reprehendo primũ locũ, tanquam partim inutilem & vanum, partim etiam non ita verum. Ac inutilem quidem, quia nemo nisi mente captus & plane ignorans quid sit album & coloratum, diceret albo accidere coloratum esse. Non ita verum, quia quod ait, colorẽ esse genus albi, facile negari potest, est enim color revera genus alboris, non albi, unde dicimus non album sed alborẽ esse colorem, nisi forte quis album pro albore, & adjectivum pro substantivo accipiat. Quo in casu locutio non est propria præsertim apud latinos, sed demus locutionẽ esse propriam, & colorem esse genus albi, nunquam tamen verum erit, quod Aristoteles hic ait, Genus denominatione de nulla specie dici. Animale enim, quod est denominativum ab eo quod est animal, vere dicitur de homine, & hæc enuntiatio verissima est, homo est animalis, & tamen animale etiam denominative acceptum est genus hominis: si quidẽ homo vere est in genere animalium, hoc est, rerum habentium animam, & vivens omne tam vere dicimus esse corporeum denominative, quàm esse corpus substantive. Ex quo manifeste apparet falso Aristotelem negare, genera de suis speciebus denominative dici, & non recte dici, album esse coloratum sive alborem esse coloratum. Nam & si color genus est alboris, tamẽ etiã coloratum ejusdẽ genus sit necesse est, cum si albor non coloratus sit, impossibile sit, alborem esse colorem Quemadmodum vivens si non sit corporeum, ut sit corpus fieri non potest, & corpus si non sit substantiale, substantia nunquam esse poterit. Quocirca in primo loco Aristoteles, ut dixi, falso affirmavit genera de speciebus suis denominative prædicari non posse. In sequentibus autem locis usq; ad decimum multa etiã sunt non recta, sed quia non magni momenti sunt, ea prætereo: & ad decimum undecimumq; venio, qui sunt à genere ad speciem, & à specie ad genus. Quibus in locis, Aristoteles licet verum dicat, tamen in eo errat, quod loci à genere ad speciẽ & contra, non magis proprii sunt problematum de accidente, quàm omnium pene aliorum. Atq; ideo non recte hic fuerunt tanquam alligati, id quod ex aliis omnibus, qui locos inventionis tractaverunt, licet intelligere, & præsertim ex Cicerone in Topicis, qui utrumq; horum locorũ tradidit, & neutrum

eorum

eorum ulli applicavit materiæ, id tantum servans, ut eorum exempla tradat in materia juridica, quia scribebat ad Trebatium Jurisconsultum. Sic enim tradendi sunt & hi & alii omnes loci communes, hoc est, libere & solute, ut ad omnē materiā argumētando possint accōmodari, modo ea id patiatur, & propter hāc causā appellati fuerūt cōmunes. Atq; ita faciunt Rhetores, apud quos videre licet & locos proprios cujuscunq; status & communes omniū statuū, ut hi quos dixi, & alii quos diserte recenset, & Rodulphus Agricola in libris de Dialectica Inventione, & Georgius Trapezuntius in tertio Rhetoricorum. Quamobrem iterum dico vehemēter errasse Aristotelem, qui locos communes certis quibusdam materiis assignavit, ad problemata alios de accidente, alios de genere, alios de definitione applicans: & eo magis peccasse, quoniam ut supra dixi, nullum potest esse problema neq; de proprio, neq; de accidenti, neq; de definitione, quin idem etiam sit de genere: cum necesse sit, omnia de quibus dubitatur & quæritur & fit quæstio, esse vel aliquod genus vel in aliquo genere vel essentiali vel accidentali: sed de hoc supra satis. Nec dissimiles his duobus locis ferè sunt alii sequentes hujus secundi libri usq; ad finem. Ferme enim omnes peccant vel in eo, quod falsi aliquid continent, vel in eo, quod sunt inutiles, vel in eo, quod & si veri & utiles sunt, tamen ita confuse & obscure traduntur, ut sæpenumero proposito aliquo problemate nescias ad quodnam caput pertineat, & utrum de accidenti, an de genere, an de quopiam alio sit. Verbi gratia si proponatur, utrum divitiæ sint bonæ an non, & utrum Dii sint an non. Alexander dicit hæc esse problemata de accidente, Perionius autem non de accidente sed de genere esse contendit. Nec in his solum, sed in multis aliis tanta est confusio & obscuritas, ut nec ab Interpretibus ipsis intelligantur, id quod patet ex eo quod non paucis in locis, Albertus unum dicit, Adenolphus aliud, Alexander aliud, Augustinus Suessanus Alexandrum fere sequens, tamen in multis ab eo dissentit atque etiam illius opiniones sæpenumero refutat. Vel si non obscure traduntur, tamen aut exempla falsa sunt aut non accommodata, de quibus omnibus in præsentia dicere supersedeo, quia de his abunde scripturus sum in libro ad hanc unam rem destinato, si mihi vita suppeditarit. Illud tamen admonitum volo, compluribus in locis nō recte fieri nec ab Aristotele, qui ad confirmādos locos sæpenumero affert exēpla falsa, nec ab Interpretibus, qui Aristotelem excusantes ajunt, ut eorum verbis utar, exempla dari, non ut ita sit, sed ut ita sentiant auditores, *& exemplorum expositionem requiri non verificationem.* At ego contra dico, in aliquibus fortassis hoc verum esse posse, sed in locis tradendis non solum locos sed etiam locorum exempla oportere esse vera. Nam aut locorum illorū exempla

vera

vera reperiuntur, aut non: & si reperiuntur, cur non potiùs traduntur vera quam falsa? si non reperiuntur, quorsum mihi opus est loco, cujus nullum extet vel non reperiatur exemplum? At enim inquiunt, exempla nonnunquam non reperiuntur ita accommodata, quare necesse est uti falsis. At ego rursus contra dico, si loci veri sunt, exempla quoque reperiri vera: & si non reperiuntur, signum id maximum esse, locum non esse nec verum nec utilem. Et propterea non rectè excusatur Aristoteles ab interpretibus, qui ad explanandos locos suos exempla falsa protulerit. Credendum enim est eum, si vera exempla habuisset, potius veris quam falsis fuisse usurum. Atque hactenus breviter percucurrimus particulatim aliquot locos problematum, partim de genere, partim de proprio, partim de definitione, partim de accidente: ut doceremus in eis multa esse partim falsa partim inutilia, & ostenderemus istos Topicorum libros non tam veros & utiles esse, quam pleriq; existimant: quod à nobis arbitror non obscure nec indiligenter fuisse factum Nunc pauca dicā in universum de tota Aristotelis doctrina topica, quam ego & si sine ulla dubitatione pronuntio maxima ex parte esse falsam, ut apparuit cum ex paucis illis locis, quos supra refutavi, tum ex iis, quæ inter initia hujus capitis dixi: tamen etiam si esset vera, adhuc contendo & constanter affirmo istam artem eo modo, quo ab Aristotele traditur, & ad id, in quo illam esse utilem testatur, non posse esse utilem. Ait enim ad tria utilitatem præstare, ad exercitationes ad congressus, ad philosophiæ scientiam: sed quæro primum, quomodo ad exercitationes potest esse ut lis ista doctrina? quæ maxima ex parte est, ut dixi, vel falsa, quia non docet verum, vel inutilis, quia magna pars problematum illorum, quæ ab Aristotele proponuntur, nunquam veniunt in usum: vel obscura sic ut sæpe nec ab Interpretibus ipsis intelligatur. Deinde quæro ad quas exercitationes, an ad rhetoricas meditationes? nihil minus: nemo enim est, ut rectè inquit Ludovicus Vives in tertio de corruptis artibus libro, qui quantūlibet diligenter lectis istis Aristotelicis topicis sentiat se adeptum aliquam magni momenti facultatem ad vere copioseq; disserendum. Quod nō tam idcirco evenit, quod non multa sint in eis vera & utilia, quam quod sunt obscure, perverse, & sine ullo recto aut vero ordine tradita. Nam ordo ille problematum quadripartitus, quam sit rectus & verus, ex iis, quæ supra dixi, satis patuit. Quod si non ad exercitationes rhetoricas utilis est ista doctrina, an forte ad alias quasdam? hoc est, aut ad disputandum in circulis, quos vocant, aut ad philosophicarum rerum veritatem investigandam? multo etiam minus. Nam quod ad circulos disputatorios attinet, hi qui nostra ætate fiunt longe sunt diversi ab illis, qui antiquitus fieri solebant, In his enim nihil

interrogantes Adversarium proponunt eas, quas vocant, conclusiones: & alteram tantummodo problematis partem eam, quam volunt, ipsi defendendam sumunt, respondentes ad ea, quæ Adversarius opponit. At illi non sic faciebant, sed ante omnia quærebant ab Adversario, utram problematis partem putaret esse veram, & quam ille respondebat, sibi veram videri, adversus eam disserebant, ut constat partim ex Dialogis Platonis, in quibus solis veræ disputationes dialecticæ continentur expressæ, partim ex octavo libro Topicorum Aristotelis, in quo & interrogandi Adversarium, & respondendi præcepta, & quæcunque tam à respondente quam ab interrogante in dialectica exercitatione facienda sunt, minutatim traduntur. Quare nec ad disputationes publicas nostrorum temporum multum proficit hæc dialectica præceptio, cum sit ab ea, ut dixi, longe diversa. Ad philosophicam vero investigationem veritatis quantum afferat adjumenti, id etiam sine alia ratione vel maxime cognosci potest ex libris Dialecticorum: in quibus, ut supra demonstratum est, pene tot sunt errata quot verba. Cum inquam talis sit, ut paulo ante dixi, & toto hoc capite ostendi, doctrina hæc Aristotelis topica, etiam atque etiam hortor studiosos philosophiæ candidatos, ut doctrinam inveniendorũ argumentorũ à Cicerone potius, cæterisque Rhetoribus discant, quam ab Aristotele & Dialecticis: & si tamen Aristotelem legere volunt, ut caute & cum judicio legant, ne falsis, quæ ab eo dicuntur, magis lædantur, quam adjuventur veris.

Loci communes inveniendorum argumentorum, ex Trapezuntio.

A genere, hoc est, à toto discreto.
A specie, hoc est, à parte discreta.
A toto continuo.
A parte continua.
A definitione.
A causa efficiente.
materiali.
formali.
finali.
Ab effectibus.
Ab usibus.
A generatione.
A corruptione.
Ab adjunctis.
A re judicata.

Ab exemplo.
A contrario.
A simili.
A majori.
A minori.
A pari.
A proportione.
Ab oppositis.
contrarie.
contradictorie.
relative.
privative.
A transsumptione.
A conjugatis.
A casibus.
A divisione.

CAPUT

CAPUT SECUNDUM.

De utilibus & veris argumentationibus, deque utili & vero earum usu: contra inutilem & vanam Aristotelis de eisdem rebus doctrinam, traditam in libris priorum Analyticorum.

QUanvis in Organo Aristotelis græco, hoc est, in instrumento illo totius dialecticæ facultatis, tantopere ab imperitis celebrato, liber Priorum Analyticorum, in quo de argumentationibus agitur, præpositus sit libro Topicorum, in quo Aristoteles de locis argumentorum inveniendorum disserit: tamen quoniam natura prius est argumentum invenire, quàm inventum explicare: nemo enim explicat, quod nondum invenit. Idcirco nos in tradendis veris principiis & falsis refutandis, *existimavimus nobis prius loquendum esse de argumentis, & de libro Topicorum, quod in superiore capite factum est. Deinde de argumentationibus & de libro Priorum Analyticorum*, id quod in præsentia facere aggredimur. De argumentationibus igitur tam oratoriis quàm philosophicis, earumq; usu quatuor hæc in primis ab omnibus iis, qui recte philosophari cupiunt, putamus esse cognoscenda: Quantus nam earũ numerus sit statuendus, quæ sint veræ & quæ non veræ argumentationes, quibus conveniant & ad quos pertineant singula argumentationum genera, & deniq; quis modus in eis tradendis usurpandisq; sit tenendus. His enim quatuor cognitis liquido apparebit Rhetores de argumentationibus earumq; usu multo rectius & cõmodius præcepisse, quã Dialecticos & Pseudophilosophos: atq; ideo illos multo magis quam hos, hac in re sequendos. Argumentationem autem hoc in loco intelligi volumus, non prout est idem, quod argumentum, sed ut ab argumento distinguitur: atq; ut argumentatio est argumenti per orationem explicatio, sive modus quidam explicandi argumentum per orationem. Argumentum vero ratio rei dubiæ faciens fidem, sive ut Cicero definit, inventum ex aliquo genere rem aliquam aut probabiliter ostendens aut necessariæ demonstrans. Qua distinctione sic præposita nunc primo, *quod ad numerum argumentationum attinet, nos eas in summa decem has esse statuimus: complexionem sive dilemma, enumerationem, simplicem conclusionem, subjectionem, summissionem, oppositionem, violationem, inductionem, collectionem, ratiocinationem sive syllogismum:* quo nomine jam fere omnes pro latino utuntur. Quas decem argumentationum

formas, tradit partim Author ad Herennium in secundo, partim Cicero in primo de Inventione, partim post omnes alios Georgius Trapezuntius in tertio Rhetoricorum suorum: sic illustrans eas clarissimis accommodatissimisq; exemplis, ut neq; plura neque pauciora de iis dicenda fuisse videantur. Quare qui formas omnes & modos argumentationum tã philosophicarum quã oratoriarum videre ac discere cupit, is ad eos, quos dixi, confugiat Authores. Mihi tantummodo principia philosophandi vera indicare, & falsa refutare, propositum est. Hæc igitur nos una cum iis authoribus, quos dixi, de vero argumẽtationum tam philosophicarum quam oratoriarũ numero statuimus. Aristoteles vero & una cum Aristotele Peripatetici omnes quatuor tantummodo argumentationum genera ponunt: Syllogismum, inductionem, enthymema, & exemplum: & enthymema imperfectũ syllogismum, exemplum vero imperfectam inductionem vocant. Qui quidem Aristotelicus & Peripateticus argumentationũ numerus, tanto diminutior & imperfectior est nostro & oratorio, quanto quaternatius numerus est minor denario, & quãto quatuor homines pauciores sunt quam decem. At enim inquiunt Pseudophilosophi, Aristoteles has tantum quatuor posuit argumentationes, quoniam reliquæ omnes quæcunque fieri possunt, ad quatuor has, tanquam imperfectiores ad magis perfectas necessario reducuntur. Et quoniam his cognitis aliæ omnes non difficulter cognosci possunt, sic ut non necesse fuerit eas singillatim recẽsere, aut quomodo fiant referre. Sic inquam Pseudophilosophi imperfectionẽ numeri argumentationum ab Aristotele positarum excusant, sed nihil valet hæc excusatio, quia si vera esset, eadem ratione debebat etiam prætermittere enthymema & exemplum, cum ut ipsemet inquit & illi non negant, enthymema ad syllogismum, & exemplum ad inductionem, tanquam imperfectiora ad magis perfecta reducantur. Atque ita patet, si vera est ista Pseudophilosophorum excusatio, qua ratione enthymema & exemplum inter argumentationes ab Aristotele numerata fuerunt, eadẽ etiã reliquas argumentationes à nobis supra cõmemoratas numerari debuisse, præsertimq; dilemma & antitheton, quæ sunt non solum exornationes, ut recte inquit Trapezuntius, sed etiam argumentationes apud Scriptores tam græcos quam latinos frequẽtes. quod autem spectat ad id, quod secundo loco propositum fuit, nos veras argumentationes esse affirmamus omnes illas decẽ, quas supra commemoravimus, partim ex Authore ad Herennium, partim ex Cicerone, partim ex Trapezuntio desumptas. Nam cum *argumentatio ut differt ab argumento*, communiter, tam à Rhetoribus, quam à Dialecticis, & aliis definiatur, ut supra dixi, esse *argumenti per orationem explicatio*, sive modus quidam expli-

candi

candi argumentum, sine dubio omnes illæ, quas supra commemoravi, sunt explicationes quædam argumentorum per orationem. Sic ut quemadmodum una eadẽq; cera multis sæpe & variis informatur imaginibus, ita unum idemq; argumentum pluribus interdum & diversis argumentationibus explicetur, & quasi transformetur. Ut apertissime docet Georgius Trapezuntius in tertio Rhetoricorũ, ubi clarissimis exemplis monstrat ac docet quonam pacto tum enumeratio in subjectionẽ, tum subjecto in enumerationẽ, tum etiam cæteræ argumentationes in alias quasdam mutuo convertantur. Has inquam nos decem affirmamus esse veras & proprias, tam Philosophorum quam Oratorum argumentationes, ab utrisque sine ulla differentia communiter usurpandas, cum videlicet & materia, qua de agitur, & eloquendi ratio id postulat. At vero ex quatuor illis, quas Aristoteles statuit, duas tantum priores fatemur esse veras, & ab aliis separatas argumentationum formas, id est, syllogismum & inductionem, quas nos quoq; supra commemoravimus inter argumentationes nostras & veras Reliquas vero duas posteriores, hoc est, *enthymema & exemplum, plane affirmamus aut non esse argumentationes, sed argumenta :* aut si sunt argumentationes, tamen non per se nec ab aliis esse discretas, sed aliarum una aliqua semper explicari. Loquendo semper, ut ante dixi, de argumentatione, ut distinguitur ab argumento. Nam Aristoteles tametsi diversis in libris de argumentationibus & argumentis loqui videatur, tamen nullo in loco aperte distinguit argumentationem ab argumento, sed de utroque simul ubiq; loquitur, perinde ac si idem essent. Quo factum est, ut non solum non potuerit verum argumentationum numerum tradere, sed etiam ut veris argumentationibus docendis vehementer erraverit. Enthymemata enim & exempla, ut ante dixi non argumentationes sed argumenta sunt: nam si argumenta vere definiuntur, esse non explicationes argumentorum, sed rationes quibus res dubiæ probantur: & tam enthymematibus quam exemplis res dubiæ probari solent: quis dubitare potest, quin enthymemata & exempla non argumẽtationes sint sed argumẽta? certe nemo, nisi Dialecticus, hoc est veritatis plane inimicus. Ad hæc enthymemata & exempla non in argumentationibus, sed in argumentis esse numeranda, id magnum etiam est indicium, quod utrunq; aliis multis & variis argumentationibus explicatur, *nec rationi consentaneum videtur, ut una eademque argumentatio aliis explicetur argumentationibus.* (cur ita?) Tam enthymemata autem quam exempla multis & variis explicari argumentationibus, testis est ipsemet Aristoteles in secundo Rhetorices, ubi de enthymematum locis disserit, explicat enim enthymemata ibi per argumentationes varias, hoc est, enthymema à contrario per simplicem

tantum ex contrariis & repugnantibus, & his duobus modis cum enthymema idem sit quod argumentum, non mirum esse ajunt, si pluribus interdum argumentationibus explicatur. At vero tertio modo acceptum pro argumentatione rhetorica, ut ipsi dicunt, ex duabus tantum partibus constante, ut ab exemplo distinguitur, nullo pacto tales recipit argumentationum varietates. Sic inquã mihi respondent Dialectici distinguendo enthymema, & ejus tres modos faciendo, ut diximus. Quibus ego quoque vicissim respondeo, duos illos priores enthymematis modos, quos dicunt, esse veros & agnitos, non solum apud Latinos à Cicerone in Topicis & à Trapezuntio in Rhetoricis suis, sed etiam apud Græcos ab Authore illo, qui scripsit Rhetoricam ad Alexandrum, & ab Hermogene περὶ εὑρέσεων Sed tertium illum quem ajunt esse argumentationem oratoriam, ex duabus propositionibus constantem & ab exemplo distinctam, prorsus negamus esse verum: Cum nec Aristoteles aperte ullo in loco tradiderit ullum talem enthymematis modũ, nec si tradidisset, id fecisset recte. Is enim secundo Rhetorices libro duo capita fecit, unum de exemplo alterum de enthymemate, ejusq; locis, & ita ibi distinguit exempla ab enthymematibus, ut argumenta ab argumentis, non ut argumentationes ab argumentationibus. Nam cum speciem exempli faciat rem gestam præteritam, similitudinem & Apologum, quis tam insipiens est, ut dicat istas argumentationes esse non argumenta ? Similiter enthymematis species, cum dicat esse, similes casus, consequentia, repugnantia, definitiones, majora, paria, & alia multa similia, quis rursus tam demens sit, ut ista inter argumentationes, non inter argumenta putat esse numeranda? certe nemo. Quare fateor quidem

(Argumenta ab argumentationibus differunt ut res à vocibus.)

exempla ab enthymematibus ab Aristotele distincta fuisse: *sed ut argumenta & res ad probandum accommodata, non ut argumentationes & explicationes argumentorum.* Quanquam non nego Aristotelem fortasse vocabulis exempli & enthymematis, intellexisse non solum res ad probandũ accommodatas, sed etiam certam quandam explicandi argumenti formam, sed eam formam, dico & contendo ab Aristotele nullo in loco aperte unquam fuisse explicatam. Quam ob causam, ut refert Rodulphus Agricola in secundo de dialectica Inventione Cap. XIV. sunt qui putent Aristotelem non discrevisse forma argumentandi à ratiocinatione enthymema, sed certo tantum rerum genere enthymema constare voluisse. Quorum sententiam usq; adeo probat Phrysemius Rodulphi Interpres, ut validis acribusq; argumentis eo in loco disputet contrà eos, qui contrariam sententiam sequuntur. Ego vero & illorum ipsorum, & Phrysemii opinionem tãquam verissimam confirmans, ad eam quoq; addo, exemplum ex Aristotelis opinione non tam argumentationis forma, quam materia

materia ab enthymemate differre. Sed fac Aristotelem distinxisse exemplum ab enthymemate non solum materia & rerum genere, sed etiam argumentatione & explicandi arguměti ratione, dico illũ non recte fecisse: propterea quod, ut supra dixi, utrunque illorum aliis quibusdam argumentationibus identidem explicatur, quod videretur esse absurdissimum. Sed ut redeam unde discessi, dico Aristotelem vehementer errasse, qui nullo in loco satis aperte distinxerit argumentationes ab argumentis, sed de utrisq; simul confuse locutus fuerit. Rhetores vero multo rectius fecisse, qui ut supra dixi, argumentationes ab argumentis diligenter separant, & de utrisque diversa capita faciunt, ut & apud Authorem ad Herennium in secundo, & apud Ciceronem in primo de Inventione, & apud Trapezuntium in tertio Rhetoricorum, licet videre. Atque ita patet verum esse id quod in secundo loco dixi, enthymema & exemplum non veras argumentationũ formas, sed inventa & argumenta vera esse, & propterea inter argumentationes ab Aristotele non recte fuisse numerata. Neque solum in hoc ab eo erratum fuit, sed etiam in eo quod, quæ veræ & germanæ erant argumentationum formæ, hoc est, quas nos supra diximus, eas non recensuit, nec numeravit inter argumentationes. Et ita dupliciter peccavit, adnumerando scilicet, quod non erat adnumerandum, & prætermittendo quod non erat prætermittendum. Quibus autem conveniant, & ad quos pertineant singula argumentationum genera, quod tertio loco ante proposuimus, nos & si antea quoq; hac de re non solum nostram, sed etiam Rodulphi Agricolæ & Phrysemii ejus Interpretis sententiam aperuimus, tamen etiam hic, qui locus est hujusce rei proprius, una cum eisdem adversus Aristotelem & omnes pseudophilosophos repetimus & inculcamus, omnes argumentationum formas omnium tam oratorũ quam philosophorum aliorumq; Scriptorum, sine ulla differentia communes esse, & nullius omnino vel scriptoris vel authoris proprias, sic ut non quilibet alius, quotiescunq; earũ usus venerit, ipsas usurpare tanquam suas & proprias queat. Atque hæc est nostra & Rodulphi Agricolæ & Phrysemii illius Interpretis, de argumentationum pertinentia opinio. Quod autem Aristoteles scribit syllogismum & inductionem philosophorum, enthymema autem & exemplum oratorum argumentationes esse proprias, id est falsissimum: cum syllogismus & inductio sint argumentationes non minus oratorum propriæ, quam philosophorum: & enthymema atque exemplum, si modo argumentationes non argumenta sunt, non magis ad oratorem quam ad philosophum esse pertinentes. Quorum utrunq; re ipsa videmus esse verum: nanque & oratores in scriptis & orationibus suis sæpenumero, cum opus est, utuntur syllogismis & inductionibus, si nõ nudis,

& ut

& ut ita dicã, exanguibus, ut Dialectici solent, at certe, ut inquit Valla in prooemio secundi libri Dialecticæ suæ, vestitis ornatisq; auro & purpura gemmisq;. Philosophi autem contra non solum syllogismos & inductiones, sed etiam enthymemata & exempla usurpant, & multo quidem frequentius. Nam lege totum Platonem, totum Aristotelem, fere nuuquam in totis eorum scriptis ullum syllogismum in figura & modo figurę perfectum invenias, Sed ferme semper enthymemata bipartita more dialectico conformata, ut valde mirum sit, quid Aristoteli venerit in mentem, de argumentationũ cõformatione & pertinentia, aliter præcipiendo & docendo, aliter scribendo & usurpando videri sentire, ut sibi ipse adversarius esse, & sua ipsius verba contrariis factis rescindere voluisse videatur. Præterea lege omnes Ciceronis de philosophia libros, totum contrarium videbis observatum, hoc est, rarissime illum syllogismis & inductionibus, sæpissime autem enthymematibus & exemplis uti. Et postremo illud superat omnem admirationem, quomodo potuit Aristoteles dicere syllogismum & inductionẽ philosophi, enthymema & exemplum oratoris argumentationes esse proprias, cum Rhetores ipsi dicendi præceptores prorsus contrarium & sentiant & dicant. Nam & Cicero in primo de Inventione, & Trapezuntius in tertio Rhetoricorum, syllogismum & inductionem tanquam proprias argumentationes oratori tribuunt, exempli autem & enthymematis ut de argumentationibus oratoriis, nullam omnino faciunt mentionem. Sicq; Aristoteles hoc item in loco dupliciter peccavit, attribuendo scilicet oratoribus eas argumentationes, quas ipsi non agnoscunt, & adimendo eis illas quas sibi tanquam suas & proprias vendicant. Atque hæc similiter est Aristotelis & Pseudophilosophorum de pertinentia argumentationum sententia, quã facile unusquilibet vel mediocriter doctus intelligere potest esse falsissimam, cum in rebus oratoriis prorsus discordet à sententia maximorum oratorum, & dicat contra experientiam, hoc est, contra id quod quotidie omnes re ipsa videmus usurpatum. Sed ex quatuor partibus antea propositis in argumentationum doctrina cognoscendis, tres jam absolvimus, restas quarta, nempe quis modus in eis tradendis usurpandisque sit tenendus. Qua in parte rursus dico & affirmo, multo rectius utiliusque factum esse à Rhetoribus, quam à Dialecticis. Rhetores enim ut Author ad Herennium in secundo, & M. Cicero in primo de Inventione, & Quintilianus in quinto, & denique Georgius Trapezuntius in tertio Rhetoricorum, breviter & expedite scribunt de argumentationibus tradendo in primis verum earum numerum. Quanquam Trapezuntius ad eas quas invenit à superioribus traditas, aliquot adjecit. Deinde ostendendo ex quibus partibus una quæq; argumentatio constet, & quibus modis una quæq;

pars vel recta sit vel vitiosa. Atque hinc capita illa, de vitiosa expositione, de vitiosa ratione, de vitiosa confirmatione rationis, de vitiosa exornatione, de complexione sive conclusione varia, partim per conductionem, partim per id quod conficitur, partim per id quod sequitur: & ad extremum quot modis contingit non rectam facere conclusionem. Hæc inquam Rhetores & multa alia similia de argumentationibus scribentes, & singulis scriptis clara & accommodata exempla subjicientes, ita breviter, ut dixi, & expedite docent facere & factas reprehendere argumentationes, ut neq; plura quam oporteat, neq; pauciora dixisse videantur. Aristoteles vero & Dialectici omnes ejus sectatores, in hac ipsa re vehementer errasse reperiuntur. Peccant enim primo quoniam in tradendis & docendis argumentationibus, nec modum ullum, nec mensuram servant, proponentes ante omnia tres figuras syllogismorum primam, secundam, & tertiam. Quibus tamen Galenus, tanquam numerus figurarum esset diminutus, & Philosophiæ studiosi parum laborarent in perdiscendis tribus figuris, ipse quoque addidit quartam, ut non tres sed quatuor essent syllogismorum figuræ. Non solum inquam proponentes tot figuras syllogismorum, sed etiam subjicientes unicuiq; figuræ multos & varios modos, partim directe concludentes, partim indirecte, partim de inesse ut ipsi vocant, partim modales, hoc est, de necessario, de contingenti, de possibili, de impossibili, de vero & falso: partim deniq; mixtis omnibus his inter se, partim non

(Modos in universum bonos & malos 512. statuit *Ioh. Hospinianus* libro peculiari.)

mixtis. ***Vt omnes modi simul collecti tam asyllogisti quam syllogistici, quemadmodum ait Nicephorus, ascendant ad summam myriadum triginta trium & amplius.*** Ad quos quidem modos perdiscendos ne vitæ quidem multæ, opinor, forent satis, etiam si essent longiores quam Mathusalemicæ. Ut omittam interim capita bene longa de conversionibus propositionum, nō solum absolutarum sed etiam modalium: de syllogismis tam absolutis quam non absolutis in omni figura, & plurimis aliis rebus hujusmodi non solum inutilibus sed etiã damnosis & noxiis. Si quidem philosophiæ studiosi, dum in ambagiosis istis, & perplexis nugamentis legendis occupantur, plane amittunt & prodigunt tempus, quod melioribus rebus erat impendendum. Quæ tamen omnia facile fortassis ferri possent, quamvis immodica & inutilia: si tamen essent aperta & clara, ita ut sine labore vel saltem eum non multa difficultate intelligi possent. Sed Aristoteles ad immensam rerum inutilium multitudinem, insuper etiam addidit obscuritatem & tenebras exemplorum. Non enim exemplis utitur explanantibus & illustrantibus, sed characteribus & notis literarum, quæ rem per se obscuram, multo etiam obscuriorẽ reddunt: perinde quasi mathematica aliqua theoremata aut problemata tractaret, quæ nullo pacto aliter intelligi possent.

possent. Si enim, inquit, a contingit nulli b, b autem contingit alicui c inesse, necesse est contingere alicui c non inesse: & plurima alia hujusmodi, multum quidem artificii & diligentiæ præferentia, sed inutilia & vana planeq; similia telis aranearum, vel potius artificio illius, qui ut Quintilianus refert, grana ciceris ex spatio distante in foramen acus identidem inserebat, atq; ideo à Cæsare Augusto jure optimo donatus fuit modio illius leguminis. Sic igitur in tradendis argumentationibus peccavit Aristoteles, & valde reprehendendus est, quia tradidit eas vel nimis immodice, vel nimis inutiliter, vel deniq; nimis obscure. In usurpandis vero eisdem argumentationibus, non ita quidem peccavit, propterea quod, quæ præcepit de argumentationibus tanquam aliis utenda, ipse tamen nullo in loco videtur usus. In libris enim ejus nunquam legas, nego majorem, nego minorē, nego consequentiam: probo majorē, probo minorem, probo consequentiam, & alia plurima hujusmodi, quibus plena sunt ingentia barbarorum Dialecticorum & Philosophastrorum volumina: sed tamen reprehensione non caret, eo quia præcepit aliis ea, quibus ipse nūquam tamen uti voluit, & ita præcipiendo posteris dedit occasionem utendi & peccandi. At posteriores Dialectici, qui præcepta illa de argumentationibus ab Aristotele tradita non solū in circulis & publicis disputationibus, sed etiam si Diis placet, in scriptis & libris usurpare cœperunt, ex una parte quidem videntur excusandi, quod ea usurparunt, quæ ab antiquis invenerunt tradita, sed ex alia parte non solum reprehendendi sunt, verum etiam ridendi, quod in tam multis seculis, & in tanta multitudine, nemo eorum unquam vidit, nec animadvertit, in istis Aristotelicis præceptionum de argumētando formulis tam multis, tam superstitiosis, tam obscuris, vel nihil vel parum admodum esse utilitatis. Id quod vel maxime licet intelligere partim ex Cicerone cæterisq; Rhetoribus, qui & de argumentis & de argumentationibus scribentes, & tot pulcherrimma utilissimaq; præcepta tradentes, nullo tamen in loco quicquā unquam præceperunt de figuris syllogismorum, aut de modis earum, ut facit Aristoteles: partim ex Demosthene, Isocrate, cæterisq; Oratoribus, qui vel ante Aristotelem vel Aristotelis ætate fuerunt, cum nondum ars ista argumētandi prioristica erat inventa, qui tamen sine ullis istiusmodi argumentationū formulis ita copiose, ita vehementer, ita subtiliter disseruerunt, ut post eos, hoc est, postquā inventa est ista tam præclara argumentandi ars, nemo unquā neq; copiam, neq; vehementiā, neq; subtilitatem illorum potuerit imitari, ne dum æquare aut superare. Ex quo rursus licet intelligere argumentandi peritiam, saltem, quod ad figuram & modum argumentationis attinet, magis innata quadam ingenii bonitate, & naturali mentis acumine constare, quā ullis

Dialecticorum præceptionibus, ut non possit Aristoteles nō vehementer esse reprehendendus, qui rem suam sponte non admodum difficilem, præceptorū nimia multitudine & ambagiosa quadam obscuritate, difficillimam laboriosissimamque reddiderit. Et si quispiam forte adhuc perseverat credere & affirmare doctrinam istam Aristotelis prioristicam, esse tam utilem & necessariam ad recte argumentandum, & ad veritatem investigandam, ut hactenus pene ab omnibus temere creditum fuit, is mihi quæso dicat & reddat rationē, cur non solum Dialectici Aristotelis sectatores, sed etiā Aristoteles ipse & artis istius inventor & Archidialecticus, subinde deprehendatur cadere & præcipitare in tot ac tam fœda errata, quot à nobis supra fuerunt deducta & refutata. Quod si mihi hujus, quam dico, rei causam aut rationem ullam probabilem reddere sciverit, non recuso neque causam ullam dico, quin omnes judicent Aristotelem omnia recte & utiliter præcepisse, me vero nihil nisi perverse ac temere sensisse. Sed ut ad rem redeam & semel finiam, dico & concludo Aristotelem in modo & mensura tradendarum argumentationum vehementer errasse, ut diximus: Dialecticos autem posteriores illius sectatores, non solum in hoc peccasse, sed etiam in eo quod quæ Aristoteles usurpare noluit, ipsi non veriti sunt passim in usum adducere, & libros identidem refercire negationibus majorum, minorum, consequentiarum, probationibus antecedentium, consequentium, & aliis similibus nugamentis, quæ prorsus sunt dissimilia & plane contraria modo scribendi ac disputandi antiquorum. Atq; ita patet Aristotelem, & cum eo omnes Dialecticos & Pseudophilosophos vehementer errasse, partim in assignando numero argumentationum, partim in veris argumentationibus prætermittendis & in non veris tradendis, partim in assignandis argumentationum generibus iis ad quos non pertinent, & iis ad quos pertinent adimendis, partim postremo in modo tradendi & usurpandi argumentationū formulas. Rhetores autem hæc omnia rectius, verius, clarius, moderatiusq; fecisse, ut nemo recte philosophādi studiosus dubitare debeat, quin doctrina tam docendarum quam usurpandarum argumentationum, non à Dialecticis nec à Pseudophilosophis, sed à Rhetoribus & Oratoribus cæterisq; probatis Scriptoribus sit petenda. Apud hos enim non solum vera argumenta, sed etiā veræ argumentationes traditæ & usurpatæ reperiuntur. Ac de argumentationibus satis, in quibus nihil dixi de eo quod est, dici de omni & dici de nullo: quibus duabus, tanquam columnis, Dialectici falso existimant fulciri omnes syllogismos, & probationes earum valere: nam supra satis de eis est dictum in septimo primi libri capite, ubi ostendimus vim & efficaciā probandi in syllogismo positā, esse non in eo quod est, dici de omni & dici de nullo, sed in eo quod

quod una vel plures partes alicujus totius discreti vel continui, sunt vel non sunt, continentur vel non continentur, in toto aliquo discreto vel continuo, & clarissimis accommodatissimisq; exemplis hanc totam rem illustravimus. Quare de isto alio Aristotelis & Pseudophilosophorum non minimo errore, nihil hoc loco restat dicendum. Sed tantum huc afferenda aliquot doctorum Virorum testimonia, quibus confirmentur ea omnia, quæ à nobis dicta fuerunt supra de argumentationibus Pseudophilosophorum, & de libro Priorum Analyticorum: ne soli de tanta re, ac de tot tamq; claris viris tam prave sensisse videamur: ergo Ludovicus Vives in tertio de causis corruptarum artium libro, ita scribit. Adduntur volumini Περὶ ἑρμηνείας, duo libri Priorum Analyticorum, utiles quidem illi, & magni, atq; excellentis ingenii: Sed utilitas hæc obruta est primum multis supervacaneis adjectis, ut de modalibus, quæ ad rem non magis faciunt, quam cætera adverbia: Nam de illis statuendum est ex negatione, affirmatione, universalitate, particularitate. Impossibile non aliud est hoc loco, quam nunquam, necessario quam semper, possibile quam aliquando. Tum de reductionibus syllogismorum, de iis, quæ vera ex falsis nascuntur, quod est cuivis ita promptum, ut vix sit credibile Stoicos acutos homines, & in Dialectica multum versatos negasse id posse fieri. Omnia vero tanta subtilitate dissecat, ut laboriosius sit instrumentum intelligere, quam usum: Ita pulcherrimum Organum, & supervacaneis oneratum, & in tantas minutias fractum, & concisum, parum habile utentibus reddidit. Hæc Vives cui in omnibus, quæ de libris Priorum Analyticorum dicit, assentior, præterquam in eo quod putat eos esse non solum excellentis cujusdam ingenii, sed etiam utiles. Quorum neutrum est verum, excellentia enim ingenia in rebus tam frivolis & supervacuis non occupantur, neq; res tam frivolæ & pene pueriles, possunt esse utiles. Sed Vives cum judicium illud fecit, non recte potuit judicare, eo quod quatenus judicavit ea esse inutilia, à veritate rei tale judicium facere fuit coactus, quatenus vero eadem dixit esse excellentis cujusdam ingenii, non à veritate, sed ab opinione de Aristotelis doctrina temere concepta, ita loqui cogebatur.

Argumentationum formæ communes tam Philosophis quàm Oratoribus, ex Trapezuntio.

Complexio, sive Dilemma.	Oppositio, sive Antitheton.
Enumeratio.	Violatio, græce βίαιον.
Simplex conclusio.	Inductio.
Subjectio.	Collectio.
Summissio.	Ratiocinatio, sive syllogismus.

CAPUT TERTIUM.

De falsa demonstratione & falsa scientia & falsa sapientia Pseudophilosophorum, & simul de inutili falsoq; Posteriorum Analyticorum libro.

PErvenimus tandem ad preciosissimum illum Dialecticæ thesaurum, hoc est, ad librum Posteriorum Analyticorum, in quo agitur, ut Dialectici ajunt, de syllogismo non simpliciter, ut in Prioribus Analyticis, nec probabili ut in Topicis, nec sophistico ut in Elenchis, sed demonstrativo per quem fit & generatur scientia illa à Pseudophilosophis tantopere celebrata, quæ est, ut iidem affirmant, certa & infallibilis & nunquam aliter sese habere potens, & quæ postremo non nisi de rebus universalibus, necessariis, ingenerabilibus, & incorruptibilibus habetur. De tali inquam syllogismo, & de tali scientia gignenda differit Aristoteles in hoc libro. Quare nos quoq; sicut antea fecimus in aliis libris, videamus qualis sit iste syllogismus demonstrativus, & ista scientia demonstrativa, & ostendamus non minus in his quam in superioribus, quæ à nobis refutata fuerunt, Aristotelem & Dialecticos omnes fuisse deceptos. Nos enim, ut ante libro tertio capite primo diximus, sic etiam hoc loco confirmamus, istam scientiam, quam Dialectici & Pseudophilosophi tantopere extollunt, apud homines nusquam inveniri: & demonstrationem illam, ex qua scientiam hanc generari ajunt, cũ omnibus illis conditionibus, quas ei tribuunt, nec ab Aristotele unquam, nec ab alio ullo fuisse factam, nec fieri posse, & si fieret, tamen nullã vim probandi habituram. Et propterea totum istum librum Posteriorum, non solum frustra ab Aristotele fuisse compositum, sed etiam cum magno studiosorum Philosophiæ detrimento, qui bonas horas in nugis & rebus nullius momẽti impẽdere coguntur. Atq; ut breviter ostendam quod proposui, volo Lectorẽ hic mihi in memoriam redire eorum, quæ supra dixi, de ista scientia, nempe eam, si universalia realia falsa sunt, ut monstravimus, quoniam non nisi de talibus universalibus, ut ajunt, traditur, veram esse non posse. Nisi forte de non veris Dialectici, ut sunt stulti, veram scientiam posse esse autumant. Deinde Authorem illum, qui Introductio sive Medicus inscribitur, affirmare scientiam istam non modo apud Philosophos, sed ne apud homines quidem prorsus inveniri. Quibus duabus tantummodo rationibus istud scientiæ genus tunc oppugnavi, nunc vero alia adjungam, ut perfecte id quod proposuimus, verũ esse intel-

intelligatur. Rursus igitur dico, scientiam istam, quam demonstrativam & maxime propriam vocant, esse rem prorsus commentitiam, & ut vere dicam quod sentio, meram fabulam Aristotelicam. Idque probo primum ex demonstratione illa, quam propter quid & potissimam appellant: ex qua tanquam ex parente quadam & procreatrice, ajunt fieri scientiam istam. Nego enim talem demonstratione͂ cum omnibus illis conditionibus, quas ei tribuit Aristoteles, hoc est, ex veris, primis, immediatis, prioribus, & notioribus, & causis conclusionis: & prætcrea ex universalibus, necessariis, per se & secundum quod ipsum, nego inquam talem demonstratione͂ cum omnibus istis conditionibus aut ab Aristotele unquam, aut ab alio quopiam fuisse factam. Et hujus meæ negationis causam & rationem hanc evidentissimam affero, quia nec ipse Aristoteles in tanta multitudine & farragine verborũ, quæ super hac re consumit, ullum unquam talis demonstrationis exemplum attulit, nec ullus Interpretũ adhuc, quod ab Aristotele prætermissum fuit, satis præstare potuit. Nam tantum abest ut ullum perfectæ & potissimæ demonstrationis exe͂plum afferant, ut in tot seculis nondum reperire potuerint, nec inter se convenire, quodnã sit verum potissimæ demonstrationis medium. Alii enim dicunt, id esse definitionem subjecti, ut Lynconiensis: alii definitionem prædicati, ut Egidius: *nonnulli vero, ut Thomas Aquinas, utranque definitionem tam subjecti quam prædicati.* (Rectissime) Quæ cũ ita sint, quomodo potest quisquã interpres, aut quivis alius proferre exemplũ perfectæ demonstrationis ab Aristotele omissum? cũ nondum constet quod nam sit ejus medium, & sine medio, ut dicunt, nullo pacto fieri queat? Nam si quis forte demõstrationis perfectæ exemplũ aliquod afferre conetur, & in ea pro medio ponat vel definitionem subjecti, id negabit Egidius: vel definitionem prædicati, id non concedet Lynconiensis: vel utranque definitionem, omnes Egidiani & Lynconiensiani adversabuntur. Atq; ita nullo pacto inveniri poterit exemplum ullũ perfectæ demonstrationis, quod quidem non multos habeat adversarios, & multas rationes contrarias, ex eodem Aristotele omnes desumptas. Nec mirum, si nullum verum talis demonstrationis exemplum nec ab Aristotele unquam, nec ab ullo Interpretum prolatum fuit, cum prorsus fieri non possit, cum omnibus dico conditionibus illis quæ ei apponuntur. Nam per Deos immortales, quodnam majus aut evidentius argumentum esse potest, demonstrationem istam vere fieri non posse, & prorsus esse falsam? quam quod nullum ejus verum invenitur exemplum nec apud Aristotelem, nec apud ullum alium Scriptorem Græcum aut Latinum, nisi forte apud Euclide͂, & alios Mathematicos, de quibus tamen postea videbimus. Nunc pro certo cõstare volo, nec in naturali, nec in morali Philosophia, nec

nec in Dialecticis, reperiri ullam talem demonstrationem potissimam. Ex quo non solum Aristotelem maxime reprehendendū dico, qui de tanta tamq; difficili & obscura re scribens, & tantum verborum inutilium fundens, nullum unquam istius tam præclaræ tamq; egregiæ demonstrationis exemplum attulerit, ut si non rudiores & imperiti, at certe interpretes & doctiores viri scire possent: quonam pacto fieret iste demonstrativus syllogismus, & quodnam esset verum ejus medium: sic enim nec Egidius à Lynconiensi, nec Lynconiensis ab Egidio, nec Thomas ab utroque, de medio demonstrationis dissensisset. Non solum inquam, quod nullum demonstrationis attulerit exemplum, dico gravissime reprehendendum esse Aristotelem, sed etiam omnes illius Interpretes, qui non potius dixerunt istam demonstrationem fieri non posse, & esse falsam, sicut est: cum Aristoteles ipse nullum ejus afferre potuerit exemplum, quam laboraverunt incassum, dando operam ut intelligerent id quod erat intelligibile, & ut explanarent id quod erat inexplanabile, & denique ut facerent id quod nullo pacto fieri poterat. In quam reprehensionem ne ego quoq; inciderem, dixi & rursus dico, demonstrationem istam cum illis omnibus cōditionibus à nullo unquam fuisse factam nec fieri posse, sed esse falsam & fabulosam. *Nam quod quidem perfectæ demonstrationis exemplum hoc afferunt,*

(Recte quidam dixit, nihil esse hac demonstratione risibilius.)

omne animal rationale est risibile, homo est animal rationale, ergo homo est risibilis. Dicentes in hac demonstratione definitionem subjecti esse medium, & per ipsum propriam passionem de suo subjecto concludi. Respondeo per demonstrationem istā nihil probari, eo quia non est ex notioribus: minus enim notum est, animal rationale esse risibile, quam hominem esse risibilem. Nam si quis forte negaret, hominem esse risibilem, & tu accederes cum ista demonstratione, coacturus eum ad cōfitendum, hominem esse risibilem, non ne merito ridiculus & ineptissimus Logicaster videreris? certe non posses non esse deridendus & ter ineptus. Quare si definitio subjecti pro medio sumatur, necesse est demonstrationem aut non esse potissimam nec ex medio vero factam, aut certe si potissima & ex vero medio est, tamen nullā vim habere ad probandum id quod concludit, neque ad cogendum Adversarium ut fateatur, id quod negat. Quorum utrum velint sumant Dialectici, non possunt defendere demonstrationem istam, quin aut non vera, aut certe vana esse videatur. Sed alii definitionem passionis non subjecti pro medio ad faciendā demonstrationem sumunt, hoc modo, ut persistamus in eadē re probanda. Omne quod potest ridere est risibile, homo potest ridere, ergo homo est risibilis: ut posse ridere, sit definitio risibilis, id est, passionis: nihil enim aliud est risibile, nisi id quod potest ridere. Quam demōstrationem nos quoque negamus esse veram

& po-

& potiſſimam, idque non ſolum quia Lynconienſis & bona pars Dialecticorum idem negant, ſed etiam quia non habet omnes conditiones, quæ in demonſtratione potiſſima requiruntur. Non enim eſt ex prioribus & notioribus

(Falſum hoc. Et uti partes natura priores toto, ita definitio prior ſubjecto.)

naturæ, ut vult Ariſtoteles: ſi quidem utrunque, hoc eſt, *tam paſſio quam ejus definitio, eſt æque notum natura*, aut certe neutrum altero magis ignotum. Quare neutrum per alterum recte videtur demonſtrari poſſe. Ut omittam interim hic, ſtultum eſſe dictu, aliquam probationem inter homines diſputantes vel diſcentes fieri per notiora naturæ non nobis. Probatio enim vel doctrina debet fieri per notiora ei, qui cum diſputamus vel docemus. At diſputatio nobis eſt cum Adverſario noſtro non cum natura, & diſcipuli nobis non natura docenda. Quare omnis probatio & doctrina ex notioribus adverſario, vel diſcipulis non naturæ fieri debet. Sed ne ſimus moroſiores, demus definitionem paſſionis, eſſe notiorem quam ipſa paſſio: & demonſtrationem eam, quam dixi, eſſe ex veris, primis, immediatis, prioribus, notioribus, & cauſis concluſionis: non propterea tamen adhuc eſt potiſſima demonſtratio, quia non habet alias conditiones, quæ requiruntur: non enim eſt ex neceſſariis, nec univerſalibus. Quis enim niſi ſtultus Dialecticus dicat, poſſe ridere, eſſe rem neceſſariam? Sed do etiam eſſe neceſſariam, nec propterea tamen concedam eſſe univerſalem, quia univerſalia realia, ut ſupra demonſtravimus, non vere conſtant in rerum natura, ſed falſa ſunt & commentitia. Atque ita demonſtratio iſta quomodocunque fiat ex definitione ſive ſubjecti ſive paſſionis ſive utriuſque, nam eadem etiam ratio eſt de utraque, nullo pacto poteſt defendi eſſe potiſſima: Semper enim deerit aliqua conditio requiſita. Ut omittam interim etiam de conditionibus ipſis eſſe maximam inter ipſos controverſiam. Nondum enim ſatis perfecte intelligitur, quid ſibi voluerit Ariſtoteles, cum dixit, demonſtrationem debere eſſe ἐκ πρώτων, καὶ ἀμέσων, hoc eſt, ex primis & immediatis.

(Naturam demonſtrationis ſatis explicatam dedere Viottus, Cornelius Martini, Ioach. Iungius, tum vero Mathematici omnes. Nihil ea intellecta verius, nihil præſtantius. Ajo hanc eſſe perfectiſſimam demonſtrationem: omne corpus eſt in ſpatio. Omne quod in ſpatio eſt poteſt eſſe in alio ſpatio (quia datur cuilibet ſpatio aliud æquale ſe ſimile) quicquid poteſt eſſe in alio ſpatio poteſt mutare ſpatium. Quicquid poteſt mutare ſpatium eſt mobile. Ergo omne corpus eſt mobile.)

Si quidem alii aliter exponunt, ut in ſpatio paulo minus duum millium annorum ex verbis Ariſtotelis nondum potuerit elici, non ſolum quodnam ſit verum demonſtrationis potiſſimæ medium, ſed etiam quæ & quales ſint nonnullæ particulæ in ejus definitione appoſitæ. Nec mirum hoc cuiquam videri debet, cum ipſemet Ariſtoteles cum iſtas nugas ſcribebat, & alios docere volebat, non ſatis intelligebat aut ſciebat, quid aut quale eſſet, id quod ſcribendum ſuſceperat & docendum. Nam ſi intellexiſſet & ſciſſet, certe nunquam prætermiſiſſet, quin attuliſſet, exemplum aliquod potiſſimæ demonſtrationis, quo id quod erat tam difficile tamque obſcurum: atque etiam ſi verum eſſet, omnibus veritatis indagatoribus tam neceſſarium, aliquo modo efficeretur, manifeſtum & apertum, ac ne genus humanum in perpetuum defectu unius

exempli, tanto ac tam præclaro quasi thesauro privaretur. Sed nescio quomodo tot Interpretes, qui istas nugas interpretati sunt, & tot homines, qui eas usque in hunc diem legerunt, usque adeo fuerunt stupidi & cæci, ut non viderint nec intellexerint, in toto hoc Aristotelis libro, nihil aliud agi nisi id quod non est nec esse potest, tradi ac doceri, atque ista quasi fabula decipi ac deludi universum genus humanum. Id quod ego intelligens ac pro certo habens, nullo pacto amplius dissimulādum putavi, ut qui recte philosophari cupiunt, nugis istis rejectis & explosis, probatos libros legāt, & in melioribus studiis bonas horas consumant. Sed jam satis, ut opinor, demonstrationis definitionem eam, quā à materia factam vocant, impugnavimus: nunc ad eam venio, quam à fine demonstrationis assignant. Demonstrationem enim, ajunt, esse syllogismum scientialem, hoc est, facientem scire, & generantem in nobis scientiam illam, quam maxime propriam vocant. Et quoniam scientia deducitur ab eo, quod est scire, idcirco ipsum scire definiunt hoc modo, Scire est cognoscere per causam, propter quam res est, & quod illius causa est, & non contingit hoc aliter se habere. Sed hæc quoque definitio tam scientiæ quam sciendi, falsa est: nam si demonstratio potissima nunquam facta fuit, neque fieri potest, ut supra diximus, quomodo est syllogismus scientialis? aut quomodo generat in nobis istam scientiam, quam vocant maxime propriam? Quod vero ajunt, scire esse per causam cognoscere, fateor id esse verum, cum de causa dubitamus, & eam quærimus, & quærendo invenimus. Ut si quæreremus, quam ob causam Luna deficit, & eam deficere inveniremus hac de causa, quia terra inter ipsam & Solem interponitur. Fateor inquam scire hoc modo, nihil aliud esse, nisi per causam cognoscere. Sed si de causa nulla esset dubitatio nec quæstio, ut si quæratur, exempli gratia, an sint & quales sint Antichthones, & quærendo sciremus, eos esse & quales sunt, quid est, cur hoc scire, aut sit, aut putetur, aut dicatur, esse per causam cognoscere? certe ego nullam video causam, cum nulla hic causæ fiat mentio, nec ulla sit de causa dubitatio, aut quæstio. Nisi forte quis ipsas rationes, quibus aliquid scitur, causas esse sciendi dicere velit: quod est absurdum, cum nec Aristoteles de talibus causis intellexerit, sed de causa essendi: & hoc modo nō solum demonstratio potissima, & propter quid,

(Ea demum vera scientia perfectaque est, quando coincidit causa scientiæ & rei)

sed etiam quæcunque alia fieret per causam. *Quicquid enim scitur, & quomodocunque scitur, per causam sciendi, hoc est, per rationem sciatur necesse est.* Atque ita præceptum Aristotelis de causa in definitione demonstrationis posita, non solum esse falsum sed etiam ridiculum: præsertim cum idem Aristoteles addat, & quod illius causa est, quasi volens innuere ad demonstrationem faciendam non quancunque causam sed veram, & non tantum ad cognoscendum,

sed et-

ſed etiam ad eſſendum pertinentem eſſe neceſſariā. Itaq; ſine dubio in definitione ejus, quod eſt, ſcire, de cauſa non ſolū ſciendi, ſed etiā eſſendi intelligendum eſt. Per quam cauſam, cum non ſemper ſciamus, quia non ſemper de ea dubitatur nec quæritur, nec per eam ſemper fit probatio, non poteſt definitio ſciendi ab Ariſtotele tradita, eſſe vera ac generalis omnibus quæſtionibus, in quibus aliquid etiam perfecte ſciri poteſt, ut in exemplis ſupra poſitis apparet. Quare ſi definitio ſciendi non eſt vera generaliter, quomodo generaliter poteſt eſſe vera ſcientia, quæ ab illo ſcire deducitur? Sed hic mihi ſe ſe opponunt Dialectici, & non jam rationibus ſed authoritatibus mecum agunt: ajunt enim non ſolū Ariſtotelem, ſed etiā multos alios maximi nominis viros, approbaſſe hanc demonſtrationem, & inter eos Galenum, qui tā ſæpe in ſcriptis ſuis citat libros, & cōmentarios de demonſtratione à ſe compoſitos, ut demōſtrationem hanc maximi feciſſe videatur. Quæ ſi non eſſet vera, ut nos dicimus, quorſum non ſolum Ariſtoteles, ſed etiā Galenus in ea tradenda & docenda tantopere laboraſſet? Hæc defenſio demonſtrationis potiſſimæ, maxime commovet eos, qui ſe vel Ariſtoteli vel Galeno uſque adeo addixerunt: ut quicquid ille vel ille dicit, quamvis falſiſſimum & abſurdiſſimum, tamen vera eſſe putant, & in quærenda veritate rerum, non quid revera ſit in natura, ſed quid ab Ariſtotele vel Galeno dictum fuerit, tantū conſiderent: idq; perinde atq. à Deo vel à natura dictum eſſet, verum eſſe arbitrantur. Sed nos qui nulli addicti ſumus, & in nullius verba juravimus, longe aliter facientes, nullius quamlibet magni viri authoritatem tanti facimus, quanti veritatem : & propterea, ut Ariſtotelis, ſic etiam Galeni hac in re authoritatē non recipimus, ſed plane improbamus & rejicimus : non quod non arbitremur Galenū magnum fuiſſe virum & Medicū, ſed quod nimium fuit Dialecticus, hoc eſt, magnus Ariſtotelicarum nugarum cultor, & dialecticæ vanitatis approbator: præſertim ejus quæ pertinet ad demonſtrationem faciendam. De qua cum ſæpius citet librum à ſe compoſitū, tamen ita loquitur in libello de libris ſuis, ut aperte confiteatur in ſcriptis Dialecticorum veram faciendæ demonſtrationis artem ſe nunquam reperire potuiſſe: ſed tantum apud Arithmeticos & Geometras, cum tamen omnes de demonſtratione Ariſtotelis libros non ſolum diligenter legiſſet, ſed etiam prius quatuor, deinde quinq; cōmentariis bene longis explanaſſet, ut ipſemet teſtatur. Quæ cum ita ſint, quid ultra egemus teſtibus ad improbandos hos Poſteriorum Analyticorum libros? & ad refutandam iſtam demonſtrationem, quam docere ſe profitentur? Cum Galenus eorum tā diligens lector, & demōſtrationis potiſſimæ tantus author, ingenue fateatur ſe in ea faciēdā à Dialecticis nihil fuiſſe adjutū, ſed ab Arithmeticis

maxime propriam, eo quia ex tali demonstratione gigni affirmatur: & postremo destructa scientia, necessario ruere etiam sapientiam illam, ab Aristotele in sexto Ethicorum, tantopere celebratam, quæ ex scientia & intellectu, ut ipse ait, composita est. Ut manifesto appareat cadentibus universalibus realibus, nõ posse stare nec demonstrationem, nec scientiam, nec sapientiam: & qui hæc defendere ac tueri noluerit, eum necesse habiturũ prius defendere universalia, quæ sunt tanquam columnæ quædam totius dialecticæ facultatis.

CAPUT QUARTUM.

De sophisticis elenchis ab Aristotele in Rhetoricam non recte introductis, & de libro sophisticorum elenchorum quid sentiendum.

ARistoteles non solum in Dialecticam, sed etiam in Rhetoricam haud scio quàm recte, certe multum præter consuetudinem aliorum Rhetorum introduxit specialem tractatum de non veris, sed apparentibus argumentis: cæteri enim Rhetores tam græci quàm latini scripserunt illi quidem etiam de argumentis tum necessariis tum probabilibus, sed de apparentibus argumentis nominatim in Rhetorica nemo unquam veterũ, quod sciam, scripsit, præter Aristotelem, qui tractatum istum in Dialecticis appellavit σοφιστικὰς ἐλέγχους, hoc est, fallaces & captiosas reprehensiones: in Rhetoricis vero φαινομένων ἐνθυμημάτων τόπους, hoc est, apparentium enthymematum locos. Quo in tractatu quamvis ab imperita Pseudophilosophorum turba existimetur tradidisse omnes modos, quibus fallaciæ intendi possunt, tam in dictione quàm extra dictionem, & ea ipsa de re nec perfectus nec melius à quoquam scribi aut disseri potuisse, tamen nos in hoc quoque libro non pauca ab eo fuisse peccata, & multo melius multoq; perfectius scribi potuisse, breviter sumus ostensuri. Primo enim licet tradat multos modos texendi fallacias, tam in dictione, ut dixi, quam extra dictionẽ, tamen non paucos utrobique prætermittit. Deinde ex eorum numero, quos tradit, nonnullos incommode & obscure, ne dicam inepte, nominat: & aliis quibusdam non satis clara, sed obscura & pene ænigmatica exempla apponit. In sophismatibus enim dictionis omittit illos alios modos, cum fallacia intenditur vel ab eo, quod in argumentatione transitus fit à voce proprie sumpta ad vocem figurate acceptã, ut Socrates est homo, homo est genus, ergo Socrates

est genus: homo enim in primo enunciato proprie positus est, pro uno tantum homine, in secundo autem figurate pro omnibus hominibus, vel pro genere hominum, aliter enim homo non posset esse genus: vel ab eo quod in argumentando transitur à voce significante ad rem significatam, ut illud Chrysippi, quod loqueris per os tuum transit, currum loqueris, ergo currus per os tuum transit: vel ab eo, quod una eademq; vox, & cum diphthongo scribitur & sine diphthongo, ut quod lætum est placet, letum est mors, ergo mors placet: vel ab eo, quod syllabæ unius dictionis vel conjunctim vel disjunctim legi & proferri possunt, ut apud Græcos cum dicitur ἕνδεκα ἔτεσιν, conjunctim, hoc est, undecim annis, vel ἐν δέκα ἔτεσιν, disjunctim, id est, in decem annis. Qui fallaciæ modus diserte ponitur ab Hermogene, ejusque interpretibus in capite περὶ ἀμφιβολίας, & ab eisdem appellatur περὶ διάςασιν συλλαβῶν, nec idem apparet esse cum illo, qui ab Aristotele traditur, & nominatur, κατὰ σύνθεσιν καὶ διαίρεσιν. Nam ille Aristotelicus in distinctione & conjunctione non tam syllabarum unius dictionis quam plurimum dictionum videtur esse constitutus. Atque ita patet Aristotelem non multum fuisse diligentem in colligendis fallaciis dictionis, sed nec in eisdem nominandis majorem adhibuit diligentiam: non enim recte unum tantum modum appellavit παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν, cum ἀμφιβολίας nomen generale sit omnibus fallaciis in dictione consistentibus, præterquam fortassis ei, quæ παρὰ τὸ σχῆμα τῆς λέξεως dicitur, ut παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν genus sit, ejus autem species sint παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν, παρὰ τὴν διάςολὴν, παρὰ τὴν σύνθεσιν, παρὰ τὴν διαίρεσιν, παρὰ τὴν προσωδίαν, παρὰ τὴν διάςασιν συλλαβῶν: Sic enim & Hermogenes, & ejus Interpretes recte his nominibus utuntur. In fallaciis vero extra dictionem rursus omisit illam, qua utebatur Chrysippus hoc modo, Quod non amisisti habes, cornua non amisisti, cornua igitur habes. Item illam, Est quoddam caput, id autem non habes, caput igitur non habes. Et alias quasdam hujusmodi, quas refert partim Plato in Euthydemo, partim Laertius in vita Chrysippi: & quæ ad nullum ex iis modis, quos refert Aristoteles, videntur reduci posse nisi ad ignorantiam elenchi, ad quam omnes fallaciæ tam in dictione quam extra dictionem referri possunt. Nomina autem non recte imposuit Aristoteles primum, primo harum fallaciarum modo, quem vocat παρὰ τὸ συμβεβηκὸς, hoc est, ex accidenti, ut Socrates est alius à Platone, Plato est homo, ergo Socrates est alius ab homine, & consequenter à se ipso: hæc enim fallacia nec est nec recte appellatur ex accidenti, sed ex eo, quod transitio fit à voce individua, vel minus communi ad vocem genericã, vel magis communem: non enim si Socrates est alius à Platone, cujus vox est indi-

individua, vel minus communis, continuo necesse est, *ut sit alius ab homine,*
(Imo est alius ab homine, nempe alio, non ergo statim à se.)

cujus vox est generica & magis communis: Homo enim figurate acceptus est genus utrique, si quidem tam Socrates quam Plato vere ambo sunt in genere hominum: à minus communi enim ad magis commune in negatione & diversitate probanda non valet consecutio, ut non est homo, ergo non est animal, & est diversum ab homine, ergo est diversum ab animali. Secundum autem modum recte quidem ille appellavit παρὰ τὸ ἁπλῶς ἢ μὴ ἁπλῶς λέγεσθαι, sed non satis clarum apposuit exemplum, ut si quod non est opinabile, sit, sequatur id quod non est, esse. Nam dicet fortasse aliquis nihil esse inconveniens id quod non est, esse, alio videlicet & alio modo acceptum. Quare accommodatius exemplum erat illud Euthydemi apud Platonem in Euthydemo. Qui cupit fieri sciens, cupit desinere esse ignorans, qui cupit desinere esse ignorans, cupit desinere esse id quod est, qui cupit desinere esse id quod est, cupit mori, ergo qui cupit fieri sciens, cupit mori: Fallacia enim est in eo, cum dicitur, qui cupit desinere esse id quod est, cupit mori, siquidem quod secundum quid dictum erat, desinere esse id quod est, hoc est, desinere esse ignorans, tanquam simpliciter dictum esset, accipitur, hoc est, desinere esse homo. Hæc fallacia à Græcis post Aristotelem, & maxime à Stoicis, nominata fuit Sorites, Cicero acervalem vertit, Recentiores vero Dialectici à primo ad ultimum appellant. Nec minus in aliis quoque fallaciis extra dictionem, quæ sequuntur, peccavit Aristoteles, vel quia quod est commune omnibus fallaciis id uni tantum speciei attribuit, ut in ea, quæ est, παρὰ τὸ μὴ διωρίσθαι τί ἐστι συλλογισμὸς ἢ τί ἔλεγχος: vel quia nullum apponit exemplum, ut in ea, quæ est παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν, quam Author ad Herennium in secundo non solum clarius nominat, sed etiam planius explicat exemplo accommodato, sic inquiens. Item vitiosum est pro argumento sumere id quod in disquisitione positum est, ut si quis quem furti arguat, dicat, hominem esse improbum, fraudulentum, avarum, eique rei testimonium esse, quod tibi furtum fecerit, Vel quia rursus non recte nomen imponit, ut in ea, quæ est, παρὰ τὸ ἑπόμενον, nam cum quis ita argumentatur, ut dicat, ex eo, quod terra humida sit, pluisse, non ex consequenti appellanda est hæc fallacia, sed ut ait Author ad Herennium, ex eo, quod ea re, quæ plura significat, abutimur pro certo unius rei signo, hoc modo, necesse est, quoniam pallet, ægrotasse. Vel quia utitur exemplo obscuriore, quam ut facile intelligi possit, ut in ea, quæ est, παρὰ τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον, atque ideo Volateranus hanc fallaciam illustrare volens omisso Aristotelis exemplo, ipse aliud quoddam attulit, sed ita ut nesciat quid dicat. Quod vero exemplum hujus ejusdem fallaciæ in Rhe-

in Rhetoricis ab Aristotele profertur, magis intelligibile est, sic enim ibi ait: Ut Demades Demosthenis administrationem Reipublicæ omnium malorum causam esse ait, eo quod post eam contigit bellum. Vel quia non solum obscura sed etiam inusitata exempla attulit, ut in ea, quæ est, περὶ τὸ τὰ δύο ἐρωτήματα ἓν ποιεῖν. Nam per Deos immortales quid est illud, quo ille exemplo utitur? utrum terra mare est an cœlum? quis ita loquitur? aut quis ita interrogat? certe nemo, nisi Dialecticus aut Sophista ineptus & importunus. Ac tales quidem sunt omnes vitiosarum argumentationum modi extra dictionem ab Aristotele traditi, in quibus tamen omisit omnes eos, qui dicti sunt: & præterea etiam omnes illos, quos refert Author ad Herennium in secundo Rhetoricorum, cum loquitur de vitiosa expositione, de vitiosa ratione, de vitiosa confirmatione rationis, & denique de vitiosa complexione sive conclusione. His enim tot modis, quot enumerat Author ille, fieri potest argumentatio vitiosa, & eo loco, quo ille tradit, vere sunt tradendæ hujusmodi fallaces reprehensiones, sive sophistici elenchi, hoc est, in capite de vitiosa argumentatione. Omitto hic captiones Pseudomenorum, quæ à Recentioribus reflexa nominantur: nec commemoro dilemnata, sive ceratina, hoc est, quasi cornutas argumentationes: & antistrephonta, quæ eis respondent, & alia multa, de quibus Aristoteles, licet de rebus istis usque ad nauseam prolixe loquatur, tamen nullam facit mentionem. Ex quibus omnibus licet intelligere in sophisticis elenchis tradendis quantum Aristoteles fuerit diminutus, & obscurus, quamq; parum commode quibusdam nomina imposuerit, & deniq; quam omnes non recte inscripserit, & eos non suo neq; proprio tradiderit loco. Quanquam si credere volumus Platoni, neque tempore ejus sophistæ satis erant probandi, nam præter quam quod eos ubique deridet & insectatur, etiam in Euthydemo de utilitate artis sophisticæ ita scribit: Si quis hujus generis multa aut etiam omnia norit, rerum tamen naturas nihil magis intelliget, ludere tamen ex illa nominum diversitate homines poterit, quasi apposita tibia supplantans eorum more, qui sedere volentibus furtim subsellia subtrahunt, & effusius rident, cum vident eum, qui cecidit jacere supinum. Hæc Plato de sophisticæ artis utilitate, annos ab hinc duo millia monumentis literarum prodita reliquit: temporibus vero nostris Ludovicus Vives in tertio libro de causis corruptarum artium, de eadem arte Platoni subscribens idem sentit, cujus verba apponam, & ita capiti huic finem imponam. Adducti sunt quidam in eā opinionem, ut dicant, hęc quidem hactenus esse aliis artibus utilia, quod acuāt ingenia discentium, & si quis hæc intelligat, facile alia assecuturū minus difficilia, quorū neutrū est verum. Videntur esse illa ingeniosa,

partim

partim quod non intelliguntur: nam quidam ea sola habent in pretio, quæ nõ capiunt: alii subtilissimam oportere rem esse arbitrantur, quam ipsi non cernant. Multis perinde videntur arguta, ut lusus pueriles festivi, & argutuli. Nam ænigmata hæc non ex ingenio, eruditione multa exercitato & subacto, sed ex ignorantia meliorum sunt nata, tanquam herbæ inutiles in solo inculto. Necesse erat eos aliquid agere, hæc est enim natura humani ingenii, ut quoniam igneum est, etiam hebetissimum, se ad aliquid agendum applicet. Itaq; non acuunt hæc ingenium, sed cogunt sylvescere, contentiosum reddunt spinæ istæ, & morosum, non vividum & actuosum: in pulchris acuunt quidem & dedolant, sed ita, ut nihil supersit solidi: extenuant, minuunt, deprimunt: & in his semel fractum haud facile ad res præclaras sinunt attollere: præsertim quum hæc non modo aliena sint à veris artibus, sed etiam contraria, ut tendentibus ad altiores, ac veras disciplinas, tanta sint hæc cura dediscenda, ne profectum impediant, quanta fuerant accepta.

CAPUT QUINTUM.

De vanitate eorum quæ à recentioribus Dialecticis appellantur Parva Logicalia.

INter principia perverse philosophandi, supra etiam numeravimus ea, quæ à recentioribus Dialecticis appellantur Parva Logicalia, atq; ideo superest de his quoq; aliquid ut dicamus, sed breviter, ne tempus conteratur in meris Dialecticorum nugis vel recensendis vel refutandis. Parvorum autem Logicalium multa sunt capita, sed præcipue hæc, quæ subtiliter describuntur à Reverendo Magistro Chrysostomo Javello Canapitio, De Suppositionibus, de Ampliationibus, de Appellationibus sive restrictionibus, de Cõsecutionibus sive consequentiis, ut ipsi loquũtur, de Probationibus terminorum: & præterea ea sunt alia quædam, de quibus se non scribere ait, eo quia non ad docendũ sed ad decipiendũ fuerunt inventa, ut de Obligationibus, & Insolubilibus. Quæ quidẽ omnia usq; adeo sunt vana & ridicula, ut mihi non ad decipiendum tantum, ut ille dicit, sed ad falsitatem docendam, & ad tempus frustra consumendum excogitata fuisse videantur. In eis enim cum pene innumerabilia alia plusquam stolida traduntur: tum in primis hæc, In suppositionibus materialibus, non recte dici, homo est nomen, sed dicendum esse, ly homo est nomen, vel aliquod homo est nomen. Ajunt enim signũ neutrius generis, idẽ valere quod ly, & facere propositionẽ materialiter significantem.

Ac talis quidem est præclara illa doctrina, quæ traditur in primo ingressu Parvorum logicalium, in suppositionibus formalibus. *Istam propositionem, homo est*

(Recte hoc dicunt. Qui enim ait *hominem esse animal*, is hoc vult: *si quis est homo, ille est animal.* Et quia conditio nihil ponit, ideo ad veritatem hujus propositionis non requiritur ut sit aliquis homo, sed ut si sit, necessario etiam animal sit, quod est verissimum.)

animal, in sempiternum tempus esse veram, etiam si nullus homo singularis esset in mundo: eo quod, ut ipsi dicunt, in prædicatis essentialibus non requiritur existentia subjectorum: perinde quasi prædicata illa non essent in singularibus, & homo atq; animal non essent in singularibus hominibus & in singularibus animalibus, sed in aere aut in globo Lunæ aut in illis regionibus ubi sunt Ideæ Platonis. Nec contenti tanto mendacio, addiderunt etiam illud, non valere istam consequentiã, homo est animal, ergo homo est, quasi animal possit esse, nisi in aliquo singulari vel homine vel alio quopiam singulari animali sit collocatũ. In suppositionibus accidentalibus cõmunibus, cum dicitur, homo est species, vel animal est genus: hominem ibi & animal stare pro natura hominis & pro natura animalis in se considerata, ut communis est pluribus, quod est falsissimũ. Idem enim dictu est, homo est species & omnes singulares homines simul accepti sunt una species, & animal est genus, & omnia singularia animalia simul accepta sunt unum genus. Utrunq; enim, hoc est, tã homo quã animal in ejusmodi propositionibus figurate accipiuntur, & homo pro omnibus singularibus hominibus, & animal pro omnibus singularibus animalibus ponitur. Alioqui nec homo posset esse species, nec animal genus: ut in primo libro, cum de nominibus appellativis simplicibus figurate acceptis loquebamur, ostendimus. Sed de vanitate & falsitate suppositionum, hæc pauca attigisse satis sit. In ampliationibus vero terminos communes extendi à minori suppositione ad majorem, ut cum dicitur, homo potest esse Antichristus, ly homo supponit non solum pro præsentibus, sed etiam pro futuris hominibus, & alia quamplurima hujusmodi: ut meretrix fuit virgo, artocreæ devoratæ, & egestæ sunt edendæ: puer anniculus fuit centum annorum. In appellationibus terminos communes à majori ad minorem suppositionem restringi, & hanc propositionẽ, cum dicitur, Deum trinum cognovit Aristoteles, esse veram: cum vero dicitur, Aristoteles cognovit Deum trinum, esse falsam. Item non vidi Papam & Papam vidi, consulem cæcidi & non cæcidi consulem: uno modo esse veras, altero vero falsas. In consequentiis à genere ad speciem, negative esse bonam cõsequentiã, ut non est animal, ergo non est homo: à specie vero ad genus affirmative consequentiã esse bonã, ut est homo, ergo est animal. Quarum consequentiarũ neutra est nec à genere ad speciem, nec à specie ad genus: Nam cũ dicitur, non est animal, ergo non est homo, perinde est ac si

dicere-

diceretur, non est unũ animal, ergo non est unus homo: quæ consequentia est ab uno generis ad unum speciei negative. Vera autem consequentia, non ab uno generis ad unum speciei negative, sed à toto genere ad totam speciem tã affirmative quam negative fit hoc modo, Est genus animaliũ, ergo est species hominum, & contra, non est genus animalium ergo non est species hominũ: Similiterq; vera consequentia non ab uno speciei ad unum generis, sed à tota specie ad totum genus negative tantum non affirmative fit hoc modo, non est species hominum, ergo non est genus animalium. Fieri enim non potest, ut genus animaliũ sit saltẽ perfectũ, nisi species hominũ in eo cõtineatur at affirmative non videtur valere, si species hominũ sit, ut cõtinuo etiã genus animaliũ esse concedatur. Nihil enim naturæ repugnat præter homines nulla alia reperiri animalia, quamvis species hominum hoc modo considerata, nõ species sed genus esset dicenda, quia non ad superius animaliũ genus comparari posse, sed tantũ ad inferiora singularia, quorum cõparatione nõ species, sed genus vere appellaretur: ac rursus de consequentiis satis. Ex iis enim quæ dixi, satis apparet Dialecticos nunquã recte intellexisse, quid sit genus aut species, aut quomodo recte arguatur à genere ad speciẽ, vel à specie ad genus, tam affirmative quã negative. In probationibus terminorum, propositiones alias probari per resolutionẽ sive resolubiliter, alias per expositionẽ sive exponibiliter, alias per officiationẽ sive officiabiliter, alias per descriptionẽ sive descriptibiliter, alias per causas veritatis Quæ omnia quam sint inania, barbara, ridicula & absurda qui videre cupit, is legat Reverendum Magistrũ Chrysostomum Javellum, eum quẽ supra dixi, qui de omnibus his nugis, judicio meo, magis clare scripsit, quã quisquã Dialecticorum recentiorum. Mihi enim satis indicasse, si quis forte ea videre cupit unde sint petenda, non quidẽ discendi causa (nam id quidẽ non esset discere, sed tẽpus frustra prorsus consumere) sed ridendi tã insulsas & inanes ineptias, & mirandi quonã pacto ista tã futilia tamq; barbara in mentẽ cujusquã non omnino stultissimi & indoctissimi venire potuerint.

Exemplum probationis per resolutionem. Ut aliquis homo currit, hoc currit, & hoc est aliquis homo, ergo aliquis homo currit.

Per expositionem. Omnis homo est risibilis, homo est risibilis, & nihil est homo, quin illud sit risibile, ergo omnis homo est risibilis.

Per officiationem. Necesse est Deum esse, hæc præpositio est necessaria, Deus est, quæ adæquate significat Deum esse, ergo necesse est Deum esse.

Per descriptionem. Cognosco Socratem, cognosco aliquid sub ratione qua Socrates, ergo cognosco Socratem. Per causas veritatis. Rosa incipit florere, rosa nunc floret, & ante hoc nunc præsens immediate non floruit, ergo rosa incipit florere.

CAPUT SEXTUM.

Libros qui hodie ſub Ariſtotelis nomine leguntur pleroſq; non vere eſſe Ariſtotelicos, ſed ſubdititios & adulterinos: contra communem Pſeudophiloſophorum opinionem.

EX tribus partibus, quas inter initia operis ſupra propoſuimus, duæ jam ſunt abſolutæ: docuimus enim primo in duobus primis capitibus, quæ nam ſint principia veritatis & quæ Pſeudophiloſophorum. Deinde in reliquis omnibus quæ ſequuntur, confirmavimus principia noſtra vera, & illa Adverſariorum tanquam falſa refutavimus: non quidem omnia, nam id fuiſſet infinitum, ſed tantum ea, quæ nobis magis falſa, magiſque abſurda videbantur. Nunc reſtat tertia pars, ut oſtendamus ab iis, qui recte philoſophari cupiunt, quid ſentiendum ſit primo de libris & ſcriptis omnibus, quæ hodie ſub Ariſtotelis nomine circunferuntur. Deinde etiam de Ariſtotele ipſo, & de Porphyrio, & de omnibus Ariſtotelis Interpretibus tam Græcis quam Latinis & Arabibus: & prætereа quoq; de Platone & Galeno, ut intelligatur quantum unicuiq; eorum authoritatis & fidei ſit attribuendũ. Quæ omnia ut facilius intelligi & dijudicari poſſint, paucis hic mihi apponẽda eſſe videtur verorum librorum Ariſtotelis hiſtoria. Strabo in libro XIII. Geographiæ, & Plutarchus in vita L. Syllæ, in ſumma tradunt, Libros Ariſtotelis cum aliquot ſecula in terram defoſſi latuiſſent, tandem erutos fuiſſe, ſed ſemilaceros, & humore terreſtri maxima ex parte corruptos. Sicque ab Apellicone Teio Athenienſi & prædivite emptos magno pretio, qui cum eos in nova exemplaria tranſcribendos curaſſet, innumeris replevit erroribus, propter corroſiones chartarũ, quæ perfecte ſuppleri non potuerunt. Deinde ab L. Sylla captis Athenis, repertos in bibliotheca Apelliconis, & Romam tranſlatos, in Tyrannionis Grammatici & Andronici Rhodii manus perveniſſe, & ab eiſdem editos fuiſſe: multis tamen erroribus auctos, propter negligentiam Librariorum, qui in tranſcribendo exemplaria non diligenter cõferebant. Deniq; vero ab Andronico Rhodio factum fuiſſe indicem omnium librorum Ariſtotelis, eum qui, ut Plutarchus refert, ſuo tempore circunferebatur. Atque hæc in ſumma de libris Ariſtotelis à Strabone & Plutarcho memoriæ prodita fuerunt. In ſequentibus vero temporibus, Diogenes Laertius ipſe quoq; eodem modo, quo Andronicus, in Ariſtotelis vita libros ejus diligen-

diligentissime descriptos reliquit: Sed in ea descriptione cum fere quadringenta, ut ipse ait, Aristotelis volumina recenseat, tamen nullam eorum, quæ nostra ætate leguntur, mentionem facit: nisi admodum paucorum, idq; mutatis fere vel inscriptionibus librorum, vel numeris voluminum. Ut valde mirum sit, quonam pacto tanta varietas ac diversitas in libris Aristotelis orta sit, non modo inscriptionum librorum & numerorum voluminũ, ut dixi, sed etiam sententiarũ & dogmatum, ut infra docebimus. Atq; hactenus, hoc est, usq; ad tempora Laertii, & apud homines non Pseudophilosophos, sed vere doctos & de rebus vere judicantes, historia verorum Aristotelis librorum satis certa est: ut post Syllæ tempora non dubitandum sit de eis, quin videri & legi potuerint, atq; adeo quin visi ac lecti fuerint à multis viris doctis illorum temporum, tam Latinis quam Græcis, & ex latinis potissimum à Cicerone, quem constat eisdem pene temporibus, quibus libri Aristotelis Romam fuerunt translati, floruisse: & Tyrannionis Grammatici, qui eosdem libros habuit in manibus, familiarissimũ amicissimumq; fuisse: Et quod caput est, qui sæpe non solum datas sententias Aristotelis, sed etiam libros ejusdem in scriptis suis citare reperitur. Ex Græcis vero à Diogene Laertio, qui cum talis ac tantus vir fuerit, & ex professo tam diligenter scripserit vitas omnium aliorum Philosophorum, tum maxime Aristotelis, miraculi cujusdam simillimum esset, si in conquirendis & describendis veris Aristotelis libris tantopere fuisset negligens ac pene dissolutus, ut eorum, qui non veri essent, tantam multitudinem descripsisset, verorum autem & legitimorũ vel nullam vel certe per quam exiguam fecisset mentionem: & eo magis quod ipsemet affirmat de iis, quos recensuit, nihil ambigi. Quæ cum ita sint, in judicio de veris Aristotelis libris faciendo dico & contendo Ciceronem & Laertium in primis sequendos esse: Deinde reliquos omnes veteres & doctos viros, & quisq; minime videtur agnoscere istam, quæ nunc in usu est, Philosophiam Pseudaristotelicã. Quanto vero quiq; in ea diutius versati & volutati sunt, hoc est, magis Pseudophilosophi evaserunt, tanto eos pronuntiamus ad judicium de veris Aristotelis libris faciendum, & legitimam ejus doctrinam discernendam minus esse idoneos: Propterea quod habent naturale judicium, & sensum communem quasi necessario corruptum, ex assidua lectione & meditatione falsitatum & mendaciorum, quibus Dialectica pene tota, & Metaphysica magna ex parte referta est, & quæ à nobis supra fuerunt refutata. Quorum cum tam cæci & exoculati fuerint, ut ne unum quidem unquam potuerint videre: quid mirum est, si in discernendis & dijudicandis Aristotelis libris tantopere cæcutiunt & hallucinantur? In numero autem Pseudophilosophorũ, non solũ

reponimus omnes Ariſtotelis Interpretes tam Græcos quam Latinos & Arabas, ſed etiam ipſum Ariſtotelem, quem habemus in Dialecticis & Metaphyſicis, & in magna parte librorum naturalium: neq; Galenum à Pſeudophiloſophorum numero eximimus, ubicunq; Dialecticum aut Metaphyſicum agit, & Ariſtotelem iſtum Archidialecticum & Arithmetaphyſicum admiratur. Quibus ita præmiſſis tanquam fundamentis totius futuræ probationis noſtræ

(Conferendi Franc. Patritius & Petrus Ramus)

de libris Ariſtotelis, primum hoc proponimus, Eos hoc modo, quo nunc habentur, nequaquam vere eſſe Ariſtotelicos, nec ab Ariſtotele vero ita compoſitos, ſed ab alio quopiam ex veris Ariſtotelis libris magna ex parte extractos, & in has Epitomas & & compendia, quæ nunc extant, redactos: multis tamen additis, detractis, & mutatis, prout placuit ei, qui eos contraxit. ut non veram & germanam, ſed ſpuriam & adulterinam Ariſtotelis doctrinam hoc tempore habeamus. Deinde veriſimiliter credendum eſſe, Authorem illum, qui has epitomas & compendia ſcriptorum Ariſtotelis confecit, fuiſſe non Theophraſtum, non Eudemũ, non Theodectẽ, non alium quempiam ex diſcipulis Ariſtotelis, ſed Nicomachum ejus filium, ut cum ex aliis multis tum maxime ex Cicerone, Laertio, & Suida ſumus probaturi. Quorum utrunq; ita eſſe, ut dixi, nunc multis validis argumentis & authoritatibus probare incipiam, ſi prius admonuero lectores, *adulterinam iſtam Ariſtotelis Bibliothecam non à pluribus nec à diverſis, ſed ab uno eodemq; authore totam videri, ita ut nunc eſt, fuiſſe factam*, partim propter ſimilitudinem dogmatum & ſententiarũ, quæ inter ſe conſentiunt, partim propter citationes librorũ & locorum, qui paſſim concordant, partim deniq; quia Pſeudophiloſophi omnes ita eſſe ſine ulla dubitatione confitentur. Ut Bibliotheca iſta, quemadmodum dixi, non à pluribus nec à diverſis, ſed ab uno eodemq; authore compoſita eſſe pro certo ſit putanda. Quam ob cauſam fit, ut qui unum ex illius libris non vere Ariſtotelicũ eſſe probat, is omnes eſſe adulterinos & ſubditities probare videatur. Quo ſic conſtituto, primum oſtendo duos ex iſtis libris *non vere eſſe Ariſtotelis patris ſed Nicomachi filii*, hoc eſt, *volumina decem Ethicorum Nicomachiorũ, & octo libros Phyſicorũ* ſive de Phyſica auſcultatione, ut iſtis duobus refutatis, reliqui omnes, vel me tacente, nõ poſſint videri non eſſe refutati: Deinde reliquas authoritates & argumenta ad idẽ pertinentia ſubjungam. Ab Ethicis igitur Nicomachiis incipiens, dico librum non vere eſſe Ariſtotelicum, *idq; probo primum authoritate Ciceronis in V. de*

(Cicero hic duo dicit, primum com nunem eſſe ſententiam quod ſint Ariſtotelis, deinde non negat eſſe Ariſtotelis, ſed ſaltem conjicit, poſſe fortaſſe eſſe filii. Hæc vero a poſſibili conjectura communi illorum quoq; temporum ſententiæ nihil præjudicare debet.)

Finibus, ita ſcribentis, Quare teneamus Ariſtotelem & ejus filium Nicomachum, cujus

jus accurate scripti de moribus libri dicuntur illi quidem esse Aristotelis, sed non video, quare non potuerit patri similis esse filius. Hæc sunt verba Ciceronis, quibus non solum confirmat Ethica Nicomachia vere esse Nicomachi, sed tacite reprehendit & refutat omnes eos, qui contra sentiunt, dum ait, Sed non video cur non potuerit patri similis esse filius, Quasi irridens & vituperans illos, qui relicta operis inscriptione & titulo ex sola phrasi & stylo libros à propriis authoribus abjudicandos, & Aristoteli adjudicandos censebant. Erant enim tēpore Ciceronis Ethica illa sine ulla dubitatione inscripta Nicomacho, alioqui nunquam Cicero ea Nicomachi esse non Aristotelis affirmasset At enim M. Antonius Majoragius in suis illis contra me blaterationibus ait, id à Cicerone nulla probabili ratione confirmari, sed quadam tantum conjectura proponi. Quibus quidem verbis Majoragius etiam si nihil aliud unquam adversus Ciceronē scripsisset, nisi hoc, tamen satis sese ostendisset erga Ciceronem pessime animatū esse, & verissime à nobis in Antapologia nostra appellatum fuisse Ciceromastigē. Nā ego à te Majoragi, vere Ciceromastix, quæro quā probabilē rationē ejus rei à Cicerone afferri volebas? an nō videbat Cicero inscriptionē libri? an non græce legere sciebat? an non æque bene sicut tu elocutionē & phrasim scriptorum Aristotelis dignoscebat? sed quæ nam alia poterat à Cicerone major afferri ratio ad probandum Ethica Nicomachia esse non Aristotelis sed Nicomachi. quā quod erant inscripta nō Aristoteli sed Nicomacho? & non Aristotelis sed Nicomachi nomē titulumq; præ se ferebant? certe nulla. Nisi forte tu, ut es impudentissimus, dicere audeas inscriptionē illā non fuisse verā, sed à Cicerone fictam & simulatā: & nisi rursus, ut es arrogantissimus, persuadeas tibi, scripta Aristotelica ex stylo & phrasi melius & verius à te dignosci potuisse, quam à Cicerone: quorum neutrum à vanitate ingenii tui, ac temeritate, est alienum. Neque solum Cicero, sed etiam Laertius Diogenes apertissime comprobat Ethica Nicomachia non Aristotelis esse sed Nicomachi, cum & in catalogo librorum Aristotelis, nullam hujus operis faciat mentionem, & in vita Eudoxi dicat, cum ex sententia Nicomachi putasse voluptatem esse summum bonum: quæ opinio manifeste in decimo Ethicorum Eudoxo tribuitur Ut omittam interim Suidam, qui ipse quoq; libros de moribus à Nicomacho scriptos testatur. Et ut ne commemorem *pene tres totos libros ex Ethicis ad Eudemum, hoc est, quintum, sextum, & septimū, in hac Ethica Nicomachia, ad verbū translatos esse.* Ut talis & tanta repetitio verborum nequaquam ab Aristotele ex libris suis, sed à filio ex scriptis vel patris sui vel condiscipuli facta fuisse merito sit putanda. Nam per Deos immortales, quæ tanta fuisset Aristotelis impudentia, ne dicam stultitia, ex libro vel suo ipsius vel discipuli sui, tria tota volumina in alterum librum suum transferre? & tantum

non

non solum verborum, sed etiam sententiarum earundem facere repetitionẽ? Profecto qui putant & affirmant hoc ab Aristotele factum fuisse, ii Aristotelẽ magnæ cujusdam impudentiæ ac stultitiæ condemnant. Ex quibus omnibus concludo Ethica Nicomachia non ab Aristotele patre, sed à Nicomacho filio ex libris patris magna ex parte fuisse extracta, & eo modo, quo nunc extant, composita. Nam quod Majoragius Ciceromastix contrarium sentiens ait, non *potuisse Nicomachum Platonis amicum esse*, ut dicitur in Ethicis, cum

(Acuta hæc Majoragii objectio est, cui nihil solidi Nizolius opponit. Nam cũ Cicero Terentiũ suum familiarem vocat, tropice loquitur, & librum intelligit. Quod in autorem Ethicorum non quadrat, si enim Platonem amicum vocaret, tantum ob libros ejus sibi charos, non esset cur amore veritatis crimen violatæ amicitiæ excusaret. Amicitia enim inter hominem & librum vera nulla est.)

constet ex historiis Aristotelem Platone vivo filios non suscepisse: mirum quam est Majoragianum, hoc est, stultum & ineptum, quasi non possit aliquis esse amicus alicujus etiam mortui: & quasi Cicero non appellet Terentium familiarem suum, quamvis aliquot seculis ante vita functum, Sed de libris Ethicorum satis, quos nemo putare potest vere esse Aristotelicos, nisi qui nihil prorsus credat Ciceroni, & plane turpissimus sit Ciceromastix, quemadmodum est Majoragius. Quo sic probato, quamvis reliqua Aristoteli inscripta opera statim probentur non vere esse Aristotelica: propterea quod ab eodem omnia authore scripta constat, ut supra dixi, tamen alia etiam argumenta & authoritates, quibus idem probatur, hic subjungam: ut velint nolint, qui contrarium sentiunt, reliquos libros Aristoteli inscriptos non vere Aristotelicos, sed potius Nicomachios esse fateri cogantur. Atq; in primis octo libros Physicorum sive de physica auscultatione, nam neq; horum Laertius in descriptione librorum Aristotelis meminit: & Suidas aperte dicit Nicomachum scripsisse περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, hoc est, de Physica auscultatione patris sui: ex quo manifestæ intelligitur, octo libros de Physica auscultatione sive Physicorum, non Aristoteli sed Nicomacho esse tribuendos. Et eo magis, quod si Aristoteles eorum librorum verus fuisset author, *nunquam ipsos inscripsisset*

(Hoc perinde est ac si quis argutaretur nullum præceptorem debere libellum conscribere de disciplinis, sed de doctrinis; quia doctrina sit præceptoris, disciplina discipuli. Eadem ratione nec *Acroamaticos* libros suos appellare debuisset.

de Physico auditu, cum talis inscriptio non Aristoteli patri, qui docebat filium, sed Nicomacho filio, qui patrem audiebat, & ab eo discebat, convenire videatur. Quis enim, nisi stultus & ineptus Pseudophilosophus, credere aut sibi persuadere possit, librũ suum ab Aristotele præceptore de Physica auscultatione fuisse in scriptum? certe nemo. Nec dubitandum est quin Nicomachus patrem suum audiverit, ejusque discipulus fuerit, cum Suidas dicat, eum scripsisse libros de Physica auscultatione patris sui: quomodo enim fuisset patris sui, si patrem suum nunquam audivisset? Atque ita jam satis constat decem libros Ethicorum, & octo Physicorum, hoc est, duo primaria Aristotelis hujus neoterici volumina, tanquam Aristoteli falso inscripta, ab Aristotele ad Nicomachum authorem verum esse transferenda. Quæ si vera sunt, ut certe sunt, non possunt reliqua quoque Pseudari-

stotelis

ſtotelis hujus ſcripta, cum ab uno & eodẽ authore omnia videantur eſſe elucubrata, non & vere eſſe & recte appellari Nicomachia. Quod quanquam ita ſit, tamen afferamus etiam reliquas probationes, ut omnem dubitationem hac de re cupientibus ſcire veritatem adimamus. *Galenus in libello de libris ſuis loquens de Prioribus & Poſterioribus Analyticis ita inquit, Inſcribunt autẽ hos omnes fere hodie Priorum Analyticorum, quemadmodum illos de Demonſtratione Poſteriorum Analyticorum, Ipſe ſane Ariſtoteles illorũ tanquam de ſyllogiſmo horũ tanquam de Demonſtratione meminit.* Ex quibus Galeni verbis manifeſte oſtenditur inſcriptionẽ utrorunq; Analyticorum eſſe ſubdititiam, & non vere Ariſtotelicam: nam cum ait, Inſcribunt autem hos omnes fere Priorum Analyticorum, quemadmodum illos de demonſtratione, Poſteriorum Analyticorum: ita loquitur Galenus, quaſi Analytica Priora & Poſteriora non ab Ariſtotele ipſo ſed ab alio quopiam ita fuiſſent inſcripta, *& quaſi non eadẽ Analy-*

(Hoc nõ dicit Galen. & ſi diceret, quam facile in homine tam Polygrapho ἁμάρτημα μνημονικόν. Credo etiam nunc multos viros doctos eoſque Ariſtotelis lectores ex tempore interrogatos, non ſatis certo reſponſuros, quomodo Ariſtoteles alios libros ſuos citet. Et arbitror ipſum Nizolium ignoraturum fuiſſe, niſi ex ſcriptis aut indicibus aut obſervationibus aliorum in Ariſtotelem, quæ tempore Galeni aut raræ aut exiguæ erant, didiciſſet.)

tica multis in locis iſtorum Ariſtotelis librorum ab eodem Ariſtotele citata reperiantur, ut in primo Rhetorices, in ſexto Ethicorum, in ſeptimo Metaphyſicæ, & in aliis locis. Quare neceſſe aut iſta alia Ariſtoteli inſcripta opera nunquam à Galeno fuiſſe viſa aut lecta, aut ſi viſa & lecta fuerunt, non fuiſſe agnita pro Ariſtotelicis. Nam ſi agnoviſſet, cur ita loqueretur, quaſi neſciret Analytica Priora & Poſteriora ab Ariſtotele ipſo multis in locis horum, quos nunc habemus, librorum citari? Certe hoc magnum eſt argumentum, libros iſtos non vere Ariſtotelicos eſſe, cum ex ſententia Galeni inſcriptionem habeant non ab Ariſtotele ipſo, ſed ab aliis neſcio quibus additam. Huc accedit quod Laertius Priorum Analyticorum libros novem, Poſteriorum autẽ majorum duos ab Ariſtotele editos refert, ut in Prioribus ſeptem librorum, in Poſterioribus vero majorũ additio manifeſtam oſtendat librorum iſtorum, ut ita dicam, illegitimitatem. Nec quicquam obſtat, quod Galenus ipſos libros bene multis & longis cõmentariis explicarit, ut ipſe refert, cũ nõ minus ipſe quã reliqui omnes Analyticorum Interpretes, deceptus & infatuatus fuerit falſa opinione veritatis atq; utilitatis iſtorũ librorum: ut manifeſte apparet ex iis, quæ nos ſupra contra hos ipſos libros diſputavimus. Quibus cum viderimus aliquem recte reſpondentem, tum demum putabimus non Galenũ nec Interpretes illos, ſed nos ipſos deceptos infatuatoſq; fuiſſe. Nec in tribus libris Rhetorices, qui maxime putantur Ariſtotelici, minor eſt ambiguitas & dubitatio quàm in Analyticis. In primo enim eorum diſerte legitur, ab eis, qui artes Rhetoricas ante tradiderant, nihil de Enthymematibus ſcriptum fuiſſe. Quod ſi verum eſt, neceſſe eſt, aut Ariſtotelem aperte falſum dicere: aut libros illos Rhetorices, non ſolum ante

Aristotelis, sed etiam ante Platonis ætatem fuisse editos, & ita non posse esse Aristotelicos. Nam Plato in Phædro aperte testatur de omnibus Rhetoricæ partibus ætate sua jam scriptum fuisse, hoc est, de Proœmio, de narratione, de testimoniorum assertione, de conjectura, de verisimilibus, de probatione, de approbatione, de accusatione, de defensione, de geminatione redargutionis, de subdeclarationibus, de collaudationibus, de vituperationibus. Neq; solum de his omnibus suo tempore scriptum fuisse affirmat Plato, sed etiam Scriptores de Rhetorica nominat: ut Theodorum Byzantium, Evenum Parium, & alios quosdam. Ex quibus Platonis verbis citra omnem dubitationem probatur multo ante tempora Aristotelis, & de enthymematibus & de omnibus aliis Rhetoricæ partibus, à non paucis scriptum fuisse: ut necesse sit aut Aristotelem verum non dixisse, aut quempiam alium ante Aristotelis ætatem tres illos Rhetoricæ libros edidisse. Quorũ utrum velint accipiant, qui contra sentiunt, non possunt non concedere in istis libris maximam esse dubitationem & ambiguitatem. Præterea Quintilianus in quinto, ubi de argumentis disputat refert, Aristotelem in secundo de arte Rhetorica libro de multis rebus disseruisse, ut divitias quid sequatur, aut ambitum, aut superstitionem, quid boni probent, quid mali petant, quid Milites, quid Rustici, quoq; modo res vitari aut appeti soleat. Quorum quidem fere nihil in hoc secundo quem habemus Rhetoricæ Aristotelicæ libro legitur, ut non possit non aut hic liber esse mancus & mutilus, aut Quintilianus falso referre, ea ab Aristotele scripta, quæ scripta apud eum non reperiuntur. Quorum utrumlibet concedatur, dura omnino res est. Petrus Victorius Aristotelis Interpres putat Quintilianum falso ea, quæ ibi non tradantur, nominare. Ego vero Victorium vehemẽter decipi arbitror, & Quintilianum veros Aristotelis libros legisse, nos vero legere mancos & magna ex parte subdititios: atq; hinc fieri, ut non omnia, quæ Quintilianus refert, in his libris reperiantur. Nam quod ait Victorius, in eo libro nullum hiatum apparere, sed contra omnia mirabiliter continuata, non est verum, cum multa sint capita ita à superioribus & inferioribus diversa, ut ea, quæ dicit Quintilianus, commodè potuerint interseri. Sed Victorius more suo ubicunq; apud Aristotelem & alios authores Græcos reperit aliquid vitii, libenter id, si potest, quo jure quave injuria ad Latinos refert. Sed ut redeam ad libros Rhetorices, ex hoc etiam subindicatur eos non vere esse integros, quod nonnullis in locis legitur, ὡς εἴρηται, nec tamen de ea re quicquam antea in ipsis reperitur scriptum. Quin etiam de libris Metaphysicæ multo magis dubitandum est, quàm de illis, quos supra diximus, an vere sint Aristotelici & synceri nec ne, idque non tam quod Laertius eos non nomi-

nominat, quam propter alias causas. Ac primo quia primus liber est duplicatus, quorum alter ἄλφα τὸ μεῖζον, alter ἄλφα τὸ ἔλαττον, inscriptus est. Sed quæ (malum) fuisset ista Aristolis dementia, si vetus hujus libri esset author, facere duos primos Metaphysicæ libros? Et eo magis, quod is qui secundo loco positus est, & minor dicitur, nullam cum majore videtur habere similitudinem. In majore enim de rebus Metaphysicis sermo est, in minore autem de Physicis, unde in ejus principio ita scriptum est, ἕκαστον λέγειν τι περὶ τῆς φύσεως, in fine autem ita, διὸ σκεπτέον πρῶτον τί ἐστιν ἡ φύσις, Ex quibus verbis manifestum est, primum illum minorem librum non inter Metaphysicos, sed inter Physicos esse numerandum, & proponendum in fronte secundi libri Physicorum, ut recte probat Franciscus Beatus Venetus in expositione sua Procemii secundi Physicorum libri. Atque ut ille ait, valde mirum est, quonam pacto tot Interpretes Græci, Latini, & Arabes usque adeo fuerint cæci, ut nemo illorum unquam animadverterit primũ illum minorem librum non cum Metaphysicis sed cum Physicis esse numerandum, & secundo Physicorum, ut dixi, præponendum. Quod cum propter imperitiam & judicii perversitatem nunquam videre potuerint, nihil mirum est, si stulte etiam crediderunt istam Metaphysicam, non solum vere esse Aristotelicam, sed etiam scientiam & veram & necessariam, quemadmodum illi dicunt, ad perficiendum intellectum nostrum ut divinus est, & ad probanda principia aliarum scientiarum. Quæ nos omnia in superioribus merito tanquam fatua & plusqãu puerilia derisimus. Ne quicquã hic cõmemorẽ de incerto numero librorum Metaphysicorum: Nam Metaphysici Latini vetustiores, ut Albertus, Thomas, Scotus non nisi duodecim unquam legerunt: in Exemplaribus Græcis reperiuntur quatuordecim: nec desunt, qui viginti quatuor Metaphysicorum libros de Aristotele compositos fuisse asserant: ut etiam ex incertitudine veri eorum numeri, nemo eos vere synceros & legitimos possit affirmare. Præsertim cum, ut supra docuimus, Metaphysica sit magna ex parte falsa, & tota pene supervacua vel impertinens. Atque ut prætereamus etiam Plinium, qui libros quinquaginta de Animalibus ab Aristotele scriptos affirmat, cum tamen nos hoc tempore non nisi decem & octo habeamus, & hos ipsos etiam non satis incorruptos. Nam in exemplaribus græcis uno plures habentur, & non eodem ordine, si quidem Theodorus Gaza eum qui totius Historiæ de animalibus ultimus erat positus, in septimum locum transtulit: ut ex hoc etiam non obscure intelligi possit insynceritas horum librorũ. Sed ne omnes falso Aristoteli inscriptos libros singillatim persequar ex his paucis, quæ supra ostendi, non vere esse Aristotelicos, de cæteris omnibus

judiciũ fieri facile poteſt, eos quoq; non vere ab Ariſtotele fuiſſe cõſcriptos. Nam cum omnes, aut ante dictũ eſt, ſine dubio ab uno & eodẽ authore ſcripti eſſe videantur, qui unum ex eis vel duos refutat, is omnes prorſus refutaſſe eſt exiſtimandus. Atq; hac una ratione proſternuntur omnes rationes & probationes Majoragii, quibus confirmare & probare nititur, iſtos libros ſingillatim vere eſſe Ariſtotelicos. Nam authores illi quos ſequitur, & quibus nititur, hoc eſt, Alexandri, Ammonii, Simplicii, Themiſtii, Philoponi, Magentini, & reliqui omnes hujuſmodi Interpretes Ariſtotelici, omnes inquam prorſus ſunt Pſeudophiloſophi, hoc eſt, imperiti & judicio carentes. Qui cũ tanquam cæci & prorſus, ut ita dicam, inſenſati, ex tot tantiſque erroribus Ariſtotelis, quot & quantos nos ſupra deteximus & refutavimus, ne unum quidem unquam videri potuerint, quid mirum eſt, ſi in recipiendis & approbandis non veris Ariſtotelis libris, tantopere cæcutiviſſe, ac prorſus à vero aberraſſe reperiuntur? Nec Galeno in judicandis his libris multo plus fidei adhibendum eſt, quam Interpretibus illis, cum ipſe quoque, licet recipere videatur alios libros Dialecticos tanquam Ariſtotelicos, tamen, ut ante dixi, refutat titulum atq; inſcriptionem omnium Analyticorum. Quibus refutatis omnes alii, in quibus Analytica citantur, manifeſto probantur non eſſe Ariſtotelici. Quare Majoragius in probando hos libros vere eſſe Ariſtotelicos, prorſus imperite & fruſtra utitur authoritate non ſolum Interpretum Græcorum, ſed etiam Galeni: cum non minus ipſe Galenus quam Interpretes tam in recipiendis his libris quam in approbanda eorum doctrina turpiſſime fuerit deceptus. Præterea idem Majoragius eadem imperitia ad confirmandos ſingulos Ariſtotelis hujus libros, ex aliis ejuſdẽ libris ſubinde citationes affert, cum illis conſentientes: non animadvertens ex citationibus illis non probari libros iſtos vere Ariſtotelis eſſe, ſed tantum omnes ab uno & eodem authore fuiſſe compoſitos: ſed nos quoq; hoc concedimus, ut ſupra dictũ eſt. Atq; ita reſpondemus omnibus illis Majoragii ſtultis & vanis confirmationibus, & viciſſim contra illum aſſerimus aliquot Ariſtotelis ſententias prorſus contrarias iis, quæ nunc reperiuntur à Cicerone & aliis quibuſdam Scriptoribus antiquis proditas, quibus ille nunquam reſpondere poterit, nec defendere quomodo Veteres illi, non alios prorſus Ariſtotelis libros habuerint ab his, quos nunc legimus, non ſolum titulis ſed etiam ſententiis longe diverſos: ut illum, quem Cicero citat in primo de Natura Deorum, ita ſcribens, Ariſtoteles quoq; in tertio de Philoſophia libro multa turbat à magiſtro Platone diſſentiens, modo enim menti tribuit omnẽ divinitatem, modo mundũ ipſum Deum dicit eſſe, modo quendam aliũ præfecit mundo, eiq; eas partes tribuit, ut

ut replicatione mundi quadam motum regat atq; tueatur, *tunc cæli ardorem*
(Hoc non nisi imperiti Aristoteli tribui posse, quod Deum dixerit ardorem cœli recte contra Ciceronem admonuit *Iul. Cæs. Scalig.* Exercit. de subtil.)
Deum dicit esse, non intelligens cælum mundi esse partem, quem alio loco ipse designarit Deum. Item illum, in quo legerat Cicero, id quod refert in secundo de Natura Deorum, nempe animalia, ex Aristotelis sententia, in igne generari: & id quod scribit in Tusculanis Quæstionibus, cũ Entelechiam interpretatur, continuatã & perennẽ motionẽ. Et postremo illum, in quo Aristoteles memoriæ prodidit, Tantũ esse vacui extra mundũ, ut respirare cælũ possit, utiq; quod sit igneũ: ut & Plutarchus in libro περὶ ἀρεσκόντων τοῖς φιλοσόφοις, & Galenus περὶ φιλοσόφου ἱστορίας referunt. Quæ opiniones omnes, quamvis pro Aristotelicis citatæ à talibus & tantis viris, tamen ab hoc Aristotele, quem nunc habemus, & ab ejus scriptis ac dogmatibus tam sunt alienæ, quam ab aqua ignis, & à tenebris lux. Quare si Aristoteles ille, quẽ Cicero & Plutarchus & Galenus legerunt, fuit verus, ut certe fuit, noster hic nõ verus & adulterinus sit necesse est. Verum autem fuisse Aristotelem illum, quẽ Cicero & Plutarchus legerunt, ex eo vel maxime licet intelligere, quod tertius ille de Philosophia liber Aristotelis, qui à Cicerone citatur, est unus ex tribus illis de Philosophia libris, quos Laertius vel in primis inter libros Aristotelis refert, & quod Plutarchus ut supra diximus, testatur indicem librorũ Aristotelis suo tempore circunferri solitum, ut dici non possit veros Aristotelis libros ab eo fuisse ignoratos. Ex quibus omnibus, quæ hactenus à nobis dicta sunt de veris & non veris Aristotelis libris, contendimus Ciceroni & Laertio & Plutarcho, ubi de veris Aristotelis libris quæritur, magis credendũ esse, quã omnibus Pseudophilosophis: & in sũma libros omnes, qui nostris temporibus sub Aristotelis nomine leguntur, nõ vere esse Aristotelicos, hoc est, ab Aristotele illo Alexandri Magni & Theophrasti præceptore, tantopere laudato, nõ vere cõpositos, sed ab alio quopiam ex veris ejus libris extractos, & in has Epitomas ac Compendia, quæ nunc habemus, redactos: multis tamen additis, detractis, & mutatis, prout placuit illi, qui eos ita contraxit. Non veros autem libros Aristotelis hos esse, sed epitomas & compendia librorum Aristotelicorum facile probatur, partim ex quadraginta libris illis Aristotelis de Animalibus, quos refert Plinius in libro septimo Historiæ Naturalis, qui ad decem & octo vel decem & novem redacti fuerunt, ut nunc habentur: & ex illis triginta octo Physicorum Aristotelis secundum elementa, quæ referuntur à Laertio, ex quorum contractione verisimillimum est, hos octo Physicorum, qui nunc extant, libros fuisse factos: partim ex novem illis Priorum Analyticorum à Laertio commemoratis, quos nunc videmus ad duos tantum esse contractos:

partim deniq; ex libris Ethicorum Nicomachiorum, quos constat fuisse quasi corrogatos, partim ex libris Magnorum Moralium Aristotelis: partim ex Ethicis ad Eudemum, ex quibus, ut supra diximus, pene tres libri toti, hoc est, quintus, sextus, & septimus in Ethica Nicomachia ad verbum fuerunt translati. His itaq; conjecturis & argumentis non dubitamus libros hos Aristotelis, qui nunc extant, non vere ita ut sunt, ab Aristotele compositos fuisse, sed à quopiam alio ex veris Aristotelis libris contractos in has epitomas & compendia, quæ nunc habemus. De quorũ authore dubitari non potest, quin is fuerit Nicomachus Aristotelis filius, cum ut supra diximus & probavimus, ab eodem & libri decẽ Ethicorum Nicomachiorum, authore Cicerone & Laertio, & libri octo Physicorum sive de Physica auscultatione, teste Suida, fuerint compositi. Atq; ita constat omnia, quæ à nobis supra proposita fuerunt probanda, jam satis esse probata, hoc est, & libros istos Aristotelis, quos nunc legimus, non vere esse Aristotelicos, sed potius epitomas & compendia quædam librorum Aristotelis, quorum author fuerit Nicomachus. Quod autem subjunximus multa in eis fuisse addita, detracta, & mutata, id necesse est confiteri, propter duplicitatem librorum, & contrarietatem sententiarum Aristotelis, quæ passim in libris veterum manifesta reperitur: nec aliunde potuit oriri, nisi ab eo, qui libros Aristotelis contraxit, & ex simplicibus duplices fecit; subinde aliquid de suo addens vel detrahens vel mutans ubicunq; in exemplaribus Aristotelis, vel non intellectis, vel male descriptis, vel non recte collatis, aliquid deesse vel superesse vel non recte aliquo modo se habere arbitrabatur. Qua opinione de duplicibus Aristotelis libris, contrariisque illorum sententiis confirmata facile respondetur ad omnia, quæ in scriptis & doctrina illius videntur contraria: nec difficulter defenditur Cicero à calumniis quorundam, in quibus sunt & Argyropylus Byzantius & Gulielmus Budeus, qui audent dicere illum fuisse aut tam improbum, ut Aristoteli tribuerit opiniones quæ ejus non sint, aut tam imperitum linguæ græcæ, ut nescierit quid significaret entelechia, quam ajunt nòn recte ab eo expositã fuisse continuatam motionem & perennem. Nam per Deos imortales quid mirum est, si Cicero alias interdum Aristotelis sententias profert, & aliter ejus verba atq; Interpretes Græci faciunt, exponit? cum alium Aristotelem agnoscere alios ejus libros legisse fere ubiq; videatur? Itaq; non Cicero improbus aut imperitus linguæ græcæ, sed ipsi nebulones & inepti, qui duplicem hanc Aristotelis Bibliothecam, & maximam inter utranq; discrepantiam non animadverterunt. Eademque ratione respondetur iis, qui damnant Ciceronem, eo quod Topica sua ab Aristotele, ut ipsemet fatetur, extracta, tamen longe

aliter atq; Aristotelis scripserit, & multa prætermiserit vel addiderit, quæ, ut ipsi dicunt, non erat prætermittenda vel addenda. Cui objectationi nos breviter respondemus: imo illum, qui hæc Topica quæ nunc habemus, scripsit, vehementer errasse, eo quod illa longe aliter tradiderit, quam Aristoteles ille, quem secutus est Cicero. Nam Topica illa Aristotelis, ex quibus Cicero sua Topica transtulit, erant vera: cujus rei signum est manifestissimum, quia quæ ab illis Cicero desumpsit, & in Topica sua traduxit, sunt vera: quæ vero scribit adulterinus ille Topicorum Aristotelicorum author, majore ex parte falsa reperiuntur, ut à nobis supra probatum est in capite de libro Topicorum. Sed jam finem huic capiti imponam si breviter hic subjecero inscriptiones quorundā capitum ad incertitudinē librorum Aristotelis pertinentium, quas Jo. Franciscus Picus Mirandula in quarto libro Examinis sui Vanitatis doctrinæ gentium scriptas reliquit. Quarum hæc est prima.

Probatur multipliciter incertum esse an ullum habeamus librum cujus exemplaria vere fuerint ab Aristotele composita. Cap. Quartum.

Quod & si aliquos etiam habeamus libros, qui juste atq; legitime inscribantur Aristoteli, incertum nihilominus esse: utrum eis in libris aliquid sit, quod syncere sit Aristotelis, nec internosci posse quid ejus proprium quid alienum.

CAPUT SEPTIMUM.

De Platone, Aristotele, Galeno, Porphyrio, & de omnibus Aristotelis Interpretibus Græcis, Latinis & Arabibus breviter quid sentiendum recte philosophaturis.

Quicunq; recte philosophari cupiunt, ante omnia oportet eos non ignorare, sed vere scire ac recte tenere, quid sentiendum sit de veteribus Philosophis, præsertim nobilioribus, & quorum scripta magis in manibus hominum versantur: ut de Platone, de Aristotele, de Galeno, & de omnibus Aristotelis Interpretibus, non solum Græcis, sed etiam Latinis, & Arabibus. Nam horum scripta quoq; fere ab omnibus Latinis, qui hodie philosophantur, non in postremis versari & legi solent: reliquorum autem Philosophorum dogmata, ut Epicureorum, & Stoicorum, & aliorum non multum refert, etiam si plane ignorentur, quia non multum sunt in usu. Hæc autem cognitio, quam dixi, plurimum afferet utilitatis & emolumenti:

lumenti omnibus recte philosophaturis, ad discernendos veros Philosophos à Pseudophilosophis, & omnino ad veritatem investigandā recteq; philosophādum. Nam qui discunt præsertim juniores & adolescentiores, qui de magnis viris nondum recte judicium facere possunt, sæpenumero non minus credunt nominibus & authoritatibus eorum, de quibus bonam aliquam conceperunt opinionem, quamvis falsissimā, & quos putant fuisse viros doctissimos & magnos Philosophos, quam rationibus veris argumentis, quamlibet firmis & validis aliorum, de quibus non ita bene sentiunt. Quo fit ut malint cum illis quos probant, licet non optimis, errare ac decipi, quam cum aliis licet doctis, sed de quibus non ita egregie sentiunt, bene sentire & verum discere, atq; ita in errores sæpenumero inducuntur maximos. Quos quidem errores ut vitare posthac possint Philosophiæ candidati, de omnibus iis, quos dixi, quid sentiendum sit, & quantum authoritatis unicuiq; in philosophando tribuendum, quam brevissime & verissime potero hic explicabo: atq; à Platone tanquam à vetustiore & nobiliore incipiam. De Platone igitur & scriptis ejus verum, ut putamus, judicium facientes, sentimus & dicimus, & aliis sentiendum dicendumq; suademus: neq; quemadmodū Georgius Trapezuntius, qui malignissime & procacissime tanto viro obtrectans in comparatione Aristotelis & Platonis, usque adeo Platonem inique deprimit, & ei impudenter maledicit, ut si omnium, & qui nunc sunt & qui unquam fuerunt, hominum pessimus imperitissimusq; fuisset. Neq; rursus quemadmodum M Cicero, qui prorsus contra atq; Trapezuntius Platonem suscipiens modo principem modo Deum appellat Philosophorum, & eum deniq; tantum non in cælum tollit. Non inquā de Platone sic extrema sentimus, ut hi duo quamvis magni viri fecerunt: neq; enim tam malus & imperitus vir fuit Plato, ut Trapezuntius calumniatur, neque rursus tantus tamq; admirabilis philosophus extitit, ut asserit Cicero: sed mediam quandam, & ut opinamur, veriorem viam tenentes ita judicamus: Platonem summum in literis maximumq; virum fuisse, sed in literis magis oratoriis & poeticis quàm philosophicis. Nam cum ejus scripta attente lego & diligenter considero, præsertim ea, in quibus de Republica & de Legibus loquitur, item ubi de animorum nostrorum immortalitate verba facit, planè non mihi Philosophum aliquem, aut veritatis inventorem, sed maximū quendam Oratorem aut Poetam prosaicum legere videor. Quid enim per Deos immortales, quid inquam magis alienum à Philosopho & veritatis indagatore quam cōmunio illa mulierum, liberorum, bonorumq; omnium, quam statuit in V de Republica? Quid idem minus conveniens vere philosophanti & veritatem investiganti, quam μετεμψύχωσις, hoc est, transmigratio illa, quam

quam vocant animarum nostrarum, modo in vulpes, modo in asinos, modo in lupos, modo in alias quasdã bestias, quæ ab eo traditur in Phædone? ut omittã interim Ideas illas separatas, & alia multa Paradoxa, quæ omnia si considerẽtur, ut ab Oratore vel à Poeta quopiam dicta, Dii boni quam sunt ingeniosa, quam erudita, quam delectantia Lectores: omnino nihil mihi aut magis oratorium aut magis poeticum videtur posse excogitari. Si vero eadem ut à Philosopho, hoc est, ut ab investigatore & inventore veritatis prolata, perpendantur, Deum immortalem, quam mendacẽ, quam ineptum præseferunt Philosophum authorem. Est apud Platonem Dialogus, cui Symposio nomen est, quo nihil mihi videtur fieri potuisse neq; magis oratorium ad dicendum, neq; magis poeticum ad fingendum, neq; magis suave ad delectandum: verum idẽ si legatur à Philosopho & à veritatis investigatore factum, nihil neq; à Philosopho neq; à veritate reperietur magis alienum. Itaq; si quis mihi quamlibet excellenter laudet Platonem vel tanquam Oratorem vel tanquam Poetã prosaicum, libentissime concedam: *si vero ut magnum Philosophum & veritatis*

(Qui specimen profundissimæ Platonis philosophiæ cupit, is legat non interpretes etiam veteres, magnam partem in turgidum ampullosumq; sermonem inepti entes, sed ipsum Parmenidem & Timæum quorum ille de uno & Ente, id est Deo (nam nulla creatura est Ens, sed Entia) admiranda ratiocinatur, hic naturas corporum solo motu & figura explicat, quod hodie tantopere novis nostris philosophis merito sane probatur.

indagatorem, non ita libenter assentiar: eo quia multis in Dialogis suis cum bene diu de aliqua re disseruit, quamvis semper copiose & diserte, tamen ad extremum à se dimittit lectorẽ magis dubium & ambiguum quam acceperat: & propterea iis, qui copiose, diserte & ornate loqui ac scribere cupiunt, utilissima est Platonicæ orationis assidua lectio & imitatio: abundat enim ubiq; & verbis lectissimis, & sententiis gravissimis, & omnibus aliis ornamentis orationis. Quod cum bene intelligeret Cicero, Platonem frequenter habebat in manibus, & de eo illud scriptum reliquit in libris de Oratore, Plato mihi in irridendis Oratoribus ipse summus Orator videtur. Quare iis, qui recte philosophari cupiunt, Platonem quidem censeo frequenter legendum, sed ut ab eo magis copiosam & ornatam orationem facere, & Poetarum modo fingere suaviter discant, quam more sapientum Philosophorũ veram rerum naturam investigare & perscrutari. Ac de Platone quidem & de scriptis ejus ita sentimus, & omnibus recte philosophaturis ita sentiendum putamus. De Aristotele vero non ita certum possumus facere judicium, quia veros ejus libros non habemus: sed ex iis, qui nunc sub ejus nomine leguntur & quos magna ex parte ex veris illius libris extractos putamus: in summa tamen ita judicamus, & judicandum aliis censemus: Aristotelem maximum, excellentissimumq; fuisse virum, non quidem in omnibus scriptis, quæ ei tribuuntur, sed tantum in Rhetoricis, in Ethicis, in Politicis, in Oeconomicis, in libris de Animalibus, & in multis rerum naturalium libris. In his enim, sive sint vera Aristotelis opera, sive, ut dixi supra, ex operibus illius in

compendium redacta, fateor Aristotelē quamlibet placet Pseudophilosophis esse laudandum, & plane tanquam præstantissimum Scriptorem divinis laudibus esse ornandum: paucis tamen quibusdam exceptis, in quibus nimium, ut ita dicam, dialecticari aut metaphysicari videtur. In cæteris vero operibus tantum abest, ut eum magnopere laudandum putē, ut maxime mihi videatur esse reprehendendus, præsertimq; in Dialecticis & Metaphysicis & ubicunq; agit de suis illis plusquam monstrosis generibus, speciebus, secundis substantiis, & omnino de universalibus realibus : & præterea de sua illa plusquam falsa & mendaci abstractione, demonstratione, scientia & sapientia. Quæ omnia licet à nobis supra fuerint refutata tanquam falsissima, tamen ab Aristotele fuerunt introducta, & pene in omnibus operibus suis usurpata ac celebrata tanquam verissima. De quibus quidem omnibus uter nostrum, hoc est, Aristoteles an nos verius senserimus, doctorū hominum erit judicium. Nunc nos tantū volumus philosophiæ canditatos esse admonitos. Aristotelis opera diligenter quidem legenda esse, sed caute & cum judicio, ne inter plurima vera non paucissima etiam falsa discantur : & in summa de Aristotele ita sentiendum, quemadmodum inter initia operis dixi: nempe, ubi bene dicit nihil melius, ubi male nihil pejus posse excogitari. De Galeno vero una cum Jo. Pico Mirandula breviter ita sentimus, ut libenter fateamur authoritatem ejus apud nos tantum quantum maxime potest, valere debere : ubi decernitur de rebus ad Medicinam pertinentibus, id enim Medici officium est, in qua professione præcellentem Galenum vereq; divinum, una cum doctorū consensu probamus & admiramur. At cum de rebus extra scientiam Medicinæ positis est judicandum & decernendum, cautius cum homine agendum putamus. Nā ipse quoq; ut dixi, mirabiliter infatuatus fuit, inani quadam & vana existimatione & admiratione rerum Dialecticarum, sic ut frequenter in ore habeat demonstrationem illam Aristotelicam, tanquam rem pretiosissimam & divinā, cum tamen in libello de libris suis ingenue fateatur se libris Dialecticorum ad eam faciendam nihil fuisse adjutum, sed ut ejus faciendæ scientiam perdisceret ad Arithmeticos, Geometras, cæterosq, Mathematicos confugere tandem sibi necessariū fuisse. Quod si ita est, quid ergo profecit Aristoteles in tradendis Posterioribus Analyticis? & ipse Galenus in quatuor commentariis, quos à se in Posteriora Analytica Aristotelis conscriptos fatetur, quid tandem utilitatis aut sibi aut aliis attulit? Quid demum uterq; tantum verborum & nugarum prodegit in ea re, quæ nemini unquam erat profutura? Sed quid ego quæro utilitatem ullam ex ullis Dialecticorum scriptis? cum ad nugandū tantummodo, & ad tempus frustra consumendum videantur fuisse relicta?

Quare

Quare nostram hanc de Galeno censuram, ita concludimus, ut moneamus Philosophiæ studiosos, Galeno fidem in Medicina, quanta maxime potest, habendam esse in reliquis vero rebus, præsertímq; Dialecticis, cum homine cautius agendum. Sed quid dicemus de Interpretibus Aristotelis? nam in his quoq; legendis magnum est periculũ ne Philosophiæ studiosi vehementer lædantur & in maxima incidant errata. Quare de his quoq; aliquid dicendum videtur: ac de Græcis primum, ex quibus hi sunt præcipui, Alexander, Ammonius, Themistius, Simplicius, Philoponus, & alii quidam: qui omnes si considerentur ut Scriptores non omnino inculti neq; barbari, & ut Expositores non obscuri cogitationum suarum, earumq; rerum, quas sciebant non mihi quidem videntur prorsus esse contemnendi: sed si cogitentur ut Dialectici & Philosophi, hoc est, veritatis investigatores & inventores, quovis nomine eos potius arbitror dignos esse quam Philosophi. In judicio enim de rebus paulo majoribus faciendo, & in discernendis veris ab iis, quæ falsa sunt, mirum quam sunt rudes & tardi ingenii, cujus rei hoc vel in primis evidens argumentum & certum indicium affero, quod ex tot falsitatibus & mendaciis & falsis principiis, quibus Dialectica pene tota, & magna etiam Metaphysicæ pars referta est, & quæ à nobis supra fuerunt refutata, ne unum quidem unquam viderunt. Quod si quis forte negat, tantam erratorum in Dialectica & Metaphysica multitudinem reperiri, quantam nos dicimus, age is, quisquis est, accedat, & argumentis refutationibusque nostris recte respondeat, contrariumq; ejus quod à nobis demonstratũ est, probet: tunc enim fortasse credi poterit, Dialecticam & Metaphysicam tot falsitatibus & mendaciis non esse plenam, quot nos affirmamus & in toto hoc opere probamus. Atq; ita de Græcis interpretibus Aristotelis in universum judicamus: nam de singulis eorum erratis si dicere velim, ne mihi quidem totus atque integer annus suffecerit. De Latinis vero & Arabibus simul omnibus ita pronuntio, eos non solum cæcutivisse & penitus exoculatos fuisse in videndis & animadvertendis erroribus Dialecticæ & Metaphysicæ, quemadmodum & Græci, sed præterea etiam alienos fuisse ab omni politiore doctrina, atq; ita spurce, rustice & inquinate locutos esse, ut totam philosophiam & universam sapientiam, barbarismis & solœcismis fœdarint: *ex quibus tamen unum excipio, Thomam Aquinatem, qui si cum illo tanto tamq; mirabili ingenio his temporibus natus esset & literas græcas didicisset, & præceptores meliores habuisset, omninoque in rectiorem instituisset studiorum viam, Deum immortalem, quis & quantus vir potuit evadere*: sed temporibus illis fuit, cum nec græcas literas in Italia doceret quisquam, nec præceptores ulli invenirentur nisi barbari & inculti, &

omnino cum Pseudophilosophia ista in Philosophorum scholis sola floreret. Itaq; non mirum est si excellens & fœcundum alioqui ingenium in illis tantũ scientiis & artibus profecit, quæ tunc vigebant, hoc est, in Dialectica, Metaphysica, & reliquis Pseudophilosophorum disciplinis, in quibus tamen præter cæteros tantum mihi excellere videtur, quantum monoculus inter cæcos. Ex Arabibus vero neminem excipio, fuerunt enim omnes imperiti, barbari, & inculti, saltem ita ut nunc leguntur translati, & præter cæteros Abenrhois, qui quanto plura scripsit, tanto plura posteris dedit imperitiæ & barbariæ suæ indicia: & illud ante omnia, quod scriptum reliquit in principio Dialectices, cum explanans primum caput Isagoges Porphyrii, ut exemplo docere volens quid esset genus, dixit, Adamum esse genus hominum, & Hispaniam esse genus Hispanorum: ex quibus duobus exemplis tanquam ex specimine quodam de reliqua ejus doctrina facile judicium fieri potest, & intelligi eum prorsus ignorasse quid esset genus. Nam si Adamus esset genus hominum sequeretur Adamum solum esse universam hominum multitudinem, non solum præsentium, sed etiam præteritorum & futurorum: quod idem de Hispania & genere Hispanorum intelligendum est.

CAPUT OCTAVUM.

De ratione recte philosophandi, & de corrigendis instaurandisq; Philosophiæ studiis, quæ nunc maxima ex parte perversa & corrupta sunt.

AD persolvendum perfecte omnia ea, quæ inter initia operis promiseramus nos tradituros, superest etiamnum ut pauca scribamus de ratione recte philosophandi, & de corrigendis instaurandisq; Philosophiæ studiis, quæ nunc paulo minus quam tota perversa atq; corrupta sunt. Qua parte absoluta & capiti huic & toti libro tandem aliquando finem imponemus. Ergo *qui recte philosophari* & in veritate rerum investiganda, quam minime fieri potest, errare *cupiunt*, ii ante omnia in memoriam reducant ac servent omnia ea, quæ supra in duobus primis primi libri capitibus à nobis dicta ac præcepta sunt, de principiis philosophandi non solũ veris sed etiam falsis, ut illa tanquam recta & utilia sequi, hæc vero tanquam prava & noxia vitare queant. Hoc est, in primis diligenter percipiant ac *discant literas græcas & latinas*, in quibus duabus linguis, ut ante dixi, scripta sunt omnia fere,

fere, quæ sunt scitu cognituq; dignissima. Deinde cognoscant & probe teneant præcepta & *documenta omnia, quæ traduntur in libris Grammaticorum & Rhetorum*, sine quibus omnis doctrina est indocta, & omnis eruditio est inerudita. Tum assidue *legant ac versent probatissimos quosq; authores* tam græcos quam latinos, *& communem usum loquendi*, non modo illorum sed etiam *vulgi ac populi ipsius intelligant*. Tum autem ante omnia *liberos se conservent* ac solutos *ab omni Philosophorum secta*: neq; se cuiquam ita addicentes, ut quasi vendant atque abalienent judicandi libertatem: neque in ullius, quamlibet magni viri, verba ita jurantes, ut non libere & ingenue de omnibus rebus, prout veritas ipsa & rerum natura postulare videtur, sentire ac pronuntiare possint. Ad hæc ne à communi & consueta doctorum omnium loquendi consuetudine recedant, ne nimis breviter nimisq; obscure loquantur aut scribant, *ne tractent quæstiones per se manifestas & inconsistentes*; quæ à Græcis vocantur *ἀσύστατα ζητήματα*, *ne quicquam παράδοξον*, *aut insuetatum aut novum in Philosophiam introducant*, nec introductum ab alio recipiant aut approbent, *nisi magna aliqua ratione* aut necessitate adducti & coacti. Quemadmodum nos antea fecimus, qui & veritatis amore compulsi & juvandi studiosos desiderio accensi, *introduximus in Philosophiam multa, quæ à nemine unquam veterum Philosophorum fuerant excogitata*: *ex quibus unum* vel præcipuum fuit, *comprehensio universorum singularium* sui cujusque generis vera, & universum ipsum verum, *vice abstractionis universalium* à singularibus falsæ, & universalis falsi. *Alterum vero locutiones propriæ & figuratæ* à doctissimis quibusque viris tam Græcis quam Latinis frequenter usurpatæ, loco primarum & secundarum intentionum sophisticarum & monstrosarum, quas imperiti linguarum, & communis loquendi usus ignari, excogitarant. *Tertium distinctio & separatio rerum à verbis, & verborum à rebus*, qua non introducta & ignorata, necesse est in veterum scriptis intelligendis multa & gravia committere errata, pro primis & secundis substantiis, quæ nulla alia de causa à Pseudophilosophis fuerunt inventæ, nisi quia neq; rerum à verbis, neque verborum à rebus distinctionem facere sciebant. *Quartum positio & introductio multitudinis rerum singularium, sive totius discreti*, in quartam partem divisionis generalis rerum, vice universalis falsi & portentosi, excogitati ac reperti à Pseudophilosophis eo quia nesciebant genera rerum & species dividuas eorum nihil aliud esse, nisi res, hoc est, singularia in universum capta, vel multitudines rerum singularium universe acceptas. *Quintum vera genera, veras species, veras scientias, veras artes*, loco monstrosorum generum, prodigiosarum specierum, commentitiarum scientiarum, falsarum

artium, & multa alia, quæ nemo unquam ex superioribus Philosophis, quod sciam, animadverterat. Hæc inquam nos omnia coacti iis de caussis, quas diximus, introduximus in Philosophiam, expulsis & ejectis omnibus eorũ contrariis. Præterea iidem recte philosophari cupientes caveant ne pro certo putent istos libros, qui nunc pro Aristotelicis leguntur, vere esse Aristotelicos, atque ita ut nunc habentur, ab Aristotele vere compositos fuisse, ob eas, quas ante protulimus rationes: & postremo ne ullo pacto credant ad recte philosophandum utilem aut necessariam esse istam Dialecticam sive Logicam, quæ hodie est in usu, & quam nos in toto hoc opere ostendimus esse totã vel falsam vel inutilem, vel supervacuam, vel impertinentem. Eandemq; opinionem habeant, si non de tota, at certe de magna parte Metaphysicæ, quam una cum Dialectica supra monstravimus ex omni artium & scientiarum numero esse removendã. His enim omnibus, quæ dixi, vel sequendis vel fugiendis studiosi Philosophiæ, vel non omnino vel certe non multũ in philosophando poterunt errare: si præterea tamen etiam cognoverint, & tanquam scopulos quosdam diligenter vitaverint ea, quæ supra monuimus esse falsa & perversa philosophandi principia: ut ea, quæ traduntur à Porphyrio in Isagoge de genere, specie, differentia, proprio, & accidente & omnino de universalibus, sive prædicabilibus, sive quinq; vocibus, ut Græci vocant. item ea, quæ scribuntur ab Aristotele partim in Anteprædicamentis, ut de æquivocis, de univocis, de iis quæ dicuntur & quæ sunt: partim in Prædicamentis, de substantiis primis & secundis, de loco & tempore & sono, de qualitate tantum speciali, nulla generalis facta mentione, & de aliis: partim in libro περὶ ἑρμηνείας, de nomine, verbo, oratione, de divisione propositionũ in particulares & universales: partim deniq; in aliis omnibus totius Aristotelici Organi libris, quæ à nobis supra fuerunt refutata. Hæc enim vere falsa sunt & perversa philosophandi principia, quibus recipiendis, probandis, & sequendis non solum interpretes Græci, Latini, & Arabes, sed etiam Porphyrius, Galenus, & Aristoteles ipse in profundissimas errorum, mendaciorum, & falsitatum tenebras præcipitaverunt. Neq; solum ipsi erraverunt, sed etiam errare fecerunt sexcenta, ut opinor, millia hominũ, quicunq; per annos amplius decies centenos illorũ scripta tanquam oracula quædam vel Evangelia legerunt: & omnibus iis, quæ dicunt, sine ulla consideratione aut judicio plenissimã adhibuerant fidem: atq; ita velut cæci, ut dicitur, à cæcis ducti omnes simul in tenebrosissimam erroris & ignorantiæ foveam corruerunt. Cur autem ista Dialectica, de qua loquimur, non solum non sit necessaria nec utilis, sed contra potius etiam damnosa & noxia recte philosophari cupiẽtibus, tametsi ex iis, quæ supra disputavimus

pene

pene in totis quatuor hujus libri voluminibus satis aperte intelligi potest, rursus tamen breviter hic demonstro. In summa in omni Dialectica & in universo Aristotelis Organo, ut ipsimet Dialectici ajunt, tria tantum traduntur, quorum unum & primum est, simplicium vocum apprehensio, in Isagoge Porphyrii & in Prædicamentis Aristotelis: alterum earundem simplicium vocum apprehensarum compositio ad propositiones faciendas, in libro περὶ ἑρμηνείας: tertium compositorum discursus ad argumentandum & probandum, in reliquis omnibus Dialecticæ Aristotelis libris. Quæ quidem tria Dialectici pene omnia male & perverse tradunt, & propterea si quis recte philosophaturus eorum aliquod unum vel plura discat à Dialecticis, non modo non adjuvari eũ sed contra potius etiam non leviter lædi necesse est. Simpliciũ autem vocum significationem à Dialecticis non recte apprehendi, & propterea nõ recte posse tradi, ex eo maxime probatur & convincitur, quod in duobus prope millibus annorum nemo eorũ unquam recte potuit intelligere, quid vere significetur voce generis, voce speciei, voce differentiæ, voce proprii, voce accidentis, voce ejus quod est τὸ καθόλου græce, sive universalis latine, voce synonymi, voce homonymi, voce οὐσίας, voce ποιότητος, & vocibus aliorum multorum, quæ omnia à nobis supra jure optimo fuerunt reprehensa, tanquam recte philosophari cupientibus non solum non utilia sed etiam damnosa & noxia. Quare quomodo potest esse utilis aut necessaria recte philosophaturis pars ista Dialecticæ? in qua si demas ea, quæ sunt vel falsa, vel inutilia, vel ridicula, ne quota quidem ejus portio sana remanebit? Quid referam hic ingentem multitudinem verborum inauditorum & plusquam barbarorum, quæ à recentioribus Dialecticis latinis per imperitiam non solum rerum sed etiam linguarum, in Philosophiam fuerunt invecta? Quis est enim in scholis istorum Philosophastrorum tam parum versatus, qui non centies audiverit, potentialitates, quiditates, entitates, hæceitates, universalitates, formalitates, materialitates, & alia sexcenta hujusmodi verborum monstra? Quæ qui paulo frequentius usurpant, usq; adeo læduntur & pervertuntur, ut necesse sit eos non solum valde falli & errare in philosophando, sed etiam in loquendo & scribendo vehementer fœdari & conspurcari. Et quisquam posthac reperietur, qui horum omnium admonitus, simplicium vocum apprehensionem à Dialecticis petendam arbitretur? profecto si id faciet, magnas stultitiæ suæ dabit pœnas. Sed de Latinis Philosophastris hactenus, Græci vero minus quidem illi barbari sunt, sed tamen eorum sermo non omnino caret vitiis & monstris, habent enim & illi quoque suos εἰδικοὺς καὶ κοινοὺς ἀνθρώπους, & τετρατώδη γένη & εἴδη, & τὰς δευτέρας οὐσίας, à nemine unquam intellectas.

& τὰς

& τὰς ἀποδείξεις, quarum nullum extat exemplum, ne apud illos quidem, qui eas facere docent, & τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας, quas Medicus ille nec apud Medicos, ne apud Philosophos, sed apud solos Deos reperiri putat, si tamen usquam reperiuntur. Omitto sapientiam illam, cujus auxilio Anaxagoras ille, ut opinor, cognovit nivem esse nigram, atque ideo non immerito pro vere sapientis hominis exemplo ab Aristotele in Ethicis commemoratur. Hæc & ejusmodi alia plurima non tam vocabulorum quàm rerum portenta passim reperiuntur in libris Pseudophilosophorum græcorum, ut ab eis quoq; verborum simplicium delectus nullo pacto sit petendus. Quod dixi de simplicium verborũ apprehensione, idem quoq; dico de eorũ compositione, hoc est, in componendis simplicibus verbis & propositionibus faciendis, tam affirmativis quam negativis, tam universalibus quam particularibus: & in omnibus earum oppositionibus tam contrariis quam subcontrariis, tam contradictoriis quã subalternis, nullo pacto ab iis, qui recte sunt philosophaturi, imitandum esse modum loquendi Dialecticorum tam Græcorũ quam Latinorum & Arabum. Nam licet Græci minus sint imperiti, & pauciores solœcismos in suis scriptis faciant, tamen in eodem opinionum & sententiarum falsitate & perversitate versantur, qua Latini & Arabes. Quare nemo illorum prorsus bene componendi verba simplicia & faciendi rectas propositiones satis idoneus est author. Nec magis utilis aut necessaria recte philosophari volentibus est tertia illa pars Dialecticæ, quæ est, ut illi vocant, de compositorum discursu, quam duæ illæ superiores: si quidem ad syllogismos cæterasq; argumentationes faciendas, & ad inveniendũ argumenta, & omnino ad probandum aliquid veritatemq; investigandam quam sint apposita & accomõdata Dialecticorum præcepta, satis, ut opinor, abunde supra cognosci potuit ex iis, quæ diximus de libris quatuor Analyticorum, & octo Topicorum. Nam Parva illa, quæ vocantur, Logicalia, quam sint inepta, inutilia, & ridicula, ne Dialectici quidem ipsi, si qui sunt paulo minus inepti, dissimulare quidem aut negare audent. Atq; ita neq; simplicium apprehensio, ut eorum nominibus utar, neq; simplicium compositio, neq, compositorum discursus à Dialecticis petenda sunt, eo quod in simplicibus eorum vocibus multi barbarismi, in compositis non pauciores solœcismi, in compositorum vero discursu non solum creberrimæ falsitates sententiarum, sed etiam omnia orationis vitia reperiuntur. Sed dicet aliquis, si nulla istarum trium partium à Dialecticis discẽda est, à quo agitur recte philosophari cupientes hæc discere poterunt? Breviter respondeo, à probatis Scriptoribus tam Græcis quam Latinis, præsertimque ab illis, qui in disputando & argumentando frequenter versantur, ut ex Græcis

ex Græcis à Platone, à Demosthene: ab Isocrate, atque etiam ab Aristotele, sed in iis libris, in quibus loquitur, ut vir doctus, & in media Græcia natus, non in iis, in quibus ut Dialecticus & Metaphysicus nugatur. Similiterque ab aliis omnibus, qui vere græcam, non Pseudophilosophicam & sophisticam faciunt orationem. Ex Latinis vero à M. Cicerone, & ab aliis vere Scriptoribus Romanis, quicunq; vel disputationes philosophicas, vel orationes aliquas forenses monumentis literarum proditas reliquerunt. Ab his ego inquã non à Pseudophilosophis hortor omnes recte philosophari cupiẽtes, ut discãt verba simplicia usurpare, ad significandos animorum suorum sensus, & eadem componere ad faciendas propositiones affirmativas, negativas, universales, particulares, & composita in syllogismos, & quascunque alias argumentationes formare, & argumenta ad probandum invenire, sive de humanis rebus sive de divinis, sive de terrestribus sive de cælestibus sit disserendum ac disputandum. Atq; his de causis arbitror Dialecticam istam nostratem non solum non prodesse ad recte philosophandum, sed contra potius etiam vehementer obesse. Quod autem attinet ad studia Philosophiæ, quæ nunc maxima ex parte perversa sunt atq; corrupta, ea mihi percommode sic videntur corrigi atq; instaurari posse, si primum ex scholis philosophicis expellantur & ejiciantur omnes Dialectici sive Logici, omnes Metaphysici, præsertim barbari, omnes deniq; Pseudophilosophi & Philosophastri, qui profitentur & docent Philosophiam istam balbutientem & barbaram, & omnino omnes, quicunq; sapientiã ab eloquentia, hoc est, ut vere inquit Cicero, tanquam os à pectore & linguam à corde separant. Quandiu enim ista publica & perniciosa studiorum philosophicorum, & omnium bonorum ingeniorum pestis in scholis Philosophiæ & sapiẽtiæ dominabitur, tandiu in eis & barbaries oris, & falsitas cordis expulsa vera Philosophia & vera sapientia dominabitur. Deinde his omnibus expulsis & ejectis si loco eorum accersantur, & conducantur ad prælegendum & docendum homines utriusq; linguæ peritissimi & quod ejus fieri potest, nullius bonæ artis aut scientiæ ignari, sed ante omnia diserti & eloquentes, & qui sapientiam cum eloquentia vel conjunxerint vel certe totis viribus conjungere adnitantur. Sic enim fiet, ut qui ab eis discent, uno eodemq; tempore & sapientes & eloquentes evadant. Atq; ita mihi studiorum Philosophiæ, quæ nunc maxima ex parte perversa atq; corrupta sunt, correctio atq; instauratio percommode fieri posse videtur. Ex multis vero Philosophiæ disciplinis, & ex multis in unaquaq; earum Scriptoribus quam potissimum & quem sequi debeant ii, qui recte sunt philosophaturi, non facile est dictu. Nam cum habeamus prope omnia alia literarum studia ferme perfecta, & in eis Scriptores

excellentissimos ac tales, quibus fere nihil ad perfectionem deesse videtur, ut in Poesi ac versibus faciendis Homerum & Virgilium, in Eloquentia & orationibus componendis Demosthenem & Cicer. in Historia & rerum gestarũ monumentis scribendis Dionysium Halicarnasseũ & Titum Livium multosq; alios tam Græcos quam Latinos, in Medicina & morbis curandis Hippocratem & Galenum, in Arithmetica & Geometria reliquisq; Mathematicis Euclidem & Ptolemæum, & in aliis similiter: Cum inquam habeamus reliqua omnia literarum studia talia, & in eis authores tales, quales diximus: tamen nescio quo fato aut qua studiosorum infelicitate factum est, ut ex multis Philosophiæ sectis, quæ jam inde ab antiquis temporibus fuerunt institutæ, nullam usq; in hunc diem habeamus non dico perfectam, sed ne ad perfectionẽ quidẽ longo intervallo accedentem, quam recte philosophaturis tuto atq; utiliter sequendam proponere posse videamur, nisi Peripateticam & Aristotelicam, & eam quidem non quia perfecta atq; optima sit, sed quia minus imperfecta minusq; mala quam cæteræ. Namq; Stoica nimis est severa & rigida ut pote, quæ fateri non vult dolorem esse malum, & dicere audet peccata omnia esse paria. Epicurea nimis mollis & voluptuaria, quippe quæ summum bonum in sola voluptate atq; adeo in cibo & potu rebusq; venereis collocat. Academica vetus, hoc est, Platonica sive Socratica, nimium à communi omnium victu ac cultu abhorret, partim quia tradit adhominandam illam cõmunionem non solum omniũ bonorũ, sed etiam uxorum ac filiorum, partim etiam quia docet fabulosam illam animarum nostrarum transmigrationẽ, partim deniq; quia ponit Ideas illas nunquam à quoquam satis intellectas, & ab Aristotele toties refutatas. Sceptica sive Ephectica & Academica nova, ex qua etiam fuit Cicero, nimis omnia confundit & incerta reddit, cum nihil omnino certo sciri putet, & pro omnibus contraq; omnia disputare se profiteatur in utranq; partem. Ex his inquam omnibus Philosophorum disciplinis & aliis quibusdam ignobilioribus, nulla omnino propter eas, quas dixi, causas, recte philosophaturis ad sequendum atq; imitandum satis tuto proponi potest, præter unã Peripateticã & Aristotelicam & eam quoq; talem, ut dixi. Quare ut ante non semel monui, sic etiam hoc loco omnes recte philosophandi studiosos etiam atq; etiam moneo, Aristotelis scripta omnia, diligenter quidẽ versanda & legenda esse, præsertim, quæ non sunt nec Dialectica nec Metaphysica, sed cum diligenti consideratione ac judicio, ut recipiantur & probentur ea tantum, quæ sunt vera & utilia, quæ autem nec vera nec utilia sunt, statim improbentur ac rejiciantur. De scriptis vero & libris Interpretum Aristotelis præsertim Græcorum deq; ipsis Interpretibus rursus ita censeo, eos non negligendos quidem esse omnino,

omnino, sed legendos & sequendos eodē plane modo quo Aristotelem h. e. non nisi in scriptis à dialectica & metaphysica vanitate alienis, ac ne in his quidem nisi adhibendo maximam considerationem ac judicium, ne simul cum veris non pauca etiam falsa adhæreant ac perdiscantur. In summa de his omnibus, hoc est, tam Græcis quam Latinis & Arabibus, breviter ita judicari volo ut de hominibus parum doctis & judicio carentibus, ut pote qui ex tot ac tantis tamq; manifestis erroribus & falsitatibus Aristotelis, quot & quantas nos supra refutavimus, ne unam quidem unquam videre aut animadvertere potuerunt. Quanquam erroris eorum ac deceptionis non tam ipsi in causa fuerunt, qui eam Philosophiæ doctrinam sequebantur, quam ab Aristotele invenerant traditam & ab omnibus pene usurpatam, quam Aristoteles ipse Hæresiarcha, qui eam doctrinam primus invenerat ac tradiderat, & errandi eis author fuerat. Quid enim facerent miseri, qui nullum alium habebant meliorem, quem sequerentur, & à quo discerent? & quomodo non putarent id sine ulla dubitatione verum atque utile esse, quod à tot millibus hominum, per tot secula, quamvis falsissime confirmatum approbatumque videbant? Quamobrem *Nicolaus Leonicus Patavinus ætate nostra vir* licet *doctißimus in Dialogo quodam suo, quem inscripsit Peripateticum*, non recte invehitur in Philosophos sui temporis, quos appellat quæstuarios, affirmans eos sine honoris præfatione honeste nominari non posse: tum hæc ad verbum addit. *Tantum enim abest ut ab istiusmodi hominibus exculti aliquid eruditiq; discas, ut è contrario si quid eruditi prius excultiq; didiceris, cum ad illos accesseris, eorum contagio proculdubio dedocearis oportet. An non ego decem integros annos, horum auditoria, ne dicam, lustra, assidua contrivi opera? omnesq; illorum ineptias & futiles captionum trichas, siccis, ut ajunt, auribus ebibi? anxie semper quæritans, si quid inde excerpere possem, ne vacuis, quod dicunt, manibus & oscitans domum redirem. Verum Dii immortales, quam rerum inanitatem apud illos, quantam bonarum literarum solitudinem reperi, in quo tamen ut in malis nihil mihi magis sapere visus sum, quam quod cum illis desipere aliquando destiti: neq; per omne vitæ spatium, ut plerique solent, in cœnosa illa ignorantia voragine demersus contabui.* His inquam verbis Leonicus, ut dixi, invehitur in Philosophastros sui temporis, & vere quidem ille, sed non omnino juste. Nam sunt illi quidem tales, ut ab eo describuntur, sed causa cur ita sint, non tam in ipsis est quam in Aristotele eorum Hæresiarcha: ille enim reliquit eis præclarum illud Dialecticæ Organum, & egregios illos Metaphysicæ libros, quibus in operibus ferme nihil aliud nisi nugari & garrire discunt. Quare debebat Leonicus non eos solos accusare, sed una cum eis etiam

compendium redacta, fateor Aristotelē quamlibet placet Pseudophilosophis esse laudandum, & plane tanquam præstantissimum Scriptorem divinis laudibus esse ornandum: paucis tamen quibusdam exceptis, in quibus nimium, ut ita dicam, dialecticari aut metaphysicari videtur. In cæteris vero operibus tantum abest, ut eum magnopere laudandum putē, ut maxime mihi videatur esse reprehendendus, præsertimq; in Dialecticis & Metaphysicis & ubicunq; agit de suis illis plusquam monstrosis generibus, speciebus, secundis substantiis, & omnino de universalibus realibus: & prætereade sua illa plusquam falsa & mendaci abstractione, demonstratione, scientia & sapientia. Quæ omnia licet à nobis supra fuerint refutata tanquam falsissima, tamen ab Aristotele fuerunt introducta, & pene in omnibus operibus suis usurpata ac celebrata tanquam verissima. De quibus quidem omnibus uter nostrum, hoc est, Aristoteles an nos verius senserimus, doctorū hominum erit judicium. Nunc nos tantū volumus philosophiæ candidatos esse admonitos. Aristotelis opera diligenter quidem legenda esse, sed caute & cum judicio, ne inter plurima vera non paucissima etiam falsa discantur: & in summa de Aristotele ita sentiendum, quemadmodum inter initia operis dixi: nempe, ubi bene dicit nihil melius, ubi male nihil pejus posse excogitari. De Galeno vero una cum Jo. Pico Mirandula breviter ita sentimus, ut libenter fateamur authoritatem ejus apud nos tantum quantum maxime potest, valere debere: ubi decernitur de rebus ad Medicinam pertinentibus, id enim Medici officium est, in qua professione præcellentem Galenum vereq; divinum, una cum doctorū consensu probamus & admiramur. At cum de rebus extra scientiam Medicinæ positis est judicandum & decernendum, cautius cum homine agendum putamus. Nā ipse quoq; ut dixi, mirabiliter infatuatus fuit, inani quadam & vana existimatione & admiratione rerum Dialecticarum, sic ut frequenter in ore habeat demonstrationem illam Aristotelicam, tanquam rem pretiosissimam & divinā, cum tamen in libello de libris suis ingenue fateatur se libris Dialecticorum ad eam faciendam nihil fuisse adjutum, sed ut ejus faciendæ scientiam perdisceret ad Arithmeticos, Geometras, cæterosq; Mathematicos confugere tandem sibi necessariū fuisse. Quod si ita est, quid ergo profecit Aristoteles in tradendis Posterioribus Analyticis? & ipse Galenus in quatuor commentariis, quos à se in Posteriora Analytica Aristotelis conscriptos fatetur, quid tandem utilitatis aut sibi aut aliis attulit? Quid demum uterq; tantum verborum & nugarum prodegit in ea re, quæ nemini unquam erat profutura? Sed quid ego quæro utilitatem ullam ex ullis Dialecticorum scriptis? cum ad nugandū tantummodo, & ad tempus frustra consumendum videantur fuisse relicta?

Quare

Quare noſtram hanc de Galeno cenſuram, ita concludimus, ut moneamus Philoſophiæ ſtudioſos, Galeno fidem in Medicina, quanta maxime poteſt, habendam eſſe in reliquis vero rebus, præſertímq; Dialecticis, cum homine cautius agendum. Sed quid dicemus de Interpretibus Ariſtotelis? nam in his quoq; legendis magnum eſt periculũ ne Philoſophiæ ſtudioſi vehementer lædantur & in maxima incidant errata. Quare de his quoq; aliquid dicendum videtur: ac de Græcis primum, ex quibus hi ſunt præcipui, Alexander, Ammonius, Themiſtius, Simplicius, Philoponus, & alii quidam: qui omnes ſi conſiderentur ut Scriptores non omnino inculti neq; barbari, & ut Expoſitores non obſcuri cogitationum ſuarum, earumq; rerum, quas ſciebant non mihi quidem videntur prorſus eſſe contemnendi: ſed ſi cogitentur ut Dialectici & Philoſophi, hoc eſt, veritatis inveſtigatores & inventores, quovis nomine eos potius arbitror dignos eſſe quam Philoſophi. In judicio enim de rebus paulo majoribus faciendo, & in diſcernendis veris ab iis, quæ falſa ſunt, mirum quam ſunt rudes & tardi ingenii, cujus rei hoc vel in primis evidens argumentum & certum indicium affero, quod ex tot falſitatibus & mendaciis & falſis principiis, quibus Dialectica pene tota, & magna etiam Metaphyſicæ pars referta eſt, & quæ à nobis ſupra fuerunt refutata, ne unum quidem unquam viderunt. Quod ſi quis forte negat, tantam erratorum in Dialectica & Metaphyſica multitudinem reperiri, quantam nos dicimus, age is, quiſquis eſt, accedat, & argumentis refutationibuſque noſtris recte reſpondeat, contrariumq; ejus quod à nobis demonſtratũ eſt, probet: tunc enim fortaſſe redi poterit, Dialecticam & Metaphyſicam tot falſitatibus & mendaciis non eſſe plenam, quot nos affirmamus & in toto hoc opere probamus. Atq; ita de Græcis interpretibus Ariſtotelis in univerſum judicamus: nam de ſingulis eorum erratis ſi dicere velim, ne mihi quidem totus atque integer annus ſuffecerit. De Latinis vero & Arabibus ſimul omnibus ita pronuntio, eos non ſolum cæcutiviſſe & penitus exoculatos fuiſſe in videndis & animadvertendis erroribus Dialecticæ & Metaphyſicæ, quemadmodum & Græci, ſed præterea etiam alienos fuiſſe ab omni politiore doctrina, atq; ita ſpurce, ruſtice & inquinate locutos eſſe, ut totam philoſophiam & univerſam ſapientiam, barbariſmis & ſolœciſmis fœdarint: *ex quibus tamen unum excipio, Thomam Aquinatem, qui ſi cum illo tanto tamq; mirabili ingenio his temporibus natus eſſet & literas græcas didiciſſet, & præceptores meliores habuiſſet, omninoque in rectiorem inſtitiſſet ſtudiorum viam, Deum immortalem! quantus & qualis vir potuit evadere*: ſed temporibus illis fuit, cum nec græcas literas in Italia doceret quiſquam, nec præceptores ulli invenirentur niſi barbari & inculti, &

omnino cum Pseudophilosophia ista in Philosophorum scholis sola floreret. Itaq; non mirum est si excellens & fœcundum alioqui ingenium in illis tantū scientiis & artibus profecit, quæ tunc vigebant, hoc est, in Dialectica, Metaphysica, & reliquis Pseudophilosophorum disciplinis, in quibus tamen præter cæteros tantum mihi excellere videtur, quantum monoculus inter cæcos. Ex Arabibus vero neminem excipio, fuerunt enim omnes imperiti, barbari, & inculti, saltem ita ut nunc leguntur translati, & præter cæteros Abenrhois, qui quanto plura scripsit, tanto plura posteris dedit imperitiæ & barbariæ suæ indicia: & illud ante omnia, quod scriptum reliquit in principio Dialectices, cum explanans primum caput Isagoges Porphyrii, ut exemplo docere volens quid esset genus, dixit, Adamum esse genus hominum, & Hispaniam esse genus Hispanorum: ex quibus duobus exemplis tanquam ex specimine quodam de reliqua ejus doctrina facile judicium fieri potest, & intelligi eum prorsus ignorasse quid esset genus. Nam si Adamus esset genus hominum sequeretur Adamum solum esse universam hominum multitudinem, non solum præsentium, sed etiam præteritorum & futurorum: quod idem de Hispania & genere Hispanorum intelligendum est.

CAPUT OCTAVUM.

De ratione recte philosophandi, & de corrigendis instaurandisq; Philosophiæ studiis, quæ nunc maxima ex parte perversa & corrupta sunt.

AD persolvendum perfecte omnia ea, quæ inter initia operis promiseramus nos tradituros, superest etiamnum ut pauca scribamus de ratione recte philosophandi, & de corrigendis instaurandisq; Philolophiæ studiis, quæ nunc paulo minus quam tota perversa atq; corrupta sunt. Qua parte absoluta & capiti huic & toti libro tandem aliquando finem imponemus. Ergo *qui recte philosophari* & in veritate rerum investiganda, quam minime fieri potest, errare *cupiunt*, ii ante omnia in memoriam reducant ac servent omnia ea, quæ supra in duobus primis primi libri capitibus à nobis dicta ac præcepta sunt, de principiis philosophandi non solū veris sed etiam falsis, ut illa tanquam recta & utilia sequi, hæc vero tanquam prava & noxia vitare queant. Hoc est, in primis diligenter percipiant ac *discant literas græcas & latinas*, in quibus duabus linguis, ut ante dixi, scripta sunt omnia fere.

fere, quæ sunt scitu cognituq; dignissima. Deinde cognoscant & probe teneant præcepta & *documenta omnia, quæ traduntur in libris Grammaticorum & Rhetorum*. sine quibus omnis doctrina est indocta, & omnis eruditio est inerudita. Tum assidue *legant ac versent probatissimos quosq; authores* tam græcos quam latinos, *& communem usum loquendi*, non modo illorum sed etiam *vulgi ac populi ipsius intelligant*. Tum autem ante omnia *liberos se conservent* ac solutos *ab omni Philosophorum secta*: neq; se cuiquam ita addicentes, ut quasi vendant atque abalienent judicandi libertatem; neque in ullius, quamlibet magni viri, verba ita jurantes, ut non libere & ingenue de omnibus rebus, prout veritas ipsa & rerum natura postulare videtur, sentire ac pronuntiare possint. Ad hæc ne à communi & consueta doctorum omnium loquendi consuetudine recedant, ne nimis breviter nimisq; obscure loquantur aut scribant, *ne tractent quæstiones per se manifestas & inconsistentes*; quæ à Græcis vocantur ἀσύστατα ζητήματα, *ne quicquam παράδοξον, aut inusitatum aut novum in Philosophiam introducant*, nec introductum ab alio recipiant aut approbent, *nisi magna aliqua ratione* aut necessitate adducti & coacti. Quemadmodum nos antea fecimus, qui & veritatis amore compulsi & juvandi studiosos desiderio accensi, *introduximus in Philosophiam multa, quæ à nemine unquam veterum Philosophorum fuerant excogitata: ex quibus unum* vel præcipuum fuit, *comprehensio universorum singularium* sui cujusque generis vera, & universum ipsum verum, *vice abstractionis universalium* à singularibus falsæ, & universalis falsi. *Alterum vero locutiones propriæ & figuratæ* à doctissimis quibusque viris tam Græcis quam Latinis frequenter usurpatæ, loco primarum & secundarum intentionum sophisticarum & monstrosarum, quas imperiti linguarum, & communis loquendi usus ignari, excogitarant. *Tertium distinctio & separatio rerum à verbis, & verborum à rebus*, qua non introducta & ignorata, necesse est in veterum scriptis intelligendis multa & gravia committere errata, pro primis & secundis substantiis, quæ nulla alia de causa à Pseudophilosophis fuerunt inventæ, nisi quia neq; rerum à verbis, neque verborum à rebus distinctionem facere sciebant. *Quartum positio & introductio multitudinis rerum singularium, sive totius discreti*, in quartam partem divisionis generalis rerum, vice universalis falsi & portentosi; excogitati ac reperti à Pseudophilosophis eo quia nesciebant genera rerum & species dividuas eorum nihil aliud esse, nisi res, hoc est, singularia in universum capta, vel multitudines rerum singularium universe acceptas. *Quintum vera genera, veras species, veras scientias, veras artes*, loco monstrosorum generum, prodigiosarum specierum, commentitiarum scientiarum, falsarum

artium, & multa alia, quæ nemo unquam ex superioribus Philosophis, quod-sciam, animadverterat. Hæc inquam nos omnia coacti iis de causis, quas diximus, introduximus in Philosophiam, expulsis & ejectis omnibus eorũ contrariis. Præterea iidem rectè philosophari cupientes caveant ne pro certo putent istos libros, qui nunc pro Aristotelicis leguntur, verè esse Aristotelicos, atque ita ut nunc habentur, ab Aristotele verè compositos fuisse, ob eas, quas ante protulimus rationes: & postremo nullo pacto credant ad rectè philosophandum utilem aut necessariam esse istam Dialecticam sive Logicam, quæ hodie est in usu, & quam nos in toto hoc opere ostendimus esse totã vel falsam vel inutilem, vel supervacuam, vel impertinentem. Eandemq; opinionem habeant, si non de tota, at certe de magna parte Metaphysicæ, quam unà cum Dialectica supra monstravimus ex omni artium & scientiarum numero esse removendã. His enim omnibus, quæ dixi, vel sequendis vel fugiendis studiosi Philosophiæ, vel non omnino vel certe non multũ in philosophando poterunt errare: si præterea tamen etiam cognoverint, & tanquam scopulos quosdam diligenter vitaverint ea, quæ supra monuimus esse falsa & perversa philosophandi principia: ut ea, quæ traduntur à Porphyrio in Isagoge de genere, specie, differentia, proprio, & accidente & omnino de universalibus, sive prædicabilibus, sive quinq; vocibus, ut Græci vocant. item ea, quæ scribuntur ab Aristotele partim in Antepradicamentis, ut de æquivocis, de univocis, de iis quæ dicuntur & quæ sunt: partim in Prædicamentis, ut de substantiis primis & secundis, de loco & tempore & sono, de qualitate tantum speciali, nulla generalis facta mentione, & de aliis: partim in libro περὶ ἑρμηνείας, de nomine, verbo, oratione, de divisione propositionũ in particulares & universales: partim deniq; in aliis omnibus totius Aristotelici Organi libris, quæ à nobis supra fuerunt refutata. Hæc enim vere falsa sunt & perversa philosophandi principia, quibus recipiendis, probandis, & sequendis non solum interpretes Græci, Latini, & Arabes, sed etiam Porphyrius, Galenus, & Aristoteles ipse in profundissimas errorum, mendaciorum, & falsitatum tenebras præcipitaverunt. Neq; solum ipsi erraverunt, sed etiam errare fecerunt sexcenta, ut opinor, millia hominũ, quicunq; per annos amplius decies centenos illorũ scripta tanquam oracula quædam vel Evangelia legerunt: & omnibus iis, quæ dicunt, sine ulla consideratione aut judicio plenissimã adhibuerant fidem: atq; ita veluti cæci, ut dicitur, à cæcis ducti omnes simul in tenebrosissimam erroris & ignorantiæ foveam corruerunt. Cur autem ista Dialectica, de qua loquimur, non solum non sit necessaria nec utilis, sed contra potius etiam damnosa & noxia rectè philosophari cupiẽtibus, tametsi ex iis, quæ supra disputavimus pene

pene in totis quatuor hujus libri voluminibus satis aperte intelligi potest, rursus tamen breviter hic demonstro. In summa in omni Dialectica & in universo Aristotelis Organo, ut ipsimet Dialectici ajunt, tria tantum traduntur, quorum unum & primum est, simplicium vocum apprehensio, in Isagoge Porphyrii & in Prædicamentis Aristotelis: alterum earundem simplicium vocum apprehensarum compositio ad propositiones faciendas, in libro περὶ ἑρμηνείας: tertium compositorum discursus ad argumentandum & probandum, in reliquis omnibus Dialecticæ Aristotelis libris. Quæ quidem tria Dialectici pene omnia male & perverse tradunt, & propterea si quis recte philosophaturus eorum aliquod unum vel plura discat à Dialecticis, non modo non adjuvari eũ sed contra potius etiam non leviter lædi necesse est. Simpliciũ autem vocum significationem à Dialecticis non recte apprehendi, & propterea nõ recte posse tradi, ex eo maxime probatur & convincitur, quod in duobus prope millibus annorum nemo eorũ unquam recte potuit intelligere, quid vere significetur voce generis, voce speciei, voce differentiæ, voce proprii, voce accidentis, voce ejus quod est τὸ καθόλου græce, sive universalis latine, voce synonymi, voce homonymi, voce οὐσίας, voce ποιότητος, & vocibus aliorum multorum, quæ omnia à nobis supra jure optimo fuerunt reprehensa, tanquam recte philosophari cupientibus non solum non utilia sed etiam damnosa & noxia. Quare quomodo potest esse utilis aut necessaria recte philosophaturis pars ista Dialecticæ? in qua si demas ea, quæ sunt vel falsa, vel inutilia, vel ridicula, ne quota quidem ejus portio sana remanebit? Quid referam hic ingentem multitudinem verborum inauditorum & plusquam barbarorum, quæ à recentioribus Dialecticis latinis per imperitiam non solum rerum sed etiam linguarum, in Philosophiam fuerunt invecta? Quis est enim in scholis istorum Philosophastrorum tam parum versatus, qui non centies audiverit, potentialitates, quiditates, entitates, hæcceitates, universalitates, formalitates, materialitates, & alia sexcenta hujusmodi verborum monstra? Quæ qui paulo frequentius usurpant, usq; adeo læduntur & pervertuntur, ut necesse sit eos non solum valde falli & errare in philosophando, sed etiam in loquendo & scribendo vehementer fœdari & conspurcari. Et quisquam posthac reperietur, qui horum omnium admonitus, simplicium vocum apprehensionem à Dialecticis petendam arbitretur? profecto si id faciet, magnas stultitiæ suæ dabit pœnas. Sed de Latinis Philosophastris hactenus, Græci vero minus quidem illi barbari sunt, sed tamen eorum sermo non omnino caret vitiis & monstris, habent enim & illi quoque suos εἰδικοὺς καὶ κοινοὺς ἀνθρώπους, & τετραγώνου γένη καὶ εἴδη, & τὰς δευτέρας οὐσίας, à nemine unquam intellectas.

& τὰς

& τὰς ἀποδείξεις, quarum nullum extat exemplum, ne apud illos quidem, qui eas facere docent, & τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας, quas Medicus ille nec apud Medicos, ne apud Philosophos, sed apud solos Deos reperiri putat, si tamen usquam reperiuntur. Omitto sapientiam illam, cujus auxilio Anaxagoras ille, ut opinor, cognovit nivem esse nigram, atque ideo non immerito pro vere sapientis hominis exemplo ab Aristotele in Ethicis commemoratur. Hæc & ejusmodi alia plurima non tam vocabulorum quàm rerum portenta passim reperiuntur in libris Pseudophilosophorum græcorum, ut ab eis quoq; verborum simplicium delectus nullo pacto sit petendus. Quod dixi de simplicium verborũ apprehensione, idem quoq; dico de eorũ compositione, hoc est, in componendis simplicibus verbis & propositionibus faciendis, tam affirmativis quam negativis, tam universalibus quam particularibus: & in omnibus earum oppositionibus tam contrariis quam subcontrariis, tam contradictoriis quã subalternis, nullo pacto ab iis, qui recte sunt philosophaturi, imitandum esse modum loquendi Dialecticorum tam Græcorũ quam Latinorum & Arabum. Nam licet Græci minus sint imperiti, & pauciores solœcismos in suis scriptis faciant, tamen in eodem opinionum & sententiarum falsitate & perversitate versantur, qua Latini & Arabes. Quare nemo illorum prorsus bene componendi verba simplicia & faciendi rectas propositiones satis idoneus est author. Nec magis utilis aut necessaria recte philosophari volentibus est tertia illa pars Dialecticæ, quæ est, ut illi vocant, de compositorum discursu, quam duæ illæ superiores: si quidem ad syllogismos cæterasq; argumentationes faciendas, & ad inveniendũ argumenta, & omnino ad probandum aliquid veritatemq; investigandam quam sint apposita & accomodata Dialecticorum præcepta, satis, ut opinor, abunde supra cognosci potuit ex iis, quæ diximus de libris quatuor Analyticorum, & octo Topicorum. Nam Parva illa, quæ vocantur, Logicalia, quam sint inepta, inutilia, & ridicula, ne Dialectici quidem ipsi, si qui sunt paulo minus inepti, dissimulare quidem aut negare audent. Atq; ita neq; simplicium apprehensio, ut eorum nominibus utar, neq; simplicium compositio, neq, compositorum discursus à Dialecticis petenda sunt, eo quod in simplicibus eorum vocibus multi barbarismi, in compositis non pauciores solœcismi, in compositorum vero discursu non solum creberrimæ falsitates sententiarum, sed etiam omnia orationis vitia reperiuntur. Sed dicet aliquis, si nulla istarum trium partium à Dialecticis discẽda est, à quo agitur recte philosophari cupientes hæc discere poterunt? Breviter respondeo, à probatis Scriptoribus tam Græcis quam Latinis, præsertimque ab illis, qui in disputando & argumentando frequenter versantur, ut ex Græcis

ex Græcis à Platone, à Demosthene: ab Isocrate, atque etiam ab Aristotele, sed in iis libris, in quibus loquitur, ut vir doctus, & in media Græcia natus, non in iis, in quibus ut Dialecticus & Metaphysicus nugatur. Similiterque ab aliis omnibus, qui vere græcam, non Pseudophilosophicam & sophisticam faciunt orationem. Ex Latinis vero à M. Cicerone, & ab aliis vere Scriptoribus Romanis, quicunq; vel disputationes philosophicas, vel orationes aliquas forenses monumentis literarum proditas reliquerunt. Ab his ego inquã non à Pseudophilosophis hortor omnes recte philosophari cupiẽtes, ut discat verba simplicia usurpare, ad significandos animorum suorum sensus, & eadem componere ad faciendas propositiones affirmativas, negativas, universales, particulares, & composita in syllogismos, & quascunque alias argumentationes formare, & argumenta ad probandum invenire, sive de humanis rebus sive de divinis, sive de terrestribus sive de cælestibus sit differendum ac disputandum. Atq; his de causis arbitror Dialecticam istam nostratem non solum non prodesse ad recte philosophandum, sed contra potius etiam vehementer obesse. Quod autem attinet ad studia Philosophiæ, quæ nunc maxima ex parte perversa sunt atq; corrupta, ea mihi percommode sie videntur corrigi atq; instaurari posse, si primum ex scholis philosophicis expellantur & ejiciantur omnes Dialectici sive Logici, omnes Metaphysici, præsertim barbari, omnes deniq; Pseudophilosophi & Philosophastri, qui profitentur & docent Philosophiam istam balbutientem & barbaram, & omnino omnes, quicunq; sapientiã ab eloquentia, hoc est, ut vere inquit Cicero, tanquam os à pectore & linguam à corde separant. Quandiu enim ista publica & perniciosa studiorum philosophicorum, & omnium bonorum ingeniorum pestis in scholis Philosophiæ & sapiẽtiæ dominabitur, tandiu in eis & barbaries oris, & falsitas cordis expulsa vera Philosophia & vera sapientia dominabitur. Deinde his omnibus expulsis & ejectis si loco eorum accersantur, & conducantur ad prælegendum & docendum homines utriusq; linguæ peritissimi & quod ejus fieri potest, nullius bonæ artis aut scientiæ ignari, sed ante omnia diserti & eloquentes, & qui sapientiam cum eloquentia vel conjunxerint vel certe totis viribus conjungere adnitantur. Sic enim fiet, ut qui ab eis discent, uno eodemq; tempore & sapientes & eloquentes evadant. Atq; ita mihi studiorum Philosophiæ, quæ nunc maxima ex parte perversa atq; corrupta sunt, correctio atq; instauratio percommode fieri posse videtur. Ex multis vero Philosophiæ disciplinis, & ex multis in unaquaq; earum Scriptoribus quam potissimum & quem sequi debeant ii, qui recte sunt philosophaturi, non facile est dictu. Nam cum habeamus prope omnia alia literarum studia ferme perfecta, & in eis Scriptores

omnino, sed legendos & sequendos eodẽ plane modo quo Aristotelem h. e. non nisi in scriptis à dialectica & metaphysica vanitate alienis, ac ne in his quidem nisi adhibendo maximam considerationem ac judicium, ne simul cum veris non pauca etiam falsa adhæreant ac perdiscantur. In summa de his omnibus, hoc est, tam Græcis quam Latinis & Arabibus, breviter ita judicari volo ut de hominibus parum doctis & judicio carentibus, ut pote qui ex tot ac tantis tamq; manifestis erroribus & falsitatibus Aristotelis, quot & quantas nos supra refutavimus, ne unam quidem unquam videre aut animadvertere potuerunt. Quanquam erroris eorum ac deceptionis non tam ipsi in causa fuerunt, qui eam Philosophiæ doctrinam sequebantur, quam ab Aristotele invenerant traditam & ab omnibus pene usurpatam, quam Aristoteles ipse Hæresiarcha, qui eam doctrinam primus invenerat ac tradiderat, & errandi eis author fuerat. Quid enim facerent miseri, qui nullum alium habebant meliorem, quem sequerentur, & à quo discerent? & quomodo non putarent id sine ulla dubitatione verum atque utile esse, quod à tot millibus hominum, per tot secula, quamvis falsissime confirmatum approbatumque videbant? Quamobrem *Nicolaus Leonicus Patavinus ætate nostra vir* licet *doctissimus in Dialogo quodam suo, quem inscripsit Peripateticum*, non recte invehitur in Philosophos sui temporis, quos appellat quæstuarios, affirmans eos sine honoris præfatione honeste nominari non posse: tum hæc ad verbum addit. *Tantum enim abest ut ab istiusmodi hominibus exculti aliquid eruditiq; discas, ut è contrario si quid eruditi prius excultiq; d diceris, cum ad illos accesseris, eorum contagio proculdubio dedocearis oportet. An non ego decem integros annos, horum auditoria, ne dicam, lustra, assidua contrivi opera? omnesq; illorum ineptias & futiles captionum trichas, siccis, ut ajunt, auribus ebibi? anxie semper quæritans, si quid inde excerpere possem, ne vacuis, quod dicunt, manibus & oscitans domum redirem. Verum Dii immortales, quam rerum inanitatem apud illos, quantam bonarum literarum solitudinem reperi, in quo tamen ut in malis nihil mihi magis sapere visus sum, quam quod cum illis desipere aliquando destiti: neq; per omne vitæ spatium, ut plerique solent, in cœnosa illa ignorantiæ voragine demersus contabui.* His inquam verbis Leonicus, ut dixi, invehitur in Philosophastros sui temporis, & vere quidem ille, sed non omnino juste. Nam sunt illi quidem tales, ut ab eo describuntur, sed causa cur ita sint, non tam in ipsis est quam in Aristotele eorum Hæresiarcha: ille enim reliquit eis præclarum illud Dialecticæ Organum, & egregios illos Metaphysicæ libros, quibus in operibus ferme nihil aliud nisi nugari & garrire discunt. Quare debebat Leonicus non eos solos accusare, sed una cum eis etiam

Aristotelem reprehendere, qui nos tam inepte docuit, ut ita dicam, dialecticari & metaphysicari: nam cum ita dico, nihil mihi ineptius aut insulsius dicere posse videor. Similiter Jo. Picus Mirandula, in quadam Epistola ad Hermolaum Barbarum, non recte prætermisso Aristotele conqueritur de solis Interpretibus Aristotelicis, quod apud illos meliorem ætatis partem & tantas vigilias perdiderit: ita enim scribit. Sed mirum dictu quam persuadeas & legentis animũ, quocunq; velis impellas. Quod ego sum expertus cum semper alias, tum hac proxima tua epistola, in qua dum barbaros hos Philosophos insectaris, quos dicis haberi vulgo sordidos, rudes, incultos, quos ne vixisse quidem juvenes, ne dum extincti vivant, & si nunc vivant, vivere in pœnam & contumeliam: ita porro sum commotus, ita me puduit piguitq; studiorum meorum (jam enim apud illos sexennium versor) ut nihil minus me fecisse velim, quam in tam nihili faciēda re tam laboriose contendisse. Perdiderim ego inquam apud Thomam, apud Jo. Scotum, apud Albertum, apud Abenrhoem meliores annos, tantas vigilias, quibus potuerim in bonis literis fortasse non nihil esse? Hæc quoq; Jo. Picus Mirandula contra barbaros Aristotelis Interpretes conqueritur, & vere ille quidem, sed quemadmodum Leonicus, non omnino juste, quia prætermittit eum, qui tantorum illis errorum causa fuerat, hoc est, Aristotelem. Sed ô Pice non recte facis, cum de solis Interpretibus Aristotelis quereris, ipsum autem Aristotelem, qui omnium malorum causa & origo fuit, omittis, dicens te perdidisse meliores annos, tantasq; vigilias apud Interpretes Aristotelis, & nolens illud dicere, quod erat verius, eadem illa omnia te multo ante perdidisse apud Aristotelem. De Aristotele loquor Dialectico & Metaphysico, atq; etiam magna ex parte Physico tantum, non de aliis illius scriptis, si tamen vere illius sunt, quanquam in eis quoq; ut ante dixi, non pauca sunt, quæ non careant vitio. Quare mihi multo rectius & verius sensisse ac fecisse videtur Laurentius Valla, qui prætermissis Interpretibus, omnem tantorum errorum & falsitatum culpam in Aristotelem, tanquam in verum authorem ac primum fontem rejicit, & ipsum reprehendit apertissime ubicunq; videtur errare. In Dialectica enim sua libro primo capite nono, ita scribit. Cum omnium opiniones confutat Aristoteles, ut ineptas, ipse omnium pene sensit ineptissime, vel ob hoc, quod animam dat arboribus & herbis: & eodem libro cap. XVI. cum de entelechia locutus esset, ita inquit, Valeant igitur hæc superstitiosa & calumniosa Aristotelis vocabula, in quibus cum vult videri argutus, mihi videtur potius arguendus: & aliis multis in locis eodem modo. Sic igitur & omnes recte philosophandi studiosi recte philosophari, & studia Philosophiæ maxima ex parte perversa atq; corrupta, corrigi

rigi

rigi atque instaurari posse nobis videntur. Quibus ita monstratis ut tandem aliquando & caput hoc postremum, & totum hunc librum absolvamus, ita concludimus, ut relinquamus duo memoriæ mandanda, & assidue diligenter cogitanda omnibus, qui recte philosophari cupiunt, quorum unum est, Ubicunque & quotcunque Dialectici Metaphysicique sunt, ibidem & totidem esse capitales veritatis hostes, alterum vero, Quandiu in scholis Philosophorum regnabit Aristoteles iste Dialecticus & Metaphysicus, tandiu in eis & falsitatem & barbariem, si non linguæ & oris, at certe pectoris & cordis regnaturam.

QUARTI ET ULTIMI LIBRI FINIS.

QUoniam hic aliquot paginæ quaternionis hujus supererant vacuæ, idcirco putavimus eas esse implendas quibusdam monitis, diligenter memoriæ mandandis & freqenter in ore habendis ab omnibus recte philosophari cupientibus. Quæ sunt hæc.

Scientia.

κοινῶς	κυρίως	ἰδίως
Communiter, qua res qualiscunq; ,& quomodocunq; cognoscitur.	proprie, ut scientia Medicinæ & Architecturæ.	Privatim, ut scientia illa Pseudophilosophorum, quam ex demonstratione potissima fieri dicunt.

Generalis & vera Scientiæ definitio.

Scientia est cognitio rei vel rerum scitu dignarum, cognitu difficilium, & vulgo ignotarum.

Generalis & vera Artis definitio.

Ars est scientia bene faciendi aliquid.

Rhetoricæ definitio vera.

Rhetorica est ars bene dicendi de omnibus rebus.

Medicinæ definitio vera.

Medicina est ars bene curandi morbos, & vulnera.

Juriscivilis definitio vera.

Juscivile est ars bene respondendi de jure.

Generis definitio vera.

Genus est multitudo sive totum discretum, ex omnibus suis speciebus non solum dividuis sed etiam individuis, neq; solum præsentibus sed etiam præteritis & futuris constans.

Speciei definitio vera.

Species est pars generis, quæ una cum aliis multis ipsius generis substantiam perficit.

Differentiæ definitio vera.

Differentia est qualitas, qua res inter se differunt.

Proprii definitio vera.

Proprium est qualitas quæ adest vel omni & soli, vel si non soli at certe omni.

Conclu-

Conclusiones, quæ in hoc opere diversis in locis probatæ sunt.

Est unum tantum genus generalissimum verum, hoc est, genus rerum, sive res figuratæ, non decem genera generalissima, ut falso putavit Aristoteles.

Ens, unum, aliquid, verum, bonum, in genere rerum continentur, tanquam species sive partes in toto suo discreto.

Genus rerum prima sectione dividitur in duas species, hoc est, in substantias & qualitates.

Accidentia omnia sunt qualitates, non contra.

Homo non est species specialissima, ut falso ajunt Dialectici, sed vere genus Trojani & Thebani, & Trojanus & Thebanus vere sunt species hominis, ut rectissime dicit Cicero.

Individua ut Socrates & Plato vere sunt species hominis, seu species individuæ, sive species specialissimæ.

Differentia nihil aliud est, nisi genus differens.

Proprium nihil aliud est, nisi genus proprium.

Accidens nihil aliud est, nisi genus accidens.

Animal non minus est differentia & proprium quam genus.

Rationale non minus est genus quam animal, & species quam homo, & proprium quam risibile.

Risibile non minus est genus quam animal, differentia quam rationale, species quam homo.

Arbor generica substantiæ tota constat ex singularibus & multitudinibus singularium, eodemq; modo arbores reliquorum generum, in quibus præter singularia & multitudines singularium omnino nihil aliud vere reperitur.

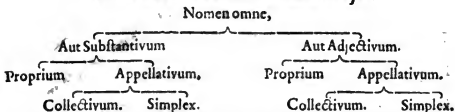
In divisione generis nihil aliud dividitur, nisi multitudo singularium major in alias multitudines minores, vel in singularia.

Propter ignorationem locutionum propriarum & figuratarum, Pseudophilosophi introduxerunt primas & secundas intentiones.

Propter ignorationem distinguendi res à verbis & verba à rebus, Pseudophilosophi introduxerunt primo, primas & secundas substantias & omnia ea, quæ ab ipsis appellantur universalia: deinde etiam univoca & æquivoca & analoga, de quibus ita loquuntur ut nesciant utrum de vocibus loquantur, an de rebus: & postremo definiverunt res perinde ac si essent voces, ut genus rerum pro voce generis, hoc est, pro nomine appellativo, nam omnia nomina appellativa sunt voces generum.

Gene-

Generalium omnium Nominum divisio.

Nomen substantivum est illud quod semper significat rem tanquam per se stantem, & ad interrogationem factam per quid est, semper priore loco respondetur.

Nomen adjectivum est illud quod semper significat rem tanquam in alio existentem, & ad interrogationem factam per quale est, semper recte responderi potest.

Nomen Appellativum, ut Grammatici dicunt, est illud quod est commune multorum in multis pronuntiationibus, sive quod dicitur de multis in multis enuntiationibus, sive ut Dialectici ajunt, quod dicitur de pluribus differentibus specie in eo quod quid est: Nam ipsi propter ignorationem definiendi, cum genus definire vellent, non genus sed vocem generis, hoc est, nomen appellativum definiverunt.

Generalis divisio Rerum.

F I N I S.

INDEX.

A.

Cæsar

C.

D.

Gene-

H.

Homo

Mate-

Orato-

Univer-

INDICIS FINIS.

40

